

Daniel Atanáz Mandzák

„Agent a špión Vatikánu“

Redemptorista Ján Ivan Mastiliak
– slovenský účastník monsterprocesu
proti A. A. Machalkovi a spol.

EDÍCIA
MONOGRAFIE

ÚSTAV
PAMÄTI
NÁRODA

Daniel Atanáz Mandzák

„Agent a špión Vatikánu“

Redemptorista Ján Ivan Mastiliak

– slovenský účastník monsterprocesu

proti A. A. Machalkovi a spol.

ÚSTAV PAMÄTI NÁRODA
BRATISLAVA 2008

Daniel Atanáz Mandzák

„Agent a špión Vatikánu“

Redemptorista Ján Ivan Mastiliak – slovenský účastník monsterprocesu
proti A. A. Machalkovi a spol.

Edícia

Monografie

Vydal

Ústav pamäti národa

Nám. SNP 28

P. O. BOX 239

810 00 Bratislava

www.upn.gov.sk

1. vydanie

Recenzenti

Prof. PhDr. Róbert Letz, PhD.

PhDr. Michal Pehr, PhD.

Jazyková úprava Božena Rolková

Cover design Peter Rendek

Grafická úprava, sazba a tlač Vydavateľstvo Michala Vaška

© Daniel Atanáz Mandzák 2008

© Ústav pamäti národa 2008

ISBN 978–80–89335–03–9

Obsah

Úvod	9
I. Redemptorista Ján Ivan Mastiliak: gréckokatolík z Nižného Hrabovca ...	13
I.1. V službe komunity: študent, predstavený a profesor	13
I.1.1. Študent v Ríme	13
I.1.2. Návrat na Slovensko	19
I.1.3. Igumen v Michalovciach	23
I.1.4. Profesor v Obořišti	26
I.2. V hľadáčiku Štátnej bezpečnosti	42
I.2.1. Pobyť v Planej pri Mariánskych Láznach	42
I.2.2. Sledovanie v súvislosti s pomocou utečencom – sestry Číževské ...	49
I.2.3. Zatknutie	55
I.2.4. Vyšetrovacía väzba	61
II. Genéza politického monsterprocesu	
A. A. Machalka a spol. a jeho hlavní aktéri	79
II.1. Proces proti „predstaviteľom rádú“: A. A. Machalka a spol.	79
II.1.1. Proces, ktorý naštartoval likvidáciu reholí	79
II.1.2. Kritériá „výberu“ desiatich „najreakčnejších“ rehoľníkov	87
II.2. Organizácia politického procesu A. A. Machalka a spol.	107
II.2.1. Politická línia procesu	112
II.2.2. Zbieranie procesného materiálu	116
II.2.3. Organizácia a priebeh procesu	120
II.2.4. Propagácia procesu: v tlači, rozhlase, kine, vo verejnosti a brožúrou	122

III. Realizácia monsterprocesu A. A. Machalka a spol. na Štátnom súde v Prahe.	125
III.1. Príprava procesu A. A. Machalka a spol.	125
III.1.1. Trestné oznámenie a obžaloba	125
III.1.2. Bezprostredná príprava pred procesom	133
III.2. Priebeh procesu pred senátom Štátneho súdu v Prahe	153
III.2.1. Súdne pojednávanie	153
III.2.1.1. Prvý deň procesu – piatok 31. marca 1950	153
III.2.1.2. Druhý deň procesu – sobota 1. apríla 1950	164
III.2.1.3. Nedeľa 2. apríla 1950	183
III.2.1.4. Tretí deň procesu – pondelok 3. apríla 1950	186
III.2.1.5. Štvrtý deň procesu – utorok 4. apríla 1950	197
III.2.2. Rozsudok štátneho súdu Or I/VII 31/50 – 5. apríl 1950	212
IV. Hodnotenie monsterprocesu A. A. Machalka a spol.	231
IV.1. Hodnotenie procesu jeho tvorcami a realizátormi	231
IV.1.1. Najvyššie komisie a orgány KSČ	238
IV.1.2. Ministerstvo vnútra a Štátna bezpečnosť	240
IV.1.3. Generálna prokuratúra	244
IV.1.4. Štátna prokuratúra	247
IV.1.5. Štátny súd	255
IV.2. Hodnotenie procesu masovokomunikačnými prostriedkami	260
IV.2.1. Denná tlač a týždenníky	260
IV.2.2. Propagačná brožúra o procese	282
IV.2.3. Film	289
IV.2.4. Rozhlas	293

IV.3. Hodnotenie procesu verejnosťou – rezolúcie, petície a podpisové akcie	297
IV.4. Hodnotenie procesu odsúdenými rehoľníkmi	310
V. Smerom k spravodlivosti	317
V.1. Socialistická zákonnosť v premenách času	317
V.2. Od zníženia trestu cez amnestiu prezidenta republiky k súdnej rehabilitácii	326
Záver	351
Resumé	359
Summary	361
Prílohy	363
Fotografie	363
Dokumenty	377
Pramene a literatúra	387
Menný register	397
Skratky	409

Úvod

Dielo Roberta Counquesta je jednou zo zaujímavých prác, historicky podloženou dokumentmi, ktorá opisuje dynamiku a mechanizmus výroby politických procesov.¹ Jeho práca, ale aj iné štúdie historikov jasne poukazujú na falšovanie a prekrúcanie, či dokonca „výrobu potrebných dôkazov a argumentov“, aby sa vyhliadnutá obeť určená na likvidáciu nemohla vyšmyknúť z vopred pripraveného trestu smrti či doživotného žalára. Sovietske procesy sú znamenitou ukážkou, ako sa nevinní ľudia „dobrovoľne“ priznávajú k spáchaným zločinom sabotáže, špionáže, vlastizrady, terorizmu, vraždám či narušovania vojenskej, politickej a hospodárskej moci Sovietskeho zväzu, a k iným zločinom, ktorých by boli schopní azda len zločinci najhrubšieho zrna. Pre tridsiate roky 20. storočia bolo v „sovietskom raji“ charakteristické, že nikto nežiadal, alebo radšej nemal odvahu žiadať skutočné dokumenty a svedectvá, na základe ktorých nielenže padli obvinenia, ale sa uskutočnil aj súdny proces a vyniesli sa rozsudky.

Nanešťastie, smrťou diktátora Stalina „stalinizmus“ nezanikol. Zo Sovietskeho zväzu sa tento fenomén už za jeho života rozšíril do všetkých socialistických krajín a komunistických strán, hoci Sovietsi zostali nedostihnuteľným vzorom. Princíp generálneho prokurátora Andreja Januarieviča Vyšinského, teda, že stačí priznanie obvineného, aby ho uznali za vinného, sa po skončení 2. svetovej vojny veľmi dobre ujal v krajinách s komunistickým režimom. Na základe tohto princípu boli odsúdené ďalšie tisícky, ak nie milióny osôb bez toho, aby niekto skúmal, či sa priznanie obete nedosiahlo fyzickým či psychickým nátlakom.

Tieto metódy sa praktizovali aj v ľudovodemokratickom Československu po februári 1948. Prioritou sa pre komunistov stala likvidácia všetkých prekážok, ktoré im bránili v prevzatí a potom následne v uplatňovaní získanej moci. Na tejto ceste sa posúvali vpred aj nevyberanými

1 COUNQUEST, Robert: *Il grande terrore*. Milano: Mondadori, 1970.

nezákonnými prostriedkami, medzi ktoré môžeme bezpochyby zaradiť aj politický proces, ktorý niekedy dosiahol rozmery monsterprocesu. Totiž nie každý politicky motivovaný nezákonný proces môžeme nazvať monsterprocesom. Historik Róbert Letz sformuloval šesť kritérií, ktoré sú v tomto rozlišovaní kľúčové: „1. výška trestov, 2. význam súdených ako osobností, 3. rozsah organizačných príprav, 4. propagačné využitie doma a v zahraničí, 5. reálny dosah na verejnosť, 6. počet obžalovaných v skupine.”²

Napäté vzťahy medzi novým režimom v Československu a Katolíckou cirkvou priniesli z pohľadu cirkvi nečakané rozuzlenie. Komunisti sa totiž neuspokojili iba s proticirkevnými zákonmi, ale pri presadzovaní vlastných plánov, alebo skôr protizákonnom nátlaku, rozhodli sa použiť aj proti cirkvi osvedčenú zbraň – monsterproces. A že ju nepoužili iba jednorazovo, o tom svedčia obeť nespravodlivo postavené pred súdny tribunál, predstavitelia reholí, pomocníci biskupov či dokonca sami biskupi.

Táto publikácia približuje prvý z cirkevných monsterprocesov, zameraný na predstaviteľov vybraných rehoľných spoločenstiev, nazvaný podľa premonštráta Augustína Antonína Machalku, ktorý bol jedným z obžalovaných. Skupinu vybraných obetí tvorilo desať rehoľníkov z piatich spoločenstiev zasväteného života, medzi ktorými bol na počudovanie iba jediný Slovak, gréckokatolícky redemptorista Ján Ivan Mastiliak. Aj keď bol v tom čase širokej verejnosti z celej skupiny azda najmenej známy, práve on dostal najvyšší trest. Je preto zaujímavé sledovať, ako k tomu došlo.

Ako sa ho snažili pred „pracujúcim ľudom” predstaviť komunisti, nasvedčuje posledný odstavec z článku Jiřího Marka Ultramontán, ktorý 4. apríla 1950 vyšiel v denníku Lidové noviny: „A táto síť se trhá a Jan Mastilák se ve svých výpovědích snaží, aby zachránil, co se zachránit nedá. On byl odhalen, ale věří, že desítky jiných v šeru zbožných klášterů zůstanou. Všechny prostředky jsou dobré na potření kacířů. Tato zásada inkvisice platí pro Mastiláky dodnes. A zbožný kněz lže, zapírá, mluví neurčitě. Obžalovali ho z velezrady? Jak to? Nemá koho zradit, nemá vlast. Tvrdí o něm, že je špion? Proč? Byl veden jenom zbožným zájmem. Že

2 LETZ, Róbert: Justícia – „služka komunistickéj moci“. In: PEŠEK, Jan – LETZ, Róbert: Štruktúry moci na Slovensku 1948 – 1989. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2004, s. 350. (Ďalej: PEŠEK, J. – LETZ, R.: Štruktúry moci).

zrazuje svým lhaním i zákony Boží? Kdepak, on přece ví, že zbožnost je maska. Před soudem i před vlastním svědomím. On, ultramontán...³

Na základe výskumu archívnych prameňov sa podarilo nielen nájsť odpoveď na doteraz nezodpovedané otázky k osobe samotného Jána Ivana Mastiliaka, ale tiež nazrieť do zákulisia výroby monsterprocesu ako účinného prostriedku na likvidáciu odporcov komunistickej strany. Moje poďakovanie preto patrí všetkým, ktorí mi v tom pomohli, rehoľným predstaveným a spolubratom, že mi umožnili bádanie, pracovníkom archívov a historikom za ich ústretovosť a cenné rady, ako aj komunite redemptoristov na Svätej Hoře pri Příbrame, kde som mal vždy svoj domov, keď som študoval archívne materiály z pražských archívov.

3 MAREK, Jiří: Ultramontán. In: Lidové noviny, List svazu československých spisovatelů, roč. 58, 4. 4. 1950, č. 80, s. 2.

I. Redemptorista Ján Ivan Mastiliak: gréckokatolík z Nižného Hrabovca

I.1. V službe komunite: študent, predstavený a profesor I.1.1. Študent v Ríme

Ján Ivan Mastiliak⁴ sa narodil 5. novembra 1911 v Nižnom Hrabovci pri Vranove nad Topľou. Vyrastal v chudobnej rodine so staršími súrodencami bratom Michalom a sestrou Annou, ktorá však ako 12-ročná zomrela. O deti sa prakticky starala mama a babka, keďže otec pracoval v Amerike, kde v roku 1916 tragicky zahynul. Už od vstúpenia do juvenátu Kongregácie Najsvätejšieho Vykupiteľa v roku 1922 prejavoval známky vysokej inteligencie a hlavne nadpriemernú pamäť. Tu sa rozhodol pre rehoľné povolanie. Noviciát si vykonal v Stropkove a prvé rehoľné sľuby zložil roku 1929. Filozoficko-teologické štúdiá absolvoval v Obořišti pri Dobříši a kňazom sa stal 12. augusta 1934. Keďže aj štúdiá v Obořišti zvládol veľmi dobre, predstavení pražskej provincie redemptoristov sa rozhodli, že využijú jeho schopnosti a pošlú ho študovať do Ríma. Trápili ho síce zdravotné problémy, ale tie ustúpili, a tak 11. júla 1936 pricestoval do Prahy, aby si vybavil záležitosti okolo maturity. V čase,

4 DRÁB, Kamil: *Žycie i działalność redemptorysty ojca Jana Mastiliaka (1911 – 1989)*. Praca magisterska. Tuchów : Papieska Akademia teologiczna w Krakowie, wydział teologiczny, Wyższe seminarium duchowne redemptorystów w Tuchowie, 1993; ČAČKOVÁ, Miroslava: *Dejiny duše ThDr. Jána Mastiliaka, CSsR*. Magisterská práca. Košice : Katolícka univerzita v Ružomberku, Teologická fakulta v Košiciach, Katedra morálnej teológie, 2007 a MANDZÁK, Atanáz: *Redemptorista Ján Ivan Mastiliak. Vedec, ktorý žil a zomrel v povesti svätosti*. In: *Život za mrežami*. Ed. Dzurjanin Stanislav. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2007, s. 232 – 294.

keď ešte študoval na súkromnom gymnáziu redemptoristov, juvenisti iba výnimočne končili štúdiá maturitou, pretože to nebola podmienka na kňazskú vysviacku. Maturitu absolvovali iba tí, ktorí mali ďalej študovať na štátnych školách. Ostatní šli do seminára redemptoristov. Až po jeho zakončení predstavení vybrali vhodných kandidátov na ďalšie štúdiá v oblasti teológie, ale tí zväčša, tak ako aj otec Ivan (ďalej o. – pozn. autora), nemali maturitu, preto si ju museli dodatočne, už ako kňazi, robiť na nejakej štátnej alebo štátom uznanej škole. Na rozdielové skúšky, ktoré urobil v januári 1937, sa o. Ivan pripravoval v kláštoroch v Prahe a v Obořišti. Kronikár pražského kláštora o pripravách o. Ivana zaznamenal: „*V měsíci lednu po 3 neděle konal R. P. Mastylak⁵ na akadem. Gymnasii v Praze zkoušky ze všech předmětů za osm gymnasijských tříd. Byla to práce obrovská, ale vše šťastně dopadlo. Maturovat bude s ostatními oktávány!*”. V dňoch 19. – 22. apríla 1937 absolvoval „*písemné maturitní práce z češtiny, němčiny, latiny a řečtiny*” a maturitnú skúšku zložil ako externista 5. júna 1937 na Jiráskovom státním československém gymnáziu v Prahe – s vyznamenaním. Aj o tom sa zachoval zápis v kronike: „*V sobotu dne 5. června skládal náš R. P. Mastylak maturitní zkoušku na akadem. gymnasiu v Praze a udělal ji s vyznamenaním. Jistě zaslouženě se raduje a my s ním. 7. června odejel s P. Hynkem na Slovensko na zotavenou.*”⁶ Počas pobytu na Slovensku prebýval aj v kláštoroch v Stropkove a v Michalovciach.⁷

Od polovice júla do polovice augusta 1937 sa ešte o. Ivan zdokonaľoval v anglickom jazyku na Anglickom inštitúte v Prahe, aby mohol

-
- 5 Jeho priezvisko sa v dokumentoch vyskutojuje v rôznych podobách. V odpise rodného listu z 8. novembra 1930 je uvádzané priezvisko Mastilák, v cestovnom pase vydanom 5. mája 1969 je priezvisko Mastiliak, v úmrtnom liste je Mastilák. Na dokumentoch z pobytu v Obořišti sa jeho priezvisko vyskytuje aj v ďalších verziách, napr. Mastylák, Mastylák či Mastylak.
 - 6 Národní archiv, Praha (Ďalej: NA), fond: f. 43, Řádový archiv redemptoristů (14.) 19.-20. století. (Archiv provincialátu a kolejí redemptoristů). (Ďalej: f. 43. ŘR), inv. č. 28. Domáci kronika pražské koleje C.Ss.R. svazek VI. 1933-1942. (Ďalej: DKPK, sv. VI.), s. 141, 147, 173, 180, 191 a 198 a NA, f. 43. ŘR, inv. č. 8, kr.č. 8. Mastylák /Mastiliak/ Ján. Vysvědčení dospělosti. Praha 5. 6. 1937.
 - 7 Mame do Nižného Hrabovca písal: „*Posielam Vám srdečný synovský pozdrav a oznamujem Vám, že 30. júna pocestujem zo Stropkova do Michaloviec (ráno) a zdržím sa u Vás niekoľko hodín. Do 10. júla budem v Michalovciach, potom v Prahe. V októbri, jak dá P. Boh, pôjdem do Ríma na 3 roky.*“ ARM, f. KM, Pers. MJI. Korešpondencia s príbuznými. Pohľadnica Jána Mastiliaka mame. Stropkov 19. 6. 1937.

tieto nové jazykové schopnosti využiť pri štúdiu v Ríme. Do Ríma odcestoval 9. októbra.⁸ To ešte nevedel, že mu hrozí predčasný návrat. Do Ríma totiž musel cestovať aj ďalší redemptorista P. Ján Jaroš, ktorý mal prednášať cirkevné právo na Lateránskej univerzite. Pražská provincia doma však za neho nemala náhradu. Provinciálna konzulta preto navrhla, aj keď samotný provinciál Ján Haderka bol proti, aby sa o. Ivan vrátil z Ríma. Nakoniec sa všetko vyriešilo, P. Jaroš vycestoval 27. októbra do Ríma a o. Ivan začal študovať na Pápežskom východnom inštitúte⁹ a neskôr aj na Pápežskej gregoriánskej univerzite.¹⁰

Svoje štúdiá v Ríme o. Ivan začal v čase, keď sa schyľovalo k druhej svetovej vojne. V septembri 1938, pred podpísaním tzv. Mníchovskej dohody, československý konzulát v Ríme poslal študentov opäť do Československa. Na cestu sa vydal aj o. Ivan. Došiel však iba do Belehradu, odkiaľ sa vrátil späť, pretože medzitým 30. septembra došlo k podpísaniu Mníchovskej dohody a rozpadu Československa, a tak nemalo zmysel ďalej cestovať. O. Ivan sa preto vrátil späť do Talianska, ktoré tak opustil iba na dva dni.¹¹

Na Pápežskom východnom inštitúte bolo v ročníku o. Ivana 11 študentov. Dvaja hneď po prvom roku odišli a nakoniec štúdiá na Inštitúte dokončili iba piati študenti. Okrem o. Ivana to boli: Vagačín, ktorý potom vyučoval na vysokej škole, Basatisan, ktorý šiel ako misionár do Egypta, Engler pôsobil v Amerike a nejaký študent z Viedne, ktorý zostal pôsobiť na Východnom inštitúte. Po odchode z Ríma o. Ivan nemal už s nimi žiadne kontakty pred rokom 1950. Príčinou bolo asi aj to, že

8 NA, f. 43. ŘR, inv. č. 28. DKPK, sv. VI., s. 203, 221.

9 Pontificio Istituto Orientale v Ríme založil 15. októbra 1917 pápež Benedikt XV. Od roku 1920 mohol tento inštitút udeľovať akademické tituly v oblasti teológie. V roku 1928 vtedajší pápež Pius XI. v encyklike *Rerum Orientalium* nabádal biskupov, aby poslali na štúdiá do inštitútu budúcich profesorov v oblasti východnej teológie. V tom istom roku inštitút priradili ku Pápežskej gregoriánskej univerzite.

10 Archív generálny historický redemptoristov Rím (Ďalej: AGHR), f. Provinciae Pragensis. 1. Acta Provincialium 1901 – 1951. (Ďalej: f. P.P. 1.AP) Provincialia: Joannes Haderka 1937. List P. Jána Haderku generálnemu predstavenému P. Murray. Praha 19. 10. 1937; List P. Jaroša Msgr. Francesco Roberti. Bez miesta a dátumu (pravdepodobne Stará Boleslav 17. 10. 1937) a List P. Jána Haderku generálnemu predstavenému P. Murray. Praha 27. 10. 1937.

11 NA, fond: Ministerstvo Spravedlnosti (Ďalej: f. MS). Klosův Archiv (Ďalej: KA). kr. 46c) Horáková a spol. Písomné záznamy ze soudního líčení s představiteli církvi (Machalka). (Ďalej: kr. 46 c.).

o. Ivan nebyval v Russicu, ale v neďalekom kláštore redemptoristov, kde sídlilo aj medzinárodné kolégium pre študentov redemptoristov.¹²

Pôsobenie v Ríme opísal 2. júla 1945, v správe pražskému provinciálovi.¹³ V predvečer sviatku Božského Srдца, teda 19. júna 1941, obhájil na Východnom inštitúte doktorskú prácu s názvom *Fuitne Vladimirus Soloviev catholicus? Inquisitio in eius vitam et personam*, teda *Bol Vladimír Soloviev katolík? Výskum o jeho živote a osobe*. Týmto sa stal jedným z prvých špecialistov na život a dielo tohto významného ruského filozofa a teológa. Profesorský zbor ocenil jeho prácu ako veľmi zaujímavú a hodnú publikácie v niektorom svetovom jazyku. Knižné vydanie najdôležitejšej časti práce sa však pre vojnové pomery neuskutočnilo a zlyhala aj možnosť ponúkaná profesormi Lateránskej univerzity, P. Jarošom, CSsR a P. Jugiem, uverejniť ju v sérii Lateranum.

Na Pápežskej gregoriánskej univerzite o. Ivan študoval teológiu. V polovici júla 1941 urobil ústnu licenčnú skúšku a v akademickom roku 1941/1942 sa zapísal do V. ročníka teológie. Aj tu dával viac dôraz na filozofické predmety, prehlbujúc ďalším štúdiom a výskumom svoje vedomosti o Vladimírovi Solovievovi. V liste pražskému provinciálovi redemptoristov P. Františkovi Suchomelovi z 2. júla 1945 o svojich zámeroch napísal, že mohol si pri písaní doktorátu na teológii vybrať ľahšiu tému, ktorú by už v roku 1943 dokončil a obhájil. On sa vybral ťažšou cestou: „*Po obhajobě první disertace předstoupila otázka druhé disertace pro teologický doktorát na Gregoriáně. Kdyby mi bylo záleželo jen na formálním rychlém skončení, byl bych si vzal nové netěžké a rychleji zpracovatelné téma: ARGUMENTA BYZANTINORUM INITIO SAEC. XIII. CONTRA PRIMATUM ROMANI PONTIFICIS*¹⁴. *Vlastních pramenů, vydaných řecky a ještě vědecky nezpracovaných, jsou jen dva neveliké svazky, vydané Heisenbergem. P. Gordillo mi je nabízel. Po lidsku řečeno, jistě bych byl s ním hotov roku 1943. – Ale já jsem měl rozdělanou velkou práci o Solovjevovi, otci moderní ruské náboženské filosofie. V první části velké práce jsem zkoumal s katolického stanoviska*

12 NA, f. MS. KA. kr. 46 c.

13 Archiv redemptoristov Svatá Hora (Ďalej: ARSH), šanón: Michalovce, Bratislava, sign. 3/B401a. List o. Jána Mastiliaka P. Františkovi Suchomelovi. Podolíneč 2. 7. 1945. Pozri tiež: MANDZÁK, Atanáz: O. Ivan Ján Mastiliak, CSsR (1911 – 1989). In: Gréckokatolícky kalendár 2004. Košice : Byzant, 2003, s. 88 – 89.

14 Argumenty Byzantíncov na začiatku XIII. storočia proti primátu rímskeho biskupa.

život a osobnosť Sol. Ale zbývala ešte dôležitejšia a ťažšia úloha zaujmúť katolícke stanovisko i k jeho učeniu. Pro disertačné účely bolo treba téma precizovať. Volil som téma: *Víra a veda u Vl. Solovjevova. Kresťanský význam a cena jeho nauky.* – Vy ste kdysi psal do Ríma, že sa študium nemusím chvárať, i pustil som sa do tejto práce. Nyní, po ľudske súdne, neviem, či som volil lepší stránku. Pro své duchovní vzdělání však mám za jisté, že ano; pro své formální vzdělání jsem se však s prací opozdil.”

Pri písaní doktorátu stál pred neľahkým rozhodnutím, v akom jazyku ho písať. Do úvahy pripadala latinčina, taliančina, francúzština, nemčina i angličtina.¹⁵ Napokon sa rozhodol pre nemčinu, čo neskôr sám považoval za málo šťastné riešenie. Spočiatku sa mu darilo v práci napredovať, ale vojnové pomery a zdravotné ťažkosti sa mu stali neprekonateľnou prekážkou. Toto obdobie v už spomínanom liste provinciálovi hodnotil: „Práce rostla, válečné události se stupňovaly, hlad doléhal, sil ubývalo. Za těchto okolností skoro na začátku prázdnin 1942 ve Frascati onemocněl jeden spolubratr akutním těžkým kloubovým reumatizmem, který vyžadoval zpočátku i nočního ošetrování. Já jsem ho tak ošetřoval pět týdnů (ochotníků nebylo). Ale potom už sa hlásily u mne vážnejšie príznaky pľúcnej choroby. Bylo třeba se léčit. Dostával jsem mnoho injekcí a byl jsem v práci brzděn. Od července 1943 začaly pak rozrušující bombardování Říma (do mého odchodu bylo jich 24). Zatím jsem však přece dotáhl první redakci práce do konce (kolem 900 stran rukopisných, sešitového formátu). Na konci akademického roku 1943-44 jsem mnil disertaci prezentovat. Začal jsem definitivní redakci (zkrácenou) práce. Ale v únoru-březnu začala se plicní slabost znovu povážlivě hlásit a nedostatek potravin byl už značně znepokojující a do nejbližší budoucnosti bezradný (v Říme prý bylo na 3 miliony lidí). Představení uznali za dobré a rozhodli, abych se vrátil domů. P. Generál říkal, že doktorát mohu zakončit doma, anebo se vrátit do Říma, že mně velmi rádi přijmou. ((V Říme po aprobaci disertace, kterou možno poslat poštou, stačil by mi pobyt 8 dní: doktorskou lekci už jen nemám a potom defensi dis.; – do-

15 Pred senátom Štátneho súdu v Prahe 1. apríla 1950 vypovedal, že na Pápežskom východnom inštitúte študoval aj starosloviencinu, ruštinu a arabčinu. NA, f. MS. KA. kr. 46 c. Pozri tiež: Vysoká škola špionáže proti SSSR a ľudovým demokraciám. Absolvent Východného pápežského ústavu, špión Dr. Mastilak, vypovedá. Rádovi kňazi mali za úlohu zrádzať Slovenské národné povstanie – Pokračovanie procesu s desiatimi vysokými rádovými hodnosťarmi. In: Pravda, Ústredný orgán Komunistickej strany Slovenska, roč. 31, utorok 4. 4. 1950, č. 80, s. 4.

ktorská lekce (*experimentum coram*) se totiž na Gregoriáně koná až po aprobaci disertace; 8 dní napřed se dostane téma; jinde (*Propag.*) možno ji odbýt už po zkouškách posledního ročníku).” Ako sa neskôr ukázalo, zakončenie doktorátu na Gregoriánskej univerzite mu už nebolo umožnené ...

O. Ivan sa v Ríme nevenoval iba štúdiu. Počas pobytu v Taliansku sa rozvíjal aj na poli unionizmu. Ako špecialistu na Vladimíra Solovieva ho pozvali na kongres v Miláne, kde zastupoval Apoštolát Sv. Cyrila a Metoděje, o čom sa objavila aj správa v tlači: „*Na pozvání italského Sdružení pro křesťanský Východ, které po vzoru velehradském pořádalo letos opět svůj unijní Týden modliteb a studií v Miláně, delegoval náš ACM jako svého zástupce o. Mastyláka, CSsR, z Říma, který pak také výstižně referoval o průběhu Týdne v našich časopisech (Apostolátě, v Aktech Akademie velehradské a v Našinci).*”¹⁶

Pobyt v Ríme mu priniesol aj nové priateľstvá. Takto sa napríklad zoznámil s Jiřím Reinsbergom, ktorý takisto študoval na Pápežskom východnom inštitúte. Reinsberg na neho spomínal ako na „*chytrého a vzdělaného hochu*”, ktorý mu vymyslel tému na doktorát *Rozpad a sjednocení církve ve 12. století v názorech právníka Balzamona*. Po rímskych štúdiách sa však už viac nestretli.¹⁷ Mastiliak sa stále zaujímal aj o dianie vo svojej provincii a najmä medzi gréckokatolíkmi na východnom Slovensku. Udržoval korešpondenciu aj s Dominikom Trčkom, neskorším protoigumenom michalovskej viceprovincie redemptoristov.¹⁸

16 Z činnosti Apoštolátu sv. Cyrila a Metoděje za poslednú obdobi (1939 – 1940). In: Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje pod ochranou Bl. Panny Marie, roč. 31, 1940, č. 12, s. 355.

17 REINSBERG, Jiří: Hospodin rozjasnil svou tvář. Rozhovory s Bohumilem Svobodou. Praha : Vyšehrad, 2003, s. 58 – 59.

18 Keď v apríli 1950 komunisti likvidovali kláštor redemptoristov v Sabinove, kde býval aj o. Trčka, v jeho písomnostiach sa našiel aj list od Mastiliaka, o čom splnomocnenec kláštora písal v správe: „*V písomnostiach bol nájdený kompromitujúci materiál list Mastiláka z roku 1937, v ktorom ďakuje Mastilák z Ríma za veľmi krásne zprávy z východného Slovenska. List je adresovaný Trčkovi.*“ Slovenský národný archív, Bratislava (Ďalej: SNA), f. Slovenský náboženský fond, šk.č. 152. Hlásenie akcia „K“ zo Sabinova – prevedenie. Sabinov 18. 4. 1950. Trčka odsúdil 21. apríla 1952 štátny súd v Bratislave na 12 rokov odňatia slobody za to, že: „*V roce 1946 ukrýval ve svém klášteře benderovce Prišláka a v roce 1947 benderovce Malinovského a poskytoval jim hmotnou pomoc. Do roku 1949 udržoval spojení s Mastilákem, podával mu*

I.1.2. Návrat na Slovensko

Predstavení v Ríme ešte v júli 1943 navrhovali o. Ivana ako vhodného kandidáta na igumena¹⁹ v michalovskom kláštore.²⁰ Keď pre chorobu nemohol dokončiť druhý doktorát v Ríme, jeho vymenovanie za igumena bolo opäť aktuálne. Generálny predstavený P. Murray písal 8. marca 1944 P. Jozefovi Lavičkovi, bývalému predstavenému bratislavskej viceprovincie²¹, do ktorej v období druhej svetovej vojny patrila aj gréckokatolícky kláštor v Michalovciach: „*Je mi ľúto o. Mastylaka, zo zdravotných dôvodov sa musí vrátiť na Slovensko, ale teším sa, že on môže byť Rektorem v Michalovciach, ako si to kedysi navrhoval, preto tiež k tomuto listu pripájam diplom pre neho, ktorý mu odovzdáš, keď to uznáš za vhodné. Dávam mu nominácie, aby som uspokojil Vládu, ktorá vyžaduje, aby Superiormi boli Slováci. Avšak prosím Ťa tak ako aj Vice-provinciála, aby ste sa postarali, aby si odpočinul a načerpal síl, prv než sa ujme povinností Rektora. Do toho času je potrebné tieto nominácie zachovať v tajnosti, zvlášť vo vzťahu k členom Kongregácie. Je potrebné mu tiež vyhladiť a dať dobrého Ministra, aby mu mohol poradiť v prípade potreby.*”²²

Dňa 27. marca 1944 o. Mastiliak vycestoval slovenským vojenským autom z Ríma do Imoly. Odtiaľ sa v piatok 30. marca vydal vojenským

špionážní zprávy, které zasílal rovněž pražskému provinciálu Redemptoristů Suchomelovi. Udržoval styky s býv. biskupem Gojdičem a z jeho pověření rozšiřoval ilegální pastýřské listy.“ NA, f. MS. KA. kr. 58.a. Zpráva č. 56. Zpráva generální prokuratury odd. I/1 o trestních věcech proti duchovním (:věci církevní:). Praha 15. 5. 1950.

- 19 Igumen je predstavený monastiera aleb o kláštora. Redemptoristi názov „igumen“ a „rektor“ používajú zámenne.
- 20 AGHR, f. 17301. Vol. LXVI.3. Murray Patritius. Epistulae varie. Jan.-dec. 1943. List generálneho predstaveného redemptoristov P. Patrika Murraya Apoštolskému Nunciovi na Slovensku Jozefovi Burziovi. Rím 26. 8. 1943.
- 21 Dňa 29. marca 1940 bola na území Slovenského štátu zriadená bratislavská viceprovincia redemptoristov. Jej zriadenie neplánovali predstavení redemptoristov, ale bolo to iba splnenie stále sa stupňujúcej požiadavky štátnych predstaviteľov. Tí žiadali, aby kongregácia mala vlastné štruktúry nezávislé od Prahy, a aby predstavenými boli Slováci. Do tejto štruktúry bol začlenený aj gréckokatolícky kláštor redemptoristov v Michalovciach. MANDZÁK, Atanáz: Čriepky našich dejín. Kto a prečo bol vlastne predstaveným kláštora v Michalovciach. In: Misionár, roč. 25, 2008, č. 4, s. 48 – 52.
- 22 AGHR, f. 17301. Vol. LXVI.4. Murray Patritius. Epistulae varie. 1944. (Ďalej: Vol. LXVI.4.) List P. Patrika Murraya P. Jozefovi Lavičkovi. Rím 8. 3. 1944.

vlakom do Bratislavy, kam pricestoval po dva a pol dňoch v nedeľu v noci 1. apríla, presne na Kvetnú nedeľu. V Bratislave sa zdržal asi desať dní, teda aj na paschálne sviatky. Medzitým navštívil nemocnicu, kde sa podrobil vyšetreniu, po ktorom lekár konštatoval, že potrebuje dva týždne úplný pokoj a dva až tri mesiace liečenie. Tento čas chcel stráviť v Podolínci a v Bratislave, pretože mu lekár kvôli zdravotnému stavu neodporúčal, najmä cez letné mesiace, pôsobiť v regióne Michaloviec.²³

Generálny predstavený redemptoristov P. Patrik Murray o Mastiliakovi v odpovedi zo dňa 26. apríla 1944 napísal, že list z 8. apríla dostal. „Z Ambasády sme sa už dozvedeli o Tvojom šťastnom príjazde a veľmi sme vďační Jeho Excelencii Ambasádorovi za jeho tak zdvorilú starostlivosť. V Tvojom liste sú nám sprístupnené všetky zaujímavé a nezvyčajne príjemné správy, a sme obzvlášť spokojní, že si mal takú dobrú cestu a tak málo nehôd. Ukazuje sa, že naša Matka Ustavičnej Pomoci vypočula naše modlitby, a prijatá bola aj Svätá Omša slúžená v tejto intencii pred Jej oltárom, ale nemalý bol náš nepokoj, dokiaľ z Ambasády neprišla správa o Tvojom šťastnom návrate.“ Z listu od Mastiliaka sa tešil aj P. Jaroš, ale list od P. Jána Hudečka a Mastiliakova pohľadnica poslaná z Imoly im neboli doručené. Mastiliakov list generálnemu predstavenému čítali aj generálni konzultori a tešili sa z dobrých správ a z toho, že šťastne pricestoval. Generálny predstavený ďalej písal: „Teším sa, že Tvoje zdravie neutrpelo kvôli ceste, ale je potrebné držať sa všetkých predpisov lekára a neprijímať funkciu Rektora, dokedy na to nedá povolenie. A aj vtedy je potrebné svedomito dbať o zdravie, dokiaľ všetko nebude dobré. Je mi ľúto, že Obežník nebol vytlačený pred Tvojím odchodom, ale pripájam jednu kópiu, ktorú po prečítaní môžeš dať P. Vizitátorovi. Iné kópie prídu zvyčajnou poštou z Madridu, pretože som nechcel, aby tento list bol príliš ťažký. Medzitým by P. Vizitátor mohol urobiť kópie pre iné domy alebo ho poslať tak, aby si ho posielali z domu do domu, v prípade že by nedošli kópie z Madridu.“²⁴

Mastiliak sa dostal na Slovensko vďaka pomoci cirkevného radcu vyslanectva Slovenskej republiky pri Svätej stolici monsignora

23 AGHR, f. P.P. Viceprovinciae Bratislava et Michalovce. List P. Jána Mastiliaka P. Patrikovi Murrayovi. Bratislava 8. 4. 1944.

24 AGHR, f. 17301. Vol.: LXVI.4. Odpoveď P. Patrika Murraya o Jánovi Mastiliakovi. Rím 26. 4. 1944.

Jozefa Kapalu²⁵. Ten najprv predstavil jeho neutešenú situáciu Karolovi Sidorovi, slovenskému veľvyslanecovi pri Svätej stolici, ktorý z Mastiliaka urobil „kuriéra” slovenského veľvyslanectva z Ríma do Prahy, aby ho dostal z Talianska. Monsignor Kapala potom spolu s Mastiliakom zašiel na nemecké veľvyslanectvo v Ríme, kde mu úradník veľvyslanectva pán Braun dal potrebné potvrdenie, aby mohol vycestovať. Potreboval ešte aj vojenské potvrdenie, ale keď sa dostal do slovenského vojenského transportu, už to nebolo zložité.²⁶ Z Ríma sa tak dostal relatívne ľahko, ale dôsledky tejto cesty se ešte mali iba ukázať. Karol Sidor mu totiž dal v Ríme aj batožinu, o ktorej sa Mastiliak domnieval, že je to diplomatická pošta, hoci sa ukázalo, že to boli potraviny pre rodinu.²⁷ Táto „kuriérska služba” sa ale neskôr stala jedným z argumentov našich komunistov v procese proti Mastiliakovi.

O. Ivan sa podľa rady lekára odobral do Podolínce, kde si chcel 2-3 mesiace odpočinúť, a predovšetkým zotaviť sa z vážnej choroby. Ešte navštívil na niekoľko dní spolubratov v Michalovciach a matku v Nižnom Hrabovci a v polovici apríla odcestoval do Podolínce. Komunita redemptoristov v Podolínci bola trocha špecifická, pretože tam v tom čase okrem rímskokatolíkov prebývali aj niektorí spolubratia gréckokatolíci, ktorých museli evakuovať z Michaloviec. O. Mastiliak okrem toho, že sa liečil, bol aj sociom študentov. Až 5. januára 1945 sa ujal svojho úradu predstaveného, a keďže v Podolínci boli aj členovia michalovskej komunity, stal sa ich legitímnym igumenom. Neskôr v liste pražskému provinciálovi P. Františkovi Suchomelovi o promulgácii do úradu michalovského igumena písal: „*Koncem září (1944) studenti se rozešli,*

25 Mons. Jozef Kapala sa narodil 24. mája 1901 vo Vilmingtone v USA. Eudovú školu navštevoval v Zuberco na Orave. V roku 1917 vstúpil do malého seminára, potom ho v roku 1921 poslali na štúdiá do Ríma. Za kňaza bol vysvätený v roku 1927. Po návrate pôsobil vo viacerých funkciách až do roku 1939, keď ho poslali do Ríma, kde pôsobil ako cirkevný radca slovenského vyslanectva pri Svätej stolici. V roku 1946 emigroval z Ríma do USA, kde pôsobil ako farár a takisto medzi slovenskou emigráciou. Zomrel 11. apríla 1985 v Spring Valley v USA. LETZ, Róbert: Kapala, Jozef. In: Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska. Bratislava : LÚČ, 2000, s. 637 – 638.

26 NA, f. MS. KA. kr. 46 c.

27 Redemptorista Rudolf Chytil spomína, že v balíčku ktorý dostal Mastiliak od Sidora a považoval ho za diplomatickú poštu, boli lieky pre chorú matku pána Sidora. Archív redemptoristov Michalovce (Ďalej: ARM), f. Kláštor Michalovce, Personalia. Mastiliak Ján Ivan. Svedectvá. (Ďalej: KM, Pers. MJI. S.) List P. Rudolfa Chytila Kamilovi Drábovi. Bílá Voda u Javorníka 12. 12. 1991.

zůstal jsem volný, mínil jsem jít do Michalovce, ale přišla zpráva o nucené evakuaci východu. Nemělo smyslu jezdit do Mich. Oddechl jsem si trochu a přeložil do slovenštiny od Solovjeva: La Russie et l'Eglise universelle.²⁸ – 26. XI. fronta se převalila přes Michalovce. Většina členů monastiera byla na naší straně (v Podolínci), bez hlavy (i bezhlavá trochu). Zdálo se, že fronta zůstane dlouho na Slánských – prešovských horách. Ptal jsem se O. Viceprovinciála, co dělat. Odpověděl 27.XII. "po zralé úvaze", abych nominace promulgoval. Stalo se to 5.I.1945 v Podolínci."²⁹

Dňa 25. januára 1945 Nemci ustúpili z Podolínca a do mesta vstúpili vojská 4. ukrajinského frontu armádneho generála I. J. Petrova v rámci Západokarpatskej operácie, realizovanej od 12. januára až do 19. februára 1945. Tá bola súčasťou strategickej ofenzívy sovietskych vojsk na južnom krídle a doviedla Červenú armádu až pred brány Budapešti. Samotný Podolíнец oslobodzovali vojská 1. gardovej armády generálplukovníka A. A. Grečka, presnejšie, jednotky a útvary 107. streleckého zboru generálporučíka D. V. Gordejeva. Ruský veliteľ, Mastiliak tvrdil že to bol major, potreboval tlmočníka. Z výboru sa obrátili na rektora kláštora, aby robil tlmočníka a ten odporučil o. Mastiliaka, ktorý sa už zberal na odchod do Michaloviec. Keďže o. Ivan ovládal ruštinu, nerobilo mu prekladanie problém, a tak asi tri dni robil tlmočníka. Potom sa našiel akýsi učiteľ, ktorý skončil ruské gymnázium v Prešove a tak o. Ivan mohol pomýšľať na odchod do Michaloviec. Táto láskavosť však stála o. Ivana nielen čas, ale neskôr bol pred komunistickým súdom obvinený z toho, že sa ako špión vkradol do Červenej armády.³⁰

-
- 28 Kniha bola neskôr vydaná s Mastiliakovým komentárom: SOLOVJEV, Vladimír: Rusko a všeobecná Cirkev. Trnava : 1947.
- 29 ARSH, šanón: Michalovce, Bratislava, sign. 3/B401a. List o. Jána Mastiliaka pražskému provinciálovi redemptoristov P. Františkovi Suchomelovi. Podolíнец 2. 7. 1945.
- 30 ARM, Kronika Michalovského Kláštora, zv. 1. (KMK, zv. 1.), Dodatok, s. 18 – 23. Niektorí tvrdia, napríklad Václav Vaško, lenže nesprávne, že Mastiliak robil tlmočníka Červenej armáde v Michalovciach. Nie je to pravda, lebo prechod frontu zastihol Mastiliaka v Podolínci, takže nemohol robiť v Michalovciach prekladateľa. VAŠKO, Václav: Přehled a charakteristika církevních procesů padesátých let. In: Církevní procesy padesátých let. Kolektiv autorů. Sborník příspěvků z konference pořádané Českomoravskou generální delegaturou Řádů karmelitánů, Českou křesťanskou akademií a Ústavem pro soudobé dějiny AV ČR ve spolupráci s Arcibiskupstvem pražským 21. – 22. 5. 2002 v Praze. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2002,

I.1.3. Igumen v Michalovciach

O. Ivan Mastiliak prišiel do Michaloviec 23. februára 1945.³¹ Jeho priority ako nového predstaveného boli zrejme z listu provinciálovi P. Františkovi Suchomelovi zo 14. júla 1945³² a mohli by sa zhrnúť do týchto bodov: 1. horlivejšie dodržiavanie rehoľných a cirkevných predpisov; 2. upevnenie pozície predstaveného a jeho autority v komunite; 3. regulácia vzťahov členov komunity k laikom; 4. postoj redemptoristov k politickým pomerom v Michalovciach; 5. pokus založiť kláštor na Podkarpatskej Rusi; 6. samostatná gréckokatolícka viceprovincia na Slovensku; 7. intelektuálna a rehoľná formácia juvenistov. Okrem toho sa ako predstavený spolu s o. Musilom snažil aj o rýchle obnovenie vydávania časopisu Misionár, čo vybavovali na Povereníctve SNR pre veci vnútorné v Košiciach. Povoľenie na vydávanie časopisu pod číslom 428/1945 bolo vydané 28. apríla 1945, a do Michaloviec ho redemptoristi dostali v polovici mája 1945.³³

O. Ivanovi ležala na srdci túžba, podobne ako aj mnohým iným otcom z michalovského kláštora, založiť kláštor na Podkarpatskej Rusi. Najmä v období, keď na tomto území boli sovietske vojská a zdalo sa, že toto územie bude pripojené k Sovietskemu zväzu, to bola príležitosť, ako sa dostať ako misionári do Ruska. Už v polovici januára 1945 a neskôr aj vo februári a apríli, boli vtedajší michalovskí predstavení o. Vasil' Musil a o. Ivan Mastiliak v Užhorode, Chuste a Sevljuši hľadať vhodné miesto na založenie kláštora. Dňa 12. mája odcestovali o. Vasil' Musil a o. Ján Ďurkáň zakladať kláštor v Chuste. Ivan Mastiliak, vtedajší igumen, plánoval po dohode s bratislavským viceprovinciálom poslať po prázdninách do Chustu aj tretieho kňaza – o. Bohumila Čelústku

s. 18. Žiaľ, Václav Vaško tento údaj nesprávne uvádza aj v ďalšej publikácii, keď tvrdí: „*Věc se měla tak, že Mastyliak, který dokonale hovořil rusky, se po osvobození Michalovec nabídl rudoarmějcům za překladatele.*“ VAŠKO, Václav: Dům na skále. 2, Církev bojující: 1950 – květen 1960. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2007, s. 49.

31 ARM, Kronika Michalovského Kláštora, zv. 2. (KMK, zv. 2.), s. 42.

32 ARSH, šanon: Michalovce, Bratislava, sign. 3/B401b. List o. Jána Mastiliaka P. Františkovi Suchomelovi. Podolínec 14. 7. 1945.

33 ARM, KMK, zv. 2., s. 45 a Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky (Ďalej: MVSR), ŠA Košice, p. Michalovce, f. Okresný národný výbor Michalovce. Prez. sp. r. 1945, inv.č. 138, šk.č. 4. Č.j. 695/45 prez. Národný front v Michalovciach, oznámenie o vydávaní časopisu, výmer k číslu: 17112-1/1945 – III./4.

a jedného rehoľného brata, čo však skomplikovala zmena politických pomerov na Podkarpatskej Rusi: „Teraz sa rozhodnutie stalo ovšem ešte závažnejšie, nakoľko 30. VI. bolo už oficiálne vyhlásené pripojenie Podk. Rusi k Veľkej Ukrajine. Doteraz cirkevná situácia nie je zhoršená a zdá sa, že pri počiatku pripojenia panuje nahore istá blahovôľa. Jednako načim myslieť na budúcnosť. Ja myslím, že terajšia naša pozícia v Chuste by mohla byť základom SAMOSTATNEJ apoštolskej činnosti PRAŽSKEJ PROVINČIE v Rusku. Pomery vonkajšie a všeobecné (priateľský pomer ČSR a SSSR) nezdajú sa protirečiť.“ Keď v polovici augusta prišla správa, že o. Musil ochorel na škvrnitý týfus, otriaslo to základami novovznikajúcej misie. Dňa 17. septembra boli obaja misionári nútení vrátiť sa s konštatovaním, že sa im kláštor nepodarilo založiť.³⁴ To už sa stávalo jasným, že založiť kláštor redemptoristov na Podkarpatskej Rusi je nemožné, lebo Sovietsky zväz otvorene, všetkými dostupnými prostriedkami bojoval aj tu proti cirkvi, čím boli aj gréckokatolíci odsúdení na zánik.

Ani na domácej scéne nebola situácia istá. Robili sa čistky, odstraňovali sa prisluhovači bývalého režimu a k slovu sa dostávali čoraz viac aj komunisti. O. Ivan mal preto na spoluprácu so štátnymi úradmi iný názor ako predchádzajúci igumen a bol kategoricky proti angažovaniu spolubrata o. Františka Fialu v MNV. Aj keď sa redemptoristi pričínili o to, že počas prechodu frontu mestom v kláštore našlo útočisko niekoľko desiatok občanov, nechcel príliš vystavovať kláštor a jeho členov tlakom vyplývajúcim z nadštandardnej spolupráce so štátnymi úradmi. Aj napriek snahe neangažovať sa vo veciach verejných, napokon sa mu to nepodarilo. Nie vlastnou vinou ho ako predstaveného zatiahli do zriaďovania Okresného ľudového súdu v Michalovciach, kde bol až dvakrát navrhovaný jeden redemptorista ako prísediaci. O. Ivan vedel, že „do kompetencie Okr. ľud. súdu podľa výnosu spadajú aj tri skupiny previnení, na ktoré je sankcia až trestu smrti“ a ako predstavený to nechcel a ani nemohol „dovoliť, tým menej, že to dovoliť ani nie je v moci domáceho predstaveného“. Uvedomoval si, že redemptorista ako prísediaci a člen poroty „všetkých oslobodiť nebude môcť, lebo v očiach hlavných propagátorov ľud. súdov by sa tak súdy od kláštora ‚sabotovaly‘, a odsúdiť čo i len jedného, znamená stiahnuť na seba odium: ‚toho a toho odsúdily

34 ARM, KMK, zv. 2., s. 40, 41, 45, 46, 48, 49 a 55. ARSH, šanón: Michalovce, Bratislava, sign. 3/B401b. List o. Jána Mastiliaka pražskému provinciálovi redemptoristov P. Františkovi Suchomelovi. Podolíneč 14. 7. 1945.

misionari..“: Niektorí to však považovali za príliš pesimistický pohľad na vec a snažili sa poukázať na výhody a možný vplyv, ktorý by redemptoristi získali prostredníctvom tejto funkcie. O. Ivan však bol naďalej neoblomný: „*Bol som tak pevný vo svojom rozhodnutí, hoci mám sklonku, kunktátorstvu*³⁵, *pokiaľ nemám veci pokiaľ možné so všetkých hľadísk jasné. Bohužiaľ i v kláštore nebolo preto dosť porozumenia, a vonku vraj ľudia boli na mňa rozozlení. Ale ja som bol ochotný sa dať i za to i zavrieť. A nedlho po tom sa donieslo do kláštora, že vraj ktosi z milicistov sa vyslovil, že treba toho ‚rimskeho fašistu‘ zavrieť, lebo pracuje proti záujmom ľudu. Previesť vec, nebolo by bývalo, najmä v oných dňoch, nepravdepodobné (teraz už veci pokročili viac k legálnosti), ale myslím, že i milícia by si to bola z vonkajších príčin rozmyslela (hoci vnútorná nespokojenosť členov s predstaveným preklzla i navonok, a niekto mohol azda zvonka myslieť, že komunita preukáže služby, keď by ju zbavil nepohodlného predstaveného). S predsedom ONV som za dobré, myslím, že môžem skoro povedať, v priateľskom pomere.*“³⁶ Vývoj spoločnosti v neskorších rokoch len potvrdil jeho obavy a jasne ukázal, že jeho pohľad na vzťah redemptoristov k štátnym úradom bol nanajvýš správny a predvídavý.

Jeho zaujímavé, cenné a pravdivé postrehy spolubratia však väčšinou správne nepochopili. Viacerým sa zdala jeho horlivosť prehnaná a v konkrétnych podmienkach príliš idealistická. Nechcel nikomu nič vyčítať, ale podľa cirkevných predpisov práve on ako predstavený bol v prvom rade zodpovedný za komunitu, preto sa snažil o úzkostlivé zachovávanie rehoľných a cirkevných predpisov. Bol presvedčený, že ich správnym dodržiavaním, teda nie iba čisto právnickým formalizmom, rastie najmä právny formálny poriadok, ktorý je minimom mravnosti a na ktorom a v ktorom je obsiahnutá a rastie mravná dokonalosť. Aj keď bol o. Mastiliak veľmi nadaný človek a ako učenec vynikal nadpriemernými vedomosťami, predsa na vedenie kláštora a komunity nemal talent. Bol príliš prísny a neraz nerozumel miestnym pomerom. Jeho spolubratia si nevedeli zvyknúť, že všetko si najprv musel do poslednej bodky premyslieť a až potom zaujal nejaké stanovisko, čo, samozrejme,

35 Kunktátorský alebo nerozhodný, tento výraz sa viaže s Fabiom Cunctatorom – nerozhodným starorímskym politikom.

36 ARSH, šanon: Michalovce, Bratislava, sign. 3/B401b. List o. Jána Mastiliaka pražskému provinciálovi redemptoristov P. Františkovi Suchomelovi. Podolíneč 14. 7. 1945. Tento list o. Mastiliak začal písať 9. júla, ale dokončil ho až 14. júla.

vyžadovalo určitý čas. Trápili ho opäť aj zdravotné problémy, preto bol takmer dva mesiace (od 27. júna do 14. augusta) na zotavení v Podolínci. Po návrate zo zdravotnej dovolenky o. Ján Mastiliak následne oznámil michalovskej komunite, že bol predstavenými určený za profesora do seminára v Obořišti v Čechách, kam odcestoval 24. augusta 1945.³⁷

I.1.4. Profesor v Obořišti

O. Mastiliak prišiel do seminára redemptoristov v Obořišti v pondelok 10. septembra 1945. Kronikár o príchode o. Ivana zapísal: „Dnes přijel dlouhou očekávaný R. P. Mastylak. Mezi jeho odchodem z Obořiště a dnešním dnem leží řada let pilných studií na Orientálním ústavě a na Gregorianě a zkušenosti válečné na Slovensku. Od ledna t.r. byl ihumenem v Michalovicích a s touto hodností přijel i sem. V Michalovicích zatím vládne jen jeho zástupce. Zde se ujímá dogmatiky a přednášek o orientálních věcech. Mnogaja lieta!“ Predstavení mu okrem vyučovania dogmatiky a orientálnych predmetov zverili aj prednášky z asketiky, neskôr učil aj filozofiu a bol tiež sociom študentov.³⁸ Z denníka nemenovaného študenta sa dozvedáme, že učil aj jazyky – ruštinu a angličtinu.³⁹ Ďalší z jeho študentov si spomína, že v seminári učil aj psychológiu.⁴⁰

Keď v decembri 1945 vznikla gréckokatolícka viceprovincia redemptoristov so sídlom v Michalovciach, o. Mastiliak ako gréckokatolík mal byť jej členom. Predstavení pražskej provincie rozhodli, že zostane aj naďalej v Obořišti, čo však argumentovali v liste generálnemu predstavenému z 18. februára 1946: „Je velmi učeným člověkom a velmi dobrým podriadeným, ale ako Predstavený nevhodný. Zasa z druhej strany, v študentáte, kde tiež študujú klerici Rusíni, je nevyhnutný, aby im slúžil

37 ARSH, šanon: Michalovce, Bratislava, sign. 3/B401a. List o. Jána Mastiliaka P. Františkovi Suchomelovi. Podolíneček 2. 7. 1945.

38 NA, f. 43, ŘR, rukopisy, inv. č. 18. Obořiště. Kronika VII., s. 259; f. 43, ŘR, spisy, inv. č. 61, kr.č. 33. Frýdek. Přípisy z provincialátu. List P. Suchomela P. Rudolfovi Schikorovi. Praha 17. 8. 1945 a ARSH, Statistiky (Neusporiadané.) Conspectus personalis: 1.I. 1946. Collegium: Obořištěnse.

39 „Večer chodíváme někteří na ruské a anglické kursy. Jinak vyučuje angličtinu P. Mastylák 2x týdně.“ ARSH, Denník (asi Jiří Kabát). Zápis zo dňa 20. 10. 1945.

40 ARM, f. KM, Pers. MJI. Svedectvá. Rozhovor P. Jozefa Doležala s Atanážom Mandzákom. Bratislava 18. 9. 2006.

*liturgie vo východnom obrade a aby ich učil disciplíny východnej teológie. Preto som ho so súhlasom P. Viceprovinciála preložil do Obořiště. Tam okrem prednášok vedie široký apoštolát pera a má rôzne vedecké prednášky na tému Svätej Únie. Tak mal včera na teologickej fakulte v Olomouci príhovor ku klerikom a slúžil svätú liturgiu vo východnom obrade. Je skutočne človekom vedy a zbožnosti, ale nie na riadenie.*⁴¹

Aj aktivita na poli unionizmu zo strany o. Ivana nebola náhodná alebo osobným „koníčkom“, ale bola predovšetkým kontinuáciou snáh minulých generácií redemptoristov pražskej provincie. V seminári redemptoristov v Obořišti už od roku 1906 existovala Jednota modlitieb za zjednotenie Slovanov v Katolíckej cirkvi, ktorú založili seminaristi. Medzi jej členov patrili ako študenti aj o. Metod Dominik Trčka a o. Nikolaj Stanislav Nekula a po nich aj ďalší spolubratia, ktorí prijali východný obrad a prakticky sa zasvätili práci medzi kresťanmi východného obradu. Dielo malo pokračovať a rozrastať sa v samostatnom gréckokatolíckom kláštore redemptoristov v Michalovciach, a neskôr aj v novej viceprovincii. Prví otcovia a bratia vytvorili praktický apoštolát a nová generácia redemptoristov na čele s redaktorom časopisu Misionár o. Jánom Ďurkáňom, ale hlavne s o. Ivanom Mastiliakom, sa snažili dať tomuto úsiliu aj teologickú a vedeckú bázu. Prvý písal predovšetkým do časopisu Misionár, ktorého bol redaktorom, početné články o unionizme a zastupoval viceprovinciu aj na povojnových velehradských stretnutiach. O. Ivan, doktor východnej teológie a jeden z prvých špecialistov na život a dielo ruského filozofa a teológa Vladimíra Soloviova v Československu, prednášal v seminári v Obořišti.⁴²

Ešte za pobytu v Ríme sa o. Ivan zúčastňoval na rôznych unionistických stretnutiach, kde nielen sám naberal nové skúsenosti, ale aj vlastnými prednáškami obohacoval iných účastníkov. V týchto aktivitách pokračoval ako profesor v Obořišti. Predmetom jeho prednášok na sympóziách a unionistických stretnutiach boli najčastejšie autori s ruskými koreňmi, hlavne Vladimír Soloviov, na ktorého sa orientoval

41 AGHR, f. P.P. 1.AP. Provincialia: Franciscus Suchomel 1946 – 47. (Ďalej: FS.) List P. Františka Suchomela P. Patrikovi Murrayovi. Praha 18. 2. 1946.

42 MANDZÁK, Atanáž: Blahoslavený Metod Dominik Trčka, prvý protoigumen gréckokatolíckych redemptoristov na Slovensku (1945 – 1950). Michalovce: Misionár, Vydavateľstvo Viceprovinciálu Kongregácie Najsvätejšieho Vykupiteľa, 2006, s. 65 – 66. (Ďalej: MANDZÁK, A.: Blahoslavený Metod).

už od čias svojich štúdií v Ríme.⁴³ Na jednom zo známych unionistických zjazdov na Velehrade, konal sa v dňoch 11. – 14. augusta 1946, mal mať o. Ján Mastiliak prednášku o Soloviovovi a jeho pohľade na unionizmus. Pre chorobu sa na kongrese nezúčastnil, iba prečítali jeho prednášku. Na zhromaždení Velehradskej Akadémie 14. augusta rozhodli, že do piatich rokov majú byť pripravené dôležité publikácie a medzi autormi figuroval aj o. Ivan. Dostal za úlohu pripraviť knihu s názvom *Věřouka odloučeného východu*.⁴⁴ Spolu s Jozefom Luskom a Vojtěchom Tkadlčíkom o. Ivan tvoril redakčnú radu po vojne obnovených *Acta Academiae Velehradensis*, v ktorých aj sám publikoval dva články.⁴⁵

Ako uznávaný odborník na orientálne predmety bol 11. decembra 1948 vymenovaný Knížecí Arcibiskupskou konzistoří v Prahe za jedného z členov komisie pre biritualizmus⁴⁶. Cieľom tejto sedemčlennej komisie bolo určiť kritériá potrebné na vykonanie skúšky pre dosiahnutie biritualizmu, ako aj prijímanie samotnej skúšky.⁴⁷

Horlivosť na unijnom poli odovzdával aj svojim mladším spolubratom študentom. Zvlášť to boli gréckokatolíci z michalovskej viceprovincie⁴⁸, ktorí nemali vlastný seminár, preto si filozofické a teologické štúdiá konali v seminári materskej pražskej provincie v Obořišti. Jeho prítomnosť dávala študentom nielen možnosti načerať si teore-

43 Napríklad 6. marca 1947 mal prednášku na Slovanech (v Emauzích) v Prahe v rámci cyklu „křesťanský východ“ na tému: *V. S. Solovjev a zjednocení*. Kladou se duchovní základy obnově pražských Emauz. In: Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje pod ochranou Bl. Panny Marie, roč. 34, 1947, č. 5 – 6, s. 195.

44 Spolkové správy: Valná hromada Akademie Velehradské 14.8.1946 na Velehradě. In: Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje pod ochranou Bl. Panny Marie, roč. 33, 1946, č. 9 – 10.

45 MASTYLAK, Jan: De motu idearum in Russia saeculo XIX. In: *Acta Academiae Velehradensis XVIII.*, 1947, fasc. 1 – 4, s. 26 – 45 a MASTYLAK, Giovanni: I Redentoristi di rito orientale. In: *Acta Academiae Velehradensis XIX.*, 1948, fasc. 3 – 4, s. 262 – 284.

46 Biritualizmus alebo dvojobradovosť znamená, že kňaz môže vysluhovať sviatosti v dvoch liturgických obradoch.

47 ARSH, 3/D094. List č. 20322 Knížecí Arcibiskupské konzistoře Dr. Josefovi Vašicovi vo veci komisie pre kňazov – biritualistov. Praha 11. 12. 1948.

48 V školskom roku 1945/46 boli tam novokňaz a traja bohoslovci: o. Mikuláš Ďurkáň (IV. ročník), Jozef Čverčko (II. ročník), Andrej Prokopovič a Michal Rusnačok (II. ročník filozofie), ktorý sa neskôr stal vладыkom slovenskej gréckokatolíckej eparchie v Toronte. Ďalej v školskom roku 1947/48 pribudol Ján Kováč a v roku 1949/50 Andrej Demko, Pavol Lunter, Michal Roško a Juraj Zuskáč.

tické vedomosti o kresťanskom východe, ale aj prakticky zúčastniť sa cez eucharistiu a ďalšie bohoslužby na duchovnom a liturgickom živote východnej cirkvi.⁴⁹ V seminári sa na sviatky svätcov východnej cirkvi alebo svätcov spätých s úniou totiž konali bohoslužby spojené s prednáškami.⁵⁰ Článkami o unionizme prispieval aj do študentského časopisu Alfons.⁵¹

Jeho spolubrat P. Václav Holakovský, vtedajší prefekt študentov a profesor dogmatiky, ktorý tak isto vyučoval v Oboříšti, o o. Ivanovi neskôr napísal: „*Byl to otec mírné povahy, ušlechtilý, přímo noblesní. Nikdy, opravdu nikdy jsem neslyšel v jeho řeči nějaký tón nevlídnosti, rozčilenosti nebo hádavosti. I když jsem si někdy tropil žerty v rekreaci z jeho lidských nepatrných zvláštností, jen se pobaveně usmíval. Byl vzorem hluboké zbožnosti a věrnosti k řeholi. To není nějaká hagiografická chvála, to je konstatování jedinečné skutečnosti.*”⁵² Podobne ho vnímali aj jeho študenti, ktorí však poznali aj jeho prísnosť, ak to bolo potrebné a ak si to vyžadovala konkrétna situácia.

V lete 1949 predstavení v Ríme zvažovali povolať o. Ivana do Ríma, kde sa mal stať profesorom na Alfonziánskej Akadémii. Pražský provinciál František Suchomel však prosil predstavených, aby zmenili svoje rozhodnutie, pretože „*je jediný skutočne skúsený lektor pre vyučovanie*

49 Kvôli lepšiemu obrazu aspoň dva zápisy zo seminárnej kroniky. V nedeľu 6. januára 1946: „*Uniaté naši slavili dnes dĺhohou liturgii sv. Basila. P. Mastylakovi donesli do pokoje slámu podľa východného spôsobu. To snád proto, že 7/1 pripadaly teprve východní vánoce. Naši uniaté zde však se řídí gregoriánským kalendářem.*“ V sobotu 2. februára 1946: „*Kaple dušičková se stala řeckou kaplí. P. Mastylak v ní zpravidla slouží. Východní liturgie je prodchnuta úctou k Bohorodičce. I postavili si v kapli na oltář, kde stává velká kanonická tabulka, obraz Neposkrvněné, a pod něj Fr. Prokopovič napsal azbukou: „Presvjataja Bohorodice, spasi nas!“ Je to snád jakási náhražka ikonostasu.*“ NA, f. 43, ŘR, rukopisy, inv. č. 18. Oboříště. Kronika VII., s. 285 a 293.

50 „*Včera 14.XI. jsme poprvé v dějinách Oboříště oslavovali svátek sv. Josafata – jak si to přeje Sv. Otec. Bylo volno. V 8 hodin zpívána mše sv. v kostele – vých. slovansko-řeckého obřadu. P. Mastylák a fr. Čverčko s fr. Schneiderkou v červených dalmatikách. Celá mše sv. – která jest jediným zpěvem (dialogem kněze a kůru) – se velmi líbila.. – Večer o ½ 6 akademie. Úryvky z vých. mše svaté – kapela – P. Mastylák o unii a jejím významu, P. Jaroš mluví o kodifikaci vých.[odného] práva.*“ ARSH, Denník (asi Jiří Kabát). Zápis z 15. 11. 1945.

51 ARSH, Denník (asi Jiří Kabát). Zápis z 9. 12. 1945.

52 ARM, f. KM, Pers. MJI. Svedectvá. List P. Václava Holakovského Kamilovi Drábovi. Jiřetín pod Jedlovou 19. 1. 1992.

a prípravu študentov gréckokatolíckeho obradu pre ich špeciálnu misiu, ktorý sa nachádza v našom študentáte”. Ďalej argumentoval tým, že neprítomnosť o. Ivana by negatívne ovplyvnila formáciu gréckokatolíckych študentov pre byzantský obrad, ktorým bol nielen profesorom, ale aj duchovným otcom. Pripomenul tiež, že jeho slabý zdravotný stav si vyžaduje stálu lekársku kontrolu a okrem toho by aj tak nemohol vycestovať, pretože „nielenže nezíska povolenie od vlády, ale hneď ako ‚podozrivý‘, bude uvrhnutý do väzenia”.⁵³

O niekoľko dní, presne 2. augusta 1949, adresoval spolubratom pražskej provincie list, v ktorom písal o pripravovanej kanonickej vizitácii provincie a duchovných cvičeniach. Spolubratov povzbudzoval k vytrvalosti v dobrom, aby sa neznechucovali útokmi zo strany štátnych úradov a nepoddávali sa novému režimu.⁵⁴ V tom čase bol už sledovaný aj Suchomel, čo je evidentné, a to z neskorších obvinení počas jeho súdneho procesu.⁵⁵

- 53 AGHR, f. PP, 1.AP.FS. 1948 – 49. List P. Františka Suchomela generálnemu konzultorovi (Szrant?). Praha 10. 8. 1949. Suchomel správne opísal vtedajšie pomery, hoci vtedy určite nevedel o vnútorných smerniciach štátnych úradov, podľa ktorých sa cestovný pas vydával iba na odporúčanie ústredných úradov alebo inštitúcií celoštátneho významu. Začiatkom roka 1949 boli napokon zastavené aj akékoľvek súkromné cesty do zahraničia. NA, fond: Ústřední výbor Komunistické strany Československa (Ďalej: f. ÚV KSČ), 100/35 Antonín Zápotocký, sv. 55, a.j. 1161. Bezpečnosť 1949 – 1954. K usnesení 29. schůze V. vlády z 18. ledna 1949, bod. 46. Správa ministra vnútra Václava Noska predsedovi vlády Antonínovi Zápotockému o počte vydaných cestovných pasov a pasových úkonov. Praha 4. 2. 1949.
- 54 Archiv Ministerstva vnitra České republiky, Praha (Ďalej: AMV ČR), a. č. V 2012 Ostrava. Obežník provinciála Františka Suchomela. Praha 2. 8. 1949.
- 55 „Suchomel byl neustále v živém styku se sekretáři nunciatury v Praze, jejichž prostřednictvím posílal různé zprávy a hlášení do Říma. V těchto zprávách se kromě jiného zabýval Suchomel politickou a hospodářskou situací ČSR. Od roku 1949 až do dubna 1950 používal Suchomel k doručování zpráv do Říma italského vyslanectví přesto, že mu bylo dobře známo, že nunciaturu zastupovalo švýcarské vyslanectví. Když bylo v roce 1950 oznámeno sekretáři nunciatury De Livovi, že musí opustit ČSR, navštívil tohoto Suchomel a po kratší poradě, kterou spolu měli, mu De Liva předal dopisy pro všechny biskupy – ordináře v ČSR, který je potom kurýrní cestou doručil na místo určení. Po zrušení nunciatury obrátil se Suchomel hlavně na italské vyslanectví a prostřednictvím zahradníka v klášteře Jana Křivdy posílal dopisy jednomu členu italského vyslanectví, který je diplomatickou poštou odesílal do Říma. Rovněž touto cestou dostával Suchomel dopisy z Říma. Aby nedošlo k vyzrazení tohoto styku s italským vyslanectvím, zakázal Suchomel přísně Janu Křivdovi o této věci s někým

Keď v dňoch 24. – 26. augusta 1949 provinciál vizitoval Obořiště, je veľmi pravdepodobné, že s o. Ivanom hovoril aj o jeho budúcnosti v Obořišti či v Ríme. Názor o. Ivana síce nepoznáme, ale v každom prípade sa zdá, že sa normálne pripravoval na ďalší školský rok. V polovici septembra sa spolu s dvadsiatimi spolubratmi zúčastnil na 10-dňových duchovných cvičeniach v kláštore redemptoristov vo Frýdku, ktoré viedol známy jezuita Alois Štork, vtedajší spirituál královohradeckého seminára.⁵⁶ Vtedy pravdepodobne vôbec ešte netušil, že Štátna bezpečnosť ho už má minimálne niekoľko mesiacov „na muške“ a kontroluje mu aj korešpondenciu.⁵⁷

Generálny predstavený redemptoristov P. Leonard Buys zatiaľ so svojimi konzultormi prerokúval argumenty Suchomela, až napokon s konečnou platnosťou rozhodol, že ponechá o. Ivana aj naďalej v Obořišti.⁵⁸ Ten tu však nezostal dlhšie, lebo napätie medzi štátom a katolíckou cirkvou v Československu sa čoraz viac stupňovalo. Suchomel prirovnávajúc činnosť Štátnej bezpečnosti k časom nemeckého Gestapa, musel totiž o pár mesiacov informovať už predstavených v Ríme nielen o prenasledovaní redemptoristov, ale aj o zatknutí o. Ivana.⁵⁹

Krátko po februári 1948 boli zrejme vonkajšie znaky prenasledovania cirkvi a stále sa stupňovali aj útoky proti redemptoristom, teda aj proti kláštoru v Obořišti. Okrem Štátnej bezpečnosti kláštor sledovala aj štátna správa. Cirkevné oddelenie Ministerstva školstva a informácií ČSR usilovne zhromažďovalo informácie o kňazoch, teda aj o profesoroch na bohosloveckých ústavoch, vďaka ktorým tvorilo mozaiku o jed-

hovořit. Ve zprávách, které odesílal Suchomel prostřednictvím italského vyslanectví, psal o tom, co se v ČSR znárodňuje, o hospodářské situaci, že jsou u nás zavírání kněží, kteří se řídí směrnicemi Vatikánu. Dále psal urážlivě o SNB, jehož členy nazýval gestapáky a rudými dábly.“ AMV ČR, a. č. V 1078 České Budějovice. Č. j. B/4-V-723/1952. MNB – KS StB Jihlava na Státní prokuratura, odd. Brno. Trestní oznámení. Jihlava 10. 10. 1952.

56 ARSH, Zápisky pražského provinciála P. Františka Suchomela. 1. leden 1949 – 17. říjen 1949. (Ďalej: Zápisky), Zápisy z 24. – 26. 8. a 20. 9. 1949.

57 AMV ČR, a. č. V-2844 MV. Č. j. 15209/1929-49. Útvar 601-A. útvaru 701-A. vo veci Mastylak Ivan – zpráva. K. čj. A – 22710/192802-a-49. 16. 5. 1949.

58 AGHR, f. PP, 1.AP.FS. 1948-49. List odpověď na N. 446, 467/49 P. Leonarda Buysa P. Františkovi Suchomelovi. Řím 8. 10. 1949.

59 AGHR, f. PP, 1.AP.FS. 1950. List P. Františka Suchomela P. Leonardovi Buysovi o rozsiahom komunisticom prenasledovaní redemptoristov v Československu. Praha 28. 2. a 16. 3. 1950. List bol publikovaný in: MANDZÁK, A.: Blahoslavený Metod, s. 266 – 270.

notlivých osobách. Dnes, žiaľ, ešte nevieme potvrdiť ani vyvrátiť, či sa zachovali záznamy tohto typu aj o o. Ivanovi. Fond MŠI je síce uložený v Národnom archíve v Prahe, ale zatiaľ nie je dostatočne spracovaný.

Po vzniku SÚC sa práve tam presunuli kartotéky kňazov. Materiál tohto úradu sa v pomerne veľkej miere zachoval, ale ani v inventárnych jednotkách tohto fondu, kde sú uložené osobné spisy duchovných, materiál o Ivanovi Mastiliakovi nenájdeme.

V prípade Ivana Mastiliaka sa zachovali iba dokumenty z ONV Dobříš, podľa ich obsahu a rozsahu sú však nekompletné. Tieto hlásenia sa zasielali na cirkevné oddelenie KNV v Prahe. Tento fond, uložený v Štátnom oblastnom archíve v Prahe, je však nespracovaný, takže zatiaľ nemôžeme dokázať ani vyvrátiť, či sa v ňom nachádzajú aj dokumenty týkajúce sa o. Ivana. V každom prípade aspoň niečo sa dozvedáme zo zachovaných dokumentov ONV Dobříš a Příbram.

Cirkevné oddelenie KNV v Prahe žiadalo v prípise zo dňa 23. júna 1949 o informácie. Odpoveď vypracoval cirkevný referent ONV v Dobříši Václav Vokurka a 29. júna ju osobne odovzdal krajskému cirkevnému tajomníkovi Václavovi Molkupovi na schôdzi cirkevných tajomníkov. K charakteristike jednotlivých duchovných okresu, k bodu číslo 4. sa vyjadril aj k redemptoristom v Obořišti, ale o Mastiliakovi uviedol iba dátum jeho narodenia a že v seminári pôsobí ako profesor filozofie. V ďalšom bode posielal celkový prehľad o pomere duchovenstva k rezolúcii Katolíckej akcie. Nikto z oslovených duchovných rezolúciu nepodpísal, hoci je treba priznať, že cirkevný referent osobne navštívil zo 108 duchovných, mníchov a študentov iba 9 kňazov. V nasledujúcom bode sa správa venuje hláseniu o priebehu osláv sviatku Božieho tela, ktorý sa uskutočnil 19. júna. O Obořišti sa uvádza: „*V Obořišti – ráno v 7 hodin byl list přečten za přítomnosti asi 70 osob četl jej Dr. František Panuška. V 8 a v 9 hodin byl znovu čten, na upozornění člena SNB, že se nedoporučuje, aby tento obežník byl čten, prohlásil rektor kláštera Haderka, že tento stáhne a nenechá jej dále číst. Prohlásil dále, to co se pokazilo, se příležitostně napraví.*” Obežník čítali aj ďalší dvaja redemptoristi z Obořišta, Ladislav Daňha v Dlouhé Lhotě a Jarolím Adámek v Druhliciach. K bodu č. 7., teda v správe o situácii v nedeľu 26. júna uviedol, že pastiersky list bol čítaný 13-krát na desiatich miestach. Z redemptoristov pastiersky list čítal Oldřich Vysloužil v Obořišti, na bohoslužbách o 7. a 9. hodine, pričom žiadal, aby „*věřící působili na to, aby bylo odvoláno opatření, které se dělá proti církvi*”. List prečítal aj

Václav Holakovský, ktorý zastupoval farára v Pustom Poli. V 8. bode hodnotil celkovú situáciu v okrese tak, že momentálne je „*velký rozruch u kněží a nevšímavost u veřejnosti*“.⁶⁰

Cirkevné otázky všade riešila tzv. päťka, ktorú v okrese Dobříš tvorili predseda ONV Jiří Burián, politický tajomník KSČ Karel Hájek, tajomník Okresného akčného výboru Národnej fronty Jiří Tůma, bezpečnostný referent František Nouzecký a cirkevný referent Václav Vokurka. Prvá schôdza, z ktorej sa v archíve zachovala zápisnica, sa uskutočnila 11. augusta 1949. Okrem prebrania cirkevných otázok a situácie v okrese, bola vyjadrená potreba získať dôverníkov pri jednotlivých farách a častejšie pravidelné stretávanie sa, lebo je ešte potrebné zlepšiť osvetu.⁶¹

Dňa 9. septembra 1949 sa táto päťka uzniesla, že sa bude schádzať pravidelne raz v týždni. Na schôdzi sa hovorilo o diferenciacii duchovných, preberala sa otázka inštruktorov a dôverníkov a bol aj priestor na diskusiu. V správe zo schôdze sú aj informácie o redemptoristoch z Obořišťa. Podľa konštatovania cirkevného tajomníka má každá fara svojho dôverníka, ktorý hlási činnosť kňaza na ONV. Tajomník však zistil, že dôverníci nenavštevujú kostoly a aj keď podávajú hlásenia, robia to nezodpovedne. Podľa jeho zistení mal byť 4. septembra čítaný v kláštore v Obořišti exkomunikačný list, „*avšak důvěrník prý úmyslně nechtěl o tom podat zprávu*“. Päťka sa preto uzniesla, že predseda ONV spolu s „*újezdními tajemníky*“ a cirkevným referentom vyhladá pre každú faru nových dôverníkov a zariadi, aby boli pravidelne každý pondelok podávané písomné hlásenia, čo sa a kde v chráme kázalo. Hovorilo sa aj o akomsi vikariátom liste adresovanom na OAV NE, ktorý čítali a podpisovali duchovní. Za jeho autora bol považovaný rektor kláštora na Svätej Hore Josef Hynek. V rámci diskusie sa rokovalo aj o politickom vedúcom pre školenie bohoslovcov v kláštore redemptoristov v Obořišti. Dohodlo sa, že ním bude okresný školský inšpektor Stanislav Krejčí. Burián adresoval na členov päťky otázku, čo sa má urobiť so zemiakmi,

60 Státní okresní archiv, Příbram (Ďalej: SOKA Příbram), fond: Okresní církevní tajemník Příbram 1949 – 1958 (Ďalej: f. OCT Příbram 1949 – 1958), kart. 1. Porady cirkevních tajemníků (církev. pětky) 1950 – 1959. 370 pres/1949-VI-27. OCT Dobříš na KNV Praha církv. odd. 28. 6. 1949 a SOKA Příbram, f. OCT Příbram 1949 – 1958, kart. 7.

61 SOKA Příbram, fond: Okresní národní výbor Dobříš. Agenda OCT 1949 – 1951. (Ďalej: f. ONV Dobříš. Agenda OCT 1949 – 1951). Zápisy o schůzích pětky. Zápis zo schôdze päťky. 11. 8. 1949.

ktoré príslušníci SNB zabavili v kláštore redemptoristov. Zemiaky boli kúpené na voľnom trhu, ale vyšetrovaním sa zistilo, že predávajúci roľníci mali splnené kontingenty, teda zemiaky mohli predávať. Nakoniec sa dohodlo, že zemiaky vrátia s tým, že kláštor mal dostať „dútku”, pretože „nemely povolen prevoz z okresu do okresu”.⁶²

Politické školenie bohoslovcov v Obořišti sa uskutočnilo v dňoch 15. – 24. septembra 1949. Mali to byť prednášky o spoločenských vedách a spolupráci režimu s cirkvami, lenže v skutočnosti to boli prednášky zamerané proti katolíckej cirkvi. V správe cirkevného oddelenia ÚAV NF z 24. septembra môžeme o tejto akcii čítať: „V sobotu byl ukončen také kurs bohoslovců v klášteře redemptoristů v Obořišti. Poslední přednášku na thema církevní politika Národní fronty a spolupráce církve s lidově-demokratickým režimem přednesl referent církevního odd. ÚAV NF. V tomto klášteře jsou poměry po stránce politické mnohem horší, než-li na bohoslovecké fakultě v Praze. Přesto, že bohoslovcům bylo nařízeno představenými kláštera, aby se diskuse vůbec nezúčastnili, podařilo se je přimět k živé diskusi a oni sami projevili přání, aby k nim bylo častěji, resp. pravidelně hovořeno o církevně-politických otázkách a o politice vůbec. Také na tomto učilišti navrhujeme, aby bylo vyučováno společenským naukám čtyři hodiny týdně. Bohoslovci jak na fakultě v Praze, tak na bohosloveckém učilišti v Obořišti projevili zvlášť velký zájem o komunistickou stranu Československa jako vedoucí složku Národní fronty a o členství v ní.”⁶³

Onedlho 26. septembra informoval o priebehu tohto školenia kultový referent ONV Václav Vokurka aj na schôdzi päťky ONV v Dobříši. Zápis sa, žiaľ, obmedzuje iba na konštatáciu, že informoval o priebehu školenia, ale nie je v ňom uvedené, či bol so školením spokojný, aké boli pozitíva a negatíva školenia.⁶⁴ Podrobnosti o tom sa dozvedáme z ďalších hlásení. Kurzu sa zúčastnilo 46 účastníkov a viedli ho okresný školský inšpektor Stanislav Krejčí z Dobříše a cirkevný referent z ONV Dobříš Václav Vokurka. Okrem dvoch menovaných funkcionárov prednášali postupne aj Josef Horyna (KNV Praha), Kvapil (kraj KSČ Praha),

62 SOkA Příbram, f. ONV Dobříš. Agenda OCT 1949 – 1951. Zápis o schůzích pětky. Zápis zo schôdze päťky. 9. 9. 1949.

63 NA, fond: Státní úřad pro věci církevní 1949 – 1956 (Dalej: f. SÚC), inv. č. 95, kart. 28. Zpráva církevního oddělení ÚAV NF. Praha 24. 9. 1949.

64 SOkA Příbram, f. ONV Dobříš. Agenda OCT 1949 – 1951. Zápis o schůzích pětky. Zápis zo schôdze päťky. 26. 9. 1949.

Mašata (kraj KSČ Praha), Pavel Choc (KNV Praha), F. Rabyška (KAV NF Praha), K. Vacek (vojenský ústav) a F. Jirásek (KAV NF Praha). V závěrečné správě z kurzu obaja funkcionáři zodpovědní za vedení kurzu však svorne tvrdili: „*Kurs byl vysoké úrovně, často zabočovali posluchači v diskusi na pole ideologické a filosofické, takže referenti musili diskusi usměřňovati k vlastnímu námětu. Dvakrát se nedostavili referenti (16. a 17.9.) Podle výpovědi posluchačů byli tito v tomto kursu po první informování referenty o naší politicko-hospodářské situaci. Stížností žádných nebylo.*“⁶⁵ Aj v správě, ktorá bola odoslaná 4. októbra 1949 z KNV Praha na Ministerstvo školstva, vied a umenia v Prahe sa zdôrazňovalo, že školenie bohoslovcov bolo na vysokej úrovni a veľmi dobre splnilo svoje poslanie. Študenti vraj boli slabo oboznámení s politikou štátu, ale zato veľmi dobre ovládali niektoré pasáže z Karla Marxa či Vladimíra Iljiča Lenina. U profesorov počas školenia síce pozorovali veľkú ochotu, ale ich zmýšľanie bolo opačné. Správa tým nepriznáva fiasko jedného z prednášajúcich, keď tvrdí: „*Co se týče hodnocení školení se strany posluchačů, jejich přání a kritiky přednášejících, nebylo provedeno, neboť posluchači odmítli tak učinit.*“⁶⁶ Naozaj sa to odohralo tak, ako referovali v oficiálnych správach komunisti z okresu?

Jeden z účastníkov prednášok, vtedy bohoslovec a dnes rehoľný kňaz, P. Břetislav Vaněk, však spomína na túto udalosť inak. Podľa jeho svedectva sa prednášky mali uskutočniť viackrát, ale nikdy sa prednášajúci nedostavili. Vždy sa totiž študenti na odporúčanie predstavených modlili exorcismus, aby „*úklady ďábelské a nepřátelské moci přemoženy byly*“, a úspešne sa im darilo odďaľovať tieto komunistické praktiky. Raz si dokonca prednášajúci idúc do Obořišťa, ktoré je asi 40 kilometrov juhozápadne od Prahy, pomýlili smer, a došli do Obríšťva, ktoré je vzdialené asi 60 kilometrov severne od Prahy. Márne tam teda hľadali u miestneho farára kláštor redemptoristov. Keď sa však konečne na niekoľkonásobný pokus dostali do Obořišťa, študenti vôbec nepôsobili odovzdaným dojmom, tobôž nemali záujem o vstúpenie do KSČ. Predstavení i profesori mali komunistami zakázané zúčastniť sa na prednáške, a študentom odporúčali, aby s prednášajúcim radšej ne-

65 NA, f. SÚC, inv. č. 102, kart. 45. KNV Praha 1949 – 1950. Zpráva o kursu politického školení v Obořišti, okres Dobříš, za měsíc září 1949.

66 NA, f. SÚC, inv. č. 102, kart. 45. KNV Praha 1949 – 1950. Referát KNV Praha pro školství, osvětu a tělesnou výchovu na Ministerstvo školství, věd a umění vo věci školení bohoslovců v Obořišti. Praha 4. 10. 1949.

diskutovali. Vedeli totiž, že medzi študentmi sú aj „*horúce hlavy*”, teda že by tá diskusia nemusela pre prednášajúceho dobre dopadnúť. Počas prednášky prednášajúci citoval niektorú pápežskú encykliku, a potom to komentoval. Jeho citácie však neboli rovnako presné. Okrem toho sa študentom nepáčilo, že jeho slová urážali pápeža a cirkev, preto s jeho výkladom nesúhlasili. Dvaja zo študentov nakoniec nevydržali a napriek odporúčaniu nerozpútavať diskusiu, začali vzdorovať prednášajúcemu. Najprv sa ozval študent Josef Tesař, ktorý prednášajúcemu otvorene odporoval. Potom sa pridal aj Josef Doležal, ktorý sa opýtal prednášajúceho, z akého vydania encykliky cituje. Keď dostal odpoveď, šiel do knižnice, priniesol si text encykliky a bod po bode prednášajúcemu dokazoval, že jeho prednáška je iba zlepencom účelovo prekrútených a nepochopených pápežských textov, zmiešaných s marxistickou ideológiou. Prednášajúci sa, samozrejme, veľmi rozčúľil a začal sa vyhrážať štátnou mocou, ktorá v každom momente môže kláštor prevalcovať.⁶⁷

Prednáška sa teda pre prednášajúceho skončila fiaskom, hoci z uhladených správ „komunistickej verchuške” to tak vôbec nevyzeralo. Podobne to bolo aj v ďalších otázkach, ako napríklad domové prehliadky, vymenovanie štátneho správcu do seminára, voľby⁶⁸ či podpis zdravice Stalinovi⁶⁹.

67 Osobný archív autora (Ďalej: OAA). Zvukový záznam rozhovoru s Břetislavom Vaňkom. Svatá Hora 28. 12. 2005.

68 Podľa tvrdení okresných funkcionárov, zo 71 oprávnených voličov z kláštora redemptoristov v Obořišti odovzdalo biele lístky 53 osôb. SOkA Příbram, f. OCT Příbram 1949 – 1958, kart. 7. Vtedajší študent v Obořišti Břetislav Vaněk spomína, že prefekt študentov P. Václav Holakovský dostal od provinciála Františka Suchomela odporúčanie, aby členovia kláštora nevolili biele lístky, aby z toho nebol neskôr problém. Študenti sa však dohodli, že budú aj napriek odporúčaniu voliť biele lístky. Pri sčítaní lístkov po voľbách bolo však menej bielych lístkov ako členov kláštora. Ktosi z komisie tak musel voľby zmanipulovať a volebné lístky zničiť alebo nepriznať. OAA, Zvukový záznam rozhovoru s Břetislavom Vaňkom. Svatá Hora 28. 12. 2005.

69 „*V bohosloveckém učilišti v Obořišti byla delegace složená se zástupců ONV a OAV-NF přijata duchovním Dr. Jarošem, který odmítl zdravotní podepsat, protože v nápisu archu je uvedeno slovo ‚socialismus‘. Když zástupci celou věc Dr. Jarošovi vyložili, požádal, aby mohl o věci pohovořit s rektorem P. Haderkou. Vrátil se za ¼ hodiny s tím, že ‚zdravice nemůže být podepsaná pro slůvko socialismus.‘ Nemá se to vykládat jako negativní postoj ke generalissimu Stalinovi, naopak, že mu přejí hodně zdraví. Že však oni jako katolíciť kněží jsou pro sociální pokrok, ale nikoliv pro marxistický socialismus. Zástupci ONV ponechali čistý arch zdravotní v klášteře se zdvorilou žádostí, aby*

Je nepochopiteľné, že zatiaľ čo Štátna bezpečnosť videla v o. Ivanovi spolupracovníka banderovcov⁷⁰ a špióna, štátna správa ho vnímala odlišne. Dnes je už všeobecne známe, že SÚC mal i kádrové oddelenie, ktoré budovalo aj kartotéku kňazov a rehoľníkov. Je podozrivé, že zložka Ivana Mastiliaka sa v kartotéke nenachádza. Podľa jednej správy je evidentné, že materiály sa zhromažďovali nielen o kňazoch, ale i študentoch, dokonca aj o zamestnancoch kláštorov. V správe o školení bohoslovcov v Obořišti čítame: *„Jelikož profesori i posluchači vyplňovali dotazníky pro kádrové oddělení IV. referátu KNV v Praze, nevyplňovali již dotazníky pro MŠVU. V opise budou předloženy dodatečně.“*⁷¹ Jeho dotazník sa zatiaľ nenašiel, ale zachovaný kádrový posudok Jána Mastiliaka datovaný 18. októbra 1949 ho charakterizuje takto: *„Je náboženství řím.kat., ovládá 9 řečí. Podle posudku v OAV NF je pokrokový kněz, veřejně volil kandidátku NF a lze u něho říci, že má kladný poměr k dnešnímu zřízení. Navrhujeme, aby byl na místě ponechán.“* Na dokumente sú okrem odtlačku okrúhlejšej pečiatky so štátnym znakom Okresného školského výboru v Dobříši uvedené aj mená funkcionárov z Dobříše, za OV KSČ Karel Novák, za OAV NF Jiří Tůma, kultový referent ONV Václav Vokurka a školský referent ONV Stanislav Krejčí.⁷²

byl předložen každému duchovnímu a bohoslovcí zvlášť, poněvadž zdravotice je podepisována individuálně. Arch byl odevzdán prázdný, ačkoliv v klášteře žije 71 osob.“ NA, f. SÚC, inv. č. 95, kart. 28. Tajné zprávy č. 24. Vyhотовeno 18. 11. 1949.

- 70 Banderovci alebo benderovci boli členovia Ukrajinskej povstaleckej armády, vojenskej formácie Organizácie ukrajinských nacionalistov, vedení vojenským veliteľom Štefanom Banderom. Ich najdôležitejším cieľom bolo vytvorenie nezávislého ukrajinského štátu, čo sa im však nepodarilo. Po skončení druhej svetovej vojny sa pokúšali uniknúť z Ukrajiny a Poľska. Cez územie Československa sa až do novembra 1947 presúvali ďalej na Západ do Rakúska a Nemecka. Československé vojsko v spolupráci s bývalými partizánmi a špeciálnymi jednotkami ministerstva vnútra sa snažili tomuto prechodu zabrániť a banderovcov zlikvidovať.
- 71 NA, f. SÚC, inv. č. 102, kart. 45. KNV Praha 1949 – 1950. Referát KNV Praha pro školství, osvětu a tělesnou výchovu na Ministerstvo školství, věd a umění vo věci školení bohoslovců v Obořišti. Praha 4. 10. 1949.
- 72 SOKA Příbram, f. OCT Příbram 1949 – 1958, inv. č. 119, kart. 7. Klášter Obořiště 1949 – 1950. Posudky na řádové kněze, seznamy bohoslovců a pomocního personálu kláštera, pokyny k předání kláštera. ONV Dobříš. 18. 10. 1949. V tejto zložke sa zachovalo aj hlásenie z roku 1949, pravdepodobne zo 14. augusta, ktoré nie je podpísané, ale je tam ručne dopísané pod strojopisným textom „Sv“, čo môže, ale aj nemusí byť, podpis autora správy.

V inom dokumente, bez dátumu, sú charakteristiky profesorov seminára a o Ivanovi Mastiliakovi je v ňom, že je „profesor filosofie, pokrokovým knížem verejnej volil kandidátku národnej fronty, u neho lze říci, že má kladný poměr k zdejšímu zřízení“. V správě sa ďalej konštatuje, že cirkevnej komisii a inštruktorovi sa aj napriek snahe a viacerým návštevám v kláštore nepodarilo zistiť, aký postoj zaujíma kláštor ako celok k ľudovodemokratickému štátu.⁷³

Aj ďalšie schôdze zástupcov štátnej správy naznačovali, že kláštor redemptoristov v Obořišti a jeho obyvatelia sú pod permanentnou kontrolou. Na schôdzi o cirkevných otázkach sa 18. novembra 1949 na ONV v Dobříši stretli Václav Vokurka, Jiří Tůma, Karel Novák, Růžička, František Nouzecký a Vaniš, ktorý vyhotovil zápis zo schôdze a v ten istý deň ho v štyroch exemplároch odovzdal Vokurkovi. O kláštore v Obořišti je v zápise uvedené: „*Jelikož konají každou neděli schůzky, na kterých nám ohlupují církevní politikou mladé lidi, kde jest třeba zařídití a zaměřit se [na] svaz mládeže, dále na předsedy KSČ-MO aby nám podávali zprávy o jejich práci a počínání.*“ Vokurka a Novák si vzali na starosť podanie návrhu, aby bol do kláštora určený učiteľ „*nauk občanských*“.⁷⁴

Hneď nasledujúci deň cirkevný tajomník ONV Dobříš adresoval na cirkevné oddelenie KNV do Prahy zápis zo schôdze päťky a zároveň predložil návrhy a otázky vyplývajúce zo schôdze. O kláštore v Obořišti napísal: „*Jest usneseno, aby KNV (cír. odděl.) dal návrh příslušnému Státnímu úřadu pro věci církevní, aby byl do kláštera v Obořišti jmenován učitel občanských nauk, neb zmocněnec, aby bylo možno zjistit, jak jsou v klášteře budoucí kněží vychovávani. Neboť jest dojem, že všechny věci protistátního rázu mají původ právě v klášteře.*“ List nakoniec nebol poslaný poštou, ale cirkevný tajomník ho 21. novembra 1949 osobne odovzdal KCT Václavovi Molkupovi.⁷⁵

Odpoveď KNV v Prahe z 22. novembra dostali na ONV v Dobříši 25. novembra. O kláštore redemptoristov v Obořišti sa KNV vyjadril takto: „*Sledujte vhodným způsobem působení kláštera na okolí a pokud jde o učitele občanských nauk požádáme SÚC o vyjádření, resp. o další*

73 SOKA Příbram, f. OCT Příbram 1949 – 1958, kart. 7.

74 SOKA Příbram, f. ONV Dobříš. Agenda OCT 1949 – 1951. Zápisy o schůzích pětky. Zápis zo schôdze o cirkevných otázkach. 18. 11. 1949.

75 SOKA Příbram, f. ONV Dobříš. Agenda OCT 1949 – 1951. Zápisy o schůzích pětky. 371/49. OCT Dobříš na KNV Praha. 19. 11. 1949.

opatření v této věci. O výsledku Vám bude podána zpráva.” K takémuto rozhodnutiu dospelo KNV nielen na základe zápisnice päťky a následného návrhu, ale aj na základe osobného rozhovoru s cirkevným tajomníkom ONV a politickým tajomníkom ONV.⁷⁶

Na schôdzi tejto päťky 13. januára 1950 bola na programe cirkevno-politická situácia, sľuby duchovných, Evanjelická cirkev, Charita, plán investícií na rok 1950 a dôverníci. V otázke dôverníkov dostal cirkevný tajomník za úlohu, aby pokiaľ je to možné, vyhľadal nových a spoľahlivých dôverníkov.⁷⁷ Nie je jasné, kto podával hlásenia o kláštore v Obořišti v roku 1949, ale v prvých mesiacoch roku 1950 činnosť kláštora a chrámu redemptoristov sledovali Karel Čargo a Věra Čargová. Vyplýva to z ich podpisov na hláseniach, adresovaných ONV v Dobříši. Hlásili, kedy bola bohoslužba v chráme, či bola kázeň „závadná“ a či bolo stretnutie organizácie „Mariánske sdružení”. Nikdy sa v nich neuvádzalo meno kňaza, alebo ďalšie iné podrobnosti.⁷⁸

Zo správ kádrového odboru SÚC vyplýva, že informácie o kláštore v Obořišti a jeho obyvateľoch sa pracovníci SÚC snažili získať aj priamo od samotných členov kláštora. Podľa hlásení sa na SÚC prihlásil k spolupráci študent teológie Alojz Masár, ktorý údajne utiekol z kláštora. Ten bol najprv františkánom, ale z tejto rehole vystúpil a prišiel k redemptoristom do bratislavskej viceprovincie, kde 22. novembra 1948 zložil rehoľné sľuby. Potom pokračoval v štúdiu v Obořišti. Dlhو tu však nevydržal, pretože predstavení s ním neboli spokojní. Začiatkom marca 1950 sa o ňom zmieňuje Jirásek v dennom hlásení ministrovi Čepičkovi⁷⁹. Podľa hlásenia Masár za najreakčnejších v seminári v Obořišti

76 SOKA Příbram, f. ONV Dobříš. Agenda OCT 1949 – 1951. Zápisy o schůzích pětky. 371/1-21.11.49-I/5-978. KNV Praha na ONV Dobříš, cirk. tajomník. Praha 22. 11. 1949.

77 SOKA Příbram, f. ONV Dobříš. Agenda OCT 1949 – 1951. Běžné spisy OCT za rok 1950. 371/50.-13.1.1950-I. Zápis zo schůdze päťky adresovaný OCT Dobříš na KNV Praha. 13. 1. 1950.

78 SOKA Příbram, f. ONV Dobříš. Odbor pro vnitřní věci. Agenda OCT. Všeobecné záležitosti 1950 – 1951. I – 290.2/51. Obořiště.

79 Alexej Čepička sa narodil roku 1910. Absolvoval Právnickú fakultu Karlovej univerzity v Prahe a následne v rokoch 1937 – 1941 pôsobil v advokácii v Ostrave. V rokoch 1942 – 1945 bol väznený v nacistickom koncentračnom tábore. Jeho rýchlu a závažnú kariéru ovplyvnilo manželstvo s dcérou Klementa Gottwalda. Do KSC vstúpil ešte v roku 1929. Od decembra 1947 bol ministrom vnútorného obchodu. Dňa 25. februára 1948 sa stal ministrom spravodlivosti a túto funkciu vykonával do 25. apríla 1950. Za

označil Slovákovi. Jirásek si mal získané informácie overiť a snažiť sa získať aj ďalších bohoslovcov na spoluprácu. Či sa mu to podarilo, sa už zo správ nedozvedáme.⁸⁰

jeho pôsobenia v rezorte došlo k významným zmenám, ktoré otvorili nové možnosti na obchádzanie zákonov, nespravodlivosť, ba priam degradáciu právneho a súdneho systému, čím sa vytvoril priestor na úspešnú realizáciu politických procesov. Vtedy súčasne vykonával ďalšie dôležité funkcie, ako napríklad generálny tajomník AV NF, predseda SÚC, viedol cirkevnú šestku ÚV KSČ či bol členom v bezpečnostnej komisii ÚV KSČ. Od apríla 1950 do 25. apríla 1956 bol vo funkcii ministra národnej obrany, kde okrem silnej sovietskej armády dosiahol aj osobný úspech, lebo bol vymenovaný do hodnosti armádneho generála. Z funkcie ho odvolali v roku 1956, lebo sa stal nepohodlným pre svoju minulosť a postoje voči vtedajšiemu vedeniu KSČ. Od roku 1946 až do roku 1960 bol aj poslancom Národného zhromaždenia. Krátky čas pôsobil ako predseda Štátneho úradu pre vynálezy a normalizáciu, kým nebol v roku 1963 vylúčený z KSČ. Na dôchodku žil v bývalom vládnom sanatóriu na Dobříši, kde aj v roku 1990 zomrel. Československá justice v letech 1948 – 1953 v dokumentech. Díl I. Připravili Jaroslav Vorel, Alena Šimánková a kolektiv. SEŠITY Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu č. 8. Praha : Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2003, s. 173 – 174. (Ďalej: Justice I.). Pozri tiež: KAPLAN, Karel – KOSATÍK, Pavel: Gottwaldovi muži. Praha – Litomyšl: Paseka, 2004, s. 122 – 172. (Ďalej: KAPLAN, K. – KOSATÍK, P.: Gottwaldovi muži). V čase procesu s desiatimi rehoľníkmi bol stále ministrom spravodlivosti. Čepička osobne vybral desiatich rehoľníkov pre tento proces, bol veľmi dobre informovaný o prípravách a priebehu procesu a osobne sa zúčastnil aj niekoľkých porád vo veci procesu. Okrem toho mal k dispozícii denné hlásenia referentov z jednotlivých oddelení prokuratúry a ministerstva spravodlivosti, a okamžite dostával aj prepisy stenografických záznamov z priebehu procesu. Osobne ho Klos informoval aj o výške trestov pre obžalovaných rehoľníkov, ktoré pravdepodobne aj sám schválil. Vo vedení komunistickej strany predstavoval spolu s Václavom Kopeckým a Viliamom Širokým tvrdú líniu voči najmä Katolíckej cirkvi. Spolu s Rudolfom Slánským bol po februári 1948 asi najbližším spolupracovníkom Klementa Gottwalda. Keďže pôsobil vo viacerých funkciách, v ktorých mal reálny vplyv na formáciu cirkevnej politiky štátu, miera jeho zodpovednosti za odsúdenie desiatich rehoľníkov je obrovská. Aj keď ho neskôr označovali za jedného z hlavných vinníkov tzv. obdobia kultu osobnosti, nikdy nebol za svoje konanie súdený a právoplatne potrestaný, ani po roku 1989.

80 Vojenský Ústřední Archiv – Vojenský Historický Archiv Praha (Ďalej: VÚA – VHA), fond: 100/52. Dr. A. Čepička (1947 – 1953) (Ďalej: f. 100/52), sv. 8, a.j. 46. Denní zprávy II. odboru (kádrového) SÚC 1949 – 1950. (Ďalej: DZKO) Denní hlášení ministrovi spravedlnosti A. Čepičkovi. Praha

O. Ivan i ostatní členovia kláštora však tieto vonkajšie znaky prenasledovania nebrali až tak tragicky. Uvedomovali si, že Katolícka cirkev i redemptoristi prežili rôzne ťažké obdobia, ktoré stále, skôr či neskôr, pominuli. Ani z komunistov nepociťovali preto strach, hoci na druhej strane sa ich snažili neprovokovať. Niekedy si o to však komunisti priam koledovali, čoho príkladom môže byť aj už vyššie spomínaná prednáška o „spoločenských vedách“.

O. Ivan teda až do svojho zatknutia pokojne pracoval a vôbec nemyslel na to, že by aj on mohol byť pre nejaké politické záležitosti zatknutý. V čase zatýkania mal rozpracovaný článok o Presvätej Bohorodičke⁸¹, ktorý však už nestihol dokončiť. Na jednu z jeho posledných prednášok v Obořišti spomínal jeho vtedajší študent a neskorší pražský provinciál P. Jan Zemánek: „*Pamatuji se na jednu z jeho posledních přednášek o situaci v pravoslavné církve v Rusku. Řekl nám, že pravoslavní bratři musí projít očistou komunismu, aby se osvobodili od silného zaujetí proti katolické církvi a od snahy se izolovat od ostatního světa. Pevně věřil, že P. Marie dá tomuto národu jednou svobodu.*“⁸²

V marci 1949 sa končilo prvé trojročie o. Metoda Dominika Trčka vo funkcii protoigumena michalovskej viceprovincie redemptoristov. Medzi možnými nástupcami sa okrem Jána Cyrila Zakopala a Josefa Máriu Faila objavovalo aj meno Ján Ivan Mastiliak.⁸³ Situácia viceprovincie bola v tých časoch už dosť zložitá, hrozilo jej zrušenie, ku ktorému nakoniec aj o niekoľko mesiacov došlo, a tak úrad protoigumena tajne spravoval až do likvidácie kláštorov v apríli 1950 o. Trčka.

6. 3. 1950 a 14. 3. 1950 a OAA, Záznam rozhovoru s Břetislavom Vaňkom. Svatá Hora 23. 6. 2007.

81 ARM, f. KM, Pers. MJI. Svedectvá. List P. Václava Holakovského Kamilovi Drábovi. Jiřetín pod Jedlovou 19. 1. 1992.

82 ARM, f. KM, Pers. MJI. Svedectvá. List P. Jana Zemánka Kamilovi Drábovi. Svatá Hora 21. 2. 1992. Pozri tiež ARM, f. KM, Pers. MJI. Svedectvá. Rozhovor P. Jana Zemánka s Atanážom Mandzákom. Svatá Hora 8. 9. 2003.

83 AGHR, f. P.P. Viceprovinciae Bratislava et Michalovce. Personalia. List o. Štefana Lazora generálnemu predstavenému redemptoristov P. Leonardovi Buysovi. Červenka 1. 8. 1949.

I.2. V hľadáčiku Štátnej bezpečnosti

I.2.1. Pobyt v Planej pri Mariánskych Láznach

Doteraz nie je jasné, a už to ani nebude možné presne určiť, kedy sa začal záujem Štátnej bezpečnosti o osobu Jána Mastiliaka. Zatiaľ dostupné dokumenty z proveniencie ŠtB siahajú do obdobia jeho pobytu v Planej pri Mariánskych Láznach. Nie je vylúčené, že Štátna bezpečnosť sa o jeho osobu zaujímala už skôr, ale teraz to nie je možné zdokumentovať.

V obežníku z 27. februára 1946 pražský provinciál P. František Suchomel písal o dvoch ťažkých úlohách, pred realizáciou ktorých stála pražská provincia: 1. pretvorenie štruktúr kongregácie v povojnovom Československu a 2. obsadenie nemeckých kláštorov redemptoristov novými členmi, ktoré po odsune Nemcov zostali prázdne. Na základe tzv. Benešových dekrétov odsunutí redemptoristi nemeckej národnosti tvorili karlovarskú viceprovinciu, do ktorej patrili aj kláštor v Planej pri Mariánskych Láznach, založený 4. augusta 1921. Chrám sv. Anny bol významným pútnickým miestom pre celé okolie a každoročne sa v ňom na 26. júla schádzalo veľké množstvo veriacich prichádzajúcich v procesiách zblízka i zďaleka. Kláštor bol situovaný na svahu za chrámom a slúžil nielen pre komunitu redemptoristov, ale aj ako juvenát pre nemeckých študentov. Nový predstavený kláštora P. Cyril Jež bol postavený pred ťažkú úlohu pretvoriť kláštor na exercičný dom pre severozápadné Čechy, a to v čase, keď kláštoru reálne hrozilo poštátne. ⁸⁴ Túto úlohu sa mu síce naplniť nepodarilo, ale na druhej strane kláštor mohol ešte pár rokov fungovať ako miesto formácie II. noviciátu. ⁸⁵

O. Ivan Mastiliak prebýval v Planej iba tri mesiace, od 1. septembra do 7. decembra 1948. ⁸⁶ Po ukončení letného semestra totiž dostal v seminári v Obořišti na jeden semester dovolenku. Tento čas mal využiť na preliečenie od detstva trápiacich ho suchotín, teda aby si upevnil svoje nie najlepšie zdravie. Okrem toho potreboval čas na súkromné štú-

84 NA, f. 43, ŘR, spisy, inv. č. 3, šk.č. 1. Obežníky Provinciála. Obežník pražského provinciála redemptoristov P. Františka Suchomela. Praha 27. 2. 1946.

85 NA, f. 43, ŘR, spisy, inv. č. 3, šk.č. 1. Obežníky Provinciála. Obežník pražského provinciála redemptoristov P. Františka Suchomela. Praha 18. 9. 1947.

86 Podľa zápisu vo vojenskej knižke sa k pobytu v Planej prihlásil 2. septembra a 7. decembra sa z pobytu odhlásil. NA, f. 43, ŘR, inv. č. 8, kr.č. 8. Mastylák (Mastiliak) Ján. Vojenský list o. Mastiliaka vystavený 30. 12. 1946 v Michalovciach. Dodatky o změnách pobytu.

dium, aby si na Karlovej univerzite v Prahe mohol nostrifikovať licenciát z teológie ukončený na Pápežskej gregoriánskej univerzite v Ríme. Na miesto odpočinku a štúdiá bol preňho vybraný kláštor redemptoristov v Planej. Tam sa počas nedele a sviatkov venoval aj pastoračii grécko-katolíkov z okolia. Prečo ho však už po troch mesiacoch odvolali späť do Obořišťa? Možno to tak bolo naplánované. Veľa však o jeho pobyte v Planej nevieme. Sú však známe tri dôležité informácie, ktoré neskôr veľmi poznačili ďalšie smerovanie jeho života.

Ešte v dňoch 15. – 16. augusta 1948 sa československý episkopát stretol na konferencii v Nitre. Biskupi konštatovali, že útoky komunistického režimu proti Katolíckej cirkvi sa stupňujú, ba že už prešli v otvorený boj, preto sa rozhodli prijať patričné opatrenia. Skoncipovali hlavné myšlienky pre memorandum adresované vláde, ktoré mali dopracovať pražský arcibiskup Josef Beran a litoměřický biskup Štěpán Trochta. Memorandum sa malo čítať v nedeľu 29. augusta vo všetkých chrámoch počas bohoslužieb. Toto však komunisti nechceli dovoliť, pretože na tento deň pripadalo štvrté výročie Slovenského národného povstania. Snažili sa preto za každú cenu čítanie memoranda znemožniť, čo sa im však úplne nepodarilo. Na konferencii biskupov sa prejednával aj konspekt pastierskeho listu o cirkvi, ktorý síce vypracoval dominikán Silvestr Braitó⁸⁷, ale tento konspekt bol ešte prepracovaný a rozšírený.

87 Profesor na dominikánskom teologickom učilišti a teologickej fakulte v Olomouci Josef Silvestr Maria Braitó sa narodil 14. júna 1898 v Ruščuku v Bulharsku. V mladosti stratil oboch rodičov. Vyrastal v Uhříněvsi neďaleko Prahy, odkiaľ, zdá sa, vstúpil k dominikánom. Po zložení rehoľných sľubov absolvoval základné filozofické a teologické štúdiá na teologickej fakulte v Olomouci, na dominikánskej univerzite Angelicum v Ríme a Saulchoir v Belgicku. Sviatosť kňazstva prijal 17. septembra 1922. Aj naďalej pokračoval v štúdiách, ktoré roku 1930 zakončil doktorátom. V rokoch 1925 – 1928, a potom od roku 1930 až do uväznenia v roku 1950 pôsobil ako profesor na dominikánskej rehoľnej vysokej škole v Olomouci. V čase druhej svetovej vojny bol aj profesorom a riaditeľom kňazského seminára v Olomouci. Okrem toho, že v roku 1926 založil a riadil vydávanie známeho filozofického časopisu Na hlubinu, a neskôr aj rôzne tematické edície (napr. Myšlienky a život), sám veľa písal a prekladal a bol aj známy exercitátor. Jeho pohľad na cirkev bol na tú dobu veľmi odvážny. Je treba zdôrazniť, že nepopieral vtedajšie učenie cirkvi, ale na druhej strane predbehol svojím spôsobom dobu. Dňa 16. marca 1950 ho zatkla ŠtB. V monsterprocese bol 5. apríla 1950 odsúdený na 15 rokov väzenia. S podlomeným zdravím sa dožil amnestie v máji 1960. Opäť sa chcel zapojiť do práce pre cirkev. Dal si cieľ zrevidovať svoje dielo o cirkvi,

Pastiersky list biskupov upozorňoval veriacich na možné nebezpečenstvo likvidácie cirkvi. Biskupi vyzývali k odvahe vyznávať svoju vieru a k vernosti Kristovi a Katolíckej cirkvi. List sa čítal v katolíckych chrámoch počas nedeľných bohoslužieb 17. októbra 1948.⁸⁸ Prečítal ho aj o. Ivan v chráme v Planej, kde bolo na bohoslužbe iba niekoľko ľudí, nie viac ako 20. Aj medzi nimi, zdá sa, sa našiel informátor, ktorý túto informáciu posunul na „vyššie miesta“. Komunisti síce hodnotili čítanie tohto pastierskeho listu v chrámoch, že sa príliš nestretol s odozvou veriacich⁸⁹, ale nemohli si nevšimnúť záver listu, v ktorom biskupi písali, že Ježišov prísľub: „*Brány pekelné ji nepřemohou*‘ (Mt 16, 18) *vrhá beznadějnost na každý pokus a čin namířeny proti církvi svatě. Svět nemá tu co činiti jen se slabými lidmi, nýbrž s Kristem, který z kříže vládne láskou a milosrdenstvím*“.⁹⁰ Týmto slovám síce komunisti neverili, ale nebrali ich na ľahkú váhu, o čom svedčia aj početné zatknutia kňazov, ktorí mali odvahu spomínaný list prečítať počas bohoslužieb.

V Planej o. Ivan propagoval aj úctu k svätému rehoľnému bratovi redemptoristovi Gerardovi Majellovi⁹¹. Robil to v súlade s obežníkom pražského provinciála redemptoristov z 18. septembra 1947, v ktorom predstavený vyzýval, aby sa horlivo šírila Liga sv. Gerarda, k čomu bola vydaná aj samostatná príručka. Cieľom tohto spoločenstva bolo rozširovanie kresťanského života v rodinách. Toto sa, samozrejme, komunistom páčiť nemohlo ...

aby zodpovedalo duchu doby. Zomrel 25. septembra 1962 v Prahe a pochovaný je v hrobke dominikánov v Olomouci. KAŠIČKA, Zdeněk: Otec Braitto. Životopis olomouckého dominikána 1898 – 1962. Vydáno při příležitosti 95. výročí narození. Praha : Nakladatelství Krystal OP, 1993.

- 88 Text memoranda vláde a pastiersky list publikoval: LETZ, Róbert (Ed.): V hodine veľkej skúšky. Listy biskupa Michala Buzalku, spoločné prejavov slovenských katolíckych biskupov. Súbor dokumentov. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2007, s. 586 – 603.
- 89 KAPLAN, K.: Stát a církev, s. 51.
- 90 Text pastierskeho listu prináša aj zbierka pastierskych listov: Pastýřské listy 1945 – 2000. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2003, s. 54 – 61.
- 91 Rehoľný brat redemptorista Gerard Majella sa narodil 6. apríla 1726 v Mure Lucane v Taliansku. Do Kongregácie Najsvätejšieho Vykupiteľa vstúpil v roku 1749. Jeho život bol plný zázračných udalostí, ktoré sa stali na jeho príhovor. Aj jeden z jeho životopisov je preto nazvaný „Chlapec, ktorý sa hral s Bohom“. Už za života bol vyzývaný ako ochranca matiek v zehnanom stave a detí. Zomrel 16. októbra 1755 v Materdomini. Beatifikovaný bol v roku 1893 pápežom Levom XII. a pápež Pius X. ho v roku 1904 vyhlásil za svätého.

O. Ivan sa počas svojho pobytu v Planej venoval aj gréckokatolíkom, ktorí sa roztrúsení v menších či väčších komunitách nachádzali po celom okolí. Presídlili sa sem z východného Slovenska alebo to boli najmä utečenci pochádzajúci z Poľska, Haliče či Podkarpatskej Rusi. Pre týchto veriacich pravidelne slúžil v nedeľu sv. liturgiu, a že mu na nich veľmi záležalo, dozvedáme sa z listu vладыkovi Gojdičovi 17. októbra 1948. Keď v dňoch 11. – 18. októbra 1948 vizitoval týchto veriacich prešovský pomocný vладыka Vasil Hopko s otcami Alexejom Kellym a baziliánom Emanuelom Hlaváčom, bol s nimi v Pavlovom Studenci aj o. Ivan. Vладыka Vasil so svojimi sprievodcami navštívil aj kláštor redemptoristov v Planej pri Mariánskych Lázňach, kde dvakrát prenovali.⁹²

Komunistom sa tento záujem o gréckokatolíckych veriacich, samozrejme, nemohol páčiť. Okrem toho sa o. Ivan počas pobytu v Planej bližšie zoznámil s tromi sestrami Číževskými. Najstaršia Nadežda, povolaním učiteľka, mala 26 rokov, stredná Anna mala 24 rokov a najmladšia Irena 22 rokov. Narodili sa v Baligrode pri Sanoku v Poľsku. Ich rodičia Mikuláš Číževsky a Mária, rodená Juchnovičová, už nežili a sestry nemali žiadnu štátnu príslušnosť.⁹³

92 „Večer o 8-oj (12.X.) prišli my do Planoj, hde pri zvukach organa toržestvenno privitystvoval Preosvjaščennoho mistnyj r.k. prichodnik. Tu byl moleben, sv. propovid' (po slovenski, ibo virniki byli različnoj narodnosti) na temu: Christos jest Bohom, ibo Jeho i teperj po smerti mnohi ljubjat i mnohi nenavidat. Mistnyj rk. Prichodnik 9 far administrujet. Pomahajut jemu redemptoristy, u kotorych jest nedilami služba, kotoru končit O. Dr. Mastylak. Nočleh opjat' mali my opjat' u Redemptoristov.“ Archív Gréckokatolíckeho biskupstva, Prešov (Ďalej: AGKB Prešov), f. Prezidiálne spisy (Ďalej: f. PS), inv. č. 82, sign. 4. Missijná podorož v Čechii. Pozri tiež: AGKB Prešov, f. PS, inv. č. 82, sign. 4. List o. Ivana Mastiliaka vладыkovi Gojdičovi. Planá 17. 10. 1948.

93 Zmienku o sestrách Nadi (20. 10. 1922), Anne (2. 2. 1924) a Irene (6. 5. 1926) i Filipovi Zaludskom (16. 10. 1930) nachádzame v spise Štátnej prokuratúry v kauze Vladimír Třebín a spol. NA, fond: Státní Prokuratura (Ďalej: f. StP), č. j. Pst I 337/49. Vladimír Třebín a spol. Štátny prokurátor na Ministerstvo spravodlivosti vo veci Vladimír Třebín a spol. Praha 16. 3. 1949. V prílohe mal byť spis Štátneho súdu v Prahe Nt 150/49, ale ten sa, žiaľ, v Národním archíve v Prahe nenachádza. Nie je preto zatiaľ možné zistiť, či tieto sestry aj odsúdili. Je však jasné, že dve sestry, Irena a Anna, boli po nejakom čase prepustené. Podľa záznamov Štátnej bezpečnosti sa Irena a Anna s trvalým pobytom v Hraniciach pri Aši dlho v Československu nezdržali, lebo v noci z 10. na 11. augusta 1949 prekročili štátne hranice a ušli do západnej zóny Nemecka. AMV ČR, f. 304. Různé bezpečnostní spisy po r. 1945, sign. 282-4.

Vďaka premonštrátskemu priorovi Josefovi Heřmanovi Tylovi⁹⁴ z Teplej pri Mariánskych Láznách našli svoj prechodný domov. Ten im a ich príbuzným, slobodnému gréckokatolíckemu kňazovi Michalovi Juchnovičovi⁹⁵ a Filipovi Zaludskému, našiel prácu. Podľa jeho svedectva

-
- 94 Josef Heřman Tyl sa narodil 31. júla 1914 v Cakově pri Olomouci. V roku 1935 vstúpil do noviciátu premonštrátov v Novej Říši. V roku 1940 prijal kňazstvo. Počas druhej svetovej vojny bol zatknutý Gestapom a väznený v Jihlave a Brne a v koncentračných táborech Osvienčim a Buchenwald. Po návrate pracoval ako administrátor v Novej Říši. Od 1. marca 1946 zastával úrad priora kláštora v Teplej s právomocou opáta. Štátna bezpečnosť ho zatkla vo februári 1950 a Štátny súd ho v januári 1951 odsúdil na 12 rokov väzenia v procese Pícha a spol. V decembri 1958 bol podmienične prepustený. Zamestnal sa na JZD na Hané. Neskôr sa dostal aj do pastorácie, ale v roku 1974 mu bol odobratý štátny súhlas. Až v rokoch 1987 – 1989 mohol opäť pôsobiť v duchovnej správe, ako administrátor farnosti Slatinice pri Olomouci. V roku 1988 bol opäť, hoci tajne, zvolený za opáta kláštora v Teplej. Úrad spravoval aj po roku 1989, iba do roku 1992. Zomrel 10. decembra 1993 v Mariánskych Láznách, kde je aj pochovaný. Pozri: AMV ČR, a. č. V-2862/MV, Pícha Vladimír a spol.; NA, fond: Správa Sboru nápravnej výchovy (nespracované) (Ďalej: f. SSNV), Heřman Tyl. Osobní spis. Pozri tiež: TYL, Heřman Josef: Psancem. Třebíč : Arca JiMfa, 1995. ISBN 80-85766-62-0. (Ďalej: TYL, H.J.: Psancem).
- 95 Michal Juchnovič sa narodil 28. októbra 1899 v Slaventíne. Dňa 22. augusta 1946 ho zaistili na fare v Čukalovciach, kde vypomáhal ako gréckokatolícky kňaz. Spolu s ním tam žili aj dcéry jeho sestry, Naďa, Anna a Irena Číževské, o ktoré sa staral. Z Čukaloviec bol prevezený do záchytného tábora v Strážskom a odtiaľ putoval do repatriáčného strediska SSSR v Bratislave-Patrónke. Tu sa dlho nezdržal, lebo ukrajinský úrad práce v Bratislave ho dal už koncom roka 1946 k dispozícii na prácu do firiem Margrof a Heger z okresu Cheb, kde bol asi rok, kým ho neprijal Heřman Tyl, premonštrátsky opát z Teplej. AMV ČR, f. 302, sign. 423-16 a f. 305. Ústredna Státní bezpečnosti po r. 1945, sign. 877-4. V katalógu pražskej arcidiecézy z roku 1948 sú ako kňazi prešovskej eparchie pôsobiaci na území arcidiecézy vedení títo kňazi: Michal Juchnovič (Pístov pri Mariánskych Láznách), Andrej Kmicikievič (Ves Touškov okr. Bečov n/T.), Nikolaj Molodec (Vidžín) (správne má byť Molodovec), Jozef Sirko (Milíkov pri Mariánskych Láznách) a Roman Starobud (kláštor Teplá) (správne má byť Starodub). *Catalogus cleri 1948 archidioceseos pragensis*. Praha : Č.A.T., 1948, s. 60 a 255. Juchnovič však bol pravdepodobne v polovici roka 1948 opäť zatknutý v súvislosti s banderovskou problematikou. Bol väznený v Ilave spolu s o. Vojtechom Havašim, Sergejom Kovčom a Emilom Bokšajom. SLOVO, XXXII, č. 25, z 10. decembra 2000, s. 9. Dňa 3. januára 1949 vladykovi Gojdičovi posielali z tábora nútených prác v Ilave spoločný vianočný pozdrav títo gréckokatolícki kňazi: Michal Juchnovič, Teofil Kmicikievič, Adrian Levickýj, Ivan Ferenc, Michal Blanarovič, Sergej Kovč, Jan Vološin (?), Jozafát a Vasil Kaminskí, Nikolaj

„2 sestry Číževské však chtěly se vyučit něčemu a našly si zaměstnání vyšívaní kobereců v Hranicích“, a keďže sa Juchnovič vyznal v poľnohospodárstve, „*dal jsem je všechny na inkorporovanou faru tepelského klášteřa Pístov.*“ Nada Číževska pracovala v kuchyni a varila nielen pre príbuzných, ale aj pre robotníkov, ktorí pracovali na oprave cesty.⁹⁶ Sestry požiadali Mastiliaka, aby intervenoval za ich príbuzného kňaza, ktorého zatkla Štátna bezpečnosť. Keď zistil, aká je ich situácia, radil im, aby požiadali československé úrady o občianstvo alebo o legálne povolenie vystať sa do Belgicka, alebo za oceán do USA či Kanady. V tomto úsilí sa im o. Ivan rozhodol pomôcť.⁹⁷ Odporúčal im, aby si

Molodovec, Valentín Kibalič a Ivan David. Podobne mu poslali pozdrav aj na Veľkú noc s dodatkom „*pidpisani zasudženci KNV Prešov, na 2 roky pobutu v Pracovnym tabori, a po perevyčovanni musiať opustyty teritoriu ČSR tilky neznajuť de*“. Na pozdrave medzi podpísanými sú opäť aj Michal Juchnovič, Nikolaj Molodovec a Andrej Kmicikievič. AGKB Prešov, f. PS, inv. č. 82, sign. 3. Vianočný pozdrav odsúdencom z TNP v Ilave. Ilava 3. 1. 1949 a Veľkonočný pozdrav odsúdencom z prac. tábora Ústie n/Or. biskupovi Gajdičovi. Ústie n/Or. 18. 4. 1949. V zozname 31 gréckokatolíckych duchovných zaradených do TNP na Slovensku k dňu 5. augusta 1950 je ešte stále uvádzaný aj Michal Juchnovič. SNA, fond: Slovenský Úrad pre veci cirkevné (Ďalej: f. SLÚC), šk. č. 201. Je zaujímavé, že niektorí z týchto kňazov ešte v roku 1950 podpísali akciu P, teda stali sa pravoslávnyimi kňazmi a dostali sa aj na pravoslávne fary. Pozri SNA, f. SLÚC, šk. č. 200. Či tak urobili z presvedčenia, že chcú byť pravoslávnyimi kňazmi, z dôvodu, že chceli konečne žiť slobodne a bez strachu z ďalšieho väznenia alebo z iných dôvodov, to vedia iba oni sami. Isté je však to, že kňazi, ktorí im pomáhali ako utečencom a gréckokatolíckym kňazom, spomeňme aspoň vladyku Gajdiča, opáta Tyla či aj samotného Mastiliaka, mali neskôr aj kvôli nim problémy so Štátnou bezpečnosťou a odsedeli si aj za to roky nespravodlivého väznenia.

96 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Machalka Augustin a spol. Zápis o výpovedi obvineného Heřman Josef Tyl. 8. března 1950. Doplněk k protokolu. Vo svojich spomienkach publikovaných v roku 1995 Tyl píše, že na žiadosť prešovského gréckokatolíckeho vladyku Pavla Gajdiča sa prihovril za gréckokatolíckych kňazov, ktorí boli nasadení na stavbu cesty pri Sokolove. Išlo o kňazov Michala Juchnoviča, Mikuláša Molodovca, Romana Staroduba a Teofila Kmicikieviča, ktorých s povolením štátnych úradov, spolu s ich príbuznými, ubytoval v polovici roka 1947 na farách patriaciach kanonii v Teplej. V januári 1951, počas hlavného pojednávania pred štátnym súdom, ho však prokurátor obvinil, že sa ujal banderovcov, na čo Tyl odpovedal, že „*tyto lidi mi vydalo naše ministerstvo vnitř pro osazení prázdných far, a to především mělo vědět, co jsou to za lidi*“. TYL, H.J.: Psanecm, s. 79 a 124.

97 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Machalka Augustin a spol. Operativní podsvazek 2. List o. Ivana Mastiliaka F. Kohlíčkovi. Planá pri Mariánskych

vybavili československé občianstvo, ale keď sa ukázalo, že to nebude možné, pomáhal im vybaviť víza do nejakej inej krajiny, kde by ich boli ochotní prijať.

Stále chýba skutočný motív, prečo sa o. Ivan rozhodol pomôcť sestrám Čiževským. Je pravdepodobné, že do Planej chodili častejšie, pretože Pístov sa nachádza iba pár kilometrov od Planej, a teda mohli sa aj lepšie poznať. Keďže mu nebola ľahostajná ich situácia a hrozilo im väzenie, dokonca vyhodenie z Československa a možno aj deportácia do Poľska alebo ZSSR, snažil sa im pomôcť. V každom prípade faktom zostáva, že im pomáhal s veľkou ochotou a horlivosťou. V tejto veci napísal spirituálovi arcibiskupského seminára v Prahe Františkovi Kohlíčkovi, spolubratom do Belgicka a Kanady, ale predovšetkým na veľvyslanectvá a organizáciu pre utečencov. Za tieto aktivity si vyslúžil nielen vďačnosť sestier, ale aj „pozornosť“ Štátnej bezpečnosti.

Lázňach 5. 9. 1948. V orgináli listu Mastiliak napísal v adrese „P. J. Kohlíček“. V pražskom arcibiskupskom seminári síce pôsobil ako spirituál kňaz s priezviskom Kohlíček, ale mal meno František. Je veľmi pravdepodobné, že Mastiliak sa tu jednoducho pomýlil. Autor tejto publikácie to konzultoval aj s Františkom Kohlíčkom, ktorý ešte v roku 2006 pôsobil v Prahe. Ten mu v rozhovore potvrdil, že vtedy nebol a ani dnes nie je ďalší rímskokatolícky kňaz s priezviskom Kohlíček. OAA, Rozhovor s Františkom Kohlíčkom. Praha 28. 11. 2006.

I.2.2. Sledovanie v súvislosti s pomocou utečencom – sestry Číževské

Sledovanie o. Ivana sa podľa záznamov Štátnej bezpečnosti začalo, zdá sa, už jeho príchodom do Planej pri Mariánskych Láznach. Možno aj predtým ho sledovali, čo zatiaľ nie je možné dokumentačne preukázať.⁹⁸ Isté však je, že ŠtB mala k dispozícii jeho listy v kauze sestry Číževské. Aj keď, žiaľ, zachovaná korešpondencia nie je kompletná, dozvedáme sa z nej aspoň o približnom spôsobe a rozsahu pomoci sestram Číževským zo strany o. Ivana.

Dňa 25. septembra 1948 prosil o. Mastiliak o pomoc P. Františka Kohlíčka⁹⁹, spirituála Arcibiskupského seminára v Prahe, ktorého žiadal, aby sestram Číževským pomohol pri rokovaní s československými úradmi. V liste tiež písal, že sa obrátil o pomoc aj na belgického spolubrata, ktorého žiadal o pomoc pri vybavovaní víz v Belgicku.¹⁰⁰ List spolubratovi sa, žiaľ, nezachoval ani v prepise ŠtB, ktorá korešpondenciu o. Ivana kontrolovala, ani v archíve belgickej provincie. Ako vyplýva z vyšetrovania Štátnej bezpečnosti, týmto Belgičanom bol P. Mauritius Van de Maele.

O. Ivan sa stretol s P. Van de Maeleem ešte v roku 1946 v Obořišti, kde mali príležitosť bližšie sa zoznámiť, porozprávať sa o situácii krajiny, z ktorej prichádzal, o ďalšom smerovaní únie a Gréckokatolíckej cirkvi. Belgický misionár bol presvedčený, že Gréckokatolícka cirkev a teda aj Ifovská provincia redemptoristov, do ktorej patril, bude pod tlakom komunistického režimu zničená. Jedinou kontinuáciou

98 V júni 1947 dostal od MNV v Obořišti doklad, v ktorom ľudová vláda potvrdzovala, že nevystupuje proti novej vláde ani protivládny prednáškami, a ani svojím správaním. ARM, f. KM, Pers. MJI. Dokument č. 166. Osvědčení o státní a národní spolehlivosti vystavené Místním národním výborem v Obořišti. Obořiště 14. 6. 1947.

99 František Kohlíček študoval v Ríme približne v tom istom čase ako o. Ivan Mastiliak, ale v Ríme sa vraj nikdy nestretli. Miestom ich prvého stretnutia mohla byť Planá pri Mariánskych Láznach, teda v kláštore redemptoristov, kde Bohoslovci pražského seminára trávili spoločné prázdniny. Počas stretnutia s autorom František Kohlíček uviedol, že prvé stretnutie s Mastiliakom, na ktoré si pamätá, bolo až vo väzení. Je však možné, že sa stretli aj predtým, ale už si na to nepamätá. OAA, Rozhovor s Františkom Kohlíčkom. Praha 28. 11. 2006.

100 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Machalka Augustin a spol. Operativní podsvazek 2. List o. Ivana Mastiliaka F. Kohlíčkovi. Planá u Mariánských Lázní 25 9. 1948.

boli podľa neho gréckokatolíci v Československu. Tento belgický redemptorista sa vracal z Ukrajiny, kde dlhé roky pôsobil ako misionár. S príchodom Sovietskej armády a premenami v spoločnosti, keď sa komunisti definitívne ujali moci, tak ako iných belgických otcov, aj jeho ukrajinské úrady vyhostili z krajiny. Na ceste do Belgicka, na prelome januára a februára 1946, sa zastavil v kláštoroch pražskej provincie.¹⁰¹ Pre o. Ivana toto stretnutie nebolo iba poznanie nového spolubrata, ale aj konkrétna skúsenosť s „utečencom“ pred komunistickým režimom. Ten mal šťastie, že bol belgický štátny občan, a tak s ním komunistické úrady zaobchádzali pomerne slušne. Horšie to bolo s rodenými Ukrajincami, ktorí otvorene vystupovali proti komunizmu ako systému a ideológii. Tým hrozilo prinajmenšom ťažké väzenie, preto boli nútení skrývať sa a utekať z rodnej krajiny, aby si zachránili aspoň holé životy. Týchto utečencov nebolo málo, najmä z radov duchovenstva a rehoľníkov, hoci pre mnohých z nich bolo Československo len tranzitnou krajinou na Západ.¹⁰²

V období keď o. Ivan písal Van de Maeleemu, ten pôsobil aj medzi ukrajinskou emigráciou v Holandsku. Pravdepodobne ho o tom P. Van de Maele informoval listom¹⁰³, ktorý sa však nezachoval. Okrem toho mu, zdá sa, P. Van de Maele poradil, že do Belgicka prijímali predovšetkým baníkov a sestry Čiževské by mali skôr šancu zamestnať sa v Holand-

101 P. Van de Maele navštívil Prahu, Obořište a Svatú Horu. Kronikár v Obořišti v utorok 29. januára 1946 zapísal: „*Odpoledne vzácný host R.P. Van de Maele, CSSR. Vrací se z Haliče, ze zničené viceprovincie rusínské! Přimo přichází nyní z Krakova, kde poslední čas pastoroval řecké katolíky. Bolestí naplňují zprávy o zatčení katolických uniatských biskupů, o náporu schismatu na věřící i kněze. Zase jednou v dějinách církevních leží těžce budované dílo v troskách. A zase ta bolest i z chování Poláků vůči unii. Na Ukrajině prý se bojuje. P. Van de Maele ztrávil 24 léta na unii. Ve věku 30 let se tam ubíral. Nyní míří do Belgie k P. Provinciálovi aby dostal dispozice, kam se odebrat. Naproti na nádraží mu byl P. Panuška (uní francouzsky) a P. Mastylak. Naši uniati obklopili milého pátera svou pozorností.*“ NA, f. 43, ŘR, rukopisy, inv. č. 18. Obořiště. Kronika VII., s. 291.

102 Tu je potrebné zdôrazniť, že do februára 1948 riešenie priestupku nedovoleného prekročenia štátnych hraníc patrilo do kompetencie príslušného okresného národného výboru. Po februári 1948 bol už tento priestupok posudzovaný ako zločin prípravy úkladov o republiku, a v novom zákone kvalifikovaný ako velezrada. Nový zákon č. 231/1948 Zb. zo 16. októbra 1948 otvoril oveľa širšiu možnosť aj použitia trestu smrti, čo komunistická justícia výdatne využívala.

103 Asi je to list 572/48, spomínaný v liste bez dátumu a adresáta, asi Van de Maeleemu.

sku, v textilnom priemysle. To bol pravdepodobne dôvod, prečo sa už potom nehovorilo o belgických vízach, aj keď bol Belgičan, ale o. Ivan ho žiadal o pomoc pri vybavovaní holandského víza.

V liste z 21. novembra 1948 o. Ivan napísal sestrám, že sa stretol s priorom premonštrátskeho kláštora v Teplej pri Mariánskych Láznach Josefom Heřmanom Tylom, ktorý mu poradil, že „dá se zepat v Praze na hol. vyslanectví, zda dovolení holandské již přišlo a také by se dal informovat na IRO¹⁰⁴, respektive u našich čl. kompetentních úřadů”.¹⁰⁵ Ten sestry mohol lepšie poznať, pretože u neho pracovali, spolu s ich príbuzným o. Juchnovičom. O. Ivan priora síce nazýva ochrancom sestier, ale teraz už nie je celkom jasné, prečo sa vybavovania víz neujal sám prior. Azda to mohlo byť preto, že jeho postoj k týmto ľuďom možno skôr reprezentoval prístup zamestnávateľa k zamestnancovi ako prístup kňaza, ktorý sa snaží pomôcť utečencom. Azda sa bál „opletačiek” so Štátnou bezpečnosťou, keďže išlo o sestry kňaza, podozrivého zo spolupráce s banderovcami. Tepelský prior síce s utečencami mal súcit, prijal ich do práce a teda aj na pobyt, ale v žiadnom prípade nesúhlasil, aspoň podľa výpovedí na ŠtB, s ich intenciami odísť ilegálne ďalej na Západ. Podľa jeho vlastných slov týchto ľudí prichýlil z dôvodov sociálnych (ľudia bez domova), stavovských (kňazi), národných (Slovania z Poľska), vlasteneckých a z nevyhnutnosti postarať sa o pamiatky a pôdu, ktoré boli majetkom kanonie.¹⁰⁶

104 Po vzniku Organizácie Spojených národov bola v roku 1947 založená nová inštitúcia, Medzinárodná organizácia pre utečencov (Internacional Refugee Organization). Cieľom tejto organizácie bola ochrana utečencov. Okrem už existujúcich skupín utečencov do jej kompetencie patrili aj utečenci z dôsledku druhej svetovej vojny. Pôvodne si IRO kládla ako hlavný cieľ repatriáciu utečencov, ale začiatok tzv. studenej vojny medzi socialistickým a kapitalistickým blokom zvýšil politické napätie, preto sa aj plány tejto organizácie zmenili. Repatriácia už v mnohých prípadoch nebola možná, ale bola aj novým nebezpečenstvom pre utečencov, ktorí sa hlavne kvôli rasovému pôvodu, náboženstvu, národnosti alebo politickým názorom, obáv z prenasledovania a fyzickej likvidácie nemohli vrátiť do svojej vlasti. Hľadal sa preto spôsob, ako týchto ľudí presídliť do krajiny, kde by získali možnosť legálneho pobytu.

105 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Machalka Augustin a spol. Operativní podsvazek 2. List o. Ivana Mastiliaka sestrám Čiževským. Planá u Mariánských Lázní 21. 11. 1948.

106 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Machalka Augustin a spol. Podsvazek 1. Zápis o výpovědi obviněného Heřman Josef Tyl. 8. 3. 1950. Doplněk k protokolu.

O. Ivan tiež písal, že on sám osobne by sa šiel opýtať na holandské vyslanectvo, keď by mal okolo 17. decembra 1948 cestu do Prahy. Odporučil sestram, ak by to bolo potrebné, obrátiť sa aj na o. Maksima Hermaniuka, protoigumena gréckokatolíckej viceprovincie redemptoristov v Yorktone v Kanade.

V liste, zdá sa adresovanom Van de Maeleovi, o. Ivan prosil, zachoval sa iba v preklade do češtiny v spise vedenom na ŠtB, o pomoc pri získaní holandských víz: *„Odvažuji se přece uskutečniti svou poníženou a silnou prosbu na adresu Vaší důstojnosti: Učíníte, můj velmi ctihodný otče, nebo račte nechat udělati, co je možno pro obdržení vstupního povolení – nebo dříve potřebu vstupu – se strany holandských autorit na adrese I.R.O. nebo holandského konsulátu v Praze? Pro sestry bezdomovce.“*¹⁰⁷ Odpoveď Van de Maeleeho, žiaľ, nemáme.

Dňa 26. novembra 1948 o. Ivan opäť písal jednej zo sestier Čiževských. Informoval ju, že: *„Ve věci intervence píši do Prešova a Bratislavy. Do Prahy se jen o tom zmiňuji.“* Listy sa, žiaľ, nezachovali, preto nevieme presne, v čom vlastne intervenoval a u koho. Do Bratislavy, to zatiaľ nie je jasné, ale do Prešova mohol písať gréckokatolíckemu vladykovi Pavlovi Petrovi Gojdičovi. Tomu mohol písať vo veci zatknutého kňaza Juchnoviča, príbuzného sestier, aby on ako gréckokatolícky vladyka za neho intervenoval na ministerstve vnútra.¹⁰⁸

Sestry si mali v Prahe vybaviť akési povolenie. Vtedy by urobil o. Ivan ďalší krok: *„Až se dozvím, jak stojí věc u úřadů v Praze (holandské vyslanectví, IRO, naše čsl. Úřady) – až tehdy bych znovu napsal o. Van de Maeleemu. Proto budu čekat brzkou zprávu.“*¹⁰⁹

Dňa 3. decembra 1948 bol o. Ivan v Prahe, aby osobne navštívil úradu. Bol sa informovať aj na holandskom veľvyslanectve, ale tam sa dozvedel, že vybavovanie formalít by trvalo príliš dlho, preto ho odká-

107 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Machalka Augustin a spol. Operativní podsvazek 2. List o. Ivana Mastiliaka asi P. Van de Maeleemu. Bez dátumu a miesta.

108 Mastiliak počas hlavného pojednávania pred Štátnym súdom v Prahe tvrdil: *„Sestry Čiževské byly ruské běženky a chtěly, abych intervenoval za jednoho řeckokatolického kněze, který se o ně staral a byl zatčen. V této věci jsem psal biskupu Gojdičovi.“* NA, fond: Státní soud (Ďalej: f. STS), č. j. Or I/VII 31/23/50. Hlavní přelíčení na Státním soudě v Praze, senát VII. ve dnech 31. březen – 5. duben 1950 v trestní věci proti Augustin Machalka a spol. pro zločiny velezrady a vy-zvědačství dle z. č. 231/48 Sb. Pozri tiež: NA, f. MS. KA. kr. 46 c.

109 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Machalka Augustin a spol. Operativní podsvazek 2. List o. Ivana Mastiliaka Čiževskej. Planá u Mariánských Lázní 26. 11. 1948.

zali na IRO. Zašiel teda ešte aj do pražského sídla IRO na Příkopoch, kde dostal kladnú odpoveď. Vybavovanie sa teda podarilo, čo hneď dal na vedomie sestram: „*Přijďte buď ještě dnes v sobotu nebo aspoň zítra v neděli 5. XII. pro formuláře IRO, které se mají vyplniti anglicky. Přijďte všechny tři, nebo aspoň nejstarší s některou druhou (neb s nějakou průvodkyní). Je dobré vzít sebou i pera na psaní.*”¹¹⁰ Sestry, zdá sa, počúvli túto výzvu, lebo v ďalšom liste z 11. decembra o. Ivan písal sestram: „*Žádost byla podána ve čtvrtek večer poštou doporučeně. Posílám podací lístek.*”¹¹¹ Touto informáciou sa však končia všetky stopy kontaktu o. Ivana so sestrami Čiževskými. Neskôr sa už iba dozvedel, že sestry zatkla Štátna bezpečnosť s podozrením, že boli spojkami banderovcov. Vtedy však už s nimi nebol v kontakte. To už aj jeho ŠtB mala pod prísnejším dohľadom ...

Dialnopisom zo 7. apríla 1949 č.j. 17236/a 192800-49 žiadal útvary 701 – A. od útvaru 608 – A, teda od KV ŠtB v Karlových Varoch, informácie o Ivanovi Mastiliakovi. V odpovedi z Karlových Varov je na začiatku stručná charakteristika jeho „protiľudovodemokratického” pôsobenia: „*Mastylák za svého pobytu v Plané se stýkal jen s osobami, spřízněnými s řeckokatol. kněžstvem a osobami ukraj. Národnosti. Udržoval písemný styk s jistým Van de Maelem, působícím v Holandsku a Belgii, církevním hodnostářem řecko-katolické církve, dříve působícím v Polsku. Dále s viceprovinciálem Hermaniukem z Kanady a vicerektorem arcibiskup. semináře v Praze Kohlíčkem. Vyjma této korespondence byl ve styku s různými cizími zastupitelskými úřady IRO a pod., odkud dostával různé tiskopisy (formuláře žádostí o visum).*“ Ďalej sa v hlásení uvádzalo, že korešpondencia Mastiliaka s Van de Maeleem a inými osobami sa nachádza v materiáli o kláštore v Teplej, ktorý bol pod číslom 5402/5040-49 zaslaný dňa 28. februára 1949. Ďalej sa v správe píše, že: „*Styky Mastiláka a jeho činnost jak v rámci církve i mimo rámec této ukazují jmenovaného jako osobu pracující pro zájem „Osvobození Ukrajiny,“ zajímající postoj v tomto smyslu a také takto mezi osobami ukrajinské národnosti pracující.*“ Podľa správy toto možno vydedukovať z dokumentárneho materiálu a svedectiev osôb, ktoré sa stýkali s Mastiliakom.

110 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Machalka Augustin a spol. Operativní podsvazek 2. List o. Ivana Mastiliaka sestram Čiževským. (Bez miesta) 4. 12. 1948.

111 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Machalka Augustin a spol. Operativní podsvazek 2. List o. Ivana Mastiliaka sestram Čiževským. Praha 11. 12. 1948.

Tamojší útvar ŠtB potom už nemohol naďalej sledovať o. Ivana, lebo býval už mimo ich kraja.¹¹²

Útvar 701 A v správe č. j. A – 22710/192802-a-49 z 2. mája 1949 žiadal o informácie o Ivanovi Mastiliakovi. Dňa 16. mája písal útvar 601 – A v odpovedi na 701 – A vo veci Mastiliaka, že: „Šetřením bylo zjištěno, že jmenovaný jest jako kněz v Obořišti v klášteře, kde žije celkem 63 kněžů a kteří se od místního obyvatelstva úplně izolují. Jako bylo dále zjištěno, do uvedeného klášteřa dochází často dopisy z ciziny, konkrétně komu dochází, se nedalo zatím zjistit vzhledem ke krátké termínované lhůtě. Všem kněžím v klášteře žijícím je věnována zvýšená pozornost a další poznatky ve věci Mastyláka budou ihned po obdržení zaslány k Vaším rukám.“ V správe sa takisto uvádzalo, že všetka korešpondencia bude zadržaná, odfotografovaná a zaslaná na útvar 701 – A. Autor tejto, samozrejme, tajnej správy, bol podpísaný 19/Ha. Správa sa na ministerstvo vnútra dostala 17. mája. Prijal ju úradník č. ref. 2802 a prideliť jej číslo A 27674.¹¹³

Od tohto momentu o. Ivan mal skutočne zadržívanú a kontrolovanú poštu. Svedčia o tom aj nasledujúce dve zachované správy zo spisu.¹¹⁴

Túto korešpondenciu Štátna bezpečnosť kontrolovala a neskôr upravila do jedného súboru, ktorý bol dôkazovým materiálom pre spoluprácu o. Ivana s banderovcami a utečencami. Aktívna pomoc o. Ivana sestrám Číževským sa nechápala ako pomoc ľuďom bez domova, ale ako diverzná činnosť. Hodnotenie Štátnej bezpečnosti, že napomáha v obnove Ukrajiny, neveštilo nič dobré, pretože každé podozrenie na prepojenie na banderovcov bolo v tom čase veľmi nebezpečné a zaváňalo prinajmenšom niekoľkými rokmi ťažkého žalára. Bolo to nebezpečné najmä v situácii, keď dve z týchto sestier, považované československý-

112 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Machalka Augustin a spol. Operativní podsvazek 2. Č.j.: 11274/191280-49. Útvar 608-A. na Útvar 701-A vo veci Mastylak Ivan – šetření. 22. 4. 1949.

113 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Machalka Augustin a spol. Operativní podsvazek 2. Č.j.: 15209/1929-49. Útvar 601-A. na Útvar 701-A vo veci Mastylák Ivan – zpráva. K č.j.: A – 22710/192802-a-49. 16. 5. 1949.

114 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Machalka Augustin a spol. Operativní podsvazek 2. Č.j.: 15209/1929-49. Útvar 601-A. na Útvar 701-A vo veci Mastylák Ivan – zpráva, fotokopie dopisu. K č.j.: A – 22710/192802-a-49. 20. 5. 1949 a Č.j.: 22215/5089-49. Útvar 601-A. na Útvar 701-A vo veci Mastylák Ivan – zpráva. K č.j.: A – 22710/192802-a-49, 28. 6. 1949.

mi úradmi za spolupracovníčky banderovcov, emigrovali do západnej zóny v Nemecku.

I.2.3. Zatknutie

Komunisti naplánovali, že „monsterproces“ s vybranými rehoľníkmi sa musí uskutočniť ešte pred plánovanou akciou „K“, zameranou na likvidáciu kláštrov.¹¹⁵ Medzi „vyvolenými“ rehoľníkmi boli aj dvaja redemptoristi: Ján Ivan Mastiliak (profesor v Obořišti) a Jan Blesík¹¹⁶ (misionár a ekonóm pražského kláštora).

-
- 115 O pripravách, priebehu a hodnotení Akcie „K“: Dokumenty o perzekucii a odporu. Svazek 4. Akce K – likvidace klásterů v roce 1950. Dokumenty a přehledy. 1. část. Zpracoval Karel Kaplan. Praha : USD, 1993.; Dokumenty o perzekucii a odporu. Svazek 6. Akce K – likvidace klásterů v roce 1950. Dokumenty a přehledy. 2. část. Zpracoval Karel Kaplan. Praha : USD, 1993.; VNUK, František: Akcie K a R. Zásahy komunistického režimu proti rehoľiam v rokoch 1950-1956. Bratislava : RCMBF, 1995. ISBN 80-88696-04-6 a DUBOVSKÝ, Ján Milan: Akcia kláštory. Komunistický režim na Slovensku v boji proti mužským rehoľiam v rokoch 1949 – 1952. Martin: Matica Slovenská, 1998. ISBN 80-7090-499-2
- 116 Známý ľudový misionár a kazateľ Jan Blesík sa narodil 23. júna 1909 v Uherskom Hradišti. Navštevoval ľudovú školu v Uherskom Hradišti a v Brne a od septembra 1920 I. české štátne gymnázium v Brne. Koncom augusta 1926 vstúpil do juvenátu redemptoristov v Libějoviciach. V lete 1927 zakončil juvenát a vstúpil do noviciátu redemptoristov v Českých Budějoviciach. Tu 10. októbra 1928 zložil prvé rehoľné sľuby a začal štúdiá v seminári redemptoristov v Obořišti. Na kňaza bol vysvätený 24. júna 1934 v Prahe. Pôsobil ako ľudový misionár v kláštorech v Staré Boleslavi, v Českých Budějoviciach a od marca 1946 v Prahe. V roku 1938 získal v Záhrebe (dnes Chorvátsko) doktorát z medicíny, ktorý si však už na Karlovej univerzite v Prahe nestihol nostrifikovať, najprv z dôvodu druhej svetovej vojny, a potom kvôli zatknutiu. V Českých Budějoviciach v období druhej svetovej vojny zapojil sa do odboja proti nacizmu, za čo bol po vojne vyznamenaný. Po roku 1948 odvážne vystupoval proti komunistickému režimu. ŠtB ho zatkla 14. marca 1950 a vo vykonštruovanom monsterprocesse bol 5. apríla 1950 odsúdený na trest 10 rokov väzenia, ktorý mu Najvyšší súd po odvolaní sa štátneho prokurátora zvýšil o dva roky. Po roku 1960, keď bol prepustený z väzenia, pracoval najprv ako pomocný robotník v Zahradníctve hlavného mesta Prahy a neskôr ako skladník v tlačiarenských závodoch n.p. SEVT v Prahe. Ako výpomocný duchovný pôsobil od roku 1968 v Prahe, v chráme sv. Kajetána pri bývalom provincialáte redemptoristov, a v katedrále sv. Víta. K 1. januáru 1974 mu zobrali štátny súhlas. Zomrel 14. júna 1985 v Charitnom domo-

O. Ivan na časy od svojho zatknutia až do amnestie v roku 1965 spomína v knižočke *Hrst' spomienok*¹¹⁷. Dňa 14. marca 1950 sa už končila večera v kláštore redemptoristov v Obořišti, keď do jedálne vstúpilo asi päť mužov. Zdalo sa, že niekoho hľadajú, ale keď ho nenašli, vedúci vyťahol lístok a prečítal: „*Dr. Ivan Mastylák*.“ Ten vstal zo svojho miesta a povedal: „*Ja som to*.“ Pomodlil sa, ako keď niekto predčasne odchádza z jedálne, vystúpil do stredy, obrátil sa smerom k predstavenému, pokľakol, pobožkal zem, ako bolo zvykom a odišiel s úradníkmi. Tí mu povedali slová, ktoré sa zvyčajne hovorili pri takýchto príležitostiach: „*Pôjdete s nami, vysvetlíte niektoré veci a ráno sa vrátite späť*.“¹¹⁸ Nebola to pravda, a všetci prítomní o tom vedeli...

Príslušníci bezpečnosti mu dovolili ešte sa prezliecť, dokonca aj zájsť na chvíľu modlitby do kláštornej kaplnky. Toho bol svedkom aj jeho spolubrat P. Václav Holakovský, ktorý v jedálni sedával pri o. Ivanovi: „*Pak vyvolali i mne. Vedli nás do poschodí do jeho pokoje. O. Ivan šel s dlaní sevřenou. Příslušník StB jej pleskl po ruce, co v ní má. O. I. otevřel dlaň a v ní byla jeho zbraň – rúženec. V pokoji si oblékl kabát; všiml jsem si, že měl na stole rozepsaný nějaký článek o Panně Marii. Vyvedli ho ven a už jsem jej neviděl*.“¹¹⁹

Na ďalšie chvíle spomína o. Ivan: „*Vyšli sme z domu. Pred domom stálo niekoľko služobných vozidiel. Do jedného som s nimi nasadol a vyrazili sme smerom k Prahe. Moji sprievodcovia si spokojne cestou pohvizdovali nejaké melódie. V Prahe sme zastavili v známej Bartolomejskej ulici. Tam som čakal. Privádzali aj ďalších zaistených z kláštorov a po jednom nás odvádzali do hlavnej vyšetrovne v Ruzyni. To slovo malo veľmi nemilý a obávaný zvuk*.“¹²⁰

ve v Senohraboch a pochovaný je v hrobke redemptoristov na Vyšehradě. Spracované na základe pamäti Jana Blesíka s názvom „*Rozmlouvám s minulostí. Historie jednoho obyčejného života*.“ Napísal 41 dielov spomienok, ktoré majú 6 722 strojopisných strán. Pamäte sú uložené v Archíve redemptoristov na Svätej Hore pri Příbrame v Českej republike.

117 Tieto spomienky s dátumom 9. november 1985 o. Ivan napísal iba na výslovný príkaz predstavených. Neskôr boli aj vydané: MASTILIAK, Ján: *Hrst' spomienok*. Bez dátumu a miesta vydania [Michalovce : Misionár, Vydavateľstvo Viceprovinciálátu Kongregácie Najsvätejšieho Vykupiteľa, 1992]. ISBN 80-88724-00-7 (Ďalej: MASTILIAK, J.: *Hrst' spomienok*).

118 MASTILIAK, J.: *Hrst' spomienok*, s. 11.

119 ARM, f. KM, Pers. MJ1. Svedectvá. List P. Václava Holakovského Kamilovi Drábovi. Jiřetín pod Jedlovou 19. 1. 1992.

120 MASTILIAK, J.: *Hrst' spomienok*, s. 12.

Podľa zápisu o zatknutí o. Ivana zatkla Štátna bezpečnosť 14. marca 1950 o 21.30 na Bartolomejskej ulici v Prahe z dôvodu protištátnej činnosti a spoluúčasti na akcii RÁDY. V zápise je zaznamenané, že z osobných vecí mal na sebe tmavý kabát, rehoľný odev, tmavé topánky a baranicu, pletené rukavice a v rukách ruženec, čo mu bolo podľa zápisu ponechané. Odtiaľ mal byť prevezený do Ruzyne.¹²¹

Pražský provinciál o prenasledovaní redemptoristov a aj o zatknutí dvoch redemptoristov osobne informoval listom prostredníctvom pražskej internunciatúry predstavených v Ríme: *„Teda podobne ako nemecké Gestapo je vidieť veľa kriminálnej Polície (česko-ruskej) násilne vnikajúcej do kláštorov vo večernej alebo nočnej hodine a tam zabezpečujúcej a utvrdzujúcej ‚ľudovú demokraciu‘. – Obmedzím sa znova iba na našu Provinciu. – Takéto vyšetrovanie bolo prevedené 14.III. v našom Pražskom Kolégiu od hodiny 18.00 – 23.30. Okúsili sme veľa nepríjemností a náš milovaný Páter Minister Jan Blesík, bývalý vojenský kurát s vojenskou hodnosťou plukovníka, bol odvlčený do väzenia. Bol zdatný misionár a zvlášť na misiách dokázal komunistických pohlavárov priviesť verejne k svätým sviatostiam. – V tú istú noc veľmi veľa policajtov kriminalistov navštívilo náš filozoficko-teologický Inštitút v Oboříšti, kde sa správali takým istým spôsobom ako aj u nás (osem policajtov). Do väzenia zaviezli o. Doktora východných vied (rerum orientalium) Jana Mastylaka.“*¹²²

Zpráva o zatknutí rehoľníkov z prostredia ŠtB uvádzala, že 14. marca o 16.45 h prišiel realizačný návrh na zatknutie 7 rehoľných kňazov. Rozkaz vykonali v noci zo 14. na 15. marca.

121 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Skupinový spis štátnobezpečnostného vyšetrovania proti Machalka Augustin a spoločníkom. Č.j. A-/50154-50. Krajské veliteľství státní bezpečnosti Praha. Zápis o zatčení Jana Mastiláka. Praha 14. 3. 1950.

122 AGHR, f. PP. 1.AP. FS. 1950. List pražského provinciála redemptoristov P. Františka Suchomela generálnemu predstavenému redemptoristov P. Leonardovi Buysovi o rozsiahлом komunistickom prenasledovaní redemptoristov v Československu. Praha 28. 2. a 16. 3. 1950.

- 123 Šéfredaktor časopisu Katolíků, známý exercitátor a kazateľ Adolf Kajpr sa narodil 5. júla 1902 v Hředliciach. Ako dieťa osirel, a tak sa iba ťažko pretĺkal životom, zarábajúc si na každodenný chlieb. V roku 1926 sa mu podarilo úspešne zvládnuť prijímacie skúšky na Arcibiskupské gymnázium v Prahe. Do jezuitského noviciátu na Velehrade vstúpil v roku 1928. Filozofiu študoval v Belgicku a teológiu v Innsbrucku v Rakúsku. Sviatosť kňazstva prijal 26. júla 1935. Po krátkom pobyte vo Francúzsku sa vrátil do Prahy, kde pôsobil od roku 1937 ako farár v chráme sv. Ignáca. Okrem farskej pastorácie sa aktívne zapájal do exercičného hnutia, venoval sa aj publicistickej činnosti a spolupracoval na duchovných reláciách s pražským rozhlasom. Pre svoj kritický postoj k nacizmu bol v rokoch 1941 – 1945 väznený v Terezíne, Mauthausene a v Dachau. Po návrate z koncentračného tábora, nepoľavujúc vo svojej priamočiarosti v obrane pravdy, prispieval do časopisu katolíckej mládeže Dorost. Už ako redaktor týždenníka Katolíků zhromaždil okolo seba spoločenstvo hlboko veriacich ľudí, mladých intelektuálov a teológov. Štátna bezpečnosť ho zatkla 14. marca 1950. V monsterprocesse ho 5. apríla 1950 odsúdili na trest 12 rokov väzenia, ktoré si odpykal na Mírove, vo Valdiciach a v Leopoldove. Zomrel ako prvý z desiatich odsúdených rehoľníkov v monsterprocesse, pomerne mladý vo veku 57 rokov, 17. septembra 1959, v leopoldovskej väznici.
- 124 Duchovný vodca Mariánskych družín, katolíckej mládeže a šéfredaktor časopisu Dorost František Mikulášek sa narodil 24. apríla 1913 v Šošůvke okres Blansko. Na jezuitskom gymnázium na Velehrade začal študovať v roku 1930. Tu vstúpil do Spoločnosti Ježišovej. Po dvojročnom noviciáte stredoškolské štúdiá zakončil maturitou na gymnázium v Prahe-Bubenci. Keďže mal nadanie na jazyky, predstavení ho poslali študovať do zahraničia. Filozofiu študoval v Pullachu pri Mníchove a teológiu v Innsbrucku v Rakúsku a vo Valkenburgu v Holandsku. Odtiaľ odišiel do Louvan v Belgicku, kde bol v máji 1940 uväznený a premiestnený do Perpignanu vo Francúzsku. Po niekoľkých mesiacoch sa mu podarilo vrátiť sa do Belgicka, kde súkromne dokončil teologické štúdium, a preto mohol byť 22. septembra 1940 vysvätený za kňaza. O rok neskôr dostal sa do vtedajšieho Protektorátu Čechy a Morava a pôsobil ako kaplán na Velehrade. Po dvoch rokoch ho predstavení preložili do Prahy, kde pôsobil v chráme sv. Ignáca a zároveň bol aj profesorom teológie. Po skončení druhej svetovej vojny aktívne pracoval s katolíckou mládežou v rámci Združenia katolíckej mládeže. Dňa 14. marca 1950 bol zatknutý, vzatý do väzby a vyšetrovaný ŠtB. V monsterprocesse bol 5. apríla 1950 odsúdený na 9 rokov väzenia. Po prepustení pracoval ako robotník v kameňolome v rodnej Šošůvke, a potom aj v Metre Blansko. Od roku 1967 bol opäť v duchovnej službe. Najprv vypomáhal vo viacerých farnostiach ako spovedník a od roku 1968 bol už aj v duchovnej správe ako kaplán v Jihlave. V rokoch 1968 – 1970 pôsobil ako redaktor Katolíckých novin. Od roku 1970 bol farárom v Prahe-Podolí a od roku 1990 pôsobil

Jan Evanjelista Urban¹²⁵, redemptoristi Ivan Mastiliak a Jan Blesík a salezián Alfons Kováč. Zatknutý mal byť aj ďalší jezuita František Šilhan¹²⁶,

u sv. Ignáca v Prahe. Zomrel 12. novembra 1993 v Hradišti, okres Znojmo. Po pohrebných obradoch v Sloupě boli jeho telesné pozostatky prevezené do Prahy, a tu bol pochovaný v hrobke jezuitov na Vyšehrade. MIKULÁŠEK, František: Za zdí a bez zdí. (Vzpomínky známého jezuitu dlouho vězněného komunisty pro víru). Praha : Řád, 1992. (Ďalej: MIKULÁŠEK, F.: Za zdí).

- 125 Známý kazateľ, exercitátor a duchovný vodca Jan Evanjelista Josef Urban sa narodil 20. februára 1901 v Prahe. Do noviciátu k františkánom vstúpil 1. septembra 1918 a prijal reholné meno Jan Evangelista. Dňa 15. júna 1924 bol vysvätený na kňaza. Študoval na františkánskom inštitúte v Bolzane a na filozofickej a teologickej fakulte v Prahe, ktorú zakončil doktorátom z filozofie. Medzi jeho najznámejšie aktivity patrí založenie Laického apoštolátu 3. rádu terciárov sv. Františka a Studium catholicum pre teologické vzdelávanie laikov. Bol veľmi citlivý na sociálne problémy a aktívne sa zapájal do apoštolátu na pražských perifériách. V rokoch 1933 – 1948 sa angažoval aj v časopise Serafínský prapor. V rokoch 1938 – 1941 zastával úrad provinciála. Zatknutý bol 14. marca 1950 v Nespekách. V monsterprocesse bol 5. apríla 1950 odsúdený na 14 rokov ťažkého žalára. Z väzenia bol prepustený 12. septembra 1963 a usadil sa v Nespekách, kde mal prikázaný pobyt a bol pod kontrolou Štátnej bezpečnosti. V roku 1968 sa dostal do pastorácie, ale trvalo to iba do roku 1974, keď mu odobrali štátny súhlas. Snažil sa totiž obnoviť spoluprácu s laikátom. V roku 1969 urobil tzv. teologicko-pastoračný kurz určený síce pôvodne pre kňazov, ale bol veľmi dobre použiteľný aj pre katolícku inteligenciu. S príchodom normalizácie sa nútene stiahol do ústrania. Po novembri 1989 už nemal dostatok fyzických síl, aby sa zapojil do obnovy rehoľného života. Zomrel 7. januára 1991 v Nespekách. V súčasnosti prebieha jeho beatifikačný proces. VENTURA, Václav: Jan Evangelista Urban – život a dílo. Sonda do dějin české teologie a spirituality. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001, s. 6 – 50.
- 126 Provinciál Spoločnosti Ježišovej (jezui ti) František Šilhan sa narodil 7. januára 1905 v Tanvaldě okres Jablonec nad Nisou. Pre jezuitov sa rozhodol počas gymnaziálnych štúdií. Do noviciátu v Trnave vstúpil v roku 1923. Filozofické a teologické štúdiá vykonával v holandskom Maastrichte. Za kňaza bol vysvätený v roku 1933. V štúdiu filozofie, ktoré ukončil doktorátom, pokračoval na Gregoriánskej univerzite v Ríme. Po návrate do Československa pôsobil v rehoľnom filozofickom ústave ako profesor, neskôr aj ako rektor. V novembri 1945 sa stal provinciálom českej provincie jezuitov. Zatknutý bol 18. marca 1950 a v monsterprocesse odsúdený na 25 rokov ťažkého žalára. Po prepustení z väzenia v roku 1965 iba krátko býval u príbuzných v Nové Vsi, pretože bol opätovne internovaný v Radvanově u Tábora. V roku 1968 veľkou mierou prispel k obnove rehoľného života jezuitov, ale aj rehoľného života v Československu, aktívne pracujúc v Sekretariáte rehoľných spoločností. V roku 1971 sa vzdal úradu provinciála. Aj on sa „tešil“ pozornosti ŠtB, ktorá ho

ale ten v momente zásahu nebol doma. U všetkých vykonali domovú prehliadku a zaistený materiál bol podstúpený na ďalšie „zpravodajské vytěženi“.¹²⁷ Jezuita Mikulášek vo svojich spomienkach uvádza, že keď ho spolu s Kajprom priviezli na „Bartolomejskú“, v kancelárii bol s nimi spísaný zatýkací protokol. Do polnoci sa čakalo, zatknutí rehoľníci vtedy ešte dôvod nevedeli, ale keď sa nepodarilo zatknúť aj Šilhana, rehoľníkov previezli do Ruzyne.¹²⁸

Ešte 14. marca 1950 bola nariadená Krajským veliteľstvom ŠtB v Prahe osobná a domová prehliadka Jána Mastiliaka. Prehliadku mali vykonať príslušníci bezpečnosti¹²⁹ s cieľom „*pátrání po listinném, tiskovém a jiném materiálu pocházejícím z trestné činnosti proti státu*“.¹³⁰ Hneď na druhý deň títo traja príslušníci vykonali v kláštore redemptoristov v Obořišti v izbe o. Ivana domovú prehliadku. Jej cieľom bolo pátranie po písomnom materiále, ktorý by mohol byť kompromitujúci. Výsledok prehliadky však pre bezpečnosť nebol príliš pozitívny, pretože v izbe o. Ivana sa nenašlo nič závažné, iba „*1 psací stroj Patria značka a různé tiskopisy*“, čo bolo, samozrejme, zabavené. Okrem príslušníkov bezpečnosti sa prehliadky zúčastnili ako svedkovia aj dvaja redemptoristi, P. Ladislav Daňha a P. Václav Holakovský.¹³¹

Páter Václav Holakovský na túto prehliadku spomína: „*Jen asi za dva nebo tři dny přišli zase estébáci a chtěli, abych jim vydal jeho nějaké slávnostní oblečení. Nechápal jsem, co vlastně chtějí a tak si vzali „cimáru“ (jak se u nás říkalo). V bráně kláštera jsem se jich otázal, kde je o. Mastyliak, že o něm nic nevíme. Člen StB se ušklíbl a odpověděl, že odjel do Říma k papeži. To jsme netušili, že O. Ivan prožíval těžké chvíle*

mala v „opatere“, aj keď sa v roku 1979 presťahoval z Radvanova na Moravec.

Tu 13. februára 1985 zomrel a je aj pochovaný.

127 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Machalka Augustin a spol. Operatívni podsvazek 2. Č.j.: A-/50154-50-5/2a. Útvar 601-A. na Oddělení 2 vo veci zatčení řádových kněží – vrácení spisu. 15. 3. 1950.

128 MIKULÁŠEK, F.: Za zdi, s. 82 – 83.

129 Ako podpisy príslušníkov boli uvedené značky s číslom služobného odznaku: „2964+URB, 1927 LÍK, 3671+“.

130 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Skupinový spis štátnobezpečnostného vyšetrovania proti Machalka Augustin a spoločníkom. Krajské velitelství státní bezpečnosti Praha. Příklad krajského velitele StB v Praze na osobní a domovní prohlídce Jana Mastiláka. Praha 14. 3. 1950.

131 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Skupinový spis štátnobezpečnostného vyšetrovania proti Machalka Augustin a spoločníkom. Krajské velitelství státní bezpečnosti Praha. Protokol o domovní prohlídce kláštera v Obořišti. Obořiště 15. 3. 1950.

ve vyšetrovací vazbě před nastávajícím inscenovaným procesem s vybranými církevními osobnostmi.¹³²

I.2.4. Vyšetrovací vazba

Po krátkej zastávke na Bartolomejskej ulici bol o. Ivan prevezený do „známej vyšetrovne v Ruzyni“. Aj keď fungovala iba od novembra 1949, predtým to bola „Zemská donucovací pracovňa“, vyšetrovatelia jej stihli vyrobiť veľmi zlú povesť. Zariadenie malo tajný charakter i navonok, bolo prezentované ako pobočka psychiatrickej liečebne v Bohniciach, ale tento zámer sa Štátnej bezpečnosti príliš nepodaril. Už od začiatku kapacitne nestačila, hoci mala kapacitu 120 ciel, preto sa uvažovalo o jej rozšírení.¹³³ Vilém Hejl v knihe „Zpráva o organizovaném násilí“ píše o Ruzyni a pomeroch v nej takto:

„Vězeň, přivezený do Ruzyně, měl zavázané oči a velice často ani nevěděl, kde se octl. Orientoval se až později podle hluků blízké železnice a nedalekého letiště. Po tělesné prohlídce v přijímající kanceláři mu byly odebrány všechny jeho věci. Dostal vězeňský stejnokroj, sestávající z cvilinkové bundy a kalhot, dále košile a spodků, k tomu pantofle, obouvané naboso. Kalhoty a spodky neměly šle ani pás; bylo ponecháno vynalézavosti vězně, jak si je upevní. Stejnokroj pro muže a ženy se nelišil.

Opět se zavázanýma očima (někdy se užívaly motoristické brýle s černým sklem) byl pak vězeň odveden na celu. Kdykoliv ji opouštěl, musel si zavázat oči. Viděl tedy jenom přijímací kancelář, celu, kancelář vyšetřovatele, občas koupelnu a případně také lékařskou ordinaci nebo nemocniční celu. Pokud byl vyváděn na procházku – což se nestávalo pravidelně, někteří vězňové na ni čekali celé měsíce – šel opět se zavázanýma očima a směl si ručník rozvázat teprve na dvoře ve výběhu o ploše asi osmkrát čtyři metry, obehnaném vysokou zdí.

Vazba na Státní bezpečnosti – v Ruzyni i jinde – měla vězně psychologicky rozmělnit a podlomit. Tomuto účelu bylo přizpůsobeno zařízení

132 ARM, f. KM, Pers. MJI. Svedectvá. List P. Václava Holakovského Kamilovi Drábovi. Jiřetín pod Jedlovou 19. 1. 1992.

133 NA, f. ÚV KSC, Pillerova komise, sv. 17. Zápis porady pro bezpečnost za účasti Slánskeho, Noska, Čepičky, Reicina, Pavla, Závodského a Švába. Praha 8. 3. 1950. Pozri tiež tamže Návrh na rozšírení väznice štátni bezpečnosti v Ruzyni a na stavbu obytných domů pro vyšetřující orgány.

cely. Plocha cely nedosahovala ani šesti čtverečních metrů. Do jedné boční zdi byla sklápěna dvě lůžka, tj. desky z ocelového plechu, pokryté tenkou matrací, jež se zamykala trnovým klíčem buď do zdi, nebo k západce v podlaze. Do protější zdi byly podobně zapuštěny dvě sedačky a malá stolní deska. Sklápění a vyklápění prováděli ráno a večer dozorci; vězeň po tu dobu stál na okraji tureckého klosetu s výpustným otvorem vody na mytí a pití, jež se ovládal stlačením masivního knoflíku nad klosetem, byla v cele už jenom složená pokrývka. Okna byla ze skla s drátěnou vložkou, nerozbitná a zcela neprůhledná, konstruovaná ze tří dílů; vnější a vnitřní díl byly pevně zabudovány, prostřední díl, svisle posuvný, se ovládal táhlem. Výhled ven byl nemožný. Pod oknem byl ve výklenku, krytém perforovaným plechem, malý radiátor ústředního topení. Světlo bylo zapuštěno do zdi a chráněno drátěnou mřížkou. Podlaha z hlazeného betonového potěru.

Povolené osobní věci jako zubní kartáček, pastu atd. měl vězeň na poličce venku v chodbě; tam se na noc ukládaly také zubní protézy a brýle (povolované jen zřídka). Tyto věci se vydávaly ráno, ovšem zubní pasta, kartáček, mýdlo a ručník jenom asi na dvacet minut.

Vězeň zpravidla žil v samovazbě. Četba mu byla povolována jenom výjimečně s cynickým odůvodněním, že má mít dost času přemýšlet o svých zločinech.

Dohled byl nepřetržitý. Na chodbě stále obcházeli tři strážní, přecházející od cely k cele a nahlížející do „jidášů“ ve dveřích obsazených cel. Časový odstup mezi dvěma nahlédnutími do cely nepřesahoval ani v noci půldruhé minuty. Na celách se v noci svítilo, vězeň musel spát tak, aby strážný viděl obě jeho ruce – jinak ho často hodně neurvale probudil.

Styk mezi vězni byl nemožný. Chodbaři, rozvážející stravu, nastavěli kovové misky („ešusy“) ke dveřím cel, a teprve když byli hotovi a odešli, pootvírali strážní jednotlivé dveře a vězňové si brali misky a lžíce, jež pak podobným způsobem vraceli.

Vazba byla zostřována dalšími opatřeními, např. zákazem sedět, platným někdy dny i týdny, a častým nočním buzením. Vytápění cel bylo minimální, strava nedostatečná.¹³⁴

Na vyšetřovací vazbu v Ruzyni spomína aj premonštrátsky opát Vít Tajovský¹³⁵, ktorý tam bol v noci 3. marca 1950 prevezený z Valdíc.

134 HEJL, Vilém: Zpráva o organizovaném násilí. Praha : Univerzum, 1990, s. 168 – 170.

135 Opat kláštera premonštrátov v Želive okres Humpolec sa narodil 3. marca 1912 v Klaněčnej, okres Havlíčkov Brod. Do školy začal chodiť v Poděba-

Napriek slabému zraku mu zobrali okuliare a dostal ich iba pri písaní počas vyšetovania alebo počas presunu po schodoch, aby nespadol. „Po príjezdu do Ruzyně jsem prodělal zápis a sdělili mi, že budu každý den vyšetřován. Pak mě ještě upozornili, že se na celách musí pořádně chodit. Posadit se člověk mohl jenom při jídle, a tak jsem měl zakrátko nohy celé oteklé. Ruzyněské cely byly ale mnohem lepší než v Kartouzích. Dokonce se tam i trochu topilo a měli jsme už slavníky a deky. Při spaní ale nesměly být ruce pod dekou, a jakmile je někdo ve spánku schoval, bachař hned zazvonil klíči nebo třáskl do dveří a zařval: Ruce nahoru!“ I na Ruzyni se cvičilo, ale už ne tak často. Dřepy se dělaly jen třikrát za noc a člověka při tom nepolévali vodou. Byl jsem už trochu vytrénovaný, takže jsem ani jednou nepadl vysílením jako v Kartouzích. Horší bylo, že po celou noc svítlo na celách ostré světlo, namířené přímo na lůžko. Člověk byl ale z toho chození tak unaven, že nakonec stejně usnul.“¹³⁶

boch a potom na gymnázium v Havlíčkovom Brode. Pred rokom 1934, teda pred vstúpením do premonštrátskeho kláštora v Želive, študoval v kňazskom seminári v Hradci Královom. Výber rehole premonštrátov nebol náhodou, keďže jeho príbuzný Anastáz Jan Opasek bol opat břevnovského kláštora, čím mohol lepšie vniknúť do tajov mníšskeho života. Sviatosť kňazstva prijal v Hradci Královom v roku 1937. V kláštore ho predstavení poverili úradom domového ekonóma a pretože študoval archívnu školu, mal na starosti aj knižnicu a archív. Mimo kláštora sa venoval práci s mládežou, hlavne v Orli, v skautingu a Hnutí katolíckej mládeže. Okrem toho na súkromnom gymnázium v Humpolci vyučoval náboženstvo, filozofiu, latinčinu a dejepis. Dňa 7. januára 1948 bol síce zvolený za želivského opáta. Bol ním dva roky, pretože 30. januára 1950 došlo k jeho zatknutiu a vyšetrovaniu v súvislosti s tzv. číhošťským zázrakom. V monsterprocese bol 5. apríla 1950 odsúdený na 20 rokov väzenia. V roku 1960 sa dostal z väzenia na slobodu. Pracoval v civilných zamestnaniach ako lesný robotník, kurič a nakoniec ako archivár. V roku 1968 sa na krátky čas dostal do duchovnej správy. Veľmi aktívne sa zapojil do procesu obnovy reholného života v Československu a bol zvolený za predsedu Konferencie vyšších predstavených. V roku 1972 bola mu opäť komunistickým režimom zakázaná duchovná služba. V období normalizácie bol znova v pozornosti Štátnej bezpečnosti, pretože sa aj naďalej aktívne zapájal do duchovnej činnosti, organizácie reholného života a prípravy tzv. Desiatročnej duchovnej obnovy národa. Aj vďaka jeho snahám bol po novembri 1989 obnovený želivský kláštor premonštrátov. Zomrel 11. decembra 1999 v Želive. TAJOVSKÝ, Vít Bohumil: Člověk musí hořeti. Rozhovor Aleše Palána a Jana Paulase s opatem želivského kláštora. Praha : Nakladatelství Torst, 2001. ISBN 80-7215-126-6 (Ďalej: TAJOVSKÝ, V.B.: Člověk musí hořeti).

136 TAJOVSKÝ, V.B.: Člověk musí hořeti, s. 230.

O. Ivan však vtedy o týchto skutočnostiach vedel iba málo, ak vôbec čosi vedel, ale v nasledujúcich dňoch prežil útrapy vyšetrovania v tomto zariadení na vlastnej koži. Hneď po vstupných procedúrach sa musel obliecť do väzenských šiat a bol odvedený do cely na druhom poschodí, ktorá sa na prvý pohľad ničím nelíšila od ostatných ciel. „Na dverách bol vo výške tváre gulatý priezor zakrytý plechovým krúžkom, ktorým sa strážca na chodbe pravidelne – aj nepravidelne – v krátkych intervaloch pozeral dnu. V izbe bol slamník opretý o múr, deka a v rohu izby hygienické zariadenie.“ Ale predsa o. Ivan našiel v izbe čosi zvláštne: „Na okne – nepriesvitnom – bolo mydlom napísané číslo 1596 – bezpochyby väzenské číslo jedného z mojich predchodcov na tejto izbe. Potešilo ma. Videl som v tom rok Brestskej cirkevnej únie, ktorá bola počiatkom aj našej gréckokatolíckej Cirkvi v Československu a ktorá vyžadovala a vyžaduje ešte vďačnosť i obe.“¹³⁷

Vyšetrovatelia s ním nezaobchádzali v rukavičkách, vzhľadom na dôležitosť pripravovaného súdneho procesu. Sám na toto obdobie spomína iba niekoľkými slovami: „Ja som nikdy nebol od prirodzenosti najkým zvláštnym hrdinom, ale skôr bojzlivej povahy. V tiesnivej situácii, v ktorej som sa ocitol, mohol som byť z hĺbky duše vďačný Kongregácii a spiritualite sv. Otca nášho Alfonza, ktoré stačia byť takou oporou aj v najkrutejších situáciách. Zvlášť odovzdanosť do vôle Božej a dôvera v ochranu nebeskej Matky boli pre mňa ohromnou posilou.“¹³⁸

V roku 1950 už bolo bežnou praxou, že v rámci vyšetrovacieho sektora, ktorý sa stále formoval, existovali skupiny poverené zvláštnymi úlohami.¹³⁹ Začiatkom roka 1950 pracovali v Ruzyni prakticky tri skupiny, nezávislé od seba. Okrem vyšetrovacej skupiny Josefa Čecha a jeho neoficiálneho zástupcu Bohumila Doubka bola skupina vedená Jindrom Karešem, zaoberajúca sa juhoslovanskými pašerákmi a šmelinármi podozrivými zo špionáže a skupina riadená Milanom

137 MASTILIAK, J.: Hrst' spomienok, s. 12.

138 MASTILIAK, J.: Hrst' spomienok, s. 12 – 13.

139 V roku 1950 sa uskutočnila stranícka previerka vo vedení útvarových organizácií v SNB, v rámci ktorej sa Osvald Závodský vyslovil na tému vyšetrovacieho sektora: „Nechtěli jsme, aby velitel Stb měl svoje věznic, svoje vyslyšací skupiny – poznali jsme však, má-li Stb splnit úkol daný stranou – odhalit reakci před tváří lidu, musí mít elitní vyšetřující sektor.“ NA, f. ÚV KSČ, Komise II., sv. 10, a.j. 317. Prověřky pracovníků MV v r. 1950. Prověřka soudruha Osvalda Závodského v roce 1950.

Moučkoma¹⁴⁰ a jeho zástupcom Ladislavom Kolářom, ktorá prešla do Ruzyně z KV ŠtB Praha, s prípadom Milady Horákovovej. Čechova skupina bola podriadená Švábovi, Moučkova a Karešova zasa Závodskému¹⁴¹ a Milénovi. Všetky tri skupiny boli formálne podriadené Kročkovi, ale ten prakticky do vyšetrovania nezasahoval.¹⁴²

-
- 140 Milan Moučka sa narodil v roku 1922. Do SNB vstúpil v roku 1945 a rýchlo urobil kariéru. Najprv pracoval v operatívne na Zemskom odbore bezpečnosti. V roku 1949 bol zaradený ako veliteľ KV ŠtB v Uherskom Hradišti a zástupca veliteľa ŠtB v Prahe. Z väčších procesov sa podieľal na príprave procesu s rehoľníkmi, Miladou Horákovou a Rudolfom Slánskym. Od augusta 1950 pracoval vo vyšetrovacom sektore (VIb) Veliteľstva Štátnej bezpečnosti a marci 1951 sa dokonca stal jeho náčelníkom. Po reorganizácii v roku 1953 pracoval najprv ako zástupca náčelníka správy vyšetrovania a od októbra už aj ako jej veliteľ. Dňa 1. apríla 1956 bol odvolaný z funkcie a 16. júna 1956 dokonca prepustený zo služieb ministerstva vnútra. Najprv pôsobil ako námestník riaditeľa uránových baní a v rokoch 1961 – 1978 bol zamestnaný v ZPA Praha. Justice I., s. 262. V roku 2006 ešte žil na dôchodku v severných Čechách. Napriek pokusom postaviť ho pred súd, aby sa zodpovedal za svoju činnosť v ŠtB, Milan Moučka doteraz nebol uznaný za vinného. V procese proti rehoľníkom zastával úlohu zodpovedného za vyšetrovanie rehoľníkov. Práve vo vyšetrovacej väzbe boli vyrobené vykonštruované obvinenia, ktoré potom obžalovaní rehoľníci boli nútení pod nátlakom podpísať a prijať ich za svoju výpoveď. Nepodarilo sa, žiaľ, zistiť, či protokoly z vyšetrovania konzultoval aj so sovietskymi poradcami.
- 141 Osvald Závodský sa narodil v roku 1910. Do KSČ vstúpil v roku 1937 a ako interbrigadista bojoval v Španielsku. Potom sa presťahoval do Francúzska, kde sa zapojil do boja proti nacizmu. Od septembra 1945 do novembra 1948 bol pracovníkom ÚV KSČ. Plukovník Osvald Závodský bol aj členom „komisie K“, ktorej ďalšími členmi boli Ladislav Kopřiva, Štefan Rais, Karel Klos a Karel Šváb, ktorá rozhodovala o vynesení trestu smrti alebo o udelení milosti. Ako veliteľ Štátnej bezpečnosti (1950-február 1951) sa podieľal na nezákonnostiach. V januári 1951 bol zatknutý a v decembri 1953 odsúdený, spolu s ďalšími bývalými pracovníkmi bezpečnosti, za velezradu a špionáž, na trest smrti. Ten bol v marci 1954 vykonaný. Závodský bol popravený obesením. Justice I., s. 183. Ako veliteľ Štátnej bezpečnosti a člen bezpečnostných komisií sa nemalou mierou pričinil o prípravu a réžiu aj procesu proti desiatim rehoľníkom. Vybral vyšetrovateľov pre proces a pred začiatkom vyšetrovania ich inštruoval, v akej línii a duchu by sa malo uberať vyšetrovanie uväznených.
- 142 NA, f. ÚV KSČ, Komise II., sv. 21, a.j. 482. Č. j. 00253/Z-63. Zpráva o prošetření příčin porušování socialistické zákonnosti při vyšetřování osob v rámci tzv. politických procesů v letech 1949 – 1954. 30. 1. 1963.

Na vyšetřovanie skupiny rehoľníkov bolo veľmi málo času, iba dva týždne, preto sa, už skôr vytvorená špeciálna skupina vyšetrovateľov rozšírila o posily z iných oddelení. Vo výpovedi Bohumila Košařa¹⁴³, bývalého náčelníka referátu Katolíckej cirkvi, t.j. referát 50, na HS ŠtB v Prahe, ktorý aj o tom vypovedal 17. mája 1965, sa uvádza: „*Vyšetřování všech těchto osob se provádělo v Praze v Ruzyni. Na vyšetřování byly ustanoveny dvě skupiny. Jedna z t.zv. instruktážní skupiny velitelství Stb a druhá z řad vyšetřovacích pracovníků KV Stb Praha. Vedoucí první skupiny byl Ladislav Mácha a pokud se pamatují, byli v ní pracovníci: Václav Hrabák, Stanislav Řezníček, Miloš Hrabina. Ve druhé skupině byl vedoucím skupiny Vojtěch Ježek a pracovníci Vlastimil Volkán, Jozef Michálek, Jaroslav Jeřábek, Jan Kušička a Jan Mička. Vyšetřování jako takové měl na starosti Milan Moučka.*“¹⁴⁴ Václav Vaško, odvolávajúc sa na Karla

143 Bohumil Košař sa narodil v roku 1918. Pôvodným povoláním bol elektromontér. Do KSČ vstúpil 1. júna 1945. Po troch rokoch začal pracovať na referáte politického spravodajstva na ministerstve vnútra, odkiaľ bol 1. februára 1949 preradený do referátu Katolíckej cirkvi Hlavnej správy Štátnej bezpečnosti v Prahe. Už 1. novembra 1949 bol premiestnený na HS ŠtB v Prahe a ustanovený do funkcie náčelníka referátu Katolíckej cirkvi. V októbri 1950 sa stal náčelníkom 3. oddelenia 2. odboru HS ŠtB v Prahe a o tri roky neskôr ho vymenovali za náčelníka 3. odboru III. správy MV. Potom vystriedal ďalšie funkcie, kým k 1. septembru 1957 neprešiel na Ústrednú školu ministerstva vnútra Felixa Edmundoviča Džeržinského, kde sa stal starším asistentom katedry ŠtB. Po absolvovaní ročného kurzu doplnkového pedagogického štúdia pre učiteľov škôl Ministerstva vnútra v rokoch 1968 – 1969, pôsobil naďalej ako pedagóg. V roku 1977 sa jeho kariéra definitívne skončila. V januári bol preložený na Správu vedy a škôl Federálneho ministerstva vnútra, a v októbri 1977 ho premiestnili k IX. správe Federálneho ministerstva vnútra, odkiaľ bol k 31. decembru 1977 uvoľnený zo služobného pomeru. Kariéru, počas ktorej dostal niekoľko vyznamenaní, zakončil ako podplukovník od 1. marca 1975. KALOUS, Jan: Instruktažní skupina StB v lednu a únoru 1950. Zákulisí případu Čihošť. SEŠITY Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu č. 4. Praha : Vydává Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR v Tiskárně MV, 2001, s. 55 – 56. (Ďalej: KALOUS, J.: Instruktažní skupina StB). V procese bol zaangažovaný ako zástupca ministerstva vnútra, pretože zastával funkciu náčelníka referátu katolíckej cirkvi. Bol členom koordinačnej komisie a pre proces pripravoval materiál zo zdrojov ministerstva vnútra a operatívnej činnosti ŠtB. Podieľal sa na príprave trestného oznámenia, zabezpečoval znalcov a svedkov pre proces, a bol tiež spoluzodpovedný za stráženie súdnej budovy v čase procesu.

144 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Č.j. Im-0353/10-65-kom. Ministerstvo vnitra inspekce ministra – komise. Protokol o výslechu Bohumila Košaře. Praha 17. 5. 1965.

Kaplana tvrdí, že tieto dve zvlášť vytvorené skupiny „*instruoval v duchu usnesení predsednictva ÚV a z pokynu ministra vnitra velitel Státní bezpečnosti Osvald Závodský.*“¹⁴⁵

Prvá inštruktážna skupina¹⁴⁶ vznikla po februári 1948 a viedol ju Milan Moučka. Táto inštruktážna skupina existovala do druhej polovice roku 1949, keď jej členov preraďovali do vyšších veliteľských miest k jednotlivým útvarom. „*K hlavním úkolům inštruktážní skupiny StB patřilo: a) provádění inštruktáží o agenturně operativní práci na KV StB, b) řešení materiálního zabezpečení, c) řešení kádrových otázek (změny funkcí, přeřazování apod.), d) prověrka činnosti KV StB (funkce pozdější Inspekce MV), e) organizování „odborných“ přednášek pro školení jednotlivých částí StB (např. zavádění operativní evidence, používání operativní techniky apod.) a f) v některých závažných případech řízení konkrétních akcí StB.*“ Keďže Veliteľstvo ŠtB aj naďalej prejavovalo záujem o existenciu podobného útvaru, vtedajší veliteľ Osvald Závodský koncom roka 1949 poveril Ladislava Máchu vytvorením novej inštruktážnej skupiny. Túto skupinu, ktorej veliteľom bol Ladislav Mácha a mala tie isté úlohy ako predchádzajúca inštruktážna skupina, poveril Závodský vyšetrovaním prípadu „zázrak v Čihošti“ v súvislosti s realizovanou Katolíckou akciou a vypočúvaním už zatknutých kňazov vo Valdiciach. Po ukončení vyšetrovania v kauze „zázrak v Čihošti“ Máchu odvolali z funkcie a nahradil ho Václav Hrabák. Z inštruktážnej skupiny odišiel aj Stanislav Cviček. Potom táto personálne vymenená skupina pod vedením Václava Hrabáka pokračovala vo vyšetrovaní rehoľných kňazov

145 VAŠKO, Václav: Neumlčená. Kronika katolíckej cirkve v Československu po druhej svetovej válce. II. Praha : Zvon, 1990, s. 133. (Ďalej: VAŠKO, V.: Neumlčená II.).

146 Inštruktážne skupiny Štátnej bezpečnosti boli prakticky tri: 1) po februári 1948 – december 1949 (10-členná: Veliteľ: Milan Moučka, členovia: Antonín Prchal, Dobroslav Srnec, Vratislav Houdek, Vladimír Průša, Jan Marčan, Antonín Krokeš, František Zita, Miroslav Mašek a Stanislav Cviček); 2) december 1949 – marec 1950 (7-členná: Veliteľ: Ladislav Mácha, členovia: Stanislav Cviček, Stanislav Řezníček, Václav Hrabák, Miloš Hrabina, Josef Zikmund a Václav Němec) a 3) marec 1950 – júl 1950 (5-členná: Veliteľ: Václav Hrabák, členovia: Stanislav Řezníček, Miloš Hrabina, Josef Zikmund a Václav Němec). KALOUS, J.: Inštruktážní skupina StB, s. 66. Pozri tiež: NA, f. ÚV KŠC, Komise II., sv. 21, a.j. 481. Č. j. 00250/Z-63. Zpráva o činnosti BAa IV. sektoru, inštruktorské skupiny při velitelství StB a akci ČIHOŠŤSKÉHO ZÁZRÁKU, případů záhadných sebevražd a vražd. Praha 1. 2. 1963.

Opaska¹⁴⁷, Kajpra, Tajovského a ďalších vo väznici v Ruzyni. Koncom marca 1950, teda po skončení vyšetrovania rehoľníkov zaradených do monsterprocesu nazvaného Augustín Machalka a spol., skupinu pridelili ku KV ŠtB v Pardubiciach. V júli 1950 jej členov preradili k iným útvarom, čím aj táto inštruktážna skupina zanikla.¹⁴⁸

Pred začiatkom vyšetrovania rehoľníkov pripravovaných na proces A. A. Machalka a spol. sa uskutočnila porada všetkých bezpečnostných pracovníkov, ktorí pracovali na prípade. Jej cieľom bolo zdôrazniť vážnosť pripravovaného politického procesu. Jeden z jej účastníkov, Bohumil Košař, na poradu spomína: „*Na této poradě bývalý velitel Stb Závodský tlumočil příkaz ministra vnitra asi v tom smyslu: „Soudruzi, byli jste vybráni ke zpracování velmi důležitého politického případu. Vzhledem k tomu, že se bude provádět s těmito osobami veřejný proces, je třeba při vyšetřování vycházet ze skutečností a trestné činnosti, kterou tyto osoby spáchaly a tudíž vyšetřování musí být vedeno seriózně, bez použití jakéhokoliv fyzického nebo psychického násilí. Uvědomte si, že máte před sebou kněze a nikoliv teroristy. Podle toho se také k nim chovejte!*“ Dále pak nám bylo řečeno, že případ musí být v nejkratší době zpracován a předán soudu k dalšímu řízení.“¹⁴⁹ Aj iní vyšetrovatelia podieľajúci sa na prípade tvrdili podobne. Napríklad Miloš Hrabina tvrdil, že z hľadiska

147 Anastáz Jan Nepomuk Vojtěch Opasek sa narodil 20. apríla 1913 vo Viedni. Po úspešnej maturite na reálnom gymnáziu v Kolíne vstúpil v roku 1932 do noviciátu benediktínov v břeňnovskom kláštore. Potom študoval teológiu v Prahe a v Ríme, kde v roku 1939 dosiahol doktorát z teológie. Sviatosť kňazstva prijal 11. júla 1938. Už v januári nasledujúceho roka ho najprv vymenovali za priora břeňnovského kláštora a roku 1947 sa stal jeho opátom. V roku 1950 bol odsúdený za špionáž a velezradu na doživotný trest. Na slobodu ho prepustili v roku 1960 a keďže nemohol oficiálne pôsobiť ako kňaz, pracoval v civilnom zamestnaní ako stavebný robotník, a potom od roku 1966 ako skladník. V roku 1968 síce získal štátny súhlas, ale po augustových udalostiach odišiel do exilu do Viedne, odkiaľ sa potom dostal do kláštora benediktínov v Rohru, kde žil až do roku 1990. Založil laickú kresťanskú organizáciu Opus bonum a publikoval asi 30 kníh s rôznou tematikou. Po spoločenských zmenách v Československu po roku 1989 sa vrátil do vlasti a opäť zastával úrad opáta břeňnovského kláštora. V roku 1993 ho pápež Ján Pavol II. vymenoval za arcipata. Zomrel náhle, 24. augusta 1999, v kláštore benediktínov v bavorskom Rohru.

148 KALOUS, J.: Inštruktážní skupina StB, s. 11 – 12 a 31.

149 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Č.j. Im-0353/10-65-kom. Ministerstvo vnitra inspekce ministra – komise. Protokol o výslechu Bohumila Košaře. Praha 17. 5. 1965.

taktiky vyšetrovania sa vychádzalo z dvoch hľadísk: 1. ide o závažný politický trestný čin, za ktorým stojí vysoká cirkevná hierarchia a keďže sa predpokladala sledovanosť procesu nielen doma, ale i v zahraničí, vyšetrovanie sa malo viesť korektnou a slušnou formou; 2. dospelo sa k dohode, po zvážení charakteru obvinených, že „*nejúčinnějšími faktory při vyšetřování budou morální faktory, neboť všichni zatčení předpokládali, že i jako představitelé vysokých církevních kruhů budou fyzicky likvidováni*“¹⁵⁰.

Svedectvo Košaňa je síce dôležité, ale pravdivosť citovaných slov týkajúcich sa príhovoru Osvalda Závodského, je až priveľmi pochybná. Podobne vyznievajú aj ostatné svedectvá pracovníkov bezpečnosti. Je totiž málo pravdepodobné, aby sa takýmto až zázračným spôsobom odrazu zmenila rétorika predstaviteľa Štátnej bezpečnosti, ktorá bola jedným z hlavných iniciátorov tvrdého postupu proti Katolíckej cirkvi, vrátane reholí. Práve v reholiach a kláštoroch videla bezpečnosť strediská protištátnej činnosti, a preto logicky nemožno uveriť, aby jej vysokopostavený predstaviteľ vyzýval vyšetrovateľov na úctivé správanie voči kňazom. Je tiež zvláštne, že v období, keď už bolo roztočené koleso machinácií, nezákonných postupov a násilia proti osobám vo vyšetrovacej väzbe, práve voči kňazom by boli urobili výnimku, a to v takom dôležitom pripravovanom politickom procese, akým bol proces s rehoľníkmi. Takéto tvrdenie potvrdzuje aj neskoršia výpoveď o. Ivana Mastiliaka a ostatných vyšetrovaných v procese s rehoľníkmi. Z ich svedectiev možno ľahko pochopiť, že ak aj veliteľ Štátnej bezpečnosti Závodský údajne žiadal seriózne vyšetrovanie bez použitia fyzického či psychického násilia, opak bol pravdou.

Pri neskoršej revízii procesu sa zistilo, že vyšetrovatelia nemali k dispozícii konkrétny dôkazný materiál¹⁵¹, čo im však neprekážalo, aby nelenže vo vyšetrovaní pokračovali, ale, dokonca, aby „*usvedčili*“ vyšetrovaných rehoľníkov z protištátnych činov. Okrem toho denne boli porady vyšetrovateľov, na ktorých sa určite plánovalo, akým smerom sa má uberať ďalšie vyšetrovanie. Dnes je pre nás, samozrejme, zvláštne, že takéto vyšetrovanie nezastavili pre nedostatok dôkazov. Tu možno predpokladať, že tieto porady neboli iba konfrontáciou nových informácií získaných z vyšetrovania,

150 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Č.j. Im-0353/10-65-kom. Ministerstvo vnitra inspekce ministra – komise. Protokol o výsledku Miloše Hrabiny. Praha 18. 5. 1965.

151 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Č.j. Im-0353/10-65-kom. Ministerstvo vnitra inspekce ministra – komise. Protokol o výsledku Stanislava Řezníčka. Praha 17. 5. 1965.

ale skôr prijímaním nových rozkazov z boku hlavných ideológov procesu, ktoré potom mali byť na vyšetrovaných násilne vynútené. Mozaika „protištátnej činnosti“, ktorú mala násilne poskladať skupina vyšetrovateľov, sa teda neskladala zo získaných informácií, ale proces sa realizoval opačným smerom, teda už existujúca vymyslená mozaika sa „zmenila na drobné“, na jednotlivé činy, ktoré sa priradili jednotlivým vyšetrovaným. Títo potom boli „presvedčení“ dovtedy, kým nielenže sa s obvinením nezmierili, ale dokonca ho vlastnoručným podpisom na protokole vyhlásili za vlastné tvrdenie. Či za ideologickou prípravou tohto procesu stáli aj sovietski poradcovia, dnes ešte nemôžeme potvrdiť, ani vyvrátiť. Bolo by treba v tejto súvislosti vykonať výskum v ruských archívoch NKVD.

Josef Michálek, ďalší člen Štátnej bezpečnosti, v roku 1965 upozornil na fakt, že aj medzi vyšetrovateľmi neboli všetci podrobne informovaní o prípade ktorý vyšetrovali, ale poznali iba časť informácií, teda predovšetkým tie, ktoré dosiahli vlastným vyšetrovaním im pridelených obvinených. V jeho svedectve čítame: „*Hlavní osoby z uvedeného případu vyšetřovala skupina pracovníků, vyslaná přímo tehdejšími veliteli Stb Osvaldem Závodským. Tato skupina vůči nám, pracovníkům pražského kraje, zaujímala nadřazené stanovisko a proto také výsledky vyšetřování ani jejich postup při vyšetřování nám nesdělovala. K této skupině, pokud si pamatuji, byl Václav Hrabák, Stanislav Řezníček a ještě jeden pracovník, hubený, černý, na jehož jméno si již nepamatuji, ale vím, že v roce 1958 nebo 1959 byl zástupcem krajského náčelníka v Brně.*“¹⁵²

V súvislosti so žiadosťou o nové prešetrenie celého procesu¹⁵³ o. Ivan uviedol závažné skutočnosti, ktoré vnášajú svetlo do spôsobu, akým ho vyšetrovali. Podľa jeho vlastných slov bol vyšetrovaný pravidelne asi desať dní počas dňa alebo vo večerných hodinách. Výsluchy však netrvali mimoriadne dlho, dokonca pri nich mohol aj sedieť. Počas výsluchu ho fyzicky netýrali. Horšie to však bolo v cele, kde teoreticky vyšetrovatelia nemali mať vplyv, ale v praxi práve oni navrhovali pro-

152 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Č.j. Im-0353/10-65-kom. Ministerstvo vnitra inspekce ministra – komise. Protokol o výslechu Josefa Michálka. Praha 15. 5. 1965.

153 NA, fond: Generální prokuratura (Ďalej: f. GP), č. j. T 359/50 – 82. Ján Mastilák a spol. – trestní řízení (amnestie). Zpráva o přešetření stížnosti Františka Šilhana a Jana Mastiláka proti rozsudku býv. státního soudu v Praze č.j. Or I/7 31/50 a rozhodnutí Nejvyššího soudu č.j. To V 12/50 – 8. Pozrie tiež NA, f. GP, č. j. T 359/50. Krajská prokuratura Praha, protokol o výslechu stěžovatele Jana Mastiláka, sepsaný v ÚNZ MV Valdice, č. j. PSt I 454/50. 10. 4. 1964.

stredníctvom svojich predstavených veliteľovi väznice, ak sa vyšetrovanie nehýbalo z miesta alebo nešlo podľa ich predstáv, sprísnenie režimu v cele. Zo svedectva o Ivana vyplýva, že musel od šiestej hodiny rána do 22. hodiny večer neustále chodiť, vynímajúc čas výsluchu a pätnásť minút obeda, keď mohol sedieť. Niekedy sa stalo, že musel chodiť po cele až do polnoci.¹⁵⁴ Tieto skutočnosti mali, samozrejme, vplyv aj na jeho duševný a telesný stav. Počas spánku bol „asi podvokrát každou štvrt hodinu buzen, takže jsem k výslechu přišel zcela duševně i tělesně vyčerpán“.

Podľa zápisu o vyšetrovaní o Ivana s ním bola zápisnica na Krajskom veliteľstve Štátnej bezpečnosti v Prahe spísaná 16. marca 1950¹⁵⁵, teda dva dni po jeho zatknutí. Mala osem strojopisných strán a malý, niekoľkoriadkový dodatok, na ktorom nie je uvedený dátum. Zvláštne je, že tak zápis, ako aj dodatok sú podpísané o Ivanom, ale chýbajú na nich podpisy vyšetrovateľa a svedka. V prípade všetkých rehoľníkov sú podpísaní vyšetrovatel i svedok, v prípade Blesíka sa dokonca uvádzajú čísla odznakov príslušníkov bezpečnosti.

Zápisnica sa začínala osobnými údajmi o Ivana a jeho krátkym životopisom. Potom prechádza dôležité obdobia jeho rehoľného a kňazského života, teda vyslanie na štúdiá do Ríma, štúdium na Pápežskom východnom inštitúte, kontakt so slovenským veľvyslanectvom pri Vatikáne, návrat do vlasti, Slovenské národné povstanie, pomoc veliteľom Červenej armády pri prekladaní z ruštiny, úrad predstaveného v Michalovciach, kontakt s predstavenými a spolubratmi v Čechách a v cudzine, pomoc utečencom, pobyt v Planej pri Mariánskych Láznach. Nebolo by v tom nič zvláštne, ak by tieto fakty vyšetrovateľa účelovo neprekrútili a ku každému z nich umelo vyrobili politické pozadie, ktoré malo viesť k usvedčeniu o Ivana z nekalých úmyslov voči komunizmom a novému ľudovodemokratickému smerovaniu Československej

154 Túto prax potvrdzuje napríklad aj svedectvo benediktína Jana Opaska, ktorý bol v Ruzyni väznený od decembra 1949 do novembra 1950. Aj on potvrdil, že väzeň nesmel sedieť, s výnimkou krátkej prestávky počas jedenia a Štedrého dňa, čo znamenalo, že na nohách bol aj 16 hodín denne. Bližšie pozri: OPASEK, Anastáz: Dvanáct zastavení. Vzpomínky opata břevnovského klášteřa. K vydání připravila Marie Jirásková. Praha : Nakladatelství Torst, 1992, s. 191 – 192. (Ďalej: OPASEK, A.: Dvanáct zastavení).

155 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Skupinový spis štátnobezpečnostného vyšetrovania proti Machalka Augustin a spoločníkom. Krajské veliteľství státní bezpečnosti v Praze. Zápis o výpovědi obviněného Jana Mastiliaka. Praha 16. 3. 1950.

republiky. Na konci zápisnice, aby o pravdivosti těchto informací ne-
boli pochybnosti, sa o. Ivan k protištátnej činnosti „sám priznal a luto-
val svoje činy“. Vyšetrotatelia sa preto snažili, aby protokol vyznieval
tak, aby vyjadroval priznanie obvineného. Formulácie v protokole sú
však absurdné a je evidenté z ostrých formulácií, „priznaní“ a tiež z ne-
skoršieho osobného svedectva o. Ivana, že aj jeho protokol bol určite
niekoľkokrát prepracovaný až do podoby, do ktorej ho chceli dostať
vyšetrotatelia.

Nemožno tiež pochybovať ani o tom, že vyšetrotatelia používali
proti o. Ivanovi vtedy, žiaľ, normálne, hoci nezákonné spôsoby vyšetro-
vania, a to večerné výsluchy, psychický nátlak, hrozbu fyzického násilia,
nátlak podpísať nepravdivé vykonštruované protištátne činy, aby tým
priznal, že celá výpoveď je pravdivá a urobila sa bez akéhokoľvek ná-
tlaku. Bolo bežnou praxou, potvrdili ju aj viacerí vyšetrotatelia a okú-
sili ju aj o. Mastiliak či P. Mikulášek, že osoby vedené na výsluch boli
predvádzané so šatkou na očiach. Vyšetrotaný mal na očiach šatku, aby
nevidel, kam ho vedú, ale tiež, aby sa v ňom ešte viac prehĺbil pocit vnú-
tornej neistoty a strachu. Podvedome ho nútili, aby sa čím skôr ukonči-
lo vyšetrotanie a bol preložený do väznice s menej prísnyim režimom.
Šatku mu snímali až vo vyšetrotacej miestnosti.

O. Ivan spočiatku kategoricky odmietal podpísať výpoveď, v ktorej
boli fakty nielen prekrútené, ale priamo vymyslené, len aby ich závaž-
nosť bola čím väčšia, a tým dávala predpoklad na odsúdenie na dlhé
roky väzenia. Sám vyšetrotaný sa na margo podpisovania vyšetrotava-
cieho protokolu vyjadril: „*Podotýkám, že během výslechnů při jeho po-
depisování jsem upozorňoval vyšetřovatele státní bezpečnosti, že proto-
kol neodpovídá skutečnosti, o které jsem vypovídal a nechtěl jsem proto
z toho důvodu protokoly podepsati, ale bylo mi orgány státní bezpečnosti
vyhrožováno, abych protokol podepsal, a když jsem nechtěl protokol po-
depsat, tak jeden orgán STB naznačil na nějaký lístek který předal jinému
orgánu, aby mne odvedl, že to pak podepíši. Když jsem byl odváděn, tak
orgán státní bezpečnosti mi vyhrožoval, že ze mne poteče zelená voda.
Několik kroků jsme takto chodbou šli, ale orgán, který dotýčnému orgá-
nu, který mne vedl, dal lístek, nás zase zpátky zavolal a já jsem poté
protokol podepsal. Také se stávalo, když jsem se nechtěl přiznat, tak bylo se
strany vyšetřujícího referenta křičeno a jednou naznačoval, že mi bude
trhat zuby totiž obskakoval okolo mne se zubařskými kleštěmi, jednou
zase orgán začal bít klíčkama přes klouby prstů ale vedoucí referent to*

ihned zarazil. Vždy, když jsem nechtěl protokol podepsat, tak mi byly ze strany vyšetřovatelů státní bezpečnosti činěny vyhrůžky.¹⁵⁶

Vyšetřovatel Stanislav Řezníček, který pravdepodobne bol jedným z vyšetřovateľov o. Ivana, neskôr však tvrdil niečo úplne iné. Pred inšpekciou Ministerstva spravodlivosti ČSR vypovedal, že si vraj už nepamätá, kto vypočúval Mastiliaka, ale vypočúvanie rehoľníkov sa robilo bez použitia násilia. V protokole sa uvádza: „*Pokud si Ján Mastilák sťažuje, že musel chodit od rána do večera na cele, což mělo pak vliv na jeho vyšetřování, tato skutečnost nebyla ovlivňována vyšetřujícím orgánem. Pokud mi je známo, ve věznici Ruzyň byl tehdy takový system, že vyšetřovaná osoba musela během dne chodit po cele. Kdo takové nařízení dával, to nevím. Dalším nařízením bylo to, že obviněný byl k výslechu předváděn se zavazanýma očima. Výslech samotný se pak prováděl bez tohto opatření.*“¹⁵⁷ Vlastimil Volkán pripustil možnosť, že Mastiliak musel počas dňa chodiť po cele a v noci ho budili, ale to „*byla vtedy běžná praxe*“. Podľa neho však na to vyšetřovateľ nemal vplyv, lebo za tieto veci zodpovedal veliteľ väznice.¹⁵⁸ Podobne zmýšľal aj Václav Hrabák, ďalší z jeho bývalých vyšetřovateľov.¹⁵⁹

Východiskom pre o. Ivana bolo podpísať protokoly, ale nevykonal to spôsobom, akým sa to vtedy obyčajne praktizovalo. Aj preto na jednotlivých stranách protokolu môžeme čítať vlastnoručne napísané nie „*četl, schválil a podepsal*“ a meno, ale iba „*četl Dr. Jan Mastilák*“.¹⁶⁰ Konečnú verziu zápisnice podpísal pod nátlakom, ale i v nádeji, že bude mať možnosť pred súdom obhájiť sa a pravdivo vyvrátiť vymyslené tvrdenia vyšetřovateľov.¹⁶¹

156 NA, f. GP, č. j. T 359/50. Krajská prokuratura Praha, protokol o výslechu sťažovatele Jana Mastilaka, sepsaný v ÚNZ MV Valdice, č. j. PSt I 454/50. 10. 4. 1964.

157 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Č.j. Im-0353/10-65-kom. Ministerstvo vnitra inspekce ministra – komise. Protokol o výslechu Stanislava Řezníčka. Praha 17. 5. 1965.

158 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Č.j. Im-0353/10-65-kom. Ministerstvo vnitra inspekce ministra – komise. Protokol o výslechu Vlastimila Volkána. Praha 12. 5. 1965.

159 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Č.j. Im-0353/10-65-kom. Ministerstvo vnitra inspekce ministra – komise. Protokol o výslechu Václava Hrabáka. Praha 11. 5. 1965.

160 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Krajské velitelství státní bezpečnosti v Praze. Zápis o výpovědi obviněného Jana Mastilaka. Praha 16. 3. 1950.

161 Jezuita František Šilhan dokonca tvrdil, že referent svojvoľne menil formulácie v administratívnom protokole. Šilhan ho podpísal až vtedy, keď mu referent sľúbil, že po ukončení výsluchu bude môcť k jednotlivým bodom protokolu dodať svoje poznámky. Toto mu však nebolo umožnené, pretože referent ho prakticky oklamal. Aj neskôr, pred senátom štátneho súdu, nebola

Je tu veľmi zvláštne, že aj keď sa na vyšetrovaní desiatich rehoľníkov z „monsterprocesu“ podieľalo viac ako desať členov ŠtB, nikto z nich sa o niekoľko rokov nechcel priznať, že Mastiliaka vypočúval¹⁶², čo tiež naznačuje, že pri ich vyšetrovaní nepoužívali zákonné prostriedky. Možno aj preto bola zápisnica o vypočúvaní z roku 1950 nepodpísaná ...

Počas prešetrovania zákonnosti vyšetrovania a procesu v roku 1965 sa Bohumil Košař na margo vyšetrovania o Ivana vyjadril: „*Pokud se jedná o vyšetřování Františka Šilhana a Jana Mastiláka ve věznicích v Praze Ruzyni, nevzpomínám si již, kdo osobně tyto osoby vyslýchal. Já jsem nikdy jejich výsledku přítomen nebyl, neboť jsme to měli zakázáno. Proto také nemohu vysvětlit, za jakých okolností tyto výsledky probíhaly.*“¹⁶³ Miloš Hrabina počas vypočúvania zasa tvrdil: „*Pokud jde o Jana Mastiláka, vyšetřování z největší části prováděl Josef Zikmund a Václav Němec. Z průběhu si pamatuji, že Mastilák se snažil popírat jakoukoliv maličkost, výpovědi překrucoval a často měnil svoje tvrzení. Věci jsou mi známy z výsledku vyhodnocování výpovědi vyšetřovaných na každodenních poradách.*“ Podľa Hrabinu, jeho tvrdenie je prinajmenšom zavádzajúce, vyšetrovatelia nemali dôvod postupovať násilne proti vyšetrovaným rehoľníkom. Na konci výpovede ešte uviedol, že väčšieho počtu výsluchov sa bezprostredne zúčastnili aj pracovníci Štátnej prokuratúry, napríklad Ludmila Matušinská, čo bolo podľa neho zárukou, že vyšetrovanie sa realizovalo „*korektním a naprosto slušným způsobem*“.¹⁶⁴ Josef Zikmund bol už v roku 1965 mŕtvy, zomrel v roku 1958 a Václav Němec počas vypočúvania uviedol, že „*nepamatuji na to, že bych spolu s Josefem Zikmundem vyšetřoval Jana Mastiláka. Je možné, že jsem u jeho výsledku někdy byl.*“¹⁶⁵ Podľa Václava Hrabáka Mastiliaka

mu daná možnosť veci uviesť na správnu mieru. AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Machalka Augustin a spol. Podsvazek 3. Žiadosť Františka Šilhana Predsedovi Nejvyššího soudu v Praze vo veci porušenia socialistickej zákonnosti. Valdice 3. 2. 1965.

162 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Č.j. Im-0353/10-65-kom. Ministerstvo vnitra inspekce ministra – komise. Zpráva o prošetření stížnosti Františka Šilhana a Jana Mastiláka. Praha 15. 6. 1965.

163 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Č.j. Im-0353/10-65-kom. Ministerstvo vnitra inspekce ministra – komise. Protokol o výsledku Bohumila Košaře. Praha 17. 5. 1965.

164 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Č.j. Im-0353/10-65-kom. Ministerstvo vnitra inspekce ministra – komise. Protokol o výsledku Miloše Hrabiny. Praha 18. 5. 1965.

165 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Č.j. Im-0353/10-65-kom. Ministerstvo vnitra inspekce ministra – komise. Protokol o výsledku Václava Němce. Praha 21. 5. 1965.

vypočúval Stanislav Řezníček, ale nakoniec sám svoje svedectvo spochybnil slovami: „*Toto však nemohu s určitostí tvrdit.*“¹⁶⁶

V tajných denných hláseniach cirkevného oddelenia Štátnej prokuratúry ministromi Alexejovi Čepičkovi z 20., 21. a 23. marca nachádzame ďalšie dôležité informácie o tom, že výsluchov sa v dňoch 18., 20. a 22. marca určite zúčastňoval aj zástupca Štátnej prokuratúry Karel Strída, lebo on sám a takisto Jaroslav Růžička o tom ako referenti napísali ministromi. Dňa 20. marca sa dokonca v popoludňajších hodinách vyšetrovania zúčastnil v sprievode Košařa, ktorý v roku 1965 inšpekcií ministra tvrdil, že: „*Já jsem nikdy jejich výslechu přítomen nebyl.*“

Administratívny protokol z vyšetrovania Mastiliaka má síce dátum 16. marec, ale v skutočnosti to nebol dátum, keď bolo ukončené jeho vyšetrovanie. Zachované dokumenty jasne poukazujú na to, že vyšetrovanie prebiehalo naďalej, lebo v dennom hlásení z 20. marca¹⁶⁷ o dvoch predchádzajúcich dňoch Strída, ktorý v tom čase niekoľko dní viedol cirkevné oddelenie, Čepičkovi referoval: „*Orgány Stb pokračují ve výsleších zajištěných osob intensivně a téměř nepřetržitě, aby mohla být věc zpracována a předložena ve stanoveném termínu. Dosavadní výsledky dávají již povšechně podklad ke stihání zajištěných pro zločiny velezrady a vyzvědačství, je však nutno protokoly propracovat, doplnit údaji o konkrétních skutečnostech, které vyšly na jevo o jednotlivých podezřelých osobách z výpovědi ostatních vyslýchaných osob.*“ Strída teda jasne hovoril o bežnej praxi prepracovávaní administratívnych protokolov až do podoby, aby zodpovedali predstavám vyšetrovateľov a ideologických tvorcov procesu. V „obohacovaní“ protokolov nemali prsty iba vyšetrovatelia, ale aj Štátna prokuratúra, čo sa dá ľahko dedukovať z ďalších slov Strídu: „*Rovněž zdejší oddělení dá k dispozici pro další šetření své poznatky, které vyplynuly z jiných trestných věcí duchovních a mají přímý vztah k činnosti představených klášterů.*“

Strída sa zúčastnil na vyšetrovaní rehoľníkov aj 20. marca 1950¹⁶⁸, a preto mohol opäť ministromi Čepičkovi referovať „z prvej ruky“.

166 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Č.j. Im-0353/10-65-kom. Ministerstvo vnitra inspekce ministra – komise. Protokol o výslechu Václava Hrabáka. Praha 11. 5. 1965.

167 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 14, a.j. 93. Denní zprávy církevního oddělení min. spravedlnosti a generální prokuratury o stavu trestního řízení proti duchovním (1950) (Ďalej: DZCO). 58. zpráva. Denní hlášení církevního oddělení státní prokuratury ministromi spravedlnosti A. Čepičkovi. Praha 20. 3. 1950.

168 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 14, a.j. 93. DZCO. 59. zpráva. Denní hlášení církevního oddělení státní prokuratury ministromi spravedlnosti A. Čepičkovi.

Vyšetrovanie trvalo celý deň, lebo bolo potrebné ešte v ten istý deň vyšetrovanie skončiť. Výsluchy Kajpra, Mastiliaka a Blesíka sa už skončili, ale pokračovalo sa ešte vo vypočúvaní ostatných rehoľníkov. Podrobne mal byť vypočúvaný hlavne jezuita Šilhan, ktorého iba deň predtým dovezli do Ruzyně. Na základe jeho výpovede sa mal doplniť aj administratívny protokol ďalšieho jezuitu Kajpra. Popoludní bola plánovaná porada o príprave trestného oznámenia s Košařom, kde sa mali podrobne prebrať „skutečnosti podezřelými doznané a zhodnoceny veškeré učiněné poznatky i zabavený písemný materiál“.

Od vyšetrovateľov postupne putovali administratívne protokoly jednotlivých vyšetrovaných rehoľníkov na cirkevné oddelenie Štátnej prokuratúry, kde sa spracúvali podľa pripravovanej obžaloby. Jej podanie bolo vzhľadom na približujúci sa dátum začatia procesu veľmi akútne, ale prokuratúra chcela aspoň navonok zachovať dojem, že ide o normálny súdny proces. Zároveň sa však ešte snažila nájsť v administratívnych protokoloch slabšie miesta, ktoré by mohli byť ďalším vyšetrovaním v záujme „*zdůraznění kvalifikace trestné činnosti*“ doplnené.

Aj preto nestihli podať trestné oznámenie a obžalobu podľa pôvodných plánov. Vyšetrovanie Šilhana sa malo ukončiť dopoludnia 21. marca a hneď na to malo byť vypracované trestné oznámenie. Až po jeho doručení mohla totiž Štátna prokuratúra oficiálne vypracovávať obžalobu. V skutočnosti bola prokuratúra o priebehu vyšetrovania informovaná už počas jeho priebehu, a tak sa aj obžaloba vlastne tvorila priebežne, podľa vyvíjajúceho sa vyšetrovania. Trestné oznámenie sa malo podať 22. marca a s ním mal byť oboznámený minister v hlásení z nasledujúceho dňa. Dvadsiateho tretieho marca 1950 sa mala predložiť na schválenie aj obžaloba. V skutočnosti trestné oznámenie Štátna prokuratúra dostala až 23. marca, v ranných hodinách.¹⁶⁹

Pre časovú tieseň cirkevné oddelenie Štátnej prokuratúry za 23. marec nevypracovalo denné hlásenie ministrovi Alexejovi Čepičkovi, začo

Praha 21. 3. 1950.

169 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 14, a.j. 93. DZCO. 60. zpráva. Denní hlásení církevního oddělení státní prokuratury ministrovi spravedlnosti A. Čepičkovi. Praha 22. 3. 1950 a 61. zpráva. Denní hlásení církevního oddělení státní prokuratury ministrovi spravedlnosti A. Čepičkovi. Praha 23. 3. 1950.

sa mu Karel Čížek¹⁷⁰ v dennom hlásení z 25. marca¹⁷¹ ospravedlňoval. V tomto hlásení podáva správu o činnosti oddelenia počas dvoch predchádzajúcich dní. Čížek ministrovi Čepičkovi ohľadne trestného oznámenia napísal: „Dne 23.3.1950 byl zhruba zpracován případ „K“. S. Strída, který vedl oddělení po dobu hodonínskeho procesu, zpracoval v noci z 22. na 23. spolu s orgány Stb trestní oznámení a bez přerušení zpracoval pak konkrétní skutkovou část obžaloby. Chci zdůraznit jeho pracovní obětavost, neboť při této příležitosti byl ve službě nepřetržitě od 22.3. 7 hod. ráno do 23.3. večer v 19 hod.“

K vyšetrovaniu o Ivana sa síce nepriznal ani jeden z vyšetrovateľov, ale to nič nemení na skutočnosti, že na základe nepravdivých údajov z vyšetrovania už na deviaty deň pobytu vo vyšetrovacej väzbe, teda 23. marca 1950, podal Krajský veliteľ ŠtB trestné oznámenie. Toto vzniklo, ako to dokazujú citované dokumenty, za nielen veľkej nezákonnej horlivosti a fantázie vyšetrovateľov, ale aj riadiacich pracovníkov cirkevného oddelenia Štátnej prokuratúry. Teraz je už málo pravdepodobné, že sa raz dozvieme, kto konkrétne vymyslel celú mozaiku takýchto falošných obvinení a teda kto mal niesť aj za toto zámerné skreslenie pravdy osobnú zodpovednosť.

170 Karel Čížek sa narodil v roku 1913. Bol pôvodne pražským advokátom do roku 1949, keď sa stal zamestnancom ministerstva spravodlivosti. Kariéru urobil na Štátnej prokuratúre, kde viedol cirkevné oddelenie, a mal účasť na cirkevných procesoch. Prvým jeho významnejším „dielom“ bol pripravovaný proces v súvislosti s farárom Josefom Toufarom a s tzv. čihoštským zázrakom. Po zrušení Štátnej prokuratúry aj naďalej pracoval ako prokurátor, a viedol procesy proti študentom či spisovateľom. Na procese proti desiatim rehoľníkom sa zúčastnil ako hlavný prokurátor, a bol prítomný na dôležitých poradách. Bol členom tzv. koordinačnej komisie, podieľal sa na príprave obžaloby, mal vypracovať správu pre novinárov a prvé dni procesu viedol ako hlavný prokurátor hlavné pojednávanie, a tiež koordinoval prácu rozhlasu a filmárov, ktorí celý proces zaznamenávali.

171 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 14, a.j. 93. DZCO. 62. zpráva. Denní hlásení cirkevního oddělení státní prokuratúry ministrovi spravodlnosti A. Čepičkovi. Praha 25. 3. 1950.

II. Genéza politického monsterprocesu

A. A. Machalka a spol. a jeho hlavní aktéri

II.1. Proces proti „představitelům řádů“:

A. A. Machalka a spol.

II.1.1. Proces, který našťartoval likvidáciu reholí

Vyšetrovaním a súdnymi procesmi sa zhromaždil materiál, na základe ktorého sa ŠtB čoraz hlasnejšie dožadovala riešenia aj problému rehoľníkov, ktorí v jej očiach boli veľmi nebezpeční nepriatelia režimu. Týmto tvrdeniam uverilo aj predsedníctvo ÚV KSČ s členmi cirkevnej šestky a Štátny úrad pre veci cirkevné. Vítaným precedensom sa stali udalosti v Čihošti, kde sa údajne stal zázrak, keď sa počas bohoslužby pohol kríž. O priebehu vyšetrovania bol hneď od začiatku priebežne informovaný nielen minister vnútra, ktorý dostával informácie v rámci tzv. denných správ pre ministra, ale aj stranické a vládne špičky, zvlášť Gottwald a Čepička, ktorí mali o tento prípad osobný záujem.¹⁷²

Celú záležitosť monitorovala ŠtB a intenzívne hľadala spôsoby, ako túto udalosť propagačne využiť. V tomto čase nevyhnutne potrebovala „silnú mediálnu kauzu“, ktorá by pomohla presvedčiť tak najvyššie stranické špičky, ako aj verejnosť, že cirkev je nebezpečný nepriateľ, ktorému sa treba postaviť na odpor, odhaliť jeho nekalú činnosť a zlikvidovať ho. Logicky potom nasledovalo zatknutie čihoštského farára Josefa Toufara, ktorý mal dať odpoveď na veľmi závažnú otázku: „*Kto stojí za zázrakom v Čihošti a na čí príkaz ho vyrobil.*“ Vyšetrovatelia

172 NA, f. ÚV KSČ, Komise II., sv. 21, a.j. 481. Č. j. 00250/Z-63. Zpráva o činnosti BAa IV. sektoru, instruktorské skupiny při velitelství ŠtB a akci ČIHOŠŤSKÉHO ZÁZRAKU, případů záhadných sebevražd a vražd. Praha 1. 2. 1963.

totiž čichoštské udalosti zredukovali do roviny náboženskej provokácie, prostredníctvom ktorej chcel vraj Vatikán a cirkevná hierarchia upútať na seba pozornosť a ešte viac si získať na svoju stranu jednoduchých veriach. Vyšetrovacia väzba teda mala viesť k tomu, aby Toufar priznal, kto z internunciatúry či z cirkevnej hierarchie mu dal príkaz „vyrobiť zázrak“. Toufar však nielenže nikoho neoznačil a tvrdil, že on nič „nevypobil“, pretože udalosť sa stala bez jeho pričinenia. Toto však ani vyšetrovateľov, a ani najvyšších straníckych predstaviteľov nemohlo uspokojiť.

Už pred zatknutím Toufara schválila cirkevná šesťka ÚV KSČ návrh na sústredenie rehoľníkov v centralizačných kláštoroch a 25. januára 1950 sa spustila propagačná kampaň proti rehoľiam s cieľom ich diskreditácie. V tejto kampani veľmi potrebovali príklad konkrétnej „trestnej činnosti“ cirkevnej hierarchie, preto bol vydaný príkaz, aby sa čichoštský prípad čím skôr vyšetril a vinníkov postavili pred súd. Toto politické rozhodnutie sa prenieslo do vyšetrovania, čo sa však o pár dní ukázalo ako nesprávne riešenie.

Vyšetrovatelia v snahe získať „dôkazy“ viac „pritlačili“ na Toufara a ten sa pod vplyvom fyzického i psychického násillia lámal. Začal priznávať skutočnosti, ktoré sa nikdy nestali, len aby sa vyhol ďalšiemu týraniu. Po vynútených priznaniach ich však odvolával, čo vyšetrovateľov viedlo k zúrivosti. Napriek všetkému však Toufar nechcel nikoho označiť ako mandanta, ako toho, kto by mu zázrak prikázal „vyrobiť“. Nátlak sa teda stupňoval, kým Toufar nebol ochotný „priznať“, že zázrak vyrobil on. Vyšetrovanie sa aj tak dostalo akoby do slepej uličky. Zainteresovaní však stále očakávali, že toto vyšetrovanie dospeje k momentu, keď sa čichoštský farár úplne zlomí a označí niektorého hierarchu ako vinníka. To sa síce nestalo, a výskumy historikov to dokazujú, ale to príslušníkom bezpečnosti neprekážalo, aby ďalej pokračovali v nabratom kurze. Podľa všetkého sami vyrobili priznanie Toufara, že na „výrobu“ zázraku bol nahovorený „vyššou cirkevnou hierarchiou“. Ešte aj v súhrnnej správe o činnosti odboru BAa IV. sektoru Ministerstva vnútra ČSR z roku 1963 nachádzame informácie o tomto „priznaní“. Vôbec sa tiež nepochybuje o tom, že zázrak s krížom bol umelo vyrobený. V správe sa síce konštatuje pravdepodobnosť, že zázrak mohol vyrobiť Toufar „jen na základe vlastných úvah“, ale zároveň je potrebné vziať do úvahy aj záznam, ktorý sa zachoval v špeciálnom archíve MV v zložke pod názvom Toufar. „Tento záznam je datovaný dňom 13. 5. 1950, je v kopii a není

*podepsán. Záznam je psán ve formě citace nějakého protokolu Toufara, jehož podstatným obsahem je to, že Toufar prostřednictvím neznámého muže obdržel dopis se znakem internunciatury a obsahem tohoto dopisu byl utvrzen v provedení ‚zázraku‘. K tomu je však třeba podotknout, že nebyl nalezen ani originál zmíněného záznamu, ani protokol Toufara, který by takovou výpověď obsahoval. Mimo to nebyly nalezeny i některé další protokoly Toufara a rovněž nebyly nalezeny zvukové záznamy výpovědí Toufara.*¹⁷³

Vo vyšetrovacej väzbe sa však nachádzali aj ďalšie osoby v spojitosti aj s týmto zázrakom, konkrétne premonštráti Vít Bohumil Tajovský, Augustin Antonín Machalka¹⁷⁴ a Stanislav Barták¹⁷⁵. Vyšetovanie sa

173 NA, f. ÚV KSČ, Komise II., sv. 21, a.j. 481. Č. j. 00250/Z-63. Zpráva o činnosti BAa IV. sektoru, instruktorské skupiny při velitelství StB a akci ČIHOŠŤSKÉHO ZÁZRAKU, případů záhadných sebevražd a vražd. Praha 1. 2. 1963.

174 Opat kláštoru premonštrátov v Novej Říši v okrese Dačice sa narodil 14. septembra 1906 v Ústí pri Hraniciach, okres Hranice. K premonštrátom vstúpil v roku 1928. Slávnostné reholné sľuby zložil 13. augusta 1933 a za kňaza bol vysvätený 5. júla 1934. V kláštore mu predstavení zverili úrad provízora, mimo kláštoru sa venoval práci v Orli a bol tiež členom ľudovej strany. V rokoch 1942 – 1945 bol väznený v nacistických koncentračných táborech Osvienčim, Buchenwald a Dachau. Po návrate z koncentračného tábora ho zvolili za opáta v Novej Říši. Dňa 3. februára 1950 bol vzatý do väzby a vyšetrovaný v súvislosti s tzv. čihoštským zázrakom. V monsterprocesse ho 5. apríla 1950 odsúdili na 25 rokov väzenia. Dňa 10. marca 1959 ho síce podmienčne prepustili, ale nemohol žiť ako slobodný človek. Pod dozorom štátneho splnomocnenca pôsobil v spoločnosti internovaných českých biskupov ako údržbár v Charitnom dome v Táboře, kde zároveň slúžil aj reholným sestrám. Od decembra 1963 opäť v spoločnosti internovaných biskupov bol kuričom v Radvanovej pri Mladej Vožici. V roku 1992 sa vzdal funkcie opáta. Zomrel 3. januára 1996 a je pochovaný v Novej Říši.

175 Provízor kláštoru premonštrátov v Novej Říši Rudolf Stanislav Barták sa narodil 3. januára 1915 v Šaraticiach, okr. Slavkov. Po piatich ročníkoch ľudovej školy začal študovať na reálnom gymnáziu v Brne. Bol členom Orla a v roku 1936 vstúpil do Československej strany ľudovej. Po zakončení gymnázia sa rozhodol študovať za kňaza, preto vystúpil zo strany a ešte v tom istom roku, teda 1936, nastúpil na alumnát v Brne. Po dvoch rokoch vstúpil do kláštoru premonštrátov v Novej Říši, kde si urobil noviciát. Následne v roku 1939 pokračoval v štúdiu teológie v Prahe a po dvoch rokoch ho 5. júla 1941 v Brne vysvätili za kňaza. Primície mal v rodných Šaraticiach. Po vysviacke až do augusta 1945 pôsobil v Brne – Zábřdoviciach. Potom ho predstavení povolali do kláštoru v Novej Říši, kde sa po vymenovaní Augustina Machalku za opáta stal provízorom kláštoru. Tu ho zatkla Štátna bezpečnosť a 8. feb-

uskutočňovalo podľa zápisníc v prípade prvých dvoch v Starej Vsi (čo je krycí názov pre Ruzyň), a v prípade tretieho v Jihlave a v Prahe.¹⁷⁶ Prvá zápisnica s Tajovským je datovaná 1. januárom 1950, ale z jej obsahu je jasné, že toto vyšetrovanie nemohlo byť v januári, ale až vo februári. Nasvedčuje tomu fakt, že Tajovského podľa zachovanej dokumentácie zatkli až 30. januára 1950. V každom prípade v prvej zápisnici nachádzame výpoveď, že Tajovský spolu s ďalšími osobami 8. januára 1950 navštívil Čihošť, aby sa osobne presvedčil, čo sa tam vlastne stalo. Videl naklonený kríž, čo však nepovažoval automaticky za zázrak. Už vtedy zdôraznil, že udalosť musí vyšetriť špeciálna komisia. Prikázal tiež miestnemu farárovi urobiť fotografie, aby sa táto záležitosť dala lepšie študovať. Zo zápisnice z 9. februára 1950 sa už dozvedáme, že napísal list Machalkovi, ktorý mu vraj v septembri 1949 hovoril o tom, že sa „očekáva zjavení Sv. kríže“. Keďže „nevěděl o této věci ničeho určitého“, napísal Machalkovi list, v ktorom ho informoval o tom, čo sa v Čihošti stalo, a pozval ho, aby sa sám prišiel o všetkom presvedčiť. Podobne to bolo aj s výpoveďami Machalku. V prvej zápisnici zo 7. februára 1950¹⁷⁷ opäť Machalka uvádza iba fakty, ktoré sa snaží vyšetrovateľ interpretovať podľa seba vlastnej ideológie. V dodatkoch k vyšetrovaciemu protokolu sú však tieto fakty nielenže prekrútené, ale Machalka sa podľa zápisnice priamo priznával k spáchaniu trestného činu. Zatiaľ čo 7. februára tvrdil, že s Tajovským nevedol žiadne reči o tom, že sa čaká nejaký zázrak alebo nejaké zjavenie sv. kríža a dokonca že „o nějakém předpověděném zázraku a nebo zázraku vůbec s nikým, opravuji, ane-

ruára 1950 ho vzali do väzby. Ako ostatní rehoľníci, aj on bol odsúdený na nepodmienečný trest, ale len 2 roky žalára. Po odpykaní trestu sa zaradil do pracovného procesu. Asi od 1. septembra 1967 bol výpomocným duchovným v Šaratici, kde pôsobil aj v roku 2000. Údajne už zomrel, ale autorovi práce sa napriek snahe nepodarilo získať ďalšie informácie.

176 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Zápis o výpovedi s obvineným Augustinom Machalkou. Stará Ves [krycí názov pre Ruzyň] 7. 2. 1949 [Správne má byť 1950]; Dodatek k protokolu č. 1. Stará Ves [krycí názov pre Ruzyň] 22. 2. 1950 a 28. 2. 1950; Zápis o výpovedi s Vítem Bohumilem Tajovským. Stará Ves [krycí názov pre Ruzyň] 1. 1. 1950 [Správne má byť 1. 2. 1950]; Zápis o výpovedi s obvineným Vítem Bohumilem Tajovským. Stará Ves [krycí názov pre Ruzyň] 9. 2. 1950; Zápis o výpovedi Stanislava Bartáka na KV ŠtB Jihlava. 8. 2. 1950; Zápis o výpovedi s obvineným Stanislava Bartáka na KV ŠtB Praha. 9. 3. 1950.

177 V originále je síce uvedený rok 1949, a le je to nesprávny údaj. Správne má byť 1950.

bo zjevení vůbec s nikým nemluvil“, 28. februára 1950 podľa zápisnice tvrdil už niečo iné. Vraj s Tajovským hovoril o videní Libuše Adlerovej a o tom, že „v kostele Svatého Kříže v Praze na Příkopech se má stát veliký zázrak, který učiní toto místo poutním místem celého světa“. Tajovský tomu spočiatku neveril, ale neskôr mu vraj povedal, že „by bylo zapotřebí, aby se nějaký zázrak stal, aby se potvrdilo, že ve skutečnosti existuje jakási vyšší moc“. Akoby to nestačilo, vyšetrovatelia mu „vložíli do úst“ aj ďalšie tvrdenie: „Já sám osobně jsem jeho názor plně sdílel“. Čo sa týka Bartáka, zachovali sa zápisnice z 8. februára 1950 a z 9. marca 1950. Na tému zázraku chceli od neho vyšetrovatelia vedieť, čo je zjavné z formulácie výpovede v zápisnici, či sa zázrak nestal na objednávku „vyšších miest“ a akú v tom mal účasť opát Machalka. Barták odpovedal, že sa o zázraku dozvedel iba náhodou, ale „v žádném směru nám to nebylo sděleno nadřízenými církevními úřady“, a nemôže tiež povedať, kto z členov kláštora Čihošť navštívil. Aj výpovede na ďalšie témy boli u všetkých troch premonštrátov podobne zmanipulované, plné „protištátnej činnosti“, a preto je pochopiteľné, že sa už mohlo začať hovoriť o získanom „neobyčajne cennom materiáli“. Výsledky tohto vyšetrovania mali vytvoriť akési náhradné riešenie, teda ak by niekoho konkrétneho ako mandanta pre výrobu zázraku neoznačil Toufar, vyšetrovatelia ešte mali v talóne Machalku či Tajovského. Všetko sa ďalej, nečakane, ešte viac zamotalo.

Medzitým sa udalosťou v Čihošti zaoberala aj 19. schôdza cirkevnej šestky ÚV KSČ, ktorá sa konala v stredu 22. februára 1950. Tu už bolo prijaté, že sa uskutočnia dva procesy, jeden s Toufarom, kde mal byť kompromitovaný aj De Liva, a druhý proces, ktorého cieľom by bolo odhaliť protištátnu činnosť celého katolíckeho kléru. Hneď na druhý deň bolo dokonca na SÚC schválené, že proces s Toufarom by bol v Čihošti. Na schôdzi ÚV KSČ v dňoch 24. – 26. februára 1950 sa zainteresovaní vysokopostavení členovia komunistickej strany mohli tešiť, že veci sa zatiaľ vyvíjajú podľa ich predstáv. V prejave sa Klement Gottwald priamo dotkol aj udalostí v Čihošti, keď zázrak nazval jednou z nových metód, akými sa cirkevná hierarchia snaží rozvracať ľudovode-

mokratické smerovanie republiky.¹⁷⁸ Radosť zhromaždenej komunistickej „verchušky“ však v piatok večer zabrzдила šokujúca správa – Toufarova smrť. Čo teraz? Klement Gottwald, Alexej Čepička, Jindřich Veselý, Václav Nosek a aj Karel Klos¹⁷⁹ museli urýchlene hľadať nové riešenie.

178 V príhovore Klement Gottwald s viditeľnou dávkou demagógie povedal: „Je to predovšetkým tak zvaný zázrak v Čihošti u Ledče nad Sázavou. V malé vesničke prý niekoľikrát se při kázání pohnul krucifix a potom zůstal obrácen k západu. Okamžitě byla tato zpráva roznášena, přijel tam zástupce nunciatury a pak se ukázalo, jak všechno bylo zorganizováno. Šlo se věci na kloub, zjistilo se, a tamnější farář se přiznal, že na straně na hřebíčkách z kazatelny krucifixem pohyboval. Věřící lidé se přesvědčí, jak s posvátným pro ně symbolem zacházeli jako kouzelníci na jarmarku, jak hanebně a hnusně kejklřisky a jarmarečnický bylo zneužíváno citů prostých věřících lidí. Postupně se vyjasňuje, že to měl být jen začátek velkorosé provokace. Chtěli organisovat vraždu kněze a svést ji na nás a jiné podobné věci.“ NA, f. ÚV KSČ, 100/24 Klement Gottwald (1938-1953) (Ďalej: f. 100/24), sv. 27, a.j. 734. Projev na zasedání ÚV KSČ. 24. 2. 1950. Prejav bol aj publikovaný ako samostatná brožúra: GOTTWALD, Klement: Dále směleji vpřed k vybudování socialismu v naší vlasti. Projev na zasedání Ústředního výboru Komunistické strany Československa dne 24. února 1950. Praha : Vydal ÚV KSČ, 1950.

179 Karel Klos sa narodil v roku 1909. V roku 1935 ukončil doktorátom Právnickú fakultu Karlovej univerzity v Prahe. Pôsobil na súde v Dubé a v Českej Lípe. V roku 1938 zložil sudcovskú skúšku. Od roku 1940 bol sudcom Krajského súdu trestného v Prahe a od 1944 sekretár Zemského súdu v Prahe. Už na škole sa angažoval v študentskom hnutí a počas nemeckej okupácie bol údajne zapojený do ilegálnej činnosti komunistickej strany. V júni 1945 sa stal členom Komunistickej strany. Až do roku 1948 bol členom právnickej komisie pri ÚV KSČ. Vo februári 1948 bol povolaný na ministerstvo spravodlivosti, kde pôsobil vo funkcii prednostu kabinetu ministra. Aktívne sa podieľal na personálnych čistkách v justícii. Už ako námestník ministra pre vlastný výkon justície, kádrové veci, školenie zamestnancov a vybavovanie záležitostí všetkých štyroch odborov ministerstva spravodlivosti sa veľkou mierou podieľal na nezákonnostiach v justícii, ako aj na organizácii a propagácii veľkých a politicky dôležitých súdnych procesov. Ministrovi spravodlivosti predkladal a referoval o dôležitých kauzách a otázkach rezortu, zvolával a riadil politické porady. V januári 1953 bol síce podaný návrh na jeho vymenovanie za námestníka ministra štátnej kontroly, ale nakoniec sa stal predsedom Ludového civilného súdu v Prahe. V máji 1955 bol schválený návrh na jeho vylúčenie z KSČ. Zomrel v roku 1982. Podrobnejšie vid: Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech. Díl II. Připravili Jaroslav Vorel, Alena Šimánková a Lukáš Babka. SEŠITY Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu č. 9. Praha : Vydává Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004, s. 71. (Ďalej: Justice II.). Pozri tiež Justice I., s. 28 a 174, kde je citovaný fond: NA, f. ÚV KSČ, Branně-bez-

Kampaň bola spustená, pripravujú sa propagačné brožúry i film a hlavný protagonista je už mŕtvy!

Už 27. februára opäť zasadala cirkevná šesťka, ktorá sa dohodla, že zázrak v Čihošti bude súdne doriešený neskôr, spolu s procesom s premonštrátmi Tajovským a Machalkom. Zatiaľ sa malo ďalej pokračovať v propagačnej kampani o pozadí zázraku, ktorá by kompromitovala De Livu. Pozornosť komunistov sa v tejto chvíli už začala viac sústreďovať na rehole, kde hľadali východisko z nepredvídanej ťažkej situácie. V ten istý deň zasadalo aj predsedníctvo ÚV KSČ. To zdôraznilo, že propagačná kampaň má byť vedená ešte širšie, teda za iniciátora zázraku má byť označený nielen Vatikán a internunciatúra, ale aj biskupi. Vo veci akcie K tak nastala dôležitá zmena. Bolo rozhodnuté, že najprv prebehne súdny proces s opáťmi Tajovským a Machalkom, kde sa využije materiál z kauzy Čihošť a zároveň sa ním naštartuje kompromitácia reholí, ktorá vyvrcholí akciou K. Tu už Toufar ako korunný svedok a zároveň aj obžalovaný v monsterprocese proti cirkevnej hierarchii nebol potrebný, lebo vtedajšia súdna prax na pojednávaní pred senátom súdu často dávala prednosť čítaniu administratívnych výpovedí pred osobnou výpoveďou alebo konfrontáciou so svedkom. Osobná výpoveď bola by síce viac teatrálna a presvedčivá, ale nikdy sa nedalo absolútne zabezpečiť, že svedok pred súdom nezmení výpoveď.

„Špecialisti“ na cirkevné otázky zo SÚC dostali hneď na druhý deň príkaz urýchlene vypracovať návrh na propagačné využitie „*situace jevící se po vyšetření v Čihošti*“, čím sa pripravovaná akcia K zatiaľ odložila. Do popredia už čoraz viac vystupoval proces s premonštrátskymi opáťmi. Tu však vyvstala otázka, koho vlastne konkrétne obviňiť. Vedeli vôbec pracovníci SÚC, že Toufar je už mŕtvy? Vedeli to aj pracovníci

pečnostní odd., sv. 50, a. j. 135 a Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech. Díl III. Připravili Jaroslav Vorel, Alena Šimánková a Lukáš Babka. SEŠITY Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinnů komunismu č. 10. Praha : Vydává Úřad dokumentace a vyšetřování zločinnů komunismu PČR, 2004, s. 184 – 185. V procese vystupoval ako zástupca Ministerstva spravodlivosti. Ako námestník ministra mal veľmi široké kompetencie, ktoré aj s patričnou autoritatívnosťou využíval. Okrem účasti na dôležitých predporadách a poradách o procese, ktoré práve on koordinoval, mal veľký vplyv aj na udeľovanie trestov. Keďže Karel Klos prostredníctvom Bohumíra Zieglera ovládal Štátnu prokuratúru, aj v prípade monsterprocesu A. A. Machalka a spol. vplýval na výšku trestov. Vďaka nemu práve o. Ivan Mastiliak dostal najvyšší trest z celej skupiny súdených rehoľníkov.

cirkevného oddelenia Štátnej prokuratúry? Z dokumentov citovaných v prvej kapitole sa zdá, že mnohí aj v prvých dňoch marca 1950 o tom nevedeli. V každom prípade propagačná kampaň bola vedená tak, že do úvahy pripadali nielen Toufar či opáti, ale aj cirkevná hierarchia, predovšetkým biskupi. Bola však situácia natoľko priaznivá, že by sa mohlo priamo zaútočiť na biskupov? Štátna bezpečnosť už v prípade akcie K upozorňovala, že očakáva nevôľu obyvateľstva, takže v prípade biskupov by to mohlo byť ešte horšie. V prípade rehoľníkov by to bolo predsa len priechodnejšie a zároveň by to slúžilo ako „generálna skúška“ pred ďalšími dôležitými cirkevnými procesmi. Ukazovalo sa ako veľmi dôležité prezentovať v pripravovanom procese nielen jednu rehoľu či rád, ale ukázať rehole aj v širšom kontexte. Neuvažovalo sa už iba o premonštrátoch, ale do úvahy prišli aj ďalšie „najreakčnejšie“ rehoľné spoločenstvá. Pre verejnosť by však nebolo zaujímavé, ak by pred senátom Štátneho súdu stáli iba rádoví členovia, preto sa hľadali vhodné osobnosti, ktorými by boli nesporne rehoľní predstavení alebo tiež rehoľníci známi svojou vedeckou či apoštolskou prácou. Takýto spôsob myslenia, akási „konceptcia“, bol východiskom najmä pre ďalšiu prácu vyšetrovateľov.

Notoricky známe tvrdenia o rehoľníkoch a kláštoroch ako oporných baštách vyššej cirkevnej hierarchie a Vatikánu a ich nepriateľskej politiky bolo tiež potrebné dokázať konkrétnymi svedectvami. Pokračovala síce propagačná kampaň o Čihošti, ale boli potrebné ďalšie svedectvá, a predovšetkým konkrétni vinníci. Vyšetrovatelia síce požadované svedectvá „vytlkli“ z opátov Machalku a Tajovského, ale ani v ich prípade sa im nepodarilo „pritlačiť“ ich k priznaniu, že práve oni nahovorili Toufara na zostrojenie zázraku. V každom prípade sa práve oni stali ohnivkom, ktoré, zdá sa, spojilo kauzu zázrak v Čihošti s pripravovaným procesom a s akciou K. Vysokopostavení funkcionári komunistickej strany na 21. schôdzi cirkevnej šestky ÚV KSČ konanej 9. marca 1950 preto konštatovali, že nasledujúci deň bude do kín dodaný krátky film o zázraku o ktorý, tak ako aj o ďalšie informácie z tlače a rozhlasu, verejnosť prejavila veľký záujem. Vyšetrovanie opátov zasa prinieslo „*mnoho ďalšieho neobyčajne cenného materiálu*“, takže mal byť vytýčený dátum zahájenia tohto súdneho procesu. Kto tento materiál vyhodnotil a ako?

Dňa 11. marca 1950 sa uskutočnila schôdza koordinačnej komisie. Ešte sa síce nenašiel zápis, ale je jasné, že vyšetrovanie sa rozšírilo o ďalšieho kandidáta pre proces – premonštrátskeho opáta z Teplé Heřmana

Tyla. S jeho osobou sa pridružili ďalšie témy vhodné pre proces, ako napríklad banderovci, zakladanie vlastného roľníckeho družstva, či vyradenie náleziska uránovej rudy. Tu sa tak vytvoril priestor na vťahnutie do procesu ďalších ľudí. Mali to byť iba premonštráti, iba rehoľníci alebo aj laici? Na také hlboké rozpracovanie celého procesu už nebolo veľa času. Tlačila totiž pripravovaná akcia K, ktorej prípravy vrcholili a ak by sa príliš otáľalo s jej realizáciou, mohla by byť prezradená a jej výsledok by bol porovnateľný s krachom neúspešnej Katolíckej akcie.

Pozornosť sa teda sústredila na proces s rehoľníkmi a číhošťský farár Toufar zostal akoby bokom. Zainteresovaní totiž veľmi dobre vedeli, že ho už nemôžu použiť, ale jeho smrť mala zostať aj naďalej tajomstvom pre iných. A dlhý čas ním aj bola. Totiž aj 15. mája 1950, dokonca na porade Cirkevnej koordinačnej komisie, hovorilo sa o Toufarovi ako o živom, a hľadalo sa riešenie, ako a za čo ho odsúdiť. V zápise z porady sa uvádza: „*Církevní šestka dořeší případ Čihošť. Toufar doznává všechno. Protože je veřejnost čihošťským případem již přesycena, mohl by být Toufar souzen na základě homosexuality. Zpráva do novin by přišla jen pro Čihošť. Ponechává se na červen.*“¹⁸⁰ Kvôli „rozširovaniu zázraku“ sice bolo odsúdených aj niekoľko kňazov, katechetov a laikov, ale prípad po čase doznal, lebo musel ustúpiť dôležitejším kauzám.

II.1.2. Kritériá „výberu“ desiatich „najreakčnejších“ rehoľníkov

Dnes je už evidentné, že výber rehoľníkov nepohodlných komunistickému režimu sa prakticky začal budovaním kartotéky duchovných. Tá sa rozrastala vďaka materiálu získaného z operatívnej a vyšetrovacej činnosti ŠtB a informáciám cirkevných tajomníkov. Podrobné osobné záznamy o duchovných boli v januári 1949 prehodnocované a kňazov zadelili do štyroch kategórií: 1. spoľahliví, 2. s nie celkom rozhodným, ale kladným postojom ku zriadeniu, 3. nepolitickí a 4. reakční. Zhromaždené informácie, ktoré sa priebežne dopĺňali a aktualizovali, boli využité v ne-

180 NA, f. MS. KA. kr. 58.b. Zápis z porady Církevní koordinační komise, ktorá sa konala dne 15. května 1950 za prítomnosti ss. Klose, Havelky, Průši, Košaře, Čížka, Pechouškové, Richtra, Putníka a Růžičky.

skoršom období, predovšetkým pri realizácii cirkevných zákonov, najmä na kompromitáciu duchovných a pre politické procesy.¹⁸¹

Keď v roku 1968 J. Radouchová analyzovala cirkevnú politiku štátu po februári 1948 konštatovala, že motívom zatýkania duchovenstva bol napríklad podozrivý citát zo Svätého písma počas kázne, šírenie štátom zakázaných tlačovín (napríklad pastierske listy biskupov či obežníky) dekanmi alebo kaplánmi, zatýkanie rehoľných predstavených, či jednoduchých členov rehoľných komunít predovšetkým kvôli tomu, že „*tyto instituce jsou nejsemknutější a nejnepřístupnější částí církve, konkrétně se u některých řádů objevují staré hříchy z okupace*“.¹⁸²

Na základe štúdia rozsudkov Štátneho súdu v Prahe a Brne a ďalšieho archívneho materiálu Vojtěch Vlček zhrnul v štyroch bodoch hlavné dôvody, prečo boli v tomto období rehoľníci prenasledovaní a súdení:

1. Pomoc osobám v úteku do zahraničia (napr. poskytnutie krátkodobého ubytovania, potravín či máp);

2. údajná podpora skupín s protikomunistickým zameraním klasifikovaná ako velezrada alebo neoznámenie trestného činu (napr. požičanie písacieho stroja či cyklostylu, rozširovanie letákov);

3. kritika komunistického režimu a jeho proticirkevnej politiky, verejný nesúhlas a odmietnutie Katolíckej akcie či proticirkevných zákonov z októbra 1949, tak v súkromnom rozhovore, ako aj na verejnosti (napr. kázeň);

4. čítanie pastierskych listov, rozširovanie exkomunikačného dekretu členov KSČ a smerníc biskupov.¹⁸³

To boli hlavné príčiny, prečo sa v období od februára 1948 do apríla 1950 uskutočnilo niekoľko vyšetrovaní a súdnych procesov aj proti členom Kongregácie Najsvätejšieho Vykupiteľa, populárne nazývaných redemptoristi. Týkalo sa to týchto členov: Jan Pavelka¹⁸⁴,

181 PEŠEK, Jan – BARNOVSKÝ, Michal: Štátna moc a cirkvi na Slovensku 1948 – 1950. Bratislava : VEDA, 1997, s. 47 – 54.

182 NA, f. ÚV KSČ, Pillerova komise, Informace č. 7. Církevní politika po únoru 1948. Zpracovala J. Radouchová. Říjen 1968.

183 VLČEK, Vojtěch: Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948 – 1964. Olomouc : Maticе cyrilometodějská, 2004, s. 58. (Ďalej: VLČEK, V.: Perzekuce).

184 NA, f. GP, duchovní 1949 – 1952, č. j. St 227/46. Jan Pavelka zo Svätej Hory bol obžalovaný Štátnym zastupiteľstvom v Písku, že 20. januára 1946 počas kázne vo farskom chráme vo Voleniciach „*jako duchovní při vykonávání úřadu kaza-*

František Appl¹⁸⁵, Cyril Jež a spol. (Antonín Kostelka)¹⁸⁶, František Novák a spol. (František Nezval a Jan John)¹⁸⁷, Vladimír Jeřábek a spol. (Stanislav Nikolaj Nekula)¹⁸⁸, Alois Jozafát Březina a spol. (Antonín

telského promlouval o věcech státního nebo politického života a doporučoval určitou politickou stranu“. Vo februári 1948 bol však spod obžaloby oslobodený.

- 185 NA, f. StP, č. j. Pst I 1619/49. Štátny súd v Prahe ho 22. decembra 1949 uznal za vinného z rozširovania inštrukcií vyššej cirkevnej hierarchie, čím mal spáchať zločin združovania proti štátu, a odsúdil ho na 2 a pol roka odňatia slobody. Dňa 24. februára 1950 bolo však proti nemu na základe amnestie prezidenta trestné konanie zastavené.
- 186 NA, f. GP, duchovní 1949 – 1952, č. j. St 6492/48. Jež a spol. Cyril Jež bol zatknutý hlavne v súvislosti s gréckokatolíckym kňazom Teodorom Prišlakom, ktorý od roku 1923 spravoval farnosť Krajná Bystrá. Štátna bezpečnosť ho hľadala kvôli spolupráci s banderovcami a údajnému rozširovaniu letákov medzi Ukrajincami. Používajúc falošné dokumenty na meno Jan Pavelko, skrýval sa v Libějoviciach a nejaký čas aj v Planej pri Mariánskych Láznach, kde bol Jež predstaveným kláštora. Kostelku zasa obžalovali z toho, že ilegálny pobyt Prišlaka v Planej nehlásil Štátnej bezpečnosti.
- 187 Jan John nebol redemptorista, ale v procese vystupujú aj redemptoristi: Stanislav Míka, Václav Král a Ludvík Mínya. Václav Král bol nakoniec spod obžaloby oslobodený, Stanislav Míka (29. augusta 1948) a Ludvík Mínya stihli utiecť za hranice. Redemptoristi Novák a Nezval boli však 7. januára 1949 Štátnym súdom v Prahe v budove v Písku odsúdení na 5 rokov väzenia. NA, f. StS, č. j. Or I 619/60/48, Rozsudok Sts v Prahe zo 7. januára 1949 a AMV ČR, a. č. V 103 České Budějovice. Pozri tiež: ARSH, Sign. 3/D098. Korešpondenčný lístok P. Františka Nováka P. Františkovi Suchomelovi o chystajúcom sa súdnom procese v Písku. 4. 1. 1949 a ARSH, Sign. 3/D102. List P. Nezvala a P. Nováka P. Františkovi Suchomelovi z väznice v Dolnom Jiřetíně. (?) marec 1949 a VLČEK, V.: Perzekuce mužských řeholí 1948 – 1950. In: Stát a církev v roce 1950. Sborník příspěvků z konference pořádané Českou křesťanskou akademií, Ústavem pro soudobé dějiny, Centrem pro studium demokracie a kultury ve spolupráci s Arcibiskupstvem pražským dne 21. června 2000 v Emauzském klášteře v Praze. HANUŠ, Jiří – STRÍBRNÝ, Jan (eds.). Edice historia ecclesiastica, sv. č. 4. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2002, s. 54. Súdne procesy s redemptoristami Novák a spol. a Jeřábek a spol. v krátkosti opisuje aj Vojtěch Vlček in: VLČEK, V.: Perzekuce, s. 299 – 301.
- 188 Dňa 8. marca 1949 sa konal súd v Hraniciach s misionármi redemptoristami Stanislavom Nikolajom Nekulom (člen michalovskej viceprovincie) a Vladimírom Jeřábkom (pôsobil niekoľko rokov vo východnom obrađe v Stropkove). Brniansky rektor P. Jalovecký písal P. Suchomelovi, že o. Jeřábek bol odsúdený na 4 mesiace ťažkého väzenia a pokutu 7 000 Kčs a o. Nekula na 2 mesiace a 3 000 korún pokuty. Obaja požiadali o preloženie výkonu trestu na leto. ARSH, Zápisky, Zápisy z 8. a 10. marca 1949. Pozri tiež: ARSH,

-
- D. Chronica CSsR plsnensis IV. 1 máj 1938 – (január) 1950. (Ďalej: KKPl, zv. IV.). Zápisy z 12. a 14. 3. 1949.
- 189 NA, f. StP, č. j. Pst I 1790/49; AMV ČR, a. č. V 2012 Ostrava a VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 14, a.j. 92. Obaja boli obžalovaní z toho, že prečítali komunistami zakázaný pastiersky list biskupov a vyvesili ho na dvere chrámu. Na základe amnestie prezidenta bolo 25. novembra 1949 proti nim trestné stíhanie zastavené.
- 190 Dňa 18. januára 1950 sa konal proces proti členovi plzenského kláštora redemptoristov P. Jozefovi Jelenovi, ktorý bol v októbri 1949 zatknutý pre čítanie pastierskych listov. Bol odsúdený na tri roky nepodmienečne a 10-tisíc korún pokuty. NA, f. StP, č. j. Pst I 1730/49. Rozsudek Sts Praha, Or I 1647/49 a AMV ČR, a. č. V 171 Plzeň. Okrem týchto prameňov je veľmi hodnotným svedectvom aj Kronika plzeňského kláštora redemptoristov. Táto prináša informácie o policajných raziách, kontrolách a prenasledovaní členov plzenského kláštora, ako aj iných členov pražskej provincie redemptoristov. ARSH, KKPl, zv. IV.
- 191 NA, f. StS, č. j. Or I/II 17/50. Rozsudkom Štátneho súdu bol uznaný za vinného z poburovania proti republike, keď v decembri 1949 nabádal veriacich v Újezde, aby nepodpisovali žiadne listiny, kde by nebol podpísaný pápež alebo biskup. Bol odsúdený na 2 roky, finančnú pokutu 5 000 korún a konfiškáciu majetku.
- 192 Predstavený kláštora redemptoristov vo Filipove, okr. Rumburk, bol niekedy v auguste 1949 podozrivý z toho, že pomáhal sprostredkovať prechody štátnych hraníc. VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 13, a.j. 87. Podvratná činnosť mníchů v lidových demokraciích.

- 193 Dňa 11. mája 1948 odsúdený Okresným súdom v Levoči za to, že 7. marca 1948 v Podolínci pred divadelným predstavením v prítomnosti asi 200 osôb sa počas príhovoru vyjadril, že: „Aj teraz je môžu prísť časy, že kresťania budú prenasledovaní. Za dnešných čias musíme byť na všetko pripravení, lebo je to tu na okolí.“ VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 14, a.j. 92. Zpráva č. 50.176/1948-III/16. Povereníctva spravodlivosti Ministerstvu spravodlivosti vo veci trestného konania proti rímskokatolíckym duchovným. Bratislava 16. 10. 1948. Iná správa hovorí, že bolo podané trestné oznámenie, lebo 7. marca 1948 o 19.00 počas divadelného predstavenia s názvom Kým príde svetlo povedal: „Toto predstavenie je z dôb prenasledovania kresťanov rímskymi cisármi. Tento dej je práve dnes aktuálny, lebo žijeme v dobe, kedy môžu byť vystavení podobnému prenasledovaniu kresťania. Nevieme, kedy prenasledovanie môže začať, ale doba je taká, že sa nevie, čo sa stane o hodinu, alebo o týždeň a pod.“ VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 13, a.j. 83. Dokument Ministerstva vnútra Praha ministrom Čepičkovi vo veci materiál o činnosti duchovenstva na Slovensku. Praha 21. 2. 1949. 3 prílohy. Hlásenie útvaru 402 A. pplk. Balážovi. Bez dátumu. Pozri tiež AMV ČR, fond: 302. Hlavní správa vojenské kontrarozvědky (Ďalej: f. 302), sign. 594-1.
- 194 LAZOR, Štefan: Almanach Gréckokatolíckych Redemptoristov. III. časť. Gréckokatolícki redemptoristi na Slovensku. Strojopis. Michalovce: 1995, s. 44 – 53. „Ako reholný kňaz bol zaistený, že navádzal mladistvého študenta k protištátnej činnosti, ktorý túto činnosť i prevádzal. Toho času nachádza sa vo väzbe Krajského súdu v Prešove.“ VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 13, a. j. 83. Dokument Ministerstva vnútra Praha ministrom Čepičkovi vo veci materiál o činnosti duchovenstva na Slovensku. Praha 21. 2. 1949. 3 prílohy. Hlásenie útvaru 402 A. pplk. Balážovi. Bez dátumu. „Pri odhalení ilegálneho Klubu odbojových studentů byl zatčen řecko-katolický řeholník Štefan Lazor.“ NA, f. ÚV KSČ, nespracováno. Církev Různé. 2. Týdenní zprávy církevního odd. ÚAV NF. 1949. Týdenní zpráva církevního oddělení od 14. – 20. 3. 1949. Lazor bol po niekoľkých týždňoch z väzby prepustený, ale nemohol zostať na Východnom Slovensku. Pred internáciou v apríli 1950 pôsobil v kláštore na Červenke.
- 195 MVSR, Štátny archív Prešov, pobočka Svidník, f. Okresná prokuratúra vo Svidníku I., šk.č. 4, obal 2, spis T6/50 (tajný). O. Vladimír Arvaj bol spolu s o. Jánom Cyrilom Zakopalom v decembri 1949 zatknutý na misijnej práci vo Svidníku. Komunisti vo Svidníku využili udanie dvoch roľníkov, ktorým o. Arvaj v súlade s cirkevným nariadením údajne nechcel 15. decembra udeliť počas spovede rozhrešenie. Ani po napomenutí totiž Michal Bučko nechcel odvolať svoj podpis na „Ohlase“ schizmatickej katolíckej akcie a Juraj Juraščík nechcel vystúpiť z komunistickej strany. O. Arvaj mal inú verziu udalosti, ale to komunistov nezaujímalo. O. Zakopala po krátkom čase z väzby prepustili, ale o. Arvaj bol 4. apríla 1950 odsúdený štátnym súdom v Bratislave pre zločin velezrady na 4 roky a 10 mesiacov väzenia, 20-tisíc korunový trest, konfiškáciu majetku a stratu čestných občianskych práv počas

Zostáva stále dôležitou ešte otázka, podľa akého kritéria, resp. kľúča boli vybratí do procesu v úlohe obžalovaných jednotliví predstavení alebo dokonca iba radoví členovia reholí. Dosiaľ známe a dostupné dobové dokumenty totiž jasne ukazujú, že skupina desiatich rehoľníkov bola zložená do jedného celku – umelým a vykonštruovaným spôsobom. V hlavách tvorcov procesu totiž prevažovala myšlienka, že to musí ísť o dobre organizovanú skupinu, ktorá mala cieľ škodiť ľudovo-demokratickému zriadeniu v Československu, a tým aj jeho obyvateľom. Skupinu rehoľníkov tvorili členovia tých, pre vtedajšie zriadenie najnebezpečnejších a najnepohodlnejších, rehoľných spoločenstiev. Čo však týchto rehoľníkov vzájomne spájalo? Určite rehoľný spôsob života v tom istom rehoľnom spoločenstve, alebo možno v niektorých prípadoch priateľstvo, ale nesporne to nebola trestná činnosť zameraná na špionáž a velezradu v prospech imperialistov. Počas vyšetrovania a súdneho procesu dokonca jasne vyšlo najavo, že viacerí z rehoľníkov sa vôbec osobne nepoznajú.

Zaujímavé je, že do tejto skupiny desiatich rehoľníkov sa dostali osoby, ktoré boli sledované dlhší čas, ale aj osoby, ktoré sa tam dostali akoby „na poslednú chvíľu“. Ešte 15. októbra 1948 Ministerstvo vnútra ČSR (podpísaný za ministra asi Plaček) vypracovalo pre ministra spravodlivosti Alexeja Čepičku zoznam rímskokatolíckych duchovných, ktorí boli nejakým spôsobom v očiach komunistov kompromitovaní. V zoznamoch sa vyskytuje aj františkán Jan Urban (vraj prezradil úkryt dvoch kňazov hľadaných Gestapom) a dominikán Silvestr Braitto (rozširovanie a obhajoba juhoslovanského biskupa Stepinaca).¹⁹⁶ Vtedy sa ešte o monsterprocesse proti rehoľníkom neuvažovalo.

V polovici roka 1949, počas vypočúvania Aloisa Zmrzlíka¹⁹⁷ vyšetrovateľa na ŠtB vynútili od neho „priznanie“, v ktorom tiež vypove-

5 rokov. MVSR, Štátny archív Bratislava, f. Štátny súd, odd. III. v Bratislave (1948-1952). Arvaj Vladimír. Or III 19/50.

196 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 14, a.j. 92. Dokument č. III-Aa-31270/50177-48 Ministerstva vnútra ministromi spravodlivosti Čepičkovi vo veci rímskokatolíctví duchovní – seznamy. Praha 15. 10. 1948.

197 Alois Zmrzlík sa narodil 16. septembra 1912 v Mojetině okr. Olomouc. Bol člen rehoľného spoločenstva saleziánov. V rokoch 1937 – 1942 študoval v Turíne v Taliansku, odkiaľ odišiel do Maroggi pri Lugane vo Švajčiarsku. Po skončení svetovej vojny sa vrátil do Prahy, kde ho vtedajší predstavený kláštora Štěpán Trochta, neskorší biskup v Litoměřiciach, dal k dispozícii pražskej internunciature v Prahe. Tu pôsobil, až kým ho 7. júla 1949 zatkla Štátna bezpeč-

dal, že na pražskú internunciatúru často prichádzal aj František Šilhan, predstavený Spoločnosti Ježišovej (jezuitov) v Čechách a na Morave.¹⁹⁸ Z toho, samozrejme, vyšetrovatelia usúdili, že ide o „nadštandardnú spoluprácu“ s internunciatúrou, a teda Vatikánom.

Rehoľné spoločenstvá i jednotliví kňazi boli neustále pod lupou štátnych špicľov. Začiatkom januára 1950 sa im situácia zdala taká, že v niektorých kláštoroch rehoľníci majú kladný postoj k spolupráci s režimom. O redemptoristoch tvrdili, že „*se objavujú náznaky, že by jednotliví rehoľníci chceli spolupracovať*“. Priznávajú však, že „najhoršia“ situácia je u saleziánov a jezuitov, ktorí sú kompaktní a jednotne stoja proti režimu.¹⁹⁹ Na porade SÚC sa 14. februára 1950 rokovalo aj o tom, že sa kňazi stretávajú na tajných schôdzach a ako príklad bola uvedená schôdza u jezuitov v Prahe u sv. Ignáca, ktorú viedol P. Kajpr. Na schôdzi sa zúčastnili aj Čihák, Kulač a Matoušek. Bol prijatý záver, že len čo sa skončí aféra so zázrakom v Čihošti, Průša zariadi, aby boli Kajpr a Čihák vzatí do väzby. V prípade, že by nebola do zahájenia akcie K vec Čihošť skončená, zariadiť sa treba podľa uznesenia.²⁰⁰

Medzitým sa hľadali vhodné prípady rehoľníkov, použiteľné v pripravovanej akcii proti kláštorom. Prokurátor Čížek 18. januára 1950 informoval, že: „*Byla konána porada se soudruhем dr. Hubem*“²⁰¹ z SÚC

nosť, v súvislosti s údajnou protištátnou činnosťou. AMV ČR, f. 310. Velitelství Státní bezpečnosti, sign. 91-5. Životopis Aloise Zmrzlíka. 9. 10. 1950.

198 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 13, a.j. 84. a-1537. Další poznatky z výslechu Aloise Zmrzlíka. (Na vědomí). Bez dátumu a miesta.

199 NA, f. SÚC, inv. č. 96, kart. 29. Tajná zpráva SÚC č. 3. Vyhotovené 5. 1. 1950.

200 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 6, a.j. 39. Cirkevněpolitické porady A. Čepičky s náměstký SÚC (1949 – 1950). Zápis č. 49 z porady, která se konala dne 14. II. 1950 na SÚC za přítomnosti s. ministra, Havelky, Průši, Dolka, Huba a Knoteho.

201 František Hub sa narodil 21. januára 1904 v Hodslaviciach. V roku 1947 bol členom subkomisie pre československú cirkev odboru NF pri ÚV KSČ a potom tajomníkom náboženskej komisie pri ÚAV NF. Od júna 1948 bol členom cirkevnej komisie ÚV KSČ. Od marca 1949 pracoval na cirkevnom oddelení NF, potom v SÚC. Od septembra 1949 vykonával funkciu predsedu cirkevnej komisie „Národní ediční rada česká“. Od roku 1949 bol tiež redaktorom Vestníku pre duchovenstvo ČSR. KNAPÍK, Jiří: Kdo byl kdo v naší kulturní politice 1948-1953. Praha : Nakladatelství Libri, 2002, s. 224. (Ďalej: KNAPÍK, J.: Kdo byl kdo). V procese proti desiatim rehoľníkom sa angažoval predovšetkým ako pracovník SÚC. Zhromažďoval materiál o kláštoroch a rehoľníkoch, čo bolo využité nielen pre proces, ale aj v propagačnej kampani v akcii „K“. Podieľal sa tiež na organizácii verejnosti pre proces.

za přítomnosti s. Průši. SÚC žádá, materiál týkající se trestné činnosti řeholníků. Bylo dohodnuto, že bude rozhodnuto na poradě s orgány STb, které věci mohou být SUC dány k dispozici.²⁰² V další správě sa píše: „Dne 19. ledna 1950 byla konána porada se soudruhem Košařem a se soudruhem Průšou. Pokud se týká požadavků SÚC na vybrání vhodných případů řeholníků, nelze typické případy klášterní illegality dáti k dispozici, poněvadž buď budou znovu zpracovávány (Znojmo), nebo nejsou dosud vyšetřeny (Sokolov), klášterní starobinec ve Vršovcích. O případy jednotlivé illegality řeholníků nemá s. Průša zájem.“²⁰³

Vo februári 1950 sa na najvyšších stranických orgánoch pretriasali ďalšie dve mená rehoľníkov z monsterprocesu, o ktorých sa však už hovorilo v súvislosti s práve pripravovaným procesom proti rehoľníkom. Išlo o opáta želivského kláštora premonštrátov Víta Bohumila Tajovského, ktorý bol vo väzbe od 30. januára 1950 a o opáta kláštora premonštrátov v Novej Říši Augustína Antonína Machalku, vo väzbe od 3. februára 1950. Tí boli vyšetrovaní najmä v súvislosti s tzv. zázrakom v Čihošti. Vyšetrovanie sa podľa zachovaných archívnych dokumentov uberalo pre komunistov správnym smerom. Karel Čížek mohol preto ministrovi Alexejovi Čepičkovi v dennom tajnom hlásení za 8. marec 1950 napísať: „Podle předběžných zpráv se dá očekávati, že počátkem příštího týdne budou skončeny výslechy ve věci Premonstráti a proces by se pak dal uspořádati kolem 15. t.m. ovšem bez Toufara, který zdravotně nebude ještě přelíčení schopen.“²⁰⁴ Čížek teda o Toufarovi písal ešte ako o živom, ale ten bol už 25. februára mŕtvy. Čížek teda, zdá sa, ešte ani nebol informovaný o novej línii vytýčenej 27. februára na 20. schôdzi cirkevnej šestky a schôdzi predsedníctva ÚV KSČ, teda, že sa vyšetrovanie sústreďí na premonštrátov Machalku a Tajovského. Historici Kaplan s Palečkom vo svojej knihe takto komentujú toto rozhodnutie:

202 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 14, a.j. 93. DZCO. Státní prokuratura v Praze, církevní oddělení ministrovi spravedlnosti vo veci Denní hlášení církevního oddělení státní prokuratury. Referent: Dr. Karel Čížek. Sedmá zpráva. Praha 18. 1. 1950.

203 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 14, a.j. 93. DZCO. Státní prokuratura v Praze, církevní oddělení ministrovi spravedlnosti vo veci Denní hlášení církevního oddělení státní prokuratury. Referent: Dr. Karel Čížek. Devátá zpráva. Praha 20. 1. 1950.

204 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 14, a.j. 93. DZCO. 49. zpráva. Denní hlášení církevního oddělení státní prokuratury ministrovi spravedlnosti A. Čepičkovi. Praha 9. 3. 1950.

„Proces s představiteli řádů měl být původně součástí procesu s hierarchií vůbec. Církevní komise ÚV KSČ, která se 27. února 1950 zabývala dosavadními výsledky vyšetřování církevních hodnostářů, však dospěla k názoru, že věřící nejsou na tak rázné řešení dosud připraveni. Obávala se zejména nepříznivého ohlasu na proces s biskupy. Tím by politický proces nejen nesplnil svůj účel, ale jeho účinek by byl právě opačný. Církevní komise ÚV proto doporučila a komunistické vedení odsouhlasilo odložení procesu s biskupy na příhodnější dobu. Proces s představiteli řádů měl být naopak urychlen.“²⁰⁵

Na 21. schůzdi církevnějšestky sa 9. marca 1950 následne konštatovalo, že informácie získané vyšetřovaním Tajovského a Machalku stačia nielen na proces proti rehoľníkom, ale aj na proces proti biskupom a cirkevnej hierarchii. Na ďalšej schůzdi sa malo rozhodnúť, kedy sa pripravovaný proces proti rehoľníkom začne. Lenže 22. schůzda cirkevnej šestky sa uskutocnila až 31. marca, teda v deň, keď sa začal proces s A. A. Machalkom a spol. z čoho logicky vyplýva, že priamo o organizácii procesu a výbere 10 rehoľníkov nerozhodovala cirkevná šestka, ale ktosi iný.

Z ďalšieho tajného hlásenia cirkevného oddelenia Štátnej prokuratúry ministromi Čepičkovi, ktoré je podpísané Karlom Čížkom, vyplýva, že v tejto fáze sa už v procese nepočítalo s Toufarom. Dňa 11. marca sa totiž na pracovnej porade koordinačnej komisie rozhodlo, že vyšetřovanie prípadu premonštrátov sa sústreďí na priora premonštrátskeho kláštora v Teplej Josefa Heřmana Tyla. Len čo sa skončí jeho vyšetřovanie, bude pripravený proces. Bolo však potrebné rozhodnúť, „zda se ve věci půjde do hloubky a zpracují se také důkladně laické živly, které se objevily v souvislosti s těmito věcmi“. Ak by sa pokračovalo týmto smerom, podstatne by sa zdržalo ukončenie prípadu premonštrátov.²⁰⁶ Laické živly síce nakoniec rozpracované boli, ale ideologickí tvorcovia procesu ich v procese proti rehoľníkom použili iba ako svedkov. Skupina obžalovaných premonštrátov sa však vyšetřovaním rozrástla o ďalších rehoľníkov, a to nielen z premonštrátskeho rádu. Určite je tu

205 KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel: Komunistický režim a politické procesy v Československu. Brno : Nakladatelství Barrister&Principal, 2001, s. 76. (Ďalej: KAPLAN, K. – PALEČEK, P.: Komunistický režim).

206 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 14, a.j. 93. DZCO. 52. zpráva. Denní hlášení církevního oddělení státní prokuratury ministromi spravdnosti A. Čepičkovi. Praha 13. 3. 1950.

tiež zaujímavá skutočnosť, že Tyl nebol súdený v monsterprocese, ale až v ďalšom z nasledujúcich procesov.

Vyšetrovanie Machalku a Tajovského v súvislosti s tzv. zázrakom v Čihošti dospelo tak k bodu, keď sa rozhodlo, že bude zorganizovaný proces s predstaviteľmi reholí. Plán s Toufarom sa komunistom však nevydaril, preto boli nútení pripraviť nové riešenie, ktorým sa ukázal proces s rehoľníkmi. Bývalý veliteľ cirkevného oddelenia ŠtB v Prahe o tom neskôr otvorene písal v liste veliteľovi bezpečnosti: „*Podle sdělení s. ministra Čepičky měl být z rozhodnutí církevní šestky souzen Toufar ve veřejném přelíčení, v němž měla být odhalena pravá tvář kléru a jeho spojení s Vatikánem. Měl to být první církevní proces dalekosáhlého politického významu.*“ Na konci ešte konštatoval, že: „*Jako náhradní proces byl pak proveden proces s řeholníky.*“²⁰⁷

Dňa 14. marca 1950 bol preto vydaný rozkaz na zatknutie jezuitov Františka Šilhana, Adolfa Kajpra a Františka Mikuláška, františkána Jana Evangelistu Urbana, redemptoristov Jána Ivana Mastiliaka a Jana Blesíka, saleziána Alfonsa Kováča. Začalo sa so zatýkaním predstaviteľov reholí, z ktorých ŠtB postupne vytvorila skupinu – Machalka a spoločníci. Ďalšími rehoľníkmi boli premonštrát Vít Bohumil Tajovský, vo väzbe od 30. januára 1950, dominikán Silvestr Braitto, vo väzbe od 16. marca 1950²⁰⁸ a premonštrát Barták, vo väzbe už od 8. februára. Šilhan nebol zatknutý v ten deň, ale až 18. marca, teda ako posledný zo skupiny. Zatknutého saleziána Alfonsa Kováča, ako to ukázali ďalšie udalosti, nakoniec nezaradili do procesu s predstavenými rehoľí.²⁰⁹

Aký bol skutočný počet rehoľníkov, s ktorými sa spočiatku počítalo pre monsterproces, je dnes bez konkrétnych dokumentov prakticky nemožné zdokumentovať. Zostáva preto nezodpovedaná aj ďalšia otázka, prečo figurovali v procese iba členovia piatich rehoľných spoločností a v tomto procese nebol žiaden, napríklad, benediktín či salezián.

207 KALOUS, J.: Instrukčná skupina StB, s. 15. Kalous cituje list bývalého veliteľa cirkevného oddelenia ŠtB v Prahe Romana Stehlíka veliteľovi ŠtB. Praha 21. 4. 1951.

208 Podnetom na jeho zatknutie mohla byť aj informácia, ktorú nachádzame v tajnej správe SÚC z 8. marca 1950, kde sa o ňom uvádza: „*Dle našich informací pověřil arcibiskup Matocha Dr. Braitto a Dr. Dacík pastorací nad zbloudilými farami a kněžími. Dr. Braitto a Dr. Dacík jsou nejreakčnější a nejvplyvnější činitelé řádu Dominikánů.*“ NA, f. SÚC, inv. č. 96, kart. 29. Tajná zpráva SÚC č. 56. Vyhotovené 8. 3. 1950.

209 Alfons Kováč bol dňa 25. januára 1951 odsúdený na 11 rokov v procese Vladimír Pícha a spol. NA, f. StP, č. j. SPT I/IV 115/50.

Dôvodom mohlo byť, že sa s týmito rehoľníkmi a rehoľami pripravovali samostatné procesy. Vtedy však bolo bežnou praxou, že existovalo niekoľko alternatív, kto by prichádzal do úvahy a pre aký proces. Výber mohol ovplyvniť aj zdravotný stav vyšetrovaného, spôsob ako vypovedal pred vyšetrovateľmi, či bol dostatočne „pripravený“, lepšie „spracovaný“ pre proces. Dnes však určite vieme, že v procese proti rehoľníkom sa uvažovalo aj s ďalším premonštrátom, opäťom strahovského kláštora Stanislavom Jarolímkom, ale pre jeho vážnu chorobu od toho komunisti upustili.²¹⁰ Podľa Jana Kalousa k tejto skupine „*byl jako nástroj Vatikánu přiřazen i P. Josef Toufar*“.²¹¹ V neskoršej literatúre sa objavili aj ďalšie mená rehoľníkov. Príkladom môžu byť napríklad spomienky benediktínskeho opáta Anastáza Opaska, ktorý odvolávajúc sa na historika Karla Kaplana tvrdí, že aj on sám mal byť zaradený do procesu A. A. Machalka a spol.²¹² Ďalej si, avšak nesprávne, spomína na to, že do procesu zaradili provinciála redemptoristov Františka Suchomela.²¹³

Vo výpovedi Bohumila Košara, pracovníka ministerstva vnútra, bývalého vedúceho cirkevného referátu na ŠtB v Prahe, jeho predstaveným bol vtedy Roman Stehlík, zo 17. mája 1965 sú uvedené ďalšie podrobnosti o formovaní skupiny obžalovaných rehoľníkov: „*Na pokyn nadřízených orgánů bylo vybráno několik nejreakčnejších církevních představitelů mužských řádů. Tyto osoby byly zatčeny, soustředěny ve věznicích ve Valdčích a tam vyšetřovány. Někdy v březnu 1950 byl dán pokyn, vybrat ze zatčených řeholních představených 10 nejreakčnejších osob, provést jejich urychlené vyšetřování a připravit je před soud. Konečné rozhodnutí, kdo z vybraných osob bude postaven před soud, bylo tehdy dáno ministrem spravedlnosti a předsedou Úřadu pro věci církevní.*“²¹⁴

Aj Josef Čech, takisto príslušník Štátnej bezpečnosti a bývalý náčelník III. odd. 2. sektoru, neskôr III. správa ŠtB, v liste z 3. júla 1956 ministrovi vnútra Rudolfovi Barákovi napísal, že v období, keď riadil II. sektor, hlavnými akciami bola likvidácia mužských rehoľí a rozbitie cirkevnej

210 „*V době, kdy měl býti souzen s prominenty řeholníky se tak nestalo proto, poněvadž byl těžce nemocen a nebyl t.č. schopen hlavního přelíčení.*“ NA, f. MS. KA. kr. 218. Státní prokuratura v Praze. Situační zpráva o trestní činnosti církevní hierarchie a jejich pomahačů. Referent: Dr. Čížek. 19. 8. 1950, Praha.

211 KALOUS, J.: Instruktažní skupina StB, s. 120.

212 OPASEK, A.: Dvanáct zastavení, s. 200.

213 OPASEK, A.: Dvanáct zastavení, s. 203.

214 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Č.j. Im-0353/10-65-kom. Ministerstvo vnitra inspekce ministra – komise.

hierarchie. V liste tiež uviedol: „Rozkaz k provedení tohoto úkolu jsem dostal od s. Veselého, v práci mně řídil Milén i Závodský a některé pokyny mě dával s. Čepička, který v té době byl gen. tajemník pro věci církevní.“²¹⁵

Karel Kaplan či Václav Vaško na základe vlastných výskumov tvrdia, že posledné slovo pri výbere desiatich rehoľníkov mal Alexej Čepička. Nevedno však, či sa odvolávajú iba na výpoveď Košařa, alebo mali k dispozícii aj iný hodnoverný dokument.²¹⁶ Tvrdenie, že konečný výber rehoľníkov urobil Čepička, je dosť pravdepodobné, pretože bol šéfom SÚC, ministrom spravodlivosti a členom niekoľkých dôležitých komisií, čo mu na to dávalo potrebné kompetencie. Okrem toho sa často správal autoritatívne, až despoticky, takže prijať takéto rozhodnutie pre neho nebol problém. Škoda len, že svoje rozhodnutia podobného typu iba málokedy dal na papier a odobril ho vlastnoručným podpisom...

Už 14. marca 1950 bol zostavený VII. senát Štátneho súdu, ktorý mal prejednávať „vec kláštor“, a to ešte pred Veľkou nocou.²¹⁷ Zo strany ŠtB bol za vyšetrovanie skupiny rehoľníkov zodpovedný smutne známy Milan Moučka. Protokoly z výsluchov putovali denne na cirkevné oddelenie Štátnej prokuratúry, ktoré viedol Karel Čížek, zodpovedný za proces zo strany justície. Tu sa výsledky vyšetrovania pripomienkovali a odtiaľ vychádzali ďalšie požiadavky pre vyšetrovateľov, aby sa proces vyšetrovania maximálne zrýchlil. V tejto veci niekoľkokrát zasadala aj koordinačná komisia, ktorá kontrolovala, či sa dodržiava politická línia

215 NA, f. ÚV KSČ, Komise II., sv. 1, a.j. 1. Dopisy pracovníků MV Barákovi v r. 1956. Č.j. O-001028/Sv-56. List podplukovníka Josefa Čecha ministrovi vnútra Rudolfovi Barákovi. Praha 3. 7. 1956.

216 Karel Kaplan tvrdí: „Koncem roku dostali pracovníci církevního oddělení Státní bezpečnosti pokyn vybrat několik „nejreakčnějších“ církevních představitelů“ mužských řádů. Některé už dříve Bezpečnost uvěznila, u jiných použila provokací. Intenzivně je vyslýchala, když v březnu 1950 přišel další pokyn – vybrat deset vyslýchaných a připravit je k procesu. Konečný výběr schválil Čepička. Nezákonný politický proces, který byl jednou z nejdůležitějších součástí politické přípravy likvidace řádů, začal 31. března.“ KAPLAN, K.: Stát a církev, s. 120. Václav Vaško zasa, následne, odvolávajúc sa na Kaplana píše: „Za několik dní (Vaško má na mysli začiatok marca 1950, pozn. autora) obdrželo vedení Státní bezpečnosti úkol vybrat ze zatčených představitelů řádů deset a urychleně je připravit k soudu. Konečné slovo k sestavě obětí příslušelo Čepičkovi.“ VAŠKO, V.: Neumlčená II., s. 133.

217 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 14, a.j. 93. DZCO. 53. zpráva. Denní hlášení církevního oddělení státní prokuratúry ministrovi spravodlnosti A. Čepičkovi. Praha 14. 3. 1950.

prípravy procesu, a plánovala samotný priebeh procesu, ako aj jeho využitie pre verejnosť.²¹⁸

Účastníci porady, ktorá sa uskutočnila 25. marca na ministerstve spravodlivosti, vytyčili politickú koncepciu procesu, réžiu, súvisiace technické otázky a jeho propagačné využitie. O dva dni neskôr, 27. marca 1950, bolo vypracované Opatrení pro přípravu a vedení procesu proti obžalovaným Machalkovi a spol.²¹⁹ Ako sa ukázalo, na proces s rehoľníkmi naväzovali ďalšie procesy, teda proces s pomocníkmi biskupov (českými a slovenskými) a proces s biskupmi (českými a slovenskými). Ďalší proces mal byť podľa tvrdenia Anastáza Opaska s pražským arcibiskupom a neskorším kardinálom Beranom, ale komunisti od tohto plánu ustúpili asi zo strachu pred medzinárodnou verejnou mienkou, ktorá sa po procese s Miladou Horákovou a po jej poprave veľmi negatívne vyslovovala o Československu.²²⁰

V každom prípade je teraz už dôležité hľadať odpoveď na otázku, ako sa dostal do procesu s rehoľníkmi aj redemptorista Ján Ivan Mastiliak. Je tu viac možností, z ktorých sa zatiaľ ani jedna nedá sto-percentne potvrdiť alebo vylúčiť. O jednej veci určite niet pochyb. Aj keď sa v procese možno rátať s viacerými osobami, je isté, že ich výber nebol náhodný. Boli to rehoľníci, ktorí na seba niečím dôležitým upútali pozornosť kompetentných, ale nikdy nie ako organizovaná, kompaktná skupina, so spoločnými záujmami či cieľom. Pre proces vybrali ako vzorku „reakčných“ duchovných, ktorým možno pripísať všetky vtedy medializované kauzy, ale i nové vykonštruované obvinenia.

Záujem ŠtB o Ivana Mastiliaka siaha už do druhej polovice roka 1948, keď bol na zdravotnej dovolenke v kláštore redemptoristov

218 KAPLAN, Karel: Nekrvavá revoluce. Edice Archiv, svazek 68. Praha : Mladá Fronta, 1993, s. 297. (Ďalej: KAPLAN, K.: Nekrvavá revoluce) a KAPLAN, K. – PALEČEK, P.: Komunistický režim, s. 76 – 77.

219 Justice II., s. 217. VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 14, a.j. 91. Opatření pro přípravu a vedení procesu proti obžalovaným M a spol. 27. březen 1950, Praha. V dokumente na konci je poznámka, že „bližší opatření uvedena v zápisu z 25. března“. Tá má 6 strán vo fonde VÚA – VHA a nie 9.

220 OPASEK, A.: Dvanáct zastavení, s. 201 – 202. Tento názor sa môže zakladať na svedectve kardinála Berana, ktoré vyšlo 7. mája 1968 v časopise STUDENT, v ktorom kardinál tvrdil: „Slyšel jsem, že po odsouzení Milady Horákové jsem měl být postaven před soud i já, ale tehdejší prezident Gottwald prý řekl: Dejte mi s tím pokoj, s odsouzením Horákové jsme měli skandál, teď s Beranem by to bylo také takové.“ In: KRATOCHVÍL, Antonín: Žaluji III. Cesta k Sionu. Praha : Nakladatelství DOLMEN, 1990, s. 146 – 147.

v Planej pri Mariánskych Lázňach. Keď sa koncom roka 1948 vrátil do Obořišťa, ŠtB ho ďalej sledovala a kontrolovala mu korešpondenciu.

V zachovaných dokumentoch štátnej správy, teda predovšetkým okresného cirkevného tajomníka v Dobříši, kam administratívne patrilo Obořište a teda aj kláštor redemptoristov, však jeho osoba nie je výrazne spájaná s nejakou protištátnou činnosťou. Práve naopak. Hlásenia o kláštore ako inštitúcii hovoria, že nie je priaznivo naklonená komunistom. Zato o. Ivana ako osobu cirkevný tajomník ONV Václav Vokurka vnímal pozitívne, dokonca ho nazýval pokrokovým kňazom, pozitívne naladeným voči ľudovodemokratickému režimu.²²¹ Musel preto existovať aj iný pohľad na o. Ivana, keď sa neskôr dostal ako hlavný protagonista do takého dôležitého súdneho procesu. Iný názor ako štátna správa mohla mať a aj mala Štátna bezpečnosť, ktorá v ňom videla spolupracovníka banderovcov. V súvislosti s prípravou nielen Akcie K, teda likvidácie kláštorov, ale aj Akcie P, čo znamenalo „návrat“ gréckokatolíkov do lona Pravoslávnej cirkvi bol o. Ivan totiž ako rehoľný kňaz a aj gréckokatolík vhodným objektom na rozpracovanie.

Svetlo do celého problému vnáša tajná správa veliteľa Štátnej bezpečnosti a námestníka ministra vnútra Jindřicha Veselého prezidentovi Klementovi Gottwaldovi z 27. októbra 1948 o banderovcoch²²², ktorá nielenže hovorí o prípade Hučko a spol., ale navodzuje atmosféru zaujatosti voči Gréckokatolíckej cirkvi, katolíckej hierarchii a nakoniec i Vatikánu. Je logické, že po „odhalení“ činnosti baziliána Pavla Hučka²²³

221 SOkA Příbram, f. OCT Příbram 1949 – 1958, kart. 1. a kart. 7 a f. ONV Dobříš.

222 NA, f. ÚV KSČ, 100/24, sv. 47, a. j. 861. MV k č.j. III/Aa – 4983/1910 – 48. Ukrajinské nacionalistické nebezpečí proti míru a lidovým demokraciím. a. trestní případ řecko-katolického faráře Pavla Hučko, banderovského kurýra-vyzvědače Bohdana Kovalika-Zilinského, banderovce Řehoře Buraniče a spol. b. civilní síť OUN v ČSR, její organizace a činnost. Praha 27. 10. 1948.

223 Pankratij Pavel Hučko sa narodil 21. apríla 1913 v Mučoni, v dnešnom Maďarsku. Rehoľné sľuby u baziliánov zložil 29. júna 1932 a za kňaza bol vysvätený 19. augusta 1937. Do roku 1943 pôsobil v Medzilaborciach, potom v Prešove. Vladyka Gojdič mu zveril pastoráciu gréckokatolíkov v Prahe, kde pôsobil v rokoch 1945 – 1947. V marci 1947 bol zatknutý a potom súdený Štátnym súdom v Prahe. Dňa 18. decembra 1948 bol vynesený rozsudok, ktorým ho odsúdili na 15 rokov väzenia. V neprítomnosti boli odsúdení aj jeho spolupracovníci Gregor Buranyč a Sebastián Sabol, obaja na doživotie. V procese A. A. Machalka a spol. ho komunisti síce využili ako svedka proti Jánovi Mastiliakovi, ale sami museli priznať, že jeho svedectvo sa nepodarilo

v Prahe si začala Štátna bezpečnosť všímať všetky „podozrivé“ aktivity okolo gréckokatolíkov tak na Slovensku, ako aj v Čechách. Správa hneď na začiatku „ide k veci“ a uvádza sa v nej:

„Odhalení protistátni činnosť banderovskej prepážky na recko-katolíckej faře pražskej prokazuje naprosto presvedčivú aktívnu účasť recko-katolíckej cirkve, podléhajúcej Vatikánu, na rozsáhlém politickém spiknutí proti našemu štátu i proti naším spojencům. Jde tu o širokou spikleneckou síť, na jejímž sprádání – jak ukazují zjištění z posledních měsíců – má také přímou i nepřímou účasť církev římsko-katolícká, jejíž kláštery v ČSR se prokazují jako opěrné body štátu nebezpečného reakčně politického podzemí a jako záškodnické úkryty ilegálních kontrarevolučních živlů (hlavně kněží a jeptišek), konspirujících proti bezpečnosti štátu i proti evropskému míru a lidově-demokratickému uspořádání střední Evropy.

Trestní případ banderovců Pavla Hučka a spol. je typickým obrazem ukrajinsko-nacionalistické zločinecké činnosti a ukazuje také názorné příklady dokonale organizované konspirativní činnosti reakčně politické, spojené s ozbrojeným terorismem a s politickými intrikami Vatikánu i západních velmocí. Zvlášť pro toto spojení není možno banderovské nebezpečí a spolupráci banderovců s domácí podzemní reakcí podceňovat.

Trestní vyšetřování případu Pavel Hučko a spol. je v podstatě skončeno, hlavní jeho účastníci jsou ve vazbě a budou postaveni před soud, ale tím ještě nejsou všechny nitky tohoto protistátního spiknutí zpřetrhány, jak to také ukazují nedávné případy ve Znojmě a v klášteře redemptoristů v Libějovicích u Prachatic, které dokazují, že na tomto spiknutí mají účasť nejen recko-katolíckí kněží – Ukrajinci, nýbrž i římsko-katolíckí kněží Němci i Češi.“

Podľa správy UPA síce na východnom Slovensku získala sympatizantov, hlavne v radoch gréckokatolíckych kňazov, lenže sa jej tu nepodarilo založiť si civilnú sieť OUN. Bolo to vraj spôsobené tým, že Ukrajinci na východnom Slovensku si boli vedomí spoločenských a sociálnych premien, ktoré im pomohli dostať sa na lepšiu životnú úroveň v porovnaní s Ukrajincami žijúcimi v Poľsku. Viacerým gréckokatolíck-

dostatočne overiť a teda aj náležite použiť pre proces. Hučko bol svedkom aj v procese proti slovenským biskupom Vojtaššákovi, Buzalkovi a Gojdičovi. Po 13 rokoch ho prepustili z väzenia, ale nemohol pôsobiť ako kňaz. Aj keď sa oženil, na sklonku svojho života sa zmieril s cirkvou a pristupoval aj k sviatostiam. Pankratij Pavel Hučko zomrel 11. marca 2002 v nemocnici v Košiciach.

kým kňazom pôvodom z Poľska či Haliče, ktorí aktívne spolupracovali s UPA, či dokonca s jeho justičnou a policajnou zložkou SB (Služba bezpečnosti), sa po vojne podarilo prekročiť hranicu a usídlit' sa na východe Slovenska, alebo v inom regióne Československa.

Autor správy ďalej o ukrajinských nacionalistoch a Gréckokatolíckej cirkvi tvrdí: „*Řecko-katoličtí kněží – zvlášť hierarchie – byli nepřáteli Ruska již před I. světovou válkou. Byli nepřáteli pravoslavné církve a toto nepřátelství obraceli i proti Rusům i Rusku vůbec. Proto také t.zv. ukrajinský nacionalismus řecko-katolických kněží není čistým výrazem jejich lásky a obětavosti vůči národu, nýbrž mnohem více je výrazem jejich nenávisti proti Rusku a od bolševické revoluce také nenávisti proti socialismu a proti lidově demokratickému zřízení, proti pokroku a rostoucí kultuře a civilisaci prostého člověka i lidových mass. Tato nenávist tkví, v povaze každého klerikalismu, který nikdy nemá rád světla. Ze všech odrůd klerikalismu, jež ve střední Evropě známe, je řecko-katolický klerikalismus nejtemnější, nejreakčnější. Je to patrné i na vzdělanostní úrovni valné části řecko-katolického kněžstva.*“

Idea „Veľkej Ukrajiny“ nie je vraj iba boj o nezávislý štát Ukrajincov, ale skrýva sa za tým gréckokatolícka hierarchia a teda aj Vatikán, ktorí chcú na východe založiť silný katolícky štát, ktorý by sa stal základňou na ďalší postup katolicizmu viac na Východ, teda do Ruska. Táto idea našla údajne svojich stúpcov aj medzi gréckokatolíckymi na východnom Slovensku. Správa o gréckokatolíckych kňazoch na Slovensku v rokoch druhej svetovej vojny a po jej skončení uvádza nielenže zavádzajúce výroky, ale sú to osočovania najhrubšieho zrna:

„*V době t.zv. ‚slovenského štátu‘ spolupracovali řeckokatoličtí kněží na východním Slovensku s tisoovskými ludáky a gardisty a v té části východního Slovenska, která byla okupována maďarským vojskem, s maďarskými okupanty. Mimo to všude, kde se jim k tomu naskytila příležitost, spolupracovali ochotně s německými nacisty a s jejich ukrajinskými fašistickými spojenci z Polska.*

Po znovuosvobození Československa se poměr řecko-katolických kněží vůči lidově-demokratické republice ještě více zhoršil. Ani vinou státu, ani čs. vlády, ani čs. státních úřadů. Nikdo z nich neomezoval ani politickou, ani kulturní svobodu řecko-katolických kněží, naopak, bylo jim poskytováno až příliš mnoho blahovlnosti a shovívavosti. Ale Československá republika nikdy řecko-katolickým kněžím k srdci nepřiřostla. (Snad právě proto, že je hýčkala a zhýčkala.) Jejich reakcionářství jí nedovede odpustit

pokrokovost, lidovou demokratičnost, socialistické zaměření a zejména se nedovedou řecko-katolíční kněží smířit s naším přátelstvím a spojenectvím se Sovětským svazem a lidově-demokratickým Polskem.

Banderovští zločinci jsou řecko-katolíčním kněžím u nás bližší než pokrokové a lidově-demokratické Československo. Snad také pro tu banderovskou naději, že jim banderovci spolu se západními velmocemi, proti nimž se za války také spojili s Hitlerem, otevrou „brány na východ“, t. j. do Sovětského svazu, jak to hlásá provinciál řecko-katolíčního řádu basiliánů Šebastián Sabol, oddaný spolupracovník Štěpána Bandery.

Spolupráce řecko-katolíčních kněží v ČSR, a to i těch nejvyšších hodnostářů, s banderovci v jejich činnosti, namířené proti Československu, proti jeho územní celistvosti, neodvislosti, bezpečnosti a jeho lidově-demokratickému státnímu zřízení, to jasně dokazuje.

Řecko-katolícká církev v ČSR má asi 260 000 svých příslušníků. Jejím nejvyšším hodnostářem je biskup v Prešově. Nyní je diecesálním biskupem v Prešově Pavel Gojdič a světicím biskupem dr. Vasil Hopko. Tato řecko-katolícká diecese má asi 240 svých farností na Slovensku a další dvě fary v českých zemích, v Praze a v Brně.“

Orgány Štátnej bezpečnosti za tzv. banderovské prepážky považovali aj gréckokatolícku faru v Prahe, kláštory baziliánov a baziliánok v Prešove a v Trebišove. Ich členovia sa podieľali na falšovaní osobných dokladov, vďaka ktorým sa z utečencov, hlavne gréckokatolíkov ukrajinskej národnosti, stávali Slováci či Česi s legálnym právom pobytu na území Československa. Medzi utečencami boli napríklad baziliáni Pavel Myskyv a Gregor Kynach, gréckokatolícki kňazi a bohoslovci Roman Lobodyč, Vasil Melnik (pôsobil v Liberci, neskôr emigroval do Mníchova), Marek Dyrda, Gregor Buranyč (Javorský), Vasil Leščinský, Gregor Kovalyk (Zilinsky), Mikuláš Lysko, Jan Nemet (farár v Turja Remete, okr. Velky Berezny), Pančišin a ďalší. Títo utečenci boli podľa správy často do Prahy priamo posielaní prešovským vladykom Gojdičom alebo protoigumenom baziliánov Sabolom z Trebišova. V tom duchu ide tvrdenie ešte ďalej, keď autor správy uvádza: „Prešovský biskup Gojdič a provinciál Sabol nebyli ve svém poměru k farářii Hučkovi jen jeho církevními nadřízenými, nýbrž i jeho důvěrnými politickými přáteli a spolupracovníky v jeho protizákonné a protistátní činnosti, jak o tom m.j. svědčí také u Hučka zabavená korespondence se Sabolem, s řec.-kat. knězem baziliánem Potašem (Trebišov) a s Pavlem Myskyvem, pozdějším protokonsulem řádu basiliánů v Římě.“

V činnosti Pavla Hučka a spol. vraj vôbec nešlo iba o milosrdnú pomoc gréckokatolíckym kňazom, ale o protizákonnú a politicko-spravodajskú činnosť, napomáhajúcu ilegálnej doprave a financovaniu činnosti banderovcov. V pozadí tejto činnosti boli snahy vysokých cirkevných hodnostárov Vatikánu, ktorí sa nechceli zmieriť „s ľudovým pokrokom a s ľudovou demokratičnosťou strednej a východnej Európy a usilujú o rozvrat a zpětnou přeměnu těchto nových politických a sociálně-politických poměrů evropských“. Podľa správy sa Vatikán nechce zmieriť s tým, že cirkev má v ľudovodemokratických režimoch slobodu, preto sa usiluje o rozbitie „spojenecké soustavy lidově-demokratických republik, seskupených okolo Sovětského svazu“. Spája sa preto so západným imperializmom, veľkokapitalizmom i banderovcami, preto „také s banderovci tak usilovně a fanaticky spolupracují řecko-katoličtí biskupové, kláštery, kněží i theologové“.

V dokumente sa okrem Kolakoviča, s ktorým sa mal Hučko poznať a stýkať prostredníctvom protoigumena baziliánov Sabola, sa v správe spomína aj gréckokatolícky kňaz Teodor Prišľak²²⁴. Ten ešte v medzivojnovom období udržiaval kontakt s redemptoristami na východnom Slovensku. Neskôr sa skrýval v kláštorech redemptoristov v Libějovičiach a Planej, kým neemigroval do zahraničia. Ešte v roku 1952 je spomínaný v súvislosti s gréckokatolíckym protoigumenom redemptoristov Metodom Dominikom Trčkom, ktorý bol pred Štátnym súdom v Bratislave okrem iného obvinený z pomoci banderovcom, medzi ktorými je menovite spomínaný aj Prišľak, či zo spolupráce so „špiónom“ Mastiliakom.²²⁵ V správe Gottwaldovi môžeme o Prišľakovi čítať: „Na Hučkově faře se také skrýval po několik dní řec.-kat. kněz a banderovec Theodor Prišljak, který rozšiřoval na Slovensku mezi příslušníky čs. vojska banderovské štvavé letáky, vybízející k neposlušnosti vojenských velitelů ke vzpouře. Prišljak byl tehdy hledán zatykačem státního zastupitelství v Košicích, což bylo Hučkovi známo.“

Nie je tu treba vysvetľovať a vyvracať lživé tvrdenia obsiahnuté v citovanej správe ministerstva vnútra, lebo citované pasáže svedčia

224 V dokumentoch nachádzame to isté priezvisko aj ako Prišľák, Prišljak, Pryšľak alebo Pryšľak. Okrem toho na úteku pred ŠtB používal falošné dokumenty na meno Jan Pavelko.

225 MANDZÁK, Atanáž: Metod Dominik Trčka, CSsR. Muž, ktorý si vykoledoval mučenícku smrť. In: LAGOVÁ, Veronika a kol.: Smrť za mrežami. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2006, s. 274 – 275.

samy osebe o ich absurdnosti a nepravdivosti. Sú však výborným úvodom do spôsobu vtedajšieho myslenia, mentality či postoja najmä voči Gréckokatolíckej cirkvi. Táto mentalita nezostala iba v hlavách tvorcov týchto myšlienok, ale preniesla sa aj do ideologických schém vysokopostavených komunistov štátnej správy a vyšetrovateľov Štátnej bezpečnosti. Tieto tvrdenia potom preto nachádzame v mnohých správach, trestných oznámeniach, administratívnych výpovediach, obžalobách, posudkoch znalcov a v rozsudkoch súdov všetkých inšancií.

V kontexte tohto dokumentu je veľmi pravdepodobné, že aj Mastiliak ako rehoľný gréckokatolícky kňaz až príliš zapadal do schémy banderovca, aby si ho Štátna bezpečnosť nevšimla. Citovaný dokument konštatuje, že do pomoci banderovcom sa zapojili aj rímskokatolíci a je spomínaný aj kláštor redemptoristov v Libějoviciach, cez ktorý sa dostala „pozornosť“ aj ďalším kláštorom. Keďže Mastiliak v Planej slúžil aj pre Ukrajincov, ktorí neboli žiaduci tak pre Štátnu bezpečnosť, ako aj pre miestne orgány štátnej správy, osobitne gréckokatolícki kňazi, tam sa dostal do pozornosti Štátnej bezpečnosti. Tá dokonca získala aj materiál, azda aby ešte lepšie prepojila Libějovice s Mastiliakom, že tam údajne pôsobil po roku 1948. Nie je jasné, či informácie pochádzali z operatívnej alebo vyšetrovacej činnosti, ale je isté, žeby sa jej to aj tak nepodarilo dokázať, pretože Mastiliak ako kňaz v Libějoviciach nikdy dlhšie nepôsobil.

Výsledky vyšetrovania baziliána Pavla Hučka a rozpracovávanie banderovcov viedli vyšetrovateľov k tomu, že svoju pozornosť ešte viac zamerali aj na kláštory redemptoristov, ktoré boli v ich predstave skrýšami pre banderovcov. Tieto myšlienky potom silne ovplyvňovali vzťah štátu a katolíckej cirkvi. V materiáloch komisie pre cirkevné a náboženské otázky pri ÚAV NF v správe zo septembra 1948 sa uvádza: *„Prostřednictvím kláštera v Libějovicích přes farní úřad v Rejstejně a kláštera ve Sv. Kamení, okres Kaplice, byly uskutečňovány ilegální přechody přes hranice většího rozsahu. Byli zatčeni páter František Novák, páter František Nezval z kláštera redemptoristů v Libějovicích a páter Jan John, farář v Rejstejně. Páter Mika uprchl před zatčením pravděpodobně do Rakouska. Sedm rádoých sester ukrajinské národnosti, které byly přechovávány v klášteře v Libějovicích a zadrženy bezpečnostními orgány, je v podezření ze styku s benderovci a jejich převádění přes hranice.“*²²⁶

226 NA, f. ÚV KSČ, 100/24, sv. 48, a.j. 864. Správa komise pro církevní a náboženské otázky při ÚAV NF. Náboženství a církev. 11. 9. 1948.

Na celoštátnej konferencii KCT sa 3. novembra 1948 za kraj České Budějovice zasa okrem iného konštatovalo, že: „*Otevřený zločin proti bezpečnosti státu spáchali příslušníci řádu redemptoristů v Libějovicích, kde [byli] ukrýváni ilegální uprchlíci s falešnými průkazy a hledané osoby převáděny do Rakouska. 3 páteři jsou ve vazbě. S nimi pracoval farář John z Rejštejna.*“²²⁷ Tieto skutočnosti potom boli komunistami propagandisticky využívané ako argument na tvrdsí a radikálnejší postup orgánov štátnej správy voči Katolíckej cirkvi a jej predstaviteľom.

Spájanie redemptoristov s banderovcami sa však neskončilo na kauze Libějovického kláštora. Jedno z hlavných obvinení proti Mastiliakovi bola práve pomoc banderovcom pri získavaní špionážnych správ a pri ilegálnom prechode hraníc ČSR. Pre údajnú pomoc banderovcom boli neskôr odsúdení aj ďalší redemptoristi, napríklad v roku 1952 michalovský protoigumen Metod Dominik Trčka či v roku 1953 pražský provinciál František Suchomel.²²⁸

Počas vyšetovania o. Ivana na ŠtB vyšetovatelia zistili „veľmi závažné skutočnosti“, ktoré im „potvrdili“ správnosť jeho zaradenia do procesu. Z jednej strany sa síce nepriznával k zločinom a protištát-

227 Na celoštátnej konferencii KCT sa 3. novembra 1948 za kraj České Budějovice okrem iného konštatovalo, že: „*Otevřený zločin proti bezpečnosti státu spáchali příslušníci řádu redemptoristů v Libějovicích, kde [byli] ukrýváni ilegální uprchlíci s falešnými průkazy a hledané osoby převáděny do Rakouska. 3 páteři jsou ve vazbě. S nimi pracoval farář John z Rejštejna.*“ NA, f. ÚV KSČ, 100/24, sv. 48, a. j. 864. Správa komise pro církevní a náboženské otázky při ÚAV NF.

228 Suchomelovi bolo v trestnom oznámení dávané za vinu, že ako provinciál nariadil P. Františkovi Novákovi z kláštora v Libějoviciach, aby v juvenáte zamestnal gréckokatolícke rehoľné sestry, a to aj napriek tomu, že tieto boli na území Československa nelegálne, pretože údajne osobné dokumenty mali vyrobené na falošné mená. „*V libějovickém ústavu se v té době ukrýval ještě další běželec Ludvík Minja, rovněž s vědomím Suchomela. V tomto případě se jednalo zřejmě o pomocníky banderovců, kteří uprchli z Haliče a Ukrajiny před zatčením. Někteří z těchto běženců byli za pomoci kněží z Libějovic převedeni přes hranice ČSR do Bavorska a Rakouska, za což byli tito kněží zatčeni. Z toho důvodu se Suchomel odebral k sekretáři nunciatury v ČSR Verolinimu a žádal ho, aby intervenoval u člena vlády za provinilé kněze, aby tito nebyli potrestáni, aby mohli dále pokračovat ve své nepřátelské činnosti.*“ AMV ČR, a. č. V 1078 České Budějovice. Č. j. B/4-V-723/1952. MNB – KS StB Jihlava na Státní prokuratura, odd. Brno. Trestní oznámení. Jihlava 10. 10. 1952. Pozri tiež AMV ČR, a. č. V 1078 České Budějovice. T 7/53. Rozsudok Krajského soudu Jihlava. 27. 3. 1953.

nym činom, na druhej strane, potvrdzujú to i spomienky spoluväzňov, Mastiliak sa pred vyšetrovateľmi sám priznal, že robil prekladateľa Červenej armáde.²²⁹ Nebola to jeho naivnosť, ale skôr dôverčivosť, že pravda predsa sa nakoniec ukáže a všetko bude spravodlivo rozhodnuté. V tomto kontexte je možné, že Mastiliak vo svojej dôverčivosti sa pred vyšetrovateľmi sám priznal, že prečítal aj pastiersky list a propagoval ligu rodín sv. Gerarda. Vyšetrotelia mohli tieto veci zistiť aj z Mastiliakovho denníka, ktorý sa síce spomína, ale v spise ŠtB sa už dnes, žiaľ, nenachádza.

II.2. Organizácia politického procesu A. A. Machalka a spol.

Na porade v piatok 24. marca 1950 na ústrednom sekretariáte KSČ, u Gustáva Bareša, o propagačnej a výchovnej funkcii vybraných politických procesov boli prítomní za ministerstvo spravodlivosti sám minister Alexej Čepička, námestník pre legislatívu Alfréd Dressler, námestník pre vlastný výkon justície, kádrové veci, školenie zamestnancov a vybavovanie záležitostí všetkých štyroch odborov ministerstva spravodlivosti Karel Klos a za III. odbor MS Rudolf Holub, ktorý zároveň urobil zápis z porady. Kultúrno-propagačný odbor zastupoval Jiří Hendrych, SÚC zastupoval František Hub. Prítomní boli aj zástupca ministerstva vnútra (pravdepodobne Vladimír Průša, zároveň aj pracovník SÚC²³⁰) a Franěk. Najprv vystúpil minister Čepička, ktorý kritizoval doterajší postoj masovokomunikačných prostriedkov vo veci propagácie politicky dôležitých procesov.²³¹ S jeho referátom prítomní

229 František Kohlíček tvrdí, že Mastiliak mu o tom sám vo väzení rozprával. OAA, Rozhovor s Františkom Kohlíčkom. Praha 28. 11. 2006.

230 VHA – VÚA, f. 100/52, sv. 7, a.j. 44. Denní hlášení sekretariátu a kontrolného oddělení SÚC (1950) (Ďalej: DHSaKO). Hlásenie prednostu sekretariátu Vladimíra Průši. 24. 3. 1950.

231 „S. ministr Čepička vylíčil ve svém referátu, jak je potřeba postupovat, aby důležité politické procesy proti činitelům reakce byly řádně využity po stránce propagační a výchovné. Zdůraznil, že tento úkol vyplynul pro resort a pro stranu z únoro- věho zasedání ÚV, že justice si už před tím tento úkol uvědomovala a snažila se ho plnit organizováním význačných procesů, že však tisk nevěnoval věci patřičnou pozornost, svěřoval referáty o soudních procesech namnoze lidem, kteří nebyli s to dané úkoly splnit. Také rozhlás a film zůstaly na poloviční cestě, ačkoliv zájem veřejnosti o filmové zpracování námětů ukazujících metody reakce na poli třesněpolitickém byl značný (zázrak v Čihošti). Bylo by

zásadne súhlasili. Gustáv Bareš v diskusii doporučoval natáčať iba časti z jednotlivých procesov. „Z procesu o rádech doporučuje natočiť krátky film, ktorý by zachycoval i jejich zakuklenosť, ukazoval tajemství rádu, nástroje inkvizície, skryše apod. I výsledky jejich nepřátelského jednání tak, aby to skutečně na lidi působilo.“ Jiří Hendrych zastával názor, že film o rehoľníkoch by mal byť nakrútený, ale odporúčal, aby „*byl polodlouhý*“. Na porade diskutovali aj ďalší prítomní a nakoniec prijali niekoľko uznesení. Uzniesli sa, že bude vytvorená komisia, ktorej cieľom bude pripraviť a realizovať čo najširšiu propagačno-výchovnú kampaň o procesoch vedených proti reakcii. Členmi komisie mal byť zástupca ministerstva spravodlivosti, ministerstva vnútra, sekretariátu ÚV KSČ (niekto od Bareša), Rudého práva a ČTK. Prvá schôdzka, ktorú mal zvolať Karel Klos, mala sa u neho uskutočniť už 27. marca 1950 a mal byť na nej určite prítomný za ústredný sekretariát KSČ Jiří Hendrych. Druhým uznesením bolo, že: „*Prvním vzorně zorganizovaným procesem bude proces s řády. Dr. Klos zařídí, aby všechen materiál týkající se činnosti klášterů od r. 1948 byl vytáhnut a nacyklostylovaný ho přinese už na pondělní schůzku. Proces s řády se začne organizovat v pátek.*“ Aj tretie uznesenie bolo veľmi aktuálne pre pripravovaný proces s rehoľníkmi: „*Tisk věnuje referátům o procesech tolik místa, kolik bude třeba, totěž platí o filmu a rozhlasu. Redaktoři budou určeni.*“ Ďalšie dve uzne-

záhodno, aby se film zapráhl do této propagačně výchovné činnosti natočením celovečerních představení, aby k témuž účelu pracovali a tvořili i naši umělci, zejména dramatičtí, spisovatelé, divadla atd. Všemi prostředky by se měly odhalovat zločinné metody práce CIC, vysoké církevní hierarchie, klášterů, měl by se sbírat a zveřejňovat materiál, a to i historický materiál (nástroje inkvizície, vypovídací dekrety, snímky historických dokumentů apod.). Jde zejména o materiál, který by přesvědčoval masy, zvláště ty, kteří ještě kolísají. Zpracování musí být živé, barvité, aby lidé byli pobouřeni, až uvidí, jakým způsobem reakce proti nám pracuje. Ministerstvo hodlá za tím účelem přímo vejít ve styk s některými divadly, např. E.F.Buriana, který se k takové práci sám hlásí. Tisk musí věnovat daleko více místa referátům o velkých politických procesech. Také dosavadní starý materiál, který ještě nebyl zpracován, měl by být zachycen aspoň v dobře udělané brožuře a sérii článků.“ VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 28, aj. 180. Zápis o poradě konané 24. března 1950 u soudruha Bareše na ústředním sekretariátu KSČ. 24. 3. 1950. Tento dokument bol publikovaný v: Justice II., s. 221 – 222 a LETZ, Róbert (Ed.): Dokumenty k procesu s katolíckymi biskupmi Jánom Vojtaššákom, Michalom Buzalkom a Pavlom Gojdičom. Bratislava : Ústav pamäti národa, 2007, s. 28 – 30. (Ďalej: LETZ, R. (Ed.): Dokumenty).

senia hovorili o tom, že starý materiál má byť zpracovaný do brožúry a do série článkov, a že majú byť opätovne vydané pre potrebu strany sovietske procesy.²³²

Pre pochopenie „výroby“ politického procesu A. A. Machalka a spol. sú dôležité, čo sa týka jeho prípravy a organizácie, tri obsahovo veľmi podobné dokumenty: dve zápisnice z 25. marca 1950 zo schôdze na ministerstve spravodlivosti a „Opatření pro přípravu a vedení procesu proti obžalovaným M[achalkovi] a spol.“, vypracované v pondelok 27. marca 1950. Podľa zachovaných archívnych dokumentov treba tu konštatovať, že sa uskutočnili prinajmenšom štyri dôležité porady, ktoré vytýčili konkrétny rámec pre organizáciu tohto procesu.

V sobotu ráno 25. marca 1950 sa za účasti ministra Čepičku uskutočnila porada a zúčastnil sa na nej určite aj jeho námestník Karel Klos. Zápis z nej sa však pravdepodobne nezachoval. O ďalšej porade sa zmieňujú denné hlásenia Čepičkovi. Alfréd Dressler sa totiž 25. marca zmienil o krátkej porade s Klosom, na ktorej sa hovorilo o prípravách na politické procesy. Škoda len, že Alfréd Dressler o tejto porade nenašiel nič viac.²³³ Z popoludňajšej schôdze z 25. marca 1950 na ministerstve spravodlivosti sa zachovali, zdá sa, až dve verzie.²³⁴ Jedna má 9 strán²³⁵ a pravdepodobne je zápisom priamo zo stretnutia – zápis o porade o procese „r“ (Z1), zapísala ju Ryplová a je rozdelená na dve časti. Prvá časť sa zaoberá politikou Vatikánu proti ZSSR a krajinám ľudových demokracií. Druhá časť má tri body: 1. technická stránka procesu,

232 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 28, a.j. 180. Zápis o poradě konané 24. března 1950 u soudruha Bareše na ústředním sekretariátu KSČ. 24. 3. 1950. Na tento dokument sa odvoláva aj RÁZEK, Adolf: Scénář církevního procesu. In: Církevní procesy padesátých let. Sborník příspěvků z konference pořádané Českomoravskou generální delegaturou Řádů karmelitánů, Českou křesťanskou akademií a Ústavem pro soudobé dějiny AV ČR ve spolupráci s Arcibiskupstvem pražským 21. – 22. 5. 2002 v Praze. Kolektiv autorů. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 95. (Ďalej: RÁZEK, A.: Scénář).

233 NA, f. ÚV KSČ, 100/52, sv. 18, a.j. 121. MS – denní hlášení Alfréd Dressler (1949 – 1950). (Ďalej: MS – DHAD) Hlášení č. 68. 25. 3. 1950.

234 NA, f. MS. KA. kr. 218 Kritika procesu Machalka a spol. Zápis o poradě o procesy „r“, konané dne 25. března na ministerstvu spravedlnosti a AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Machalka Augustin a spol. Operativní podsvazek 1. Zápis o poradě o procesy M a spol. konané dne 25. března (1950) na ministerstvu spravedlnosti. Ten istý dokument je aj vo VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 14, a.j. 91.

235 Tento 9-stranový dokument je publikovaný v zbierke dokumentov: LETZ, R. (Ed.): Dokumenty, s. 31 – 41.

2. vlastná réžia procesu a 3. propagácia. Druhá zápisnica – zápis č. 5. o poradě o procese M a spol. (Z2) – má už iba 6 strán a formou je oveľa uhladenejšia ako 9 stranová zápisnica. Má aj jasnejšie členenie: I. politická línia procesu, II. režia a technika procesu a III. využitie a propagácia procesu a jeho výsledkov. Je aj možné, že Z2 je vlastne iba upravená a opravená Z1. Nebolo však výnimočné, že na porade robili zápis aj dve osoby, a preto je dosť možné, že tieto dva veľmi podobné záznamy sú napísané dvoma osobami, hoci z tej istej porady.

Nakoniec je potrebné zobrať do úvahy aj dokument z 27. marca 1950 „Opatření pro přípravu a vedení procesu proti obžalovaným M. a spol.“, ktorý pravdepodobne vznikol na ministerstve spravodlivosti, a pojednával o troch témach: I. Politická línia procesu, II. technické prípravy a vlastná réžia procesu a III. propagačné využitie výsledkov procesu. Dokument má 5 strán a na jeho konci je uvedená poznámka, že: „*Bližší opatření uvedená v zápisu z 25. března*“, čo sa vzťahuje pravdepodobne na dokument, ktorý má 9 strán. Z obsahu dokumentu je už na prvý pohľad jasné, že je to prakticky identické, čo už bolo povedané na poradách 25. marca.²³⁶

Niet pochýb o tom, že Štátna bezpečnosť konala na politickú objednávku komunistickej strany a tomu nasvedčovali aj výsledky vyšetrovania. Poznatky „získané“ orgánmi štátnej bezpečnosti potom dávali základ pre politickú líniu a témy, ktoré mali byť počas procesu zdôraznené. Niektoré témy boli „všeobecné“, napr. Vatikán proti Sovietskemu zväzu, a niektoré pribudli na základe momentálnych okolností, napr. Čihošť. Stále však zostáva nezodpovedanou otázka, kto konkrétne vytvoril základnú politickú líniu procesu. Trocha svetla do tejto problematiky vnáša výpoveď Bohumila Košařa: „*Rovněž na býv. Státní prokuraturě v Praze bylo vytvořeno oddělení pod vedením prokurátora Čížka, které mělo na starosti přípravu veřejného procesu se zmíněnými církevními osobami. Také veškeré výsledky vyšetřování byly tomuto oddělení předávány a od nich pak chodily připomínky k doplnění nebo objasnění některých skutečností. Kromě toho se pak uskutečnilo několik porad za účasti zástupců Nejvyššího soudu, Státní prokuratury, Úřadu pro věci církevní, ministerstva spravedlnosti a bezpečnosti. Tyto porady měly většinou ráz*

236 NA, f. MS. KA. kr. 218 M a spol. Opatření pro přípravu a vedení procesu proti obžalovaným M. a spol. Praha 27. 3. 1950. Dokument bol publikovaný v zbierke dokumentov: LETZ, R. (Ed.): Dokumenty, s. 42 – 46.

*organizační, týkající se samotného procesu. Na několika poradách jsem byl přítomen i já.*²³⁷

Pre realizáciu predmetného procesu boli vytvorené v rámci ministerstva spravodlivosti akési pracovné skupiny, ktoré boli poverené realizáciou konkrétnych úloh a za ich vykonanie niesli aj zodpovednosť:

1. vypočúvaním obžalovaných, štúdiom materiálu, dokumentov atď., ale hlavne vedením procesu boli poverení piati prokurátori;

2. štúdiom spisov z realizovaných procesov a ďalšieho materiálu (napr. literatúra) boli poverené osobitné skupiny v Prahe, Brne a v Bratislave;

3. organizačnými prípravami procesu a hlavne organizovaním verejnosti bola poverená osobitná skupina vedená Černým a Richtrem²³⁸;

4. prípravou propagácie procesu a využitím jeho výsledkov bola poverená skupina pod vedením Neulsa, v spolupráci so zvláštnou skupinou vytvorenou u Bareša.²³⁹

V hodnotení procesu nachádzame aj iné rozdelenie pracovných skupín, teda *„vlastní intervenující žalobce, dále druhou skupinu, která připravovala materiál a třetí skupinu, mající na starosti věci technické režie“*.²⁴⁰

Samozrejme, o priebehu procesu bol denne informovaný aj minister Čepička. Zdeněk Hruban v hodnotení procesu totiž vyslovene spomína, že mal okrem iného za úlohu doručiť stenografické záznamy o pojednávaní ministromi. Aj keď neuvádza meno ministra, je viac ako pravdepodobné, že to bol Alexej Čepička.

Aj z uvedeného vyplýva, že proces s desiatimi rehoľníkmi bol zmanipulovaný, pretože od samého začiatku jeho „vzniku“ sú jasne viditeľ-

237 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Č.j. Im-0353/10-65-kom. Ministerstvo vnitra inspekce ministra – komise. Protokol o výslechu Bohumila Košáře. Praha 17. květen 1965.

238 Hugo Richter sa narodil v roku 1895. Pôsobil ako vedúci verejný žalobca pri Mimoriadnom ľudovom súde v Prahe. Pracoval aj ako advokát v Prahe. V roku 1949 ho vymenovali za predsedu Štátneho súdu, na čom mal zásluhu predovšetkým vtedajší minister spravodlivosti Alexej Čepička. Justice I., s. 175. V procese bol zaangažovaný ako predseda Štátneho súdu. Podieľal sa na organizácii verejnosti pre proces, mal zabezpečiť prevod stenografických záznamov, ale hlavne spolu s Čížkom pripravoval návrh obžaloby.

239 NA, f. MS. KA. kr. 218. Kritika procesu Machalka a spol. Poznámky k procesu Machalka a spol. Bez autora, dátumu a miesta.

240 NA Praha, f. MS. KA. kr. 218 Kritika procesu Machalka a spol. Zkušenosti z procesu „M“. Václav Aleš. Praha 12. 4. 1950.

né stopy manipulácie a výroby „dôkazového materiálu“ a vyložene na politickú objednávku. Vôbec sa nebral ohľad na to, že budú nespravodlivo odsúdení nevinní ľudia! Na prvom mieste bolo aj za každú cenu realizovať fixnú myšlienku, ktorá si naplánovala diskreditovať prostredníctvom odsúdenia rehoľníkov Katolícku cirkev a jej hierarchiu.

II.2.1. Politická línia procesu

Politickú poradu k procesu v sobotu poobede 25. marca 1950 viedol námestník ministra spravodlivosti Karel Klos. Na nej sa zúčastnila okrem Klosa naozaj „vybraná spoločnosť“: pracovník Generálnej prokuratúry Václav Aleš²⁴¹, náčelník referátu katolíckej cirkvi, t.j. referát 50, na HS ŠtB v Prahe Bohumil Košař, štátny prokurátor Bohumír Ziegler²⁴², námestník štátneho prokurátora Karel Čížek, sudca Štátneho

241 Václav Aleš sa narodil v roku 1905. Štúdium práva ukončil v roku 1934 a následne pracoval na Okresnom súde a na Štátnom zastupiteľstve v Táboře. V roku 1938 bol preložený na Okresný súd v Lomnici nad Popelkou. Pôsobil tam aj po druhej svetovej vojne, až do roku 1948, a to v rôznych verejných i politických funkciách. V apríli 1948 ho poverili vedením Štátneho zastupiteľstva v Jičíně. Vo februári 1949 viedol už Okresnú prokuratúru v Prahe, ale iba dva mesiace, lebo bol povolaný na ministerstvo spravodlivosti, kde sa stal vedúcim oddelenia pre štátnobezpečnostnú agendu. Od februára 1950 vykonával funkciu námestníka generálneho prokurátora a o tri roky ho vymenovali aj za generálneho prokurátora. V roku 1956 bol odvolaný z funkcie a vymenovaný za námestníka generálneho prokurátora. V decembri 1957 bol preradený na ministerstvo spravodlivosti, kde sa stal riaditeľom Právnického ústavu. Zomrel v roku 1969 v Prahe. Justice I., s. 273 – 274. V procese A. A. Machalka a spol. zastupoval generálnu prokuratúru. Zúčastnil sa dôležitých porad o procese. On na základe už ukončených súdnych procesov pripravoval materiál o činnosti kláštorov a banderovcov, a podieľal sa aj na príprave obžaloby k procesu s rehoľníkmi.

242 Bohumír Ziegler, v dokumentoch označovaný aj ako Bohumil, sa narodil v roku 1906. Od 1. apríla 1949 do 31. decembra 1952 pôsobil vo funkcii vedúceho štátneho prokurátora v Prahe a neskôr ako sudca a predseda senátu Najvyššieho súdu. Zaviedol a podporoval prax lineárnych žalôb a trestov. Zomrel v roku 1974. V čase procesu vykonával funkciu vedúceho Štátnej prokuratúry. Bol členom koordinačnej komisie, zúčastňoval sa na poradách o procese a podpísal sa ako vedúci prokurátor aj na text obžaloby.

súdu Jaroslav Novák²⁴³, štátny prokurátor Josef Urválek²⁴⁴, pracovník ÚV KSČ, MV a SÚC Vladimír Průša, pracovník SÚC František Hub, ľudový prokurátor Jaroslav Růžička, ľudová prokurátorka Ludmila Biedermannová, ktorá si na výzvu Čepičku musela zmeniť priezvisko

243 Jaroslav Novák sa narodil v roku 1901. Ako sudca pôsobil od roku 1928. V roku 1948 vstúpil do KSČ. V tom istom roku sa stal sudcom Štátneho súdu v Prahe. Kvôli svojej politickej „výške“ a spoľahlivosti ho o rok neskôr vymenovali za predsedu senátu, ktorý rozhodoval o politicky významných kauzách, ako bol proces s rehoľníkmi, či kauza Rudolf Slánský a spol. Po zrušení Štátneho súdu prešiel na Najvyšší súd. Zo zdravotných dôvodov odišiel v roku 1958 do dôchodku. Justice I., s. 260. V procese A. A. Machalka a spol. viedol hlavné pojednávanie ako predseda senátu. Okrem tradičných povinností predsedu senátu ako vymenovanie zloženia senátu, advokátov ex offo či zapisovateľov, vedenie procesu a vynesenie rozsudku, jeho úloha bola v tom, že svojím podpisom a autoritou sudcu dodal tomuto čisto politickému a vykonštruovanému procesu zdanie zákonnosti.

244 Josef Urválek sa narodil v roku 1910. V rokoch 1930 – 1938 sa politicky angažoval v sociálnej demokracii a od roku 1945 bol členom KSČ. Po absolvovaní právnickej fakulty pôsobil v rokoch 1935 – 1938 na Krajskom súde v Českých Budějoviciach, odkiaľ prešiel na tamojšie Štátne zastupiteľstvo. Tam pracoval aj po vojne, najprv ako verejný žalobca Mimoriadneho ľudového súdu a v rokoch 1946 – 1947 ako námestník národného prokurátora. Od februára do apríla 1948 pracoval ako referent na oddelení revízie retribúcií na ministerstve spravodlivosti. Potom ho poverili vedením Štátneho zastupiteľstva v Českých Budějoviciach a ustanovili za splnomocnenca pre reorganizáciu súdnictva v tomto kraji. Pravidelne bol pozývaný z Českých Budějovic k Štátnemu súdu v Prahe, kde pôsobil v procesoch celoštátneho významu ako napríklad Machalka a spol., Horáková a spol., či Slánský a spol. Nebola to náhoda, pretože Alexej Čepička ho v januári 1950 navrhoval do Krajskej bezpečnostnej komisie v Českých Budějoviciach s tým, že jeho politická vyspelosť je veľmi dobrá, je objektívny, prieborný a v doterajšej praxi sa veľmi osvedčil. V rokoch 1953 – 1963 vykonával funkciu predsedu Najvyššieho súdu, k čomu mu pomohol vtedajší minister spravodlivosti Štefan Rais. Z titulu tejto funkcie mal možnosť ovplyvňovať revíziu politických procesov a rehabilitáciu odsúdených. Vzhľadom na jeho minulosť a názory sa k týmto skutočnostiam, samozrejme, staval negatívne. Po odvolaní z funkcie predsedu Najvyššieho súdu pôsobil ako zástupca vedúceho Vedeckovýskumného ústavu kriminalistiky Generálnej prokuratúry. Zomrel v roku 1979. Podrobnejšie viď: Justice I., s. 259 a Justice II., s. 76. V procese vystupoval ako štátny prokurátor. Aj on sa podieľal na príprave obžaloby či spracovávaní a prípravy materiálu pre proces. Zúčastnil sa na viacerých poradách k procesu.

na Brožová²⁴⁵, pracovník Štátnej prokuratúry Karel Strída²⁴⁶ a novinár Jindřich Neuls. Podľa zápisnice (Z1) v priebehu schôdze prišiel aj publicista Alois Svoboda z Mladej fronty²⁴⁷.

Podľa zápisnice (Z1) na začiatku porady prečítal Klos poradie, v akom by mali byť prerokované a prediskutované jednotlivé body programu, čo prítomní schválili. Pripomenul, že už doobeda sa konala porada s ministrom Čepičkom, na ktorej sa zúčastnili aj niektorí z prítomných. V pripravovanom procese malo byť ukázané, mala sa o to postarať prokuratúra počas procesu a v záverečných rečiach, že „*Vatikán jde v jedné frontě s kapitalistickými zeměmi*“. Klos načrtol politickú líniu, ktorá mala byť počas procesu zdôraznená, a o ktorej mali zhromaždení na schôdzi rokovať. Z jeho slov možno skoncipovať schému:

1. Politika Vatikánu voči ZSSR opísaná v knihách:
 - a. Spiknutí proti míru,
 - b. Vatikán medzi dvěma válkami²⁴⁸,
 - c. Vatikánská politika.
2. Politika Vatikánu voči krajinám ľudových demokracií vyjadrená v kauzách:
 - a. Maďarsko – kardinál József Mindszenty,
 - b. Maďarsko – minister vnútra Lázsló Rajk,
 - c. Poľsko – Władysław Gomułka a tzv. gomulkovščina (ako jeden z prejavov nacionálnopravicovej úchylky),
 - d. Bulharsko – tajomník Trajčo Kostov.
3. Politika Vatikánu u nás vyjadrená v témach:
 - a. príslušníci rádov a reholí a slovenská „Mindszentyáda“,
 - b. kauza „Hodonín“,

245 Dňa 17. apríla 1950, teda až po realizácii monsterprocesu s rehoľníkmi, bola z cirkevného oddelenia Štátnej prokuratúry preložená do iného oddelenia. VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 14, a.j. 93. DZCO. 74. zpráva. Denní hlášení cirkevného oddelení štátni prokuratury ministromi spravodlnosti A. Čepičkovi. Praha 18. 4. 1950.

246 Od 6. februára 1950 zaradený do cirkevného oddelenia ministerstva spravodlivosti. VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 14, a.j. 93. DZCO. Růžička ministromi spravodlivosti. 22. správa z dňa 6. 2. 1950, Praha.

247 Alois Svoboda sa narodil 16. marca 1922 v Budkoviciach. Po roku 1945 bol pracovníkom sekretariátu ÚV KSČ, od decembra 1949 vedúci tlačového odboru ÚV SČM a od marca 1950 šéfredaktor denníka Mladá fronta. In: KNAPÍK, J.: Kdo byl kdo, s. 224.

248 ŠEJNMAN, Michal Markovič: Vatikán mezi dvěma světovými válkami. Brno: Rovnost, 1949.

-
- c. materiál o kláštoroch zhromaždný Františkom Hubom,
 - d. materiálny záujem na exkomunikačnom dekréte a materiál z Olomouca,
 - e. nepoužitý materiál Svobodu z Mladej fronty v knihe „Spiknutí proti republice“,
 - f. kauza „zázrak v Čihošti“,
 - g. banderovci,
 - h. Mindszenty – Beran,
 - i. kniha „Spiknutí proti republice“²⁴⁹.

Po úvodnej reči Klosa nasledovala diskusia nad týmito dôležitými témami a predostreli sa rôzne návrhy, na ktoré upozornili účastníci schôdze. Na porade bolo zdôraznené, že zozbieraný materiál nemôže byť celý použitý v procese proti rehoľníkom, ale že jeho časť musí byť vyčlenená podľa slov Karla Klosa pre „*vatikánsky proces*“, čím mal asi na mysli neskoršie procesy s „*vysokou cirkevnou hierarchiou*“, teda so spolupracovníkmi bikupov i so samotnými biskupmi.

249 Kolektiv autorů: Spiknutí proti republice. Praha : Melantrich, 1949.

II.2.2. Zbieranie procesného materiálu

Pohľad komunistov v Československu na politiku Vatikánu bol zhromaždený predovšetkým v knihách: Spiknutí proti míru, Vatikán medzi dvěma válkami, Vatikánská politika a Spiknutí proti republice. Tieto publikácie mal už Čížek k dispozícii. Křestýnová mu poskytla k štúdiu aj ďalší materiál o vatikánskej politike, publikácie Černá kniha o Mindszentym²⁵⁰, Politika Vatikánu ve východoevropských zemích a vlastnoručne zhromaždené výstrižky z Monitoru. Hub mal dodať brožúru Menheaterna²⁵¹ Vatikán a XX. století a materiál z Mladej fronty, ktorý si mal predtým preštudovať.

Z procesov Rajk a Kostov malo študijné oddelenie ministerstva spravodlivosti vybrať materiál týkajúci sa politiky Vatikánu. Na príkaz Klosa mal získané výpisky Milan Cícha zo študijného oddelenia odovzdať Čížekovi. Ziegler bol toho názoru, že procesom proti Kostovovi nie je potrebné sa zaoberať, pretože sa v ňom nenachádzalo nič použiteľné po cirkevnej stránke.

Karel Klos bol presvedčený, že materiál zapožičaný od ministra Čepičku o Mindszentyáde obsahuje skoro hotovú záverečnú reč pre hlavné pojednávanie a mnoho dôležitých informácií, vrátane Čiernej knihy o Mindszentym a výpoveď Andrása Zakara, maďarského rímskokatolíckeho kňaza, ktorý bol tajomníkom kardinála Mindszentyho. Čížek sa pýtal, kde treba nájsť prekladateľa, ktorý by vedel preložiť výpoveď Zakara, lebo to by bolo najpôsobivejšie. Klos musel priznať, že nemá k dispozícii úradné opisy protokolov, ale je možné vypočuť si prekladateľa, ktorý mal k dispozícii originálny spis. Upozornil tiež, že k dispozícii je zbierka Monitorov, v ktorých je hodnotenie tohto procesu v iných krajinách, čo Čížek komentoval, že by bolo potrebné tieto Monitory preštudovať a poučiť sa z chýb, na ktoré je v nich poukázané. Prípád Mindszentyho ako porovnanie s Beranom mohol byť využitý aj v záverečnej reči Čížeka, ale malo sa postupovať opatrne. Dressler mal ešte v študijnom oddelení zabezpečiť, aby z procesu proti Rajkovi boli vypísané všetky informácie týkajúce sa Mindszentyho.

250 Po procese s Mindszentym vyšla v Maďarsku najprv tzv. Žltá kniha, kde boli zhromaždené dokumenty proti nemu. Následne vyšla tzv. Čierna kniha, ktorá obsahovala priebeh samotného procesu s maďarským kardinálom. V roku 1949 vyšli tieto knihy aj v českom preklade vo vydavateľstve Orbis.

251 Správne meno autora je asi Avro Manhattan.

Politiku Vatikánu voči kapitalistickým krajinám a takisto aj procesy proti duchovným a rehoľníkom v Poľsku mal v materiáloch archívu Rudého práva preštudovať Čížek. V tej istej veci mal urobiť výskum v materiáloch SÚC aj Průša a jeho výsledky odovzdať do pondelka 27. marca 1950 Čížekovi.

Čížek ďalej upozornil, že pre proces by bol osožný materiál o Pápežskom východnom inštitúte v Ríme. Na návrh Klosa ho mal Košař získať na ministerstve vnútra a do pondelka 27. marca ho dať k dispozícii Čížekovi. Košař v tejto súvislosti uviedol, že študenti Východného inštitútu boli vyslaní do ZSSR, aby ako robotníci pracovali v továrňach a rozvratnícky pôsobili medzi ľuďom. Ich aktivity boli však odhalené a hlavná postava tejto akcie zatknutá.²⁵² Průša sa obával rozširovania týmto procesom, ale Klos navrhoval, aby Košař materiál získaný v tejto veci zhrnul a predstavil niekoľkými vetami.

Dokumenty o politike Vatikánu, reholí a kláštorov proti Československu a proti krajinám ľudovej demokracie, zhromaždené na ministerstve spravodlivosti, mal zabezpečiť a preštudovať Neuls. Vybrané dokumenty mal do utorka 28. marca odovzdať Čížekovi a Urválkovi. Dokumenty s podobnou tematikou, osobitne materiál týkajúci sa jednotlivých sekcií²⁵³ vo Vatikáne, sekcia pre rehoľníkov bola uložená vo zväzku nazvanom *Zpravodajské organizace Vatikánu*, zhromaždené na ministerstve vnútra, mal spracovať a tiež do pondelka odovzdať Košař.

Rozvratnícku činnosť členov kláštorov a reholí proti ľudovodemokratickému zriadeniu u nás na základe realizovaných súdnych procesov mali dokumentovať Aleš a Ziegler. Kritériom výberu dokumentov malo byť poukázanie na kláštory ako na „*semeniště proti státní vatikánské politiky*“ a ich rozvratnícku činnosť. Materiál o kláštoroch a reholiach, ktorý skôr zhromaždil Hub, bol už rozmnožený a jeho autor mal zariadiť, aby tento materiál bol v priebehu nedele dodaný Čížekovi, ktorý ho mal dať k dispozícii verejným žalobcom a predsedovi senátu. Hub ešte dostal úlohu, aby od Gibra zabezpečil materiál o kláštoroch a reholiach zhromaždený na Slovensku a odovzdať ho Čížekovi najneskôr do utorka.

252 Žiaľ, nie je presne jasné, koho mal na mysli. Táto téma sa spomína aj v: NA, f. MS. KA. kr. 46 c.

253 Pod slovom sekcie, zdá sa, mali na mysli kongregácie či jednotlivé dikastéria, zodpovedné každé za určitú oblasť života a organizácie Katolíckej cirkvi.

Materiál súvisiaci s pápežským exkomunikačným dekrétom bolo podľa Zieglera nevhodné využiť v procese. Inej mienky bol Klos. Podľa neho „*tento materiál nutno použiť, nebo se o něm aspoň zmíniti při rozvážení letáků*“. Nakoniec sa rozhodlo, že zatiaľ zostane tento materiál bokom.

Spracovaním materiálu z prípadu Bruna Sklenovského z Olomouca bol poverený Košař, ktorý mal tiež v pondelok odovzdať spracovaný podľa návrhu Čížeka, ako spis s očíslovanými stránkami, aby mohol byť ľahko použiteľný predsedom senátu počas procesu.

Z hodonínskeho procesu malo byť použité svedectvo Bečku, hlavne časť týkajúca sa činnosti vatikánskych agentúr a reholí v zahraničí proti československej republike. Klos tu pripomenul, že „*Materiál v věci Hodonín je potřeba jednak do vatikánského procesu a jednak do procesu „ř“*“. Materiál mohol byť použitý iba raz a jeho spracovanie dostal na starosť Čížek.

Materiál o maltézskej rade od Horského mal takisto do pondelka spracovať Košař. Na návrh Svobodu spis Františka Bobe²⁵⁴, člena maltézskeho rádu, údajne počas druhej svetovej vojny konfidenta Gestapa, ktorý bol po vojne odsúdený a popravený, mal byť v súvislosti s premonštrátom Bohuslavom Stanislavom Jarolímkom vhodným prameňom aj pre proces. Spis mal preskúmať Čížek.

Veľmi dôležitý bol aj materiál o tzv. „zázraku v Čihošti“. Podľa Čížeka kapláni Vaňa a Žitný mohli byť použít ako svedkovia, že opäť premonštrátskeho kláštora v Želivě Tajovský rozširoval a propagoval podvod o čihoštskom zázraku. Otázne bolo podľa Klosa použitie

254 Franz Werner Bobe sa narodil 22. februára 1902 v Hockendorfe pri Drážďanoch v Nemecku. Po skončení ľudovej školy začal v roku 1914 študovať na deväťročnom gymnáziu s humanitným zameraním v Drážďanoch, kde po 9 rokoch zmaturoval. Potom študoval filozofiu na univerzite v Halle a v rokoch 1924 – 1927 katolícku teológiu a filozofiu vo Würzburgu, potom rok v Ríme a v rokoch 1929 – 1930 vo Viedni. K Maltézskej rade vstúpil v roku 1930 a hneď začal noviciát v Prahe. Tu dokončil aj svoje štúdium a v roku 1932 bol vysvätený za kňaza. V rokoch 1933 – 1937 bol kaplánom v chráme Panny Marie Vítězně v Prahe. V marci 1933 bol konventnou kapitulou zvolený za podpiora maltézskeho rádu. Dňa 15. júna 1937 ho Svätá stolica vymenovala za priora vikára s plnými právami priora. Po smrti priora sa v auguste 1939 stáva priorom. Komunisti ho po vojne obvinili zo spolupráce s Gestapom. VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 15, a.j. 95.

ako svedka Přeavorové.²⁵⁵ Košař a Čížek síce boli za jej použitie, ale nie všetci o tom boli presvedčení, ba niektorí boli kategoricky proti. Biedermannová (Brožová) sa domnievala, že verejné vystúpenie Přeavorové by mohlo vyvolať zbytočný rozruch. Průša dokonca tvrdil, že nie je preukázané spojenie medzi Přeavorovou a čichoštským zázrakom, a ak „*chceme říci, že čichoštský zázrak byl nastrojen Vatikánem a teď předvedeme jako svědkyni Přeavorovou, bylo by to znevážení procesu*“. Klos sa stotožňoval s názorom Průšu dodávajúc, že sa ešte nestretol a ani nepočul o nikom, aby povedal, že zázraku v Čihošti neverí. Je preto potrebné nájsť pre proces očitých svedkov „podvodnej“ udalosti, ktorí by počas hlavného pojednávania nielen mohli svedčiť, ako spočiatku zázraku verili a neskôr zistili, že je to podvod, ale že by tento podvodný čin počas verejného pojednávania aj odsúdili. Touto neľahkou úlohou, ktorú mal zrealizovať do utorka 28. marca, bol poverený Košař. Ten mal svoj výber konzultovať s Čížkom, ktorý prípad podrobne študoval. Čížek navrhoval v procese využiť všetok materiál o Čihošti a pripomenul, že existuje dokumentárny materiál vo veci zázraku v Čihošti a výpoveď Toufara. V procese sa najprv plánovalo využitie Toufara ako svedka, ale v marci už bolo pre zasvätených do veci jasné, že môže byť použitý iba Toufarov vyšetrovací protokol, pretože čichoštský farár bol už mesiac mŕtvy, a preto nemohol byť využitý ako svedok. Premietanie filmu o zázraku malo byť ešte prehodnotené a rozhodnutie o tom bolo odložené na neskôr. V prípade premietania filmu verejnosť by videla iba dokumentárnu časť filmu, v ktorej by bola zdôraznená najmä účasť de Livu na „čichoštském podvodu“, na čo upozornil Klos.

Materiál z tzv. slovenskej Mindszentyády sa nachádzal na Generálnej prokuratúre a študoval ho Kraus, ktorý mal o politike Vatikánu takisto do pondelka urobiť výpisky. Materiál mal ešte prezrieť Ondrej Ujhelyi, ktorý bol zaangažovaný aj v procese tzv. slovenskej Mindszentyády na Štátnej prokuratúre v Bratislave. Ujhelyi mal byť pozvaný z Bratislavy do Prahy na utorok 28. marca, o čom mal byť informovaný dialnopisom.

255 Přeavorová a Adlerová boli ako svedkyne v kauze zázrak v Čihošti zatknuté, ale nakoniec bolo 15. mája 1950, na porade Církevnej koordinačnej komisie rozhodnuté, že Přeavorová bude prepustená na reverz, odovzdaná bratovi a pozbavená svojprávnoti. Aj Adlerová mala byť prepustená. NA, f. MS. KA. kr. 58.b. Zápis z porady Církevní koordinační komise, která se konala dne 15. května 1950 za přítomnosti ss. Klose, Havelky, Průši, Košaře, Čížka, Pechouškové, Richtra, Putníka a Růžičky.

Tému banderovcov mali spracovať Růžička a Hruban. Podľa Zieglera bol k dispozícii materiál z procesu s baziliánskym mníchom Pavlom Hučkom, s rímskokatolíckymi redemptoristami z kláštora z Libějovic a o prešovskom vladykovi Pavlovi Gojdičovi. Zhromaždený materiál o Gojdičovi mal ešte z hľadiska jeho použitia pre proces s rehoľníkmi preskúmať Hub a odovzdať do utorka 28. marca. Na Slovensku mal materiál o banderovcoch, o ich aktivitách a podpore zo strany katolíckej cirkvi, osobitne duchovných a kláštorov, zhromaždiť Ujhelyi.

Aj Slovenské národné povstanie malo byť využité v procese proti desiatim rehoľníkom. Zhromaždením vhodných informácií, samozrejme negatívnej činnosti členov reholí a katolíckej cirkvi v Povstaní, bol poverený Ujhelyi, ktorý si mal pozvať k spolupráci aj vhodných pracovníkov zo slovenského povereníctva spravodlivosti a povereníctva vnútra. Ujhelyi bol dialnopisom z ministerstva vnútra informovaný, aby zhromaždený materiál osobne priviezol v utorok 28. marca Čížekovi.

Čížek upozornil na materiál z cesty Verolina na Slovensko. Prezrieť ho a pripraviť na pondelok dostal za úlohu Košař.

Podľa názoru Zieglera bolo by dobre počas procesu poukázať na organizovanie a pomoc pri prechode cez štátne hranice, a to na prípade priora dominikánskeho kláštora v Znojme Antonína Jakuba Zemeka. Zároveň zdôraznil, že: *„Je nutno, aby som se nevybili se vším materiálém, který budeme ještě potřebovat při jiných procesech.“* K tomu sa pridal aj Aleš, ktorý zdôraznil, že *„je nutno“* zostať iba pri kláštoroch a reholiach a rozvratnícku činnosť duchovných ako celku si nechať na budúci proces. Namietal tiež, že *„jsme sice probrali politiku Vatikánu v zemích, kde byl odstraněn kapitalismus, ale s. ministr, jak uvedl ve svém ranním názoru, se domnívá, že by bylo dobře, aby byla uvedena též činnost v zemích, kde dosud kapitalismus je“*. Klos pripomenul, že toto je už obsiahnuté v spomenutých knihách, v materiále od ministra ktorý je k dispozícii a vo výstrižkoch z Rudého práva.

II.2.3. Organizácia a priebeh procesu

Proces s desiatimi rehoľníkmi sa mal začať v piatok 31. marca 1950 a ukončiť v stredu 5. apríla 1950, keď mal byť vynesený rozsudok. Uvažovalo sa aj nad možnosťou, že by sa pojednávanie konalo tiež

v nedeľu, ale nakoniec sa rozhodnutie preložilo na neskôr, totiž, že sa rozhodne podľa momentálnej situácie.

Vedením obžaloby boli poverení Čížek, Urválek, Biedermannová (Brožová), Strída a Růžička. Po porade sa mali dohodnúť, spolu s predsedom senátu Novákom, o rozdelení materiálu pre proces, štúdium a prípravu procesu. Materiál mali roztriediť z hľadiska jeho použitia, aby pôsobil organicky ako jeden celok a súvisel aj s jednotlivými výsluchmi obžalovaných a svedkov, a tak viedol ku gradácii procesu. Všetko toto malo byť hotové najneskôr do štvrtka 30. marca 1950. Zároveň dostali za úlohu určiť presné poradie výsluchov jednotlivých obžalovaných a svedkov. Predseda senátu Novák mal viesť proces presne podľa pripraveného plánu, ktorý materiál a kedy použiť, aby Čížek ako žalobca vedel, kedy má uviesť a ktorú okolnosť v procese.

Návrh obžaloby, ktorý predbežne už bol pripravený, mali v nedeľu 26. marca prepracovať Čížek, Urválek a Aleš a predložiť ho na nahliadnutie a schválenie Klosovi. Až potom mal obžalobu v pondelok večer prečítať Čížek obžalovaným na mieste ich väzby.

Prokurátori si mali tiež medzi sebou rozdeliť celú matériu procesu. Na návrh Klosa Čížek dostal úlohu viesť a sledovať proces z hľadiska materiálu o vatikánskej politike, Urválek z hľadiska reakčnej a protišátnej činnosti kláštorov a reholí, spolu s konkrétnym obviňovaním v procese. Ostatní traja si mali „zvyšný“ materiál rozdeliť, na čo mal dohliadať Čížek, ktorý mal v pondelok doobeda o rozdelení úloh informovať Klosa. Záverečné reči, ktorých schémy mali odovzdať do stredy 29. marca, mali mať Čížek, Urválek a Biedermannová (Brožová).

Prípadné návštevy advokátov u obžalovaných po prečítaní obžaloby mali byť povolené. Košař však mal ešte zistiť a v priebehu pondelka oznámiť Čížekovi, či návštevy advokátov budú povolené na mieste väzby alebo niekde inde. Čížek mal potom o výsledku informovať Klosa.

Aj predseda senátu Novák mal v pondelok 27. marca oznámiť zloženie senátu a zabezpečiť náhradného sudcu z ľudu. Takisto mal v pondelok oznámiť mená advokátov ex off.

Novák, Richter a Ziegler dostali úlohu zabezpečiť aj dvoch auskultantov²⁵⁶. Komorných stenografov a dostatočný počet schopných a spoľahli-

256 „Auskultant (lat.), titul soudcovských úředníků dř. než jsou ustanoveni soudci. Smějí vykonávati jen pomocné práce soudcovské. Právo je jmenovati náleží předsedům sborových soudců II. stolice. Podmínkou jmenování je vykonání tří stát. zkoušek právn.“ Masarykův slovník naučný, I. Díl, Praha : 1925, s. 319.

vých pisárskych síl na okamžité vypracovávanie stenografických záznamov mal zabezpečiť Richter.

Okrem toho Košař mal zabezpečiť a najneskôr v utorok 28. marca oznámiť mená dvoch znalcov, jedného z odboru politického, druhého z odboru vojenského.

Ziegler dostal úlohu dať prekontrolovať odborníkom rozhlasové zariadenie v porotnej sieni na Pankráci a zlepšiť akustiku v sále.

Aj stráženie budovy a služby v pojednávacích sálach boli zabezpečené. O príslušníkov ŠtB a SNB sa mal postarať Košař, o príslušníkov SVS zasa Richter. Bolo totiž veľmi dôležité zabezpečiť úplnú izoláciu obžalovaných, začo mal ručiť Richter. Počas procesu mali medzi obžalovanými sedieť členovia SNB.

Čížek mal ďalej prejednať s advokátmi *ex offio* otázky spojené „s *řádným a fair*“ vedením procesu zo strany advokátov, teda aby proces prebiehal v bezproblémovej spolupráci medzi advokátmi, súdom a prokurátormi.

Prevoz obžalovaných na proces mali zariadiť Košař a Ziegler.

Novák navrhol, aby transport svedka Bečku z Hodonína na Pankrác zariadil Ziegler a Richter v spolupráci so SVS. Transport mal sprevádzať orgán ŠtB, čo mal zabezpečiť Košař. O čase transportu sa mali dohodnúť.

Aleš navrhol, aby Čížek ešte vypočul Mastiliaka a Mikuláška z hľadiska doplnenia procesného materiálu, teda o podozrenie zo zločinu špionáže. Klos bol však proti. Nakoniec sa dohodli, že výsluch obžalovaných predsedom senátu pred zahájením pojednávania nebude, ale doplnenie výsluchov urobia prokurátori podľa matérií, ktoré majú rozdelené.

Samotná otázka rozsudkov mala byť prerokovaná ešte v utorok 28. marca večer.

II.2.4. Propagácia procesu: v tlači, rozhlase, kine, vo verejnosti a brožúrou

Hlavní ideologickí tvorcovia procesu proti rehoľníkom nezabudli ani na „správnu“ prezentáciu a propagáciu procesu. Podľa ich rozhodnutia cudzím novinárom by bol povolený vstup iba v prípade, že majú

akreditáciu. Československú tlač mali zastupovať osobitne Zemědělské noviny a Lidová demokracie.

Hub navrhoval, aby ním zhromaždené materiály o kláštoroch a reholiach neboli použité v tlači pred procesom, pretože s týmito materiálmi sa rátalo pri spracovávaní materiálov z procesu a na dôležité články po procese. V pondelok ráno mal materiály poskytnúť Čížkovi, ktoré mal odovzdať novinárom v stredu 29. marca, na konferencii. Mali ho dostať k dispozícii všetci novinári prítomní na konferencii, ktorú mal viesť Neuls, zodpovedný za zhromaždenie dostupného fotografického materiálu pre tlač. Okrem toho Neuls mal dať do dispozície novinárom aj informačnú správu o procese, ktorú mal do utorka večera vypracovať Čížek. Počas procesu sa mali uskutočňovať pravidelné konferencie, na ktorých sa zástupcovia tlače mali dozvedieť od prokurátorov podrobnosti z jeho priebehu. Tieto konferencie neslúžili iba na zvyčajnú informáciu o procese, ale mali za cieľ usmerniť novinárov tak, aby informácie o procese dávali do tlače spôsobom podľa predstáv a potrieb režisérov procesu. Organizáciou týchto konferencií boli poverení Novák a Čížek.

Fotografický a dokumentačný materiál pre tlač mal zariadiť Košař. Ten uviedol, že v Novej Říši boli urobené fotografie určené pre tlač v pohľadnicovom formáte, a to zlatých a strieborných predmetov, pištoľí a automatov v klakátku, fotografie dolárov a československých korún. V priebehu pondelka 27. marca 1950 mal dodať fotografický materiál nielen od premonštrátov z Novej Říše, ale aj o Čihošti, ktoré boli na ministerstve vnútra, a prípadne aj o banderovcoch. Neuls, v spolupráci s filmom, mal zariadiť fotografie z procesov kapucínov Rajmunda Albína Zrebeného a Agathangelusa Františka Sovadinu, na ktorých bola zvláštna konštrukcia včelína pre úkryt utečencov²⁵⁷. Zároveň dostal za úlohu získať z ČTK fotografie kláštorov, o ktorých sa malo hovoriť na procese, a to Libějovice, Znojmo, Fulnek, Želiv a Nová Říše.

Aj v oblasti filmu a rozhlasu bol Neuls kľúčovou osobou, ktorá mala viesť túto propagáciu. Mal zabezpečiť film a rozhlas, o pripravenosti ktorých mal v utorok 28. marca v dopoludňajších hodinách dať správu.

257 Agathangelus František Sovadina, predstavený kláštora kapucínov vo Fulneku, a jeho spolubrat Rajmund Albín Zrebený ukryli vo včelíne učiteľa Aloisa Šlězara a Věru Hnilovou. Štátna bezpečnosť z tohto faktu vyrobila teóriu, že včelín slúžil na prechovávanie utečencov, ktorí sa chystali ilegálne opustiť republiku.

Spojenie s filmom a rozhlasom si mali zabezpečiť sami žalobcovia; totiž pracovníci z rozhlasu mali na procese sedieť blízko Čížka, ktorý by ich inštruoval a dirigoval i samotné nakrúcanie. Neuls mal zabezpečiť, pokiaľ by to bolo možné, aby bol celý proces nakrútený pre rozhlas.

Okrem toho proces s rehoľníkmi síce bol verejný, ale v obecensťve nemohol sedieť každý, kto mal o proces záujem. Richter, Černý a Hub mali dopoludnia v pondelok 27. marca predložiť podrobný plán, akým spôsobom by sa publikum počas procesu každý deň vystriedalo. Verejnosť mala byť organizovaná na vstupenky pre robotníkov, mládež, kňazov, študentov, najmä z obcí, osobitne z regiónov, odkiaľ pochádzali obžalovaní. Plánovalo sa organizovať verejnosť aj zo Slovenska.

O procese mala byť vydaná brožúra, za ktorej obsah zodpovedala táto komisia: Dvořák z rozhlasu, potom Průša, Hub, Neuls a prokurátor Střída (uvažovalo sa aj o Růžičkovi). Neuls mal zabezpečiť účasť na komisii členom propagačného oddelenia ÚV KSČ. Usporiadanie materiálu v brožúre malo mať dokumentárny charakter. Na základe predchádzajúcich procesov proti rehoľníkom a na základe procesu A. A. Machalka a spol. mal byť usvedčený Vatikán, v ktorého službách, údajne boli kláštory a rehole v Československu, z rozvratnej činnosti proti ľudovej demokracii. Na brožúru sa kládla požiadavka, aby bola písaná živo a presvedčivo, príťažlivým štýlom a mala byť ihneď vydaná. Komisia sa mala z tohto dôvodu stretnúť už v nedeľu večer a dohodnúť sa na obsahu spomínanej brožúry. Presný návrh na usporiadanie brožúry podľa návrhu komisie mal Neuls predložiť najneskôr v stredu, ale práca nad brožúrou sa mala okamžite začať. Na grafické a technické spracovanie brožúry mali si jej členovia nájsť vhodného grafika.

Myslelo sa aj na oblečenie obžalovaných. Tí mali byť, aby vyzerali hodnoverne a aby bolo hneď jasné, kto ku akej reholi patrí, odetí v rehoľných habitoch.

Po skončení procesu sa mala ešte uskutočniť záverečná konferencia, na ktorej by sa zúčastnili všetci, ktorí spolupracovali na procese, a tiež Hendrych, novinári, zástupcovia filmu a rozhlasu. Mali sa dozvedieť, ako postupovať, aby bol proces naďalej využívaný v komentároch, článkoch, rozhlase atď. Plán a tézy na ďalšie využitie procesu mal pripraviť Neuls a prerokovať ich mali Klos a Hub.

Čížek prevzal všetok materiál, ktorý bol požičaný od ministra Čepičku a Krestýnová mala byť požiadaná, aby zostavovala Monitor, pokiaľ v ňom budú informácie, týkajúce sa procesu.

III. Realizácia monsterprocesu A. A. Machalka a spol. na Štátnom súde v Prahe

III.1. Príprava procesu A. A. Machalka a spol. III.1.1. Trestné oznámenie a obžaloba

V trestnom oznámení z 22. marca 1950²⁵⁸ vyšetrovateľ obvinil desiatich rehoľníkov zo zločinov organizovania protištátnej činnosti, velezrady, rozširovania ilegálnych letákov, úkladov o republiku, vyzvedačstva v prospech cudzej nepriateľskej mocnosti, nedovoleného ozbrojovania sa a poburovania a rozširovania nepravdivých správ.

V podstate obvinenia sa jeho „autor“ snažil dokázať, že úlohou cirkvi bola nepriateľská činnosť proti ľudovej demokracii v Československu: *„Vysoká katolícká hierarchie se projevila jako dávný a věrný pomocník zprofanované buržoasie a přispěchala v zápětí po osvobození se svou pomocí zachraňovati vykořisťovatele Českého a Slovenského lidu a pomáhati jim v brzdění výstavby socialistického zřízení. Oporou v této činnosti katolické hierarchie se stala tendenční vatikánská politika, která ze světového hlediska je řízena imperialistickými touhami amerických trustových magnátů a bussinesmannů.“* Cirkev bola jednoznačne chápaná ako nepriateľská organizácia, ktorá svojou špionážou a diverznou činnosťou napomáhala kapitalistickým krajinám v boji proti socialistickému „táboru“. V tomto procese mali svoje nezastupiteľné miesto aj rehoľníci. Podľa predstáv komunistických ideológov existoval

258 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Č.j. A-18384/50154-50/Hk. Trestní oznámení Krajského velitelství státní bezpečnosti v Praze na Státní prokuraturu v Praze vo veci: Římskokatolické kláštery – protistátní činnost, velezrada a vyzvědačství – Machalka, Šilhan, Braitto a spol. Praha 22. 3. 1950.

akýsi operatívny plán, podľa ktorého rehoľníci dostali konkrétne úlohy, aby škodili výstavbe socialistickej spoločnosti. Absurdné bolo aj iné tvrdenie, ktoré ani nepotrebuje ďalší komentár: „*Aby papežská stolice měla záruku, že řeholní kněžstvo bude důsledně zasazeno v boji proti Československu, dala pokyn, aby jeho činnost byla řízena třemi jejími institucemi. Jsou to: tak zvaní „generálové“ jednotlivých řádů, jejichž sídla jsou v Římě, dále Československý episkopát²⁵⁹ a někteří činitelé pražské nunciatury. Zvláště po únorových událostech v roce 1948 se intenzita nepřátelské činnosti řádového kněžstva vystupňovala natolik, že počali vytvářeti podmínky pro násilný převrat a svržení lidově-demokratického režimu.*“

V skutkovej podstate jednotlivých obvinených rehoľníkov sa konkrétne v tejto súvislosti o Jánovi Mastiliakovi dozvedáme, že ako rehoľný kňaz redemptorista bol „*vyškolen na papežském východním ústavu v Římě pro boj proti SSSR*“. Na východné Slovensko bol vraj poslaný ako agent s konkrétnymi úlohami ešte pred Slovenským národným povstaním. Za povstania potom mal podľa obvinenia podávať „*zprávy o Rudé Armádě prostřednictvím svého provinciála do Říma*“. Vo svojej protištátnej činnosti údajne pokračoval aj naďalej, keď „*jako lektor na bohosloveckém učilišti v Obořišti, zahrocoval svoje přednášky proti současnému státnímu zřízení*“. Bolo síce pravdou, že udržiaval stály písomný styk so spolubratmi a predstavenými v zahraničí, v Ríme, Holandsku a Belgicku, ale určite nie s úmyslom, ktorý si vymysleli vyšetrovatelia, teda že „*podával informace o poměrech v ČSR, o které jevíli velký zájem*“. Okrem toho bol obvinený, že pomáhal „*nepřátelům spojeneckého státu při jejich útěku do nepřátelské ciziny přes hranice čsl.*“ Na štvanie proti republike zneužíval aj kazateľnicu a čítal „*pobuřující pastýřský list*“.

Obvinenia nachádzajúce sa v trestnom oznámení boli síce formulované presvedčivo, ale hneď na prvý pohľad im chýbala dostatočná a presná argumentácia a fakty, ktoré by ukazovali, že takéto tvrdenia je možné vierohodne podložiť aj dokumentačne a svedectvami. Napríklad v obvinení je síce napísané, že bol poslaný na východné Slovensko ako agent s konkrétnymi úlohami, ale nie je tam uvedené, kto ho konkrétne poslal a aké boli jeho konkrétne úlohy a výsledky.

Aj záver dokumentu je plný fráz a vtedajšej proticirkevnej rétoriky: „*V závěru je nutno zdůrazniti, že všichni obvinění své činy spáchali*

259 Správne má byť episkopát.

v úmyslu rozvrátiti právní řád Československé republiky, mařiti budovateleské úsilí pracujících lidu bez ohledu na to, zda-li tím způsobí strádání a utrpení tisícům neviných lidí. Své záměry uskutečňovali postupně dle předem propracovaného plánu. Vatikán ve spojení s mezinárodní klikou imperialistů usměrňoval jejich hanebnou práci, poskytoval jim podporu a záštitu v naději, že přivodí zvrat a porážku lidové demokracie a pracující lid Československa připraví tím o svobodu a státní neodvislost. Obvinění budiž souzení podle zákona na ochranu lidově demokratické republiky č. 231/48 Sb. ze dne 6.10.1948. Vůle pracujících lidu žádá, aby byli potrestáni nejvyššími tresty.“

V čase zostavenia trestného oznámenia cirkevné oddelenie Štátnej prokuratúry v Prahe už intenzívne pracovalo na texte obžaloby. Od ranných hodín 23. marca 1950, teda keď bolo podané trestné oznámenie, realizovala sa koncepcia obžaloby a príprava jej konečnej verzie, ktorá následne mala byť prerokovaná na porade. Túto na tento deň na 9. hodinu zvolal deň predtým štátny prokurátor²⁶⁰, ale porada sa presunula až na večer, lebo obžaloba ešte nebola pripravená na dohodnutý čas. V priebehu dňa skutkovú časť obžaloby vypracoval sám Střída, priamy účastník vyšetrovania obžalovaných rehoľníkov a úvod obžaloby mu popoludní pomáhal vypracovať Čížek. Návrh obžaloby predstavili na schôdzi, ktorá sa začala o 18. hodine. Okrem autorov obžaloby Střídu a Čížka, sa na porade čiastočne zúčastnil aj Průša a po celý čas Aleš a Košař. Porada bola o 19.30 h prerušená a všetci jej účastníci sa zúčastnili na porade s filmármi o „K filme“²⁶¹. Konečná redakcia obžaloby bola vypracovaná v piatok 24. marca 1950 a to bola „kolektivní práci všech účastníků porady a všech konceptních členů církevního oddělení státní prokuratury“. Ešte v ten istý deň vo večerných hodinách pracovníci Štátnej prokuratúry Biedermannová, Růžička a Střída, na základe veľkej kartotéky spracovali prehľadný zoznam všetkých rehoľníkov,

260 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 14, a.j. 93. DZCO. 60. zpráva. Denní hlášení církevního oddělení státní prokuratury ministrowi spravedlnosti A. Čepičkovi. Praha 22. 3. 1950.

261 „Od 6 hod. porada na státní prokuratuře v poslední redakci obžaloby k procesu K. Porada u s. Havelky ve věci K. Instruktaž instruktorů. Porada u ministra. Rozdělení pošty. Porada se s. Bernáškem u filmarů.“ VHA – VÚA, f. 100/52, sv. 7, a.j. 44. DHSaKO. Hlásenie prednostu sekretariátu Vladimíra Průšu. 24. 3. 1950.

ktorých mali v evidencii ako podklad pre generálnu prokuratúru; tá na základe tohto zoznamu mala vypracovať správy o činnosti rehoľníkov.²⁶²

V sobotu 25. marca sa doobeda uskutočnila porada s ministrom Čepičkom.²⁶³ Poobede sa na Ministerstve spravodlivosti uskutočnila ďalšia porada. Strída v dennom hlásení cirkevného oddelenia Štátnej prokuratúry Čepičkovi z dňa 27. marca²⁶⁴ za sobotu a nedeľu referoval, že porada vedená námestníkom ministra spravodlivosti Karлом Klosom sa v priestoroch ministerstva začala o 15. hodine a skončila o 21. hodine. Zúčastnili sa jej Čížek, Urválek, Biedermannová, Růžička a Strída. Zápis z porady²⁶⁵ uvádza, že schôdze sa zúčastnili aj Aleš, Košař, Ziegler, Novák, Průša, Hub²⁶⁶ a Neuls. Na porade boli podrobne prebrané otázky týkajúce sa politickej línie procesu, jeho réžie a techniky, propagácie a využitia výsledkov. Zároveň boli vytýčené úlohy pre prokurátorov počas priebehu procesu, ako aj ich spolupráca s masovokomunikačnými prostriedkami, novinármi, rozhlasom a filmom. Po skončení porady si prokurátori medzi sebou rozdelili ďalšie úlohy na prípravu, a potom aj samotnú realizáciu procesu.

Počas nedele 26. marca 1950 cirkevné oddelenie Štátnej prokuratúry ďalej študovalo a spracovávalo písomný materiál pre proces, na ktorom pracovalo prakticky celé oddelenie. V priebehu dňa prokurá-

262 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 14, a.j. 93. DZCO. 62. zpráva. Denní hlásení cirkevného oddelenia štátní prokuratury ministromi spravodlnosti A. Čepičkovi. Praha 25. 3. 1950, Praha.

263 O poradě je iba poznámka Karla Klosa: „S. Klos též uvedl, že někteří soudruzi byli již dopoledne přítomni poradě se s. ministrem.“ NA, f. MS. KA. kr. 218 Kritika procesu Machalka a spol. Zápis o poradě o procesu „ř“, konané dne 25. března na ministerstvu spravodlnosti. Zápis má 9 strán.

264 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 14, a.j. 93. DZCO. 63. zpráva. Denní hlásení cirkevného oddelenia štátní prokuratury ministromi spravodlnosti A. Čepičkovi. Praha 27. 3. 1950.

265 Z porady sa zachovali dva záznamy. Jeden má názov „Zápis o poradě o procese M a spol. konané dne 25. března (1950) na ministerstvu spravodlnosti. Zápis č. 5.“ a má 6 strán. AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Machalka Augustin a spol. Operativní podsvazek 1. a VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 14, a.j. 91. Druhý záznam je: „Zápis o poradě o procese „ř“, konané dne 25. března na ministerstvu spravodlnosti“ a má 9 strán. Na konci zápisu je uvedené, že ho „zapsala Ryplová“. NA, f. MS. KA. kr. 218 Kritika procesu Machalka a spol.

266 František Hub v dennom hlásení ministromi Čepičkovi tvrdil, že porada trvala od 15. do 19. h VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 8, a.j. 47. Denní zprávy III. odboru (informačního) SÚC 1948-1950. (Ďalej: DZOI) Denní hlásení ministromi spravodlnosti A. Čepičkovi. Praha 25. 3. 1950.

tori Čížek a Urválek podľa pokynov prepracovali návrh obžaloby, ktorý prezrel Aleš. Nasledujúci deň mal byť predložený na nahliadnutie a schválenie námestníkovi ministra spravodlivosti Karlovi Klosovi. Až po jeho schválení ju mal v pondelok večer publikovať Čížek, teda prečítať obžalovaným na mieste väzby.

V nedelu večer sa stretla aj komisia na prípravu propagačnej brožúry o procese, ktorú viedol redaktor rozhlasu Miroslav Dvořák. Členmi komisie boli aj pracovník ÚV KSČ Vladimír Průša, štátny prokurátor Karel Střída, pracovník SÚC František Hub, ktorý sa na porade nezúčastnil, a novinár Jindřich Neuls, ktorý bol zodpovedný za styk s propagačným oddelením ÚV KSČ. Bolo dohodnuté, že brožúra bude vytlačená 7. apríla 1950 a v nasledujúci deň bude k dispozícii na knižnom trhu. Jej rozsah predbežne bolo možné iba odhadnúť, pretože nebol ešte k dispozícii všetok dostupný materiál. V úvodnom príhovore mal byť vysvetlený dôvod vydania brožúry a v úvode mala byť načrtnutá história kláštorov, podľa materiálu dodaného Hubom. Ďalšie časti brožúry mali byť venované procesu, kde sa tiež rátalo s využitím materiálu o trestnej činnosti kláštorov a postoji rehoľníkov za okupácie a v čase revolúcie. Všetci prítomní sa dohodli, že brožúra bude mať názov „*Domy pokory ve službách dolarů*“. Presný návrh na zloženie obsahu brožúry ako aj grafické prevedenie mal predložiť Neuls.

V pondelok ráno 27. marca 1950 sa konala porada s ministrom Čepičkom vo veci procesu s desiatimi rehoľníkmi.²⁶⁷ V denných hláseniach námestníka ministra spravodlivosti Karla Klosa ministrom Čepičkovi sa ďalej uvádza, že prezident Štátneho súdu Hugo Richter a prokurátor Karel Čížek skutočne v pondelok 27. marca prišli za Karlom Klosom s návrhom obžaloby vo veci Augustín Machalka a spol. Ten bol ešte nimi prejednaný a nakoniec aj schválený. „*S. Čížkovi dány další pokyny, pokud jde o došetření věci novými výsledky obžalovaných. Bude provedeno ještě v pondělí, dne a v úterý /t.j. 27. a 28. t.m./*“²⁶⁸ Určite tu by bolo zaujímavé porovnať pracovnú verziu obžaloby s verziou schválenou Klosom. Nie je to však možné, lebo pracovná verzia sa, žiaľ, nezachovala.

267 Určite sa na nej zúčastnil Karel Klos.

268 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 18, a.j. 120. MS – denní hlášení Karla Klosa (1949 - 1950). (Ďalej: MS - DHKK) Hlášení ze dne 27. 3. 1950.

Do definitívnej verzie obžaloby z 27. marca²⁶⁹, mala 13 strán a pod-
písal ju vedúci štátny prokurátor Bohumír Ziegler, bola už zapracovaná
aj politická línia a témy, o ktorých sa hovorilo 25. marca na porade na
ministerstve spravodlivosti. Oproti trestnému oznámeniu tu bolo viac
konkrétnych faktov, ktoré však opäť boli poprekrúcané, takže nielenže
boli nakoniec nepravdivé, ale celkove tvorili dojem protištátnej činnosti.
Vychádzalo sa z toho, že všetci obvinení rehoľníci sú podriadení záme-
rom Vatikánu, ktorý ich používa na špionážnu činnosť. „*Po Velké říjno-
vé revoluci zaujal nepřátelské stanovisko vůči SSSR, spojil se s interventy
a Bělogvardějci, pomocí kterých vybudoval tzv. Východní ústav v Římě.
Tento ústav byl vysokoškolským studiem pro špiony a agenty, kteří zde
dostávali záměrné školení, aby pod rouškou missijní činnosti pronikali
do SSSR, zde působili rozvrat a prováděli špionáž. Tyto vyškolené agenty
ve druhé světové válce dal Vatikán k dispozici nacistům. Jedním takovým
agentem je obviněný Mastilák. I vnitrostátně spolupracovali agenti va-
tikánské špionážní služby na našem území buď přímo s gestapem, nebo
přes vatikánské špionážní centrály gestapu zprávy dodávali a denuncova-
li u gestapa. Když nacisté válku prohráli a vítězná Rudá armáda zajistila
mír a pokoj ve střední Evropě, orientoval se Vatikán okamžitě na nejmo-
cnější kapitalistický stát USA. Svoji špionážní službu dal zcela do služeb
jejich zpravodajské služby. Zaměřil svoji činnost zejména proti lidovým
demokraciím, které po válce vznikly a působil k jejich zničení. Plánuje
středoevropskou federaci pod vládou habsburské dynastie a pod vládou
imperialistického zahraničního kapitálu. Své záměry provádí pomocí
svého diplomatického zastoupení u vlád lidové demokratických republik
a nemalou úlohu přiřkl v této činnosti řádům a kongregacím. Těmto vy-
měřil přesné úseky práce. Všem dal úkoly špionážní. Rozvratnou činnost
na území našeho státu rozdělil tak, aby každý řád měl přidělen přesný
úsek.*“ Aj redemptoristi mali, samozrejme, v tomto pláne svoju úlohu,
lebo vraj ich poslaním bolo „*narušovat mravní výchovu naší mládeže,
rozbijet ČSM a z mládeže udělat povolný nástroj zahraniční reakce*“.
Obžaloba aj ďalej pokračuje veľmi ostrými formuláciami o protištát-
nej činnosti a spolupráci predstaviteľov reholí s Vatikánom a krajinami
s kapitalistickým zriadením. Aj tu sú kláštory označené za centrá špio-
náže a rozvratu. Potom nasleduje vypočítavanie „trestných činov“ jed-
notlivých rehoľníkov. Opäť je na prvý pohľad viditeľné nové zostrenie

269 NA, f. StS, č. j. Or I/VII 31/13/50. Státní prokuratura v Praze Státnímu soudu
v Praze. Obžalovací spis. Praha 27. 3. 1950.

formulácií obvinení. U Mastiliaka, ktorého činnosť je opísaná v bode č. 5., sa už hovorí o úlohe zradiť partizánov nacistom, o špionážnej činnosti až do momentu zatknutia, o snahe prezrádzať štátne tajomstvá, napomáhať banderovcom tak, že pomohol sestrám Čiževským, a že bol vraj rektor, teda predstavený, v seminári redemptoristov v Obořišti pri Dobříši. „Obviněný ad V. /Th.Dr. Mastilák Jan, absolvoval papežský Východní ústav v Římě, jehož úkolem je vyškolení posluchače k boji proti SSSR a takto připraven byl vyslán v r. 1944 papežskými úřady na Slovensko s úkolem sledovat činnost partizánských jednotek, proniknout do nich, rozložit je zevnitř a nezdaří-li se to, zradit je nacistům a podávat zprávy o situaci Vatikánu. Po příchodu RA vetřel se do jejich služeb jako tlumočník a vyzvídal vojenské zprávy, které dodával Vatikánu prostřednictvím bratislavského kurýra. Dále vykonával kurýrní služby slovenskému vyslanectví ve Vatikánu v jehož službách dopravoval na Slovensko zapečetěna zavazadla. Ve své vyzvědačské činnosti pokračoval až do svého zatčení. Zprávy obsahující státní tajemství podával prostřednictvím řádu Redemptoristů v Římě, Belgii a Holandsku. Ve své rozvratné činnosti pokračoval jako rektor na bohoslovecké škole v Obořišti ve svých přednáškách a ve svých kázáních. Napomáhal sestrám Čižovským, které pro své spojení s benderovskými bandami prchly z SSSR přes naše území k přechodu hranic do nepřátelské ciziny.“ S každým z obvinení možno polemizovať, ale uvediem iba jeden príklad. O. Ivan je najprv v dokumentoch uvádzaný ako lektor, aj v trestnom oznámení, potom ho vyšetrovatelia prerobili na redaktora, aby z neho napokon prokurátor v obžalobe vyrobil rektora!²⁷⁰ Mohla to byť aj nevedomosť a neznalosť termínov, ale je to málo pravdepodobné. Skôr ho potrebovali v procese ukázať najprv ako absolventa Pápežského východného inštitútu v Ríme, a potom ako predstaveného kláštora, v ktorom sa vychovávajú ďalší špióni a vyzvedači Vatikánu. Inými slovami povedané, to čo sa naučil v liahni špiónov v Ríme, dával ďalej svojim žiakom v Obořišti. Takéto obvinenia však nielenže neboli pravdivé, ale boli až absurdné. To však vtedy nikoho z kompetentných nezaujímalo...

270 Tieto mylné tvrdenia sa dostali aj do literatúry, lebo napríklad Karel Kaplan keď hovorí o desiatich rehoľníkoch, o Mastiliakovi tvrdí, že bol „*rektor bohosloveckého ústavu*“. KAPLAN, K.: *Nekrvavá revoluce*, s. 297. Podobne tvrdí aj Vojtěch Vlček, teda že Mastiliak bol „*rektor na bohosloveckém řádovém učilišti v Obořišti u Dobříše*“. VLČEK, V.: *Perzekuce*, s. 303.

Obžalovaným Machalkovi, Tajovskému a Šilhanovi prokurátor navrhoval trest smrti. Podobne aj Mastiliaka obvinil zo zločinu velezrady podľa § 1 odst.1 lit. c/ a odst.2, a zločinu špionáže podľa § 5 odst.1, odst.2 lit. a/ a e/ začo mu navrhoval trest podľa § 5/2, 47, 48, 52 zák.č. 231/48 Sb so zreteľom na ustanovenie § 34 tr.zák. Znamenalo to teda, že na Mastiliaka sa vzťahovala velezrada, ktorej sa dopustí ten, „kto sa pokúsi zničiť alebo rozvrátiť ľudovodemokratické zriadenie alebo spoločenskú alebo hospodársku sústavu republiky, zaručené ústavou“ a hrozí mu trest ťažkého väzenia od 10-25 rokov alebo doživotný trest. „Rovnako sa potresce, kto sa na čin, uvedený v odseku 1, s niekým spolčí alebo vojde do priameho alebo nepriameho styku s cudzou mocou alebo s cudzími činiteľmi.“ Vzťahoval sa na neho aj paragraf o vyzvedačstve, podľa ktorého „kto vyzvedá štátne tajomstvo s úmyslom vyzradiť ho cudzej moci, alebo kto ho cudzej moci priamo alebo nepriamo vyzradí, alebo kto sa na taký čin s niekým spolčí alebo vstúpi do priameho alebo nepriameho styku s cudzou mocou alebo s cudzími činiteľmi, alebo kto vstúpi do styku s organizáciou, ktorej účelom je vyzvedať štátne tajomstvo, s úmyslom jej snahy podporovať, potresce sa pre zločin ťažkým žalárom od desať do dvadsaťpäť rokov alebo doživotne“. Vinník bude potrestaný smrťou, ak „a) spácha čin, uvedený v odseku 1, za brannej pohotovosti štátu alebo v čase ozbrojeného napadnutia republiky“ a „e) spácha taký čin na zárobkový spôsob alebo ak pácha taký čin po dlhší čas alebo v značnom rozsahu alebo spôsobom zvlášť nebezpečným“. Ďalšie paragrafy uvádzali tiež peňažný trest, konfiškáciu majetku a stratu čestných občianskych práv.²⁷¹

Prokurátor na záver obžaloby k procesu ešte navrhoval: „1. konati hlavní přelíčení před státním soudem v Praze, 2. předvésti k němu obviněné z vazby, 3. předvolati k němu dva znalce a to jednoho z oboru politického, jednoho z oboru vojenského zpravodajství, 4. přečísti trestní oznámení a osobní výkazy obviněných.“ Návrh bol len formalitou, pretože o týchto veciach sa rozhodlo už na porade na ministerstve vnútra dňa 25. marca.

V sprievodnom liste Štátnemu súdu v Prahe k obžalobe štátny prokurátor (Ziegler) písal: „Podávaje tuto obžalobu navrhuji, aby pro činy v ní uvedené proti všem obviněným před její publikací bylo zavedeno

271 Sbíрка zákonů republiky Československé. Ročník 1948. Citácia zákona v slovenčine prebraná z: PEŠEK, J. – LETZ, R.: Štruktúry moci, s. 704 a 706.

III.1.2. Bezprostredná príprava pred procesom

Dni bezprostredne pred otvorením procesu s desiatimi rehoľníkmi boli najmä pre pracovníkov cirkevného oddelenia Štátnej prokuratúry veľmi hektické. Cez ne, predovšetkým na ich pleciach ležala najväčšia práca, a tým zodpovednosť za prípravu procesu, a to po obsahovej a aj organizačnej línii. Veľmi dobrým zdrojom informácií v tomto smere sú denné hlásenia ministromi spravodlivosti Alexejovi Čepičkovi. V nich referenti podávajú správy o priebehu príprav a o stupni plnenia pridelených úloh. Okrem denných hlásení sa zachovali aj lístky, na ktorých sú vyznačené pridelené úlohy. Na každom lístku je strojom napísaná úloha, a kto ju má realizovať, ako aj deň realizácie. Potom niekto ručne dopisoval na lístky, ako prebieha plnenie úlohy. V prípade, že úloha z rôznych príčin nebola splnená v dohodnutom termíne, je uvedený dôvod, prečo sa tak nestalo a je určený nový termín, kedy bude úloha splnená. Na základe týchto hlásení a denných úloh vyznačených na lístkoch je v zásade možné sledovať už prípravu tohto procesu.

Určite existovali akési pracovné skupiny, boli tri alebo štyri, ktoré mali v ňom rozdelené úlohy. Dnes nie je, žiaľ, zo zachovaných materiálov možné zistiť členov týchto skupín. Vieme, že jedna skupina sa mala zaoberať vyšetřovaním obžalovaných, štúdiom materiálu a dokumentov, a riadili ju prokurátori zodpovední za proces, na prvom mieste určite Karel Čížek. Druhá skupina, ktorej členovia pôsobili v Prahe, v Brne a v Bratislave venovala sa štúdiu literatúry a spisov zo skôr realizovaných súdnych procesov. Tretia skupina pod vedením Černého a Richtra zodpovedala za organizovanie verejnosti, ktorá sa mala zúčastniť na hlavnom pojednávaní. Neuls v spolupráci s Barešom a jeho spolupracovníkmi viedol skupinu, ktorá mala pripraviť propagáciu procesu a využitie jeho výsledkov.²⁷³ O ich vnútornej štruktúre a rozdelení úloh jednotlivých pracovníkov skupín teraz už nevieme takmer nič. S istotou však

272 NA, f. StS, č. j. Or I/VII 31/13/50. Státní prokuratura v Praze Státnímu soudu v Praze. Sprievodný list k obžalovacíemu spisu. Praha 27. 3. 1950.

273 NA, f. MS. KA. kr. 218. Kritika procesu Machalka a spol. Poznámky k procesu Machalka a spol. Bez autora, miesta a dátumu.

môžeme tvrdiť, že skupina študujúca protokoly dostala jasné pokyny. Už pri spracovaní obžaloby si mali pripraviť odpovede na tieto otázky: 1. čo uvádza trestné oznámenie, 2. čo vypovedajú obžalovaní, 3. čo je potrebné objasniť a 4. čomu je potrebné sa vyhnúť. Lístkový systém o každom obžalovanom mal byť k dispozícii a tento materiál mal byť „vmontovaný“ aj do procesu.²⁷⁴

Podaním a schválením obžaloby sa teda neskončila príprava procesu. V priebehu pondelka a nasledujúcich dní pred procesom bol aj naďalej pracovníkmi cirkevného oddelenia spracovávaný všetok materiál, a to postupne ako prichádzal, a podľa dohody z porady z 25. marca 1950 a z večerných porád. V priebehu pondelka dodal materiál Vladimír Průša z ÚV KSČ a SÚC a námestník z generálnej prokuratúry Václav Aleš. Tento materiál o rozvratníckej činnosti kláštorov na základe realizovaných súdnych procesov síce spolu so Zieglerom spracoval, ale čakal ešte na materiál od Ujhelyiho zo Slovenska, preto mala byť konečná verzia spracovaného materiálu odovzdaná Čížekovi až v utorok. V ten deň popoludní ho však ešte Ujhelyi prechádzal spoločne s Krausom, a tak ho mal Čížek prakticky k dispozícii až v stredu. Průša mal zasa Čížekovi priniesť spracovaný materiál o činnosti Vatikánu v kapitalistických krajinách a o procesoch proti duchovným a rehoľníkom v Poľsku. Dopoludnia to nestihol urobiť, ale po urgencii o 13. hodine sľúbil, že Čížek prislúbený materiál zo SÚC dostane, čo sa pred 17. hodinou aj stalo. Aj pracovník SÚC František Hub, zodpovedný za spracovanie materiálu o kláštoroch, dodal síce potrebné písomnosti, ale až s osemhodinovým oneskorením, podobne ako Průša, čím sa samozrejme práca v cirkevnom oddelení značne skomplikovala. Zástupca ministerstva vnútra, náčelník referátu katolíckej cirkvi, t.j. referát 50 na HS ŠtB v Prahe, Bohumil Košař, dokonca sľúbený materiál nedodal vôbec a priniesol ho až na druhý deň.²⁷⁵

Na príprave procesu intenzívne pracoval aj námestník ministra spravodlivosti Karel Klos.²⁷⁶ V ten deň mal poradu o propagácii výsledkov procesu a o pripravovanej brožúre k procesu, zúčastnil sa na porade s ministrom Čepičkom, prejednal a schválil obžalobu a stretol

274 NA, f. MS. KA. kr. 218. Mach. a spol.

275 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 14, a.j. 93. DZCO. 64. zpráva. Denní hlášení církevního oddělení státní prokuratury ministrowi spravedlnosti A. Čepičkovi. Praha 28. 3. 1950.

276 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 18, a.j. 120. MS - DHKK. Hlášení ze dne 27. 3. 1950.

sa aj so zástupcom zodpovedným za média ako aj so zástupcom ministerstva vnútra.

Na porade s Klosom o propagácii a zverejnení výsledkov procesu a o pripravovanej brožúre sa zúčastnili Jiří Hendrych, František Hub, Franěk a Jindřich Neuls. Bolo dohodnuté, že „*soudruzí zařídí, aby procesu byla věnována tiskem stálá pozornost a soustavná péče, v neděli budou mít všechny denní listy uloženo vyhradit procesu celou stranu, stejně tak ve středu (Čihošť) a ve čtvrtek (rozsudek)*“. Počas diskusie o pripravovanej brožúre Jiří Hendrych upozornil, že „*bude těžko zajistit vyjítí brožury dva dny (Bílá sobota) po procesu, i když by byla dána ihned po procesu ve čtvrtek do tisku*“. Slúbil však, že zariadi vytlačenie propagačnej brožúry 5 dní po procese. Do komisie k brožúre mal Hendrych určiť aj niektorého člena z propagačného oddelenia ÚV KSČ. V stredu sa pravidelne konali porady so šéfredaktormi novín, na ktorej mal Hendrych vysvetliť prítomným význam procesu a dať im príslušné pokyny pre publikáciu informácií o procese. Potom bola na porade ešte prejednávaná kampaň v tlači po procese. Bolo dohodnuté, že po procese „*v pátek přinese tisk ohlas procesu v lidově-demokratických zemích, na Bílou sobotu a o velikonočních svátcích bude se tisk věnovat procesu na téma „Boj o mír“*“.

Z porady Karla Klosa s ministrom Alexejom Čepičkom sa zápis pravdepodobne nezachoval, ak bol vôbec spísaný, ale je možné, že práve na tejto schôdzi boli schválené „*Opatření pro přípravu a vedení procesu proti obžalovaným M a spol.*“.

Na ďalšej rannej porade Klos s Richtrom a Čížkom prejednal a schválil obžalobu, ktorú Čížek s Alešom prepracovali v nedeľu, čím mohla byť večer realizovaná jej publikácia na mieste väzby obžalovaných. Za organizáciu verejnosti na procese boli zodpovední Richter, Černý a Hub, preto bol práve s Richtrom najprv „*projednán plán²⁷⁷ na organisování veřejnosti ve smyslu porady se s. ministrem*“, a potom mu dal Karel Klos ústne ďalšie pokyny. Bolo dohodnuté, že „*ze Slovenska bude organisována veřejnost z řad dělníků, na sobotu prvního dubna, kdy bude projednávána otázka slovenského povstání a účast katolického kleru na něm a otázka slovenských řádů a klášterů*“. Vykonávali sa tak opatrenia na vystúpenie Mastiliaka pred senátom Štátneho súdu, ktorý sa ako jediný z obžalovaných desiatich rehoľníkov narodil na

277 Existuje o tom tabuľka z ktorého kraja koľko ľudí a z akých kategórií sa zúčastní na procese. NA, f. MS. KA. kr. 218 M a spol.

Slovensku. Keďže by bolo príliš prehľadné spájať rehoľníkov z Čiech, ktorí ani nepôsobili na Slovensku so slovenskými otázkami, všetky obvinenia súvisiace so SNP či Slovenskou republikou sa zosypali na hlavu Mastiliaka. Toto mala práve a správnym spôsobom oceniť verejnosť, pozvaná aj zo Slovenska.

Karel Klos na ďalšom stretnutí dal pokyny Jindřichovi Neulsovi na účasť novinárov na procese. Zo zahraničných novinárov boli na proces dopustení iba „*zástupci lidově-demokratických zemí a ze západních kapitalistických zemí jen novináři ze soudružských redakcí nebo prověřeni novináři*“. Neuls to mal zariadiť na ministerstve informácií a zahraničných vecí. Rokovanie vo veci sa uskutočnilo podľa pokynov s K. Drtinom, ktorý proti tomu nemal nič zásadné, ale vyslovil námietku, že ak nebudú k procesu pripustené zahraničné agentúry, môže byť z toho v zahraničí škandál. O veci sa ešte malo rozhodovať, čo malo byť skontrolované vo štvrtok.

Pokyny od Klosa dostalo aj ministerstvo vnútra, presnejšie jeho pracovník zodpovedný za pripravovaný proces. Košař mal zariadiť výsluch ženy, s ktorou sa údajne stretával premonštrát Machalka a administratívny protokol z vypočúvania mu mali dať nasledujúci deň. Ak by to bolo potrebné, Košař mal zariadiť aj uvalenie väzby.

V priebehu dňa boli oficiálne vymenovaní členovia senátu, a bol určený dátum pojednávania, ako aj obhajcovia ex offa.²⁷⁸ Aj keď je na dokumente podpísaný predseda súdu Jaroslav Novák, je jasné, že on o týchto veciach sám nerozhodoval. Tak ako dátum pojednávania, ktoré sa malo uskutočniť v porotnej sieni od 31. marca do 5. apríla, tak aj zostavu senátu určite navrhovali po straníckej línii – čelní predstavitelia ministerstva spravodlivosti. Za predsedu senátu bol teda určený Jaroslav Novák, človek ktorý sa neskôr „osvedčil“ vo viacerých veľkých a politicky dôležitých procesoch, na ktorých po odbornej i politickej stránke bez najmenšieho odporu naplňal stranícke úlohy. Za ďalších členov senátu boli vymenovaní: vojenský sudca plukovník Otakar Matoušek, sudca z povolania Vladimír Podčepický, sudcovia z ľudu Cyril Churý a Anna Součková. Za náhradníka bol určený Václav Jareš. Obžalovaní dostali aj obhajcov ex offa, ktorých bol povinný vybrať Hugo Richter, predseda Štátneho súdu. Machalku a Šilhana mal zastupovať Karel Kratochvíl, Tajovského a Mikuláška Jindřich Konrád, Brait a Blesíka Josef Cívín,

278 NA, f. StS, č. j. Or I/VII 31/16/50. Státní soud v Praze. Sestavení senátu, hlavní líčení, obhájci ex offa. Praha 27. 3. 1950.

Mastiliaka a Urbana Ludmila Turečková a Kajpra a Bartáka Jiří Vízek. Boli to všetko ľudia, aj keď nie politicky spoľahliví, určite poddajní režimu, pre ktorých nebola najdôležitejšia obhajoba pravdy a dobro ich klienta, ale vyplnenie príkazov komunistických pohlavárov.

Na procese sa mali podieľať aj znalci, jeden z odboru vojenského spravodajstva a druhý z odboru politického, ktorých mal zabezpečiť Košař a ich výber oznámiť Klosovi. Lenže Košař to, zdá sa, nezvládol, veď v ten deň nesplnil ani ďalšie úlohy, a „s biedou“ sa mu podarilo zabezpečiť znalca z politického oboru. Úlohou Richtera bolo v utorok zabezpečiť vojenského znalca, ktorý sa spolu s Čížekom v tejto veci obrátili na MNO. V stredu sa už mohlo konštatovať, že obaja znalci sú zabezpečení. Boli nimi major Štěpán Pecka z MNO a poručík Štb Jaroslav Matoušek.

V pondelok boli vybraní aj spoľahliví zapisovatelia, teda auskultant Brynda a stenografka Vítovcová, ktorú si predseda senátu Jaroslav Novák pochvaloval zo spolupráce z predchádzajúcich procesov. Komorných stenografov ešte mal zabezpečiť Richter v parlamente u Rattingera. Richter mal tiež do stredy zabezpečiť ďalšie schopné a spoľahlivé pisárky, ktoré by okamžite robili stenografické záznamy.²⁷⁹

Okrem obsahovej stránky a personálneho obsadenia sa robili aj technické prípravy. Ziegler mal zabezpečiť kontrolu ozvučenia a akustiky v porotnej sieni na Pankráci, kde sa malo uskutočniť hlavné pojednávanie s obžalovanými rehoľníkmi. Úlohu však prakticky realizovali Richter s Černým. Poobede sa najprv uskutočnila konferencia s Technomatom a sálu si prezreli odborníci z rozhlasu, ktorí mali nasledujúci deň namontovať špeciálne amplióny.

Medzitým cirkevné oddelenie už pripravovalo publikáciu obžaloby. Táto bola naplánovaná na 19. hodinu, ale nakoniec bola publikovaná o hodinu neskôr. Publikácia obžaloby, zúčastnili sa na nej pracovníci ministerstva vnútra a Štátneho súdu, sa uskutočnila v zákonnej lehote, teda najmenej tri dni pred začatím procesu. Rehoľníci vraj sami požiadali o advokáta ex offio, ktorých im určil predseda senátu. „*Ad informandum*“ Čížekom boli vypočutí jezuiti Šilhan, Kajpr a Mikulášek. Nasledujúci deň mal Urválek vypočuť Machalku, Tajovského a Bartáka a poobede Růžičku a Mastiliaka. Dňa 29. marca 1950 mal ešte Strída

279 Jednou zo zapisovateliek bola aj Jakoubková z plánovacieho referátu. VHA – VÚA, f. 100/52, sv. 7, a.j. 44. DHSaKO. Hlásenie Sekretariátu SÚC za deň 31. 3. 1950.

vypočuť zvyšných troch obžalovaných, teda Braitu, Blesíka a Urbana.²⁸⁰ Aj z tohto prípadu vidieť, že vtedy sa stalo bežné to, čo predtým nebolo mysliteľné, totiž že obvinený vo väzbe ŠtB mohol byť vypočúvaný štátnym prokurátorom. Už k 1. septembru 1949 totiž minister spravodlivosti Alexej Čepička zrušil inštitút vyšetrojúceho sudcu, ktorý mal za úlohu vypočuť obvineného a bol akýmsi medzičlánkom medzi ŠtB a Štátnou prokuratúrou. Prípád týchto desiatich rehoľníkov takisto jasne ukazuje, že štátny prokurátor nevypočúval obvineného nestranne, aby aj zistil, či vyšetrovanie bolo vedené objektívne. On ako absolútnu pravdu prijal tvrdenie vyšetrovateľov ŠtB, ktoré si nemal možnosť overiť, a obžalovaného sa iba snažil primäť k priznaniu, nahovárajúc mu, že počas procesu mu navrhne ako prokurátor nižší trest.

Podľa spomienok redemptoristu Blesíka, desiatim zhromaždeným rehoľníkom Čížek stojaci v strede miestnosti oznámil, že bola podaná obžaloba na velezradnú a vyzvedačskú skupinu rehoľných predstaviteľov, ktorí sú agentmi Vatikánu, a prečítal desať mien rehoľníkov. Je zaujímavé, že ani jeden z desiatich rehoľníkov nepoznal všetkých ostatných deviatich obžalovaných osobne, a predsa sa podľa obvinení prokurátora s nimi spojil na protizákonnej činnosti. Aj keď o tom kompetentní z výsledkov vyšetrovania už vedeli, nikoho to mimoriadne nezaujímalo. Práve naopak, Čížek rehoľníkov považoval za zločincov a na ich adresu nešetril výrazmi ako lump či vyvrheľ. V skratke im načrtol obsah obžaloby, a potom dal desiatim vyšetrovateľom spisy obžalovaných rehoľníkov. Každý z obžalovaných bol zavedený do osobitnej miestnosti, kde z úst vyšetrovateľa počul obvinenia, ktoré boli o ňom písané v obžalobe.²⁸¹

O. Ján Ivan Mastiliak na túto udalosť spomína rozdielne a uvádza aj iný dátum: „*Asi 30. marca večer namiesto večerňajšieho vypočúvania, vyviedli ma na vrchné poschodia (samozrejme, so zaviazanými očami) a tam mi prečítali, že budem postavený pred Najvyšší štátny súd pre špiónáž v prospech Vatikánu spolu s...a vyrátali deväť mien rehoľníkov, medzi nimi tých najslávnejších a najznámejších, aj meno jedného z mojich*

280 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 14, a.j. 93. DZCO. 64. zpráva. Denní hlášení církevního oddělení státní prokuratury ministrowi spravedlnosti A. Čepičkovi. Praha 28. 3. 1950.

281 BLESÍK, Jan: Rozmlouvám s minulostí. Historie jednoho obyčejného života. Díel XVIII. Strojopis. Praha : 1978, s. 2645 – 2646. (Ďalej: BLESÍK, J.: Rozmlouvám s minulostí).

*spolubratov, P. Blesíka. Až sa mi ulavilo, keď som počul, že som v takej znamenitej spoločnosti.*²⁸²

V každom prípade aj s Mastiliakom bola spísaná zápisnica. Výsluch viedol sudca Jílek v prítomnosti ďalšej osoby. V tlačive boli vypísané iba kolónky o osobných údajoch. Ďalšia časť o uznesení Štátnej prokuratúry v Prahe tu už nie je vypísaná. Potom nasleduje podpis o. Ivana pod kolónkou „*nestěžuje si*“. Na konci dokumentu sú dva podpisy, asi Jíleka a ešte ďalší nečitateľný podpis.²⁸³ Bolo bežnou praxou, že do obžaloby boli vložené informácie, o ktorých sa počas vyšetrovania vôbec nehovorilo. Obžalovaný nemal už možnosť čokoľvek meniť a podpis pod kolónku „*nestěžuje si*“ bol iba formalitou. Zostala mu iba nádej, že pred súdom všetko uvedie na pravú mieru...

Obžalovaným teda bola prečítaná obžaloba z 27. marca 1950 Pst I 454/50 a dané poučenie v súlade so zákonom. Podľa dokumentu vraj sami žiadali o ustanovenie obhajcu z úradnej moci, ale je jasné, že inú voľbu ani nemali.²⁸⁴ Potom im bol prečítaný termín hlavného pojednávania a zloženie senátu. Obžalovaní rehoľníci síce podľa zákona o Štátnom súde mali právo do troch dní odmietnuť sudcu, ak by uviedli a dokázali podstatné dôvody proti jeho úplnej nezaujatosti²⁸⁵, ale v skutočnosti toto právo aj tak nemohli využiť. Je preto iba formalitou tvrdenie vopred vytlačené na tlačive: „*Bereme na vědomí datum hlavního líčení a složení senátu. Vzdávame se práva odmítati člena senátu a přísedící.*“²⁸⁶ Zo spomienok jezuitu Mikuláška je jasné, že publikácia žaloby a s tým spojené právne úkony boli iba formalitou, keďže prokurátor Čížek im prečítal obžalobu a „*vybídł nás, abychom podepsali, že netrváme na právním nároku na tom, aby mezi oznámením obžaloby a soudem byla běžná lhůta.*“²⁸⁷

Jan Blesík vo svojich pamätiach taktiež píše: „*Když všichni obžalovaní uslyšeli svou obžalobu, sešli jsme se opět všichni v jedné místnosti*

282 MASTILIAK, J.: Hrsť spomienok, s. 13.

283 NA, f. StS, č. j. Or I/VII 31/14/50. Výslech obviněného Jana Mastiláka na Státním soudě v Praze XIV, oddělení právní pomoci, t.č. v Ruzyni. 27. 3. 1950.

284 NA, f. StS, č. j. Or I/VII 31/15/50. Prečítaná obžaloba státní prokuratúry v Praze z dne 27. března 1950 č.j. Pst I 454/50 na Státním soudě v Praze XIV, oddělení právní pomoci, t.č. v Ruzyni. 27. 3. 1950.

285 Zákon č. 232/48 Sb., § 24 odst. 1. a 2.

286 NA, f. StS, č. j. Or I/VII 31/15/50. Protokol o oznámení termínu hlavního pojednávania 31. 3. – 5. 4. 1950 a zostavení senátu vrátane náhradníků, na Státním soudě v Praze XIV, oddělení právní pomoci, t.č. v Ruzyni. 27. 3. 1950.

287 MIKULÁŠEK, F.: Za zdí, s. 85.

a prokurátor Dr. Čížek nám prohlásil, že tímto okamžikem přecházíme z vyšetřující vazby do soudní vazby, v níž ještě před soudem podle zákona budeme mít pohovor se svým obhájcem ex offo. Potom nás po jednom zase odváděli do cel.“²⁸⁸

Obžalovaní mali pred hlavným pojednávaním právo stretnúť sa s advokátom, ktorý im bol úradne pridelený. V praxi sa to dialo iba pár dní pred zahájením procesu. Zvyčajne to bol iba niekolkominútový rozhovor, často v prítomnosti člena väzenskej stráže alebo bezpečnosti²⁸⁹, kde sa advokát viac snažil obžalovaného primäť k priznaniu ako polahčujúcej okolnosti, ako skúmať možnosti obhajoby. Bolo to aj preto, že títo advokáti boli starostlivo vyberaní, aby s najväčšou poslušnosťou plnili príkazy pohlavárov komunistickej strany. Aj preto sa nikto z obvinených nedožadoval práva, že vyšetrovaný mal právo na advokáta prakticky už počas vyšetrovacej väzby! Na porade 28. marca 1950 o 10.30 h boli advokáti opätovne inštruovaní o svojom poslaní a povinnosti plne spolupracovať so súdom a prokuratúrou, čo prakticky znamenalo bez slova sa im podriaďiť. Aj keď bolo jasné, že advokát v politickom procese je človek poslušný režimu, stále mal obžalovaný nádej, že sa v ňom azda prebudí trocha ľudskosti a že nakoniec počas pojednávania obžalovanému pomôže. Zo zachovaných dokumentov je jasné, že Košař mal zistiť a v priebehu pondelka oznámiť prokuratúre, kde sa návštevy obžalovaných u advokáta uskutočnia, o čom mal potom Čížek informovať Klosa. V priebehu dňa bolo rozhodnuté, že obžalovaní budú po dvoch „odeskortováni na čtyřku“ a tam prebehne návšteva.²⁹⁰ S najväčšou pravdepodobnosťou sa teda aj o Ivan Mastiliak stretol so svojou advokátkou Ludmilou Turečkovou, ktorá obhajovala aj františkána Urbana, hoci treba konštatovať, že sa o tomto stretnutí nezachoval písomný dokument, ani žiadne svedectvo. Jan Blesík zato

288 BLESÍK, J.: Rozmlouvám s minulostí, Díel XVIII., s. 2646.

289 Toto bolo pripomenuté a opätovne schválené na porade s ministrom Čepičkom: „*Návštěvy advokátů u vyšetřovanců státního soudu schváleno povolovat návštěvy obhájců pouze za přítomnosti soudní osoby, dozorce a pod.; provést tím, že budou schváleni všichni obhájci a bude jim vyloženo, proč jsme byli nuceni sáhnout k tomuto opatření (vynášení zpráv). Současně budou upozorněni obhájci, že jsou povinni hlásit nám případy, kdy se z obhajoby dovědí o činech podle zákona na ochranu republiky. Praxe bude nově upravena v novém trestním řádu.*“ VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 17, a.j. 114. MS – PAČSn. Zápis z porady s ministrom Čepičkom. 2. 3. 1950.

290 NA, f. MS. KA. kr. 218 M a spol.

vo svojich pamätiach píše, že on bol 29. marca, ale iba na niekoľko minút, u svojho advokáta Josefa Civína. V prítomnosti vyšetrovateľa spolu s advokátom prebrali body obžaloby. Najväčším problémom bol ich podpis pod administratívnym protokolom a tak každý protest bol márnny, pretože podpis pod protokolom znamenal súhlas s tým, čo tam bolo napísané. Až druhoradá bolo, či je to pravda. Blesík sa presvedčil, že jeho advokátovi nejde o skutočnú obhajobu, ale iba o povinnosť vystupovať pred súdom, aby nikto nemohol povedať, že obžalovaní nemali možnosť obhajoby. Rodilo sa teda v ňom presvedčenie, že tento zinscenovaný proces má slúžiť iba ako dôvod na ďalšie útoky proti kláštorom a Katolíckej cirkvi.²⁹¹ Jezuita Mikulášek vo svojich pamätiach tvrdí, že k advokátovi Konrádovi bol odvezený na Bartolomejskú ulicu už v utorko doobeda, kde sa s ním rozprával za prítomnosti príslušníka ŠtB. Poobede ho na Ruzyni ešte priviedli do miestnosti, kde medzi rehoľnými rúchami jednotlivých rehoľníkov našiel aj svoju kleriku.²⁹²

Na príprave procesu sa nemalou mierou podieľal aj SÚC. Hlásenie Františka Huba ministromi Čepičkovi je toho dôkazom:

1. *Porada se s. Hendrychem, Klosem, Franňkem a Neulsem na ministerstvu spravedlnosti o propagační kampani „K“: – 8-10,30 hod.*
2. *Soustředění materiálu pro VKD. Se s. farářem Černockým prohořen článek, který VKD dodává, rovněž se s. Habřinou.*
3. *Dr. Bernáškoví z předsednictva vlády dány další instrukce pro brožuru o Čihošti. Materiál z ministerstva vnitra dodá s. Stehlík. Zprávy o reakci zahraničních novin dalo zpravodajské oddělení SÚC. Mimo to byl mu předán výtah výroků kněží o Čihošti.*
4. *U s. Šimka urgovány po třetí přehledné posudky o církevních časopisech.*
5. *S. Čížkovi ze Státní prokuratury zaslán materiál o klášteřích a rukopis Manhattana: Vatikán proti XX. Stol.*
6. *Dvakrát urgovaný materiál ze Slovenska dodávají Slováci dnes po naší třetí telefonické urgenci. Jedná se o materiál pro VKD.*
7. *Se s. Dr Houskou projednáno přepracování dramatu „Torguenado“ od V. Huga.*
8. *Korektura a uspořádání a doplnění materiálu o klášteřích.*

291 BLESÍK, J.: Rozmlouvám s minulostí, Díl XVIII., s. 2646 – 2647. Aj premonštrát Vít Tajovský spomína na stretnutie s Civínom, lebo bol aj jeho advokátom. Pozri: TAJOVSKÝ, V.B.: Člověk musí hořeti, s. 231.

292 MIKULÁŠEK, F.: Za zdí, s. 85.

9. Se s. Richtrem, *presidentem Státního soudu projednána úprava včerejšího návrhu na organisování účasti veřejnosti při procesu.*

10. *Porada náměstků.*

11. *Roztřídění a aprobace pošty.*

12. *Závěrečná redakce DZ.*²⁹³

O dalšom postupe v prípravách procesu na štátnej prokuratúre referuje Čížek Čepičkovi v pravidelnom tajnom hlásení.²⁹⁴ V utorok ráno 28. marca 1950 sa na cirkevnom oddelení Štátnej prokuratúry rozdelila tematika procesu medzi jednotlivých prokurátorov, ale konkrétne úlohy a štúdium materiálu mal oznámiť Čížek až v stredu, pretože ešte nebol k dispozícii všetok materiál.²⁹⁵ Prvý deň procesu, teda v piatok 31. marca 1950, mali byť pred senátom Štátneho súdu vypočutí šiesti obžalovaní, premonštráti a jezuiti, a v sobotu ostatní rehoľníci. Ako posledný mal byť vypočutý Ivan Mastiliak. Potom mal proces pokračovať dokazovaním, kde by bolo poukázané na činnosť Mastiliaka za Slovenského národného povstania, na doklady o činnosti kláštorov vo vzťahu k banderovcom a na činnosť kláštorov. Tento materiál študovali Aleš a Hub. V týchto témach sa malo pokračovať aj v sobotu, už za účasti publika zo Slovenska. Ak by témy neboli vyčerpané, v procese sa malo pokračovať aj v nedeľu. Z tohto dôvodu museli tiež organizátori predvídavo zabezpečiť ubytovanie komunistom zo Slovenska. Ak by sa konalo pojednávanie aj v nedeľu, malo sa skončiť tak, aby účastníci mohli poobede odcestovať na Slovensko, aby mohli už byť v pondelok v práci. V pondelok mali byť prebraté ďalšie dôležité témy, ako napríklad cesta Verolina na Slovensko, vatikánska politika za okupácie, mindsentyáda a iné. V závere mal vystúpiť profesor Antonín Hobza²⁹⁶ s odborným posudkom o postavení diplomatických zástupcov z me-

293 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 8, a.j. 47. DZOI. Denní hlásení ministrovi spravdnosti A. Čepičkovi. Praha 27. 3. 1950.

294 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 14, a.j. 93. DZCO. 64. zpráva. Denní hlásení církevního oddělení státní prokuratury ministrovi spravdnosti A. Čepičkovi. Praha 28. 3. 1950.

295 V tejto veci pozri: „Postup hlavního přeličení ve věci Augustin Machalka a spol.“ In: VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 27, a.j. 177.

296 Antonín Hobza sa narodil v roku 1876 v Rokytnici nad Rokytnou pri Třebíči a zomrel v roku 1954 v Prahe. Ako uznávaný profesor Karlovej univerzity v Prahe špecializoval sa na medzinárodné a cirkevné právo. Po nástupe komunistického režimu v Československu sa, žiaľ, dal do služieb tejto strany.

dzinárrodného hľadiska. Utorok bol venovaný tzv. čihoštskému zázraku. K slovu sa mali dostať aj znalci z vojenskej oblasti a politického spravodajstva. Nakoniec boli naplánované záverečné reči. Rozsudok mal byť vynesенý v stredu. Na konci hlásenia Čížek konštatoval: „*Zatím lze říci, že soudruzi z oboru justiční zprávy a SÚC až na menší zpravidla nepředvídané chyby v režii spolupracují vzorně, kdežto vnitro je se svými úkoly v prodlení.*“

Dôležitou úlohou bolo nájsť správnych svedkov pre proces, o čom svedčia aj úlohy z porady 28. marca, kde bolo vytýčených niekoľko úloh v tomto smere. V súvislosti s Mastiliakom sa javí zaujímavá úloha svedkov baziliána Pavla Hučka a redemptoristu Františka Nováka. Bolo totiž potrebné urýchlene zistiť, v ktorej väznici sa Hučko nachádza a priviesť ho do Prahy. Údajne vedel o tom, že Jarolímek mal prechovávať banderovca, čo si mal ešte Košař z ministerstva vnútra overiť, pretože bolo podozrenie, že to nebol banderovec, ale riadne prihlásená osoba. Aj Novák z kláštora redemptoristov v Libějoviciach, aktuálne vo výkone trestu, mal byť svedkom v otázke ukrývania banderovcov. Uvažovalo sa aj o tom, že príslušník ŠtB vyšetrojúci Kolakoviča by vystúpil počas pojednávania ako svedok, čo však malo byť ešte prejednané s veliteľom Štátnej bezpečnosti Osvaldom Závodským. Hlavní organizátori procesu sa dokonca pohrávali s myšlienkou, že by jeden z obžalovaných rehoľníkov – Stanislav Barták – vystúpil v rozhlase, čo však stále iba zvažovali.²⁹⁷

Aj v hlásení referenta Střidu z nasledujúceho dňa²⁹⁸ nachádzame informácie o tom, že úlohy z porady z 25. marca boli plnené. V priebehu dňa Aleš z generálnej prokuratúry dal k dispozícii výber materiálu, tzv. „*Doplňující materiál k akci M a spol.*“, ktorý bol spracovaný a následne zatriedený do štyroch skupín: 1. veci týkajúce sa všeobecne politiky; 2. kláštory ako strediská ilegálnej činnosti; 3. postoj kláštorov k majetkovým záležitostiam a 4. rehoľníci ako kazatelia a vychovávatelia mládeže. Pri spracovávaní materiálu Generálna prokuratúra v Prahe „*sledovala zásadní hledisko dokumentovat rozvratnickou činnost řádu*

297 NA, f. MS. KA. kr. 218 M a spol. Úkoly z porady dne 28. 3. 1950. Dokument bol publikovaný v: LETZ, R. (Ed.): Dokumenty, s. 46 – 48.

298 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 14, a.j. 93. DZCO. 65. zpráva. Denní hlášení církevního oddělení státní prokuratury ministři spravedlnosti A. Čepičkovi. Praha 29. 3. 1950.

a ukázat na kláštery jako semeniště vatikánské protistátní politiky“.²⁹⁹ Materiál dodalo aj ministerstvo vnútra. Košar priniesol materiál o zabavených predmetoch v kláštoroch a o prípade kláštora v Libějoviciach, ktorý sa týkal predovšetkým redemptoristu Mastiliaka. Jiří Putník z trestného oddelenia ministerstva spravodlivosti (III/1), v pondelok a v utorok pracoval v archíve redakcie Rudého práva, predložil Čížekovi výber novinových správ o „rozvratné činnosti hierarchie a klášterů v Polsku“, ale nepriniesol spis Bobeho. Ten, ako sa ukázalo, mal sám minister Čepička a až po viacerých urgenciách sa spis dostal v stredu večer k prokurátorovi Čížekovi. Ujhelyi síce priniesol zo Slovenska spracovaný materiál týkajúci sa činnosti kláštorov na Slovensku, ale ani on nedoniesol už skôr vyžiadany spis Kolakoviča. Čížek v ten deň zabezpečil účasť profesora z odboru medzinárodného práva z Karlovej univerzity v Prahe Antonína Hobzu na procese a vypracovanie znaleckého posudku. Aj preto mohol Střída v hlásení konštatovať: „*Všichni soudruzi referenti plnili přikázané jim úkoly a rozdělili si studium nezpracovaného materiálu (mincentiáda, internunciatura, věc Libějovice, benderovci, Hučko, materiál dra Huba)*.“

Hub bol úspešný v zabezpečení filmu a rozhlasu v procese, ktorých úlohou bolo zabezpečiť jeho propagáciu. Podarilo sa mu dohodnúť aj s ČTK, že jej pracovníci pripravia na stredu fotografický materiál o kláštoroch, o ktorých bude reč počas procesu. Tieto úlohy sa mu podarilo splniť už v pondelok. V utorok potom uviedol správu na konferenciu, ktorá sa mala uskutočniť v stredu. Nedarilo sa mu v inej veci. V kabinete ministra Čepičku mal preskúmať materiál hodiaci sa k procesu Neuls, čo v tento pondelok aj urobil, ale v utorok musel Čížekovi s Urválkom oznámiť, že tam nič nenašiel. Z procesu bolo tiež vylúčené použitie materiálu týkajúceho sa prešovského gréckokatolíckeho vladky Pavla Petra Gojdiča. Materiál skúmal Hub, ale na príkaz, zdá sa, že

299 Tento materiál má iba 13 strán, a je súčasťou fondu: NA, f. MS. KA. kr. 218 M a spol. Napríklad o gréckokatolíckych baziliánoch v kláštore v Prešove, ktorí boli zaradení do kategórie A, teda pomer k politike všeobecnej (benderovci) bol použitý spis Or I 652/48. V správe sa doslovne uvádza: „*Řeckokatolický kněz – mnich basilián Jan Potaš se dopustil velezrady, poněvadž vešel do styku s představenými a vůdci ukrajinských nacionalistů a s příslušníky UPA a OUN. V roce 1945 až 1947 při likvidaci UPA a OUN v Polsku organizoval útěk řádových sester a kněží aktivně činných v ÚPA a OUN v Polsku do Československa a odtud potom do západních států. (č.l. 12). Použití bohužel problematické, poněvadž věc nebyla bohužel meritorně zpracována.*“

Karla Klosa, mu bolo v utorok oznámené, že materiál nebude použitý pre proces s rehoľníkmi. Je teda veľmi pravdepodobné, že ho nepoužili kvôli pripravovanému procesu proti samotnému vladykovi Pavlovi Gojdičovi. V tomto procese bol zasa Mastiliak vypočúvaný a nútený, aby svedčil proti Gojdičovi. Zachoval sa však statočne, lebo Milan Moučka, šéf vyšetrovateľov musel konštatovať, že „*Mastilák úplne popírá, že by niečo vedel o Gojdičovi, je ho však možno použiť na Hučko*“. Nakoniec sa cirkevná koordinačná komisia uzniesla, že Mastiliak v procese proti biskupom nebude použitý ako svedok proti Pavlovi Gojdičovi.³⁰⁰

Pokračovalo sa aj vo vypočúvaní rehoľníkov a potenciálnych svedkov. Urválek predbežne vypočul premonštrátov Machalku, Tajovského a Bartáka, ale iba Barták potvrdil svoju administratívnu výpoveď. Ďalší dvaja sa ju snažili zmeniť. Růžička popoludní informačne vypočul Mastiliaka, ktorý „*rovněž se snaží seslabiti svoji administrativní výpověď, zejména pokud jde o rozvratnou činnost v partizánských oddílech za slovenského národního povstání*“.³⁰¹ Karel Klos ministrovi Čepičkovi v hlásení napísal³⁰², že s Košařom prejednal vyšetrovanie svedkyne Adlerovej a jej eskortovanie na ďalší výsluch do Prahy, lebo by mohla byť použitá proti premonštrátovi Machalkovi. Vo veci Mastiliaka Klos uviedol, že ten „*bude dále vyšetřován k otázkám papežského východního ústavu, neboť s. Košař sdělil, že vnitro nemá o této věci zvláštního materiálu*“. Bolo to prinajmenšom nepochopiteľné, že sa Košařovi nepodarilo zabezpečiť materiál týkajúci sa rímskeho Russica a jeho aktivít voči ZSSR a krajinám ľudových demokracií! Bolo vôbec možné, aby na ministerstve vnútra na túto tému, aj napriek závažnosti tejto otázky, nemali vôbec nič?! Na základe čoho potom, ak nie na základe domnienok a primitívnych kombinácií, vytvorili teóriu o takej veľkej škodlivosti a nebezpečnosti tohto kolégia? Bolo teda potrebné získať aspoň základné informácie z iných zdrojov, na čo však už nebol čas.

Vo večerných hodinách sa u Karla Klosa uskutočnila porada, na ktorej sa podľa hlásenia Klosa Čepičkovi zúčastnili Aleš, Ziegler, Čížek

300 NA, f. SÚC, inv. č. 129, kart 93. Procesy. Zápis o poradě koordináční komise na ktorej boli prítomní Bedrna, Bellanský, Cícha, Čížek, Feješ, Havelka, Klos, Kopecký, Málek, Moučka, Neuls, Novák, Průša, Richtr a Ziegler. 14. 11. 1950.

301 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 14, a.j. 93. DZCO. 65. zpráva. Denní hlášení církevního oddělení státní prokuratury ministrovi spravedlnosti A. Čepičkovi. Praha 29. 3. 1950.

302 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 18, a.j. 120. MS - DHKK. Hlášení ze dne 28. 3. 1950.

a Urválek a rokovali o súčasnom postupe práce na príprave procesu. Uvádza sa v ňom: „Konstatováno, že materiál justiční je v podstatě zpracován, že však vnitro nevydalo slíbený materiál zejména, pokud jde o zpravodajskou službu Vatikánu, východního ústavu a rovněž tak materiál ve věci Sklenovský. To co dodali ve věci Sklenovský, je nám stejně již známo. Volám s. Košare na středu k sobě.“ O priebehu a záveroch porady bol informovaný aj Střída, lebo ten ako referent v hlásení Čepičkovi o tejto porade napísal: „Večerní porady u s. dr. K. Klose zúčastnili se soudruzi Čížek a Urválek. Byly probány jednotlivé staré případy a jich využití v procesu, zkoumáno, kteří svědkové mají býti obesláni a zhodnocena dosavadní příprava k procesu.“³⁰³

Porada sa v ten istý deň uskutočnila aj na SÚC, a to za účasti samotného ministra Čepičku, ktorý poradu začal a riadil, a Havelku, Plíhala, Dolka, Huba, Knotteho a Průšu. Najprv sa hovorilo o pripravovanej akcii proti kláštorom a mediálnej kampani, k čomu minister Čepička vyslovil svoje pripomienky. O pripravovanom procese proti desiatim rehoľníkom sa konštatovalo, že proces sa začína 31. marca 1950. Prítomní sa uzniesli, že bude zaistená väčšia účasť aj spoľahlivých pokrokových kňazov na procese. Výdavky účastníkom zo Slovenska mal hradíť Slovenský úrad pre veci cirkevné.³⁰⁴

O priebehu príprav na proces boli informovaní, samozrejme, aj členovia ÚV KSČ, čo tiež vyplýva z hlásenia Karla Klosa Čepičkovi: „S. Hendrykovi a Fraňkovi do ÚV zaslán materiál (naše politická zpráva a žaloba). Materiál s. Huba, dodá s. Hub sám, neboť ještě v úterý nebyl v dostatečném množství k dispozici.“³⁰⁵ A že ho skutočne dodal, sa dozvedáme z jeho hlásenia ministrovi. Okrem toho v hlásení informoval, že sa zúčastnil na propagačnej porade za účasti Plíhala, Havelku a Peteru. Zo SLÚC v Bratislave zastúpenej Bortelom a Milanom Krajčíkom Hub dohodol účasť 120 komunistov na procese s rehoľníkmi v sobotu a v nedeľu. Robotníci mali pochádzať zo všetkých slovenských krajov. S účasťou slovenských kňazov sa nepočítalo, pretože v nedeľu museli byť doma kvôli bohoslužbám. Husák žiadal, aby cestovné výlohy niesol SÚC, ale minister rozhodol, pravdepodobne to bol Čepička, že to zaplatí SLÚC, o čom Hub informoval Krajčíka. Okrem toho Hub z Richterom rozplánovali nové obsadenie porotnej siene verejnosťou. Zúčastnil sa aj na

303 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 18, a.j. 120. MS - DHKK. Hlásení ze dne 28. 3. 1950.

304 NA, f. SÚC, inv. č. 94, kart. 23. Zápis č. 57 z porady na SÚC. Praha 28. 3. 1950.

305 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 18, a.j. 120. MS - DHKK. Hlásení ze dne 28. 3. 1950.

porade s ministrom Čepičkom a prejednal s Neulsom tlačovú konferenciu pre novinárov, na ktorú už bol pripravený materiál pre novinárov.³⁰⁶

Podľa úloh z porady z 25. marca sa malo večer rozhodovať aj o rozsudkoch, ale v denných hláseniach o tom nie je žiadna zmienka. V hláseniach Karla Klosa je však zmienka, že v stredu 29. marca sa uskutočnila porada s ministrom, ale môžeme sa iba domnievať, že hovorili aj o procese Machalka a spol.³⁰⁷

Aj naďalej sa pokračovalo v prípravách na proces. Richter s Košařom mali úlohu zabezpečiť absolútnu izoláciu obžalovaných. Počas pojednávania mali obžalovaní sedieť medzi členmi SNB, ktorých mal vybrať Košař. Ten spolu so Zieglerom mali zariadiť prevoz obžalovaných na proces. Košař mal tiež vybrať vhodných svedkov vo veci tzv. čichoštského zázraku a navrhnúť, ktorí z nich by mohli svedčiť počas procesu.

František Hub hlásil ministrovi Čepičkovi, že Štefan Maliček zo SLÚC na výzvu SÚC dodal fotografie z banskobystrickej slávnosti. Pre proces s rehoľníkmi doručil veľký fascikel dôkazového materiálu o kolaborantskej činnosti slovenských kňazov, čo Hub okamžite poslal na Štátnu prokuratúru. Hub sa zúčastnil na propagačnej porade, na ktorej bol stanovený plán vypracovania článkov vrátane piatku, teda do dňa začiatku procesu. Bernáškovi odovzdal materiál o kláštoroch a zahraničné správy o Čihošti. Rokoval aj s prezidentom Štátneho súdu Richtrom, že SÚC dá počas procesu denne k dispozícii dve dobré písárky a postará sa o nocľah pre dvadsať ľudí. Všetkým cirkevným tajomníkom KNV oznámili, že sa bude konať proces s rehoľníkmi a dali im inštrukcie. Podobne aj SLÚC dostal príslušné informácie. Rokoval aj s ministrom Plojharom o úvodníku pre Vestník katolíckého duchovenstva, ktorý mu Plojhar sľúbil dodať do obeda nasledujúceho dňa.³⁰⁸

Jednou z najdôležitejších úloh, ktorá mala byť realizovaná v stredu, bola tlačová konferencia. Jej organizátorom bol Jindřich Neuls, v procese zodpovedný za kontakt s médiami. Na konferenciu novinárov, mala sa uskutočniť o 18. hodine, zabezpečil materiál od Huba o kláštoroch, ktorý v priebehu dňa aj dostal v požadovanom množstve, aby ho mal

306 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 8, a.j. 47. DZOI. Denní hlášení ministrovi spravdnosti A. Čepičkovi. Praha 28. 3. 1950.

307 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 18, a.j. 120. MS - DHKK. Hlášení ze dne 29. 3. 1950.

308 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 8, a.j. 47. DZOI. Denní hlášení ministrovi spravdnosti A. Čepičkovi. Praha 29. 3. 1950.

k dispozícii každý účastník konferencie. Okrem toho novinári dostali aj fotografický a dokumentárny materiál a text obžaloby. O konferencii sa dozvedáme ďalšie podrobnosti z hlásenia Karla Klosa ministrovi Čepičkovi.³⁰⁹ Na tlačovej konferencii sa zúčastnilo 18 zástupcov médií, teda zástupcovia novín, týždenníkov, filmu i rozhlasu. Najprv námestník ministra spravodlivosti Karel Klos podal politický výklad konaného procesu a potom sa ujali slova ďalší organizátori procesu, teda Čížek, Hub a Novák. Novinári podľa slov Klosa „*projevili velký zájem*“ o proces, ale nedal im súhlas na to, aby si každá redakcia vzala na proces svojho fotografa. Bolo totiž naplánované, že fotografovať budú iba pracovníci ČTK a Slovenskej spravodajskej kancelárie. „*Novinářům byl dán k dispozici materiál s. Huba a zpráva s. Čížka o procesu. Dále fotografický materiál, pokud byl po ruce. Novinári velmi uvítali, že bude denně během procesu konána s nimi porada o tiskovém zpracování. S. Svoboda z MF mi sdělil, že by bylo vhodné požádat s. ministra Kopeckého, aby pro nedělní tisk uvolnil další papír pro dvoustránkové zpracování procesu. Prosím, aby s. ministr uvážil, zda upozorní na tuto věc s. Kopeckého.*“

O priebehu tlačovej konferencie informoval za cirkevné oddelenie Štátnej prokuratúry Čepičku Strída.³¹⁰ V hlásení písal: „*Byla konána tisková konference na ministerstvu spravedlnosti na účasti zástupců tisku NF a všech intervenujících prokurátorů. Soudruh Dr. K.Klos vyzdvihl význam a důležitost procesu, soudruh Čížek rozbral skutkovou podstatu trestných činů jednotlivých obžalovaných i problematiku celého případu v celku. Zástupcům tisku byli dány pokyny, čeho zejména nutno z procesu použítí a které momenty zdůraznit, aby zájem o proces se stupňoval a jako závěr vyplynulo, že kláštery vůbec jsou semeništěm protistátní rozvratnické a vyzvědačské politiky řízené Vatikánem a ovládané USA. V tisku bude referováno o procesu až od soboty I.IV., v neděli bude případu věnována celá stránka a obsah doplněn též fotografiemi, které byly dány k dispozici.*“ V správě ďalej ministra informoval, že bol dodaný a spracovaný ďalší materiál, a že boli dodané spisy Bobe a Kolakovič. Prokurátori Čížek, Urválek a Brožová pripravili a predložili osnovy zá-

309 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 18, a.j. 120. MS - DHKK. Hlásení č. 73 ze dne 30. 3. 1950. Pozri tiež: NA, f. MS. KA. kr. 218 M a spol. Koncept zprávy pro novináře. Jej autorom je pravdepodobne Karel Klos. Bez miesta a dátumu.

310 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 14, a.j. 93. DZCO. 66. zpráva. Denní hlášení církevního oddělení státní prokuratúry ministrovi spravodlnosti A. Čepičkovi. Praha 30. 3. 1950.

verečných rečí. S predsedom senátu Jaroslavom Novákom bol dohodnutý priebeh procesu a jeho postup poslal Střída v prílohe. V správe sa stručne venoval aj výsluchu obžalovaných rehoľníkov: „*Předběžný informační výslech obžalovaných byl včera doporučen. Soudruh Střída vyslechl zbívající obžalované Braito, Blesíka a Urbana, kteří v podstatě potvrzují obsah svých administrativních protokolů. Na hlavním přelíčení jsou fyzicky i duševně připraveni. Obžalovaný Blesík sdělil svůj úmysl, že při hlavním přelíčení hodlá před veřejností dokázat, že vysoká církevní hierarchie světská i řádová, plnící bezvýhradně rozkazy Vatikánu, je původcem všech nesnází vznikajících při řešení církevní otázky ve státě, tedy nejen brzdou klidného vývoje, nýbrž i škůdcem zájmů samotné římsko-katolické církve.*“³¹¹ Na koniec správy dodal aj informáciu zo zákulisia prípravy procesu: „*Po celou dobu přípravy k procesu byla plně zaměstnána v úředních hodinách a dlouho po nich často až do pozdních večerních hodin též kancelář zdejšího oddělení a všechny soudružky splnily svědomitě nemalé úkoly, které byly na ně vloženy.*“

Aj vo štvrtok 30. marca 1950 sa realizovali dôležité úlohy. Spracovával sa materiál o banderovcoch (Růžička, Hruban, Urválek), bol predložený presný návrh na usporiadanie brožúry o procese podľa návrhu komisie (Neuls), boli zabezpečení príslušníci SVS, SNB a Štb určení na stráženie budovy a službu v rokovacích miestnostiach (Richter, Košař), a malo byť zabezpečené predvedenie a predbežné vypočúvanie svedkov Scheinosta, Hrubého, Zemka, Nováka, Nebáznivého (Čížek). Karel Klos sa mal dohodnúť so Závodským o vhodnosti použiť ako svedka v procese príslušníka Štb, ktorý vyšetroval kauzu Kolakovič. Mal tiež zvážiť vhodnosť výpovede Melzera ako svedka a tiež, čo má povedať Barták v rozhlase.

Čížek dostal úlohu zistiť, kde sa nachádza bazilián Pavel Hučko, odsúdený pre podporu banderovcov. Hučko mal vedieť o tom, že Jarolímek prechovával banderovcov, ale bolo to ešte potrebné prostredníctvom Košařa preveriť, pretože bolo podozrenie, že išlo o riadne prihláseného človeka. V deň súdu bol skutočne vypočutý svedok Pavol Hučko, baziliánsky mních a farár gréckokatolíckej farnosti v Prahe, ktorý mal podľa pôvodného plánu vypovedať pred súdom počas procesu proti rehoľníkom. Na poslednú chvíľu sa to však zmenilo, a tak s ním bola

311 Blesík počas procesu nič také netvrdil a tak ako mnoho „zaručených správ“ aj táto bola pravdepodobne iba prianím tvorcov procesu.

31. marca urobená výpoveď.³¹² V zápisnici, žiaľ, nie je uvedené miesto výsluchu, a ani kto ho vypočúval. Jeho výpoveď je zapísaná na tlačive „výsluch svedka“, ktorý mal prevádzať vyšetrojúci sudca. Či to ozaj tak bolo, z dokumentu sa nedozvedáme. Hučko počas výsluchu potvrdil iba to, čo od neho vyšetrovatelia chceli počuť: *„Pamatuji se, že někdy v letech 1939-1942 bylo to v době t. zv. slovenského štátu, jsem byl na exerciciích v Michalovcích. Navštívil jsem u té příležitosti klášter redemptoristů v Michalovcích. Tehdy asi, možné že to bylo v uvedené době při jiné příležitosti, jsem se tam setkal s Mastilákem. Podle mého mínění, jak jsem měl tehdy dojem, byl Mastilák v té době představeným, nebo aspoň před úřady zastupoval klášter, ježto představený Trčka byl Čech a neměl slovenské státní občanství.“* Boli to nepravdivé údaje, lebo Mastiliak bol v Ríme až do roku 1944, ale vynútené svedectvo je tiež „svedectvo“...

Štátna prokuratúra v Prahe žiadala ešte 25. marca 1950 Miestny národný výbor v Obořišti o vyjadrenie sa k osobe Ivana Mastiliaka. Predseda MNV Karel Slabihoudek³¹³ v odpovedi z 29. marca, na prokuratúru prišla 31. marca, písal o povesti a majetkových pomeroch, že: *„MNV nemůže o jmenovaném dáti žádných zpráv, neboť se jedná o příslušníka kláštera, kde jsou přísně izolováni od celé obce takže nemůžeme znáti jeho soukromní život. Celková charakteristika však je ta, že celý klášter volil bílé lístky veřejně takže komise toto celá viděla a rovněž když se jednalo o podepsání zdravotice J.V.Stalina celý klášter toto odmítl. S toho posuzujeme na odpor proti dnešnímu našemu řádu. Majetek nemá žádný.“*³¹⁴ Slabihoudek však už nenapísal, že priznaných bielych lístkov

312 NA, f. StS, č. j. Or I/VII 31/50. Výslech svědka Pavla Hučka na Státním soudě v Praze. 31. 3. 1950.

313 Podľa tvrdení obyvateľov Obořišta Karel Slabihoudek žil na vtedajšie časy v normálnej rodine, ale on bol zarytý komunista nenávidiaci všetko spojené s náboženstvom, zatiaľčo jeho manželka bola kresťanka, ktorá určite nehorela nenávisťou voči kňazom a cirkvi. Slabihoudek svoj život zakončil neslávne. Podľa nariadenia vlády museli byť zo štátnych škôl odstránené kríže, čo sa stalo aj v Obořišti. Keďže ich nemali kam dať, Slabihoudek ich uskladnil u seba na povale. Neskôr sa údajne práve na tomto mieste, možno ešte aj medzi tými krížmi, obesil.

314 NA, f. StS, č. j. Or I/VII 31/50. Č.j.: Pst I 454/50. Státní prokuratura v Praze Místnímu národnímu výboru v Obořišti vo veci Zpráva o pověsti Mastilák Jan. Praha 25. 3. 1950. Č.j. 376. Odpověď (na tom istom tlačive) Místního národního výboru v Obořišti Státní prokuratuře v Praze vo veci Zpráva o pověsti Mastilák Jan. Praha 29. 3. 1950.

bolo podstatne menej ako ich odovzdali z kláštora, a teda aj voľby v Obořišti boli prakticky zmanipulované.

Z hlásenia Karla Klosa Čepičkovi sa dozvedáme aj ďalšie dôležité informácie o príprave procesu: *„Porada se všemi soudruhy, účastnými na této věci. Zkontrolovány všechny úkoly a provedena rozprava o průběhu režie procesu. Bude třeba rozhodnout, zda o otázkách církevního majetku a Jarolímkově postupu v této věci má být vyslechnut náměstek ministra Ďuriše s. Machačka. Dále vyhraženo schválení předložených konceptů závěrečných řečí prokurátorů (jen schemata). Závěrečnou zprávu podám s. ministrowi ústně.“*³¹⁵

Na SÚC sa zasa uskutočnila porada prednostov oddelení, na ktorej boli prejednané prípravy na propagáciu procesu, presne podľa predbežnej dohody s tlačovým referentom ministerstva spravodlivosti a štátnou prokuratúrou. František Hub ďalej hlásil ministrowi, že rokovoval s prokurátorom Čížekom o tlačových záležitostiach v súvislosti s procesom. Po dohode s Richtrom Hub zabezpečil dve pisárky na každý deň, hoci podrobnosti zariadil sekretariát. So SLÚC prerokoval podrobnosti zájazdu Slovákov na proces, ktorým bolo zaistené stravovanie a nocľah. Telefonicky dohadoval z jednotlivými KNV účasť dedinčanov z krajov Plzeň, Gottwaldov, Olomouc a Ostrava a zabezpečil aj účasť zamestnancov SÚC na procese.³¹⁶

Vo štvrtok odovzdal svoj posudok o postavení diplomatických zástupcov z medzinárodného hľadiska Antonín Hobza. Jeho posudok, za ktorý si, mimochodom, požiadal honorár 10 000 korún (!), nezodpovedal predstavám komunistov, hlavne z politického hľadiska, a preto ho musel prepracovať. V tejto veci ingeroval dokonca aj sám minister Čepička: *„S. Klos. Podle pokynu s. ministra má být posudek dra Hobzy o postavení diplomatických zástupců s mezinárodního hlediska přezkoumán předem také námi (s. Čížkovi bylo sděleno telefonicky).“*³¹⁷ Komunisti nakoniec boli vcelku spokojní s jeho „posudkami“, pretože bol aj neskôr povolaný ako znalec pri cirkevných procesoch, napríklad v procese „Zela a spol.“. Ešte v tridsiatych rokoch 20. storočia uznávaný odborník na právo sa tak po 2. svetovej vojne úplne zapredal komunistickému režimu.

315 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 18, a.j. 120. MS - DHKK. Hlášení č. 73 ze dne 30. 3. 1950.

316 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 8, a.j. 47. DZOI. Denní hlášení ministrowi spravodlnosti A. Čepičkovi. Praha 30. 3. 1950.

317 NA, f. MS. KA. kr. 218 M a spol.

III.2. Priebeh procesu pred senátom Štátneho súdu

v Prahe

III.2.1. Súdne pojednávanie

III.2.1.1. Prvý deň procesu – piatok 31. marca 1950

Ráno, v deň procesu 31. marca 1950 boli rehoľníci netradične zobudení. Do cely v sprievode dozorcú vstúpil holič, ktorý ich oholil a ostrihal, aby počas procesu vyzerali dobre. Každému dali rehoľný odev, niektorým dokonca nový. Nakoniec si to prišiel preveriť aj jeden z prokurátorov.³¹⁸ Na miesto konania procesu, teda na Pankrác, boli z Ruzyne prevezení autobusom. Strážcovia im už nedali putá a ani tmavé okuliare. Dokonca im v autobuse nikto nebránil rozprávať sa medzi sebou. Prekvapením bolo, že na námestí pred pankráckym súdom postávali hlúčky ľudí, ktorí sa o procese dozvedeli z rozhlasu a preto očakávali príchod „zločincov“. Hneď po vystúpení z autobusu sa každého z rehoľníkov ujal príslušník SNB, každý v novej uniforme a v nových hnedých topánkach.³¹⁹

Obžalovaní boli privedení do súdnej siene, kde sa uskutočnilo viacero dôležitých procesov, ako napríklad proces s Herrmannom Frankom, s českou protektorátnou vládou, či s Miladou Horákovou a spol. Sála už bola naplnená zvedavcami, predovšetkým z radov „pracujúceho

318 „Následující ráno nám toto oblečení donesli a poručili, abychom se do něho oblékli. Prokurátor ještě přišel zkontrolovat, jestli jsme řádně oblečeni. Byl však zřejmě víceméně odkázán na nás. Mě se aspoň ptal, jestli je to všechno, jestli nemám tady – a ukazoval k cingulu – mít ještě “to, co se na tom báby modlejí” – mínil zřejmě růženec.“ MIKULÁŠEK, F.: Za zdí, s. 85-86.

319 BLESÍK, J.: Rozmlouvám s minulostí, Díl XVIII., s. 2649 – 2650. Podobne si na to spomína aj Vít Tajovský: TAJOVSKÝ, V.B.: Člověk musí hořeti, s. 232.

ľudu“ zo všetkých kútov republiky, starostlivo vybranými komunistickým aparátom. Proces bol síce oficiálne verejný, ale na každý deň sa vydávali vstupenky, takže do sály sa nemohol dostať každý, kto mal o to záujem. Okrem toho striedanie publika malo aj ďalší účinok, a to ten, že nezainteresovaný pozorovateľ si nemohol na základe niekoľkých hodín v súdnej sieni vytvoriť celkový pohľad na proces a aj na obžalovaných. Musel sledovať dennú tlač, ktorá však nepísala objektívne, preto aj celkový dojem z obžalovaných rehoľníkov bol u mnohých ľudí práve taký, aký ho režiséri procesu očakávali, teda negatívny. Priebeh procesu a jeho organizácia bola prítomným „obecenstvom“ hodnotená, samozrejme, pozitívne.

V sále boli prítomní aj príslušníci ŠtB a SVS, ktorí mali úlohu strážiť rehoľníkov a zároveň byť pripravení pohotovo zasiahnuť, ak by sa udialo čosi neplánované. Ďalej tam boli vybraní a politicky spoľahliví pracovníci rozhlasu, štátneho filmu, zástupcovia tlače a fotografi z ČTK, ktorí sa mali postarať o medializáciu „zločinov“ obžalovaných rehoľníkov. V súdnej sieni nechýbali ani predstavitelia duchovenstva, takzvaní pokrokoví duchovní, ktorí sa aktívnou spoluúčasťou podieľali na „budovaní socializmu“ a upevňovaní postavenia Komunistickej strany Československa.

Pre zdôraznenie „trestnej činnosti“ obžalovaných rehoľníkov bol v súdnej sieni vystavený dôkazový materiál, teda zbrane (pištole, samopaly, munícia), ktoré boli prinesené samotnými príslušníkmi ŠtB do kláštorov a potom prezentované ako príprava na prevrat. Na obdiv boli vystavené aj bohoslužobné predmety (kalichy, cibória, monštrancie), opátske insignie (pectorály, berly), ktoré sa rehoľníci snažili ukryť pred komunistami, keď začali byť presvedčení, že im hrozí nebezpečenstvo. Tieto dôkazy mali u „pracujúceho ľudu“ vzbudiť dojem, že kláštory sa skutočne tajne pripravovali na ozbrojené povstanie. Žiaľ, mnohí pracujúci, napriek absurdnosti obvinení, týmto dôkazom aj uverili.

Jednou z najdôležitejších osôb pri samotnom procese bol prokurátor. Už počas porád pred procesom sa ukázali jeho úloha a vplyv, keďže v jeho osobe bolo v procese tlmočené stanovisko čelných predstaviteľov KSC a jej ústredných orgánov k obžalovanému a jeho trestnej činnosti. Aj keď proces navonok viedol predseda senátu, v skutočnosti bol jeho ústrednou postavou štátny prokurátor. Tak to bolo aj v procese s desiatimi rehoľníkmi. Štátnu prokuratúru v rokoch 1949 – 1952 viedol Bohumír Ziegler, ktorý sa osobne podieľal aj na réžii procesu s rehoľ-

níkmi. Pre samotný proces bolo určených päť prokurátorov, ktorí, ako to dokazujú vyššie uvedené dokumenty, mali v procese vopred rozdelené kompetencie, tematické okruhy a obžalovaných.

Desiati rehoľníci zasadli na lavici obžalovaných a každý mal sprava i zľava príslušníka SNB. Pred nimi zasadol senát Štátneho súdu, ktorý mal oddelenia v Prahe (8 senátov), Brne a v Bratislave, a pre tento proces ho tvorilo päť ľudí. Predseda senátu Jaroslav Novák sedel v strede. Ďalej predmetný senát podľa zápisu z hlavného pojednávania mal týchto členov: vojenský sudca plukovník Otakar Matoušek, sudca z povolania Vladimír Podčepický, sudcovia z ľudu Cyril Churý a Anna Součková. Za náhradníka bol určený sudca z ľudu Václav Jareš. Za zapisovateľov boli určení Brynda, Karmazín a Vítovcová. Po ľavej strane sedeli prokurátori Karel Čížek, ktorý ako hlavný „režisér“ monsterprocesu viedol aj obžalobu, a Josef Urválek. Prokuratúru zastupovali aj Střída, Růžička a ľudová prokurátorka Ludmila Brožová. V procese sa zvažovala verzia, že budú iba štyria prokurátori³²⁰, ale v dokumente z 25. marca 1950 sú už spomínaní piati, teda už aj Růžička. Po pravej strane sedeli piati obhajcovia obžalovaných ex offio, teda advokát Machalku a Šilhana Karel Kratochvíl, Tajovského a Mikuláška Jindřich Konrád, Braita a Blesíka Josef Civín, Mastiliaka a Urbana Ludmila Turečková a Kajpra a Bartáka Jiří Vízek. Medzi obžalovanými a senátom bolo miesto na vypočúvanie obžalovaných a svedkov, so zábradlím, na ktorom boli pripevnené mikrofóny. Všetci obžalovaní museli pri výpovedi stáť, iba v prípade Blesíka bola kvôli jeho zdravotným problémom urobená výnimka, že si mohol sadnúť.³²¹

Hlavné pojednávanie s desiatimi rehoľníkmi obvinenými zo zločinov velezrady a špionáže sa začalo na Štátnom súde v Prahe na Pankráci v piatok 31. marca o 8. hodine a 12. minúte. Písomný protokol z hlavného pojednávania je často iba heslovitý, takže miestami na jeho základe je ťažko verne rekonštruovať, ako sa vyvíjal proces a čo všetko sa počas neho hovorilo. Václav Vaško v tejto súvislosti v roku 1990 vyslovil názor: *„Dnes se už nikde nedovíme, jak proces přesně probíhal. I jeho oběti pamatují jen některé detaily. A úřední dokumenty? Magnetofonové záznamy nejsou, stenografický záznam se nedělal, soudní protokoly sestavoval předseda senátu, jak bývalo pravidlem v procesech padesátých let, doda-*

320 NA, f. MS. KA. kr. 218. Kritika procesu Machalka a spol. Poznámky k procesu proti „Ř“. Bez dátumu a miesta.

321 BLESÍK, J.: Rozmlouvám s minulostí, Díel XVIII., s. 2650 – 2652.

tečně, popaměti, zpravidla opisováním výpovědi obviněných ne před soudem, ale ve vyšetřovací vazbě, jak byly vyšetřovatelem StB zaznamenány v tzv. administrativních protokolech. Tyto protokoly ležely v kopiích na stolech jak před předsedou senátu, tak před prokurátorem. Oba v nich při hlavním líčení listovali, přizpůsobovali jim otázky a působili na obžalované, aby vypovídali, jak stojí v předloze.⁴³²²

Ukázalo sa však, že stenografický prepis celého priebehu procesu sa predsa zachoval, a to v materiáloch z ministerstva spravodlivosti v tzv. Klosovom archíve a aj v Čepičkovom fonde, kde je relatívne presne zachytené kto, čo a ako počas procesu hovoril. Sú tam výpovede obžalovaných rehoľníkov, otázky predsedu senátu Nováka a prísediacich, niekedy nazývaných priamo priezviskom, inokedy iba označených ako prísediaci. Nechýbajú, samozrejme, ani intervencie štátnych prokurátorov, sudcov z ľudu a advokátov obžalovaných. V ostatných veciach sa však Vaško nemýlil. Z mnohých miest v protokole je jasné, že predseda senátu i prokurátori mali k dispozícii „administratívne protokoly“ a na ich základe kládli otázky obžalovanému. Najprv kládol otázky iba predseda senátu a keď vyčerpal hlavné témy, dostali sa k slovu prokurátori. Tí sa snažili dotlačiť obžalovaného, aby vypovedal tak, ako je to uvedené v „administratívnom protokole“. Je však treba zdôrazniť, že sa im to príliš nedarilo! Úlohy mali, samozrejme, rozdelené, tematicky, ale keď sa to nedarilo jednému, hneď začal klásť otázky druhý. Pri výpovedi obžalovaného vôbec nebolo výnimkou, že hlavne prokurátor ho nenechal dokončiť myšlienku, ale skočil mu hneď do reči ďalšou otázkou, alebo úplne zmenil tému, len aby obžalovaný nemal ani na chvíľu pocit, že sa mu možno podarí vyvrátiť lživé a vykonštruované tvrdenia prokurátora a predsedu senátu.

Okrem oficiálnych dokumentov z procesu, ktoré sa zachovali v spisoch v Národnom archíve, vo Vojenskom historickom archíve a v Archíve Ministerstva vnútra Českej republiky v Prahe bohatým, aj keď veľmi tendenčným zdrojom informácií je vtedajšia denná tlač, ktorá venovala s patričným komentárom veľký priestor priebehu procesu. Zachovali sa aj spomienky samotných obvinených rehoľníkov, ktoré sú ďalším významným, aj keď často subjektívnym zdrojom informácií. O Ivan Mastiliak sa síce vo svojich spomienkach zmieňuje aj o priebehu procesu, ale iba veľmi stručne, a keďže neprináša žiadne nové fakty,

jeho svedectvo v tejto veci nie je podstatné. Jeho spolubrat Jan Blesík vo svojich pamätiach dáva procesu podstatne väčší priestor. Opisuje ho na takmer 100 stranách, pričom do spomienok vlepil aj články z dobovej tlače, ktoré písali o procese a ktoré vo svojich spomienkach sám komentoval. Premonštrát Tajovský síce hovorí o vyšetrovacej väzbe a súdnom procese, ale niektoré jeho informácie sú nielenže nepresné, ale aj nesprávne. Jezuita Mikulášek zasa vo svojich spomienkach venuje od zatknutia až po súdny proces iba sedem strán, hoci na druhej strane treba priznať, že jeho spomienky presne korešpondujú nielen obsahovo, ale aj časovo so zachovanou dokumentáciou v archívoch. V životopise Braita sa autor venuje procesu takisto iba pár strán. V zachovaných písomnostiach ostatných rehoľníkov sa proces nespomína.

Na začiatku procesu boli predsedom senátu overené osobné údaje a pomery obžalovaných rehoľníkov. O. Mastiliak bol predvolaný ako posledný. Zo stenografického zápisu je zrejmé, že odpovede rehoľníkov nebolo dostatočne počuť, pretože v zápise je viacero miest, kde miesto odpovede je iba uvedené, že zapisovateľ nerozumel otázke alebo odpovedi. V tejto časti zápisnice sa vyskytujú aj niektoré skomoleniny, pretože napríklad o. Ján Mastiliak je uvedený ako Jozef Machálek a narodil sa vraj vo Vranove nad Odrou. Potom predseda senátu obžalovaným pripomenul, aby pozorne vnímali obžalobu a priebeh pojednávania. Zdôraznil, že priznanie je polahčujúca okolnosť, preto nech sa každý z obžalovaných dobrovoľne prizná ku spáchaným zločinom, čím si môže pomôcť pri výmere trestu. Na to vykonal opatrenie, aby v súdnej sieni mohli zostať znalci aj počas výsluchu obžalovaných a svedkov. Až potom dal pokyn na prečítanie obžalovacieho spisu Štátnej prokuratúry v Prahe č. Pst I 454/50, z dňa 27. marca 1950, podpísanú štátnym prokurátorom Bohumírom Zieglerom. Keď prokurátor Karel Čížek dočítal obžalobu, predseda senátu urobil opatrenie zhodne s § 25 odst. 1 tr.z. Obžalovaným oznámil, že majú právo, aby sa proti obžalobe bránili, teda aby predstavili ich verziu opisovaných skutkov a eventuálne dôkazy. Potom o 8.45 h vyhlásil päťminútovú prestávku.³²³

323 NA, f. StS, č. j. Or I/VII 31/23/50. Hlavní přelíčení na Státním soudě v Praze, senát VII. ve dnech 31. března – 5. duben 1950 v trestní věci proti Augustin Machalka a spol. pro zločiny velezrady a vyzvědačství dle z. č. 231/48 Sb. a NA, f. MS. KA. kr. 46 b. Horáková a spol. Písemné záznamy ze soudních líčení s představiteli církvi – opat Machalka.

Rehoľníci boli, až na premonštráta Augustína Machalku, vyvedení zo súdnej siene. Naspäť sa mali postupne vracaať iba tí, ktorí mali byť v ten deň vypočúvaní. Ostatní mali byť, aspoň podľa zápisnice, iba oboznámení s tým, čo vypovedali ostatní obžalovaní. Redemptorista Jan Blesík na to takto spomína: „Všetchny nás odvedli na hlavní chodbu, kde čtyři z nás hned vyvolali a odvezli zpět do Ruzyně. Byli to P. Mastilák, P. Braitto, P. Urban a já. Ostatní tři premonstráti a tři jezuité zůstali již na Pankráci, kde s nimi pokračoval soudní proces v jejich výsleších a výpovědích. Nas odvezli proto, že nechtěli, abychom my věděli, co všechno si vymysleli na těch šest obžalovaných spolubratřích a jak se tito hájili.“³²⁴ Ani jeden z rehoľníkov neskôr neuvádzal, žeby ich niekto informoval o priebehu procesu a výpovediach spoluobžalovaných. V zápisnici sa aj tu nepravdivo uviedlo, že „tým obžalovaným, kteří budou slyšeni později, budou sděleny odpovědi předešlých obžalovaných“, lenže opak bol pravdou.

Spomienky premonštráta Tajovského sa v detailoch čiastočne líšia od spomienok Blesíka, a to v časti, kde Blesík tvrdí, a je to viac pravdepodobné, že štyroch spomínaných rehoľníkov vrátane Blesíka odviezli späť do Ruzyně: „Každý den po skončení soudního líčení zůstávali všichni obvinění na Pankráci, ale byli jsme nadále odděleni, abychom se snad nedomlouvali. Když jsme se vrátili na cely, museli jsme se vysvléct z hábitů, které nám přinesli zase ráno před začátkem přelíčení. Přes noc je ovšem vyprali, abychom je měli každý den pěkně čisté. Chtěli, aby to vypadalo, jak s námi pěkně zacházejí. Opravdová komedie! Dokonce nás holili a dávali nám i pořádnou stravu. Ráno bylo kafe s nějakým rohlíkem nebo chlebem, v poledne pak polévka a hlavní jídlo. Nemohli nás přece tak zničené pustit před soud! Měli o nás najednou dojemnou starostlivost.“³²⁵

Po prestávke sa o 9.04 h začalo vypočúvanie obžalovaného premonštrátskeho opata z Novej Říše Augustína Machalku. Jeho výpoveď podľa zápisnice vzbudzuje dojem, akoby nejavil veľké známky odporu voči obvineniam, ktoré mu boli kladené za vinu. Predseda senátu ho dokonca aj pochválil, že sa vo svojich výpovediach drží „administratívnej výpovede“, vypovedá teda podľa zápisnice spísanej počas výsluchov na ŠtB. Na druhej strane je však treba priznať, že z desiatich súdených rehoľníkov bol takmer najdlhšie vo vyšetrovacej väzbe, preto aj referenti mali viac času dôkladne ho „pripraviť“ na proces. Témy otázok

324 BLESÍK, J.: Rozmlouvám s minulostí, Díel XVIII., s. 2655.

325 TAJOVSKÝ, V.B.: Člověk musí hořeti, s. 232.

boli napríklad kapitula v Ríme, stretnutia opátov, postoj k okupantom a ku kláštoru nemeckých premonštrátov v Teplej, pozemková reforma, protištátne letáky či zázrak v Čihošti.³²⁶

V čase prestávky súdneho pojednávania zasadala aj tzv. Cirkevná šestka ÚV KSČ. Jej porada sa podľa zápisu začala o 11.35 h a skončila o 13.45 h. Viedol ju minister spravodlivosti Alexej Čepička, za účasti obvyklých členov komisie, teda Viliama Širokého, Zdeňka Fierlingera, Václava Kopeckého a Jiřího Hendrycha. Porady sa nezúčastnil iba Zdeněk Nejedlý. Členovia šestky sa procesom zaoberali hneď na začiatku schôdze a prvé prognózy naznačovali, že proces sa v podstate uberá podľa toho, ako bol naplánovaný.³²⁷

Popoludní za prítomnosti Augustina Machalku v súdnej sieni vypovedal želivský opát premonštrát Vít Tajovský. Na rozdiel od Machalku, od samého začiatku popieral, že by spáchal nejaké trestné činy a teda ani sa necítil vinný v zmysle obžaloby. Jeden z prísediacich s ním rozoberal pápežské sociálne encykliky, čo bolo neskôr v hodnotení a kritike procesu považované za negatívne a nevhodné. Okruh otázok sa ďalej týkal, podobne ako u Machalku, čihoštského zázraku, zbraní nájdených v kláštore, poslušného postoja k Vatikánu, postoja k okupantom a ku kláštoru v Teplej, či k pozemkovej reforme. Ku koncu výsluchu bol Tajovský konfrontovaný s Machalkom. Mali vysvetliť ich spoločnú náv-

326 Augustin Machalka použil zaujímavý príklad zo života ako odpoveď na otázku predsedu senátu, aby vysvetlil ako dostal pištoľ od jedného zo spolubratov a za akým účelom. Machalka odpovedal: „*Byl jsem na léčení v Luhačovicích. Vrátil jsem se z léčení. Přišel jsem k panu provisorovi. On v mé nepřítomnosti si opatřil lovecké pušky a zbrojní lístek a ukazoval mě to. Při této příležitosti mi ukázal tu pistoli a řekl mi přímo: Tu pistoli byste si měl vzít k sobě. Bydlel jsem v odděleném traktu. Usmál jsem se a řekl jsem: Co budu s pistolí dělat? Jednak neumím s ní zacházet a jednak nebožtík opat Souček říkal: Kdyby mne někdo přepadl, neubráním se a utluče mne. Ale mám tam starý moč a tím se ubráním. Nechtěl jsem ho urazit, když to dělal s takovou ochotou a vzal jsem ji.*“

327 Zápis schůze církevní komise ÚV KSČ jednající o procesu s představiteli církevních řádů, delegaci kněží do SSSR, postupu KSČ proti ordinářům, přestupu řeckokatolíků na pravoslaví a o návrhu na uspořádání mezinárodního sjezdu všech církví. 31. 3. 1950, Praha. In: Církevní komise ÚV KSČ 1949 – 1953. Edice dokumentů. I. Církevní komise ÚV KSČ („Církevní šestka“). Duben 1949 – březen 1950. Ed.: M. Bulínová, M. Janišová, K. Kaplan. Brno: Doplněk, 1994, s. 409. (Ďalej: Církevní komise).

števú v Čihošti v decembri 1949. Predseda senátu potom o 16. hodine 2. minúte vyhlásil desaťminútovú prestávku.³²⁸

Po prestávke bol pred senát predvedený František Šilhan, provinciál jezuitov pre Čechy a Moravu. Aj on sa veľmi jasne vyjadril, že sa necíti vinný v žiadnom z bodov obžaloby. Vypočúvanie sa zameralo na jeho spoluprácu a údajnú špionáž pre internunciatúru v Prahe, ako získal osnovu nového školského zákona a s kým o nej hovoril, ako zachovať „Sdružení katolícké mládeže“ a mladým zabrániť vo vstupe do ČSM, kontakt s arcibiskupom Beranom a stretnutie predstavených reholí a kongregácií v arcibiskupskom paláci v jeseni 1947, o protištátnych káziach a letákoch, o údajnom podávaní špionážnych správ hospodárskeho a politického charakteru monsignorovi De Livovi, kontakt s pánom Šmelom, údajným zamestnancom holandského veľvyslanectva³²⁹, vraj bazilián Hučko prostredníctvom neho podával správy na internunciatúru a teda do Vatikánu a iné veci. Šilhan zdôraznil, že „administratívne protokoly“ síce podpísal, ale nie so všetkým súhlasil. Veril však, že to bude môcť pred súdom vysvetliť. Nakoniec na otázku, či pozná spoluobžalovaných Machalku a Tajovského odpovedal, že ich dobre nepozná, lebo sa stretli iba raz alebo dvakrát.³³⁰

-
- 328 Ďalší z okruhu otázok kladených Tajovskému bol aj proces s maďarským kardinálom Mindszentym. Pri otázkach však odpovedal, že o procese proti kardinálovi vedel iba z Vatikánskeho rozhlasu. Na otázku prísediaceho: „*A je Vám známo, že tato Mindszentého koncepcie (Obnovenie habsburskej monarchie v strednej Európe. Pozn. autora) měla nejvyšší požehnání*“ odpovedal opäť negatívne: „*To mi není známo. Všechny tyto věci jsou mi vůbec neznámy*“. To už prísediaci nevydržal a povedal: „*Prosím Vás, žil jste v Československu a nebo snad blíže polárního kruhu v zapadlé vsi?*“ Tajovský sa však opäť obhajoval tým, že síce žil v Československu, ale nečítal noviny vydávané v Československu. Táto krátka pasáž ilustruje, že predstavitelia režimu si vôbec nevedeli predstaviť, že by sa niekto nezaujímал o politiku alebo dennú tlač. Každé iné tvrdenie bolo pre nich iba obyčajným vykrúcaním sa alebo klamstvom.
- 329 V dokumentoch sa toto priezvisko vyskytuje v troch podobách, a to Šmela, Šnela a Snela. Ako sa ukázalo ďalším vyšetrovaním, človek s týmto priezviskom nikdy nepracoval na holandskom veľvyslanectve. Bol to pravdepodobne agent provokátér z radov Štátnej bezpečnosti.
- 330 V téme o protištátnych letákoch chcel predseda senátu za každú cenu dotlačiť Šilhana k tomu, aby potvrdil, že letáky neboli náboženského charakteru, ale politického. Ak by takýto leták neodovzdal, Štátna bezpečnosť by sa zaujímala, prečo to neoznámil a neodovzdal ho na políciu. Ak by ho odovzdal, vyvstávala by otázka, že odkiaľ ho má, alebo dokonca, či si ho sám nevyrobil. Teda bolo to veľmi ťažké rozhodovanie, čo predseda senátu vedel a preto sa

Po krátkej prestávke sa začalo vypočúvanie redaktora časopisu Katolík jezuitu Adolfa Kajpra. Aj on poprel, že by spáchal zločin velezrady a špionáže, z ktorých bol obviňovaný. Najprv ho vypočúvali vo veci článkov v časopise Katolík a kázni počas exercícií, s údajne protištátnym zameraním. Otázky sa týkali aj inštrukcie arcibiskupa Josefa Berana kňazom, ktorú si komunisti nazvali po svojom, ako „protištátny leták“, ďalej kto ho nabádal vystupovať proti štátnemu zriadeniu kázňami i v osobnom styku s veriacimi a čítať posolstvo arcibiskupa Berana, podávania informácií Šilhanovi o nálade obyvateľstva, o Katolíckej akcii, o hospodárskej, sociálnej či spoločenskej situácii a iné. Prokurátor pri kladení otázok a dokazovaní svojich prekrútených hypotéz, tam, kde sa mu to hodilo, dokonca citoval Sväté Písmo. Ešte sa mal možnosť vyjadriť k tomu aj Šilhan, a potom bolo pojednávanie o 19. h 50. minúte prerušené.³³¹

Po krátkej prestávke sa o 20. hodine a 3. minúte začalo s vypočúvaním ďalšieho obžalovaného. Pred senát Štátneho súdu predstúpil jezuita František Mikulášek. Senát a prokurátor sa zaujímali o jeho poslušnosť rehoľným predstaveným a pápežovi, o jeho snahe, aby mlá-

cielavedome pýtal: „*Ale na něco jste zapoměli. Ve své původní výpovědi říkáte, že jste s Kajprem o obsahu jednoho letáku hovořili po stránce politické. Říkáte výslovně: ... jsme spolu s Kajprem po stránce politické zhodnotili. Co to bylo?*“ Šilhan na to odpovedal: „*To byl možná ten druhý (leták, pozn. autora), pokud se pamatují.*“ Predsedovi to však nestačilo: „*V jakém směru jste ho hodnotili po stránce politické? Obsah se Vám zamlouval, byl namířen proti lidově demokratickému zřízení.*“ „*Na přesnou formu si dnes už opravdu nepamatují. Ale že byla politická tendence, na to si jakž takž pamatují.*“

- 331 Prokurátor sa zaoberal aj otázkou, akou poslušnosťou sú jezuiti viazaní biskupovi. Snažil sa totiž dokázať, že Kajpr nemusel pastiersky list prečítať, a predsa tak urobil. „*Já nejsem podřízený arcibiskupa v tom smyslu, aby mi říkal, kam mám jít nebo co dělat, aby mně přesouval, z jedné nebo druhé farnosti. Ale když v té diecesi (je) kostel jsem povinen tam přijít, co on prohlásil.*“ Prokurátor sa na to spýtal: „*Vy jste povinný rozšiřovat ilegální letáky, které vydává, z toho titulu, že máte v jeho diecesi kostel?*“ Kajpr: „*No, ja nevim...*“ Prokurátor: „*Jste povinný nebo ne? Řekněte mi podle kterého kanonu. Můžete to tady mít za dvě minuty.*“ Kajpr: „*Ty letáky jsou pastýřské listky.*“ Prokurátor: „*Ne, to nebyly pastýřské listky. To byly instrukce kněžím. To víte sám stejně dobře jako já. Ani formálně co dělat s církví, to bylo ryze politické.*“ Na konci vypočúvania sa ešte k tejto otázke vyjadril Šilhan ktorý povedal, že podľa neho to bol pastiersky list z júna alebo júla, na čo prokurátor podráždene zareagoval: „*Pane obžalovaný Šilhane, nezdá se vám, že vina na vás vznesena je dostatečná, že nejste zde od toho, abyste dělal advokáta panu Kaiperovi?*“

dež nevstúpila do ČSM, čítanie pastierskych listov či napríklad obsah pápežských encyklik zameraných na sociálne učenie. K výpovedi bol opäť predvedený aj Šilhan, ktorého sa tak ako v prípade Kajpra snažili dotlačiť k tomu, že to on ako predstavený dával príkazy k porušovaniu platných československých zákonov. Potom predseda senátu vyhlásil 15-minútovú prestávku, čím skončilo vstupné vypočúvanie jezuitov.³³²

V ten deň pred senátom vypovedal ešte premonštrát Stanislav Barták. Vypočúvanie sa začalo od vysvetlenia, v akom vzťahu žil so svojim nadriadeným Machalkom. Ďalej sa vypočúvanie uberalo podobným smerom ako u ostatných obžalovaných s tým rozdielom, že ho chceli použiť ako svedka „protištátnej činnosti“ jeho predstaveného Machalku a ostatných opátov. Dostal otázky týkajúce sa napríklad generálnej kapituly premonštrátov v Ríme v roku 1947, návštevy generálneho predstaveného v Československu, poslušnosti predstaveným, podávania situačných správ predstaveným, podarovania pištole Machalkovi, nájdenia zbraní v kláštore, skrývania cenností a finančnej hotovosti, letákov a pastierskych listov, pomeru jeho predstaveného Machalku voči vtedajšiemu štátnemu zriadeniu. Ku koncu vypočúvania boli privedení aj Machalka a Tajovský.³³³ Týmto sa v súdnej sieni o 22.06 h skončil prvý deň monsterprocesu. Mimo nej však aj naďalej pokračoval.

332 Aj v prípade Františka Mikuláška sa predseda senátu snažil poukázať, že pre neho bola cirkevná hierarchia, teda Cirkev, Vatikán, nepriateľská mocnosť, väčšia autorita ako československé zákony: „*Predseda: „Chápete, co jste vlastně učinil, proč stojíte před státním soudem? Obžalovaný: Ano, prosím, provinil jsem se proti nařízením a zákonům státu. Predseda: Proč jako občan čsl. republiky jste neposlouchal zákonů a nařízení republiky? Proč brojíte proti vládě a proti republice? Obžalovaný: Prosím, tam, kde se rozchází církev a stát, musím poslouchat církev. Predseda: Jinými slovy vždy a všude poslušen církvi. Obžalovaný: Ano.“*

333 Na Stanislavovi Bartákovi sa najviac zo všetkých desiatich obžalovaných prejavilo „spracovávanie“ zo strany Štátnej bezpečnosti. Dnes je už asi nemožné odpovedať na otázku, prečo práve Barták bol ochotný svedčiť proti svojmu predstavenému, ale zápis jeho výpovede pred senátom Štátneho súdu to otvorene potvrdzuje. Na ilustráciu jeden príklad. Barták odpovedá na otázky o tzv. zázraku v Čihošti, ale z jeho odpovedí je viac ako jasné, že je ovplyvnený tým, čo do neho „vtlačili“ komunistickí vyšetrovatelia, určite nevyberaným spôsobom, počas vyšetrovacej väzby. Tvrdil síce, že čihoštský zázrak nebol žiaden zázrak, ale zároveň z jeho výpovede vyplýva, že súhlasí s pomenovaním farára Toufára podvodník, hoci ho osobne vôbec nepoznal! „*Predseda: A co to bylo? Obžalovaný: To tam byl podfuk. Predseda: Jak to víte, že to byl podfuk? Kdy jste se o tak zv. čihoštském zázraku dověděl? Obžalov.:*

Už dopoludnia sa uskutočnila kompetentnými komunistami z Ministerstva spravodlivosti kontrola priebehu procesu. Na proces s rehoľníkmi sa prišiel pozrieť aj Přemysl Smetana³³⁴ a Lumír Lelek z kontrolného oddelenia odboru III/6 z Ministerstva spravodlivosti.³³⁵ Dressler hlásil Čepičkovi, že: „Kontrola nařízených opatření a služby. Po technické stránce shledáno vše v pořádku. O procesu samém podána zpráva s. ministrowi ústně.“ Uskutočnila sa aj porada s Alfrédom Dresslerom, námestníkom ministra spravodlivosti pre legislatívu, ktorej predmetom bol posudok znalca cirkevného práva, profesora Karlovej univerzity, Antonína Hobzu. „Probrán posudek s. Hobzy a učiněna k němu opatření. Připomínky týkají se některých politicky nesprávných formulací a celkového uspořádání posudku.“ Popoludní boli výsledky porady konzultované aj s Hobzom: „Odpoledne posudek projednán ve smyslu našich připomínek s profesorem Hobzou, který posudek v sobotu znovu propracuje. Posudek bude nám předložen ještě před použitím v procesu.“ Uskutočnila sa aj porada s ministrom, lebo ju spomína v dennom hlásení aj Dressler³³⁶, ale jej zápis, ak bol vôbec urobený, sa pravdepodobne nezachoval. Je však jasné, že minister Čepička dostával denne prepis stenografického zápisu, takže nielen prebiehajúci proces sledoval, ale s veľkou pravdepodobnosťou aj v zásadných veciach ovplyvňoval, či dokonca riadil. Večer sa na Štátnej prokuratúre uskutočnila porada o priebehu prvého dňa procesu. Ani z tejto porady však nie je k dispozícii zápis, ale je jasné, že „projednán také druhý procesní den, zejména pokud jde o svědky a dohodnuto upustit od svědka Hučko“³³⁷.

Na procese sa zúčastnil aj František Hub zo SÚC. V dennom hlásení referoval, že s krajským cirkevným tajomníkom z Plzne bola prebratá

Před Vánocemi se zmínil opat, že tam psala matka jednomu novicovi, že se tam hejbal kříž, a tomu se nedalo ani věřit, ani o tom pochybovat, je-li to pravda, nebo není pravda. Ale při vyšetřování se mne na to také ptali, jestli o tom něco vím, a bylo mi řečeno, jak to vypadalo, co to vlastně bylo, takže to žádný zázrak nebyl. Předseda: Čí to bylo vlastně podvodní jednání? Obžalov.: Farářovo. Předseda: Znal jste toho faráře? Obžalov.: Vůbec jsem ho neznal, ani nevím, kde Čihoš je.“

334 NA, f. ÚV KSČ, 100/52, sv. 19, a.j. 125. MS – denní zprávy Přemysla Smetany (1950). Zpráva o činnosti pro ministra Čepičku. 18. 3. 1950.

335 NA, f. ÚV KSČ, 100/52, sv. 19, a.j. 128. MS – ZP III. odb. Zápis o gremiální poradě přednostů III. odb. 1. 4. 1950.

336 NA, f. ÚV KSČ, 100/52, sv. 18, a.j. 121. MS - DHAD. Hlášení č. 73. 31. 3. 1950.

337 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 18, a.j. 120. MS - DHKK. Hlášení č. 74 ze dne 31. 3. 1950.

otázka cestovného a diét pre členov delegácie na proces. Z plzenského kraja prišlo 70 osôb. S Knottom bolo dohodnuté, aby účastníkom uhrádzal cestovné výdavky a diéty, pretože Richtr zaručil refundáciu týchto položiek. Z hlásenia Richtra sa dozvedel, že proces nebude prebiehať aj v nedeľu, ako to bolo pôvodne plánované. Aj posledný deň pojednávania mal byť podstatne skrátený, iba na dve hodiny. Z toho vyplývala aj zmena v organizácii verejnosti na procese, čo bolo telefonicky oznámené krajom Olomouc, Brno a Liberec. Hub nakoniec stihol aj zariadiť pozvánky pre pokrokových kňazov Máru a Černockého, ktorí boli pozvaní na začiatok procesu s rehoľníkmi.³³⁸

III.2.1.2. Druhý deň procesu – sobota 1. apríla 1950

Už od sobotňajšieho skorého rána prichádzali do Prahy zvedavci, ktorí sa nielen chceli zúčastniť na procese, ale mali aj zabezpečené pozvánky do súdnej siene. Keďže mal pred súdom vypovedať aj o. Ivan Mastiliak, logicky organizátori „pozvali“ verejnosť zo Slovenska. František Hub zodpovedný za organizáciu verejnosti pre proces bol ráno spolu s Krajčíkom zo SLÚC dvakrát na Wilsonovej stanici vítať účastníkov zo Slovenska, ktorým, samozrejme, bolo zabezpečené ubytovanie a strava. Okrem slovenskej delegácie sa na procese zúčastnilo aj 40 osôb z českobudějovického kraja. Hub ešte stihol účasť na propagačnej porade, kde bola zhodnotená tlač z prvého dňa procesu. Potom šiel do súdnej siene, kde sa zúčastnil na procese.³³⁹

Ako prvý pred súdom vypovedal dominikán Silvestr Braitto. Pojednávanie sa podľa zápisu začalo o 8. h a 8. minúte. Ani jeho neobišli otázky typu poslušnosť predstaveným a pápežovi, postoj k ľudovodemokratickému zriadeniu a politike vôbec, kontakt s francúzskym *Centre d'informations catholiques* sídliacim v Paríži a podávanie pravidelných správ pre nich, podľa komunistov, hospodárskeho a politického charakteru, rozširovanie protištátnych letákov, kázne a exercície zamerané proti marxistickej ideológii a režimu, pokus o vytvorenie stredoeurópskej federácie pod vedením Habsburgovcov a proces s maďarským

338 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 8, a.j. 47. DZOI. Denní hlášení ministrowi spravdnosti A. Čepičkovi. Praha 31. 3. 1950.

339 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 8, a.j. 47. DZOI. Denní hlášení ministrowi spravdnosti A. Čepičkovi. Praha 1. 4. 1950.

kardinálom Mindszentym, hrozba ďalšej svetovej vojny vyvolanej imperialistickými štátmi či zoštatnenie priemyslu. Aj v jeho prípade je veľmi jasné, že predseda senátu, prokurátor i sudca z ľudu sa ho snažili „priviesť“ vhodnými otázkami k odpovediam, ktoré by zodpovedali „administratívnej výpovedi“ na ŠtB, ktorú mali pred sebou a často ju využívali.³⁴⁰

Po päťminútovej prestávke bol predvedený pred senát Štátneho súdu redemptorista Jan Blesík, ľudový misionár a ekonóm pražského kláštora. Blesík vypočúvali vo veci údajného zahrocovania kázní proti ľudovodemokratickému režimu, podávania správ vraj politického rázu kanonikovi Švecovi a iným spolupracovníkom pražskej internunciatúry, rozširovania protištátnej tlače a štvavých brožúr na misiách, odmietavého postoja ku „Katolíckej Akcii“ založenej komunistami, čítania pastierskych listov a letákov, kongruy a podpisovania prehlásenia vernosti režimu, resp. úteku Pouchlého za hranice. Predseda viackrát citoval „administratívny protokol“ z ŠtB a dožadoval sa potvrdenia obžalovaného, že je to pravda, že toto doslovne vypovedal vo vyšetrovacej väzbe.³⁴¹

340 Silvestr Braitov viackrát zdôraznil, že je rozdiel medzi marxistickou a kresťanskou ideológiou. Podľa zápisu sa miestami vypočúvanie premenilo na svojský „diskusný filozofický krúžok“; v ňom sa osobitne zamotával prokurátor Čížek vo vlastnej argumentácii a dokazovaní viny obžalovaného. „*Počkejte, teď nemluvíme, jakou si kdo vytvoří ideologii a jaké rozpory v ideologii se vytvoří. Pane obžalovaný, je vám známo, že tomu instrumentu, který je mikrofonem, mohou sice 10x říkat láhev, ale že se s toho nikdy nenapijou. Prokurátor: Pokud jde o ideologickou stránku, mohou si klidně na př. na vitriol dát nálepku, že je to voda, ale co se stane, když se pak z toho napijí? Otrávím se. Vždycky tu jde o skutečnost, ne o uměle vytvořené rozpory.*“

341 Aj v momentoch, keď chcel Blesík uviesť veci na pravú mieru, predseda senátu, prokurátor či niektorý prísediaci využili jeho slová ako možnosť čosi opäť prekrútiť. Napríklad fakt, že sa ľudových misií začali zúčastňovať aj bohatší ľudia, ktorým bol znárodnený majetok, či naopak robotníci koketujúci s myšlienkami marxizmu, bolo pre Blesíka dôkazom, že títo ľudia sa začínajú zaujímať o duchovný rozmer života. Pre komunistov to však bol zasa iba „dôkaz“, že v ľudovodemokratickom Československu je náboženská sloboda. „*Obhájce: Chodili do kostela kromě těch vrstev, jak zde bylo zmíněno, t.j. továrníků a pod., také osoby jiného povolání, dělníci a jiní? Obžalov.: No je! Pro dělníky jsme právě udělali i zvláštní kázání. Obhájce: Z čího podnětu? Nebo oni sami se dožadovali? Obžalov.: Bylo to donucení okolnostmi. Ráno odjížděli dělníci časné do práce a říkali: Prosím vás, udělejte nám to takhle. Prok.: Že jste tady mohli dělat ty zvláštní bohoslužby pro dělníky, kdy se jim to hodilo – čeho je to dokladem, co myslíte? Byl by se za první republiky o to někdo*

Po pätnásťminútovej prestávke sa začalo s vypočúvaním františkára Josefa Urbana. Na otázku, či sa cíti vinný z velezrady a špionáže odpovedal, že „*věčně ano, vědomě ne*“. Urban musel odpovedať na otázky týkajúce sa jeho štúdií v Tyrolsku, posielania správ do Vatikánu, kontaktu s internunciatúrou a s opátom Jarolímeckom, negatívneho postoja ku „Katolíckej Akcii“ založenej komunistami, čítania pastierskych listov, kázni, kontaktu s jezuitom Kajprom, činnosti v skupine ošetrovateliek III. rádu, kontaktu s Kurtom Oberhauserom počas okupácie, pohľadu na päťročnicu, resp. vytvorenia siete informátorov podľa obvinenia, so spravodajským cieľom. O 11. h a 52. minúte predseda senátu prerušil pojednávanie a vyhlásil obedňajšiu prestávku. Po prestávke sa o 14. h a 1. minúte pokračovalo v pojednávaní vypočúvaním Urbana a jeho pohľadom na znárodnenie a parceláciu pozemkov, na kapitalizmus, na brigády a Jednotné roľnícke družstvá, či podpísal zdravicu Stalinovi alebo prečo spolupracoval s Gestapom, čo však jednoznačne poprel.³⁴²

staral? Napadlo někoho za první republiky, že sice dělníci mají občas hodně času, protože byli nezaměstnaní, ale že taky někdy dělají do noci – a těžce, a že by se jim proto měla upraviť hodina bohoslužeb tak, aby jim to vyhovovalo? Napadlo vůbec někomu z celé církve, starat se takovýmto způsobem o dělníky? Obžalov.: Za první republiky a ještě za okupace jsme jezdili na misie. Prok.: Ale právě myslím, pokud se týká dělnických bohoslužeb atd. Myslím, že je to dokladem toho, že náboženství žije dnes daleko svobodněji než za první republiky. Obžalov.: Právě jsem to říkal, že dnes je náboženský život zcela jiný. Prok.: Jak docela jiný? Obžalov.: Že zachvátil teď všechny vrstvy katolické. Prok.: Svobodnější. Obžalov.: Svobodnější.“

- 342 Aj Urbana chceli tvorcovia procesu, zdá sa, použiť ako svedka proti opátom Jarolímeckovi a Machalkovi. Urban sa však tejto úlohy nezhostil, poprel totiž všetko, s tým, že to čo je v „administratívnom protokole“ nevytvoril on, ale povedali mu to vyšetrovatelia, a potom toto ako jeho výpoveď vložili do zápisnice: „*Předseda: Vrátime se k opatu Jarolímkovi. Víte, že pracoval výzvědně proti republice ve prospěch Vatikánu? Obžalovaný: Proším, nevěděl jsem to. Před.: Uvedl jste to do protokolu. Obžalov.: Řekli mě to při výpovědi. Před.: Je mě známo, že Jarolímek provozoval činnost proti lidově demokratickému zřízení tím, že dodával Vatikánu zpráva ryze hospodářské a politické. Obžalov.: To mě bylo řečeno dva dny před tím při výslechu, takže jsem to věděl, předtím jsem to nevěděl. Před.: Víte něco o proti státní činnosti opata Machalky? Obžalov.: Vůbec ne, nestýkal jsem se s ním 23 let. Před.: Nevypravoval Vám něco Jarolímek? Obžalov.: Při své nemoci mě řekl, den po zatčení Machalky, že byl zatčen a že u něho našli zbraně a peníze, hlavně ty zbraně, že už byly nalezeny. Před.: Proč měl ty zbraně, neříkal? Obžalov.: Více asi nevěděl, neřekl mě nic víc.“*

Z hlásenia Františka Huba ministromi Čepičkovi sa dozvedáme, že počas obedňajšej prestávky sa uskutočnila tlačová konferencia s novinármi, kde boli kriticky zhodnotené komentáre pre tlač. Spolu s prokurátorom Čížekom dali novinárom politické inštrukcie pre nedeľné články o procese. Zároveň Hub požiadal novinárov, aby v nedeľných príspevkoch komentovali vyhlásenie nekatolíckych cirkví proti Vatikánskemu exkomunikačnému dekrétu o ekumenickom hnutí. Hub potom ešte stihol aj poradu prednostov oddelení na SÚC a o 14 h už bol opäť v súdnej sieni, kde zostal až do konca pojednávania.³⁴³

Podľa zápisu z hlavného pojednávania po ukončení Urbanovej výpovede predseda senátu vyhlásil ďalšiu krátku prestávku. V stenografickom zázname o tejto prestávke nie je žiadna zmienka. V každom prípade ako posledný z obvinených rehoľníkov bol pred senát Štátneho súdu predvolaný o. Ivan Mastiliak, redemptorista, ktorému bolo v ten deň venované najviac času. Jeho výpoveď bola dvakrát prerušená prestávkou. Bolo by veľmi zaujímavé detailne porovnať to, čo Mastiliak skutočne povedal pred Štátnym súdom s tým, čo tiež v skutočnosti zapísali zapisovatelia a neskôr bolo ešte tendenčne publikované v rozsudku, v novinách či v propagačnej brožúre z procesu.

Je tu potrebné zdôrazniť, že aj keď sa obžalovaní necítili vinní v zmysle toho, z čoho ich v obžalobe obviňoval prokurátor, ich výpoveď, v ktorej sa bránili proti obžalobe, sa v zápise z pojednávania začínala slovami, že sa cítia vinní. Je to len príklad manipulácie s ich výpoveďou, keďže v prepise stenografického záznamu je jasne formulované, že sa necítili vinní v zmysle obvinenia prokuratúry zo spáchaného zločinu velezrady a špionáže. Z toho vyplýva, že zápisnica o hlavnom pojednávaní bola písaná iba povrchno a heslovito, ba dokonca, až dodatočne, po procese, keď už bol na to čas. Bolo v nej síce zapísané aj to, čo aj obžalovaní povedali, ale spôsob tohto zápisu nebol doslovný, ani nevyjadroval presne to, čo a ako obžalovaní povedali, ale skôr to, čo bolo želaním tvorcov procesu. Takisto to bolo aj v prípade o. Ivana Mastiliaka. Síce sa bránil, že jeho výpoveď sa nemôže zhodovať so zápisnicou z vyšetrovania, lebo tú podpísal pod nátlakom, ale toto komunisti neprípúšťali. Veď akoby aj mohli, keď predseda senátu a aj ostatní prísediaci mu dávali otázky, ba dokonca citovali celé pasáže, priamo z administratívneho protokolu! Denná tlač však prezentovala výpoveď Mastiliaka pred

343 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 8, a.j. 47. DZOI. Denní hlásení ministromi spravodlnosti A. Čepičkovi. Praha 1. 4. 1950.

Štátnym súdom takto: „*Nejcharakterističtějším znakem celého dlouhého výslechu dr. Mastiláka je skutečnost, že se nyní před soudem snaží líčit a vysvětlovat události docela jinak, než v protokolech, pořázených při vyšetřování. Přitom opětovně přiznává, že protokoly jsou správně sepsány, že je četl a na důkaz souhlasu vlastnoručně podepsal. Rozpory se ani příliš nesnaží vysvětlovat. Nechává na prokurátorech, aby mu osvěžovali paměť a postupně z něho dostávali vyličení údajů tak, jak doopravdy jsou.*“³⁴⁴

Ako to však bolo v skutočnosti? Jeho výpoveď sa v zápise z hlavného pojednávania začína na strane 38. slovami: „*Obžalovaný dr. Jan Mastilák uvádí jako na čl. 64-71 s těmito dodatky a změnami. Cítim se vinen.*“ Potom zápis pokračuje rozoberaním tém, s ktorými sa už stretávame v zápise z vyšetrovacej väzby a v trestnom oznámení. Našťastie, doteraz sa zachoval aj prepis stenografického záznamu z hlavného pojednávania a ten jasne poukazuje, že to bolo inak. Práve na ňom sa opiera ďalšia rekonštrukcia hlavného pojednávania.³⁴⁵ V tomto zápise sa uvádza: „*Pane obžalovaný, první otázka zní: chápete, jste si vědom toho, z čeho jste obviněn? Obžalov.: Myslím, ano. Předseda: Jednak ze zločinu velezrady a jednak ze zločinu vyzvědačství. Cítíte se vinen v některých směrech, nebo ve všech nebo naprosto nevinen? Obžalov.: Cítim se vinen z neopatrnosti při dodávání nějakých zpráv, ale domáciho, řeholního původu, řádových z[práv]. Předseda: Obsah protokolu, sepsaného na státní bezpečnosti, odpovídá pravdě a skutečnosti? Obžalov.: No, když jiný vypovídá a jiný orgán zaznamenává, snadno se vloudí rozdíly. Předseda: Ovšem na každém listu zápisu je napsáno: četl dr. Jan Mastilák. Pamatujete se na to? Obžalov.: Pamatuji se. Bylo srozuměno, že některé rozdíly... Předseda: K těm ještě přijdeme.*“ Tento zápis teda naznačuje, že už na samotnom začiatku výpovede chcel Mastiliak uviesť, že počas vyšetrovania mu vyšetrovatelia tvrdili, že pred súdom bude môcť svoju výpoveď doplniť či skorigovať. Ako však ukazuje aj jeho príklad, predseda senátu mu to od prvých chvíľ vypočúvania znemožnil.

Z dostupného archívneho materiálu z procesu je aspoň približne možné zložiť chronologický postup tém, ako po sebe nasledovali, aké boli otázky senátu, prokurátorov či obhajcu a takisto, aké boli odpovede o. Ivana. Otázky boli postavené tak, že témy sa často prelínali, teda

344 Redemptorista Mastilák o svých akcích na Slovensku. Druhý den přelíčení s deseti řádovými kněžími u státního soudu v Praze. In: Svobodné slovo, List Československé strany socialistické, roč. 6, neděle 2. 4. 1950, č. 79, s. 4.

345 NA, f. MS. KA. kr. 46 c.

prechádzalo sa z témy do témy, potom sa opäť k čomusi otázkou vrátili a tak je vhodnejšie výpoveď o Ivana, kvôli väčšej prehľadnosti, predstaviť tematicky. Okruhy otázok sa zaoberali hlavne takými témami, v ktorých sa ho komunisti snažili usvedčiť zo spáchaných zločinov, a to, že:

1. študoval na Pápežskom východnom inštitúte, podľa komunistov na učilišti pre špiónov, odkiaľ bol vyslaný ako špión na Slovensko;
2. spolupracoval so „zradcom slovenského národa“ Karolom Sidorom a vykonával kuriérsku službu pre Vatikán;
3. jeho pobyt v Podolínci nebol kvôli liečbe, ale kvôli špionáži partizánskych oddielov, ktoré ak by sa mu nepodarilo rozložiť, tak ich mal udať nacistom;
4. sa s úmyslom špionáže votrel ako prekladateľ do Červenej armády a Vatikánu podával správy vojenského charakteru;
5. pomáhal banderovcom, príklad sestier Čiževských pri vybavovaní dokumentov a v úteku za hranice;
6. podával správy obsahujúce štátne tajomstvo prostredníctvom svojich predstavených do Vatikánu;
7. ako profesor v seminári v Obořišti počas prednášok vystupoval proti ľudovodemokratickému zriadeniu;
8. aký je jeho pomer k Slovenskému štátu, ľudovodemokratickému zriadeniu v Československu a k ZSSR;
9. aký je jeho názor na znárodnenie, parceláciu pozemkov a vznik Jednotných roľníckych družstiev;
10. prečo sa nezapojil do SNP.

O. Mastiliak študoval v Ríme na Pápežskom východnom inštitúte, kde dosiahol doktorát. Študoval aj na Pápežskej gregoriánskej univerzite, kde získal licenciát z teológie, ale tu už doktorát z teológie nestihol dokončiť kvôli chorobe, a tak koncom marca 1944 odcestoval do rodnej vlasti. *„Na Slovensko jsem se dostal tím způsobem, že jsem vystupoval jako kurýr jedoucí z Říma do Bratislavy. Povolení k cestě vystavil mi úředník německého vyslanectví v Římě. Jako kurýr jsem podnikl jen jedinou cestu. Na tuto cestu byla mi svěřena vyslanectví ve Vatikánu zapečetěná zavazadla, abych navenek vystupoval jako řádný kurýr. Do Bratislavy jsem přijel dne 1. dubna 1944. S kufrem, který jsem vezl sebou, odebral jsem se do kláštera a sdělil jsem, že jest to diplomatické zavazadlo a že jest pro paní Sidorovou. Paní Sidorová si odpoledně pro kufr přišla.“*

Komunisti mali na to iný pohľad, na jeho štúdium na Východnom inštitúte, ako aj na jeho návrat na Slovensko. Podľa nich bol učilištom pre špiónov, ktoré bolo riadené priamo Vatikánom, a to prostredníctvom jezuitov. Mastiliak ako poslušný žiak tohto učilišťa po svojom návrate na Slovensko iba realizoval to, čo sa tam niekoľko rokov učil, teda vykonávať špionáž. Neverili ani tvrdeniu, že „diplomacká batožina“ boli iba osobné veci pre Sidorovu manželku Angelu, ktorú koniec vojny spolu s ich deťmi zastihol na Slovensku.³⁴⁶

Spolupráca s bývalým vyslancom Slovenskej republiky pri Vatikáne Karolom Sidorom sa začala podľa slov Mastiliaka ešte v roku 1941 alebo 1942. Keďže za čias Slovenskej republiky hrozilo gréckokatolíckym redemptoristom, že budú vypovedaní z krajiny, predstavený redemptoristov ho poslal za Karolom Sidorom, aby za nich intervenoval na slovenských úradoch. Okrem toho, bol tu ďalší motív, prečo boli príležitostne v kontakte: „*Sidor se zajímal o ruštinu a já jsem si jednou půjčil od něho ruskočeský slovník. Sám jsem mu také půjčoval knihy. Víím o tom, že lidé, kteří podporovali Sidora, byli nazýváni kolaboranty.*“ Pomer Mastiliaka k Sidorovi bol podľa jeho vlastných slov priateľský. Prokurátor sa však za každú cenu snažil dokázať, že o. Ivan nielen Sidora poznal, ale že pre neho aj ako špión pracoval.³⁴⁷ Prokurátor tak vyhľadával aj tu „zádrapku“, aby skompromitoval Mastiliaka, keď sa to nepodarilo vo vyšetrovacej väzbe. O. Ivan však zotrval na svojej výpovedi, že nebol kuriérom, veď rodine

346 Mastiliak nebol jediný, komu sa vyšetrovatelia snažili vnútiť, že je Sidorovým kuriérom. Ešte v roku 1947 bol z podobnej činnosti obvinený aj Ján Pásztor, neskorší biskup Nitrianskej diecézy. Ten bol 16. októbra 1947 podrobený štvorhodinovému výsluchu, kde ho okrem štvavých kázní proti Rusom ešte pred príchodom Červenej armády obviňovali aj z toho, že sa stýkal so „*Sidorovými kuriérami*“. Ján Pásztor obvinenia poprel a keďže mu nič nemohli dokázať, 23. októbra bol bez akéhokoľvek ďalšieho vysvetlenia prepustený. GERŠI, R.: Odhaľovanie pravdy – konfrontácia cirkvi s komunistickým režimom. In: DUCHOVNÝ PASTIER, revue pre teológiu a duchovný život, roč. 87, 2006, č. 7, s. 310.

347 Je zaujímavé, že Sidor v biografickej knihe opisuje svoje pôsobenie vyslanca pri Vatikáne, a o Mastiliakovi sa vôbec nezmieňuje. Bolo to z opatrnosti, aby Mastiliak kvôli ich vzájomným kontaktom nemal opletačky s komunistami? Je to síce možné, ale dnes už ťažko zdokumentovateľné. Najskôr to bolo tak, že Mastiliak bol jedným zo študentov z bývalého Československa, ktorých boli v Ríme desiatky. Keďže Sidorovi neutkvel nijakým spôsobom hlbšie v pamäti, vo svojej knihe ho jednoducho nespomína. SIDOR, Karol: Šesť rokov pri Vatikáne. Scranton : Obrana Press, 1947.

Sidorovej do Bratislavy priviezol v diplomatickej batožine potraviny a celom jeho príchodu na Slovensko nebolo sledovanie a udávanie partizánov.

Keďže zdravotný stav Mastiliaka po návrate na Slovensko nebol príliš dobrý, lekár mu odporúčal oddych a liečbu. Odišiel teda do Podolínce, kde zotrval asi 10 mesiacov. Tam za celý svoj pobyt nestretol žiadneho partizána. Prvýkrát partizána stretol až v Michalovciach na nejakom úrade: *„Když existoval svobodný Slovenský stát, byl jsem v Římě. Považoval jsem jeho existenci za stav přechodný. V okamžiku v baňskobystrického povstání byl jsem již v Podolínci, kde jsem se léčil z plicní choroby. Partyzány ani SS jsem po celou dobu povstání neviděl. První organizovanou vojenskou jednotku na Slovensku, kterou jsem viděl, byla ustupující armáda z Polska. Žádné styky jsem s ní neměl. Z příchodu rudé armády na Slovensku jsem měl radost, protože jsem choval naději, že se poměrylepší. Na Slovensko jsem se šel léčit proto, že v Itálii byl tehdy veliký hlad.“* Dnes je už známe, že v okolí Starej Lubovne aktívne operovali partizánske oddiely. V období septembra a októbra 1944 to bol oddiel veliteľa Belova-Kovalenka z partizánskej brigády Sergej a neskôr tam operoval okolo 100-členný špeciálny oddiel partizánskej skupiny Gottwald, súčasťou ktorého bola aj 20-členná desantná skupina príslušníkov 1. československého armádneho zboru v ZSSR pod vedením A. Zalku. Tieto skupiny sa s civilným obyvateľstvom v okolí Podolínce málo kontaktovali, ba vôbec, preto ich tu nestretol ani Mastiliak. Počas prechodu frontu však prišiel v Podolínci do styku s dôstojníkmi Červenej armády, keď im robil *„po dobu asi 3 dní tlumočníka“*. Viac sa s nimi taktiež nekontaktoval. Počas pojednávania vyslovil aj svoj nesúhlas s výrokmi, že z Ríma dostal zvláštne poverenie ako sa má stykať s partizánmi, a takisto *„neměl žádného pozorovatel-ského úkolu na Slovensku“*. V korešpondencii spolubratom neuvádzal žiadne špionážne správy, ale iba informácie o stave kongregácie, ktorej bol členom. O tom ako docestoval, písal predstaveným do Ríma po príchode do Bratislavy v apríli 1944. Potom im opäť písal, až keď to bolo možné, teda po skončení svetovej vojny.

Aj v tomto smere mali komunisti svoj pohľad na vec. Rudé právo, prezentujúce ich názor, komentujúc výpoveď o Ivana píše, že na Slovensku bol údajne už v roku 1942 a že prišiel s úmyslom vykonávať špionáž. *„Když se jej prokurátorka Brožová (Biedermannová) zeptala, proč se přišel léčit zrovna na Slovensko a v tak napjaté době, nedovedl na tyto otázky řádně odpovědět. Stejně jako nevysvětlil, co dělal celé dva roky*

v Římě po vychození ústavu v roce 1942, když nevypracoval ani disertaci, potřebnou pro získání titulu.³⁴⁸ Slovenské noviny *Lud*, ktoré boli orgánom Strany slovenskej obrody dokonca tvrdili, že „na Slovensku sa snažil oslabiť vedúcu úlohu Komunistickej strany“.³⁴⁹ V reáli jeho skutočná odpoveď na procese nebola braná do úvahy a jeho výroky citované v novinách boli prekrútené. Viackrát totiž vysvetľoval, že doktorát nedokončil zo zdravotných dôvodov a že sa na Slovensko vrátil až v apríli 1944.

O. Ivan Mastiliak tvrdil, že do Červenej armády sa nevtrel ako špión. Na prekladanie bol vyzvaný, keďže študoval ruštinu od čias gymnázia a najlepšie ju z členov kláštora ovládal. „S ruským dôstojníkom v našom kláštore jsem mluvil o hospodárských poměrech v SSSR. Do Říma jsem tyto poznatky nesděil.“ Podľa komunistov to však bolo iba pokračovanie v jeho trestnej činnosti, keď potom, čo sa mu nepodarilo votrieť sa do partizánskych jednotiek, využil príležitosť a votrel sa do radov Červenej armády.

O svojom pomere k sestram Čiževským o. Ivan podľa zápisnice z pojednávania uviedol: „V Plané jsem se seznámil se sestrami Čiževskými, když jsem tam sloužil řeckokatolické bohoslužby. Sestry Čiževské byly ruské běžanky a chtěly, abych intervenoval za jednoho řeckokatolického kněze, který se o ně staral a byl zatčen. V této věci jsem psal biskupu Gojdičovi. Později se chtěly sestry Čiževské dostat do ciziny. Chtěl jsem jim v té věci pomoci, a proto jsem se obrátil na svého řádového bratra v Belgii, zda by jim nemohl opatřití visum pro vstup do Belgie. Ježto tam to nebylo možné, informoval jsem se na holandském vyslanectví v Praze, zda by se nemohly vystěhovati do Holandska. Bylo mi řečeno, že obstarání visa by dlouho trvalo a abych se raději obrátil na kancelář IRA. Výsledek jednání pak mně již není znám, protože jsem z Plané odejel. Později pak jsem se dozvěděl, že všechny tři sestry Čiževské byly zajištěny a dvě pak propuštěny. Kde se nyní zdržují, není mi známo.“ Aj tieto fakty komunisti dokázali prekrútiť po svojom. Podľa komunistov Mastiliak pomá-

348 Nové svědectví o rozvratných plánech Vatikánu proti naší republice. Druhý den procesu s desetičlennou skupinou veležrádců a vyzvědačů. In: Rudé právo, neděle 2. 4. 1950, s. 4.

349 Dvaja členovia reholí hovoria o svojej činnosti. Druhý deň procesu 10 predstavených katolíckych reholí – Budovali sieť zpravodajov pre Vatikán – Rafinovaný boj proti triednemu boju – Sidorov spolupracovník – Spolupracovali s benderovcami. In: *Lud*, Ústredný orgán Strany slovenskej obrody, roč. 3, utorok 4. 4. 1950, č. 80, s. 3.

hal banderovcom už za svojho pobytu v Podolínci, kde im poskytoval pomoc v úteku pred Červenou armádou. Túto starostlivosť o banderovských utečencov si vraj zachoval aj po oslobodení Československa. Prejavila sa údajne práve v pomoci sestram Čiževským.

Noviny Lud nesprávne tvrdili, že Mastiliak bol koncom roka 1948 na zdravotnej dovolenke v Prahe, kde sa zoznámil ukrajinskými sestrami Čiževskými. Na základe zachovanej korešpondencie však môžeme tvrdiť, že sa s nimi zoznámil v Planej pri Mariánskych Lázniah, lebo to bolo miesto, kde sa liečil. Sestry ho prosili, aby intervenoval v prospech jedného gréckokatolíckeho kňaza, čo aj urobil, keď prostredníctvom vladyku Gojdiča intervenoval u ministra vnútra. Potom im pomáhal získať povolenie na pobyt v Belgicku alebo Holandsku.³⁵⁰

Denník Lidové noviny o jeho pomoci sestram Čiževským, keď bol na zdravotnej dovolenke v Planej pri Mariánskych Lázniah tvrdil, že to bola podpora protištátnych živlov: *„Předseda soudu poznamenává: Ovšem, byly ve spojení s benderovci. Mastilák na to nemá co odpovědět. Mastilák též nerad vypovídá o pravém poslání papežského Východního ústavu. Nakonec však přiznává, že prý zde též byly přednášky z dějin ruské revoluce, že tam bylo několik ruských emigrantů a že činnost ústavu nebyla nijak výchovně náboženská, jak se to snažil Mastilák nejprve tvrdit, ale výchova vatikánských agentů.*

*Závěrem výslechu se dotazuje prokurátor, zdali neví Mastilák něco o tiskovinách, které v azbuce vydával Vatikán pro východní kraje. Mastilák se snaží vzbudit dojem, že prý ví jen o jakýchsi modlitebních knížkách, psaných v azbuce. Prokurátor dodává – ano, a na jejich první stránce byla modlitba za cara.*³⁵¹

V skutočnosti každý, kto iba trocha pozná byzantskú liturgiu, vie, že modlitba za svetskú vrchnosť, v prípade Ruska za cára, nebolo výmyslom Vatikánu v XX. storočí, aby brojil proti ruskej boľševickej revolúcii, ale bola to tradícia siahajúca do rannokresťanských čias, keď sa kresťania takisto modlili za svetskú vrchnosť, aby dobre, spravodlivo, a pre-

350 Dvaja členovia reholí hovoria o svojej činnosti. Druhý deň procesu 10 predstavených katolíckych reholí – Budovali sieť zpravodajov pre Vatikán – Rafinovaný boj proti triednemu boju – Sidorov spolupracovník – Spolupracovali s benderovcami. In: Lud, Ústredný orgán Strany slovenskej obrody, roč. 3, utorok 4. 4. 1950, č. 80, s. 3.

351 Nekřesťanská činnost klášterů. Falšování dokladů. In: Lidové noviny, List svazu československých spisovatelů, roč. 58, Úterý 4. 4. 1950, č. 80, s. 2.

dovšetkým podľa Božích zákonov riadila štát a národy. Ešte aj dnes v byzantskej liturgii je stále miesto a priestor na modlitbu za svetské vrchnosti.

Z Podolínca neposielal žiadne správy predstaveným o partizánoch a ak sa to uvádza v zápisnici, tieto „údaje dostaly se do administratívni-ho protokolu nedopatřením“. Nemal žiaden kontakt s ľuďmi utekajúcimi z Poľska, iba „viděl, jak přecházeli kolem kláštera“. Do zahraničia písal iba z Obořiště. Listy sa väčšinou týkali literatúry, hoci pripustil, že „do dopisů se mohla vlouditi nějaká zpráva, kterou jsem tam uvedl z neroz-vážnosti“. Priznal tiež, že sa mu nepáčili náboženské pomery v štáte, ale ako profesor v seminári nikdy nevystupoval v prednáškach proti ľudovodemokratickému zriadeniu. Naopak, páčilo sa mu, že sa zlepši-li sociálne pomery ľudu. Tieto jeho tvrdenia Rudé právo komentovalo takto: „Když se stal lektorem v bohosloveckém ústavě v Obořišti, vložil do svých přednášek několikrát obsah, který byl napřátelský lidově demokratickému režimu. Ale i toto bylo z pouhé *“nerozvážnosti“*“.³⁵² Čo teraz k tomu dodať...

Noviny Svobodné slovo deformovali aj ďalšie tvrdenie Mastiliaka, lebo v zápisnici z pojednávania je opísané inak, ako ho čitateľom predstavili noviny. Keď sa ho totiž prokurátor opýtal, aký má postoj k republike, odpovedal: „*Můj postoj k ČSR je křesťansko katolický*“. Keď ho prokurátor vyzval, aby to vysvetlil, Mastiliak odpovedal: „*Cítím se věrným občanem republiky, ovšem jen potud, pokud se její zákony nepřičí zákonům božím a církevním. Jako občan cítím se členem československého státu.*“ Noviny to však uviedli s komentárom, že „*v zásadě není ochoten řídit se zákony Československé republiky, dostane-li od svých církevních nadřízených pokyn, který by byl s našimi zákony v rozporu*“. Svobodné slovo potom konštatovalo, že sa snaží odpovedať čím nezrozumiteľnejšie aj na tú najjednoduchšiu otázku. Ako príklad uviedli otázku prokurátora o znárodnení: „*Tento agent nejtemnější reakce zahajuje delší rozklad slovy: »Zásadně nejsem proti...«.* Prokurátor mu klade otázku j ešte v jasnejší formě: „*Kdybyste dostal hlasovací lístek a měl na něj napsat, jste-li pro nebo proti, co byste udělal?*“ Mastilák prohlasuje: „*Prosím, konkrétně s tím nejsem obeznámen.*“ Muž ktorý šesť a pól roku studoval na vysokých papežských učilištích, predstiera nyní, že se o hospodářské otáz-

352 Nové svědectví o rozvrtných plánech Vatikánu proti naší republice. Druhý den procesu s desetičlennou skupinou velezrádců a vyzvědačů. In: Rudé právo, neděle 2. 4. 1950, s. 4.

ký nezajímá. Ale jakožto absolvent špionážního učiliště pro socialistické země je s hospodářskou problematikou obeznámen dokonale, a to po všech stránkách.“ Komunisti si totiž nevedeli ani představit, že by niekto po skončení vysokej školy nemal aspoň všeobecné znalosti z ekonomiky a hospodárstva, najmä ak sa v ich vykonštruovaných teóriách pripravoval vo vyberaných vatikánskych školách na povolanie špióna. Vôbec nedokázali pripustiť, že Mastiliak sa nevyjadroval k veciam, ktorým nerozumel, a preto aj jeho odpoveď na otázku znárodnenia bola vyhýbavá. Noviny príliš nečítal, o politiku sa nezaujímal a pohyboval sa vo vedeckých teologických kruhoch, kde sa riešili diametrálne rozdielne otázky a problémy. Snažil sa aj toto vysvetliť, čo potvrdzuje aj zápisnica z pojednávania, podľa ktorej na otázku o znárodnení odpovedal: „*Otázka znárodnění je otázkou, která se netýká víry a mravů*“. Chcel tým povedať, že on ako teológ sa necíti byť odborníkom, ani dostatočne zbehlým v ekonomických otázkach v takom rozsahu, aby sa mohol odborne vyjadriť. Vyslovil však svoj osobný názor: „*Zásadně nejsem proti znárodnění. Tyto věci však jsem nesledoval. Nejsem ani proti rozparcelování církevních velkostatků. Je to sféra, do které může stát zasahovat.*“³⁵³

Mastiliak sa teda vo výpovedi pred súdom nevyhol ani téme znárodnenia, parcelácie pozemkov či Jednotných roľníckych družstiev, k čomu sa mal vyjadriť: „*Co se děje na českém venkově, nevím. Z novin vím jen to, že se na venkově tvoří JZD. Můj poměr k JZD není v zásadě zamítavý, je to však obor, který zasahuje do sféry hospodářské, v které se nevyznám.*“ K tejto téme sa totiž v rámci Čížekovho príhovoru vracia denník Práce z 5. apríla 1950.³⁵⁴

353 Redemptorista Mastilák o svých akcích na Slovensku. Druhý den přelíčení s deseti řadovými kněžími u státního soudu v Praze. In: Svobodné slovo, List Československé strany socialistické, roč. 6, neděle 2. 4. 1950, č. 79, s. 4.

354 V podnadpise „*Nedáme si připravit nové Lipany a Bílou Horu*“ sa medziiným píše: „*Lidé jako Machalka, Tajovský a Mastilák si vybírali právě náš venkovský pracující lid, kterému chtěli místo JZD, blahobytu a lidského života vnutit podvod. Naši mládež, které místo mravnosti a vzdělání předkládali lži a středověk. Náš lid si však bere poučení, že jediná cesta k svobodě a lidskosti je socialismus, že jen usilovnou prací a bedlivou ostrážitostí vybuduje svým dětem svět spravedlnosti, míru a pokoje. Panu Mastilákovi a ostatním se nepodaří připravit našemu lidu nové Lipany a Bílou Horu. Dnes nejsme na světě sami a nebojujeme proti všem. Opření o mohutné síly světových obránců míru, Sovětský svaz a lidové demokracie, hledíme odhodlaně vstříc budoucnosti.*“ Náš lid odpoví rázne na zločinné útoky Vatikánu a západních imperialistů. Čtvrtý den procesu před Státním soudem končí požadavkem přísných trestů všem vinníkům. In: Práce, 5. 4. 1950, č. 81, s. 3.

V zápisnici z pojednávania sú ďalej na strane 41. a 42. odpovede Mastiliaka na citlivé otázky ako sú dobrovoľné brigády, vzťah Vatikánu k Sovietskemu zväzu, téma prednášok na Pápežskom východnom inštitúte v Ríme, špionáž medzi partizánmi, vzťah k Tisovi či k utečencom, ktorých komunisti označovali za banderovcov. Prokurátora opäť nezaujímali Mastiliakov názor, ale snažil sa ho všemožným spôsobom usvedčiť z trestnej činnosti. Mastiliak podľa záznamu z pojednávania pred súdom vypovedal:

„O brigádách vím, že jsou to dobrovolná sdružení lidí za účelem vykonání určitého pracovního úkolu. Myslím, že brigády trvají asi 3 roky. Na Slovensku jsem v roce 1945 o brigádách nic neslyšel. Sám jsem od roku 1945 do dneška odpracoval na brigádách asi 20 h. při dobývání bramborů. O brigádách si myslím, že jsou výkvětem křesťanské lásky a vzájemné podpory. Vše, co přispívá k dobru bližního, je křesťanské.

Na otázku, zda Vatikán je přátelsky nakloněn k SSSR, odpovídá obžalovaný, že se nepovažuje kompetentním odpovědět na tuto otázku. Dodává, že když byl v Římě, byl postoj Vatikánu vůči SSSR optimistický. Domnívá se však, že Vatikán nebyl nakloněn SSSR.

Na přednáškách ve východním ústavu nemluvalo se o SSSR jako o státě. Přednášelo se pouze o otázkách náboženských. Mluvalo se také o tom, jak přišel Lenin do Ruska.

Nebyl jsem nikdy poslán do střediska partyzánského boje a nikdy jsem tam také nebyl. Po skončení války jsem se dozvěděl, že jeden spolubratr byl u partyzánů v Báňské Bystřici. Neslyšel jsem nic o tom, že prezident Tiso po vraždění Slováků SS divisi této divisi žehnal. Po rozsudku nad Tisem jsem Tisu osobně litoval.

Na Slovensku jsem noviny nečetl. Spojení se západem bylo přerušeno. Rozhlas jsme neposlouchali. Vyčkávali jsme, až se přiblíží fronta. Osvobozovacího boje jsem se nemohl zúčastnit jednak pro svoji chorobu, jednak proto, že jsem byl řeholním knězem. Popírám, že jsem nechtěl podporovat osvobozenecké snahy proto, že vůdcem tohoto osvobozovacího hnutí byla komunistická strana.

Když se rudá armáda koncem roku 1944 přiblížila na slovensko-polské hranice, stalo se, že určitý houf lidí utíkal od rudé armády. Nevím, zda utíkali před rudou armádou, nebo utíkali před frontou. Tyto lidi jsme nechali u nás v klášteře přes noc a pak šli dále. Sám jsem s nimi do styku nepřišel. Nikdo z nich nebyl doporučen odějakého spolubratra.“

Tieto Mastiliakove odpovede sú v zápise z hlavného pojednávania, na rozdiel od stenografického zápisu, úplne vytrhnuté z kontextu, a tak je teraz ťažko aj ich komentovať. Jasné je však, že sa predstavitelia súdu i prokuratúry po celý čas procesu snažili ukázať Mastiliaka v zlom svetle, ako zločinca, ktorého vlastné výpovede si protirečia. Odvolávali sa na výpovede zo zápisnice z vyšetrovania, ktoré o. Ivan počas hlavného pojednávania viackrát poprel s odôvodnením, že takto to nebolo a že zápisnicu podpísal pod nátlakom. Pred súdom však tvrdenia Mastiliaka vôbec nezavážili. Ten už mal totiž dávno vytvorený ten svoj „správny názor“...

Ďalej zápis z hlavného pojednávania uvádza, že sa predseda senátu Mastiliaka pýtal na to, koho z obžalovaných pozná, na čo on odpovedal slovami: „*Ze spoluobžalovaných jsem znal jen Blesíka. Naposledy jsem s ním mluvil asi před půl rokem.*“ Ako však mohol vytvoriť s neznámymi ľuďmi „protištatnu skupinu“, to už ani súd, ani prokurátorov, ba dokonca ani obhajkyňa nezaujímalo...

Podľa zápisnice z hlavného pojednávania boli obžalovaným oznámené ich vzájomné výpovede, ale obžalovaní naďalej trvali na svojich tvrdeniach. V stenografickom zápise však o takomto kroku nie je žiadna zmienka. V každom prípade prišiel na rad ďalší krok – tzv. dokazovanie viny.

Štátny prokurátor Karel Čížek navrhol, aby o okolnostiach z čias Slovenského národného povstania a o vzťahu Mastiliaka ku vtedajším udalostiam a ľuďom, ktorým pomáhal, boli čítané niektoré spisy Štátneho súdu. Tie už boli pred procesom starostlivo vybrané a pripravené, takže obhajkyňa Ludmila Turečková, aj keď teoreticky mohla v mene obžalovaného, ktorého zastupovala niečo namietat, prakticky to neurobila a úplne prijala pridelenú úlohu štatistu. Súd sa potom po tichej porade uzniesol, bola to iba formalita urobená naoko pre prítomných divákov, že vyhovie návrhu prokurátora, preto sa následne čítal obsah spisu Krajského súdu v Prahe proti Tomislavovi Poglajenovi-Kolakovičovi a spol. (Tk XIII 1342/46), obsah spisu Štátneho súdu v Prahe proti Františkovi Novákovi a spol. (Or I 619/48) a obsah spisu Štátneho súdu v Bratislave proti Zoltánovi Hentzovi, Ladislavovi Aranyimu a spol. (Or III 83/49).

Spomínaný Tomislav Poglajen Kolakovič pôsobil na Slovensku od polovice septembra 1943 pravdepodobne do 1. augusta 1946. Počas svojho pôsobenia udržiaval kontakty s cirkevnými hodnosťami, nie-

koľkými politikmi a založil aj spoločenstvo Rodina. Štátna bezpečnosť ho 18. januára 1946 vzala do väzby pre podozrenie z protištátnej a protikomunistickej činnosti. Keď tento plán zlyhal, chceli z neho vyšetrovatelia „vyrobiť“ agenta a špióna Vatikánu. Ani jedno z vykonštruovaných obvinení mu však nebolo dokázané, preto ho z vyšetrovacej väzby prepustili.³⁵⁵ Počas procesu boli zdôraznené obvinenia, tiež nikdy nedokázané, že poslaním tohto „jezuitského špióna“ bolo zabrániť oslobodeniu Slovenska, na čo vraj založil tajné organizácie, riadiace sa špeciálnymi „smernicami“.

Mastiliakovi sa prokurátor citovaním tohto spisu pravdepodobne snažil dokázať, že pokračoval v „trestnej a nekalej činnosti“ Kolakoviča. Podľa mienky komunistov kláštory slúžili Vatikánu a imperializmu, čím evidentne boli proti „československému pracujúcemu ľudu“. Vatikán bol organizáciou, ktorá nielenže stála v pozadí protištátnej činnosti kláštorov, ale dokonca ju i riadila. Na to mala vytvorené svoje špiónážne centrá – školy, ktoré boli podriadené akejsi ústrednej vatikánskej špiónážnej službe. Mastiliak ako vyškolený špión bol na Slovensko poslaný, aby pokračoval v podobnej činnosti, akú začal Kolakovič. Podľa prokurátora smernice, ktoré dostal Kolakovič, zrejme pochádzajú z toho istého zdroja, z akého ich dostal aj Mastiliak. Rudé právo to svojsky komentovalo, a lepšie povedané aj „obohatilo“ klamstvami, a to aj tak dosť bohaté výroky v podobnom duchu, vyšetrovateľov a zástupcov prokuratúry: *„Případ obžalovaného Mastiláka, odchovance papežského východního ústavu není u nás ojedinělý. Byl poslán na Slovensko v roce 1944, aby pronikl do území povstání a tam rozvracel jednotky, podával zprávy fašistickým armádám nejen o povstaleckých jednotkách, ale později také, aby vyzvídal údaje o Rudé armádě. Že při plnění tohoto úkolu*

355 Bližšie o činnosti Tomislava Poglajena-Kolakoviča, jeho spolupracovníkoch a spoločenstve Rodina pozri: JABLONICKÝ, Jozef: Podoby násilia. Bratislava : Kalligram, 2000, s. 9 – 52 a KRČMĚRY, Silvester – JUKL, Vladimír: V šlapajach Kolakoviča. Spomienky na duchovné začiatky a stretnutia s pátrom Kolakovičom. Bratislava : Charis, 1996. ISBN 80-88743-13-3 Proti členom Rodiny bolo realizovaných niekoľko vykonštruovaných súdnych procesov. Pozri: VAŠKO, V: Procesy s Katolíckou akcií. In: Církevní procesy padesátých let. Kolektiv autorů. Sborník příspěvků z konference pořádané Českomoravskou generální delegaturou Řádu karmelitánů, Českou křesťanskou akademií a Ústavem pro soudobé dějiny AV ČR ve spolupráci s Arcibiskupstvím pražským 21. – 22. 5. 2002 v Praze. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 39 – 70.

vešiel ve styk s banderovskými tlupami, není také nic náhodného. Mastilák byl jedním z řady vatikánských špiónů, poslánych na naše území se stejnými úkoly“. Kolakovič podľa obvinení vraj ponúkol banderovcom pomoc, a preto na vraždách, ktoré na území Československa spáchali banderovci, nenesie vinu iba on, ale aj všetci špióni spolupracujúci s Kolakovičom, teda aj Mastiliak.³⁵⁶ Bolo to, samozrejme, prisilné a odvážne tvrdenie, lenže nepodložené konkrétnym dôkazovým materiálom. Aj preto logicky Mastiliak tieto tvrdenia obžaloby poprel, keď vypovedal, že: „O Kolakovičovi jsem pouze slyšel. Nikdy jsem ho neviděl. Slyšel jsem o něm ještě na Slovensku.“

Ďalej boli prečítané protokoly z procesu proti redemptoristovi Františkovi Novákovi a spoločníkom.³⁵⁷ Dôraz v ňom bol položený na trestnú činnosť v kláštoroch Libějovice a Svätý Kámen, ktoré slúžili ako miesta, kde sa mohli na čas skrývať utečenci z Poľska a Ukrajiny. Boli to vraj najmä gréckokatolícki kňazi a rehoľné sestry³⁵⁸, ktorí utekali pred totalitným komunistickým režimom zo Sovietskeho zväzu. Kláštory redemptoristov pre nich boli iba prechodné miesta úkrytu, odkiaľ potom odchádzali, väčšinou ilegálne, za hranice, na Západ. Pre komunistov všetci títo utečenci boli banderovci.

V Libějoviciach od roku 1946 pôsobili gréckokatolícke rehoľníčky, Sestry Služobnice Nepoškvrnenej Panny Márie, ktoré boli pôvodom Ukrajinky z Poľska. K 10. októbru 1946 boli prihlásené na Miestnom národnom výbore tieto rehoľnice: Katarina Anastazia Babec, Anastazia Žofia Múdry, Verona Olejárová, Anna Semannikova, Maria Semanová, Pavlina Vasilinčuková a k 5. februáru 1946 aj Maria Boženiská a Alexandra Kačarová. Všetky rehoľnice prihlásil na úrade P. Václav Král. Zoznam prihlásených sa nachádzal na MNV, ale chýbali policajné prihlášky. Hlásenie bolo prevedené za predsedu MNV, člena lidové strany, Františka Vaněčka.³⁵⁹ Počet sestier sa menil, ale podľa dohody ich vždy malo byť osem. V roku 1947 bola sestra Longina preložená do Michaloviec a Minodora staršia do nemocnice v Uherskom Hradišti

356 OBORSKÝ, Stanislav – SLAVÍK, V.: Kláštory a církevní řády – střediska protestátní činnosti. In: Rudé právo, neděle 2. 4. 1950, s. 5.

357 Boli to: František Nezval, Jan John a Václav Král.

358 Podľa zápisníc z výsluchov obvinených išlo o Karla Hrudu, Ludvíka Minyu, Teodora Prišlaka s manželkou, baziliána Sebastiána Sabola, sestry služobnice Doroteu a Jozefu.

359 NA, f. StS, č. j. Or I 619/48, Místní národní výbor Libějovice na Krajský soud v Písku, č. j. Tk 757/16/48. Bez miesta a dátumu [okolo 15. 9. 1948].

a namiesto nich prišli do komunity sestry Dorotea a Minodora mladšia. V každom prípade redemptoristi Novák a Král vedeli, že sú to Ukrajinky, ale oni tieto sestry neprijali ako spolupracovníčky banderovcov, ale ako kuchárky, ktoré pracovali v juvenáte. Spočiatku sestry nemali žiaden problém. Až niekedy v auguste 1948, keď už ŠtB pátrala po údajných banderovcoch v radoch kňazov a rehoľníkov gréckokatolíckej cirkvi, aj sestry začali byť ohrozené. P. Král sa v tejto veci pokúšal kontaktovať s ministrom Plojharom, ale nepodarilo sa mu to. To už však Štátna bezpečnosť urobila raziu aj v Libějoviciach, bolo to 24. augusta 1948, počas ktorej zistila, že v kláštore sú rehoľníčky, príslušníčky iného štátu, ktoré sa do Československa dostali ilegálne a majú falošné dokumenty.³⁶⁰ Kláštor bol redemptoristom odobratý a ÚAV NF rokoval s ÚV KSČ o jeho odovzdaní československej cirkvi!

Na otázku, čo hovorí na tieto skutočnosti Mastiliak, podľa zápisu z hlavného pojednávania odpovedal: „*Lektorem v Obořišti byl jsem od začátku září 1945. Asi 3 ½ měsíce jsem byl v Plané u Mar. Lázní. Pátera Michala Kravianského³⁶¹ jsem znal. Byl to bývalý lektor v Užhorodě. O činnosti libčovského tábora³⁶² jsem ničeho nevěděl. Dozvěděl jsem se o něm až dodatečně z novin. O banderovcích jsem se dozvěděl z brožury „Pravá tvář banderovců“, kterou jsme si koupili pro naši knihovnu.“*

360 NA, f. StS, č. j. Or I 619/48. Rozsudok Státního soudu v Praze. Písek 7. 1. 1949.

361 Ludvík či Michal Kravjanský, vlastným menom Ludvík Minya, bol doktor teológie a bývalý špirituál užhorodského gréckokatolíckeho seminára. Z Užhorodu utiekol do Československa pred príchodom sovietskych vojsk. Krátko prebýval v kláštore redemptoristov v Podolínci, odkiaľ po vybavení potrebných dokumentov vstúpil do noviciátu redemptoristov v Českých Budějoviciach. Po zložení rehoľných sľubov 25. júla 1946 bol pol roka v kláštore v Obořišti. Od 10. februára 1947 vyučoval v juvenáte redemptoristov v Libějoviciach. Kronikár ešte na začiatku roka 1948 zaznamenal, že okrem učenia bol aj prefektom bratov a spovedníkom sestier služobníc. V zápise z 22. marca 1948 už napísal: „*Rozloučili jsme se s P. Kravjanským.*“ Prekročil československú štátnu hranicu a emigroval do Ríma, o čom nachádzame záznam v kronike generálneho domu v Ríme: „*26. augusta 1948 pricestoval P. Minya, Ukrajinec.*“ V Ríme bol ešte aj koncom septembra 1950. Potom odcestoval do Kanady, kde pôsobil v provincii Yorkton a tam aj zomrel. LAZOR, Štefan: Almanach Gréckokatolíckych Redemptoristov. I. časť. Strojopis. Michalovce: 1995, s. 71, AGHR, DG Vol. II. 9. Chronica Domus Generalis liber 9 1946 – 1950, s. 71 a 117. a ARSH, Kronika kolleje libějovické 1. IX. 1937 – 1. X. 1949, s. 77, 104 a 107.

362 Zrejme tu má byť „libějovického kláštora“.

Nakoniec sa na procese čítalo zo spisov k procesu proti Zoltánovi Hentzovi a Ladislavovi Aranyimu a spol., ktorý sa uskutočnil 30. decembra 1949 pred senátom Štátneho súdu v Bratislave.³⁶³ Podľa žalobcov mali rímskokatolícki a reformovaní kňazi maďarskej národnosti ako aj laici, pod vedením Ladislava Aranyiho a Júliusa Mészárosa pracovať na Slovensku podľa priamych inštrukcií maďarského kardinála Mindszentyho. Hlavnou úlohou ich protištátnej činnosti vraj bolo odtrhnutie južnej časti Slovenska a pričlenenie tohto územia k novému „Veľkému Maďarsku“, návrat vlády Habsburgovcov alebo vytvorenie stredoeurópskej federácie. Svojich kuriérov posielali nielen do západných imperialistických krajín, ale priamo aj do Vatikánu. Čo tieto obvinenia mali spoločné s Mastiliakom? V skutočnosti nič, o čom svedčí táto citácia zo zápisu z pojednávania: „*O kardinálu Mindszentyim jsem se dozvěděl pouze z novin. Podrobně jsem jeho proces nesledoval. Nevěděl jsem o tom, že jeho špionážní a rozvratná síť zasahovala i na území naší republiky.*“ Komunisti opäť mali iný názor. Nedokázali to síce patrične zdokumentovať, ale vôbec to neznamená, že by pre takúto „maličkosť“ boli ochotní trápiť sa vymýšľaním novej konštrukcie špionážnej siete, do ktorej by mohli vtesnať aj Mastiliaka. Noviny Svobodné slovo to „zhrnuli“ takto: „*Není jisté třeba zvlášt' zdůrazňovat význam skutečnosti, že mezi vatikánskými plány s Mastilákem na jedné straně a s Mindszentyim a jeho spojenci na druhé straně, je zcela zřejmá souvislost, nejen časová, ale i faktická.*“ Okrem toho autor v článku tvrdil, že štyria kňazi boli gréckokatolíci.³⁶⁴ Veľmi pekne by to síce zapadlo k Mastiliakovi, ale, samozrejme, vôbec to nebola pravda!

363 V Správe Generálnej prokuratúry v Prahe na Ministerstvo spravodlivosti v Prahe vo veci proti Zoltánovi Hentzovi a spol., 19. duben 1950, Praha. V tomto dokumente je na konci zmienka o požičaní spisov: „*Spisy byly zapůjčeny jako materiál k přelíčení před státním soudem v Praze v tr. věci proti Augustinu Machalkovi a spol. /“Klášterní proces“/ a vráceny generální prokuratuře 15. t.m.*“ VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 14, aj. 91. T 261/49-10. O samotnom procese o údajnom ilegálnom styku občanov maďarskej národnosti s kardinálom Mindszentyim pozri: LETZ, Róbert: Prenasledovanie kresťanov na Slovensku v rokoch 1948 – 1989. In: Zločiny komunizmu na Slovensku 1948 – 1989. Diel I. Ed. F. Mikloško, G. Smolíková, P. Smolík. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2001, s. 88 – 89. Letz sa odvoláva na MVSR, ŠA Bratislava, f. Štátny súd, kartón č. 83. Or III 83/49.

364 Redemptorista Mastilák o svých akcích na Slovensku. Druhý den přelíčení s deseti řádovými kněžimi u státního soudu v Praze. In: Svobodné slovo, List Československé strany socialistické, roč. 6, neděle 2. 4. 1950, č. 79, s. 4.

Následne večer o 19. hodine a 58. minúte predseda senátu prerušil hlavné pojednávanie a vyhlásil, že sa v ňom bude pokračovať v pondelok 3. apríla 1950 o 8. hodine ráno.

Na proces s rehoľníkmi sa prišiel pozrieť aj Jaroslav Blažek z kontrolného oddelenia odboru III/6 z ministerstva spravodlivosti.³⁶⁵ V hlásení Dresslera Čepičkovi sa totiž uvádza, že sa v ten deň zúčastnil na pojednávaní s rehoľníkmi pred Štátnym súdom a mal aj krátku informatívnu poradu o bežných úlohách, a to s Karlom Klosom.³⁶⁶ Škoda len, že nenapísal niečo viac o tejto porade.

Z hlásenia Františka Huba zasa vieme, že po skončení pojednávania sa ešte uskutočnila tlačová porada. Z hlásenia sa, žiaľ, nezodvedáme, kto sa na nej zúčastnil a čo konkrétne sa prejednávalo.³⁶⁷

Blesík neskôr tvrdil vo svojich spomienkach, že večer už neboli prevezení späť do väzenia v Ruzyni, ale nocovali na Pankráci na ženskom oddelení, každý v osobitnej cele. Kompetentní sa totiž už niekoľko týždňov predtým zaoberali práve pre nich neprijateľným správaním sa dozorcov a celkovou situáciou v tejto väznici. Ešte vo štvrtok 9. februára 1950 na porade u ministra spravodlivosti Čepičku sa s ním štyria jeho námestníci a prednosta III. odboru MS zamýšľali aj nad tým, ako zmeniť pomery v tejto väznici. Karel Klos dostal úlohu do 14 dní predložiť návrh na vymenovanie jedného komunistu, ktorý by sa špeciálne zaoberal touto problematikou. V zápise z porady sa ďalej píše: „*Protože nebylo dosud dosaženo izolace vězňů a toho, aby se zamezilo vynášení zpráv ven, bude v nejkratší možné době vyměněna celá posádka SVS. S. M. Kloss povolává právě na místo velitele stanice na Pankráci s. Němce z Ostravy. V kontrolním odboru bude vybudována samostatná sekce pro kontrolu vězenství. Podle pořadí naléhavosti je na prvním místě Pankrác, pak Ostrov a pak velké trestní ústavy. Soudruh, který bude pověřen nápravou poměrů na Pankráci, se znovu zaměří na systém zpráv zdola, vybudování zpravodajské sítě mezi vězni. Bude zařízeno, aby soudní zaměstnanci neměli přístup do vyšetřovacích místností (katrů).*“³⁶⁸ Blesík

365 NA, f. ÚV KSČ, 100/52, sv. 19, a.j. 128. MS – ZP III. odb. Zápis o gremiální poradě přednostů III. odb. 3. 4. 1950.

366 NA, f. ÚV KSČ, 100/52, sv. 18, a.j. 121. MS – DHAD. Hlášení č. 74, 1. 4. 1950.

367 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 8, a.j. 47. DZOI. Denní hlášení ministrovi spravodlnosti A. Čepičkovi. Praha 1. 4. 1950.

368 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 17, a.j. 114. MS – PACsN. Zápis z 23. porady s ministrom Čepičkom. 9. 2. 1950.

o tejto porade nijako nemohol vedieť, ale jeho spomienky svedčia, že snaha komunistov zaviesť vo väznici na Pankráci prísnejší režim sa im aspoň spočiatku príliš nepodarila. Na chodbe väznice sa síce pohybovali „bachaři i bachařky“, ktorí mali službu vo väznici, ale nie všetci boli úplne oddaní režimu. Jedna „bachařka“ sa dokonca Blesíkovi priznala, že ho pozná, pretože chodí na bohoslužby k redemptoristom do chrámu sv. Kajetána v Prahe. Poprosila ho o sv. spoveď a v nedeľu ráno sa ozaj vyspovedala. Vo väznici na Pankráci, ona „bachařka“ u „zločincina“ súdeného pred Štátnym súdom.³⁶⁹ Toto zároveň dokazuje, že za extrémne prísne pomery vo väzenstve u nás v 50. rokoch môže najmä Alexej Čepička, už od začiatku.

Ako prežíval tieto „voľné“ chvíle o. Ivan Mastiliak, žiaľ, nevieme, pretože vo svojich spomienkach sa o tom nezmieňuje a iný jeho písomný dokumentárny materiál sa o tom nezachoval.

III.2.1.3. Nedeľa 2. apríla 1950

V nedeľu 2. apríla 1950 sa proces v súdnej sieni nekonal. Bolo to v súlade s vopred pripraveným scenárom, hoci treba podotknúť, že v práci na procese sa určite pokračovalo aj mimo súdnej siene. Veď bolo potrebné pripraviť ďalšie dni procesu. Škoda, že se o tom nezachovali žiadne písomné zmienky, s výnimkou dvoch správ, ktoré boli adresované Čepičkovi a hodnotili doterajší priebeh procesu.³⁷⁰

Autor prvej správy sa nepodpísal, a teraz už nie je možné ho identifikovať.³⁷¹ Podľa jeho názoru v „*konstitutech*“ s obžalovanými bola ukázaná „*nesporná vina obžalovaných*“ a ich výsluchy, až na Bartáka, demaskovali ich záporný postoj k režimu. Chválil prácu predsedu senátu Jaroslava Nováka a štátneho prokurátora Josefa Urválka. Na druhej strane kritizoval zbytočné ideologické diskusie zo strany súdu, a v prípade prokurátorov nedostatočné využitie výpovedí obžalovaných. Na konci správy nelichotivo uviedol: „*Mimoto trpí proces nevhodným chovaním prokurátora s. Čížka, který používá ve svých vývodech násilných dedukcí,*

369 BLESÍK, J.: Rozmlouvám s minulostí, Díel XVIII., s. 2671 – 2672.

370 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 14, a.j. 91. Dva záznamy pro A. Čepičku o průběhu procesu proti představitelům církevních řádů. 2. 4. 1950, Praha. In: Církevní komise, s. 424 – 425.

371 Mohol ním byť František Hub zo SÚC.

užívá vulgárních výrazů a má jízlivý tón mluvy. Také způsob jeho chování není vhodný. Poukazovali na to také přítomní kněží P. Mára a Černocký. Nutno konstatovat, že jeho chování druhý den bylo lepší než den první.“

Autorom druhej správy je podľa podpisu najskôr Houska. Aj on hodnotil prácu predsedu senátu Nováka ako veľmi dobrú, hoci podotkol, že niekedy z jeho strany padne nevhodná otázka o viere. Ani v tejto správe správanie sa štátneho prokurátora Karla Čížka nezostalo bez odozvy: „*Od důstojného řízení líčení předsedou se tím více odráží naprosto špatný způsob vystupování prokurátora s. Čížka (vulgární způsob mluvy, uštěpačný tón otázek zabíhající do sféry náboženské, stále vítězoslavné pohledy kolem sebe a do obecnstva po „duchaplých“ otázkách a odpovědích, naprosto nevhodné rozpravy o teologických otázkách). V odpolední části líčení zřetelné zlepšení, stále ještě je však patrna snaha po docílení senzace, po osobním úspěchu; dlouhé rozpravy s obžalovanými se blíží maloměstáckým disputacím teologickým, ve kterých se nebezpečně utápějí a zcela zanikají konkrétní fakta a jejich politické využití i celý vlastní smysl procesu. Přitom unikají zcela situace, které si přímo vynucují otázky (např. ve chvíli, kdy Tajovský zdůrazňuje, jak varoval spolubratry, aby neměli nic se zbraněmi!). Toto zcela scestné pojetí se ovšem obrátí i v tisku a působí nesmírné obtíže i v zpracovávání reportáží ze zvukových záznamů.“ Druhý deň už hodnotí ako pozitívnejší, pretože nastalo zlepšenie, hoci aj naďalej sa vyskytujú nevhodné otázky prokurátorov a v nevhodných súvislostiach. Konštatovanie, že prokuratúra ani zďaleka nedosahuje úroveň svojich politických úloh, pre ňu naozaj nebolo lichotivé. Jediný z prokurátorov, s ktorým prejavil akú takú spokojnosť bol Josef Urválek, hoci aj on „*první den zabředl ve svém rozvádění otázky mešních intencí*“. Správu ukončil slovami: „*Projevují se dále všechny kazy Čížkova vystupování, i když už značně zeslabené. Velmi pěkné pasáže předsedových výslechnů.*“*

Na dianie v súdnej sieni, samozrejme, reagovala aj denná tlač. Rudé právo, ktorého vydavateľom bol ÚV KSČ, takto hodnotilo prvé dni procesu:

„Jak odhalil již první den procesu a jak to potvrzují další výpovědi obžalovaných, přisoudil Vatikán při uskutečňování svých plánů zvlášť významnou roli některým řádům. Z jejich klášterů měla být vybudována střediska rozvratné práce proti republice. Pod rouškou náboženské činnosti měli jejich příslušníci rozvíjet stále ostřejší politický boj, stát po boku reakční vysoké hierarchie, rozeštvávat obyvatelstvo, šířit poplašné zprávy.

Ukryté zbraně v klášteře v Nové Říši a v Želivi ukazují, kam až došli vysocí církevní hodnostáři ve svých snahách.

*Náš pracující lid vzal však za své slova presidenta republiky Klementa Gottwalda, že republiku si rozvracet nedáme. Zvyšujeme svou bdělost a ostrážitost, a proto také dnes sedí deset rozvratníků v hávech řádových kněží tváří v tvář spravedlnosti. Přiznávají se, usvědčují se navzájem, nebo se snaží svalit vinu na někoho jiného. Při jejich výpovědích mluvila i ta místa, kde se vyhýbali přímé odpovědi na otázky předsedy soudu a prokurátorů. V jejich mlčení byla zloba, kterou chovají tito agenti Vatikánu a imperialistů vůči všemu pokrokovému.*³⁷²

Z málo materiálu, čo sa zachoval, môžeme s istotou potvrdiť, že komunisti, napriek nedostatkom vo vedení procesu a nedostatočnému využívaniu materiálu proti obžalovaným, boli celkom s priebehom procesu spokojní. Všetko tiež nasvedčovalo, že verejnosť prijíma proces tak, ako to bolo vopred naplánované.

Ako prežívali „deň voľna“ obžalovaní? Redemptorista Jan Blesík v spomienkach tvrdí, že aj nedeľu strávili vo väzení na Pankráci. Počas dňa sa na dverách väznených rehoľníkov viackrát otvoril otvor pre podávanie stravy, väzenským žargónom nazývaný „krmítko“ a za ním stáli dozorcovia alebo väznená žena s dieťaťom v náručí. Dozorcovia sa prišli pozrieť možno z povinnosti alebo zo zvedavosti, ale ženy s deťmi žiadali pre deti požehnanie a krížik na čelo. Popoludní prišli dve „bachačky“ a okienkom vo dverách mu povedali: „*Držte se znamenitě, jen tak dále. Prokurátoři jsou dopáleni na nás, že prý mluvíte jinak, než jste podepsali v protokolech. Ale noviny píší, že jste se všichni přiznali, ale my samy jsme slyšely pravý opak. Nevěřte novinám. Dnes to všechno lže až hrůza.*“³⁷³ Tak podobne spomína aj premonštrát Tajovský, ktorý dokonca tvrdí, že ho v ten deň navštívila príbuzná, ktorej to príslušné úrady povolili.³⁷⁴

372 Nové svědectví o rozvratných plánech Vatikánu proti naší republice. Druhý den procesu s desetičlennou skupinou velezrádců a vyzvědačů. In: Rudé právo, neděle 2. 4. 1950, s. 4.

373 BLESÍK, J.: Rozmlouvám s minulostí, Díl XVIII., s. 2675.

374 TAJOVSKÝ, V.B.: Člověk musí hořeti, s. 233 – 235.

III.2.1.4. Tretí deň procesu – pondelok 3. apríla 1950

Proces s rehoľníkmi sa tešil záujmu verejnosti tak v Československu, ako aj v zahraničí. Komunisti si to veľmi dobre uvedomovali, preto už v prípravnej fáze procesu rozhodli, že priamo do súdnej siene sa dostanú iba prorežimní novinári. Ostatní novinári mohli čerpať iba z oficiálnych zdrojov, teda z publikovaných materiálov ČTK alebo z novín, ktoré na procese mali vlastných redaktorov. Niektorí sa aj napriek tomu pokúšali získať dodatočný materiál, ktorý sa pred nimi utajoval. V tejto súvislosti sa napríklad obrátil Martínek na SÚC so žiadosťou, či môže poskytnúť fotografie z procesu z dielne ČTK „zástupcom západných kapitalistických agentúr“. Na svoju žiadosť dostal zamietavú odpoveď.³⁷⁵

Hlavné pojednávanie s desiatimi rehoľníkmi pred Štátnym súdom pokračovalo v pondelok 3. apríla 1950, ráno o 8. hodine a 20. minúte. Štátny prokurátor navrhol, aby bola prejednávaná činnosť Mastiliaka v čase Slovenského národného povstania a jeho údajná podpora banderovcov po okupácii. Ako dôkaz prokurátor uviedol spis Štátneho súdu v Prahe, č. Or I 240/48 proti Pavlovi Hučkovi a spol., spis okresného súdu v Prešove, č. T 302/49 a výpoveď svedka Pavla Hučka. Obhajkyňa o. Ivana Mastiliaka Ludmila Turečková proti tomu, žiaľ, neprotestovala, práve naopak, ponechala rozhodnutie o pripustení týchto dôkazov súdu. Ten sa, samozrejme, spolu s prokurátorom už dávno dohodol, že tieto dôkazy budú použité v tomto procese. Senát sa síce, akože, ticho radil, ale bola to iba formalita, lebo po chvíli predseda súdu povedal, že súd sa uzniesol, že žiadosti prokurátora sa vyhovuje.

Pred súdom teda bola čítaná časť spomínaných spisov a takisto výpoveď svedka Pavla Hučka z 31. marca 1950. Tu je treba zdôrazniť, že komunisti nakoniec sami uznali tvrdenie Hučka, že stretol Mastiliaka v období medzi rokmi 1939 – 1942 v Michalovciach za málo pravdepodobné a ťažko dokázateľné, preto radšej predtým upustili od vzájomnej konfrontácie týchto dvoch kňazov pred súdom. Tam by totiž vyšlo najavo, že sa vlastne pred rokom 1950 ani nestretli. Zároveň však, aj keď tvrdenie Hučka bolo určite zavádzajúce, nechceli upustiť od tohto „dôkazu“, a tak aspoň prečítali svedectvo získané v deň začiatku procesu proti rehoľníkom. Bol to typický príklad „prípravy“ svedkov zo strany

375 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 8, a.j. 47. DZOI. Denní hlášení ministromi spravdnosti A. Čepičkovi. Praha 3. 4. 1950.

vyšetrovateľov Štátnej bezpečnosti! Stalo sa už bežnou praxou používať ako svedkov obžalovaných z iných procesov, ktorí s vidinou sľubov, že im bude skrátenejší trest alebo aj nátlakom, potom dosvedčili všetko a hocikomu. Pavol Hučko po mesiacoch veľmi ťažkej vyšetrovacej väzby, v ktorej prešiel ťažkým mučením bol až v stave, keď by bol dosvedčil skutočne všetko.

Rudé právo už na druhý deň písalo o týchto veciach naďalej veľmi skreslene a úplne podľa prania režisérovo procesu. Rezidenciu prešovského gréckokatolíckeho vladyku Pavla Petra Gojdiča a baziliánsky kláštor v Trebišove, ako aj faru sv. Klimenta v Prahe nazvali „*opornými bodmi banderovských zločincov*“. Autor článku o výpovedi Hučka na adresu Mastiliaka vtedy napísal: „*Zvlášť závažnou časťou bolo čtení výpovedi farára P. Hučky. Hučka v ní usvedčuje obžalovaného Mastiláka, že již v roce 1942 se zdržoval na Slovensku, ačkoliv tento právě v druhém dnu přelíčení prohlašoval, že přijel z Říma na Slovensko až v r. 1944. Hučko se setkal s Mastilákem při exerciciích v Michalovcích v roce 1942. Mastilák, když byl dotazován, co říká tomuto dokladu, zaplétá se ještě hlouběji do svého přediva lží a nechce vysvětlit, co dělal v letech 1942-1944. Přiznal přitom, že byl zasvěcen do toho, jak některé fary a kláštery se staly opěrnými body pro banderovské zločince. Uvedl například skutečnost, kterou dosud zatajoval, že totiž tyto opěrné body byly také v jižních Čechách.*“³⁷⁶

Aj denník Práce písal o úzkej spolupráci kláštorov pri prechode banderovcov z územia Poľska cez Československo do západnej zóny Nemecka venoval priestor výpovedi Mastiliaka: „*Pavel Hučko ve spisech přímo vypovídá, že se setkal s obžalovaným Mastilákem okolo roku 1942 v Michalovcích na Slovensku, kde byl Mastilák představených kláštera redemptoristů.*

Předseda: Pane obžalovaný Mastiláku, tvrdil jste, že od roku 1937 až do roku 1944 jste neopustil Řím. Jak vysvětlíte, že jste byl na Slovensku v roce 1942?

Mastilák: mlčí.

Prokurátor dr. Čížek: Pane obžalovaný, setkal jste se v kláštře v Obořišti s příslušníky benderovského hnutí?

Mastilák: Několik jich do kláštera přišlo, ale nevěděl jsem, že jsou to benderovci.

376 Vatikán usiloval o premenu klášterů v střediska spiknutí proti republice. Třetí den procesu s desetičlennou skupinou velezrádců a vyzvědačů. In: Rudé právo, úterý 4. 4. 1950, s. 4.

Prokurátor dr. Čížek: Jak vysvětlíte souvislost, že jste se na Východním ústavu v Římě naučil perfektně rusky, rozumíte ukrajinsky a polsky, jste poslán v roce 1942 na Slovensko, kde se setkáváte s Hučkou, v roce 1944 pomáháte při útěku zrádcovských živlů polské a ukrajinské národnosti před Rudou armádou, v r. 1947 kdy procházejí benderovci naši republikou, jste najednou v Obořišti, kde je přestupní stanice těchto živlů?

*Mastilák: To, prosím, nemohu vysvětlit.*³⁷⁷

Slovenský denník Pravda dokonca citoval prokurátora, že je niekoľko ľudí, ktorí by mohli dokázať skutočnosť, že Mastiliak bol na Slovensku už od roku 1942 a robil kuriéra Karolovi Sidorovi.³⁷⁸ V skutočnosti to však Štátna bezpečnosť ani justičné orgány nemohli dokázať.

Predbiehajúci sa vo vymýšľaní nových obvinení novinári často napísali nielen úmyselne prekrútené alebo priamo vymyslené informácie, ale niekedy napísali úplné nezmysly, ktoré vo veci informovanému človeku museli vyčarovať úsmev na tvári. Tak, napríklad, o členoch kláštora baziliánov sa čitatelia mohli v Lidových novinách dočítať toto: „*Jiní kněží kláštera sv. basiliky v Prešově rozšiřovali ilegální protistátní letáky*“.³⁷⁹ Je teda pravdepodobné, že novinári informácie, ktoré dostávali na tlačových konferenciách organizovaných na ministerstve spravodlivosti iba spájali podľa vlastnej logiky, bez ďalšieho skúmania a overenia si, o čo vlastne šlo. Ak by totiž novinár píšuci článok s cirkevnou tematikou iba trochu poznal cirkevné otázky, vedel by rozlíšiť, že bazilika a Rád Sv. Bazila Veľkého, populárne nazývaný baziliáni, sú dve úplne rozličné veci!

Lidové noviny priniesli dokonca o Mastiliakovi špeciálny článok s názvom Ultramontán. Autor článku ho predstavil ako človeka, ktorý stratil lásku k svojej vlasti a slúži iba zámerom Vatikánu: „*Tohoto človeka se otázal prokurátor, jaké je národnosti. A kněz umlká, neví co říci. Je to úžasné, je to neuvěřitelné, ale je to pravda. Jan Mastilák neví.*

377 Církevní hierarchie v Československu nástrojem imperialistů. Třetí den procesu před Státním soudem odhaluje nepřátelskou intervenční politiku Vatikánu a jeho pražské internuciatury. In: Práce, 4. 4. 1950, č. 80.

378 Vysoká škola špionáže proti SSSR a ľudovým demokraciám. Absolvent Východného pápežského ústavu, špión Dr. Mastilak vypovedá. Rádovi kňazi mali za úlohu zrádzať Slovenské národné povstanie – Pokračovanie procesu s desiatimi vysokými rádovými hodnosťami. In: Pravda, Ústredný orgán Komunistickej strany Slovenska, roč. 31, utorok 4. 4. 1950, č. 80, s. 4.

379 Nekřesťanská činnost klášterů. Falšování dokladů. In: Lidové noviny, List svazu československých spisovatelů, roč. 58, Úterý 4. 4. 1950, č. 80, s. 2.

Prokurátor opakuje znovu svou otázku a když nedostává odpovědi, formuluje to docela přesně: „Cítíte se, obžalovaný, vůbec příslušníkem tohto státu?“ A hubený kněz, jehož tvář je zapálená zbožností a jehož hlas zní jako by se modlil, jehož odpovědi jsou vyhýbavé, nejistě opakuje prokurátorova slova, jako by slyšel něco docela nesrozumitelného. „Vy jste se narodil přece na Slovensku. Tak jaké jste národnosti?“ A hubený odchovanec Východního ústavu v Římě odpovídá: „Pokud jsem v této tělesnosti ... zde na tomto světě...“ Ale ani v této tělesnosti neřekne přímo: jsem občanem tohto státu. Protože on jím není, On je ultramontán. Jeho vlast je tam, v papežském státě, ne v tom, který zabírá malé území v Římě, ale v onom papežském státě, který se jako mrak roztahuje nad státy a národy. Jan Mastiliák, narozený na Slovensku, teprve po vzrušených otázkách tiše přiznává: „Nu ano... to tedy... no jsem Slovák.“ Jaká nejistota, jaká podivná nejistota! Na otázku, na kterou by umělo odpovědět dítě!³⁸⁰

Mastiliak, našťastie, nepoznal články z novin, preto na ne ani nemusel reagovať, ale zato nemohol súhlasiť s tým, čo počul v súdnej sieni zo spisov a z Hučkovho svedectva. Podľa záznamu z hlavného pojednávania sa k tomu vyjadril takto: „Výpoveď Hučkova se patrně zakladá na omylu. Trvám na své původní výpovědi, že jsem v roce 1942 byl v Římě a nikoliv v Michalovicích.“ Na otázku štátneho prokurátora uvedol: „Od roku 1942 do r. 1944 pracoval jsem na své disertační práci. Intenzivně jsem pracovat nemohl, protože již tehdy jsem byl churav a v Římě bylo časté bombardování.“ Otázku položil aj predseda senátu Novák, na čo mu Mastiliak odpovedal: „Až do roku 1942 byl představeným redemptoristického kláštera v Michalovicích Čech. Po roce 1942 byl představeným prakticky také Čech, ale na venek figuroval jako představený Slovák.“³⁸¹

380 MAREK, Jiří: Ultramontán. In: Lidové noviny, List svazu československých spisovatelů, roč. 58, Úterý 4. 4. 1950, č. 80, s. 1.

381 Počas druhej svetovej vojny slovenské úrady robili veľký nátlak na redemptoristov, aby ich predstavenými boli Slováci a mali sídlo na Slovensku. Generálny predstavený redemptoristov v Ríme preto dovolil zriadiť novú viceprovinciu so sídlom v Bratislave. Tá vznikla 29. marca 1940 a na jej čelo bol postavený najprv ako vizitátor a po dvoch rokoch ako viceprovinciál P. Jozef Lavička. Do tejto štruktúry bol začlenený aj gréckokatolícky kláštor redemptoristov v Michalovciach. Do roku 1942 bol jeho predstaveným o. Metod Dominik Trčka. Po ňom navonok prevzal úrad o. Štefan Lazor, ale v skutočnosti riadil kláštor o. Vasil Musil, až do príchodu o. Ivana Mastiliaka. Je možné, že Hučko si mohol pomýliť podľa priezviska Mastiliaka s Musilom. Ak by došlo počas hlavného pojednávania k osobnej konfrontácii medzi Hučkom

Z týchto slov vyplýva, a to určite autor zápisu z hlavného pojednávania nemal žiaden úmysel Mastiliakovi nadržať, že to, čo napísala denná tlač o výpovedi Mastiliaka, boli účelovo prekrútené výpovede a to takým spôsobom, aby Mastiliaka ukázali ako nebezpečného zločinca, ktorý nielenže páchal závažnú trestnú činnosť, ale ešte ani po predstrení „dôkazov“ sa nechcel ani priznať. Tragédiou bolo, že novinári píšuci takéto nezmysly nielenže sa nepýtali, či to, čo počujú v súdnej sieni je pravda, ale sami, možno z prílišnej horlivosti, možno z príkazu vyšších straníckych orgánov, dodávali do správ z procesu ďalšie „zaručené“ informácie, ktoré boli len rozšírením už aj tak veľmi vykonštruovaných obvinení a klamstiev.

Od Hučka a jeho tvrdení sa téma vypočúvania zvrtila na františkána Urbana a troch premonštrátov. Údajne spolupracovali s nemeckým Gestapom, ba, dokonca, vraj členovia premonštrátskeho kláštora v Teplé boli nacisti. Obžalovaní premonštráti a františkán sa, samozrejme, bránili týmto obvineniam a predstavili vlastnú verziu udalostí. K tejto otázke a k pobytu v Podolínci vypovedal aj Mastiliak, čo je v zápise z hlavného pojednávania na strane 50: „V Podolínci jsme poskytovali stejnou pomoc Rudé armádě, jako lidem, kteří před ní prchali, pouze z křesťanské lásky. O tom, co bylo v Teplé, nemohu ničeho říci, protože o tom slyším dnes po prvé.“ Aj k tejto veci Rudé právo dodalo svoj špeciálny komentár, plný lži a fantázie: „Mastilák, který také vypovídal o svém stanovisku k událostem v Teplé, nedovedl vysvětlit, proč ve stejném období na jedné straně klášter v Podolínci pomáhal banderovcům a kolaborantům v útěku před Rudou armádou a spravedlivým hněvem lidu a proč na druhé straně klášter v Teplé nepřímou zavraždil 12 zmučených antifasistů. Nedovedl odpovědět proto, že není v jeho podlé povaze mluvit plnou pravdu ani tam, kde skutečnosti svědčí nadmíru jasně. Plnou pravdu o tom, že to není nijaká záhada, ale docela »všední« politika Vatikánu, politika nepřátelská Sovětskému svazu a pracujícím celého světa.“³⁸²

V súdnej sieni sa pokračovalo v čítaní aj z ďalších spisov a ako svedok vystúpil Josef Machačka. Potom štátny prokurátor žiadal o možnosť predniesť ďalšie dôkazy, ktoré mali usvedčiť obžalovaných rehoľ-

a Mastiliakom, Musil bol už v tom čase mŕtvy, Hučko by hneď uvidel, že sa pomýlil.

382 Vatikán usiloval o premenu klášterů v střediska spiknutí proti republice. Třetí den procesu s desetičlennou skupinou veležrádců a vyzvědačů. In: Rudé právo, úterý 4. 4. 1950, s. 4.

níkov z toho, že ich pôsobenie bolo súčasťou organizovanej činnosti aj ostatných kláštorov a že mali príkaz ukrývať osoby nepriateľské ľudovodemokratickému režimu a banderovcov. Ako dôkaz navrhoval spisy Krajského súdu v Hradci Královom, č. Tk IX 955/46, spisy Štátneho súdu v Brne, č. Or II 13/48, spisy Štátneho súdu v Prahe, č. Or I 174/49 a č. Or I 153/49 a spisy Krajského súdu v Brne, č. Tk IX 145/49, a tiež dôkazy – vypočutie svedkov Františka Šulce, priora kláštora dominikánov v Znojme Antonína Zemeka a predstaveného kláštora redemptoristov v Libějoviciach Františka Nováka. Aj tu mali ich advokáti protestovať, žiadať nepripustenie týchto dôkazov súdu, ale opak bol pravdou, pretože rozhodnutie opäť nechali na samotný súd. Ten ako v predchádzajúcich prípadoch, aj teraz sa naoko tajne radil, hoci výsledok tiež bol už vopred jasný, na čo predseda senátu podobne oznámil uznesenie, že návrhu prokurátora sa vyhovuje a ponúkané dôkazy sa pripúšťajú.

Z pohľadu o. Ivana Mastiliaka bola najpodstatnejšia výpoveď spolubrata redemptoristu Františka Nováka, ktorý popoludní pred súdom vystúpil nie v rehoľnom habite, ale vo väzenskom „mundúre“. Jeho vypočúvanie nasledovalo až po prečítaní uvedených spisov a vypočutí spomínaných dvoch svedkov. Zo spisu Františka Nováka sa síce už čítalo v sobotu, ale komunisti boli presvedčení, že táto osobná konfrontácia pomôže usvedčiť Mastiliaka a Blesíka z trestnej činnosti napomáhania banderovcom a ilegálnym utečencom. Výpoveď Nováka pred súdom vyzerala, podobne ako výpoveď predchádzajúcich svedkov, ako akýsi dialóg medzi ním, predsedom senátu a prokurátorom, ktorý samozrejme vo „vylepšenej“ podobe prebrali autori propagačnej brožúry, ktorá bola vydaná o niekoľko dní po skončení procesu. V tejto pasáži sa snažil prokurátor Strída „dostať“ z P. Františka Nováka tvrdenie, že v Československu iba redemptoristi mali členov rímskokatolíkov a gréckokatolíkov, teda dvoch obradov, z čoho potom dedukoval: „*Áno, já také neznám žádnou. Jenom redemptoristé jsou výjimkou. Jde tu jistě o zvláštní speciální vaše poslání. Právě přes redemptoristické kláštery přecházeli z východu řečtí katolíci do amerického pásma Německa. To je tedy vaše poslání.*“³⁸³ Aj v zápisnici z hlavného pojednávania je to príliš okate zaokrúhlené tak, akoby jeho jedinou povinnosťou ako direktora juvenátu bolo pomáhať kňazom v ilegálnom úteku za hranice. V zápisnici

383 NEULS, Jindřich – DVOŘÁK, Miroslav: Co se skrývalo za zdmi klášterů. Praha : Ministerstvo informací a osvěty, 1950, s. 65 – 66.

sa uvádza: „V Libějovicích jsem byl vedoucím internátu od roku 1936 až do roku 1942, kdy internát byl zrušen a pak od revoluce až do svého zatčení v srpnu 1948. Má činnost spočívala v tom, že jsem ilegálně pomáhal kněžím za hranice. Jednalo se o řecko-katolické kněze. Styk těchto se mnou zprostředkovaly řeholní sestry, které byly u nás v klášteře zaměstnány. Řecko-katoličtí kněží vyprávěli, že odcházejí z východního území proto, že byli persekvoováni pravoslavnou církví. Pomáhal jsem jim pouze ze soucitu. Celkem jsem dopomohl přes hranice asi 9 lidem. Tyto osoby před svým odchodem za hranice skrývaly se po nějakou dobu v klášteře. V době, kdy byly v klášteře, nevěděl jsem ještě, že jsou hledány státními úřady. Tuto pomoc jsem tak poskytoval asi po dobu jednoho roku.“

Výpověď Mastiliaka k svedectvu Nováka sa v zápisnici z hlavného pojednávania, žiaľ, nenachádza, ale je zaznamenaná v stenografickom zápise na pojednávani. Mastiliak to nehovorí priamo, ale dá sa predpokladať, aj keď možno nevedel všetky podrobnosti o pomoci Nováka utečencom, predsa len vedel, že v kláštore sa skrývali utečenci a vďaka Novákovi a jeho spolubratom sa niekoľkým osobám podarilo prekročiť štátnu hranicu. Bral to však ako pomoc v ohrození života. Ak by ich totiž objavila ŠtB, vydala by ich do rúk sovietskych a v „komunistickom raji“ by ich prinajmenšom čakalo dlhoročné väzenie a nútené práce, ak nie poprava zastrelením. Takto si títo kňazi nielen mohli zachrániť vlastný život, ale potom v zahraničí ďalej slúžiť ako kňazi, napríklad v pastoračii emigrantov. S týmto pohľadom sa stotožňoval aj o. Mastiliak, preto takúto činnosť nepovažoval za trestný čin, ale za pomoc v núdzi.

K miestu o „východnom poslaní redemptoristov“ v citovanej propagačnej brožúre sa vyjadril aj obžalovaný Jan Blesík, ktorý neskôr v spomienkach napísal: „Co k tomu dodat? Lež, lež a lež, ale nebezpečná lež, kterou soud a tisk vydával za pravdu a podle ní se řídil při vynášení rozsudků a též při zrušení klášterů. Tak se měla připravit veřejnost na to, co stát zamýšlel zrušením všech mužských i ženských klášterů na celém území naší republiky. O tom se všude psalo v novinách a tiskovinách, o tom se mluvilo na schůzích, mezi dělnictvem, rolnictvem i inteligencí, k tomu se propůjčoval i rozhlas. O celém tom procesu a hlavně o těch člancích v novinách a brožurách byly však i jiné hlasy, jako: „Kdyby se tak probudil Adolf Hitler a toto četl, závistí by musel umřít, že toto sám nikdy nesvedl

a že někdo jiný po této stránce je vychytralejší a ďábelskejší“. Vždyť lidé nás znali a co si asi pomysleli, když nyní slyšeli o nás, jakými jsme byli.“³⁸⁴

Štátny prokurátor navrhol, aby bolo dokazovanie doplnené o tie okolnosti, že obžalovaný Šilhan bol jedným z článkov spravodajskej siete pražskej internunciatúry a že Vatikán prostredníctvom internunciatúry na území Československa rozvíjal nepriateľskú činnosť. Usvedčujúce materiály sa mali nachádzať aj v správe ministerstva vnútra o ceste vatikánskeho diplomata, chargé d'affaires apoštolskej internunciatúry v Prahe Gennara Verolina na Slovensko a o činnosti P. Bruna Sklenovského v Olomouci. Okrem týchto dôkazov predseda senátu dovolil výsluch svedkov Mojmíra Bečku a Jaroslava Vetejšku z tzv. hodonínskeho procesu, ktorých svedectvá mali tiež prispieť k usvedčeniu obžalovaných rehoľníkov, že Vatikán používa kláštory v zahraničí ako ubytovacie ústavy pre spravodajských agentov pracujúcich proti záujmom Československa a že zahraniční agenti Vatikánu organizujú velezradné skupiny proti republike a vysielajú na územie republiky agentov. Ďalej prokurátor pokračoval obvineniami, že činnosť obžalovaných rehoľníkov bola súčasťou ťaženia Vatikánu proti Sovietskemu zväzu a ľudovým demokraciám, čo dokazoval na základe maďarských procesov s ostrihomským kardinálom Józsefom Mindszentym a komunistom Lászlóom Rajkom a tlačových správ z činnosti kňazov v Poľsku.

Posledným bodom programu po 35-minútovej prestávke bolo dokazovanie, a to na návrh prokurátora Karla Čížeka, že Vatikán neoprávnené zasahuje do vnútorných pomerov Československa. Pred Štátnym súdom vystúpil univerzitný profesor Antonín Hobza, súdny znalec z odboru medzinárodného práva, ktorého predseda senátu upozornil, že na základe znaleckej prísahy je povinný vyjadriť svoj posudok podľa svojich najlepších vedomostí a schopností. Hobza potom prečítal svoj vlastný znalecký posudok, ale ten bol už vopred korigovaný a одобrený Karlom Klosom a Alfrédom Dresslerom, námestníkmi ministra spravodlivosti Alexeja Čepičku. Jeho písomná forma bola priložená k aktom procesu.³⁸⁵ Predmetom jeho znaleckého posudku malo byť hodnotenie postavenia vatikánskych diplomatov vo vzťahu k československým úradom

384 BLESÍK, J.: Rozmlouvám s minulostí, Díel XVIII., s. 2683.

385 Zachovali sa tri verzie predmetného znaleckého posudku. Jedna verzia bez datácie je v NA, f. MS. KA. kr. 218 M a spol. Druhá verzia má dátum 30. marec 1950 a sú v nej už viditeľné „úpravy“ a nachádza sa v tom istom fonde. Tretia verzia posudku, pravdepodobne tá, ktorú prečítal pred senátom štát-

a otázka, či je kanonické právo pre kňazov viac záväzné ako československé zákony. Podľa jeho znaleckého posudku sa pápež usiluje nielen o duchovnú moc, ale aj o politický vplyv. Vatikánski diplomati síce zastupujú Vatikán ako subjekt medzinárodného práva, ale nemôžu sa miešať do vnútorných záležitostí štátu. To tiež znamená, že vnútorné zákony štátu sú na prvom mieste a musia ich rešpektovať nielen obyvatelia štátu, ale aj diplomati. Aj preto nemôže byť kanonické právo v žiadnej oblasti nadriadené štátnym zákonom. Požiadavka Vatikánu na biskupov, kňazov a veriacich byť poslušný v duchu kanonického práva je nielenže neprípustná, ale aj v rozpore s československými zákonmi. Vatikán však požadoval takýto druh poslušnosti, preto špionážna vatikánska sieť dosiahla oveľa lepšie výsledky ako hociká iná štátna špionážna agentúra, pretože sa zakladala na kanonickej poslušnosti.

Po prečítaní znaleckého posudku, keďže ani štátny prokurátor a ani obhajcovia nemali žiadnu otázku, predseda senátu Jaroslav Novák o 17.50 h prerušil hlavné pojednávanie s tým, že sa v ňom bude pokračovať nasledujúci deň, teda 4. apríla 1950 o 8. hodine.

To, čo sa dialo na procese s obžalovanými rehoľníkmi v súdnej sielni, skutočne bol iba dôsledok rozhodnutí, ktoré vznikali v kanceláriách komunistických pohlavárov. Tam sa zbiehali všetky nitky, tam prichádzali nové informácie a poznatky a tam sa tvorila koncepcia, ako napredovať aj v tomto procese.

V dennom hlásení z 3. apríla 1950 námestník ministra spravodlivosti Karel Klos totiž napísal ministrovi Alexejovi Čepičkovi o procese s Augustinom Machalkom a spol.: *„Kontrola procesu během dne. V poledne i večer porada se soudruhy o postupu během procesu a o přípravě na úterý; nová formulace znaleckého posudku s. Hobzy a zajištění jeho přednesu s. Hobzou. Prohlédnutí spolu se s. Dresslerem³⁸⁶ závěrečné řeči prokurátorů a na poradě se s. Čížkem, Urválkem a Brožovou všechny závěrečné řeči podrobně projednány. Soudruzi přepracují podle připomínek ještě v pondělí v noci. V pondělí večer dodal s. Košar ještě některý písemný materiál, který byl probrán a zhodnocen. Materiál se týká Urbana a Mastiláka, potud, že odhaluje dosud nám neznámou činnost Mastiláka na*

neho súdu, má dátum 2. apríl 1950 a nachádza sa v spise bývalého Štátneho súdu v Prahe NA, f. StS, č. j. Or I/VII 31/50.

386 Dressler toto potvrdzuje krátkou zmienkou v dennom hlásení Čepičkovi: *„Účast na poradách o závěrečných řečech prokurátorů“*. NA, f. ÚV KSČ, 100/52, sv. 18, a.j. 121. MS - DHAD. Hlášení č. 75. 3. 4. 1950.

Čihoštském podvodu. U Mastiláka totiž nalezen dopis nějakého Klimenta, který mu podává zprávu o Čihošti a 5 kusů fotografií. Bude vedeno v úterý proti Mastilákovi na důkaz jeho zpravodajské činnosti a jako důkaz dalšího rozšíření Čihoštského podvodu.

Kaplan Tyf byl k našemu příkazu zatčen a dopraven dnes v noci na Pankrác a zařazen jeho okamžité vyslechnutí. Dva školní chlapci jako svědci k jeho případu budou dopraveni zítra (úterý ráno) a předem vyslechnuti. O připuštění těchto důkazů do procesu bude rozhodnuto podle výsledku výslechu. Jinak podrobněji referováno s. ministrovi přímo.“ V ten istý deň sa Klos zúčastnil aj na porade u ministra Noska, potom na porade u ministra Čepičku a na gremiálnej porade.³⁸⁷ Zo 6. gremiálnej porady konanej popoludní od 14. do 16. h na ministerstve spravodlivosti sa síce zachoval záznam, ale nenachádza sa v ňom žiadna informácia, ktorá by sa týkala procesu s rehoľníkmi.³⁸⁸

Ďalšie okolnosti zákulisnej réžie procesu sa dozvedáme z hlásenia Františka Huba. Ten v hlásení ministrovi o účasti na procese písal:

„a) Celkové zhodnocení za prvé dva dny zasláno ve zvláštním hlášení. Třetí den procesu možno hodnotiti jako další krok v politickém využití procesu. Prokuraturou potvržena vzájemná souvislost zločinů proti státu a jejich politické mezinárodní pozadí (Mindszenty, Rajkův proces, Polsko).

b) Na tiskové poradě s novináři zdůraznil jsem toto politické hodnocení pro veřejnost. Poukázal jsem na to, že referování o druhém dnu procesu bylo již lepší než prvé a požádal novináře, aby nevypichovali pasáže z procesu, kde se obvinění pokoušejí popírat vinu. Lidové demokracii jsem vytknul nevhodný způsob nedělního referování a obrázky.

c) Se s. Houskou provedl jsem revisi sestřihu pro vysílání procesu pro rozhlas (2 opravy)

d) Večer účast na poradě soudu.

e) S 2 prokurátory provedl jsem pak sestřih krátkého filmu o Čihošti tak, že zůstaly jen dokumentární partie pro promítání na zítřejší proces. Zároveň jsme upravili dokumentární záběry o nalezených zbraních v klášteře v Nové Říši pro zítřejší proces.

387 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 18, a.j. 120. MS - DHKK. Hlášení č. 76 ze dne 3. 4. 1950.

388 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 18, a.j. 123. MS – zápisy gremiálních porad (1948 – 1950). Zápis o 6. gremiální poradě konané na ministerstvu spravedlnosti dne 3. dubna 1950.

f) S. Dvořáka z rozhlasu, který je pověřen napsáním brožury o procesu jsem urgoval k recenzi první části. Slíbil dodat ve středu ráno. Procesu zúčastnili se dnes KNV H. Králové, Pardubice a Jihlava a 7 kněží z těchto krajů. Z Prahy P. Mára, Konáš.³⁸⁹

Zaujímavá je tiež správa Štátnej bezpečnosti, ktorá bola získaná operatívnou cestou. Správa obsahuje nepravdivé údaje, veď napr. Mastiliak nepôsobil v Holandsku, nezdržoval sa od roku 1948 v Libějoviciach, ani nedosiahol tri doktoráty, ale aj tak je nateraz zvláštne, že informácie z nej neboli použité proti Mastiliakovi v procese. V správe z 3. apríla môžeme čítať: „*Dr. Mastylak nar. v Niž. Hrabovci se zdržuje od r. 1948 v Jižních Čechách v klášteře Redemptoristů v Libějovicích. Jmenovaný studoval v Římě a potom působil v Holandsku, redemptoristickém kolegiu (orientální fidei) t.j. kongregace pro východní řeckokat. cír. Po dobu svého pobytu v cizině dosáhl trojnásobného doktorátu. V létě 1948 přijel do ČSR a zdržoval se v klášteře Redemptoristu v Podolínci asi měsíc, odkud odejel do Libějovic. Jmenovaný měl být jmenován pravděpodobně řeckokat. biskupem v Prešově na místo Gojdiče. Když mu mělo být Vatikánem svěřeno tak důležité místo, je pravděpodobně pro Vatikán velmi spolehlivý.*“³⁹⁰ Možno aj hlavní ideologickí tvorcovia

389 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 8, a.j. 47. DZOI. Denní hlášení ministrovi spravedlnosti A. Čepičkovi. Praha 3. 4. 1950.

390 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Machalka Augustin a spol. Operativní podsvazek 2. Hlášení vo věci Dr. Mastylak – zpráva. 3. 4. 1950. Ešte v roku 1940 písal Štefan Hlaváč, rímskokatolícky kňaz a profesor na gymnáziu v Michalovciach, šariško-zemplínskemu županovi Štefanovi Haššíkovi, že gréckokatolíci nemajú vhodného kandidáta Slováka na biskupa. Jedným z kandidátov bol údajne aj Ivan Mastiliak, ale podľa Hlaváča hoci je vzdelaný, ale aj „*je náteru ukrajinského, nič by sme z neho nemali*“. Tento list dňa 16. mája 1940 poslal župan ministerskému predsedovi Vojtechovi Tukovi. Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Štátny archív Prešov (Ďalej: MVSR, ŠA Prešov), f. Šariško-zemplínska župa, Prezidiálne spisy 1940 – 1945. Sign. 572, š.k.č. 11. List Štefana Hlaváča županovi Štefanovi Haššíkovi. Michalovce 15. 5. 1940. Jedným z navrhovaných riešení bolo, že biskupom pre gréckokatolíckych Slovákov sa stane rímskokatolícky jezuita Vendelín Javorka, rektor rímskeho kolégia Russicum, ktorý prijal východný obrad a 7. júla 1925 slúžil prvýkrát liturgiu v byzantskom obrade v rímskej bazilike Santa Maria Maggiore. Pre slovenskú časť gréckokatolíckeho duchovenstva a inteligencie, ktorá sa neskôr zorganizovala do Jednoty sv. Cyrila a Metoda, bol tento jezuita, i napriek rímskokatolíckemu pôvodu, autoritou natoľko, že ho boli ochotní prelačiť, možno aj vzhľadom na jeho príbuzenský vzťah s Andrejom Hlinkom, na gréckokatolíckeho biskupa. V tomto pláne sa ešte pred 2. sve-

procesu, vyšetrovatelia i prokuratúra potom uznali, že tieto správy sú veľmi nepresné, aby mohli byť použité v mozaike, ktorá sa v hrubých rysoch skladala už počas vyšetrovania a dokončila počas procesu. Na druhej strane je možné, že práve táto správa mohla pomôcť tomu, že Mastiliak z celej skupiny obžalovaných rehoľníkov dostal najvyšší trest na slobode.

Tak ako počas predchádzajúcich dní, aj tento deň sa na proces s rehoľníkmi prišli pozrieť aj Blažek a Jindřich Neuls z kontrolného odboru III/6 z ministerstva spravodlivosti.³⁹¹

III.2.1.5. Štvrtý deň procesu – utorok 4. apríla 1950

Proces s desiatimi rehoľníkmi pokračoval v utorok 4. apríla 1950 o 9. hodine. Štátny prokurátor Karel Střída navrhol doplnenie dokazovania o tie okolnosti, že Vatikán inscenuje takzvané zázraky, ktoré potom využíva na svoje politické ciele. Navrhoval čítať článok Tajemné růžové listy na Filipinách z česko-amerického kalendára Národ č. 86., vydaného benediktínmi v Chicagu, konštatovať obsah knihy Květen ve Fatimě, od Jaroslava Kulače a zprávy ČTK a americkej tlačovej agentúry United Presse z 14., 17. a 20. júla a 27. augusta 1949 z Varšavy o tzv. lublinskom zázraku. Obhajcovia, konkrétne Ludmila Turečková sa tu, hádam prvý raz počas celého procesu, vyslovili, aby tento návrh prokurátora bol zamietnutý, pretože nesúvisí s predmetom obžaloby. Je však dosť možné, že to urobila iba pro forma, aby im nikto nemohol vyčítať, že nebránili záujmy svojich „klientov“. Po tichej porade bez prerušenia však predseda senátu beztak vyniesol uznesenie, že návrhu štátneho prokurátora sa vyhovuje. Čítali sa preto spomínané dokumenty. Potom vypovedali Machalka a Tajovský a po nich opäť Mastiliak, ktorého vyzval vypovedať prokurátor Růžička. Ako kňazi zbehlí v teológii veľmi dobre vedeli, že môžu vysloviť vlastný názor, ale nemajú právo vyslovovať sa o otázkach takýchto zázrakov v mene katolíckej cirkvi, pretože toto je

tovou vojnou uvažovalo, že spomínaný jezuita by sídlil ako biskup v Prešove alebo v Michalovciach, zatiaľčo vладыka Gojdič mal byť podľa týchto plánov preložený do Chustu, kde mala vzniknúť nová eparchia. Tento plán sa však ne-realizoval. Tlaky na vладыku Gojdiča a na jeho odsunutie, ale i hľadanie vhodného slovenského kandidáta na biskupský stolec však naďalej pokračovali.

391 NA, f. ÚV KSČ, 100/52, sv. 19, a.j. 128. MS – ZP III. odb. Zápis o gremiálnej porade prednostů III. odb. 3. 4. 1950.

úloha miestneho biskupa a teologickej komisie. Cítiť to aj v odpovedi Mastiliaka, ktorý podľa zápisu z hlavného pojednávania v krátkosti povedal: „*O lístcích na Filipínách jsem slyšel zde po prvé. O zázraku v Lublině jsem slyšel toliko zhruba a naposledy jsem se dozvěděl o zázraku v Čihošti.*“

Prokurátor Karel Střída navrhol, aby dokazovanie bolo doplnené o také okolnosti, že Vatikán chcel využiť zázrak v Čihošti na propagáciu vlastných cieľov u rímskokatolíckych veriacich. S týmto cieľom mal byť vypočutý svedok Václav Trtík z Čihoště, proti čomu samozrejme obhajcovia neprotestovali, a tak predseda senátu, opäť po tajnej porade, dovolil predviesť a vypočúvať menovaného svedka.³⁹² Prokurátor chcel dokázať, že zázrak bol vlastne podvod a vyrobil ho sám čihoštský farár Josef Toufar, čo následne využil Vatikán na svoje ciele. Ako dôkaz mala slúžiť výpoveď a administratívny protokol čihoštského farára z 1. a 23. februára 1950³⁹³, ktorý však 25. februára zomrel na následky súrového vyšetrovania vo väzbe, čo však verejnosť v tom čase ešte nevedela. Pred súdom ich prečítali prísediaci Otakar Matoušek. Ďalej sa na návrh prokurátora Karla Střídu pokračovalo svedectvami administrátora v Hornej Cerekvi Miloslava Váňu a kaplána v Pěhlřimove Václava Žitného, ktoré mali usvedčiť Tajovského, že rozširoval správy o Čihošti. Svedkovia však neboli predvolaní, ale čítalo sa iba z ich administratívnych protokolov z dňa 31. januára a z 3. februára 1950. Informácie o tomto zázraku údajne mali byť zneužitú aj pri vyučovaní náboženstva, čo prokurátor Karel Čížek dokazoval čítaním zo spisu okresnej prokuratúry v Žamberku, č. St 128/50 proti Antonínovi Tyfovi. Potom ešte dokazoval dokumentárnym filmom³⁹⁴, že čihoštský zázrak je pod-

392 Jeho spomienku na to, ako svedčil pred týmto Štátnym súdom cituje František Drašner, odvolávajúc sa na Rodinnú kroniku manželov Trtíkovcov z Čihoště. DRAŠNER, František: Čihoštský zázrak. Zpráva o P. Josefu Toufarovi. Praha: Nakladatelství Libri, 2002, s. 152. (Ďalej: DRAŠNER, F.: Čihoštský zázrak).

393 Protokoly o výpovedi Josefa Toufara publikoval ČELOVSKÝ, Bořivoj: Strana světi prostředky. Martyrium faráře Josefa Toufara. Šenov u Ostravy: Nakladatelství Tilia, 2001, s. 160 – 182. (Ďalej: ČELOVSKÝ, B.: Strana světi prostředky).

394 Jan Blesík v spomienkach tvrdí, že: „*Bylo to úplně k smíchu, co režizer tohto filmu a zároveň představitel pana faráře Josefa Toufara, pán státní prokurator Dr. Čížek vymyslel a jak to zahrál. Tak naivní hloupost a bezuzdnou drzost jsem skutečně ještě neviděl.*“ Ani citovaná výpoveď Toufara nemohla byť jeho dielom, pretože sa v nej pletú slová „*zjavenie*“ a „*zázrak*“, s čím by nemal problém žiaden kňaz. Aj štýl a motivácia výpovede bola podľa Blesíka či-

vod a že v kláštore premonštrátov v Novej Říši boli schované zbrane. Machalka, Tajovský, Šilhan a Braitto sa podľa zápisu z hlavného pojednávania vyslovili, určite aj pod vplyvom premietnutého filmu, že neveria v Čihošťský zázrak. Zvláštne tu je to, že nehovoria v kategórii, že zázrak nebol vyšetrený komisiou a preto sa nedá hovoriť o tom, či bol alebo nebol pravý, ale hneď priamo hovoria v duchu, že tento zázrak bol podvod. Po nich sa k tejto veci vyjadril aj Mastiliak, ktorého na výpoveď vyzval sám prokurátor Karel Čížek.

Okrem už známych obvinení uvedených v trestnom oznámení a obžalobe pribudli aj nové témy, a to na základe ďalšieho vyšetrovania operatívnymi orgánmi. O týchto vyšetrovaniach bola prokuratúra veľmi dobre informovaná, preto sa to ukázalo aj na vedení procesu a vo vypočúvaní obvinených pred senátom. Prokurátori Čížek i Růžička a neskôr aj sudca z ľudu Václav Jareš, vediac o liste redemptoristu o. Augustína Klimenta Mastiliakovi, v liste napísal, ako bol v Čihošti³⁹⁵, snažili

hoštskému farárovi cudzia. BLESÍK, J.: Rozmlouvám s minulostí, Díel XVIII., s. 2699 – 2702. Tvrdenie Blesíka, že Toufara hral sám Čížek je však nesprávne. Podľa Františka Drašnera to bol Vladimír Průša, úradník SÚC a zároveň aj zamestnanec ministerstva vnútra, ktorý sa na popud prokurátora Karla Čížeka obliekol do kňazských rúch. Boli s ním natočené scény, samozrejme v nich nebolo mu vidieť do tváre, ktoré už Toufar kvôli zlému fyzickému stavu nebol schopný dokončiť. DRAŠNER, F.: Čihošťský zázrak, s. 137 – 138. Podľa Bořivoja Čelovského si úlohu Toufara zahral vo filme herec dovezený z Prahy, na jeho meno si však nespomína. O výrobe tohto filmu ešte napísal: „*Film objednaný Čepičkou a očekávaný netrpělivě v ústředním výboru strany nebyl zdaleka to, v co se doufalo. Podařilo se sice Toufara obléct do jeho roucha a spomocí dvou mužů dostat na kazatelnu, ale jeho stav prostě nedovoloval hrát věrohodně úlohu faráře při nedělním kázání. A tak v „dokumentárním“ filmu hraje Toufara jeho dvojník. Stejně tak farníci účastní na této mši nejsou Čihošťané. Československý státní film si přivezl s sebou „kompars lidí staršího věku“.* A každý, kdo se trochu pozorněji podívá, jak vehementně se v tomto filmu hýbá křížek doleva a doprava, se neubrání dojmu, že to jsou ruce člověka skrytého za velikou kyticí, které pohybují křížkem bez pomoci drátu vedeného z kazatelny. Bokr odbyl hlavní důvod pro přítomnost své skupiny technických odborníků několika slovy, totiž že rekonstrukce pohybu křížku byla provedena na základě Toufarových údajů, aniž by výslovně tvrdil, že mechanismus skutečně fungoval. Výsledek této námahy, tzv. dokumentární film, ukazuje části mechanismu, avšak nikdy, když tento mechanismus pracuje.“ ČELOVSKÝ, B.: Strana světí prostředky, s. 92.

395 Farár Toufar 1. februára 1950 počas vyšetrovania priznal, že posledný ho navštívil František Schrofer zo Žďírce u Jihlavy a „s ním neznámy mně redemptorista

sa preto nasmerovať dokazovanie týmto smerom, teda aby mohli použiť tento list ako dôkaz práve proti Mastiliakovi. Ten existenciu listu nielenže nepopieral, ale sám o tom liste bez vyzvania prokurátora vypovedal. Opätovne však popieral spôsob, akým aj tento list komentovali vyšetrovatelia a prokurátor: „O Čihošti jsem se dozvěděl jednak z novin, jednak jsem dostal dopis od řádového spolubratra z Michalovců, který mi psal o událostech v Čihošti a zároveň mi poslal několik fotografií o tamnějším zázraku. Onen spolubratr byl na návštěvě u příbuzných v Havlíčkově Brodu a při této příležitosti navštívil Čihošť. To, že jsem od něho dostal dopis a fotografie, nebylo z mé iniciativy. O tom, že v Čihošti vlastně šlo o podvod, jsem se dozvěděl teprve až z novin.“

V denníku Práca jeho slova interpretovali takto: „Obžalovaný Mastylák tiež vie o fatimskom „zázraku“ ale o čihoštskom sa dozvedel vraj iba z novín. Neskoršie vysvitne, že vedel o „zázraku“ ešte skôr, ako ho odhalili v tlači a rozhlase.“³⁹⁶

Lidové noviny interpretovali výpoveď Mastiliaka, samozrejme, po svojom. Mastiliak sa vraj „neochotne priznal“ že vedel o tom, že zázrak v Čihošti je zinscenovaný. Informácie mal od spolubrata, ktorý osobne navštívil Čihošť. Podľa novin sa prokurátor Mastiliaka opýtal, či sa jeho spolubrat nešiel „priučiť“ od čihoštského farára Toufara, na čo Mastiliak odpovedal, že jeho spolubrat bol v Čechách na návšteve u príbuzných.³⁹⁷ Podobné nepravdy uverejnil aj denník Práce.³⁹⁸ Svobodné slovo dokonca tvrdilo, že Klimenta do Čihošťa poslal sám Mastiliak a to s inštrukciami, aby mu o Čihošti podal písomnú správu a fotografie.³⁹⁹

ze Slovenska z Michaloviec, který byl v ten čas na návštěvě ve Žďárce u Jihlavy v sírotčinci sester Klementových“. ČELOVSKÝ, B.: Strana světí prostředky, s. 166.

- 396 Rozsudek nad rehoľnými hodnostármi. Proces pred Štátnym súdom v Prahe sa skončil. Mastylák: doživotný žalár, Machalka a Šilhan: 25 rokov, Vít Tajovský: 20 rokov, Braito: 15 rokov, Urban: 14 rokov Obžalovaní strácajú občianske práva na 3 až 10 rokov – U všetkých odsúdených okrem Bartáka vyslovili konfiškáciu majetku. In: Práca, denník Revolučného odborového hnutia, roč. 5, štvrtok 6. 4. 1950, č. 95, s. 3.
- 397 Podvodné činy kněží. Svědecké výpovědi v procesu s řeholníky. In: Lidové noviny, List svazu československých spisovatelů, roč. 58, středa 5. 4. 1950, č. 81, s. 2.
- 398 Náš lid odpoví rázně na zločinné útoky Vatikánu a západních imperialistů. Čtvrtý den procesu před Státním soudem končí požadavkem přísných trestů všem vinníkům. In: Práce, 5. 4. 1950, č. 81, s. 3.
- 399 Prokurátoři žádají přísné postrestání provinilých kněží. Závěr procesu s deseti řádovými kněžimi – Rozsudek bude vyneseno ve středu. In: Svobodné slovo, List Československé strany socialistické, roč. 6, středa 5. 4. 1950, č. 81, s. 4.

Toto tvrdenie je však už na prvý pohľad nelogické, veď z akého dôvodu by Mastiliak posielal do Čihošťa spolubrata až z východného Slovenska, keď sám tam to mal oveľa bližšie?

Slovenský úrad pre veci cirkevné potom žiadal ONV v Michalovciach o informácie, či redemptorista o. Augustín Kliment navštívil Čihošť. Cirkevný referent z ONV Michalovce v odpovedi SLÚC 16. marca 1950 napísal: „Okresný národný výbor v Michalovciach Vám týmto oznamuje, že v minulom roku v decembri 1949 po vykonaní t. zv. zázraku navštívil tamojšieho miestneho farára aj Redemptorista z Michaloviec Kliment Augustín, ktorý bol toho času na liečení v Karlových Varoch. Menovaný udáva, že o tomto zázraku sa dozvedel, keď bol na liečení a tak tiež, keď bol doma u rodičov, ktorí bývajú neďaleko od Čihošťa. Túto zprávu, ako udáva nerozšíril, preto, lebo nebola ešte potvrdená cirkevnou vrchnosťou. Podrobnejšie o čom s tamojším farárom jednal, neuvádza.“⁴⁰⁰

Podľa vyšetrovateľov bola pri domovej prehliadke v Obořišti v izbe o. Mastiliaka nájdená mapka Československej republiky, k čomu ideologickí tvorcovia procesu za usilovnej pomoci vyšetrovateľov, vyrobili teóriu o závažnej trestnej činnosti. Snahy vyšetrovateľov v procese reprezentované Štátnou prokuratúrou smerovali na to, aby bol Mastiliak usvedčený, že on sám nielenže vedel o ilegálnom prechode hraníc, ale sám takúto činnosť aj organizoval. Usvedčujúcim dôkazom mala byť mapa, na ktorej boli zakreslené kláštory, ktoré znázorňovali cestu, akou prechádzali utečenci územím Československa až za hranice štátu do Ríma. Na mapku ktosi pripísal meno „Dr. Janda“⁴⁰¹, teda človeka ktorý ušiel za hranice, do Ríma, čo malo vyvolávať dojem, že mapka slúži pre orientáciu utečencov v úteku na západ. Otázne však je, či túto map-

400 SNA, f. SLÚC, šk.č. 202. Hlásenie značka 20.I./1950. ONV v Michalovciach SLÚC v Bratislave vo veci návštevy Augustína Klimenta redemptoristu v Michalovciach v Čihošti. Michalovce 16. 3. 1950.

401 Václav Janda bol ženatý, rímskokatolík laik, ktorý bol zamestnancom Najvyššieho správneho súdu v Prahe II. a aktívne sa zapájal do diania v Cirkvi. Bol členom Českej ligy akademickej a neskôr predsedom Svatováclavskej ligy, ktorá sa vďaka nemu stala celoštátne vplyvnou organizáciou. Mal blízke kontakty s biskupmi a cirkevnými hodnosťarmi. Za svoje zásluhy pre cirkev bol vymenovaný za pápežského komorníka a rytierom Božieho hrobu. Jeho pomer ku komunizmu bol negatívny, čo zistila aj Štátna bezpečnosť, a preto ho tajne sledovala. VÚA-VHA, f. 100/52, sv. 14, a.j. 91. Zpráva BAa-II, referát 50 vo veci Václav Janda, predseda Svatováclavskej ligy. Praha 11. 10. 1949.

ku vôbec našli v izbe o. Ivana, lebo ten svoje vlastníctvo predloženej mapky kategoricky odmietol. Podľa zápisnice o hlavnom pojednávaní na tieto obvinenia odpovedal: „*Dr Jandu znám, byl činný v akademické katolické lize. Kde je teď, to nevím. Předloženou mně mapku, na které je zakreslená cesta z Prahy do Norimberka a do Říma, vidím dnes poprvé a písmo na této mapce je mi neznámé. Jak se tato mapka dostala do mých věcí, nevím.*“ Priznal sa však ku vlastníctvu inej mapky: „*Předloženou mně mapku krajů v ČSR poznávám, neboť jsem si ji vystříhl proto, abych z vlastivědných důvodů znal rozlohu jednotlivých krajů.*“ Aj keď sa zachoval zápis o domovej prehliadke a tiež zoznam osobných vecí, nenachádza sa v nich žiadna zmienka o zabavenej korešpondencii resp. nejakých mapkách!⁴⁰²

Prokurátori Čížek a Ružička sa v obvineniach voči Mastiliakovi ešte vrátili k už niekoľkokrát opakovanej téme – sestry Číževské. Tento opäť potvrdil svoje predchádzajúce výpovede, keď podľa zápisu z hlavného pojednávania vypovedal: „*Když jsem byl v Plané u Mar. Lázní, měl jsem se starati o řeckokatolíky docházející na bohoslužby. Při této příležitosti seznámil jsem se se sestrami Číževskými.*“ Na fotografii, ktorú mu prokurátor ukázal však nespoznal ani jednu zo sestier: „*V předložené mně fotografii, na které je vyobrazena žena, nepoznávám jednu z těchto sester. Nevěděl jsem, že tyto sestry jsou nějak politicky činné.*“ Fotografia ženy v benderovskej uniforme s pištoľou v ruke, podľa prokurátora to mala byť Naďa Číževská. Táto údajne bola nájdená v jeho písacom stole, ale v skutočnosti to bol iba podvrh zo strany Štátnej bezpečnosti alebo aj samotnej Štátnej prokuratúry.

Ešte jednu vec prokurátor tu nezabudol spomenúť. V izbe o. Ivana bol nájdený preklad článku z americkej tlače, ktorý prokurátor predstavil ako nebezpečný protištátny materiál, vypracovaný Mastiliakom. Formou to mal byť leták a obsahom bol „*ostře zaměřen proti Sovietskemu svazu*“⁴⁰³. Zápis z pojednávania na procese nasvedčuje tomu, že Mastiliak v skutočnosti ale pred súdom tvrdil niečo iné:

402 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Skupinový spis štátnobezpečnostného vyšetrovania proti Machalka Augustin a spoločníkom. Krajské veliteľství státní bezpečnosti Praha. Protokol o domovní prohlídce kláštera v Obořišti. Obořiště 15. 3. 1950 a AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Machalka Augustin a spol. Podsvazek 2. Zoznam. Osobní věci Mastiláka. Bez miesta a dátumu. (pravdepodobne rok 1950).

403 Prokurátoři žádají přísné potrestání provinilých kněží. Závěr procesu s deseti řádovými kněžimi – Rozsudek bude vyneseno ve středu. In: Svobodné slovo, List Československé strany socialistické, roč. 6, streda 5. 4. 1950, č. 81, s. 4.

„Pokud se týče překladu článku z amerického časopisu z roku 1950, tento článek jsem si přeložil sám. Opsal jsem si jej na stroji s jedním průklepem, ale prohlašuji, že prvopis, který u mne nalezen nebyl, jsem nikomu nedal a kam se poděl, nevím. Tento článek jsem si opsal jako kuriositu.“ Podľa stenografického zápisu i zápisu z hlavného pojednávania, „listiny předložené obžalovanému Mastilákovi státním prokurátorem k nahlédnutí zakládají se do spisů“, ale v súčasnosti sa v spise z tohto procesu, žiaľ, už nenachádzajú.

Rudé právo však opäť nešetrilo klamstvami, ktoré zaobalené do pôsobivých slovných konštrukcií neinformovaným čitateľom navodzovali dojem, že konečne sa našiel niekto, kto odhalil skutočnú tvár rehoľníkov a raz navždy zabráni ich takejto, až hroznej trestnej činnosti, ktorí sa obyvatelia kláštorov dopúšťali a ďalej mali dopúšťať. Aj v prípade Mastiliaka vyrukovalo s veľkým „odhalením“:

„V souvislosti s otázkou Čihoště vyšly najevo nové skutečnosti o obžalovaném Mastilákovi. Byl nucen přiznat, že lhal, když tvrdil, že o Čihošti se dozvěděl z novin. Dávno před tím mu poslal, jak přiznává, jeden jeho spolubratr z kláštera v Michalovicích list z Čihoště, ke kterému byla přiložena serie fotografií.

Mastilákovi byly předloženy tyto fotografie a dále mapa, která byla u něho při zatčení nalezena. Na mapě je jméno dr. Jandy a je na ní vyznačena cesta z Prahy přes klášter Obořiště do Řezna, Norimberku a Říma. Je to typická cesta přes kláštery, které poskytovaly úkryt všem agentům nepřátel lidu.

Tím ale neskončily další důkazy prokurátorů, které dokreslují pravou tvář agenta, který prošel s výborným prospěchem Východním papežským ústavem.

»Jaký zázrak jste připravoval v Československu?«, táže se pak Mastiláka státní prokurátor.

Mastilák zkouší tvářit se nechápavě, ale je mu předložen výstřížek z amerického časopisu z tohto roku, v kterém je řeč o nějakém novém proctví pro Československo. Mastilák pak přiznává, že prorocství překládal a nedovede vysvětlit, kam se poděl originál tohto překladu. Je zřejmé, že to byl jeden z rozvratných Mastilákových letáku.⁴⁰⁴

404 Agenti Vatikánu usvědčení z nejtěžších zločinů proti republice a jejímu lidu. Před rozsudkem nad desetičlennou skupinou velezrádců a vyzvědačů. In: Rudé právo, středa 5. 4. 1950, s. 4.

Obhajcovia sa snažili dosiahnuť, aspoň naoko, aby senát dovolil predvolanie svedkov, ktorí by potvrdili výpovede obžalovaných. Obhajca Šilhana Karel Kratochvíl navrhoval predvolať svedka Pavla Slezáka, obhajkyňa Urbana Ludmila Turečková navrhovala predvolať svedkov Augustína Vyskočila a Josefa Spurného a obhajca Tajovského Jindřich Konrád svedkov Josefa Prokopa, Evermunta Burdu, Jana Haláka, J. Richtera, Klementa Davida, Nepomuka Tykla a Václava Žitného. Obhajcovia tiež žiadali možnosť predstaviť niektoré dôležité dokumenty. Zdá sa prinajmenšom zvláštne, že v prípade ostatných siedmich obžalovaných obhajcovia nevyvinuli žiadnu aktivitu. Mohli predsa požiadať o konfrontáciu svedkov s obžalovanými, mohli tiež spochybníť hodnovernosť citovaných dokumentov a spisov na procese, na ktoré sa odvolával štátny prokurátor. Mohli to urobiť, ale neurobili. Od začiatku procesu totiž neverili, že by ich klienti súdom mohli byť uznaní za nevinných a tvrdenia prokurátora vyhlásené tak za vykonštruované klamstvá. Veď boli zvolaní na poradu pred začiatkom tohto procesu, takže veľmi dobre vedeli, prečo boli vybratí za obhajcov a aká bola ich úloha na ňom. KSČ a jej najvyšší vodcovia od nich neočakávali skutočnú obhajobu obvinených rehoľníkov, ale iba účasť na divadle v súdnej sieni, ktoré bolo riadené zo zákulisia kancelárií. Potvrzuje to aj ďalší priebeh procesu, keď štátny prokurátor Karel Čížek požiadal senát, aby návrhom obhajcov nevyhovел pre „*nadbytečnost a nerozhodnost*“, čo senát po tajnej porade aj schválil. Predseda senátu Jaroslav Novák potom prerušil pojednávanie o 12. hodine a vyhlásil prestávku.

Po dvojhodinovej obedňajšej prestávke ďalej pokračovalo hlavné pojednávanie s obžalovanými rehoľníkmi. Predseda senátu Novák čítal zápis o domovej prehliadke vykonaných 3. a 4. februára 1950 v kláštore premonštrátov v Novej Říši a 30. januára 1950 v kláštore premonštrátov v Želive. Ďalej konštatoval, že obsah trestného oznámenia bol už prebratý počas hlavného pojednávania, zvlášť čo sa týka administratívnych výpovedí obžalovaných. Osobné výkazy obžalovaných a ich osobné údaje boli overené a aj register trestov, v ktorom ani jeden z obžalovaných rehoľníkov nemal záznam. V správe o povesti jednotlivých obžalovaných predseda senátu Novák upozornil iba na správu predsedu Miestneho národného výboru v Obořišti Karla Slabihoudka o Mastiliakovi, ktorú aj citoval: „*MNV nemůže o jmenovaném dáti žádných zpráv, neboť se jedná o příslušníka kláštera, kde jsou přísně izolováni od celé obce, takže nemůžeme znáti jeho soukromní život. Celková charakte-*

ristika však je ta, že celý klášter volil bílé lístky veřejně, takže komise toto celá viděla a rovněž když se jednalo o podepsání zdravotní J.V.Stalina celý klášter toto odmítl.⁴⁰⁵

K slovu sa dostali aj znalci z politického a vojenského spravodajstva, major Štěpán Pecka z MNO a poručík Štb Jaroslav Matoušek. Predseda ich upozornil, že sú viazaní prísahou a opýtal sa ich, či budú posudok podávať spoločne alebo osobitne. Jeden zo znalcov odpovedal že spoločne, na čo ho predseda senátu vyzval, aby prečítal ich posudok. Po prečítaní posudku na výzvu predsedu senátu druhý znalec potvrdil, že súhlasí s posudkom, ktorý následne bol založený v písomnej forme do spisu.⁴⁰⁶ V posudku znalci iba potvrdili, že materiál, ktorý obžalovaní poskytovali Vatikánu bol veľmi závažný, a preto ich trestná činnosť patrí pod prísne paragrafy zákona na ochranu republiky. Keďže ani prokurátor Čížek, a ani obhajcovia nemali na znalcov otázky, predseda senátu prerušil hlavné pojednávanie.

Po asi desaťminútovej prestávke predseda senátu ukončil dokazovanie a vyzval prokurátorov na záverečné reči. Ako prvý vystúpil štátny prokurátor Karel Čížek. Verejnost ani obžalovaní to síce nevedeli, ale Čížek svoj príhovor viackrát prerábala a dokončil ho až na poslednú chvíľu. Ešte v noci, hneď po skončení utornajšieho pojednávania, od 20. h až do 1. h ráno, s pomocou komorného stenografa Bedřicha Janička a redaktora Otta Chybu spracovával na Štátnom súde stenografický a procesný materiál, aby ho mohol čo najlepšie použiť. Spomínaní „pomocníci“ si za svoju pomoc dali dobre zaplatiť.

Prokurátor Čížek v reči zdôraznil, že proces s desiatimi rehoľníkmi je potrebné chápať v kontexte svetového diania, kde na jednej strane stojí Sovietsky zväz a ľudovodemokratické štáty a na druhej strane sú imperialistické mocnosti podporované Vatikánom. Počas druhej svetovej vojny stál Vatikán na strane Adolfa Hitlera, s ktorým uzavrel dohodu o duchovnej správe okupovaných území. Tu redemptoristi a baziliáni dostali úlohu „*krýt ústup banderovců na západ*“. Aj vo vzťahu k Českoslo-

405 Text v origináli dokumentu pokračuje takto: „S toho posuzujeme na odporproti dnešnímu našemu řádu. Majetek nemá žádný.“ NA, f. StS, č. j. Or I/ VII 31/50. Č.j. 376. Odpoveď (na tom istom tlačive) Místního národního výboru v Oboršití Státní prokuratuře v Praze vo veci k č. j. Pst I 454/50. Zpráva o pověsti Mastilák Jan. Praha 29. 3. 1950.

406 V stenografickom zázname z procesu je uvedená iba časť posudku, pretože stenograf považoval za zbytočné prepisovať text, ktorý mal byť potom aj tak v origináli priložený ku spisu.

vensku Vatikán vykonával vlastnú negatívnu politiku, lebo protestoval proti vyhláseniu sviatku Jána Husa, ale neprotestoval pri obsadení Československa nacistami. Podporoval „*fašistického diktátora Tisa*“, dokonca, aj po skončení vojny. Práve proces s rehoľníkmi jasne ukázal, aký postoj zaujal Vatikán voči Československu po skončení druhej svetovej vojny, teda, že podporoval ich protištátnu činnosť: „*Zločinci rázu Machalky, Tajovského a Mastiláka si vybírali práve ty, ktorí boli spíše prístupní jejich vlivu, naše venkovany, kterým chtěli místo jednotných družstev, blahobytu a lidského života na vesnici vnutit podvody. Naší školní mládeži místo mravnosti a vzdělání předkládali lži a středověk. Sprosté nadávky dětem a surovosti na školách – to byli praktiky kterými se měla připravit půda pro restauraci reakce.*“ Noviny Rudé právo následne zhrnuli hlavné myšlienky z vystúpenia Čížeka takto: „*Když shrneme tuto politiku Vatikánu, zdůraznil státní prokurátor dr. Čížek, vyplývá pro nás, že je to politika zavilého nepřátelství vůči Sovětskému svazu a zemím lidové demokracie, že je to politika usilující o zmar svobody a štěstí našeho lidu. Jsme tedy svědky novodobého křížáckého tažení proti naší vlasti. Již jednou vytáhla světová reakce do boje proti našemu lidu a pod vedením Vatikánu nastoupila křížové tažení. Tehdy se podařilo Vatikánu zdolat zradou náš lid. Vidíme, že o stejné praktiky se pokouší i dnes. Na křížácké tažení odpovídá náš lid svorně a v sevřeném šiku rozdrtil všechny plány našich nepřátel.*“⁴⁰⁷

Prokurátor Urválek vo svojom vystúpení sa venoval skutkovej podstate trestnej činnosti jednotlivých obžalovaných. Súhlasil so slovami Čížeka na margo Vatikánu a jeho nepriateľskej politiky zdôrazňujúc, že Vatikán vedie politiku proti Československej republike prostredníctvom vysokej cirkevnej hierarchie a kláštorov, ktoré sú jeho poslušnou a oddanou armádou. Podľa neho mali rehoľníci vlastné, konkrétne negatívne poslanie, pričom jezuiti a redemptoristi mali úlohu „*narušovat mravní výchovu naší mládeže, rozbít ČSM a z mládeže udělat povolný nástroj zahraniční reakce*“. Okrem toho redemptoristi mali ešte ďalšiu úlohu, a to „*vykonávat rozvratnou vatikánskou politiku proti SSSR a proti zemím lidové demokracie*“. O kláštoroch a rehoľníkoch rozprával ako o „*rozvratnícke koloně Vatikánu*“, ktorá spolupracovala s nacistami, banderovcami a reakciou. Ako prvého si „*zobral na mušku*“ práve

407 Agenti Vatikánu usvedčeni z nejtěžších zločinů proti republice a jejímu lidu. Před rozsudkem nad desetičlennou skupinou velezrádců a vyzvědačů. In: Rudé právo, středa 5. 4. 1950, s. 4.

o. Mastiliaka. Jeho vystúpenie však neprinieslo nič nové, lebo zopakoval iba v ňom dobre známe obvinenia z administratívneho protokolu z vyšetrovania, z trestného oznámenia, obžaloby i zo samotného hlavného pojednávania pred Štátnym súdom. Tvrdenia z Urváľkovho vystúpenia o Mastiliakovi zhrnul autor článku v Rudom práve takto: „*Obžalovaný Mastilák celou svou činností jen potvrzuje zjištění posudků znalců z oboru zpravodajství o Východním ústavu v Římě. Od svého vstupu na území republiky plnil úkoly, pro něž byl vyškolen, plnil je v době, kdy na Slovensku v boji za svobodu krvácel náš lid. Byl zrádcem v době nejtěžší, zrazoval v cizích službách i osvoboditelskou Rudou armádu. Až do svého zatčení pokračoval ve své činnosti, i když později ke špionáži přistoupily i další formy rozvratné činnosti a na novém působišti.*“⁴⁰⁸ Potom Urválek predstavil činnosť ostatných obžalovaných rehoľníkov. Reč zakončil tým, že Vatikán a rehole stoja opäť na strane temna: „*Marně se však snaží zastavit kolo dějinného vývoje. Mohou být jen zrnkem písku, které brzdí v ložisku, nemohou být balvanem, před nímž by se vývoj zastavil. My se na naší cestě brzdit nedáme a zločinnou činnost ani řádům, ani vysoké církevní hierarchii trpět nebudeme.*“ Následne v mene pracujúceho ľudu požiadal, samozrejme, spravodlivé potrestanie obžalovaných rehoľníkov. Prokurátor Urválek si za tieto slová, podobne ako Čížek, vyslúžil potlesk obecnstva. Toto malo opačný efekt, pretože nenechal to bez povšimnutia predseda senátu Novák: „*Malou připomínku pro veřejnost. Bude-li tento projev ještě jednou opakován, dám okamžitě sál vyklidit. Nejsme nikde na žádných přednáškách, nejsme také v žádném divadle nebo biografu. Zde je československý soud, který je pod kontrolou československého pracujícího lidu. Uvědomte si to prosím.*“ Vynárajú sa tu otázky: Prečo Novák neprijal súhlasné gesto prítomného obecnstva? Azda zrazu spolucítil s obžalovanými rehoľníkmi? Skôr je pravdepodobné, že sa aspoň navonok snažil navodiť atmosféru dôveryhodnosti a spravodlivosti na procese a starosť o jeho regulárny priebeh, do ktorého obecnstvo v súdnej sieni nemalo právo nijako zasahovať.⁴⁰⁹

408 Agenti Vatikánu usvedčení z najťažších zločinů proti republice a jejímu lidu. Před rozsudkem nad desetičlennou skupinou velezrádců a vyzvědačů. In: Rudé právo, středa 5. 4. 1950, s. 4.

409 O tomto prejave obecnstva napísal z väzenia z Valdíc aj jezuita P. František Šilhan predsedovi Najvyššieho súdu ČSSR v liste z 3. februára 1965. AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Č.j. Im-0353/10-65-kom. Ministerstvo vnútra inspekcie ministra – komise.

Podľa vopred pripraveného plánu následne vystúpila aj ľudová prokurátorka Ludmila Brožová (Biedermannová), pôvodným zamestnaním úradníčka.⁴¹⁰ Táto bola typickým príkladom komunistickej ideológie a ich vtedajšieho triedneho boja. Vedomá si toho, že pred ňou na lavici obžalovaných nesedia predstavitelia pracujúcej triedy, ale duchovní, prispôsobila tomu aj svoju rétoriku. Vo vystúpení takisto nešetřila veľmi negatívnymi výrokmi na adresu Vatikánu a jeho pôsobenia u nás, zdôrazňujúc hlavne jeho negatívny vplyv na formovanie mládeže. Obžalovaní sa neprevinili iba proti zákonom štátu, ale aj proti samotnému kresťanstvu, pretože podporou kapitalizmu by sa k nám opäť dostal k moci systém, ktorý sa neštíti vraždiť robotníkov a roľníkov. Takéto konanie reholí a rehoľníkov označila za morálny úpadok. V duchu, že „*náš lid si republiku rozvracet nedá*“, žiadala v mene československého ľudu, aby všetci obžalovaní boli ako zradcovia „*přísně a tvdě*“ odsúdení a potrestaní.⁴¹¹

O týchto vystúpeniach prokurátorov Jan Blesík v spomienkach tvrdí, že Urválkova reč, a pravdepodobne myslel aj na vystúpenia Čížeka a Brožovej, vypracovali vyšetrovatelia z Ruzyně, ba aj sovietski experti.⁴¹² Zo zachovaných archívnych dokumentov sa teraz toto tvrdenie nedá dokázať, hoci na druhej strane je viac ako jasné, že aj vystúpenia prokurátorov boli scenzurované a boli aj prepracované.

Za nimi postupne hovorili piati obhajcovia v poradí Kratochvíl, Konrád, Cívín, Turečková a Vízek, ktorí mali nielen právo, ale aj povinnosť v záujme svojich klientov navrhnúť ich oslobodenie spod obžaloby

410 Redemptorista Jan Blesík sa vo svojich spomienkach mýli, keď tvrdí, že Brožová vystúpila až v stredu, hneď po začatí hlavného pojednávania. BLESÍK, J.: Rozmlouvám s minulostí, Díel XVIII., s. 2717.

411 Spravedlivý rozsudek. Deset obžalovaných řeholníků odsouzeno k trestům na svobodě. In: Lidové noviny, List svazu československých spisovatelů, roč. 58, čtvrtek 6. 4. 1950, č. 82, s. 1.

412 „*Dlouhá řeč prokurátora Urválka je plná nesmyslů, lži a historických podvodů a proti ní všechny ty štvavé Hitlerovy řeči vypadají jako dětské žvatlání. V celé řeči ničeho nedokázal, ale jasně přesvědčil posluchače a jeho bezedné hlouposti a ubohosti. My dnes víme, že i tuto řeč dostal již vypracovanou od československých (ruzyňských) „vyšetřovatelů“ a od sovětských expertů. Jak se o tom přesvědčíme na dalších stránkách. Ale jedno nám všem bylo naprosto jasné, že náš „soud“ měl být jen jednou z příprav na zrušení klášterů v naší republice a rozsudek soudu měl být posledním a hlavním důvodem tohoto protipřirozeného zásahu proti klášterům, kterého se neodvážili dopustit ani Josef II., ani sám Adolf Hitler.*“ BLESÍK, J.: Rozmlouvám s minulostí, Díel XVIII., s. 2716.

alebo požadovať aspoň uloženie miernejšieho trestu. V skutočnosti sa však počas dvoch hodín snažili iba poukázať na to, že aj keď ich klienti páchali protištátne trestné činy, veľký podiel na tom má ich rehoľná formácia, ktorú začali už v stredoškolskom veku. Snažili sa tiež zdôrazniť, že, keďže sa obžalovaní k vine priznávajú, aj keď nie vždy ochotne, senát by mal prihliadnuť na tieto poľahčujúce okolnosti. Turečková – hovoriac o Mastiliakovi – nezabudla pripomenúť, že pochádzal z pomerne chudobnej rodiny a že jediná nádej pre jeho matku ako dať svojho syna študovať, bol práve rehoľný seminár. Tam bol z neho vyformovaný typ človeka, ktorý Jiří Marek v Lidových novinách nazýva ultramontán, s čím sa plne stotožnila. V závere obhajoby Mastiliaka povedala: „Myslím, že tento závěr sám již slavný soude sleduje proto, aby dr. Janu Mastiláku nebyl uložen ten nejvyšší trest, který navrhuje pan státní prokurátor. Je to člověk docela jiného typu, docela jiného světa, a toho nemůžeme bráti jako lidi, kteří žijí s námi a kteří si mohli uvědomiti právě ten veliký výsledek kterého zde bylo dosaženo.“

Podľa názoru jezuitu Mikuláška predsa, vraj, iba Turečková sa odvážila plniť si svoju povinnosť advokáta: „*Jen Turečková, obhájkyňe Urbana a Mastyláka, se odvážila je opravdu hájit. Ostatní se spokojili poukazem na to, že vina nebyla prokázána a úpenlivě žadonili o to, aby se nepoužilo absolutního trestu.*“⁴¹³ Vyššie citované slová zo stenografického záznamu procesu presvedčenie Mikuláška príliš nepotvrdzujú...

Štátny prokurátor Čížek potom predniesol repliku na obhajobu, pričom prečítal aj telegram pracujúcich z Prahy a z iných miest Československej republiky, v ktorých odsudzujú trestnú činnosť obžalovaných a Vatikánu a požadujú ich potrestanie. Zdôraznil, že nikto z obžalovaných nebol donútený stať sa kňazom, teda aby sa dal na vraj zločineckú dráhu, preto každý za to musí niesť zodpovednosť. Slová si vôbec nevyberal a nikoho nešetril, pretože podľa neho tieto dva dni dokazovania úplne stačili na jasné preukázanie ich viny: „*To nejsou ojedinělé činy, to je tlupa – také se tomu říká banda v naší trestně právní terminologii – která organizovaně a vědomě páchala činy, ke kterým se obžalovaní doznali a z nichž jsou usvědčeni. Musíme si uvědomit, že před námi nesedí drobní kněží, kteří snad o církevní organizaci a o tom celém špinavém kšeftu, který dnes provozuje církevní hierarchie z návodu zahraničních imperialistů, nic nevědí. Před námi sedí ti, kteří jsou řídicími této politiky,*

413 MIKULÁŠEK, F.: Za zdí, s. 87.

před námi sedí ti, z nichž někteří mají hodnost biskupskou a rozhodně, až na obžalovaného Bartáka, všichni jsou plně informováni, co se právě v těchto církevních kruzích děje. A tak je otázka viny, tak jak je žalována, nejenom jasná, ale po provedeném řízení skutkově je jejich vina daleko těžší, nežli byla vylíčena v žalobě.“

Predseda senátu Novák potom dal možnost obžalovaným rehoľníkom, aby sa vyjadrili k slovám svojho obhajcu a eventuálne ešte niečo aj dodali. Väčšina z nich sa už nechcela vyjadriť, čo sa však chápalo ako priznanie si viny, iba Tajovský, Mikulášek a Urban chceli vysvetliť niektoré súvislosti, ale prakticky ani toto im už nedovolili.⁴¹⁴

Nakoniec ešte obhajca Kratochvíľ využil právo, že obhajoba môže mať posledné slovo. Pripomenul, že obhajoba nemala cieľ dostať sa do rozporu s názormi pracujúceho ľudu, ale chcela ukázať aj na tento aspekt veci. Potom predseda senátu Novák vyhlásil pojednávanie za skončené a senát Štátneho súdu sa o 20. h 35. minúte odobral na poradu s tým, že rozsudok bude vynesený v stredu 5. apríla 1950 o 11. hodine.

Aj v tento deň sa na procese zúčastnili zástupcovia kontrolného oddelenia odboru III/6 ministerstva spravodlivosti, Dr. Blažek a Neuls. Prvý z menovaných tiež skontroloval návštevu pozvaných sudcov z ľudu. V. Lacina bol zasa zodpovedný za spísanie epigramov na obžalovaných rehoľníkov.⁴¹⁵ Na procese bol v ten deň prítomný aj námestník SÚC Josef Plíhal.⁴¹⁶ Hodnotenie celého dňa procesu sa zachovalo v hlásení Karla Klosa Čepičkovi. Cítiť v ňom úplnú spokojnosť z priebehu procesu a z dosiahnutého výsledku: „Účast na procesu během celého dne a zajišťování jeho průběhu. Kaplan Tyff vyslechnut nebyl, ale byl konstatován obsah jeho spisů. Průběh procesu měl vzestupnou úroveň. Proces navštívili také někteří členové Komunistických stran ze zahraničí, pro níž byla učiněna zvláštní konference o procesu. Závěrečné řeči prokurátorů byly předneseny působivě, ze stran obhájců pokud jde o jejich postup nebyly činy žádné překážky v běhu a průběhu procesu. Rozsudek bude vynesen ve středu v 11 hod.“⁴¹⁷

414 Prokurátoři žádají přísné potrestání provinilých kněží. Závěr procesu s deseti řádovými kněžímí – Rozsudek bude vynesen ve středu. In: Svobodné slovo, List Československé strany socialistické, roč. 6, středa 5. 4. 1950, č. 81, s. 4.

415 NA, f. ÚV KSČ, 100/52, sv. 19, a.j. 128. MS – ZP III. odb. Zápis o gremiální poradě přednostů III. odb. 5. 4. 1950.

416 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 7, a.j. 43. Denní zprávy Josefa Plíhala, náměstka SÚC (1949 – 1950) (Dálej: DZJP). Denní hlášení č. 78. 4. 4. 1950.

417 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 18, a.j. 120. MS - DHKK. Hlášení č. 76 ze dne 4. 4. 1950.

František Hub v hlásení ministrovi Čepičkovi oznamoval, že vstupy na proces dostali zástupcovia krajov Karlove Vary, Praha, Brno, Liberec, Ústí nad Labem, Olomouc a Gottwaldov. V súdnej sieni duchovenstvo reprezentovali „pokrokoví“ kňazi: Mára, Konáš, Jiří Dítě, Tůma a A. Gwuzd. Pozvanie posledného však nepovažoval za správne. Na tlačovej porade s novinármi spolu s Čížekom podali politické zhodnotenie procesu, ktoré malo byť využité v dennej tlači. Okrem toho urgoval dodanie textu vznikajúcej propagačnej brožúry k procesu a stihol aj stretnutie s filmármi.⁴¹⁸

Samozrejme, inak vnímali priebeh hlavného pojednávania odsúdení rehoľníci. O. Mastiliak sa vo svojich spomienkach nezaobrá hodnotením procesu, ale toto je v inom dokumente, v ktorom uviedol: „*Při hlavním líčení jsem vypovídal tak, jak jsem vypovídal u bezpečnosti, t.zn. že jsem nevypovídal v souhlasu s písemným protokolem, který byl sepsán vyšetřovatelem státní bezpečnosti. Jeden z prokurátorů poté prohlásil: „Vy přiznáváte jenom, že jste se narodil“, a tázal se proč jsem administrativní protokoly podepisoval. Já jsem jim na to odpověděl, že jsem to podepsal proto, aby se to nemusilo znovu přepisovat a tehdy jsem neřekl plnou pravdu, z jakých příčin jsem protokoly musel podepsat, neboť jsem se za to obával následků. Během hlavního líčení jsem popřel a nepotvrdil obsah administrativních protokolů ale soud mému tvrzení neuvěřil. V tomto spatřuji nový důkaz, který nebyl znám soudu během rozhodování.*“⁴¹⁹

Na gremiálnych poradách na ministerstve spravodlivosti⁴²⁰ sa však už od roku 1949 často zdôrazňovalo, že jedným z argumentov, na ktorý sa obžalovaný môže odvolávať, je to, že nepodpísal administratívny protokol pri vyšetrowaní dobrovoľne, ale že bol k tomu donútený násilím. Prokurátori a senát boli na takúto obhajobu zo strany obžalovaného preto už dávno pripravení, preto takáto obhajoba nerobila na nikoho žiaden dojem. Nakoniec, mohol byť Mastiliak možno aj rád, že jeho obhajoba nebola súdom ohodnotená ako zločin krivého obvinenia podľa § 209 tr. zák., čo sa pri procesoch tohto druhu neraz stávalo.

Z týchto slov je však samozrejme, viac ako jasné, že súdne pojednávanie s desiatimi rehoľníkmi nemalo cieľ dokázať, či obžaloba je opod-

418 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 8, a.j. 47. DZOI. Denní hlásení ministrovi spravodlnosti A. Čepičkovi. Praha 4. 4. 1950.

419 NA, f. GP, č. j. T 359/50. Krajská prokuratura Praha, protokol o výslechu stěžovatele Jana Mastilaka, sepsaný v ÚNZ MV Valdice, č. j. PSt I 454/50. 10. 4. 1964.

420 Například gremiálna porada 30. septembra 1949. In: Justice I., s. 80.

statnená. To nikoho nezaujímalo. Cieľ procesu bol, totiž, iba jediný, a to odsúdiť vybraných predstaviteľov reholí za každú cenu.

Ako prežívali noc z utorka na stredu súdení rehoľníci v celách, v ktorých pár rokov pred nimi, počas nacistického režimu za druhej svetovej vojny, odsúdení čakali na popravu? Bol to síce čas bezprostrednej prípravy na sviatok Kristovej smrti a Jeho zmŕtvychvstania, ktorý práve vtedy oslavoval celý kresťanský svet, ale aké myšlienky sa zrodili v ich hlavách? Určite v ich hlavách vírili ľudsky ľahko pochopiteľné obavy, čo prinesie budúcnosť, ako dopadne proces, aký trest im bude vymieraný a na to, čo povedia známi, aj celkom neznámi ľudia. Na druhej strane ich viera v Boha pomáhala im situáciu znášať aspoň navonok pokojne. Nebola to teda iba ich akási bezmocná odovzdanosť, ale bola to istota, že nič sa nedeje bez Božej vôle a ak toto Boh dovoľuje, je to pre nich výzva dokázať mu za to svoju odovzdanosť, vernosť a lásku. Stretli sa tu dokonca aj s prejavmi spolupatričnosti a sympatie zo strany niektorých dozorcov, čo im taktiež pomáhalo premôcť ľudské obavy.⁴²¹

III.2.2. Rozsudok štátneho súdu Or I/VII 31/50 – 5. apríl 1950

Celkový priebeh tohto procesu dokazoval, že žiadne prekvapenie nebude ani na jeho záver. Hoci desiati rehoľníci boli postavení pred Štátny súd nie preto, aby sa dokázala ich vina alebo nevina, ale, samozrejme, ich prostredníctvom mala byť skompromitovaná činnosť kláštora a rehoľníkov ako takých. Dôkazy o ich trestnej činnosti boli síce absurdné a vykonštruované, čo však v žiadnom prípade nemohlo zmeniť naplánovaný priebeh tohto monsterprocesu, a tým aj jeho „šťastné zakončenie“. Rozsudok nebol taký objektívny, podľa presvedčenia samotného senátu o vine alebo nevine obžalovaných, ale vopred bol zostavený v dielni scenáristov politického procesu ako takého.

Sudcovia na ňom (aj prokurátori) už boli zvyknutí počúvať od obžalovaných, že sú nevinní. Je to prirodzené, že každý obžalovaný na súde chce a vystupuje v čo najlepšom svetle. Ale je to tu rovnaký prípad? Naozaj senát Štátneho súdu v Prahe bol na základe dôkazov presvedčený, že desiati rehoľníci sú spravodlivo usvedčení z trestných činov, z ktorých ich obžalovala prokuratúra? Zachované archívne dokumenty jasne svedčia, že tu nebol podstatný vlastný názor senátu a jeho členov.

421 MIKULÁŠEK, F.: Za zdí, s. 87 – 88.

Na prvom mieste bola prostredníctvom procesu realizácia vopred prijatého rozhodnutia, že rehoľníci spáchali trestnú činnosť a za to musia dostať exemplárne tresty. Toto bola báza pre rozhodovanie sa prokurátorov, a najmä sudcov. Všetko dokonca nasvedčuje, že senát ani nerozhodoval o výške trestu. Aj toto bolo politické rozhodnutie, ktorému senát pražského Štátneho súdu dodal len obal práva a zákonnosti. Toto však neznamená, že členovia predmetného senátu boli bez osobnej zodpovednosti za dlhoročné utrpenie odsúdených rehoľníkov.

Ako teda fungoval mechanizmus schvaľovania trestov v tomto procese? V dennom hlásení Jaromíra Soukupa ministromi Alexejovi Čepičkovi z 18. marca 1950⁴²² sa uvádza, že sa ten zúčastnil na porade s vedúcim Štátnej prokuratúry Zieglerom, námestníkom generálneho prokurátora Alešom a námestníkom ministra spravodlivosti Klosom. Na porade sa zaoberali, ako postupovať pri vybavovaní prípadov, v ktorých bol uložený alebo navrhovaný trest smrti. V tomto hlásení sa konštatuje: *„Bylo dohodnuto, že evidenci těchto případů povede u státní prokuratury a státního soudu s. Ziegler. U generální prokuratury a státního soudu dr. Trudák, pokud jde o trestné činy podle zákona na ochranu republiky. Pokud jde o tresty smrti za obecné trestné činy povede evidenci s. Vošahlík. Pro případy, které půjdou do schůze B5 dne 6.4. bylo usneseno, že bude opatřen úplný seznam, všech případů v nichž došlo k uložení nebo je žalováno na trest smrti; tyto případy se s. Klosem prozkoumáme a pak v dohodě se s. Vyškovským zařídíme, aby byly projednány v krajských bezpečnostních pětkách, přičemž jednání těchto bude přítomen a bude referovat s. Ziegler, případně s. Mikiska.“* Správa o porade sa krátko zmieňuje aj o postupe pri iných trestných činoch. Škoda, že v nej nie je jasne uvedené, či táto prax sa týkala aj cirkevných procesov.

O prípadoch, kde sa reálne uvažovalo o treste smrti, teda mala rozhodovať tzv. Bezpečnostná päťka (B5). Zo zápisov porád zachovaných v štátnych archívoch však vyplýva, že Bezpečnostná päťka ÚV KSČ o procese Machalka a spol. nerokovala.

Podľa správy Karla Klosa Antonínovi Novotnému bol zvyčajne postup na prokuratúre taký, že návrh na tresty vypracovalo ministerstvo spravodlivosti. Svoj názor k návrhu potom vyjadril predseda súdu a následne návrh dostal Karel Klos, od Klosa to sa dostalo Čepičkovi

422 NA, f. ÚV KSČ, 100/52, sv. 19, a.j. 124. MS – zprávy Jaromíra Soukupa o činnosti (sekretariát ministra) (1949-1950). Hlásení o činnosti za den 18. 3. 1950.

a od neho na predsedníctvo KSČ (alebo do kancelárie predsedníctva na sekretariát) na politické schválenie.⁴²³

Tu treba uviesť, že keď Drahomír Kolder predložil 19. marca 1963 na Predsedníctvo ÚV KSČ závery práce vyšetrovacej komisie, ktorej predsedal, bola medzi nimi aj správa o činnosti justičných orgánov v období politických procesov v rokoch 1948 – 1953.⁴²⁴ V nej sú otvorene uvedené rôzne spôsoby porušovania socialistickej zákonnosti, ktoré sa realizovali podľa nového mechanizmu zavedeného do justície po roku 1948 a hlavne vďaka čelným predstaviteľom rezortu a jemu podriadených inštitúcií:

„Prokuratura dostávala příkazy zajistit stanovisko ministerstva v rozhodnutí soudu jak v otázce viny, tak i pokud jde o výši trestu.

Již od počátku zřízení státní prokuratury platila pro ni povinnost předkládat návrh na zamyšlené opatření v každé konkrétní věci ke schválení ministerstvu spravedlnosti. Zpráva obsahovala skutkový děj a stanovisko prokuratury k trestu. V případech, kde podle názoru prokuratury by měl být uložen trest smrti, byla připojena také tzv. Zvláštní zpráva. Tresty v těch případech, kde nepřicházel v úvahu absolutní trest, byly schváleny v konečném stadiu trestním oddělením ministerstva spravedlnosti. Tato praxe trvala po celou dobu existence státní prokuratury.

Návrhy na absolutní tresty byly předkládány ministru spravedlnosti dr. Čepičkovi. Z dokumentace se nepodařilo přesně zjistit, v kterých případech rozhodoval samostatně a v kterých případech rozhodoval ještě jiný orgán. Podle pokynů ministerstva spravedlnosti ze dne 9. ledna 1950 se zvláštní zprávy vyhotovovaly v 7. exemplářích a byly posílány státní prokuraturou sekretariátu ministra. Ze zápisu ústřední bezpečnostní komise ÚV KSČ ze dne 8. 3. 1950 je patrné, že projednávala návrhy předložené ministrem spravedlnosti. (D) Z podrobné dokumentace v období, kdy byl ministrem spravedlnosti dr. Rais, je patrné, že návrhy ministra spravedlnosti na absolutní tresty byly projednávány a rozhodnuty v komisi složené z ministrů Kopřivy, Raise a jejich náměstků Klose, Švába a náčelníka StB Závodského. Po zatčení Švába a Závodského se o absolutních trestech a o předložení návrhu na milost rozhodovalo na poradě ministrů Kopřivy

423 NA, f. ÚV KSČ, Pillerova komise (neuspořádáno). Vyjádření bývalého náměstka ministra spravedlnosti K. Klose k situaci v justici v letech 1948–1952. Praha 1. 4. 1963. Dokument bol publikovaný v: Justice II., s. 71 – 75.

424 NA, f. ÚV KSČ, Komise II., sv. 30, a.j. 507. Zpráva o činnosti justičních orgánů v období politických procesů. 19. 3. 1963.

a Raise a jeho náměstka Klose, a to až do odvolání Kopřivy z funkce ministra. Jen některé výjimečné případy se předkládaly stranickému orgánu. Tato komise, označovaná podle předsedajícího Kopřivy Komise „K“ rozhodovala od nástupu Štefana Raise jako ministra spravedlnosti až do roku 1952 (do odchodu Kopřivy z funkce ministra národní bezpečnosti) všechny záležitosti, kde byl navrhován absolutní trest a současně rozhodovala o tom, zda bude podána žádost o milost či nikoliv. Jednalo se o velké množství případů souzených zejména Státním soudem v letech 1950 – 1952.

Je řada důkazů o tom, že těmto návrhům a jejich zpracování nebyla věnována dostatečná péče, že byly zpracovávány ve velmi zhuštěné formě, takže z nich nebylo možné posoudit skutečnou vinu pachatele. (D)

Realizací rozhodnutí komise byl pověřen bývalý náměstek Klos, který s rozhodnutím seznamoval státního prokurátora Zieglera, předsedu Státního soudu Richtra a náměstka předsedy Nejvyššího soudu Bartoše. Někdy bývali přítomni i další pracovníci justice. Bez souhlasu Klose nesměl se soud ani prokurátor uchýlit od schválené kvalifikace, ani od předem schváleného trestu. Za předpokladu, že se tak přece stalo, dostával státní prokurátor příkaz podat odvolání k Nejvyššímu soudu, který věc rozhodl podle předchozího schválení. Z toho důvodu byl při sdělování rozhodnutí vždy přítomen náměstek předsedy Nejvyššího soudu.

Kromě případů, v nichž měl být uložen trest smrti, nechával si Klos předkládat další věci, jako např. všechny veřejné procesy, věci církevní, případy ve vztahu k Jugoslávii a podobně. V těchto případech schvaloval výši trestu sám. (D)

Samotná schvalovací povinnost prokurátorských aktů ve vztahu k Ministerstvu spravedlnosti byla běžnou praxí, která sama plynula z podřízení prokuratury ministru spravedlnosti. Nezákonnost a nesprávnost spočívala však v tom, že této schvalovací povinnosti bylo zneužito k faktickému rozhodnutí ve věci samé, bez ohledu na skutečnosti zjištěné řízením před příslušným soudem, a to příkazem, že soudy se musí řídit návrhem prokuratury anebo přímým rozhodnutím ministerstva, tlumočeným přímo soudcům. O tom, že takové případy nebyly výjimkou, ale systémem, svědčí celá řada zápisů z porad soudců a prokurátorů.“

Zachoval sa však prakticky iba jediný dokument, ktorý v prípade procesu s desiatimi rehoľníkmi hovorí priamo o trestoch. Náместník ministra spravodlivosti Karel Klos v ňom v utorok 4. apríla 1950 písal ministrom Čepičkovi vo veci rozsudku, že znova zvažil návrh trestov vo

veci Augustin Machalka a spol. a odporúčal, aby bol aspoň Mastiliakovi udelený trest doživotného väzenia. Ako hlavné argumenty uviedol nasledujúce tri dôvody:

„1/ včera [3. apríl] *dodaný materiál vnitrem ukazuje a dokazuje špio-
nážní činnosť Mastiláka, zejména ve spojení s Dr Jandou, uprchlým do
ciziny. Nalezena mapa s nakreslenou cestou útěku do Říma a napsáno na
mapě Dr Janda.*

2/ *Dále předložena vnitrem fotografie jedné ze sester Čiževských
v uniformě benderovců, při střelbě z pistole. Tato fotografie bude dána
k dispozici tisku.*

3/ *Mimořádný ohlas tohto procesu vyžaduje alespoň u jednoho z ob-
žalovaných nejvyšší trest, jinak by mohla vzniknout, zejména mezi děl-
nictvem, nálada, že buď byl materiál slabý, nebo že jsme si netroufali
uložit přísný trest.*“⁴²⁵

Z tejto krátkej správy vyplýva, že medzi tvorcami procesu stále ne-
bola jednomyselnosť vo veci trestov. Podľa vtedy zaužívanej praxe sa
pred vynesením rozsudku uskutočnili aj predporady na ministerstve
spravodlivosti, ale z týchto sa k prípadu s rehoľníkmi nezachovali po-
četné písomné dokumenty. Môžeme sa preto iba domnievať, že naozaj
boli. Určite však z uvedenej správy Klosa vyvstáva niekoľko nezodpo-
vedaných otázok, na ktoré takisto bez relevantných dokumentov nie je
možné dať odpoveď. Prečo najprv Štátna prokuratúra navrhla v obža-
lobe až štyri tresty smrti a ku koncu procesu Klos žiadal aspoň jeden
doživotný trest? Kto teda mal kompetencie zmierniť navrhovaný trest
smrti? Kto mohol štyri navrhované tresty smrti zmierniť na „iba“ jedno
doživotie a ďalšie tresty od 25 rokov nižšie?

Do úvahy by mohol pripadať názor hlavného prokurátora v proce-
se a vedúceho cirkevného oddelenia Štátnej prokuratúry Karla Čížeka,
o ktorom bolo v kruhoch justície známe, že sa snažil vplývať na roz-
hodovanie senátu o trestoch a neustále mal tendenciu za každú cenu
presadzovať prísnejšie tresty pre obžalovaných. Ak sa mu zdali tresty
nedostatočné, tak arogantne naliehal na zmenu až dovtedy, pokiaľ senát
neustúpil a nevyšiel mu v ústrety. Mohol aj v prípade procesu s rehoľ-
níkmi urobiť takýto nátlak? Najskôr nie! Tento proces však rozhodne
prevyšoval kompetencie, na ktoré si Čížek nárokoval. Okrem toho, zá-
very viacerých komunistov počas procesu i po procese hodnotia prácu

425 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 14, a.j. 91. Klos ministrom Čepičkovi. 4. 4. 1950.

Čížeka negatívne, takže v tomto procese nemal až takú dobrú pozíciu, aby mohol presadiť takú závažnú vec, akou je zmena trestov. Nakoniec, podľa jeho doterajších prístupov v podobných prípadoch, zníženie predpokladaných trestov by rozhodne nenavrhol.

Milosť mohol udeliť aj prezident republiky, lenže v tomto prípade ešte neboli vynesené rozsudky. Vrcholné kompetencie urobiť takéto závažné rozhodnutie v tomto období mal iba politický orgán. Bezpečnostná komisia ÚV KSČ v rokoch 1949 – 1950 však podľa zachovaných zápisníc o cirkevných procesoch nerozhodovala. Mohla to urobiť Krajská bezpečnostná päťka? Do úvahy by pripadala aj koordináčna komisia, ale táto tiež nemala takéto kompetencie, pretože jej cieľom skôr bolo zabezpečenie organizácie, priebehu a propagačného využitia tohto procesu ako politické rozhodovanie. Ani v zachovaných materiáloch tzv. Cirkevnej šestky ÚV KSČ sa o trestoch v tomto procese nič neuvádza.

Z hlásenia Františka Huba zo SÚC ministromi Čepičkovi z 5. apríla sa dozvedáme, že sa zúčastnil na porade senátu Štátneho súdu, kde sa rokovalo o rozsudkoch. Na porade navrhol, aby bohoslužobné predmety ako kalichy, patény či kríže boli odovzdané na bohoslužobné ciele. V ďalšom bode informoval: „*Porada o znění rozsudků, pokud je týká jiného jmění než bohoslužebných předmětů. Jmění bude spravovat SÚC ve smyslu zák. 217 a 218/1949.*“⁴²⁶ Škoda, že Hub nevymenoval všetkých účastníkov porady. Nie je tiež jasné, prečo sa na porade senátu Štátneho súdu o rozsudkoch zúčastnil aj pracovník SÚC. Určite mu to jeho pracovné zaradenie nedovoľovalo. Vysvetlením by mohlo byť, že sa nerokovalo o výške hlavných a vedľajších trestov, ale mohlo sa rokovať o to, kto a ako má spravovať zhabané predmety z kláštorov, použité ako „dôkazový materiál“ pri procese, ktoré vôbec neboli malej hodnoty. V každom prípade ani toto hlásenie nevnáša viac poznania v oblasti výšky udelených trestov. Na druhej strane jasne ukazuje, že rozsudok nebol iba dielom konkrétneho senátu Štátneho súdu, ktorý sa pod neho oficiálne podpisoval.

Možno je potrebné inak formulovať otázku. Aké okolnosti mohli ovplyvniť takú závažnú zmenu výšky trestov? Komunisti síce v tom čase už pevne držali vo svojich rukách všetky mocenské nástroje, ktorými

426 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 8, a.j. 47. DZOI. Denní hlásení ministromi spravodnosti A. Čepičkovi. Praha 5. 4. 1950.

mohli kontrolovať, riadiť či trestať, ale predsa ani oni nemohli úplne ignorovať verejnú mienku, a preto:

1. Určite preberali otázku, ako zareaguje na štyri tresty smrti Vatikán a západné štáty. Bude to osožné pre KSCĽ a Československú republiku, pre ich ďalší medzinárodný kredit? Na proces proti bývalému prezidentovi Jozefovi Tisovi a vykonaný trest smrti Vatikán síce otvorene nereagoval, ale bolo by to podobne aj v prípade popravy štyroch významných rehoľníkov?

2. Je verejnosť pripravená prijať štyri tresty smrti rehoľných kňazov? Nepobúrilo by to veriacich katolíkov? Katolícka akcia tiež nevyšla tak, ako to bolo naplánované a aj tu sa ukázala sila veriacich, ktorí sa aj ak nie celoplošne, ale predsa len dokázali postaviť na odpor. Aká by bola ich reakcia po vykonanom treste smrti štyroch rehoľných kňazov?

3. Proces v podstate mal naštartovať likvidáciu kláštorov a rehoľných komunit, a ak by proces a jeho závery nebol verejnosťou a veriaci-ami dobre prijatý, úplne by to neohrozilo pripravovanú akciu K?

Komunisti na tieto otázky nemohli dať jednoznačnú odpoveď. Prieskum verejnej mienky naznačoval, že proces je vnímaný pozitívne a verejnosť sa dožaduje potrestania rehoľníkov, ale na druhej strane proces bol akýmsi prvým pokusom, či generálkou aj na to, ako bude reagovať verejnosť. Od jeho úspechu závisela výroba ešte dôležitejších procesov – priamo proti biskupom. V tejto atmosfére je preto aj pochopiteľné, že došlo k zmierneniu pôvodného návrhu trestu smrti.

Ďalšou z radu dôležitých je otázka, prečo nedostali doživotný trest štyria rehoľníci, ale iba jeden, a prečo práve Mastiliak? Vtedajšia prax bola, že tresty navrhovala Štátna prokuratúra. Bol to predbežný návrh, o ktorom sa diskutovalo. Po zvážení uvedených okolností mohlo dôjsť ku zmene postojov u niektorých komunistov, ktorí mali kompetencie na presadenie zmeny trestov. Mohol to byť práve Karel Klos, ktorý ako námestník ministra spravodlivosti a blízky spolupracovník ministra a aj člen bezpečnostnej komisie, mal primerane vysoké postavenie a slovo na to, aby podobné rozsudky mohol navrhnuť a presadiť ich. Poznal aj pôvodný návrh Štátnej prokuratúry, možno ho aj sám schvaľoval, ale po opätovnom zvážení návrhu trestov ponúkol na schválenie ministromi Alexejovi Čepičkovi nový návrh. S kým Klos tento návrh konzultoval? Možno to bol Milan Cícha. Prečo práve s ním? Bol síce iba pracovníkom ministerstva spravodlivosti v študijnom oddelení, ale toto oddelenie zhromažďovalo materiál aj o kňazoch. Materiál oddele-

nia, v ktorom Cícha pracoval, sa zatiaľ nenašiel, ale zachovala sa séria hlásení Cíchu Klosovi, kde ho upozorňuje na rôzne skutočnosti, vrátane trestov, v súdnych procesoch. Z toho možno dedukovať, že jeho úlohou mohlo byť práve tieto veci v procesoch, zvlášť tých politicky významných, sledovať a oznamovať Klosovi.⁴²⁷

Klos vo svojom návrhu teda hovorí už iba o Mastiliakovi a podáva tri dôvody, ktoré sú uvedené vyššie. Boli tieto dôvody také závažné, že práve Mastiliak si ako jediný zaslúžil exemplárny trest? Aký bol názor ministra Čepičku na Klosov návrh sa z dokumentov nedozvedáme.

Premonštrát Tajovský v spomienkach na proces nesprávne tvrdí, že trest smrti mali pôvodne dostať iba Machalka, Šilhan a on, pričom Mastiliakovi vraj bolo navrhnutých iba šesť rokov väzenia. Ako dôvod zmeny trestu u Mastiliaka uvádza, že „*se do toho zapletl sám*“, vlastnou prostotou, pretože „*velmi nešťastně se přiznal, že dělal tlumočníka Rudé armádě*“, z čoho vyšetrovatelia vykonštruovali, že „*ho církev už v roce 1945 poslala, aby vyzvídal*“.⁴²⁸ Mastiliak však priznal, vďaka svojej prostote, oveľa viac a iné skutočnosti, čo dokumentuje prepis stenografického záznamu z hlavného pojednávania. Jeho štýl vyjadrovania bol aj rozvláchny a príliš intelektuálny na to, aby mohol obstáť pred senátom Štátneho súdu. Na súde robil dojem, akoby nad každým slovom prv než ho vypovie, dôkladne premýšľal, čo bola pravda, ale dôvodom nebolo zatĺkanie či hľadanie výhovoriek, ale snaha čo najlepšie vysvetliť, lepšie uviesť na pravú mieru nepravdu, ktorú počul z úst sudcov, členov senátu alebo prokurátorov. Jeho správanie sa pred senátom bolo však vnímané ako provokatívne, ako otvorený odpor proti „váhe“ údajne jasných argumentov. Týmto na seba určite upútal pozornosť hlavných tvorcov a ideológov procesu, ako aj novinárov píšucich o procese. Okrem toho mal „smolu“, a možno to bol aj zámer tvorcov procesu, že bol jediný Slováč, a k tomu ešte gréckokatolík, takže mu pripadli všetky „vďačné“ témy týkajúce sa vojnového obdobia Slovenskej republiky, a následnej retribúcie. Dajú sa zhrnúť v štyroch bodoch:

1. kuriérna služba v prospech Karola Sidora a Vatikánu;
2. styky s Kolakovičom – vytvorenie špionáže siete;

427 V tejto veci autor konzultoval s historikom Karlom Kaplanom, ktorý potvrdil, že je možné, že Klos výšku trestu mohol konzultovať s Cíchom. OAA, Rozhovor s Karlom Kaplanom. Praha 31. 5. 2006.

428 TAJOVSKÝ, V. B.: Člověk musí hořeti, s. 237.

3. partizáni – mal sa votrieť medzi nich, zvnútra rozkladať ich činnosť, a podávať správy Nemcom a Vatikánu;

4. Červená armáda – aj do jej radov sa mal votrieť ako prekladateľ, a potom odtiaľ získané správy podávať do Vatikánu.

Priťažujúcou okolnosťou preň bolo, že toto všetko bolo v období brannej pohotovosti štátu. Argument, že zatiaľ čo vlastenci bojovali o slobodu Slovenska a jeho občanov, Mastiliak pracoval proti nim, bol veľmi silný a psychologicky pôsobivý, lebo bolo iba päť rokov po vojne. Široká verejnosť ešte mala živo pred očami zápas s nacizmom, preto v nej horel spravodlivý hnev práve voči takejto protištátnej činnosti. Bolo to aj napriek tomu, že všetky dôkazy použité proti Mastiliakovi neboli pravdivé. Nikto nežiadal svedectvo lekára, ktorý mu odporučal zdravotný pobyt, nikto nežiadal výpovede obyvateľov či spolubratov Ivana Mastiliaka z Podolíncu, nikto nežiadal, čo i len jednu výpoveď partizána či vojaka, ktorí vtedy operovali v priestore Podolíncu. Nebolo to ani treba! Stačilo totiž psychologicky zahrať na tzv. vlasteneckú strunu, stačilo rozpútať vášne a emócie, a očakávaný výsledok sa dostavil sám.

K týmto obvineniam sa pridružili aj ďalšie aktuálne témy, používané aj v ostatných cirkevných procesoch. Okrem čítania zakázaného pastierskeho listu biskupov, podávania údajných špionážnych správ obsahujúcich štátne tajomstvo predstaveným v zahraničí a do Vatikánu, alebo prednášky, v ktorých vystupoval proti novému štátnemu režimu, našli sa aj ďalšie závažné obvinenia, týkajúce sa najmä banderovcov:

1. ako gréckokatolícky kňaz pomáhal im v získavaní falošných dokumentov, štátneho občianstva a v ich protištátnej činnosti;
2. spolupracoval v tejto veci s gréckokatolíckou farou v Prahe;
3. spolupracoval na vytvorení organizácie, ktorá pomáhala, hlavne banderovcom, k ilegálnym útekom z republiky.

Podľa predstáv komunistov jeho špionážna služba, pre ktorú bol vyškolený na Pápežskom východnom inštitúte v Ríme sa nekončila pobytom na Slovensku, ale pokračovala aj v Čechách a trvala až po jeho zatknutie. Podľa nich utečencom, nepriateľom Červenej armády a Sovietskeho zväzu, pomáhal už v Podolínci, a v tejto činnosti pokračoval aj v Čechách. Pri procese dokonca vyšlo najavo, že jeho osobu možno spájať aj s udalosťami v Čihošti, a že cez neho, údajne veľmi spoľahlivého pre Vatikán a kandidáta na prešovského vladyku po Pavlovi Petrovi Gojdičovi, môžu ďalej diskreditovať Gréckokatolícku cirkev, a tak lep-

šie pripraviť pôdu na likvidáciu zvyšných gréckokatolíckych kláštorov a likvidáciu Gréckokatolíckej cirkvi vôbec.

V tejto línii je vedená aj argumentácia Karla Klosa, ktorý Alexejovi Čepičkovi napísal, že pri rozhodovaní zavázili nové materiály poskytnuté ministerstvom vnútra, ktoré sa týkali špionáže a organizácie ilegálnych útekov do zahraničia v spolupráci s Jandom, ako aj podpory banderovcov. Či práve to bola správa Štátnej bezpečnosti z 3. apríla 1950, toto, žiaľ, zo správy Karla Klosa nie je jasné. Isté je však, že názor Karla Klosa sa tu opäť ukázal ako významný! Nebolo to však prvý, ani posledný raz, čo Klos takto priamo ingeroval a ovplyvňoval výšku trestu.⁴²⁹

Klos mal určite pravdu, keď Alexejovi Čepičkovi tvrdil, že aspoň jeden obžalovaný rehoľník musí dostať vysoký trest. Ak by sa toto nestalo, s vyneseným rozsudkom by sa časť verejnosti nemusela uspokojiť a považovala by ho za mierny. Toto sa skutočne aj stalo, lebo v správach po procese prichádzali informácie, hlavne z okresných organizácií KSČ, že robotníci prijali kriticky výšku vymeraných trestov a považovali ich za mierne.⁴³⁰ V správach sa však už nepísalo o tom, kto „živil“ túto vraj „verejnú mienku“ pracujúcich más, že sa za týmito osobami skrývali spravidla osoby spolupracujúce so Štátnou bezpečnosťou.

Divadlo pred Štátnym súdom v Prahe sa dostávalo do záveru, do finále. Najprv zasadal senát v zložení Novák, Matoušek, Podčepický, Součková a Churý, v prítomnosti zapisovateľa Bryndu v trestnej veci proti Augustinovi Machalkovi a spol. pre trestné činy podľa zákona číslo 231/48 Sb. a ako sa predpokladalo, jednohlasne schválil výrok rozsudku a všetky príslušné uznesenia.⁴³¹ Všetko teda prebehlo podľa zvyklostí a zhodne s komunistami prijatým úzom, že na Štátnom súde

429 Ako príklad môže slúžiť akcia BUDOVÁNÍ, kde na výšku trestov vplývala priamo Štátna bezpečnosť, počas priebehu príprav na proces, a nepriamo, počas priebehu hlavného pojednávania, práve prostredníctvom tohto námestníka ministra spravodlivosti, Karla Klosa. NA, f. ÚV KSČ, Komise II., sv. 21, a.j. 480. Záverečné zprávy jednotlivých sektorů min. vnitra pro komisi 1962 – 1963 o používání nezákonných metod v letech 1949 – 1954. Č.j. 00249/Z-63. Zpráva o situaci a používání nezákonných metod na bývalém III. sektoru v letech 1949 – 1954. 29. 1. 1963.

430 V tejto veci pozri správy archivované v: NA, f. ÚV KSČ, 05/11, Oddělení branné a bezpečnostní (neusporiadané).

431 NA, f. StS, č. j. Or I/VII 31/50. Poradní protokol u státního soudu v Praze XIV, dne 31. března až 5. duben 1950.

do úvahy neprichádzajú podmienené tresty. Nič už teda nebránilo, aby takýto rozsudok bol zverejnený a aby toto verejné divadlo bolo konečne finalizované.

Podľa zápisu hlavné pojednávanie sa začalo o 11. hodine: „*Předseda prohlašuje ve veřejném zasedání rozsudek i s podstatnými důvody a udílí poučení o opravných prostředcích a usnesení o dobytosti nákladů trestního řízení.*“ Obžalovaní Machalka, Kajpr, Mikulášek, Barták, Braitto, Blesík a Urban sa vzdali opravných prostriedkov, a tak prakticky hneď nastúpili výkon trestu. Obžalovaní Tajovský, Šilhan a Mastiliak žiadali doručenie písomného rozsudku do rúk svojich obhajcov. K veci mal možnosť sa vyjadriť aj prokurátor, ale ten nevyužil svoje právo, čo je v zápisnici zdokumentované krátkou poznámkou: „*Státní prokurátor se nevyjadřuje.*“ Pojednávanie sa podľa zápisnice skončilo už o 11.15 h a obžalovaní boli odvedení späť do väzby. Táto sa im, aspoň podľa zápisnice, momentom vyhlásenia rozsudku skončila.⁴³²

Z čoho ich vlastne uznal súd vinnými a ako ich potrestal? Text rozsudku⁴³³, ktorý mal 65 strojopisných strán, po krátkom predstavení nacionálií desiatich rehoľníkov prechádza k výroku súdu, že sú vinní, pretože v čase od partizánskych bojov na Slovensku až do svojho zatknutia na území aj mimo územia republiky spáchali trestné činy:

„I. Augustin Machalka, Vít Bohumil Tajovský, František Šilhan, Josef Silvestr Braitto, Th Dr Jan Mastilák, Adolf Kajpr, František Mikulášek, Jan Blesík a Ph Dr Josef Jan Urban spolčili se navzájem i s jinými k tomu, aby se pokusili zničití a rozvrátiti lidově demokratické zřízení a společenskou a hospodářskou soustavu republiky, zaručené ústavou, a vešli za tím účelem Augustin Machalka, Vít Bohumil Tajovský, František Šilhan, Josef Silvestr Braitto a Th Dr Jan Mastilák v přímý, ostatní pak v nepřímý styk s cizí mocí, při čemž Augustin Machalka a Vít Bohumil Tajovský k tomuto činu hromadili zbraně,

II. Augustin Machalka, Vít Bohumil Tajovský, František Šilhan, Josef Silvestr Braitto, Th Dr Jan Mastilák, Adolf Kajpr, Jan Blesík a Ph Dr Josef Jan Urban spolčili se navzájem i s jinými k vyzvídání státního tajemství v úmyslu vyzraditi je cizí mocí, a vešli za tím účelem Augustin Machalka, Vít Bohumil Tajovský, František Šilhan, Josef Silvestr Braitto a Th Dr Jan

432 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Skupinový spis štátnobezpečnostného vyšetrovania proti Machalka Augustin a spolčovníkom. Č.j. A-18384/50154-50/Hk.

433 NA, f. StS, č. j. Or I/VII 31/31/50. Rozsudek Státního soudu v Praze, odd. VII., ve věci Machalka a spol. Praha 5. 4. 1950.

Mastilák v přímý, ostatní pak v nepřímý styk s cizí mocí nebo s cizími činiteli, při čemž Augustin Machalka, Vít Bohumil Tajovský, František Šilhan a Th Dr Jan Mastilák páchali tento čin po delší dobu, ve značném rozsahu a způsobem zvláště nebezpečným, Th Dr Jan Mastilák pak také v době branné pohotovosti státu,

III. Stanislav Barták, dověděv se hodnověrným způsobem, že se chystá zločin vyzvědačství, neoznámil to neodkladně hodnověrným způsobem bezpečnostnímu úřadu nebo orgánu.

čímž spáchali

ad I. Augustin Machalka, Vít Bohumil Tajovský, František Šilhan, Josef Silvestr Brait, Th Dr Jan Mastilák, Adolf Kajpr, František Mikulášek, Jan Blesík a Ph Dr Josef Jan Urban zločin velezrady podle § 1 odst. 1 lit. c/ a odst. 2 zákona č. 231/48 Sb., Augustin Machalka a Vít Bohumil Tajovský také podle odst. 3 lit. c/ téhož zákonného ustanovení,

ad II. Augustin Machalka, Vít Bohumil Tajovský, František Šilhan, Josef Silvestr Brait, Th Dr Jan Mastilák, Adolf Kajpr, Jan Blesík a Ph Dr Josef Jan Urban zločin vyzvědačství podle § 5 odst. 1 zákona č. 231/48 Sb., Augustin Machalka, Vít Bohumil Tajovský, František Šilhan a Th Dr Jan Mastilák také podle odst. 2 lit. e/ téhož zákonného ustanovení, Th Dr Jan Mastilák také ještě podle odst. 2 lit. a/ téhož zákonného ustanovení,

ad III. Stanislav Barták zločin neoznámení trestného činu podle § 35 odst. 2 zákona č. 231/48 Sb.“

Najprísnejší trest dostal Ján Ivan Mastiliak.⁴³⁴ Za špionáž mu hrozil trest smrti⁴³⁵, ale vďaka prihliadnutiu súdu na poľahčujúce okolnosti⁴³⁶ bol nepodmienečne odsúdený na trest ťažkého doživotného žalára, peňažný trest vo výške 50 000 Kčs⁴³⁷ a stratu občianskych práv na 10 rokov⁴³⁸. Aj ostatní rehoľníci dostali vysoké tresty. Machalka 25 rokov, Tajovský 20 rokov, Šilhan 25 rokov, Braito 15 rokov, Kajpr 12 rokov, Mikulášek 9 rokov, Blesík 10 rokov, Urban 14 rokov. Výnimkou bol iba Barták. Tento dostal relatívne nízky trest, 2 roky väzenia a tri roky straty občianskych práv, pretože súd pozitívne ocenil jeho ochotu vypovedať. Všetci rehoľníci, až na Bartáka, boli odsúdení aj na peňažný trest, prepadnutie celého majetku a stratu občianskych práv na 10 rokov. Okrem toho mali odsúdení rehoľníci povinnosť spoločne nahradiť náklady trestného konania a potom každý zvlášť náklady výkonu svoj-

434 Premonštrát Vít Tajovský toto komentoval svojsky. Podľa neho sa mýlia historici keď tvrdia, že štyrom rehoľníkom bol navrhnutý trest smrti: „*To je chyba. Měli jsme ho dostat jenom my tři (Machalka, Šilhan a Tajovský. Pozn. autora). Možná do toho omylem počítají i Mastiliaka, který nakonec dostal nejvyšší trest – doživotí, ale ten se do toho zapletl sám. Původně měl navrženo asi jen šest let kriminálu, ale velmi nešťastně se přiznal, že dělal tlumočnicka Rudé armádě, protože uměl perfektně rusky a maďarsky. Vyšetřovatelé z toho vyvodili, že ho církev už v roce 1945 poslala, aby vyzvídal. Mastiliak byl Slovák a velmi vzácný muž, ale uškodil si svou prostotou. Byl to úžasně jednoduchý člověk, a přitom měl tři doktoráty.*“ TAJOVSKÝ, V. B.: Člověk musí hořeti, s. 237. Podľa zachovaných dokumentov trest smrti bol skutočne navrhnutý štyrom rehoľníkom, a to Machalkovi, Tajovskému, Šilhanovi a Mastiliakovi. V tom sa Tajovský pomýlil. Tajovský tiež nesprávne tvrdí, že Mastiliak mal tri doktoráty. Katalóg pražskej arcidiecézy z roku 1948 v zozname redemptoristov o Mastiliakovi uvádza, že bol „*Th et JUDr.*“. *Catalogus cleri 1948 archidioceseos pragensis*. Praha : Č.A.T., 1948, s. 283. Podľa zachovaných dokumentov sa nepodarilo zistiť, že by Mastiliak študoval aj právo, preto tento údaj z katalógu, ktorý prebrali aj niektorí historici, je s veľkou pravdepodobnosťou nesprávny. Vysvetlením by azda mohlo byť, že keď Mastiliak študoval na Pápežskom východnom inštitúte v Ríme, v rámci štúdia boli aj prednášky z cirkevného práva, týkajúce sa kresťanského Východu. V tom čase ešte neboli samostatné štúdiá východného práva, lebo neexistoval ani jednotný kódex cirkevného práva pre cirkev zjednotenú s Rímom, ale zachovávané svoj východný liturgický obrad a tradíciu.

435 Podľa § 5 odst. 2. zák. č. 231/48 Sb. z.

436 Podľa § 34 tr. z. a s použitím § 113 zák. č. 319/48 Zb. z.

437 Podľa § 47 zák. č. 231/48 Sb. z.

438 Podľa § 52 zák. č. 231/48 Sb. z.

ho trestu.⁴³⁹ Do výkonu trestu sa všetkým započítala aj vyšetrovacía väzba⁴⁴⁰, v prípade Mastiliaka od 14. marca 1950 od 20. hodiny. Veci slúžiace na bohoslužby a opátske insígnie, ktoré boli zabavené počas domových prehliadok, boli odovzdané na náboženské ciele a zbrane prepadli v prospech štátu.

Ďalej rozsudok na stranách 8. – 31. pokračuje opisovaním dôvodov rozhodnutia senátu. Opakujú sa tu témy z vyšetrovacej väzby, z trestného oznámenia a zo žaloby s tým, že sú tu ešte presnejšie rozpracované a zložené do súvislejšieho celku. Text je aj tak plný formulácií a fráz typických pre toto obdobie. Na jednej strane stoja ľudovodemokratické krajiny na čele so Sovietskym zväzom, ktoré sú ukázané ako jediní záchrancovia svetového mieru a pokroku, tábor mieru a pokroku, po ktorom ľudstvo túži. V druhom tábore sú krajiny, ktoré, podľa komunistov, túžia len po vlastnom obohatení, a to na úkor pracujúceho ľudu, v čom im sústavne a výdatne pomáha Vatikán a cirkevná hierarchia: „Dozněly sice výstřely druhé světové války, ale boj trvá dále. Jest to boj mezi silami míru, pokroku a sociální spravedlnosti na straně jedné a silami vykořisťovatelského kapitalismu a celé světové reakce na straně druhé. A v tomto zápase reakce všude tam, kde prohrála a musila vykliditi své posice, používá jako posledních, ale nejposlušnějších a nejochotnějších bojovníků vysokých hodnostářů římsko- a řecko-katolické církve, kteří jsou dirigováni přímo z Vatikánu. Tak jest tomu zejména v zemích lidových demokracií.“ Po ďalších obvineniach Vatikánu a jeho zasahovania do vnútorných vecí ľudovodemokratických štátov sa uvádza ďalej, že v tomto procese nejde iba o desať odsúdených rehoľníkov, ale o rozvratnú a protištátnu činnosť kláštorov a rehoľných spoločenstiev ako takých: „Především nutno podotknouti, že obžalování nejsou souzeni proto, že jsou buď vysokými preláty, nebo katolickými řeholníky. Obžalování jsou souzeni proto, že se provinili jako českoslovenští občané proti zákonům své vlasti, lidově demokratické republiky Československé.“ To, že zákony boli vypracované a nastavené s cieľom úplne podriaďiť si cirkev a rozvrátiť ju, to sa už, samozrejme, v rozsudku nedočítame. Zato sa jeho tvorcovia nešťitili tvrdiť, že vina obžalovaných bola vraj v dokazovacom konaní dostatočne zdokumentovaná, preto k týmto špiónom a vlastizradcom pracujúci ľud vo svojom boji za mier a socializmus nemôže byť zhovievavý. Niektoré časti v rozsudku sú skoro doslovne citáty zo

439 Podľa § 389 tr. z.

440 Podľa § 55 a. tr. z.

záverečných rečí prokurátorov, čo je viac ako veľavravné a dostatočné svedectvo neobjektívnosti tohto verdiktu Štátneho súdu v Prahe.

Rozsudok sa potom zaoberá trestnou činnosťou jednotlivých obžalovaných, kde sa opakujú známe absurdné obvinenia. V prípade Mastiliaka je to štúdium na Východnom ústave, podľa komunistov školy pre špiónov, kuriérna služba pre Sidora, boj proti novému usporiadaniu štátov v strednej a východnej Európe, špionáž proti partizánom a neskôr aj proti Červenej armáde pre Vatikán, pomoc ukrajinským a poľským utečencom, písomné kontakty so zahraničím, čítanie protištátneho pastierskeho listu a prednášky v seminári a kázne zamerané proti ľudovodemokratickému režimu. Tieto obvinenia voči Mastiliakovi súd zosumarizoval takto:

„Mastilák shora uvedené zjištěné a prokázané skutečnosti plně doznal při svém administrativním výslechu u státní bezpečnosti, u hlavního přelíčení pak, i když v podstatě doznal některé skutečnosti, snažil se hájiti se tím, že vlastně v podstatě nic nespáchal, ježto prý – jak se obyčejně hájívají všichni řádoví kněží – poslouchal příkazů svých představených. Některé skutečnosti, jež doznal při svém výslechu u státní bezpečnosti, se snažil omluviti neporozuměním, zřejmě děláje ze sebe člověka nechápavého. Leč této jeho obhajobě nelze nikterak uvěřiti, zejména když sám doznal, že Východní ústav absolvoval s prospěchem nejlepším, nehledíc ani k tomu, že jeho původní doznání jest plně potvrzováno jednak obsahem trestního oznámení, jednak i ostatními výsledky průvodního řízení při hlavním přelíčení.

Na základě shora uvedených skutečností dospívá pak soud k závěru, že Jan Mastilák v době shora uvedené spolčil se s jinými osobami k tomu, aby se pokusil zničiti a rozvrátiti lidově demokratické zřízení a společenskou a hospodářskou soustavu republiky, zaručené ústavou, a vešel za tím účelem ve styk přímý s cizí mocí, a dále že se spolčil s jinými osobami k vyzvídání státního tajemství v úmyslu vyzraditi je cizí moci a vešel za tím účelem ve styk přímý s cizí mocí a cizími činiteli, při čemž tento čin páchal po delší dobu, ve značném rozsahu a způsobem zvláště nebezpečným a konečně v době branné pohotovosti státu.

Shledává pak soud ve zjištěném a prokázaném jednání Jana Mastiláka všechny skutkové i právní znaky jednak zločinu velezrady podle § 1 odst. 1 lit. c/, odst. 2 zákona č. 231/48 Sb., jednak zločinu vyzvědačství podle § 5 odst. 1 a odst. 2 lit. a/ a e/ téhož zákona, a to jak po stránce objektivní, tak i po stránce subjektivní, jak již svrchu jest dovozeno.“

Ivan Mastiliak bol senátom Štátneho súdu uznaný vinným zo spáchania horeuvedených trestných činov. V rozsudku však vôbec neboli zobrazené do úvahy Mastiliakove pripomienky na hlavnom pojednávaní, čo je evidentné pri formuláciách rozsudku. Mastiliak tvrdil, že nebol poslaný na Slovensko ako špión a nedostal žiadne špeciálne úlohy, ale v rozsudku sa uvádza, že cieľom jeho cesty na Slovensko „*byl boj proti novému uspořádání států ve střední a východní Evropě*“. Dokonca je to aj zadefinované, že Mastiliak bol pred svojou cestou na Východné Slovensko inštruovaný predstaveným: „*Mastilák byl svým představeným v důsledku tehdejší situace na Slovensku, kdy byla německá armáda na ústupu a byla zde obava z příchodu Rudé armády a s tím i obava z rozšíření socialistických tendencí, instruován, aby na Slovensku bedlivě sledoval vývoj tamní situace s hlediska církevních zájmů a aby o situaci té podával zprávy svým představeným – což znamená, aby hleděl čistě zpravodajským způsobem získávat zprávy všeho druhu a podával je do Říma, jak byl vyškolen na zmíněném již Východním ústavě. Mastilák také podle toho se řídil.*“ Podobne by sa dali analyzovať aj ďalšie tvrdenia súdu, ale tu je to zbytočné, lebo z výpovedí Mastiliaka a z doteraz iných známych faktov je viac ako jasné, tak ako to bolo jasné aj vtedy, že obvinenia súdu sú iba zvrátené výmysly, s cieľom čím viac poškodiť dobrému menu Katolíckej cirkvi a reholí.

Od strany 61 sa rozsudok venuje už vyratávaniu trestov jednotlivých obžalovaných rehoľníkov. Okrem už spomenutých skutočností sa v texte uvádza, že použitie ustanovenia § 113 zákona č. 319/48 Zb. u obžalovaných Augustina Machalku, Víta Bohumila Tajovského, Františka Šilhana a Jána Mastiliaka je opodstatnené: „*Soud dospěl po zvážení prokázané zločinné činnosti těchto obžalovaných a po zvážení všech přitěžujících i polehčujících okolností*“ k presvedčeniu, že zákonom stanovený absolútny trest na uvedené trestné činy obžalovaných, „*jest neúměrný jich vině, proto na místo absolutního trestu vyměřil soud u obžalovaných Augustina Machalku, Víta Bohumila Tajovského a Františka Šilhana trest dočasného těžkého žaláře v sazbě, stanovené citovaným zákonným ustanovením, u obžalovaného Th Dra Jana Mastiláka pak trest doživotního těžkého žaláře, stanoveného týmž zákonným ustanovením*“.

Ako prifažujúca okolnosť bola v prípade Mastiliaka zobratá do úvahy okolnosť, že „*trestné činy páchal se zralou rozvahou a úmyslnou přípravou a že z jeho trestné činnosti bylo zde značné nebezpečí pro*

republiku /: § 43 tr. zák. :/ a že spáchal více zločinů různého druhu /: § 44 a/ tr. zák. :/“. Ako poľahčujúca okolnosť bola súdom braná do úvahy skutočnosť, že „*před zločiny byl bezúhonného chování /: § 46 b/ tr. zák. :/, že zločiny páchal na ponuknutí Vatikánu a vysoké církevní hierarchie /: § 46 c/ tr. zák. :/, že se částečně ke své trestné činnosti doznal při svém výslechu u státní bezpečnosti /: § 46 h/ tr. zák. :/“.*

Senát Štátneho súdu v Prahe na čele s predsedom Jaroslavom Novákom týmto splnil svoju stranícku povinnosť. Na tomto verejnom tragikomickom divadelnom predstavení bez akýchkoľvek pochybností zdôvodnil výšku zaslúžených trestov a všetko to, čo už bolo predtým schválené v kanceláriách ministerstva spravodlivosti a na ÚV KSČ, ale čo nemalo so skutočnou spravodlivosťou vôbec nič spoločné. To, že sa týmto rozsudkom radikálnym spôsobom vstúpilo do života desiatich rehoľníkov, a potom aj do života mnohých ďalších rehoľníkov, to už členov senátu a prokurátorov netrápilo.

Po vynesení rozsudku a jeho dôvodov sa predseda senátu Novák opýtal každého z odsúdených, či prijíma rozsudok. Obžalovaní rehoľníci sa ešte mohli ísť poradiť so svojimi obhajcami. Títo však radili svojim mandantom, aby radšej rozsudok prijali, pretože by mohli dostať aj vyšší trest. Ako sa zakrátko ukázalo, iba Tajovský, Šilhan a Mastiliak ešte v ten istý deň požiadali o písomné doručenie rozsudku svojim advokátom, čo im bolo doručené až na prelome mája a júna, hoci voči rozsudku sa prostredníctvom advokátov začiatkom júna odvolali už iba Tajovský a Mastiliak. V odvolaní voči rozsudku je hneď na prvý pohľad jasné, vďaka použitým formuláciám a argumentom, že odvolanie nepísal sám Mastiliak, ale jeho právny zástupca ex offio Ludmila Turečková.⁴⁴¹ Ostatní odsúdení rehoľníci verdikt Štátneho súdu v Prahe prijali. 7. apríla sa síce odvolal aj štátny prokurátor, ale bolo to iba „pro forma“. Formálne žiadal zvýšenie trestu všetkým obžalovaným a prehodnotenie viny Bartáka, ale v skutočnosti bolo rozhodnuté, že sa bude zvyšovať trest len v prípade Blesíka a ostatné zostane v platnosti, podľa výroku Štátneho súdu.

Aj na zakončení procesu sa mali zúčastniť zástupcovia kontrolného oddelenia III/6 ministerstva spravodlivosti Jaroslav Blažek a Jindřich

441 NA, f. StS, č. j. Or I/VII 31/50. Ján Mastiliak zastúpený Ludmilou Turečkovou vo veci odvolaní do rozsudku Státního soudu v Praze ze dne 5. dubna 1950. Praha 3. 6. 1950.

Neuls, ale podľa zápisu z gremiálnej porady sa ho zúčastnil iba Neuls.⁴⁴² V pravidelnom hlásení ministrovi Čepičkovi jeho námestník Karel Klos vyjadril spokojnosť s priebehom procesu a niekoľkými slovami informoval ministra aj o zakončení procesu: *„Účast' na procesu M. a spol. Účast' na předporadě. Proces proběhl v pořádku. 7 obžalovaných trest přijalo, Mastilák, Tajovský, Machalka, ohlásil opravné prostředky.“* Po skončení procesu sa ešte uskutočnila porada s novinármi.⁴⁴³

Výpovede obžalovaných senát Štátneho súdu vôbec, rezumovane povedané, alebo iba minimálne bral do úvahy. Za základ bol považovaný administratívny protokol spísaný vyšetrovateľmi ŠtB počas ich vyšetrovacej väzby, za už všeobecne známych podmienok a metód. Ako to odsúdení rehoľníci prijali? Čo sa s nimi dialo bezprostredne po procese? Jan Blesík v spomienkach o tom uviedol: *„Odpoledne oné středy Svatého týdne zavedli nás všechny do skladiště, kde jsme svlékli své řeholní šaty a oblékli nás do stejnkroje zločinců. Pochvalovali jsme si, jak nám to sluší. Ještě odpoledne s námi dělali a sepisovali nějaké nutné přijímací procedury, ale to vše nám nemohlo vzíti dobrou náladu. Všichni se divili, jak je to možné, že jsme po rozsudku tak klidni a veselí a že nejevíme žádný strach z tak dlouhých trestů. My jsme to však věděli, vždyť právě velké myšlenky Svatého týdne nás utvrdily v přesvědčení, že jdeme správnou cestou za Kristem, cestou oběti, cestou, po níž šli všichni apoštolové a většina prvních papežů, biskupů a kněží, královskou cestou kříže.“*⁴⁴⁴

Po zakončení tohto monsterprocesu za niektorými z odsúdených rehoľníkov prišli na návštevu príbuzní a známí.⁴⁴⁵ Žiaľ, v spomienkach a archívnych dokumentoch sa nedochovala informácia o tom, či aj Ivana Mastiliaka bezprostredne po skončení procesu niekto navštívil.

442 NA, f. ÚV KSČ, 100/52, sv. 19, a.j. 128. MS – ZP III. odb. Zápis o gremiální poradě přednostů III. odb. 5. 4. 1950 a Zápis o gremiální poradě přednostů III. odb. 6. 4. 1950.

443 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 18, a.j. 120. MS – DHKK. Hlášení č. 78 ze dne 5. 4. 1950.

444 BLESÍK, J.: Rozmlouvám s minulostí, Díel XVIII., s. 2731.

445 „A za chvíli po rozsudku mě vedli na návštěvu. Sestra si ji vymohla. Současně se mnou měl návštěvu i P. Urban. Naznačil jsem sestře, že to zřejmě nebyl soud jen s námi, nýbrž nade všemi kláštery. Že tedy naši mohou brzy něco čekat.“ MIKULÁŠ, F.: Za zdí, s. 88. Dominikána Braita navštívili 18. apríla 1950 vo väznici na Pankráci rehoľníčky Emilie Barclová a Marie Vávrová z Prahy. KAŠIČKA, Z.: Otec Braito, s. 29.

Po skončení procesu až do 27. apríla 1950 boli rehoľníci väznení v Prahe, odkiaľ ich 27. apríla previezli do Trestného ústavu pre mužov na Mírove. Tu však boli iba do 3. mája, keď boli prevezení späť do Prahy. Potom sa ich cesty rozišli. V čase väzenia bol každý z nich „samostatné číslo“ s ktorým komunistická justícia zaobchádzala, ako uznala za vhodné. Mastiliak bol väznený v Ruzyni, na Pankráci, v Mírove, vo Valdiciach a v Leopoldove.

IV. Hodnotenie monsterprocesu A. A. Machalka a spol.

IV.1. Hodnotenie procesu jeho tvorcami a realizátormi

Vo veci tohto procesu s desiatimi rehoľníkmi Augustin Machalka a spol. sa na ministerstve spravodlivosti pred jeho začiatkom uskutočnilo niekoľko porád koordinačnej komisie. Aj v rámci samotného procesu sa denne uskutočňovali porady, na ktorých sa hodnotil priebeh procesu a vytyčovali ďalšie konkrétne smernice pre nasledujúci deň. Nebol dôvod na to, aby sa v tomto trende nepokračovalo aj po jeho skončení. Širokou propagáciou procesu, napríklad prostredníctvom propagačnej brožúry, veľkým priestorom v dennej tlači, prenášaním procesu rozhlasom a filmovým spracovaním, chceli komunisti natrvalo ovplyvniť verejnú mienku. Tá mala byť podľa ich predstáv usmernená tak, aby sama uznala, že rehoľníci a kláštory sú centrami špionáže a velezrady. Jediným riešením je preto ich úplná kontrola, vedúca, ak to bude treba, aj k ich likvidácii. A práve príprava likvidácie kláštorov bola už v plnom prúde.

Niektorí kompetentní vyslovovali svoj osobný názor na priebeh, organizáciu i obsah procesu už počas pojednávania, zvlášť v rámci pravidelných denných hlásení, určených pre ministra Čepičku. Tu môžeme uviesť ako príklad za ministerstvo spravodlivosti Karla Klosa, za SÚC Františka Huba⁴⁴⁶. Je však potrebné dodať, že nie všetky hlásenia sa

446 Tu môžeme ako príklad uviesť hlásenie z pondelka 3. apríla 1950, kde František Hub píše, že „celkové zhodnocení za první dva dny zasláno ve zvláštním hlášení“. VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 8, a.j. 47. DZOI. Denní hlášení ministrowi spravodlivosti A. Čepičkovi. Praha 3. 4. 1950. Autorovi práce sa však nepodarilo tieto hlásenia nájsť. Mohlo by ísť o dve hlásenia, citované v kapitole III.2.1.3.

zachovali. Okrem toho je veľmi pravdepodobné, že minister bol o urgentných záležitostiach informovaný aj ústne, bez písomných záznamov.

Už v deň ukončenia procesu, teda 5. apríla 1950, sa na pravidelnej porade na ministerstve spravodlivosti u Alfréda Dresslera stretli ďalší dvaja námestníci ministra spravodlivosti Karel Klos a Milan Kloss. Na porade chýbal námestník Otakar Heráf. Medzi bodmi programu ich porady bolo zhodnotenie procesu proti rehoľníkom, o čom je v zápiske tento záznam: *„Bude provedeno důkladné hodnocení procesu na základě nabytých zkušeností a tyto písemně zachyceny pro další činnost. Hodnocení bude provedeno napřed se všemi přímými účastníky procesu potom ve zvláštní poradě. /: zařídí s. K. Klos:“*⁴⁴⁷

Na druhý deň po skončení procesu, teda 6. apríla 1950, asi opäť na ministerstve spravodlivosti, uskutočnila sa ďalšia porada o skúsenostiach z tohto procesu. Podľa menoslovu zúčastnených pravdepodobne bola to schôdza cirkevnej koordinačnej komisie. Karel Klos o procese stručne referoval Alexejovi Čepičkovi. Na porade sa okrem neho zúčastnili hlavní aktéri procesu, teda členovia senátu a všetci prokurátori, vedúci Štátnej prokuratúry Bohumír Ziegler, predseda Štátneho súdu Hugo Richter, námestník predsedu Štátneho súdu Václav Černý, za ministerstvo vnútra Bohumil Košar a za Štátni úrad pro věci církevní Vladimír Průša. Ďalej Klos uviedol: *„Byla provedena obširná diskuse a usneseno, že všichni na procesu zúčastnění podají písemně svou zprávu o zkušenostech z procesu s. Richtrovi do středy příštího týdne, a tyto zprávy budou pak zpracovány ss. Richtrem, Zieglerem, Alešem, Čížkem a mnou v přehlednou zprávu, která by vytěžila všechny zkušenosti ať po kladné či záporné stránce, v níž by byl učiněn i návrh k odstranění zjištěných nedostatku a zajištění lepšího provedení příštích procesů. Tato celková zpráva bude vypracována nejpozději do 15. dubna t.r.“*⁴⁴⁸

Hlásenie Čepičkovi poslal aj Karel Čížek, vedúci IV. oddelenia Štátnej prokuratúry, zameraného na problematiku cirkvi a cirkevnej politiky, ktorý ministra informoval, že 6. apríla 1950 *„byly srovnány spisy a oddělení bylo převedeno do normálních kolejí.“* V hlásení tiež

447 NA, f. MS. Raisův archiv, kart. 27 b). Protokoly o poradách náměstků v roce 1949 a 1950. Zápis LXII. o poradě zástupců konané dne 4. 4. 1950. Podľa dokumentu zachovaného v VÚA – VHA sa porada konala 5. apríla. VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 17, a.j. 115. Min. spravodlivosti – porady náměstků ministra (1949-1950). Zápis o poradě zástupců. 5. 4. 1950.

448 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 18, a.j. 120. MS - DHKK. Hlášení č. 79 ze dne 6. 4. 1950.

uviedol: „*Odpoledne se všichni referenti zúčastnili zhodnocení procesu s řeholníky na poradě v ministerstvu spravedlnosti. Zde bylo usneseno, že všichni účastníci písemně vypracují zhodnocení a odevzdají je do středy 12. dubna 1950⁴⁴⁹ a na základě toho bude pak vypracováno celkové vyhodnocení poznatků a zkušeností z procesu vyplývající.*“⁴⁵⁰

Proces s rehoľníkmi bol hodnotený aj na úrovni zástupcov ministra a prednostov jednotlivých odborov Ministerstva spravodlivosti v Prahe. Na pravidelnej porade konanej v piatok 7. apríla 1950 sa okrem ministra Čepičku zúčastnili jeho námestníci Dressler, Klos a Kloss, opäť chýbal Heráf, a prednostovia odborov Rudolf Juřena, Josef Mikoláš, Rudolf Holub a Karel Petrželka. Aj tentoraz túto predpoludňajšiu poradu riadil sám minister. V zápise z porady – vypracovala ho Krestýnová – k procesu Augustin Machalka a spol. je zaznamenané: „*S. Klos poděkuje všem účastníkům, kteří na procesu pracovali, za mimořádné vypětí. Příští týden bude svolána porada se všemi spolupracovníky a bude proveden podrobný rozbor procesu /na základě stenografických protokolů, které pro poradu připraví a zpracuje s. Aleš. Návrh s. Kokeše, který tlumočil s. Petrželka, na svolání aktivu všech posluchačů právnické fakulty a zhodnocení procesu, bude uskutočněn až po shora uvedené poradě; aktiv musí být řádně připraven. Schváleno vyplatit stenografkám z ministerstva, které při procesu pracovaly při převodu stenogramů, 300.-Kčs za pracovní den a 600.-Kčs za neděli. S. Klos připraví návrh odměn pro ostatní. S. Klos zjistí u s. Viesky, kdo ho zmocnil k tomu, aby prostřednictvím s. Boury nabízel uspořádání příštího politického procesu, který by zhodnotil poměry v západní emigraci, na právnické fakultě.*“⁴⁵¹

Na ďalšej takmer trojhodinovej porade boli schválené odmeny zamestnancom ministerstva. Tie im mali byť vyplatené tajne, formou „*darů za mimořádné úkoly*“, priamo prednostami odborov. Vyplácanie sa malo realizovať postupne, počas dvoch mesiacov v 14-dňových intervaloch. Ako prvý mal dostať peniaze III. odbor, potom postupne II. odbor, sekretariáty ministra a námestníkov, IV. odbor, I. odbor a ve-

449 V originálnom texte je dátum 22. apríl 1950, ale tento deň nebola streda, preto je veľmi pravdepodobné, že to bol preklep a správne má byť streda 12. apríl 1950.

450 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 14, a.j. 93. DZCO. 67. zpráva. Denní hlášení církevního oddělení státní prokuratury ministrowi spravodlnosti A. Čepičkovi. Praha 7. 4. 1950.

451 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 17, a.j. 114. MS – PAČsN. Zápis z 30. porady ministra se zástupci a přednosty odborů. 7. 4. 1950.

liteľstvo SVS. Bolo tiež schválené, aby odmeny dostali aj zamestnanci Právnického ústavu ministerstva spravodlivosti.⁴⁵²

Zo spisu Štátneho súdu v Prahe Or I/VII 31/50 sa dozvedáme aj o ďalších vyplatených odmenách za spoluprácu na procese s rehoľníkmi. Dňa 5. apríla 1950 dostal Cyril Churý 500 Kčs a Anna Součková 500 Kčs. V ten istý deň dostal Václav Jareš 1 201 Kčs a 40 hal. a to nielen za účasť na procese, ale aj za ušlý zisk (701 Kčs 40 hal !). Sudcom z ľudu bola vyplatená čiastka 656 Kčs a 10 hal. Komorní stenografi Bedřich Janíček, Karel Matoušek, Miloš Matula, Bohuslav Šmejkal a J. Trmal si za svoju prácu vyžiadali čiastku 41 500 Kčs, teda 1 000 korún za hodinu zápisu. Okrem toho Bedřich Janíček a Otto Chyba dostali po 500 Kčs za pomoc prokurátorovi Čížekovi pri spracovávaní záverečnej reči. Štátny súd im túto požiadavku 19. apríla 1950 uznal. Ďalej bola vyplatená čiastka 323 Kčs vrchnému strážmajstrovi Ferdinandovi Votavovi z veliteľstva stanice SNB Duchcov za eskortu svedka Ivana Prodana. Hotelu Alcron v Prahe bola vyplatená suma 1 545 Kčs za pobyt svedka Václava Trtíka z Čihoště. Po 1 500 Kčs dostali aj znalci major Štěpán Pecka z MNO a poručík Štb Jaroslav Matoušek za účasť na procese a vypracovaný znalecký posudok. Za požičanie projektoru Kinobox s príslušenstvom, vďaka čomu sa mohlo uskutočniť premietanie dokumentárnych filmov v súdnej sieni, bolo zaplatené 2 153 Kčs a 80 hal. Nakoniec ešte aj poštovné, ktoré činilo 210 Kčs. Tieto náklady sa rovným dielom rozložili na desiatich rehoľníkov. Okrem toho každý z nich musel ešte okrem výdavkov na zaplatenie výkonu trestu zaplatiť aj 5 695 Kčs a 90 hal. za súdne pojednávanie.⁴⁵³

12. apríla už mohol Strída za cirkevné oddelenie Štátnej prokuratúry hlásiť Čepičkovi, že úloha o poznatkoch z procesu je splnená: „*Dne 11. dubna 1950 soudruzi písemně vypracovali a předložili své poznatky a zkušenosti z procesu "K"*“. V hlásení tiež informoval, že Hruban a Růžička pripravovali „*mrtvý materiál*“ z procesu, teda ten ktorý nebol použitý, a to pre potrebu médií.⁴⁵⁴ Dňa 17. apríla sa ešte všetci pracovníci cir-

452 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 17, a.j. 114. MS – PAČsN. Zápis z 31. porady ministra se zástupci a přednosta odborů. 14. 4. 1950. Na poradě se nezúčastnil Alfréd Dressler.

453 NA, f. StS, č. j. Or I/VII 31/50.

454 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 14, a.j. 93. DZCO. 69. zpráva. Denní hlášení církevního oddělení státní prokuratury ministrovi spravedlnosti A. Čepičkovi. Praha 12. 4. 1950.

kevného oddelenia Štátnej prokuratúry zúčastnili na gremiálnej porade na Štátnej prokuratúre, kde sa opätovne hodnotil proces s reholníkmi.⁴⁵⁵ Na pravidelnej gremiálnej porade ministerstva spravodlivosti konanej 17. apríla 1950 sa podľa zápisu už o procese nehovorilo.⁴⁵⁶

Dressler napísal tiež 21. apríla 1950, že sa zúčastnil na porade s ministrom o kritike.⁴⁵⁷ Na kritike čoho, už Dressler neuviedol, ale z hlásenia Karla Čížka treba predpokladať, že to bolo v rámci porady koordinačnej komisie. Čížek napísal, že 20. apríla bola „*provedena příprava pracovní porady koordinační komise, která se koná dnes ve 14 hodin. Byl zpracován za tím účelem spis Machalka a spol. do velkých karet pokud se týká ostatních osob, o kterých byla jen zmínka*“. Údajne totiž, ešte v januári 1950, mal biskup Trochta na vizitácii v Liberci šíriť správy o Čihošti, čím sa mala zaoberať aj koordinačná komisia a na budúci týždeň mala byť celá záležitosť podrobne vyšetrená. Nakoniec Čížek informoval: „*Dnes v 18 hodin má soudruh Dr. Novák a soudr. Čížek projev o procesy na právnické fakultě o procesy. Zítřa dopoledne soudr. Brožová a soudr. Dr. Čížek referát s diskusí v PŠP o tomtéž tématu.*“⁴⁵⁸

V zachovaných archívnych spisoch sú k dispozícii aj posudky z prostredia justície o priebehu predmetného procesu, ktoré majú označený tajný alebo aj prísne tajný charakter. Nachádzame tu správy sudcov Čestmíra Jílka, Václava Černého, Otakara Matouška, Vladimíra Podčepického a Jaroslava Nováka, sudcu z ľudu Cyrila Churého, prokurátorov Jaroslava Růžičku, Ludmily Brožové, Karla Čížka, Zdeňka Hrubana, Karla Strídu a dva posudky Václava Aleše. V týchto dokumentoch je aj jeden výrečný posudok či správa, ktorý však, žiaľ, nie je datovaný a chýba na ňom aj podpis.⁴⁵⁹ Autorom nepodpísanej správy musel však byť ktosi významný a veľmi dobre informovaný, lebo má

455 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 14, a.j. 93. DZCO. 74. zpráva. Denní hlášení církevního oddělení státní prokuratury ministrowi spravedlnosti A. Čepičkovi. Praha 18. 4. 1950.

456 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 18, a.j. 123. MS – zápisy gremiálních porad (1948 – 1950). Zápis o 7. gremiální poradě konané na ministerstvu spravedlnosti dne 17. dubna 1950.

457 NA, f. ÚV KSČ, 100/52, sv. 18, a.j. 121. MS – DHAD. Hlášení č. 90. 21. 4. 1950.

458 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 14, a.j. 93. DZCO. 77. zpráva. Denní hlášení církevního oddělení státní prokuratury ministrowi spravedlnosti A. Čepičkovi. Praha 21. 4. 1950.

459 NA, f. MS. KA. kr. 218. Kritika procesu Machalka a spol. Poznámky k procesu Machalka a spol. Bez miesta a dátumu.

dobry prehľad o všetkých sektoroch, ktoré boli zaangažované v príprave tohto procesu. Je informovaný o tom, čo bolo preberané na predporadách, negatívne hodnotí vedenie procesu vo fáze, keď ho viedol štátny prokurátor Čížek a naopak, pozitívne hodnotí, že po dvoch rokovacích dňoch proces už viedol predseda senátu Jaroslav Novák. Podľa jeho tvrdení, osobne ingeroval aj u veliteľa SVS na Pankráci, čo si určite nemohol dovoliť obyčajný sudca alebo prokurátor. Napriek týmto indíciám nie je jasné, kto bol autorom tejto správy. Určite je na škodu, že medzi hodnoteniami procesu nie sú posudky takých ako napríklad Urválek, Klos alebo Košař. Je možné, že títo sa do diskusie zapojili, ale nevypracovali nič písomne. Na potvrdenie takéhoto názoru, tejto hypotézy, žiaľ, doteraz chýbajú relevantné archívne dokumenty.

Zo zachovaných posudkov o procese je už na prvý pohľad zrejmé, že ich autori sa usilovali obhájiť si svoju prácu a úlohy, ktoré v procese dostali. Na druhej strane nechýbal ani kritický pohľad, hlavne na prácu toho druhého, kde sú tiež jasne viditeľné rozpory v kompetenciách; nie v ich teoretickom vymedzení, ale skôr v praktickom realizovaní, medzi Štátnou prokuratúrou a Štátnym súdom. Z niektorých hodnotení možno dedukovať, že tie akoby boli odpoveďou na okruh daných otázok, ktoré teraz, žiaľ, už nie sú k dispozícii. Niektoré z posudkov sú korigované fialovou fixkou, čo naznačuje, že ich niekto nielen čítal, ale aj spracovával. Pri niektorých odstavcoch sú totiž čísla, akoby ktosi na ich základe vytvoril nový dokument, pravdepodobne akýsi spoločný sumár, nový dokument.

Karel Klos v hlásení Alexejovi Čepičkovi síce uvádza, že spolu s Richterom, Zieglerom, Alešom a Čížekom vypracujú prehľadnú správu, ktorá by predstavila kladné i záporné stránky a skúsenosti z procesu, ale táto správa sa pravdepodobne nezachovala a možno ani nebola, nakoniec, vypracovaná.

Je poľutovaniahodné, že v hodnotení tohto procesu sa nikto z kompetentných nepozastavoval nad tým, či naozaj bol v súlade s platnou legislatívou. V procese bol uplatnený tzv. princíp notoriety – teda napríklad bolo prijaté tvrdenie, že, keďže je známe, že Vatikán je špionážna centrála, každý, kto s ním udržuje akýkoľvek styk, je automaticky považovaný už za špióna. Každý z kompetentných hodnotiacich proces preto považoval za evidentné, že rehoľníci boli a priori vinní, začo boli aj spravodlivo súdení a potrestaní. Hodnotenia sa z toho dôvodu zamýšľajú aj nad technickou stránkou procesu, jeho organizáciou a konkrétnym

prevedením. V posudkoch sa určité pozitívne i negatívne skúsenosti opakujú, ale sú v nich aj originálne a trefné postrehy.

Negatívne postrehy z hodnotení možno zosumarizovať do týchto bodov:

- Málo času na prípravu a spracovanie materiálu;
- Spor medzi Štátnou prokuratúrou a Štátnym súdom, kto má viesť proces;
- Chýbala osobitná, poradná miestnosť pre senát a prokurátorov;
- Nedostatočné vyťaženie materiálu;
- Chýbalo nenápadné signalizačné spojenie medzi prokurátorom a operatívnou organizačnou skupinou;
- Chýbalo občerstvenie pre prokurátorov;
- Nespokojnosť s prácou advokátov;
- Verejnosť prichádzala na pojednávanie neskoro, čím rušila jeho priebeh;
- Nesprávny spôsob distribúcie lístkov – vstupeniiek;
- Propagačná brožúra o procese nebola spracovaná a vydaná podľa plánu;
- Nedostatočná práca Štátnej bezpečnosti, či už operatívna alebo vyšetrovacía, preto sa dokazovanie opieralo iba o administratívne výpovede;
- Prokuratúra a senát nevedeli, ako počas procesu reaguje verejnosť;
- Nikto zo zodpovedných, ktorý by mohol proces zhodnotiť objektívnejšie, nebol na procese zúčastnený od jeho začiatku do konca;
- Niektoré poznatky prichádzali až počas procesu, takže ich už nebolo možné spracovať a použiť;
- Doplnujúci materiál nebol prokurátormi dôkladne preštudovaný a vyťažovaný;
- Slabá politická vyspelosť advokátov.

Pozitívnych postrehov bolo podstatne menej:

- Použitie materiálu z predchádzajúcich procesov;
- Rozdelenie práce do pracovných skupín;
- Spokojnosť s prácou rozhlasu a filmu.

V hodnotení sa vyskytli takéto návrhy:

- Zorganizovať verejnosť na proces tak, aby nerušila jeho priebeh (oneskorené príchody);
- Použiť tzv. lístkový systém;
- Prokurátor by sa mal záverečný prejav naučiť naspamäť;
- Komisia pre brožúru by mala byť zložená z členov, ktorí by nemali mať iné úlohy;
- Nahrávať výpovede obžalovaných počas vyšetrovacej väzby;
- Určiť človeka, ktorý by mal na starosti prepojenie prokuratúry a novinárov kvôli lepšej informovanosti o procese;
- Zlepšiť spoluprácu s novinármi pred procesom;
- Znížiť počet prokurátorov a záverečných príhovorov;
- Stenografický záznam by si mali preštudovať predseda senátu a zainteresovaní prokurátori, aby sa z neho poučili pre budúcnosť.

IV.1.1. Najvyššie komisie a orgány KSČ

Z písomných hodnotení prítomných zainteresovaných na procese jasne vyplýva, že sa nezaoberali politickým hodnotením procesu a jeho dopadom, ale predovšetkým jeho vecnými otázkami, organizáciou, priebehom a technickými otázkami. Politické hodnotenie prináležalo totiž politickým orgánom, teda Predsedníctvu ÚV KSČ, Cirkevnej šesťke ÚV KSČ, bezpečnostnej komisii, prípadne koordinačnej komisii alebo SÚC. Je to aj logické, veď práve tu vznikala celková koncepcia aj tohto procesu a jeho „ideológia“, a ostatné články mechanizmu boli iba vykonávateľmi príkazov, prípadne hľadali technické riešenia ako rôzne príkazy splniť. Proces bol týmito ústrednými orgánmi režírovaný, a teda mali právo ho aj hodnotiť politicky a zaujímať k nemu oficiálne stanovisko. Zatiaľ prístupné písomné materiály spomínaných politických komisií a orgánov neponúkajú žiadne písomnosti o hodnotení procesu. Napríklad v pozvánke na stretnutie bezpečnostnej komisie z 3. apríla 1950 sa v programe nespomína hodnotenie procesu. V rámci 3. bodu mal referovať Alexej Čepička o justičných záležitostiach.⁴⁶⁰ Či však na schôdzi 6. apríla skutočne v rámci toho referoval aj o procese

460 NA, f. ÚV KSČ, 100/24, sv. 59, a.j. 918. S-35/50. Pozvánka Karla Švába Rudolfovi Slánskému na schôdzu bezpečnostnej komisie. Praha 3. 4. 1950.

s reholníkmi dnes s istotou nevieme ani potvrdiť ani vyvrátiť. V zápise zo schôdze o tom nie je zmienka.⁴⁶¹

Je pochopiteľné, že hneď po skončení procesu komunisti nevideli dôvod, aby proces s reholníkmi a jeho závery nejako spochybňovali. Postoj sa začal meniť až po roku 1953, keď sa postupne začalo aj u nás prehodnocovať obdobie tzv. kultu osobnosti. Začalo sa však politickými procesmi týkajúcimi sa výlučne komunistov a na nový pohľad na politické procesy s predstaviteľmi cirkvi a ich prehodnocovanie „nebolo času“, a najmä politická vôľa. Z rôznych analýz rehabilitačných komisií vyplývalo, že síce došlo k pochybeniu vo vzťahu k cirkvi, ale chýbali jasnejšie formulácie o tom a predovšetkým konkrétne riešenia na nápravu. Tá prišla až s udalosťami tzv. Pražskej jari v roku 1968.

Za dôležitú v tomto smere treba považovať analýzu štátnej politiky najmä voči katolíckej cirkvi vypracovanú J. Radouchovou v októbri 1968. V správe sú už uvedené zásadné závery, ktoré sa predtým v podobných správach neobjavovali: „*Proces měl řadu společných rysů s nezákonnými procesy padesátých let. Soud dělal závěry na základě doznání obviněných při výslechu, ani u jednoho bodu obžaloby neprováděl soud řádné důkazní řízení, pouze k některým okrajovým a bezvýznamným otázkám byli vyslechnuti svědkové nebo přečtena jejich výpověď; důležité skutečnosti pro posouzení viny obžalovaných byly soudem předpokládány jako tzv. notoriety (že Vatikán slouží jako imperialistická rozvědka proti socialistickým státům, styk s nunciaturou sloužil k vyzrazování státního tajemství atd.). Jako jeden z nezvratných důkazů byl při líčení promítán film o číhoštském zázraku.*“ Tento proces sa určite líšil od ostatných, nasledujúcich procesov v tom, že obžalovaní pred Štátnym súdom svoje priznania na výsluchoch Štátnou bezpečnosťou popierali a podstatne zmenili, čo však súd „*paušálně odmítal jako výmluvy*“. Okrem toho, že proces bol filmovaný a publikovaný v tlači, ba čiastočne prenášaný aj rozhlasom, a bol použitý aj tlak „verejnej mienky“, keď štátny prokurátor Čížek počas neho čítal rôzne listy pracujúcich a inštitúcií so žiadosťami o najvyšší trest. Obžalovaní boli odsúdení na vysoké tresty odňatia slobody a po procese bola odštartovaná akcia likvidácie kláštorov.⁴⁶²

461 AMV ČR, f. 310, sign. 23 1-7 a NA, f. ÚV KSČ, Komise III., Zápisy z porady komise pro bezpečnost.

462 NA, f. ÚV KSČ, Pillerova komise, Informace č. 7. Církevní politika po únoru 1948. Zpracovala J. Radouchová. Říjen 1968.

Táto kritika, aj keď jasná a zrozumiteľná, ale pre odsúdených rehoľníkov, a vlastne i pre celú cirkev, priniesla málo úžitku. S nástupom normalizácie po apríli 1969 síce už komunisti nemohli odvolať všetko, čo sa rehoľníkom i cirkvi podarilo za krátky čas Pražskej jari dosiahnuť, ale na druhej strane za nezákonnosti obdobia najväčšieho útlaku nebola vyvodená dostatočná politická ani osobná zodpovednosť. To pretrvalo až do novembra 1989.

IV.1.2. Ministerstvo vnútra a Štátna bezpečnosť

Spolupráca justície so Štátnou bezpečnosťou bola síce oficiálne, v dokumentoch, hodnotená pozitívne, ale v skutočnosti sa sudcom ako aj prokurátorom veľmi nepáčilo, že bezpečnosť zasahovala do ich kompetencií a v sporných otázkach si vždy nárokovala na posledné slovo a mala ho. Je to viditeľné aj v hodnotení procesu sudcami a prokuratúrou. V hodnotiacich správach sa preto viackrát opakuje, že ŠtB nebola schopná dodať potrebné dôkazy pochádzajúce z operatívnej činnosti a nielen z vyšetrovania. Prokurátori a sudcovia podieľajúci sa na politických procesoch si uvedomovali, že to nie je v súlade aj s platným zákonom, keď sa počas hlavného pojednávania museli opierať predovšetkým o administratívne výpovede, ktoré často boli jediným aspoň seriózne vyzerajúcim dôkazovým materiálom. Ich politická vyspelosť, teda slepá poslušnosť komunistickej strane, bola však na dostatočnej výške, a preto boli ochotní akceptovať aj dôkazový materiál získaný nezákonne, vykonštruovanými obvineniami alebo vynúteným priznaním. Dnes by bolo klamstvom tvrdiť, že oni nič nevedeli o metódach a spôsobe fungovania politického procesu. Možno nevedeli všetky podrobnosti, možno nepoznali každý detail vyšetrovania, ale pre proces boli vybratí preto, že prijali a aj sami vytvárali nezákonný mechanizmus procesov a celý komplex, svojím postavením z úradu dávali mu punc zákonnosti.

Keď v polovici decembra 1950 Štátna bezpečnosť hodnotila svoj zápas proti cirkevnej reakcii v ČSR za posledných päť rokov, už v úvode hovorí o troch etapách boja. Až v tretej etape, teda v polovici roka 1949, ŠtB prešla do „útočnej aktivity“ voči cirkvám, ktorá bola vedená v duchu a „*v souhlase se stávající vnitropolitickou situací*“. Podľa správy bolo toto obdobie charakterizované „*řadou preventivních opatření*“

a hlavne troma zásadnými súdnými procesy s predstaviteľmi rádu a vysoké cirkvnej hierarchie“. ŠtB si pripisovala úspech, že sa jej v týchto procesoch podarilo „mnohostranne odhalit i usvedčiť reprezentanty rímskokatolíckeho kleru, nejen jako nepřátele československého lidu, ale také jako spřezence imperialismu“. Podľa jej názoru a zistení „proces ve veřejnosti splnil očekávání a činnost řeholníků byla všeobecně odsuzována, jejich odsouzení schvalováno, dokonce se vyskytly hlasy co do nízké výměry trestů.“ Bola spokojná aj s reakciou katolíckej cirkvi, keďže v správe uvádzala, že „v církevních kružích průběh řízení i rozsudek působil drtivým dojmem“, a že aj sám pražský arcibiskup Josef Beran „byl výsledkem zdrcen a prohlásil, že nečekal tak drastický zákrok proti kněžím“. Výsledok procesu bol teda hodnotený pozitívne, viac-menej podľa predbežných očakávaní, preto správa mohla konštatovať, že „procesom se zároveň vytvořila příznivá nálada k chystanému soustředění rádu a kongregací do centralizačních středisek“. Napriek úspechom na poli cirkvnej politiky aj ŠtB muselo konštatovať, že tento boj proti cirkvi ešte nie je vyhratý, pretože ani doterajším zvyšeným úsilím sa ešte nepodarilo úplne zneškodniť tohto nepriateľa.⁴⁶³

V každom prípade Štátna bezpečnosť zdôrazňovala, že Katolícka cirkev, a najmä rehole sú nebezpečným nepriateľom ľudovej demokracie, KSČ a pracujúceho ľudu u nás. Ako takí museli byť preto zničení, a to bez ohľadu na použité prostriedky. V jej hodnoteniach by sme teda márne hľadali, aspoň v prvých rokoch, akúkoľvek kritiku v tejto oblasti, teda do vlastných radov. Súdny proces s rehoľníkmi bol tak ukázkovým vysporiadaním sa aj a najmä s nepriateľmi ľudovej demokracie. Pohľad na tento proces, nielen na procesy s komunistami, sa začal z ich strany meniť až so vznikom tzv. rehabilitačných komisií v 60. rokoch 20. storočia. Vôbec to však nebolo také jednoduché a rýchle.

Rudolf Barák, minister vnútra, už koncom roku 1954 navrhol politickému byru ÚV KSČ, aby sa preskúmali a prehodnotili niektoré súdne prípady, ale iba z hľadiska výšky trestov. V komisii mali byť iba pracovníci Ministerstva vnútra, spravodlivosti a generálnej prokuratúry, čím by sa vyhli straníckej kontrole. Politické byro prijalo jeho návrh na vytvorenie takej rehabilitačnej komisie, dokonca ho poverilo jej vedením, ale kontrolu nad ňou predsa prevzalo do vlastných rúk. Do komisie sa preto dostali aj členovia zo straníckeho aparátu, ktorí mali

463 AMV ČR, f. A 34, inv. j. 1534, kart. 343. Boj československé štátnej bezpečnosti proti cirkvnej reakcii v ČSR v rokoch 1945 – 50. Praha 15. 12. 1950.

jasnú úlohu sledovať najmä prácu komisie, aby sa táto azda nevymkla spod kontroly.⁴⁶⁴ Aj keď pracovná skupina navrhovala vysloviť v niektorých prípadoch nevinu obžalovaných, Barák sa osobne angažoval, aby revízia procesov v žiadnom prípade nebola ukončená vyslovením plnej nevinu obžalovaných. Veď takýmto výrokom by vlastne priznal, že vyšetrovanie obžalovaných, za ktoré zodpovedal práve ním vedený rezort, hoci ministrom vnútra nebol celý čas, keď boli procesy, bolo urobené zle, dokonca v rozpore s platnými zákonmi, teda vykonštruované. Na druhej strane prínosom Barákovej komisie, a potom aj ďalších komisií (Kolderovej či Pillerovej) bolo, že zhromaždili dôležitý dokumentárny materiál a písomne zachytili vypočúvanie aktérov vtedajšej komplikovanej doby. Tento súbor materiálov sa prakticky stal kľúčom k pochopeniu mechanizmu výroby politických procesov a zároveň aj dôležitým prameňom na vyvodenie pochopiteľnej osobnej zodpovednosti všetkých vinníkov.

Zaujímavé sú v tejto súvislosti správy zo začiatku roka 1963 o previerkach sektorov ministerstva vnútra za roky 1948 – 1954, vypracované pre komisiu ÚV KSČ. Priznáva sa v nich, že zo strany príslušníkov bezpečnosti došlo k pochybeniam, a to najmä v oblasti vyšetrovacích metód, ako aj odbornej pripravenosti. Nedostatočná politická a morálna výška, teda uvedomenie si perfidnosti ich vlastného konania, nedostatok vhodných kádrov, povrchná koordinácia práce zložiek bezpečnosti, prevládajúce osobné záujmy nad služobnými, kariérizmus, chýbajúce pravidelné školenia a porady nižších zložiek bezpečnosti, nekritická dôverčivosť voči sovietskym poradcom, dokonca fyzická likvidáciá vyšetrovaných osôb, to sú len niektoré oblasti, keď príslušníci bezpečnosti porušili tzv. socialistickú zákonnosť. V správe sú vymenované aj konkrétne prípady, kedy došlo k porušeniu zákonnosti, ale, samozrejme, tu nešlo iba o ukážku niekoľkých káuz. Je pochopiteľné, že sú to kauzy týkajúce sa členov komunistickej strany, KSČ a KSS, ale podobné pracovné metódy a mechanizmy fungovali aj v cirkevných procesoch. Zodpovednosť za tento neutešený stav bola v správach komisie pripisovaná vtedajším veliteľom jednotlivých sektorov a ich najbližším spolupracovníkom, ktorí sa veľkou mierou podieľali na smerovaní rezortu, vlastnými príkazmi, a aj tolerovaním nezákonností. Správy sa, žiaľ, končia alibisticky, keďže stále na konci v nich uvádzajú, že napriek všetkým nedos-

464 KAPLAN, K.: Nekrvavá revoluce, s. 368 a 442.

tatkom a chybám, jednotlivé sektory dosiahli kladné výsledky, a preto ich práca musí byť hodnotená pozitívne. Veď ak aj boli zistené nejaké nedostatky, zväčša sa to týkalo iba jednotlivcov, lebo zdravé jadro pracovníkov úprimne oddaných komunistickej strane ich metódy nielenže neschvaľovalo, ale ich dokonca neprijímalo a odsudzovalo.⁴⁶⁵ Napriek tomu, že sa iba okrajovo hovorilo aj o nezákonných cirkevných procesoch, predsa len sa už vytvoril aký-taký priestor, ako tieto procesy opätovne vyšetriť a uviesť veci na pravú mieru. Riešením bola iba revízia aj tohto procesu, resp. ďalších procesov s predstaviteľmi cirkvi.

Aj v prípade procesu Augustin Machalka a spol. sa uskutočnila jeho revízia. Ivan Mastiliak podal 1. marca 1964 žiadosť o revíziu rozsudku z roku 1950 na Kontrolnú komisiu ÚV KSČ v Prahe, ktorá vec postúpila na Generálnu prokuratúru. Ivan Mastiliak bol následne vyšetrovaný vo väznici vo Valdiciach, kde sa sťažoval na nezákonnosti počas vyšetrovacej väzby v roku 1950. Jeho výpoveď bola spísaná a podstúpená na ďalšie riešenie. Až v máji 1965 sa, konečne, realizovalo vyšetrovanie bývalých príslušníkov Štátnej bezpečnosti, ktorí sa podieľali na vyšetrovaní skupiny desiatich rehoľníkov z procesu Augustin Machalka a spol. Generálna prokuratúra dostala závery vyšetrovania Inšpekčnej komisie ministerstva vnútra až 22. júna 1965 a hneď ich postúpila Krajskej prokuratúre v Prahe na ďalšie vybavenie. Závery z tohto vyšetrovania však boli formulované dosť opatrne. Komisia ministra vnútra v zložení major František Flek a major Jiří Průšek nemohla prehliadnúť porušenie zákona vo viacerých bodoch, ale na druhej strane ani nechcela pripustiť prílišnú kritiku konkrétnych osôb, čím by bola jasne naznačila, kto má za tieto nezákonnosti niesť zodpovednosť. Okrem toho sa v správe konštatuje, že na vyšetrovaní rehoľníkov sa zúčastňovali aj zástupcovia Štátnej prokuratúry, ale tí neboli vyzvaní, aby sa k novému vyšetrovaniu vyjadrili.⁴⁶⁶

Ministerstvo vnútra a jeho pracovníci teda ani v roku 1965 zjavne nemali záujem na tom, aby sa napravilo porušenie zákona a spravodlivo potrestali vinníci. Závery komisie boli skôr v rovine konštatovania

465 NA, f. ÚV KSČ, Komise II., sv. 21, a.j. 477 – 482. Závěrečné zprávy jednotlivých sektorů min. vnitra pro komisi 1962 – 1963 o používání nezákonných metod v letech 1949 – 1954.

466 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Č.j. Im-0353/10-65-kom. Tajné! Ministerstvo vnitra inspekce ministra – komise. Zpráva o prošetření stížnosti Františka Šilhana a Jana Mastiláka. Praha 15. 6. 1965.

zistených faktov, ako v prirodzenej analýze výsledkov vyšetrovania. Rozhodnutie bolo ponechané na politické orgány. Vo všeobecnosti sa opäť a naďalej vina z radov bezpečnosti za politické procesy zvalovala iba na vtedajšie politické, stranické špičky, ktoré však túto zodpovednosť zvalovali na vtedajšie vedenie ministerstva vnútra a Štátnej bezpečnosti.

IV.1.3. Generálna prokuratúra

Ťažisko práce Generálnej prokuratúry v Prahe malo spočívať v tom, že mala riešiť odvolacie konania pred Štátnym súdom a sťažnosti pre porušenie zákona. Jej čelní predstavitelia sa však aktívne zúčastňovali na „výrobe“ politických procesov. Inak to nebolo ani v procese s desiatimi rehoľníkmi.

Námestník generálneho prokurátora Václav Aleš, v správe s názvom „Zkušenosti z procesu „M““, vyjadril spokojnosť s priebehom i konečným efektom procesu tak po politickej, ako aj po odbornej a organizačnej stránke.⁴⁶⁷ Priznal však aj nedostatky, príčinu ktorých videl v skutočnostiach, že bola „*krátká lhůta a neúplný a teprve postupně doplňovaný materiál, jakož i ne zcela zkušený prokurátoři, stejně tak jako poprvé použitý způsob uplatnění fakt z dřívějších procesů*“. Potom v piatich bodoch špecifikoval ďalšie pripomienky, teda 1. spôsob práce prokurátorov, 2. využitie dokumentačného materiálu, 3. počet prokurátorov, 4. organizáciu pracovných skupín a 5. technické drobnosti.

Aleš zastával názor, že otázky kladené prokurátormi neboli vždy vecné, čo bolo spôsobené nielen nedostatočným časom pre štúdium materiálu, ale aj použitou pracovnou metódou: „*Musíme bezpodmínečně trvati na tom, aby prokurátor měl určitý operativnější systém zpracování věci a to dle osob. Je nutno, aby si jednotlivé osoby exploitoval podle jmen tím způsobem, že na jednotlivých lístcích, k té které osobě se vztahující, vyznačil, která fakta jsou vyšetřena, co uvádí obviněný, co uvádějí jiné osoby, zejména svědci, jaký je usvědčující materiál, které otázky potřebují objasnění, co je třeba vyzdvihnouti, čemu nutno event. se vyhnouti.*“ Toto vraj je jediná cesta, ako sa prokurátor môže vyhnúť nechcenej improvizácii.

467 NA, f. MS. KA. kr. 218 Kritika procesu Machalka a spol. Zkušenosti z procesu „M“. Václav Aleš. Praha 12. 4. 1950.

Použitie dokumentačného materiálu z iných procesov prispelo síce k plastickejšiemu celému procesu, ale aj tu sa vyskytli nedostatky. Je preto treba tento materiál organickejšie včleniť do procesu, lebo dlhé legendy zo spisov, využívané v procese dokazovania sú únavné a nepresvedčivé. Sumáre získaných faktov sa síce osvedčili, ale „*nutno již při přípravě procesu roztržiti materiál tak, aby prokurátor hned při konstituování jednotlivých obžalovaných ten který materiál uplatnil a v průvodním řízení bude vlastně v podstatě zjištěno, že v těch či oněch soudních spisech tento materiál vyšel najevo, případně svědci skutečnosti ony potvrdí*“.

Čo sa týka počtu intervenujúcich prokurátorov, Aleš zastával názor, že je lepší menší počet prokurátorov a teda aj ich záverečných rečí. Ak by boli v ďalšom podobnom procese zaangažovaní iba dvaja prokurátori, tretí by bol iba ako záloha alebo spojka. Každý z nich, samozrejme, mal byť „na výške“ politicky i odborne. Priznal však, že aj ak dochádzalo k stretom medzi prokurátormi, všimol si to iba odborník. Aj záverečné príhovory boli podľa neho vhodne rozdelené medzi trocha prokurátormi, keď jeden mal príhovor všeobecno-politický, druhý sa zamerával na odbornú stránku so zreteľom na konkrétny materiál a tretí mal morálno-politické hodnotenie procesu.

Pochválil aj fungovanie organizácie pracovných skupín na procese. Prvou skupinou boli intervenujúci žalobcovia, druhú tvorili pracovníci pripravujúci materiál a tretia mala na starosti technické zabezpečenie procesu. Túto organizáciu práce, ak mala byť používaná aj v ďalších veľkých procesoch, bolo treba ešte údajne viac a podrobnejšie prepracovať.

Nakoniec spomenul technické záležitosti. Chýbalo mu nenápadné signálne spojenie na procese medzi prokurátormi a operačnou organizačnou skupinou. Myslel aj na fyzickú kondíciu prokurátorov, keď navrhol, aby na procese alebo počas prestávok bolo pre nich k dispozícii občerstvenie. Škoda len, že v tejto veci nemyslel aj na obžalovaných! Prekážalo mu, že prokurátori a senát nemali k dispozícii samostatnú miestnosť, kde by neboli rušení a mohli by prejednávať otázky týkajúce sa procesu.

O dva dni neskôr, 14. apríla 1950, Václav Aleš napísal ešte druhú správu, pre spomínanú hodnotiacu poradu, a to na základe stenografického zápisu z hlavného pojednávania. Podľa jeho vlastného tvrdenia

však už nemal dostatok času tento mnohostránkový zápis dôkladne preštudovať.⁴⁶⁸

Zo stenografického zápisu je podľa neho jasné, že spočiatku nebola jednotná línia v riadení procesu, preto na konkrétnych príkladoch kritizoval prácu tak prokurátorov, ako aj senátu. Totiž, prvé dni procesu riadil prokurátor, čo sa neosvedčilo kvôli veľkej improvizovanosti viditeľnej pri „*vedení konstitutů obžalovaných*“ a až potom následne riadenie procesu prevzal predseda senátu. Tomu vyčítal, že hneď na začiatku procesu zbytočne vyzdvihol u obžalovaného Machalku jeho väznenie v koncentračných táboroch. Takmer všetci vypočúvajúci zbytočne kumulovali otázky, na ktoré potom neodpovedal obžalovaný, pretože dal odpoveď iba na tú poslednú, čím vlastne k prerokovaniu podstaty veci ani nedošlo. Potom sa k tomu opäť bolo potrebné vrátiť, lenže obžalovaný už mal čas pripraviť si odpoveď. Medzi nedostatky patrilo určite aj fakt, že vypočúvajúci nenechali obžalovaných dohovoriť. Nebolo výnimkou, že otázky im boli kladené príliš zložitým spôsobom, a pritom na ne bolo potrebné odpovedať iba veľmi krátko. Veľmi často vypočúvanie prešlo až na ideologické diskusie, ktoré vyprovokovali nie obžalovaní, ale sám prokurátor alebo predseda senátu. Mnoho otázok sa preto vôbec netýkalo procesu, a boli úplne od vecí, aj preto sú niekde „*pestrým kaleidoskopem nejrůznějších věcí, od pěstování brambor a prérie až k Džingischánovi*“. Zo zápisu je zrejme akési súperenie medzi predsedom senátu a prokurátorom o to, kto vlastne vedie vypočúvanie obvinených. Nedostatkem bolo aj to, že materiál z iných procesov nebol hneď „*při konstituování uplatňován*“, čo síce bolo napravené, ale už to nezmazalo chybu z úvodu, keď „*došlo počátkem průvodního řízení k únavným legendám*“.

Napriek takýmto nedostatkom považoval Václav Aleš „*průběh i efekt procesu za úspěšný, hlavně proto, že splnil svůj politický účel, vyzkoušel organizační možnosti a poskytnul předpoklady k sebekritice*“. Hlavné príčiny nedostatkov videl v okolnostiach, v akých sa proces pripravoval a následne aj uskutočňoval, najmä nedostatok času, postupne dodávaný materiál, a prvý pokus o nový štýl a typ procesu aj pre samotných prokurátorov. Odporúčal preto prokurátorom a predsedovi senátu, aby si preštudovali stenografický zápis, ktorý bude pre nich „*velkým poučením o jejich vlastní práci, zvláště když své vystoupení sebekriticky*“.

468 NA, f. MS. KA. kr. 218 Kritika procesu Mach. a spol. Posudek Václava Aleše. Praha 14. 4. 1950.

zhodnotí“. U prokurátorov pokladal za bezpodmienečne nutné používať tzv. lístkový systém, pričom za vzor uviedol štátneho prokurátora Juraja Viesku, lebo jedine vraj toto je cesta, ako „*se uvarují improvisace a mohou cílevědomě zastupovati obžalobu a nikoliv pouze prováděti místy jakousi prověrku obžalovaných, s odpoutáním se od zažalovaných trestných podstat*“. Nakoniec zdôraznil nutnosť zdokonaľiť prípravu procesu a to najmä tam, kde „*půjde o převedení dřívějšího materiálu a vmontovávatí tyto ilustrační věci k jednotlivým obžalovaným*“. Je nutné vyvarovať sa „*únavných legend*“, a ak bude v procese vystupovať niekoľko prokurátorov, majú byť dohodnuté nielen ich záverečné príhovory, ale aj spôsob kladenia otázok obžalovaným.

IV.1.4. Štátna prokuratúra

Karel Čížek, vedúci cirkevného oddelenia Štátnej prokuratúry a hlavný prokurátor v tomto procese proti desiatim rehoľníkom, vlastnú hodnotiacu správu nazval *Zhodnocení zkušeností při procesu s „K“*.⁴⁶⁹ Aj keď jeho hodnotenie nemá presne vymedzenú štruktúru je evidentné, že sa zaoberá viacerými aspektami procesu. Hneď na jej začiatku upozornil, že síce bola naplánovaná príprava materiálu pre proces, ale nebol dôkladne naplánovaný práve záver procesu. Ukázalo sa totiž, že je nutné vopred pripraviť tematiku záverečných prejavov prokurátorov. Tí si mali najprv vypracovať akúsi kostru, štruktúru prejavu a 48 hodín pred záverečným prejavom mala byť už hotová jeho konečná verzia. Tento prejav by potom prokurátor nečítal, ale naučil by sa ho naspamäť, a to až do tej miery, aby ho mohol „*eventuelně zestručnit, kdyby pozoroval, že přestává být působivým, eventuelně ho zaktualisovat na základě nově projednaného materiálu v závěru procesu*“. Veľmi sa osvedčilo spracovanie spisov, ktorých obsah bol iba konštatovaný do dvoj- až trojstránkových dokumentov. Karel Čížek každý dôkaz navrhol napísať na zvláštny list papiera, aby každý prokurátor a člen senátu mal ho k dispozícii. Na porade pred začiatkom procesu si potom na ten list mal každý napísať, čo je potrebné ešte na procese prebrať s konkrétnym obžalovaným a so svedkami, a kto to zrealizuje. Ak by už referent k danej téme nemal ďalšie otázky, predseda senátu mal vyzvať ďalších

469 NA, f. MS. KA. kr. 218 Kritika procesu Machalka a spol. Dr. K. Čížek: *zhodnocení zkušeností při procesu s „K“*. Bez miesta a dátumu.

prítomných referentov, či k danej téme majú ešte nejakú otázku. Aj pri vypočúvaní svedkov malo byť vopred písomne pripravené, o čom budú vypočúvaní, ktoré témy s nimi preberie predseda senátu a aké témy prípadnú inému referentovi. Vo veci vypočúvania svedka konštatoval: „*Velmi se osvědčilo svědka buď vyšetřujícím soudem přísězně nebo ad informandum vyslechnout předem podle kvality a spolehlivosti svědka.*“ V pláne prípravy sa malo pamätať aj na to, kto a kedy túto prípravu prevedie: „*Velmi by bylo prospěšné, kdyby byly v pohotovosti dvě konceptní síly, které by měly za úkol v hrubých rysech se seznámit s tematikou procesu a jiné úkoly by při plánování nedostaly, a mohly by zaskočit tam, kde by se ukázalo, že naplánovaný úkol nebyl včas splněn.*“ Takisto podľa neho bolo nutné, aby „*vyšetřovací orgány (Stb) určily si předem služby tak, aby během konečné přípravy a během přelíčení vždy alespoň jeden orgán byl spojkou vždy přítomnou na prokuratuře.*“

V ďalšej časti správa hodnotí priebeh hlavného pojednávania na procese pred senátom Štátneho súdu. Podľa jeho názoru je nutné rozlišovať medzi obvinenými, u ktorých je istota, že sa „*v plánu rozsahu nebo alespoň ve všech podstatných bodech doznají*“, tých by vypočúvali ako prvých a tými, ktorí budú zapierať. Zapierajúcim by „*po konstitutu referent prokuratury předestřel stručně fakta, které svědčí pro vinu obžalovaného a dále by ho neusvědčoval.*“ Predseda senátu musí takto viesť pojednávanie na základe vopred naplánovaných a dohodnutých listov. Ak by vznikla situácia, že naplánovaný postup by sa mu nezdal správny, mal by prerušiť pojednávanie a na porade s členmi senátu a prokurátormi hľadať ďalšie riešenie. Tu sa tiež ukázala potreba samostatnej poradnej miestnosti, ktorá by bola v blízkosti súdnej siene a mala by priame telefonické spojenie, najlepšie cez černinskú centrálu, na šéfov oboch úradov. Poradná miestnosť mala, samozrejme, slúžiť výlučne na účely poradá a nie aj ako miestnosť pre technikov z rozhlasu či filmu. Čížek tiež upozornil, že počas procesu by sa mal senát aspoň raz za deň stretnúť na porade spolu s prokurátormi zaangažovanými v procese a zhodnotiť dovtedy prebratý materiál či prípadne vykonať potrebné zmeny v ďalšom programe. Na tejto porade mali by zaznieť tiež informácie o ohlase verejnej mienky na proces, čo by mal zabezpečovať samostatný pracovník Štátnej prokuratúry alebo príslušník ŠtB. Jeho úlohou bolo by zbierať všetok materiál z redakcií a rozhlasu a ten po spracovaní predložiť každý deň na večernej porade. Podľa názoru hlavného prokurátora na intervencie vo veľkom procese nestačí len jeden prokurátor,

ale najlepšie je, keď „*intervenujú dva alebo tri prokurátori, z nichž jeden je výslovné odpoveden za vedení procesu se strany prokuratury a ostatní se musí v konkrétních otázkách při jednání podřídit jeho vedení, ovšem musí současně při poradách a při všech přestávkách korigovat stanovisko*“. Navrhoval tiež, aby si prokurátori rozdelili jednotlivé úseky procesu, a to tak, aby „*vždy po část přelíčení byl jeden vedoucím*“.

Čížek sa dotkol aj práce advokátov, pričom musel tiež konštatovať, že zatiaľ je nedostatočný počet advokátov, ktorí by „*zvládli situaci*“, teda ktorí by boli „*stranícky a ideologicky na úrovni*“, preto bude nutné „*s vybranými nebo zvolenými (i s tím je nutno počítat) advokáty udělati přípravu přelíčení předem*“. Ďalej musel konštatovať ich pasivitu počas pojednávania a skutočnosť, že „*na závěrečný projev všichni nestačili*“. Navrhoval preto, aby aj pre advokátov boli vopred naplánované otázky k jednotlivým dôkazom. Predseda senátu s jedným z intervenujúcich prokurátorov by s nimi vopred prebral tematiku ich záverečnej reči. Na konci konkrétne ohodnotil prácu každého prideleného advokáta: „*Z intervenujících advokátů splnili dobře svoji úlohu Dr. Vízek a Dr. Kratochvíl, tento ovšem až na to, že v odpovědi na repliku prováděl sebekritiku obhajoby, což správné nebylo a špatně působilo. Slabší byli dr. Turečková a dr. Konrád a vůbec věc nesprávně pochopil Dr. Cívín.*“

Čížek mal výhrady aj voči organizácii verejnosti prítomnej na verejnom pojednávaní. Podľa jeho názoru pozvaní neprichádzali plynule do súdnej siene, lebo keď sa ráno pojednávanie začínalo, súdna sieň bola poloprázdna a obecnosť – verejnosť prichádzala až okolo 9. hodiny, čo rušivo pôsobilo. Navrhoval preto, aby už ráno pred začatím pojednávania každý z pozvaných z radov verejnosti zaujal svoje miesto.

Čo sa týka rozhlasu, hlavný prokurátor bol veľmi spokojný, a to až do takej miery, že v správe napísal na tému rozhlasu tieto pochvalné slová: „*Pokud se týká rozhlasu, splnil snad nejlépe ze všech složek svoji úlohu, přeci jen však by bylo dobře, kdyby přímé záběry prošel s redaktorem rozhlasu dříve než půjdou ven člen prokuratury.*“ Osvedčili sa aj tlačové konferencie, ktoré sa konali dvakrát denne.

Čížek sa nakoniec vyjadril aj k propagačnej brožúre o procese, kde jasne vyjadril svoju nespokojnosť: „*Pokud se týká brožury, dá se pro příště rozhodně věc naplánovat tak, aby vyšla druhý den po procesu. Bylo by dobře sestavit komisi užší, asi tříčlennou, která by brožuru psala a širší, která by jen schválila konečný text. Členové užší komise by neměli nic jiného na práci během celého procesu, než brožuru. V širší komisi*

by zasedali členové min. sprav., prokuratury a soudu pod vedením kult. prop. referenta určeného ÚV KSČ.“

Prokurátor Jaroslav Růžička svoje hodnotenie procesu zhrnul v štyroch bodoch. Najprv tiež konštatoval, že na prípravu procesu musí byť viac času, aspoň dva mesiace, pretože potom pokulháva informovanosť samotných zainteresovaných na príprave procesu, ako aj verejnosti. V druhom bode vyslovuje názor, že proces by mal viesť predseda senátu, ale na „určité předem stanovené úseky ponechat iniciativu na prokurátorech a to tak, aby se v celku u jednotlivých obžalovaných činnost předsedy a prokurátora doplňovala v jednotlivý celek“. V ďalšom bode konštatoval, že v procese neboli potrební až piati prokurátori, žeby vystačili aj traja. Vtedy by materiu pre proces ovládal nielen hlavný prokurátor, ale aj ostatní, čím by si mohli ešte lepšie rozdeliť úlohy v procese. Navrhoval tiež zlepšiť technickú stránku spojenia prokurátorov so študijnou skupinou počas procesu, čo by mohlo byť prípadne využité „*pro kontrolu odezvy jednotlivých zásahů ve veřejnosti*“. Vo štvrtom bode kládol dôraz na lepšiu spoluprácu s novinármi, a to už aj pred začatím procesu. Títo mali byť vedení v takom duchu, že aj oni sa svojou prácou spolupodieajú na spoločnom diele. Viedlo by to podľa neho k odstráneniu niektorých chýb, ktoré sa v ich práci prejavili. Škoda, že tieto chyby konkrétne nevymenúva. Na konci na margo novinárov ešte dodal: „*Myslím, že pro takovýto účel nestačí normální po staru chápaná novinářská konference, kdy je novinářům prostě řečeno, v jaké[m] směru mají psát.*“⁴⁷⁰

V niektorých otázkach mala podobný názor aj prokurátorka Ludmila Brožová (Biedermannová). Ani ona nebola spokojná s príliš krátkym časom vyšetrovania, čo malo za následok, že neboli dôkladne vyšetrené osoby, a tak jediným dôkazom zostal administratívny protokol z vyšetrovania. Niektoré však „*byly psány příliš kuse a byly nedostačující[cí] zvláště pak proto, že členové prokuratury se tentokrát nemohly přímo zúčastnit celého přípravného vyšetřování*“. Obžalovaní taktiež na procese popierali svoje výpovede pred vyšetrovateľmi zaznamenané v administratívnom protokole. Podľa Brožovej by bolo riešením, ak by sa výpovede obžalovaných pred vyšetrovateľmi aj nahrávali, tak by mohli byť ľahko usvedčení. K nahrávaniu však z časových dôvodov nedošlo. Aj ona zastávala názor, že bolo by lepšie, ak by vypočúvanie svedka viedol na hlavnom pojednávaní predseda senátu, pričom

470 NA, f. MS. KA. kr. 218 Kritika procesu Machalka a spol. Růžička. Bez miesta a dátumu.

prokurátor „*však musí jít do hloubky hned při výslechu mam o té, které okolnosti, jinak otázka až na konci konstitutu ztratí účinnost*“. Počas procesu chýbala tiež súhra medzi prokurátormi. Jednak boli až piati, a taktiež nemali dostatok času na dôkladnú prípravu. Pre budúcnosť navrhovala, že je potrebné „*pečlivěji si rozdělit úlohy a připravit si i zásadní otázky, které budou kladeny*“, čím sa „*zabrání tomu, aby se výslech zbytečně nerozměňoval, měl spád a údernost*“. Kritizovala tiež slabé využitie nového materiálu dodávaného počas priebehu procesu, s ktorým sa nemohli dostatočne oboznámiť členovia súdu a prokuratúry. „*Někdy si jeho použití žádala okamžitá situace, ale nestalo se tak, poněvadž proces byl naplánován a tu se ukázalo, že plánování mělo být detailnější přímo k jednotlivým obžalovaným*.“ Podľa nej najväčšou chybou bolo, že ani prokuratúra, a ani členovia súdu nevedeli, kto sedí v publiku a ako reaguje na proces a na jednotlivé výsluchy. Riešením pre budúcnosť bolo, aby sa prokuratúra s „*aspoň s některými delegáty ze závodů hned po prvním dnu procesu sešla ke krátké výměně názorů*“, čím by sa vlastne od organizátorov účastníkov procesu z jednotlivých závodov dozvedela, kto sa zúčastňuje na procese. K spolupráci s novinármi, rozhlasom a filmom prokurátorka nemala väčšie výhrady, hoci pre budúcnosť navrhovala, aby „*jeden z novinářů, nebo další soudruh z ministerstva byl pověřen dělat spojku mezi prokuraturou a ostatními novináři a aby měl čas se věnovat jen této práci*“. Na koniec vlastného hodnotenia pripojila pomerne významnú, až odvážnu poznámku: „*Nikdo z těch, kteří by byli oprávněni s veškerou odpovědností kritisovat celý průběh přelíčení, nebyl přítomen na přelíčení od začátku do konce. Kritika proto nemůže být ucelená a tu by právě jak soud, tak prokuratura potřebovala*.“⁴⁷¹

Aj ďalší štátny prokurátor Karel Střída, jeden z autorov obžaloby, zhodnotil proces s rehoľníkmi.⁴⁷² Jeho správa celkove pôsobí, akoby bola nedokončená, pretože z jednej strany sa snaží o akúsi vnútornú štruktúru správy, ale na strane druhej ju nedodržiava, lebo začína nadpisom A. Příprava procesu, ale bod B už v správe nie je. Správa je rozdelená na tri časti. V prvej časti Realisace případu státní bezpečnosti autor musel priznať, že na dôkladné vyšetrovanie zatknutých rehoľníkov nebol

471 NA, f. MS. KA. kr. 218 Kritika procesu Machalka a spol. Brožová. Zkušenosti z procesu. Bez miesta a dátumu.

472 NA, f. MS. KA. kr. 218 Kritika procesu Machalka a spol. S. Střída: Připomínky k procesu "K". Bez miesta a dátumu.

vyhradený potrebný čas a aj získaný materiál nebol dostatočne využitý. U niektorých obvinených neboli vyčerpané všetky dôkazné prostriedky, ktoré sa dali získať domovými prehliadkami alebo vypočutím ďalších osôb. Ďalej Střída napísal: „Doba stanovená pro realizaci případu t.j. jeden týden, kladla zvýšené požadavky na vyšetřující orgány, kteří namnoze nebyli seznámeni do podrobností s problematikou případu, pracovali odděleně po dvojicích, vyslyšali osoby bez řádné přípravy, což způsobilo, že jádro trestné činnosti jednotlivých obviněných nebylo bezpečně osvětleno zejména ve spojitosti s ostatními, ač později během procesu bylo prokázáno, že činnost řádové hierarchie byla řízena zpravodajskou ústřednou Vatikánu.“ Šilhan bol zatknutý iba dva dni pred plánovaným podaním trestného oznámenia, preto jeho vyšetrovanie, samozrejme, nemohlo byť dôkladné. Podobne: „Rovněž proti Mastilákovi bylo možno značně posílit obžalobu, kdyby písemný materiál předložený ministerstvem vnitra až během procesu byl znám dříve a mohl být zpracován a ověřen.“ Kvôli krátkosti času boli nedostatočne spracované a dokonca aj vôbec nedodané informácie z predchádzajúcich procesov s rehoľníkmi: „Je proto žádoucí, aby pro příští velké církevní procesy byla věnována větší péče soustředění všech dosavadních poznatků, které mají k dispozici příslušné úřady (min. vnitra, státní prokuratura a SÚC), aby realizátoři se s nimi v celku seznámili a vytěžili z nich při administrativním výslechu jednotlivých osob i při hodnocení celého případu.“

V druhej časti sa správa venuje téme Obžaloba a príprava hlavného preličení. Krátkosť času sa prejavila aj na príprave a kvalite obžalovacieho spisu. Samotný Střída sa stále držal vymyslenej a nepravdivej predstavy, že „vatickánská ústředna přesně rozdělila protistátní úkoly mezi jednotlivé řády a jich přední činitele na území našeho státu“. Vyšetrovanie rehoľníkov a spracovanie získaných informácií mu však pripadali nedostatočné: „Z obsahu trestního oznámení a z protokolů nebylo však toto rozčlenění postižitelné a bylo nutno činnost řádů dokreslovat, často jen na základě úvah o doznanych skutečnostech. Kde nebyla určitá konkréta, bylo nutno věc pomínouti.“ Pozornosť venoval aj redemptoristom, keď kriticky, do vlastných radov tvrdil: „Teprve během procesu – a to dosti nejasně, – bylo objeveno, že řád redemptoristů, jako jediný z řím.kat. řeholí působících na našem území, sdružuje též příslušníky řeckokatolícké církve. Kdyby tato skutečnost byla známa již dříve, bylo možno nejen dedukcí, ale přímo na konkrétních případech (banderovci, Kolakovič a jiné) dokázati, že tento řád v součinnosti s Východním ústavem má za

svůj prvořadý úkol rozvrácení státoprávních poměrů na území Sovětského svazu a vůbec boj proti ideologii marxisticko-leninské, tedy též proti lidově demokratickému zřízení, a že předstírané missijní poslání je pouze součástí této rozvratné činnosti na vesnici. (Štvání proti JZD). Tuto rozvratnou činnost bylo možno řádu prokázati jako Vatikánem přímo nařízenou a podporovanou již od doby vydání encykliky Divini Redemptoris, tedy od r. 1937.“

Hlavněmu pojednávaniu bola síce podľa jeho názoru venovaná veľká pozornosť, ale štúdium použitých spisov na dokázanie trestnej činnosti kláštorov a rehoľníkov nebolo správne. Tieto spisy totiž študovali samotní prokurátori na obžalobu, čím už im nezostal čas na vlastnú prípravu na proces a na štúdium a spracovanie administratívnych protokolov jednotlivých obžalovaných. Na proces zhromaždili aj doplňujúci materiál, ale aj ten bol zo strany prokurátorov nedostatočne preštudovaný a následne aj využitý. Prípravné práce odporúča urobiť ešte pred procesom, aby ich výsledky boli použiteľné v procese, preto mali byť „svěřeny jiným osobám, které pořídí ze spisů výňatky o nejdůležitějších faktech a dají je k dispozici vedoucímu prokurátorovi“.

Nakoniec sa Strída venoval v tretej časti samotnému hlavnému pojednávaniu. Všimol si na prvom mieste nedostatočnú spoluprácu prokurátorov s predsedom senátu, čo sa prejavovalo hlavne kladením niekedy zbytočných otázok pri vypočúvaní. „*Ve snaze po uplatnění byly kladeny otázky nadbytečné, s věcí samou a s problematikou případu nesouvisející, výslechy jednotlivých obžalovaných byly zbytečně rozvleklé a zanášeny do oblasti ideologické. To mohlo působiti dojmem, že přímé důkazy – ač jich bylo dost – nejsou zcela přesvědčující.*“ Prokurátori podľa jeho názoru mali mať vytvorený priestor a čas, pred procesom a na ňom, aby sa mohli podrobne oboznámiť s prípadom a všetkými možnými otázkami, k čomu, samozrejme, bola nevyhnutná aj ich ideologická vyspelosť.

Túto správu Strída končí hodnotením práce advokátov, kde takisto žiada istú politickú vyspelosť, hoci si pritom uvedomil, že ich výber pre proces bol obmedzený nedostatkom vhodných kádrov: „*Není-li dostatek osob, které samy chápou problematiku případu, jak bylo patrnó v této věci, zejména u obhájců dr. Konráda, dr. Turečkové a dr. Civína, nutno je podrobně informovat předem a vysvětlit jim podstatu a význam věci pregnantně, aby ve svých závěrečných řečech nepomíjeli zásadní otázky v procesu vedoucí a rozhodné, jak tomu bylo tentokrát, kdy jmenovaní*

vůbec nepochopili že jest stihána, veřejně odhalena a odsouzena rozvratná činnost klášterů a řádů v našem státě. Omlouvání jednotlivých spáchaných činů okolnostmi, jichž polehčující význam nelze dovozovat ani ustanovením trestního řádu, je potřebí se naprosto vyhnout.“ Na záver ešte dodal, že prípravu advokátov by bolo vhodné zveriť vedúcemu prokurátorovi.

Referent na Štátnej prokuratúre Zdeněk Hruban vo svojej správe Zkušenosti z procesu „K“⁴⁷³ tvrdí, že spracovania procesného materiálu sa zúčastnilo okrem XII. oddelenia Štátnej prokuratúry aj mnoho ďalších ľudí, ktorých, žiaľ, bližšie nešpecifikuje. Uznáva, že materiál bol spracovaný, ale s jeho obsahom sa členovia senátu a prokurátori nemali čas podrobnejšie oboznámiť. Keď sa začalo hlavné pojednávanie, práca na prokuratúre sa rozdelila. Jedna skupina vystupovala na hlavnom pojednávaní a druhá študovala ďalší materiál, zbierala dôkazový materiál a robila z neho výpisky, ktoré sa síce „osvedčili“, ale nemohli úplne vyčerpať obsah spisu.

Z dôkladného štúdia procesného materiálu by malo vyplývať, ktoré osoby by mohli byť pozvané za svedkov na proces. Pracovná skupina by mala byť, vraj, v neustálom kontakte s vedúcim prokurátorom, aby sa spoločne mohli dohodnúť na výbere svedkov. V procese sa však ukázalo, že predbežné výsluchy boli vedené takým spôsobom, že „protokoly obsahovaly jednak skutočnosti, jež měl svědek potvrditi, jednak obsahovaly mínění a názor svědků na věc“, a ako sa v praxi ukázalo, dali sa iba zriedka použiť v tomto procese. „Byly pouze jakýmsi obrazem svědka a postupoval jsem tak proto, aby právě mohly sloužiti výběru. Zda jest tento způsob vhodný, ponechávám další úvaze.“ Predbežné výsluchy svedkov je aj naďalej potrebné viesť, podľa neho, najskôr tesne pred procesom, preto by mala byť personálne posilnená skupina, ktorá by to mala na starosti. Predpokladalo sa, samozrejme, že členovia tejto skupiny budú dôkladne oboznámení s materiálom, ktorý bol potrebný na vedenie výsluchu. Inak by sa zopakovala situácia z procesu, keď „pro nedostatek času se k výslechu přistupovalo jen po přečtení rozsudku nebo čísti trestní oznámení, při čemž spisů bylo již zapotřebí u hlavního přelíčení“.

Proces tiež poukázal nevyhnutnosť pri pojednávaniach „obstarávati styk s vnějškem“, osobný alebo prostredníctvom telefónu, čo zároveň predpokladalo informovanosť o všetkých veciach, týkajúcich sa procesu. „Jinak je nutno, jak se stávalo, i se sebemenší záležitostí se obracet i

473 NA, f. MS. KA. kr. 218 Kritika procesu Machalka a spol. Dr. Hruban: zkušenosti z procesu “K“. Bez miesta a dátumu.

na vedúceho prokurátora a vyrušovali jej pri preličení, pri čemž by bolo rozumnější během polední přestávky nebo navečer souhrnně, o všem na společné poradě referovati. Tím by se zamezilo jak časovým ztrátám, tak rozptylování prokurátora při přelíčení.“

Zdeněk Hruban pochvaloval spoluprácu s Černým, teda spoluprácu Štátnej prokuratúry so Štátnym súdom, s ktorým bol v stálom kontakte a spolupracoval na rôznych úlohách, ako napríklad získanie ďalšieho materiálu, eskorta a ubytovanie svedkov, či pomoc pri ich vypočúvaní.

Hruban na konci správy uviedol aj zádrhele v organizácii práce, keď sa mu osobne niekoľkokrát počas procesu stalo, že v tom istom čase bol poverený dvoma rovnako dôležitými záležitosťami, ktoré však nebolo možné vykonať naraz. Ako príklad uvádza úlohu doručiť stenografické záznamy o pojednávaní ministromi, najpravdepodobnejšie Alexejevi Čepičkovi a zároveň navštíviť so svedkom Václavom Trtíkom film o tzv. Čihoštskom zázraku, alebo previesť výsluch svedka Trtíka a zároveň zhromaždiť materiál pre znalecký posudok profesora Antonína Hobzu. Je jasné, že takto vznikli priedaň, ktoré sa dali podľa jeho názoru odstrániť tým, že by v období procesu „v této skupině místo jednoho byli dva nebo tři lidé“.

IV.1.5. Štátny súd

Námestník predsedu Štátneho súdu Václav Černý sa síce vyslovil k nedostatkom v príprave, organizácii a priebehu procesu, ale hneď na začiatku kritickej správy⁴⁷⁴ našiel ospravedlnenie tohto stavu, ktorým bola akási „časová tíseň“. Správu napísal s presvedčením, podobne ako ostatní jeho kolegovia, že „nabytých zkušeností bude použito při dalších procesech, kde bude v tom směru zjednána náprava“.

Je známe, že v politicky dôležitých procesoch sa vždy musí počítať so spoluprácou verejnosti; lebo tam, kde nie je pred procesom dostatočná mediálna kampaň, proces bude prekvapením a materiál bude zhromažďovaný až v priebehu procesu. Dostatočne početná operatívna skupina, mala by byť zložená zo sudcov, prokurátorov a členov Štátnej bezpečnosti, ktorí by aspoň v hlavných rysoch boli oboznámení s problematikou

474 NA, f. MS. KA. kr. 218 Kritika procesu Machalka a spol. Pripomínky Dr. Černého k procesu s M. a spol. Bez miesta a dátumu.

prípadu, teda schopní získaný materiál čo najrýchlejšie spracovať a posunúť na vyťaženie počas procesu.

Václav Černý preto zastával názor, že spôsob organizácie verejnosti prostredníctvom Štátneho úradu pre veci cirkevné, závodov a úradov sa neosvedčil. Prax totiž ukázala, že lístky do súdnej siene na proces boli zodpovednými osobami zo závodov a úradov odovzdávané zamestnancom nevyplnené, čím nastala situácia, že vstupenka sa dostala aj do rúk „nepovolaných osôb“. Toto však bolo odhalené až počas procesu, keďže *„kontrola návštevníkov bola prováděna nejen podle jmen na vstupence, nýbrž že byla zjišťována i příslušnost návštěvníka k podniku nebo úřadu, vyznačeném na vstupence, podařilo se některé případy nedovoleného předávání vstupenek odhalit a zamezit“*. Takto získané skúsenosti boli hneď využité pri organizácii nasledujúcich procesov, lebo každý podnik alebo úrad potom už musel vopred poslať Štátnemu súdu zoznam zamestnancov, ktorých chcel vyslať na proces a vstupenky vyplnené na ich meno sa im mali odovzdať priamo na Štátnom súde.

Nepáčila sa mu ani pasívna úloha predsedu a členov senátu v súdnom procese, čo kládol za vinu novému tzv. anglosaskému spôsobu vedenia procesu. Medzi riadkami jeho správy je však jasné, že nesúhlasil s tým, aby proces viedol prokurátor a nie predseda senátu. Navrhoval preto organizáciu a prípravu procesov tak, aby predseda senátu ovládal celý materiál k procesu a členovia senátu boli aspoň v hrubých rysoch oboznámení s prípadom. Títo si prípadne mali rozdeliť aj otázky, ktoré by kládli počas procesu. V takom prípade by už bolo na prokurátorovi, aby *„ve vhodné chvíli a na vhodném místě zasáhl do výslechu útočnými otázkami a výslech slyšené osoby provedl do hloubky“*.

Aj v ďalšom bode sa dotkol spornej otázky, o ktorej sa viedla diskusia medzi Štátnou prokuratúrou a Štátnym súdom. Černý vyjadril svoj nesúhlas s postojom Karla Čížka, aby po formálnom vypočúvaní obžalovaného, ktorý popiera svoju vinu, boli procesne vykonané na neho sa vzťahujúce dôkazy. Svoj názor zdôvodňoval tým, že *„může jíti o materiál, který se nedá probrati během jediného půldne a mohlo by se státi, že by obecnstvo, které se denně u procesu střídá mohlo odcházeti s dojmem, že se nepodařilo soudu obžalovaného usvědčit“*.

Priebeh procesu odhalil aj ďalšie negatívum, ktorým bolo veľké množstvo procesného materiálu. Hlavné pojednávanie pred senátom preto trvalo až do neskorých večerných hodín a prestávky počas pojednávania boli sporadické a krátke. Výsledkom toho bolo, že prítomné

obecenstvo už nebolo schopné pozorne sledovať a vnímať priebeh procesu. Únava a vyčerpanosť sa prejavila aj na členoch súdu a prokuratúry, a preto: „*Při tak důležitých procesech je totižto nezbytno, aby se členové senátu spolu se členy prokuratury denně radili o probraném materiálu za účelem jeho zhodnocení a projednali současně i přípravu a způsob využití nachystaného materiálu na příští procesní den.*“ V tomto prípade chýbala aj osobitná poradná miestnosť, čo iba pridávalo na únave a následnom nepokoji členom súdu a prokuratúry.

Za Štátny súd vypracoval správu Připomínky k procesu konaném ve dnech 31. 3. až 5. 4. 1950, v ôsmich bodoch aj sudca Vladimír Podčepický, s ktorou súhlasil aj predseda senátu Jaroslav Novák, a zobrať za to aj osobnú zodpovednosť.⁴⁷⁵ V tejto správe sa na začiatku jasne hovorí o tom, že oni ako sudcovia sa neuspokojili s pasívnou úlohou v tomto súdnom procese, ktorý fakticky viedol nie predseda senátu, ale hlavní prokurátori. Navrhovali preto vzájomné rozdelenie úloh: „*Resumujeme proto, že nejlepší způsob vedení takového procesu je po stránce právní a skutkové podrobný výslech obžalovaného soudem a pak teprve výslech prokurátorem, který při procesech podobného druhu vždy bude míti dostatek toho, aby se uplatnil po stránce politické a eventuálně i skutkové právní, pokud půjde o rozbití obhajoby obžalovaného, takže se nebude opakovati zjev při procesech v minulosti, kdy prokurátor se omezoval na souboj s obhájcem a vlastních otázek měl velmi málo.*“

V druhom bode pripomenuli, že ak by boli o procese aj jeho pláne včas informovaní prísediaci – votanti, nemali by strach položiť otázku obžalovaným či svedkom, a teda aj ich úloha v procese nebola by pasívna. K tomu mohla pomôcť aj lepšia komunikácia, možno aj prostredníctvom mikrofónu, čo by zlepšilo spoluprácu celého senátu.

Oddelenia súdu a prokuratúry zaoberajúce sa podobnými procesmi mali by mať preto k dispozícii vedecký materiál a literatúru potrebnú k načerpaniu vedomostí o problematike, ktorá má byť prejednávaná pred senátom Štátneho súdu. K tomu je tiež potrebná spolupráca s odborníkmi zo Štátneho úradu pre veci cirkevné, ministerstva vnútra a pod., ktorí by na konferenciách pred procesom prebrali odborné otázky a nejasnosti, čím by sa pracovníci súdu a prokuratúry lepšie pripravili na samotný proces.

475 NA, f. MS. KA. kr. 218 Kritika procesu Machalka a spol. Dr. Novák, Dr. Podčepický Připomínky k procesu konaném ve dnech 31. 3. až 5. 4. 1950. Praha 11. 4. 1950.

V ďalších bodoch títo vyjadrili názor, že začiatok procesu by mal byť stanovený tak, aby bol dostatok času na dôkladnú prípravu. Dĺžka procesu ale by mala byť stanovená len rámcovo, pretože sa dopredu nedá presne odhadnúť, ako dlho bude trvať vypočúvanie a dokazovanie. Kritizovali tiež skutočnosť, že senát a prokuratúra nemali k dispozícii samostatnú miestnosť, kde by mohli nerušene prebrať počas prestávok a porád otázky týkajúce sa procesu. Zastávali tiež názor, že pri podobnom procese sú traja prokurátori „*optimum a maximum*“, ostatní prokurátori by boli iba pomocníkmi v získavaní a spracúvaní materiálu, pretože väčší počet prokurátorov „*roztahuje proces do rozměňujících šířek*“. Závěrečné příhovory prokurátorov a ich rozdelenie bolo správne a osvedčilo sa, ale ešte je nutné „*ony řeči skoordínovati i ohledně délky trvání*“. Odporúčali tiež, aby technickú stránku procesu a styk s verejnosťou a médiami nemal na starosti predseda senátu, ale prokurátori zaangažovaní v hlavnom pojednávaní. Takisto odporúčali hlbší kontakt s advokátmi, lebo inak hrozilo, že by v záverečných príhovorochoch mohli „*nalomit zejména hlavní politickou linii procesu*“.

Plukovník Otakar Matoušek svoj názor na proces s desiatimi reholníkmi vyjadril v krátkej správe, ktorú nazval Poznatky z trestní věci proti Augustinu Machalkovi a spol. Páčil sa mu aj nový spôsob vedenia súdneho procesu, kde hlavné slovo mala prokuratúra. „*Veřejná obžaloba se zhostila tohoto úkolu bezvadným způsobem a ukázalo se, že bezprostřední výsledky at již obžalovaných, či svědků stát. prokurátorem měly žádoucí spád a vyzněly přesvědčivým způsobem jak pro nalezení viny obžalovaných, tak pro správné politické zhodnocení procesu ve veřejnosti.*“ Za nevýhodu považoval to, že prísediaci „*v důsledku navrhování důkazů až v průběhu důkazního řízení, nebyli dostatečně obeznámení s materií právě nanesenou a odkazování byli nechtěně do pasivity*“. Vyjadril sa aj ku dĺžke trvania procesu pretože sa mu zdalo, že proces mohol trvať o jeden deň menej. Snaha zachovať vopred stanovené a dohodnuté termíny potom viedla k tomu, že v závere sa proces zbytočne naťahoval, čím sa strácala jeho predchádzajúca dynamika a skvelý spád.⁴⁷⁶

Sudca Čestmír Jílek hodnotil proces po technickej stránke iba v dvoch bodoch. V prvom bode venoval pozornosť striedajúcim sa stenografom, ktorí mali podľa jeho názoru na dokument pripojiť okrem

476 NA, f. MS. KA. kr. 218 Kritika procesu Machalka a spol. Plk. JUDr. Otakar Matoušek. Poznatky z trestní věci proti Augustinu Machalkovi a spol. Bez miesta a dátumu.

svojho mena aj číslo svojho turnusu a dátum, čo by prispelo k prehľadnosti dokumentu. V druhom bode sa sťažoval, že nie všetky písárky určené na prepisovanie stenografického záznamu boli spôsobilé na takúto prácu, čím dochádzalo k nežiaducemu časovému posunu. Vyjadril to takto: „*Nutno uvážiť, že 15 minútový stenogram diktuje stenograf /podle mých zkušeností a informací/ bezvadně písárce asi 45 minut, méně zručně pak přiměřeně déle, až i 1 ½ hodiny. To způsobuje značné zpoždění v diktátu určitých turnusů, a přes to, že několik dalších je již nadiktováno – případně i poslední turnus tohoto dne vůbec – nelze ještě strojové přepisy srovnati a odevzdati, neboť se diktuje ještě některý předchozí zpožděný turnus.*“⁴⁷⁷

Svoj názor vyjadril aj sudca z ľudu Cyril Churý. Z jeho hodnotenia cítiť isté sklamanie z toho, že on v procese dostal minimálny priestor, a tak bol postavený iba do úlohy štatistu. Na prvom mieste kritizoval fakt, že v poradnej miestnosti senátu bolo až 20 ľudí, medzi nimi zamestnanci rozhlasu či československého štátneho filmu, čo, samozrejme, prekážalo, aby senát pokojne mohol pracovať. Postťažoval si aj na hlavného prokurátora Čížeka, keď do správy napísal, že menovaný mu osobne hneď v prvý deň procesu povedal, aby obžalovaným nekládol politické otázky. Churý sa toho držal a otázky obmedzil na „*nejnižší míru*“, nazdávajúc sa, že je to pokyn zhora. Tým sa však prakticky dostal do úlohy pasívneho pozorovateľa. Pre budúcnosť odporúčal preto zlepšiť spoluprácu senátu s prokurátormi, hlavne v oblasti otázok kladených obžalovaným a aj porad o priebehu procesu.

K tomu je, samozrejme, potrebná samostatná miestnosť, kde by sa to dalo realizovať. Na konci svojej správy osobitne zdôraznil, že „*když máme co činiti s lidmi tak rafinovanými, jako tomu bylo posledně, je zapotřebí důkladně se raditi a celý postup prodiskutovati*“.⁴⁷⁸

Záverom treba konštatovať, že neskoršie zriadenie rehabilitačných komisií zanechalo stopy aj na samotnej justícii. Jej pracovníci, či už prokurátori, sudcovia alebo advokáti, najmä vysokí justiční funkcionári, boli označovaní za spolutvorcov ako aj priamych realizovateľov politických procesov, ale aj ďalších nezákonností. Komisie viacerých z nich aj vyšetrovali. Niektorí síce v neskoršom období prišli o svoje funkcie, dokonca aj o členstvo

477 NA, f. MS. KA. kr. 218 Kritika procesu Machalka a spol. Jílek. Připomínky k technické stránce procesu proti Augustinu Machalkovi a spol. Praha 12. 4. 1950.

478 NA, f. MS. KA. kr. 218 Kritika procesu Machalka a spol. Churý. Poznatky a zkušenosti, jak mě se jevily při hlavním přelíčení se skupinou, Machalka a spol. Bez miesta a dátumu.

v KSČ, čo malo byť pre nich najväčšou potupou, ale ani v ich prípadoch vôbec nebola vyvodená trestnoprávna zodpovednosť.

IV.2. Hodnotenie procesu masovokomunikačnými prostriedkami

IV.2.1. Denná tlač a týždenníky

Proces s desiatimi rehoľníkmi vzbudil veľký záujem v Československu a aj v zahraničí. Tvorcom a realizátorom procesu sa podaril zámer vyvolať medzi obyvateľstvom negatívne nálady voči Vatikánu, katolíckej cirkvi a rehoľným spoločnosťam. Okrem toho, politické procesy mohli mať pre komunistov význam avšak len vtedy, ak by pomohli verejnosti pochopiť, že komunistická strana sa naozaj snaží očistiť spoločnosť od škodcov. Nebola to síce pravda, ale dobre pripravenou a realizovanou mediálnou kampaňou sa mohla aj táto nepravda zaobaliť do pozlátky, ktorá časť verejnosti, žiaľ, presvedčila. Podobne to bolo aj v prípade procesu s desiatimi rehoľníkmi. Aj tu sa sami novinári nemalou mierou zaslúžili o to, že ohlas verejnosti na proces bol kladný a že mnohí, aj keď odsúdených rehoľníkov a ich činnosť pred zatknutím vôbec nepoznali, súhlasili s procesom a s vysokými trestmi. Pre nich bolo v dennej tlači publikované množstvo článkov jednotlivcov a pracovných kolektívov, ktorí sledovali proces s rehoľníkmi iba prostredníctvom médií, odsudzovali činnosť rehoľí, ale nemali ani potuchy o tom, ako sa veci skutočne majú. Komentáre zo strany médií a následnú reakciu verejnosti nemožno pritom nazvať ako hodnotenie, ale skôr šlo o propagačnú kampaň, pretože ak niečo hodnotíme, zvažujeme pozitíva i negatíva. V procese s rehoľníkmi to však bolo jednosmerné myslenie, bez možnosti mať vlastný nezávislý názor. Ako sa tento názor formoval a sformoval?

Jednou z inštitúcií, ktorá oficiálne mala komentovať dianie v štáte, bolo ministerstvo informácií a osvetu, ktoré malo na to určený tlačový odbor. Ten však postupne nestačil zodpovedať na všetky otázky, predovšetkým zahraničných novinárov, pretože často ani on nemal dostatok relevantných informácií. Neraz to boli kauzy, ktoré v agende štátnych úradníkov boli klasifikované ako dôverné, tajné či dokonca prísne taj-

né, preto úradníci ani nemohli oficiálne dať uspokojivú a objektívnu odpoveď. Ministerstvo sa potom usilovalo o spoluprácu s ostatnými rezortmi, aby sa dohodli na spoločnom postupe. Hlásenie tlačového oddelenia ministerstva spravodlivosti vypracované Jindřichom Neulsom uvádza o tejto plánovanej spolupráci: „Dostal jsem zprávu s. Lacinou o poradě, konané v tiskovém odboru min. informací. Tiskový odbor min. informací chce navázat s tiskovými referenty ostatních úřadů co nejužší styk, protože mnohdy musí odpovídat na nejrůznější dotazy zahraničním novinářům. V zájmu rychlého zodpovězení chce po př. vydávat zvláštní informační službu, která by pravidelně přinášela všechny novinky (i důvěrné) ze všech resortů. Poradím se s. Lacinou, jakým způsobem se budeme na této informační službě podílet.“⁴⁷⁹

Aj ministerstvo spravodlivosti malo vlastné vnútorné smernice, podľa ktorých kauzy prejednávane na Štátnom súde a Štátnej prokuratúre si vyhradil oficiálne komentovať a prinášať informácie pre médiá iba sám minister, teda Alexej Čepička.⁴⁸⁰ Hneď na druhý deň po vydaní smernice v obežníku bola táto direktíva oznámená aj všetkým krajským súdom a krajským prokuratúram. Ako dôvod sa v dokumente uvádzalo, že „Ministerstvo spravedlnosti shledalo při sledování zpráv denního tisku o činnosti trestních soudů, že justiční úřady dávají tisku někdy nepřesné informace o prováděných trestních řízeních, z nichž pak veřejnost činí ne-správné závěry, někdy že dokonce sdělují skutečnosti, které by v důležitém zájmu státu měly zůstat utajeny“. Súhlas ministerstva spravodlivosti na uverejnenie však mohol byť vydaný aj telefonicky a mohol ho vydať ministerský radca Miloslav Vošahlík alebo vtedy vrchný odborový radca Bohumír Ziegler.⁴⁸¹

Podľa hlásenia ÚAV NF z marca 1949 sa rokovalo s prednáškovým oddelením rozhlasu a zástupcami dennej tlače, aby sa zlepšila propagačná kampaň proti Vatikánu. S rozhlasom boli 3. marca dohodnuté týždenné päťminútové relácie, ktoré sa mali vysielat' večer po rozhlasových novinách. Vysielat' mali už od soboty 5. marca 1949 a prvá relácia mala

479 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 17, a.j. 119. Denní zprávy kabinetu MS (1948–1949). Hlášení tiskového oddělení. 28. 1. 1949.

480 NA, f. StP, (nespracované). Tiskové zprávy. Pres. 120-3/49. Státní prokuratura v Praze. Obežník. Praha 15. 2. 1949.

481 NA, f. StP, (nespracované). Tiskové zprávy. Pres. 135-1/49. Č. 10.113/1949 – III/1. Ministerstvo spravedlnosti Praha na Státní soud a Státní prokuratura Praha, Presidia všech krajských soudů, všechny krajské prokuratury v českých zemích vo věci dodávání zpráv tisku justičními úřady. Praha 16. 2. 1949.

pojednávať o politike Vatikánu v súvislosti s vydaním českého prekladu tzv. Žltej knihy o maďarskom kardinálovi Józsefovi Mindszentym. Nasledujúci deň mala byť táto kniha glosovaná. Dňa 4. marca 1949 bola usporiadaná porada aj so zástupcami dennej tlače. Zúčastnili sa na nej Jaroslav Putík z Lidových novín, Míla Kolář z Práce, Ladislav Mach zo Zemědělských novín, Jaroslav Černý z Mladej fronty a Karel Jiše, šéf tlačového oddelenia Čs. strany socialistickej. Hovorilo sa o politike Vatikánu a o tom, aký je zmysel mediálnej kampane. Dohodlo sa, že budú pravidelne uverejňované články na túto tému a každé dva týždne bude pravidelná tlačová porada. Kampaň proti Vatikánu mala byť vedená aj na úrovni krajskej tlače, čo bolo zasa dohodnuté na porade s redaktorom Svobodom. V súvislosti s touto kampaňou bol pri ÚAV NF povolaný „studijní kroužek odborníků“, ktorý tvorili profesor Husovej fakulty F. M. Bartoš, redaktori Aškenazy, Galuška, Brož a Vyšohlíd, Lubomír Milde a Lahulek – Faltis zo Svazu občanů bez vyznání⁴⁸², P. Snížek, farár z Prahy–Michle a Josef Freund z Prahy VII. Jeho cieľom bolo dávať odborné rady, ako efektívne formovať verejnú mienku v dennej tlači v kampani proti Vatikánu.⁴⁸³

O mediálnej kampani komunistov proti Vatikánu a cirkevnej hierarchii na regionálnej i celoštátnej úrovni boli podávané pravidelné správy v tajných týždenných hláseniach ÚAV NF a neskôr aj SÚC. Do kampane sa okrem Československého rozhlasu a ČTK, z periodík a denníkov zapájali najmä Lidové noviny, Zemědělské noviny, Svobodné slovo, Mladá fronta, Hlas revoluce, Kulturní politika, Tvorba, Kostnické jiskry, Práca a Český zápas. Zástupcovia týchto médií sa zúčastňovali na poradách, keď bola plánovaná nejaká „nová akcia“, napríklad propagácia nových proticirkevných zákonov alebo politických súdnych procesov.

Významným krokom v oblasti medializácie súdnych procesov bol príkaz Čepičku Karlovi Klosovi, ktorý vydal na gremiálnej porade mi-

482 Svaz občanů bez vyznání vznikol na zjazde neveriacich v dňoch 9. – 10. novembra 1946, keď sa zlúčili Svaz proletárskych bezverců, Unie socialistickejch svobodných myslitelů a Volná myšlenka československá. Cieľom tejto jednotnej organizácie bolo hájiť záujmy všetkých občanov bez vyznania, ktorých bolo v republike, podľa ich názoru, viac ako tri štvrtiny milióna.

483 NA, f. ÚV KSČ, (nespracované). Církev Různá. 2. Týdenní zprávy církevního odd. ÚAV NF. 1949. Týdenní zpráva církevního oddělení od 27. 2. – 5. 3. 1949 a NA, f. ÚV KSČ, 100/24, sv. 48, a.j. 864. Zpráva o vývoji církevní politiky za období od ledna 1949. 9. 3. 1949.

nisterstva spravodlivosti. Klos dostal 22. júna 1949 úlohu vybrať súdne kauzy, kde sa prelínajú kriminálne prvky s politickými prvkami, a práve na nich demonštrovať, vraj k akým „úpadkovým formám klesá politická práce reakce“.⁴⁸⁴

Aj v novembri sa komunisti venovali dôležitosti medializácie politických procesov a cirkevnej politiky. Dňa 26. novembra 1949 sa dopoludnia uskutočnila porada o novom spôsobe zverejňovania a komentovania súdnych procesov. Poradu viedol Karel Klos. Najprv objasnil, v akom zmysle sa má uskutočniť zmena doterajšej praxe, teda že „*nejde o zavádění podobných stálých rubrik jako byly staré soudničky, nýbrž o soustavné zpravodajství, které by politicky i mravně správně hodnotilo určité soudní případy, jež by této publikace momentánně vyžadovaly*“. Aj naďalej by zostávalo v platnosti, že impulz na publikovanie by dávalo ministerstvo. Po diskusii bolo prijaté uznesenie, že sa raz týždenne vyberie nejaký vhodný proces z oblasti špionáže, sabotáže alebo kriminality a ten dostane priestor na publikáciu. Mala byť zavedená nová prax. SČN dostal úlohu vybrať z každej redakcie vhodného redaktora, ktorý by bol poverený touto prácou. Mená redaktorov mal SČN oznámiť v priebehu týždňa, lebo s nimi bola plánovaná inštruktážna schôdza. Tí mali byť zvolávaní pred každým procesom na informačné porady. Hovorilo sa o akomsi druhu nezávislosti, že novinári vraj „*budou mít při komentování toho kterého procesu volnost*“, ale nasledujúcim výrokom to bolo hneď znegované. „*Na schůzce, pořádané k dalšímu procesu, se ovšem podrobí jejich zprávy o dřívějším procesu kritice, a to tak, aby se již při příštím zpravodajství event. nedostatky a závady neobjevovaly*“. Toto nestačilo, lebo kontrola aj tu bola dokonalá, pretože „*u závažných procesů by redaktori předkládali své zprávy k schválení*“. Československá tlačová kancelária nemala prinášať žiadne komentáre a publikovať iba rozsudky s úradným zdôvodnením. Pre obsirnejšie komentovanie niektorých procesov boli vybraní redaktori na už dostatočnej politickej výške, a to Lacina pre Prácu, Hronek pre Haló noviny a Šimonek pre Lidové noviny. Inštrukcie dostali aj kraje a Povereníctvo spravodlivosti v Bratislave. Najväčšiu pomoc slúbili zástupcovia médií Špic, Hronek a Novák⁴⁸⁵,

484 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 17, a.j. 114. MS – PAČsN. Zápis z porady na Ministerstve spravodlivosti. 22. 6. 1949.

485 Pravdepodobne išlo o redaktora Jiřího Miloslava Nováka, ktorý od novembra 1946 pracoval ako vedúci redaktor tlačovej komisie oddelenia rozhlasu. AMV ČR, f. H 153, kart. 54, inv. j. 1. Podsvazek I.

ktorí si zároveň žiadali, aby boli pozývaní k dôležitejším procesom na ministerstvo. Schôdza sa skončila s tým, že prijatý postup sa bude realizovať už v decembri. Po odstránení nedostatkov tento systém nového spravodajstva mohol už vraj od nového roka samostatne fungovať.⁴⁸⁶

Boli vypracované aj *Směrnice pro nové zpravodajství o soudní činnosti*, rozdelené do troch kapitol: 1. Politické procesy na Štátnom súde, 2. Trestné procesy kriminálneho odboru a 3. Civilné procesy. Pri politických procesoch na Štátnom súde sa zdôrazňovalo, že sú dôkazom existencie protištátnych živlov a ukazujú na potrebu nekompromisného triedneho boja, novinári majú povinnosť toto opätovne pripomínať verejnosti a vysvetľovať jej. Na druhej strane sa mali riadiť aj doterajšou inštrukciou MNO o zachovaní utajenosti informácií, ktoré by mohli ohroziť záujmy štátu. Keďže to bola neľahká úloha, na koordináciu tejto činnosti bol určený Jindřich Neuls, tlačový referent na ministerstve spravodlivosti, ktorý spolupracoval so Štátnym súdom, Štátnou prokuratúrou a príslušnými orgánmi na ministerstve spravodlivosti. V jeho kompetencii bolo napríklad upozorniť masmédiá, ktoré prípady môžu komentovať. Pred procesom sa uskutočnila porada, kde boli vytýčené hlavné línie procesu s rehoľníkmi, ktorých sa novinári mali vo svojich správach striktnie držať. Samotného procesu sa mohli zúčastniť iba vybratí novinári, ktorí ho mohli spracovať vlastným spôsobom, ale nesmeli zabúdať ani na vytýčené línie procesu.⁴⁸⁷

Dňa 17. januára 1950 sa na Štátnej prokuratúre uskutočnila porada, ktorej sa zúčastnili Karel Čížek, František Hub a Vladimír Průša, teda pracovníci prokuratúry, SÚC a ŠtB. Prejednávali využitie materiálu o rehoľníkoch a rehoľniciach na propagačnú kampaň proti kláštorom. Dohodli sa, že Štátna prokuratúra poskytne do 20. januára materiál aspoň zo štyroch káuz, ktoré by boli vhodne využité v tlači.⁴⁸⁸

Na porade ministra Čepičku s jeho zástupcami sa ešte zdôraznilo, že bude potrebné opäť sa venovať vytvoreniu a činnosti tlačového oddelenia, ktoré by zastrešovalo vydávanie *Sbierky rozhodnutí*, nový vestník

486 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 28, a.j. 180. Porada o novém způsobu zveřejňování a komentování soudních procesů. 26. 11. 1949.

487 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 28, a.j. 180. Směrnice pro nové zpravodajství o soudní činnosti. Bez dátumu a miesta. Časť z dokumentu cituje aj RÁZEK, A.: Scénář, s. 94.

488 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 8, a.j. 47. DZOI. Denní hlášení ministrovi spravodlnosti A. Čepičkovi. Praha 16. a 17. 1. 1950.

pre sudcov z ľudu, úradný vestník a vôbec popularizáciu. Karel Klos mal preň nájsť vhodného redaktora, ktorý by koordinoval túto činnosť. Aj na 26. porade sa hovorilo o propagácii, konkrétne o propagačnom oddelení, pre ktoré mali byť čím skôr vyhladení 10 schopní auskultanti, ktorí by boli špeciálne vyškolení na túto prácu.⁴⁸⁹

Dôkazom toho, že smernice sa rýchlo „udomáčňovali“, môže byť aj porada Karla Klosa so Slavíkom z Rudého práva a s Neulsom, o ktorej 27. februára 1950 Čepičkovi referoval v jednom z pravidelných hlásení: „S. Slavík sdělil, že byl dnes určen výhradně pro případné tiskové zpracování soudních věcí, zejména věci státního soudu. S. Slavík přednesl návrh, jak hodlá úkol splnit, zejména žádal o přístup ke všem veřejným přelíčením a případně přístup k podrobnějšímu soudnímu materiálu. Zařídí s. Neuls. Současně prohořena možnost zpracování již prošlých případů s hlediska využití v člancích zásadní povahy pro Tvorbu. S. Neuls vybere proto vhodný materiál pro s. Slavíka. Se s. Slavíkem pohovořeno, že požádáme též redakci Práce a Mladé fronty o uvolnění vhodného redaktora jen pro zpracování věci Státního soudu s hledisek určených na ÚV KSČ. Mladá Fronta se bude zejména specialisovat otázkami mládeže. Zařídí s. Neuls. Dále dohovořeno se s. Slavíkem využití všeho dosavadního materiálu ve formě knižního zpracování po vzoru autorů knihy „Spiknutí proti republice“. S. Slavík se uvolnil, že by spolupracoval na této věci jako žurnalista. Věc musí být ještě projednána se s. Barešem a postavena vůbec na širší základnu, pokud jde o spolupráci dalších složek. Zařídím sám po předchozím projednání v poradě se ss. zástupci a s. ministrem.“⁴⁹⁰

O pár dní sa Karel Klos zúčastnil na ďalšej porade, a to námestníkov ministra spravodlivosti, kde sa okrem úloh vyplývajúcich zo zjazdu sudcov z ľudu a aktuálnej situácie v justícii riešili aj úlohy vyplývajúce zo zasadania ÚV KSČ a hlavne 10. bodu. Diskusia o aktuálnom stave propagácie politických procesov poukázala na to, že napriek prijatým opatreniam sa nie všetky dostali do praxe. Klos na porade konštatoval, že zverejňovanie materiálu o procesoch je pre Prahu organizované tým spôsobom, že z každej redakcie je vybratý novinár, určený pre túto prácu. Pred každým väčším procesom sa s týmito novinármi mala konať porada, kde by dostali písomné inštrukcie, ako postupovať. Tieto

489 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 17, a.j. 114. MS – PAČsN. Zápis z 24. porady s ministrom Čepičkom. 20. 2. 1950 a Zápis z 26. porady s ministrom Čepičkom. 10. 3. 1950.

490 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 18, a.j. 120. MS - DHKK. Hlásení č. 46 ze dne 27. 2. 1950.

smernice sú vypracované aj pre kraje, ale tam je už ich realizácia oveľa slabšia, hlavne preto, že sa súdy nevedeli správne politicky zachovať, čo vyžadovalo urýchlenu nápravu.⁴⁹¹

Aj na SÚC sa vylepšovala práca s masmédiami. Z hlásení námestníka Josefa Plíhala sa dá interpretovať, že na porade s Hubom bolo začiatkom marca dohodnuté, že sa denne bude schádzať propagačná komisia v zložení Hub, Havelka, Vyšohlíd s redaktormi Rostislavom Peterom z Katolíckych novín, Pošvicom a P. Černockým. Už 6. marca 1950 Plíhal hlásil, že sa uskutočnila porada tejto novej komisie: „Byl stanoven program na tento týden. Tato komise se bude u mně denně scházet vždy od 8.30 – 9 hod. za účasti soudruhů: Dr. Huba, Vyšohlída, Dr. Havelky a zástupců tisku a rozhlasu.“⁴⁹²

V priebehu ďalších dní sa mediálna práca SÚC sústredila najmä na vysvetľovaciu kampaň o akcii K, ktorú riadil Hub. Dňa 17. marca 1950 bol na dôležitej porade s Plíhalom. Mal totiž najneskôr do 24. marca pripraviť návrh cirkevnej politiky v KSČ, ktorý mal ešte konzultovať s Hendrychom z ÚV KSČ. Návrh mal byť potom 25. marca 1950 predložený ministrovi Čepičkovi na schválenie. Vo veci koordinácie budúcej vysvetľovacej a propagačnej kampane mal cestovať na Slovensko, aby sa tam dohodol s pracovníkmi SLÚC. V ten istý deň navštívili ešte Plíhal a Hub námestníka ministra informácií a osvetu Kouřila. Prejednali s ním spoluprácu SÚC s troma odbormi MIO a dohodli sa, že dodatočne zaradia do kultúrneho plánu časopisu Osvetová práce články ponúkané SÚC o cirkevnej politike a „hovory“ k ľudu. Kouřil im prisľúbil, že sa im bude snažiť všestranne pomáhať aj v rámci filmu a rozhlasu.⁴⁹³

Medzitým sa na ministerstve spravodlivosti „preberala“ otázka, akým spôsobom popularizovať dôležité súdne procesy, resp. súdne politické pojednávania. Na 27. porade u ministra Čepičku s námestníkmi a prednostami odborov MS sa v tejto súvislosti konštatovalo: „Zároveň s řádnou přípravou na všechny větší procesy musí býti vždy včas připraveno jejich popularisování, aby soudy plnily lépe své poslání jak odstrašující, tak

491 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 17, a.j. 115. Min. spravodlnosti – porady námětskú ministra (1949–1950). Zápis z porady námestníkov a prednostov MS. Zbraslav 3. 3. 1950.

492 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 7, a.j. 43. DZJP. Denní hlášení č. 53. 4. 3. 1950 a Denní hlášení č. 55. 6. 3. 1950.

493 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 7, a.j. 43. DZJP. Denní hlášení č. 62. 13. 3. 1-50 a Denní hlášení č. 65. 17. 3. 1950.

*výchovné. Tato práce bude vyžadovat vybudování zvláštního oddělení buď přímo na ministerstvu spravedlnosti nebo u Nejvyššího soudu. Této práci se bude muset věnovat jeden vedoucí schopný pracovník spolu s několika dalšími spolupracovníky tak, aby se na tomto úseku neimprovisovalo jako dosud, ale aby práce byla organizačně zajištěna. S. ministr se sám podívá po vhodném soudruhovi.*⁴⁹⁴

V tomto duchu sa opäť pokračovalo na porade na ústrednom sekretariáte KSČ u Gustáva Bareša, ktorý bol v tom čase zástupcom generálneho tajomníka ÚV KSČ. Na porade 24. marca 1950 sa zúčastnili zástupcovia ministerstva spravodlivosti minister Alexej Čepička, jeho námestníci Alfréd Dressler a Karel Klos, prednosta III. odboru MS Rudolf Holub a prednosta III. odboru SÚC František Hub. Na nej sa dohodli, keďže čas súril, že za prípravu procesu o kláštoroch, teda Augustin Machalka a spol. na úseku propagácie budú zodpovedať Hendrych a Klos. Prípravou ďalších politických procesov mala byť poverená štvorčlenná komisia, zložená zo zástupcov ministerstva spravodlivosti, ministerstva vnútra, ÚV KSČ a redakcia Rudé právo. Z politického procesu, ktorý mal byť spracovávaný, sa mal vyťažiť materiál na propagačnú brožúru a seriál článkov.⁴⁹⁵ Zachoval sa aj ďalší, podrobnejší zápis z porady u Bareša, a to o propagačnej a výchovnej funkcii vybratých politických procesov. V zápise sú spomínaní aj ďalší traja funkcionári, teda za ÚV KSČ Jiří Hendrych a Franěk, za SÚC, a pravdepodobne aj za ministerstvo vnútra Vladimír Průša. Podľa tohto zápisu minister Čepička ostro kritizoval masovokomunikačné prostriedky za ich postoj v propagácii politicky dôležitých procesov. Prítomní sa preto dohodli, že bude vytvorená komisia, ktorej cieľom bude pripraviť a realizovať veľmi rozsiahlu propagačno-výchovnú kampaň o procesoch vedených proti reakcii. Členmi komisie mal byť zástupca ministerstva spravodlivosti, ministerstva vnútra, sekretariátu ÚV KSČ („niekto“ od Bareša), z Rudého práva a ČTK. Prvá schôdzka, ktorú mal zvolať Karel Klos, sa mala u neho uskutočniť už 27. marca 1950 a mal byť na nej záväzne prítomný za ústredný sekretariát Jiří Hendrych. Takisto sa dohodli, že proces s rehoľníkmi bude prvým vzorovým procesom, v ktorom sa využijú všetky nové formy spolupráce. V tlači mal byť preto vytvorený dostatočný

494 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 17, a.j. 114. MS – PAČsN. Zápis z 27. porady s ministrom Čepičkom. 16. 3. 1950.

495 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 17, a.j. 114. MS – PAČsN. Zápis z porady u Gustava Bareša. 24. 3. 1950.

priestor na publicitu procesu, ktorú mali zabezpečiť starostlivo vybrať redaktori.⁴⁹⁶ Tí pravdepodobne dostali k dispozícii aj dokumentárny materiál, ktorý neskôr využili aj pri akcii K a bol rozčlenený do troch skupín: 1. „*Dokumentace o rozvratnické činnosti řádů a klášterů a jejich ukázka jako semenišť vatikánské špionážní a rozvratnické politiky*“, 2. súbor správ o germanizačnej činnosti rádo, priestorovej nevyužitosti kláštorov redemptoristov, tešiteľov, františkánov, jezuitov, premonštrátov, saleziánov a nemeckých rytierov, k čomu boli po procese s desiatimi rehoľníkmi pripojené aj rezolúcie verejnosti k nemu a 3. materiál o kláštoroch a ich historickom vývoji, službe Vatikánu, a najmä v ich podvratnej činnosti.⁴⁹⁷

Už 25. marca 1950 sa na ministerstve spravodlivosti uskutočnila organizačná porada k procesu s rehoľníkmi. Diskutovalo sa, samozrejme, aj o propagácii procesu v masmédiách. Prístup k informáciám mali mať iba akreditovaní a politicky spoľahliví novinári. Československú tlač mali zastupovať najmä Zemědělské noviny a Lidová demokracie. Dohodlo sa, že novinári dostanú 29. marca od Neulsa a Košařa na tlačovej konferencii potrebný dokumentárny i obrazový materiál, aby mohli napísať články. V „tlačovkách“ sa malo pokračovať aj počas procesu, čo mali zabezpečiť Jaroslav Novák a Karel Čížek.⁴⁹⁸ Ešte v pondelok sa na porade u Klosa dohodlo, že tomuto procesu musí byť v tlači venovaná stála pozornosť a že v nedeľu, stredu a vo štvrtok musia všetky denníky tejto téme vyhradiť celú stranu. Nezabudlo sa ani na kampaň po procese a dohodlo sa, že „*v pátek přinese tisk ohlas procesu v lidově-demokratických zemích, na Bílou sobotu a o velikonočních svátcích bude se tisk věnovat procesu na thema „Boj o mír*“. V stredu na porade so

496 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 28, a.j. 180. Zápis o poradě konané 24. března 1950 u soudruha Bareše na ústředním sekretariátu KSČ. 24. 3. 1950.

497 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 13, a.j. 87. Dokumentace pro tisk o podvratné a jiné činnosti řádů a klášterů v souvislosti s centralizační akcí. 1949 – 1950. Bez miesta a dátumu.

498 NA, f. MS. KA. kr. 218 Kritika procesu Machalka a spol. Zápis o poradě o procesu “ř”, konané dne 25. března na ministerstvu spravedlnosti a AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Machalka Augustin a spol. Operativní podsvazek 1. Zápis o poradě o procesu M a spol. konané dne 25. března (1950) na ministerstvu spravedlnosti. Ten istý dokument je aj vo VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 14, a.j. 91.

šéfredaktormi mal Jiří Hendrych objasniť význam procesu, aby denná tlač informovala verejnosť v súlade s načrtnutou líniou.⁴⁹⁹

V hlásení Plíhala sa uvádza, že do propagačnej kampane proti Vatikánu a reholiam boli zaangažované aj nekatolícke cirkvi: „*Obdrželi jsme prohlášení nekatolických církví proti Vatikánu. Snažil jsem se vejít ve styk s Tebou, abych Tě informoval o jeho obsahu, ale nepodařilo se mi to. V souhlase se s. Havelkou zařídil jsem, že bude dnes uveřejněno v rozhlase a zítra v tisku.*“ V ďalšom bode informuje, že dal súhlas na to, aby „*evangelická církev československá kromě tohoto společného prohlášení uveřejnila ve svém církevním tisku (a my to uveřejníme i v denním tisku) vlastní prohlášení proti Vatikánu, které sami bez jakéhokoliv našeho vlivu sestavili a za nímž stojí synodní rada*“.⁵⁰⁰

Smutný proces sa teda začal 31. marca 1950, presne ako to bolo dohodnuté. Každý deň potom na poľudnie a večer dostávali novinári na tlačových konferenciách inštrukcie, akým smerom sa majú uberať ich články a na čo majú dať dôraz nasledujúci deň. Podľa neskorších hodnotiacich správ vraj novinári tieto konferencie uvítali. Ich práca sa vnímala pozitívne, hoci nebola u všetkých na dostatočnej politickej výške. Z Plíhalovho hlásenia sa tiež možno dozvedieť, že na jednej z porád sa aj konštatovalo, že unikajú cenné výpovede rehoľníkov, teda že nie sú dostatočne spracované a uverejnené v dennej tlači. Došlo preto k dohode, že „*Hub a Houska si rozdelí úkoly: jeden bude sledovat proces, druhý kontrolovat stenografické záznamy a upravovat je pro tisk z našeho církevně-politického hlediska*“.⁵⁰¹ Podľa pôvodných plánov však nevyšla ani pomoc nekatolíckych cirkví v propagačnej kampani, a preto sa rozhodlo, že sa k týmto vyhláseniam ešte bude treba vrátiť. Mal byť predovšetkým prezentovaný rozdielny postoj týchto cirkví, nekorespondujúci s postojom katolíckej cirkvi.⁵⁰¹

Na nesprávne informácie prinášané v dennej tlači upozorňovali aj pokrokoví kňazi. Napríklad Bohuslav Černocký, počas osobnej návštevy na SÚC, upozorňoval „*na chybnou formulaci dr. Hobra*⁵⁰² *v Rudém*

499 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 18, a.j. 120. MS – DHKK. Hlásení ze dne 27. 3. 1950.

500 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 7, a.j. 43. DZJP. Denní hlášení. 29. 3. 1950.

501 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 7, a.j. 43. DZJP. Denní hlášení č. 77. 1. 4. 1950.

502 Asi mal na mysli Hobzu.

*Právu a mylný výklad dr. Čížka v otázce jurisdikce papeže a zpřetrhání styků s Vatikánem, což vyvolává u duchovních dojem schismatismu.*⁵⁰³

Čo konkrétne sa písalo v dennej tlači o procese s rehoľníkmi, ale hlavne v súvislosti s o. Ivanom Mastiliakom, bolo podrobnejšie uvedené v predchádzajúcom výklade. Treba tu ešte zopakovať, že denná tlač tento proces opísala v superlatívoch. Pred súdom sa vraj podarilo dokázať všetky vznesené obvinenia a rehoľníci boli preto spravodlivo potrestaní. V tlači sa objavili aj novinármi tendenčne spracované názory „náhodne oslovených“ pracujúcich, čo malo svedčiť o ich vysokej politickej vyspelosti a zdravom rozume. Týmto predchádzal taký demagogický komentár o procese: *„Úplné ticho v súdnej síni, ktorá práve vyslechla rozsudek nad velezrádci a vatikánskými špionmi, vystriedala krátce nato rušná debata na chodbách soudu budovy. Přijížděli sem denně dělníci, úderníci, kněží, horníci, zemědělci, učitelé a zástupci různých vrstev pracujícího lidu z celé republiky, aby se na vlastní oči přesvědčili, proti komu se brání a musí bránit náš lidově demokratický stát, aby mohl nerušeně pokračovat v budování socialismu.*“ Niekolko hodín účasti na tomto špeciálne a dôkladne pripravenom tragikomickom divadle malo presvedčiť aj najväčších pochybovačov. Je jasné, že sa to nepodarilo vo všetkých prípadoch, ale verejná mienka, najmä vďaka dennej tlači, bola už sformovaná tak, akoby všetci zúčastnení na procese pod váhou „dôkazov“ uznali vinu obžalovaných a odsúdili ich. Nechýbalo, samozrejme, ani negatívne svedectvo na Ivana Mastiliaka, a to od ženy, ktorá ho v živote nikdy nestretla a pred procesom o ňom určite v živote ani nič nepočula: *»Pro mne by mohl mluvit jako kniha, stejně mu nevěřím. Ten má za ušima. Ten je mazaný.« Uklízečka Aloisie Faktorová ze Žižkova nevychází z údivu. »On nic neví. Nepozná vlastní rukopis a vlastní přátele. Přeloží si z amerických novin štvavý leták proti Sovětskému svazu a potom řekne, že to udělal jen tak pro zajímavost, div že ne ze sportu. Nestará se o politiku, z novin čte jen nadpisy a sport a potom štve proti JZD a proti mládeži a shromažďuje si mapy...*“⁵⁰⁴

Rudé právo prinieslo o redemptoristoch aj ďalšiu „lahôdku“, keď Vojtěch Dolejší v rubrike Ohlas dne pod názvom *Před hodinou stranickeho školení* napísal tento článok: *„V hostinci u Kučínů na Obořišti sešli se soudruzi ke školení a před zahájením se rozhovořili o nejaktuálnější novi-*

503 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 8, a.j. 46. DZKO. Denní hlášení ministromi spravodlnosti A. Čepičkovi. Praha 4. 4. 1950.

504 CEKOTOVÁ, L.: Zasloužený trest. In: Rudé právo, čtvrtok 6. 4. 1950, s. 5.

ně dne. Mluví se o rozsudku nad zrádnými řádovými kněžími. Předseda organizace soudruh Petáček vypráví, jak manželce ukazoval obrázek s odsouzenými. »Ten je od nás,« zvolala, »a tenhle taky.« Byli to Mastilák a Blesik, kteří byli na Obořišti v klášteře. Soudruzi Hrbek, Kučina a Hájek si navzájem připomínají, co jim klášter v jejich obci natropil. Bylo to vidět při volbách na 48 bílých lístcích. Řádoví kněží z Obořiště se také vyznamenali při štvání proti jednotným zemědělským družstvům. Odhlášky z členství zemědělců, které ovlivnili, byly psány na psacím stroji v klášteře. Jedním z příslušníků řádu, kteří v kázáních pobuřovali lid, je řádový kněz Jelen, odchovanec bohosloveckého ústavu na Obořišti, který je již – díky prozíravosti občanů – zajištěn. Jedno poučení z toho pro obořišské soudruhy vyplývá: musí stát na stráži.⁵⁰⁵ Komunisti v Rudom práve sa však neskôr veľmi už nechválili udalostou, ktorá sa o pár dní stala takisto pri Obořišti pri Dobříši. S činom troch mladých mužov určite mnohí „obyčajní“ ľudia sympatizovali, ale nemali ich odvahu postaviť sa na odpor, možno aj takýmto „nekonvenčným“ spôsobom. Tajné správy SÚC o tejto udalosti priniesli toto: „Zbili člena KSČ za zmínku o kláštorech. ONV Dobříš. Opožděně došla na SÚC zpráva, že o vzkříšení se tři mladí muži (Novotný, Kučina, Hrbek) z Obořiště zle osopili na s. Jos. Černého, když se v hovoru dotkl církevních otázek a kláštera. Mladíci, známí svou účastí na exercíciích v klášteře, si na jmenovaného soudruha počíhali v noci na silnici, vyrazili mu zuby a zle jej zranili.“⁵⁰⁶

Aj v nedeľu 9. apríla 1950 bol v Rudom práve publikovaný článok, ktorý priniesol hodnotenie procesu s desiatimi rehoľníkmi. Autorom článku *Tvář nepřátel lidu* je uvedený Stanislav Oborský. Ukazuje v ňom pohľad baníka z Kladna, ktorý sa v sobotu zúčastnil na procese ako divák. Po úvode, v ktorom vykresľuje atmosféru na ulici pred budovou súdu na Pankráci, venuje priestor o Mastiliakovi. „Kladenskému horníku se znovu usazuje hněv nad obočím, který zmizel při pohledu na krásně živoucí město. Vzpomíná znovu na hnusnou scénu...”

»Které jste národnosti?« ptal se předseda senátu Mastiláka. A vytáhlý, hubený redemptorista, uhýbaje očima, dlouho nenalézá odpověď. Až sem došel ve službách Vatikánu. Až k tomu ho Vatikán vychoval, že zapoměl, kterým jazykem mluvila jeho matka... Nemá národnosti.

505 DOLEJŠÍ, V.: Ohlas dne. „Před hodinou stranického školení“. In: Rudé právo, pátek 7. 4. 1950, s. 3.

506 NA, f. SÚC, inv. č. 96, kart. 29. Tajná zpráva č. 96. 24. 4. 1950.

Horník vzpomíná na Mastilákův hlas: Je hebký, vtíravý, úlisný, nauceň tak, aby se z kazatelny rozléval chrámem a svou vtíravostí aby spoutával rozum, přehlušoval všechno lidské, neboť jedině tak mohl zakrýt svou nenávist a své štvání.

Jan Mastilák je kněz. Ale jeho kněžské roucho mělo jej uchránit před ostrým zrakem lidu, aby v něm nepoznal špiona, velezrádce a pomocníka vrahů. Neboť kdo má odpovědnost za vraždu ženy a dítěte, které horník viděl na fotografii v jedné brožůře, než tento Mastilák, pomáhající a ochraňující banderovce, z jejichž pušek vyletěla smrtící kulka?

Kdykoliv odchovanec Východního ústavu v Římě odcházel na lavici obžalovaných, stácel své nevýrazné, půli víček zakryté oči na zem. Cítil na sobě pohledy pracujících, přítomných přelíčení. Podlý zbabělec, který byl odhalen a jemuž byla stržena maska s tváře, se nikdy nepodívá do očí těm, jimž škodil.

Zbabělec se bez lži neobejde. A Mastilák dováděl svou lež až k hlouposti. K předstírané hlouposti, neboť tak zbaběle se snaží zmírnit vlastní vinu. Nečetl z novin více než titulky a sport, tvrdí, a proto neví o ničem. On není člověk pozemský a žije jen duchovně. On – to jsou dvě části – pozemská a ta, která přebývá kdesi, kam člověk s rukama ztvrdlýma nikdy nedohlédne. On se proto o nic nezajímá. A hle, nepozemšťana! Byl u něho nalezen článek z amerického časopisu, přeložený do češtiny, který šval proti Sovětskému svazu a zemím lidové demokracie. Tento překlad byl nalezen jen v průpisu, originál Mastilák zcela pozemsky rozeslal jako ilegální leták.

Ale tato předstíraná hloupost, tak nerozlučně spojená se lží, nemohla zakrýt nenávist, již měl a má k našemu lidu. Vždyť stačilo si jen všimnout, jak odpovídal:

S lidmi se nestýkám, nemluví s nimi, neznám je... On, kněz, nezná lid, kterému má sloužit. On jej nechce znát. Byli a jsou kněží, kteří žijí s lidem, radují se s ním i trpí. Mastilák nemá v sobě pro lid místa. On měl pro lid jen nenávist, velezradu, špionáž a krvavý převrat, který s ostatními připravoval.

Mnoho mluvil Mastilák – jako ostatní – o náboženství. Leckdy se snažil náboženstvím ospravedlňovat své špinavé činy. Leč stačilo jen naslouchat: Ne Bůh, ale papež je pro něho nejvyšší autoritou. Ne, co říká náboženství, ale co přikazuje Vatikán, plní. Ne svoboda náboženství, o kterou mu nikdy nešlo a jít nemohlo, protože byla, ale církevní latifun-

die a kořistění z mozolů pracujících, návrat toho všeho bylo jeho cílem...
Pravověrný kapitalista jako Vatikán!

*Jeho dlouhá postava se ponížene sklání před senátem, jeho naučený hlas uctivě odpovídá, jeho vnitřek však vše nenávidí a vztekem šelmy, která byla rázně odehnána od živého těla lidu, z něhož pila krev. Hle, nepřítel, který chtěl zničit všechno, co tu budujeme a co nám přináší lepší život. Schoval se pod kněžskou sutanu, ale lid jej odhalil a odsoudil.*⁵⁰⁷

Pocesu s desiatimi rehoľníkmi sa venovala aj tlač na Slovensku, ako napríklad Pravda, Práca, Hlas ľudu, Lud a ďalšie periodiká. Je zaujímavé, že v čase procesu sa takmer v každom významnejšom periodiku objavili tri, nanajvýš štyri príspevky informujúce o priebehu procesu, ale približne o dva týždne bol publikovaný ďalší článok, ktorý bol akousi reflexiou nad procesom z odstupu času. Periodická tlač na Slovensku v prípade procesu v podstate nič nové nepriniesla. Opakovala iba to isté, čo priniesla aj česká tlač. Príčin takéhoto postupu mohlo byť viac, určite však jednou z najdôležitejších bola tá, že novinári mohli písať iba podľa vopred pripravených „schém“, ktorých autormi boli vybraní komunisti zodpovední za medializáciu procesu. Tieto „schémy“ či možno skôr smernice novinári dostávali na pravidelných poradách. Okrem malej možnosti obmieňať obsah sťažoval situáciu pri písaní aj fakt, že novinári nemali dostatok informácií a na získanie nových, vlastných zdrojov už nezostával čas. Určite je prinajmenšom zvláštne, že Mastiliakovi – ako jedinému Slovákov v procese – nebol vo významnejších slovenských novinách venovaný ani jeden samostatný článok, ktorý by bol nielen opisom toho, čo sa dialo v súdnej sieni počas hlavného pojednávania, ale aj úvahou o jeho osobe a činnosti.

Denník Pravda poskytol pomerne veľký priestor na propagáciu procesu Machalka a spol. Na základe obžaloby opakuje tvrdenia, že rehoľníci v kláštoroch sú špiónážne agentúry imperialistov a stali sa azylom pre banderovcov, teroristov, špiónov a vrahov.⁵⁰⁸ Mastiliakovi

507 OBORSKÝ, Stanislav: Tvář nepřátel lidu. In: Rudé právo, neděle 9. 4. 1950, s. 3.

508 V službách Vatikánu rády a kongregácie oporné body ozbrojeného komplotu proti Republike. Prvý deň procesu s desiatimi rádovými kňazmi. In: Pravda, Ústredný orgán Komunistickej strany Slovenska, roč. 31, sobota 1. 4. 1950, č. 78, s. 1 – 2.; Vysokí cirkevní hodnostáři na území Československé republiky připravovali pôdu pre nástup fašizmu. Jezuitskí hodnostáři sa necítia byť viazaní československými zákonmi – Najvyšší predstavitelia katolíckych rádov odhalení ako špióni Vatikánu a udavači Gestapa. In: Pravda, Ústredný orgán Komunistickej strany Slovenska, roč. 31, neděľa

je venovaná celá jedna strana, kde sa čitateľ dozvedá o trestnej činnosti, z ktorej ho obvinili. Autor článku cituje nielen výpovede obžalovaného a prísediacich sudcov a prokurátorov, ale aj pasáže z administratívneho protokolu z vyšetrovania na ŠtB.⁵⁰⁹ Dňa 14. apríla 1950 noviny ešte opublikovali krátke zhodnotenie procesu⁵¹⁰ a niekoľko ďalších článkov o kláštoroch, ktoré mali podporiť realizovanú internáciu rehoľníkov a likvidáciu kláštorov.

Aj denník odborárov Práca venoval procesu s rehoľníkmi zvýšenú pozornosť. Podobne ako ostatné periodiká, cituje výpovede zo súdnej siene a pridáva i vlastné krátke komentáre. V podstate však neprináša nič nové.⁵¹¹ Výnimkou je príspevok publikovaný 20. apríla 1950, ktorý

2. 4. 1950, č. 79, s. 1 – 2.; Výpovede svedkov a obžalovaných dokresľujú ha-nebnú úlohu Vatikánu v boji proti mieru a pokroku. Úzka spolupráca ame-rickej špionáže CIC s rádovými kláštorami – Príkazy rádom a kongregáciám prichádzali z vatikánskej centrály. In: Pravda, Ústredný orgán Komunistickej strany Slovenska, roč. 31, streda 5. 4. 1950, č. 81, s. 4.; Spravodlivý trest zra-dcom národa a agentom Vatikánu. Rozsudok Štátneho súdu: Mastilák doži-votne, Machálka a Šilhan 25 rokov, Tajovský 20; ostatní rozvratníci od 2 do 15 rokov ťažkého žalára. In: Pravda, Ústredný orgán Komunistickej strany Slovenska, roč. 31, štvrtok 6. 4. 1950, č. 82, s. 1 – 2. a Štátny prokurátor tl-močí vôľu pracujúcich: Prísne rozsudky zradcom a agentom Vatikánu. In: Pravda, Ústredný orgán Komunistickej strany Slovenska, roč. 31, štvrtok 6. 4. 1950, č. 82, s. 4.

509 Vysoká škola špionáže proti SSSR a ľudovým demokraciám. Absolvent Východného pápežského ústavu, špión Dr. Mastilak vypovedá. Rádovi kňazi mali za úlohu zradzať Slovenské národné povstanie – Pokračovanie proces-u s desiatimi vysokými rádovými hodnosťami. In: Pravda, Ústredný orgán Komunistickej strany Slovenska, roč. 31, utorok 4. 4. 1950, č. 80, s. 4.

510 Jasná odpoveď Vatikánu a jeho agentom. In: Pravda, Ústredný orgán Komunistickej strany Slovenska, roč. 31, piatok 14. 4. 1950, č. 87, s. 5.

511 Rehole v službách americkej špionáže. Desiat rehoľných kňazov pred Štátnym súdom. Premonštráti pripravovali ozbrojené povstanie – Jezuiti vykonávali špionáž – Františkáni organizovali sabotáže. In: Práca, denník Revolučného odborového hnutia, roč. 5, sobota 1. 4. 1950, č. 90, s. 1 – 2.; Odvíja sa kľbko protiludového sprisahania. Pokračuje vypočúvanie obžalovaných rehoľných hodnostárov. Duchovní pastieri, čo namiesto kresťanskej lásky hlásali nená-visť – Zbrane v opätovom kresle – Predstavený jezuitov nevie vysvetliť, prečo chcel prejsť cez hranice – Získavanie spravodajského materiálu podmienkou vstupu do kláštora. In: Práca, denník Revolučného odborového hnutia, roč. 5, nedeľa 2. 4. 1950, č. 91, s. 3 – 4.; Rehoľní hodnostári ako nepriatelia vý-dobytkov nášho pracujúceho ľudu. Negatívny postoj ku všetkému, čo si ľud vydobyl – Z druhého dňa procesu proti obžalovaným rehoľníkom. In: Práca,

s odstupom niekoľkých dní hodnotí pražský proces s viditeľnou dávkou demagógie. Príspevok sa začína slovami: „*Po päť dní defilovala pred Štátnym súdom v Prahe zbabelosť a podlosť, zrada a lož, faloš a tma. Desať hodnostárov piatich reholí ukázalo nielen vlastnú ohavnú povahu a nenávisťou skrivenú tvár, ale odhalilo tiež mravnú biedu kláštorov, v ktorých prostí veriaci sú niekedy ochotní vidieť tiché ostrovy rozjímania, kresťanskej čistoty a lásky k blížnemu. Pol tisíce poslucháčov sa tiesnilo denne denne v napätom ovzduší súdnej siene. Stovky metrov filmového, tisíce metrov zvukového pásu a ceruzky desiatok domácich i zahraničných novinárov zachycovali a tlmočili však súdnemu svetu výstražný signál: *Ludia bedlite! Rehoľníci neslúžia Ježišovi, ale Barabášovi! Kláštory sú semenišťom zrady a rehole záľudnou zbraňou proti ľudu!*“ Autor sa podpísal iba iniciálkami E.Š. a možno aj preto má odvahu tvrdiť čitateľom, čo však nie je pravdivé, že obžalovaným rehoľníkom sa ani raz nepodarilo, ani na chvíľu, ani jednou vetou, otriasť obžalobou. Nepodarilo sa im „urobiť zo seba *prenasledovaného „obrancu viery“, „mučeníka“, „obeť materializmu“ alebo dokonca hrdinu*“. Článok sa končí cieleným konštatovaním, ktoré dobre zapadá do vtedajšieho kontextu, iba nedávnej internácie rehoľníkov a likvidácie kláštorov: „*Pražský proces ukázal, že v mnohých kláštoroch treba vidieť nebezpečný hrot meča, ktorého rukoväťou hýbu vo Vatikáne úhlavní nepriatelia ozajstných mierových túžob pracujúceho ľudu na celom svete. Proces azda posledný raz vystríhal: Republiku si ani zbraňami Vatikánu rozvracať nedáme! Po skúsenostiach niet záruky, že by sa zmenili tí, čo evanjelium lásky opustili a slúžia evanjeliu zrady.*“⁵¹² O deň neskôr bol publikovaný článok Františka Nemca, ktorý je takisto*

denník Revolučného odborového hnutia, roč. 5, utorok 4. 4. 1950, č. 93, s. 2 – 3.; Široko rozvetvená špionážna sieť v kláštoroch. Svedkovia usvedčujú obžalovaných rehoľných hodnostárov. Styky s nepriateľským zahraničím – Ukrývali benderovcov – Znemožňovali pozemkovú reformu. In: Práca, denník Revolučného odborového hnutia, roč. 5, streda 5. 4. 1950, č. 94, s. 5.; Rozsudok nad rehoľnými hodnostármi. Proces pred Štátnym súdom v Prahe sa skončil. Mastylak: doživotný žalár, Machalka a Šilhan: 25 rokov, Vít Tajovský: 20 rokov, Braito: 15 rokov, Urban: 14 rokov Obžalovaní strácajú občianske práva na 3 až 10 rokov – U všetkých odsúdených okrem Bartáka vyslovili konfiškáciu majetku. In: Práca, denník Revolučného odborového hnutia, roč. 5, štvrtok 6. 4. 1950, č. 95, s. 3.

512 E.Š.: Od evanjelia lásky k evanjeliu zradu. In: Práca, denník Revolučného odborového hnutia, roč. 5, štvrtok 20. 4. 1950, č. 106, s. 1 – 2.

návratom k procesu s rehoľníkmi, a má cieľ poukázať na správnosť realizovanej likvidačnej akcie zameranej proti kláštorm.⁵¹³

Noviny *Lud*, ktoré boli ústredným orgánom Strany slovenskej obrody, vychádzali denne okrem pondelka a dní po sviatkoch. Aj tento denník sa od soboty 1. apríla 1950 venoval procesu s rehoľníkmi, keď chronologicky predstavoval dianie v súdnej sieni, komentujúc výpovede jednotlivých rehoľníkov a pracovníkov justície.⁵¹⁴ Pri Mastiliakovi sa autor článku sústreďuje na tvrdenia, že bol spolupracovníkom Karola Sidora a banderovcov. Jeho činnosť nazýva „*najdobrodružnejšou zo všetkých obžalovaných*“, podobne je nazvaný aj v iných denníkoch, ale zároveň poukazuje na vyháňavý spôsob odpovedania na otázky členov súdu a prokurátorov.⁵¹⁵ Na stránkach denníka bola opublikovaná napríklad aj časť znaleckého posudku Antonína Hobzu, ktorý zaznel počas hlavného pojednávania pred štátnym súdom.⁵¹⁶ V súvislosti s internáciou rehoľníkov a likvidáciou kláštorm z 13. na 14. marca 1950 dostali v novinách priestor ešte dva články, kde je reč aj o Mastiliakovi,

513 NEMEC, František: Vysoká hierarchia – triedny nepriateľ. In: *Práca*, denník Revolučného odborového hnutia, roč. 5, piatok 21. 4. 1950, č. 107a, s. 3.

514 Kláštory sa sprisahali proti Republike. Desať rádovych kňazov sa zodpovedá zo zločinu velezrady pred štátnym súdom v Prahe – Obžalovaní konali podľa inštrukcií Vatikánu. In: *Lud*, Ústredný orgán Strany slovenskej obrody, roč. 3, sobota 1. 4. 1950, č. 78, s. 1 – 2.; Zneužívali náboženstvo pre rozvrat a špionáž. Vypočúvanie obžalovaných rehoľných kňazov pred Štátnym súdom v Prahe. In: *Lud*, Ústredný orgán Strany slovenskej obrody, roč. 3, nedeľa 2. 4. 1950, č. 79, s. 1 – 2.; Kláštory skrýšou protištátnych živlov. Čo hľadal Msgr. Verolino lanského roku na Slovensku. In: *Lud*, Ústredný orgán Strany slovenskej obrody, roč. 3, streda 5. 4. 1950, č. 81, s. 1 – 2. a Rozsudok Štátneho súdu nad desiatimi kňazmi. Agenti Vatikánu odsúdení do žalára od 2 rokov až na doživotie – Pri súde dokázali ich plnú vinu, velezradnú a špionážnu činnosť. In: *Lud*, Ústredný orgán Strany slovenskej obrody, roč. 3, štvrtok 6. 4. 1950, č. 82, s. 1.

515 Dvaja členovia reholí hovoria o svojej činnosti. Druhý deň procesu 10 predstavených katolíckych reholí – Budovali sieť zpravodajcov pre Vatikán – Rafinovaný boj proti triednemu boju – Sidorov spolupracovník – Spolupracovali s benderovcami. In: *Lud*, Ústredný orgán Strany slovenskej obrody, roč. 3, utorok 4. 4. 1950, č. 80, s. 3.

516 Čs. občania a kanonická poslušnosť. Posudok prof. Hobzu o funkcii nunciatúr a neúčinnosti kanonického práva v ČSR. In: *Lud*, Ústredný orgán Strany slovenskej obrody, roč. 3, štvrtok 6. 4. 1950, č. 82, s. 5.

ktorého podpredseda vlády Ján Ševčík nazval „*hlavným obžalovaným*“ v procese proti desiatim rehoľníkom.⁵¹⁷

Denník Obrana ľudu písal o procese Machalka a spol. od nedele 2. apríla 1950, a to štýlom, že autor článku komentoval výpovede jednotlivých obžalovaných. Aj tu sa iba opakovali tvrdenia, že priebeh procesu dokazuje vinu rehoľníkov, ktorí na príkaz Vatikánu vyvíjali nepriateľskú činnosť proti ľudovodemokratickej republike.⁵¹⁸ V utorkovom vydaní novín sa už spomína aj o Mastiliak, a to ako jediný Slovák a gréckokatolík v tomto procese, ktorého „*činnosť je najdobrodružnejšia zo všetkých obžalovaných*“. Ani v jeho prípade nebola učinená žiadna výnimka, preto i jeho výpovede sú komentované autorom článku veľmi tendenčne. Opätovne sa zdôrazňujú neoverené tvrdenia, ktoré nie sú pravdivé, napríklad, že bol rektorom seminára v Obořišti.⁵¹⁹ Nasledujúci deň zasa noviny písali, že Mastiliak bol usvedčený zo svojej trestnej činnosti na základe svedectva baziliána Pavla Hučka.⁵²⁰ Vo štvrtok sa príspevok na titulnej strane denníka zameral na rozsudok, kde autor, samozrejme, vôbec nepochybuje o spravodlivosti verdiktu štátneho súdu. V ďalšom článku sú predstavené vystúpenia znalcu z oblasti medzinárodného práva a záverečné reči prokurátorov, pričom v úvode článku na adresu súdených rehoľníkov zazneli tieto slová: „*Ďalšie výpovede ešte viac odkryly zradcovskú tvár agentov Vatikánu, ktorí namiesto náboženstva, venovali sa špionážnej činnosti. Natíska sa nám otázka, kde boli ich mravné zásady, kde bolo hlásanie slova Božieho? Skupinu*

517 Aj rehoľní kňazi sa musia rozhodnúť. Odhalenia pražského procesu nastoluju otázku: s pracujúcim ľudom a pokrokovými duchovnými, alebo s tými, čo zrádzajú Republiku. In: Ľud, Ústredný orgán Strany slovenskej obrody, roč. 3, piatok 14. 4. 1950, č. 87, s. 1 – 2 a ŠEVČÍK, Ján: Čo je „cisárovo“ nepatrí Vatikánu, ale Republike. In: Ľud, Ústredný orgán Strany slovenskej obrody, roč. 3, nedeľa 16. 4. 1950, č. 89, s. 1 – 2. Článok Jána Ševčíka prebrala aj Pravda, ktorá ho publikovala 18. apríla 1950.

518 Rády a kongregácie semeníštom rozvratných protištátnych akcií. Rádovi kňazi vyvíjali činnosť proti Republike podľa pokynov Vatikánu. In: Obrana ľudu, Ústredný denník Československej armády, roč. 6, nedeľa 2. 4. 1950, č. 79, s. 1 a 4.

519 V službách Vatikánu pripravovali nástup fašizmu v ČSR. In: Obrana ľudu, Ústredný denník Československej armády, roč. 6, utorok 4. 4. 1950, č. 80, s. 1 a 4.

520 Miesto božieho milosrdenstva – teroristické akcie. Tretí deň procesu so špionážnou skupinou rehoľných kňazov. In: Obrana ľudu, Ústredný denník Československej armády, roč. 6, streda 5. 4. 1950, č. 81, s. 4.

týchto „milosrdných bratov“ nemožno ináč nazvať, ako vlkov v kňazskom rúchu, ktorí namiesto hlásania mieru a pokoja, zapredali sa do tábora podpaľačov novej svetovej vojny.⁵²¹ Ján Jonák v piatok 7. marca v článku Vatikánski šíritelia ohňa a meča hodnotil vtedy už odsúdených rehoľníkov ako nepriateľov štátu, ktorí sa usilujú všetkými dostupnými prostriedkami, vrátane násilia, nastoliť kapitalistický poriadok. Zradný kňaz žehná pravou rukou veriacich v chráme, ale zároveň „myslí na to, ako tou istou rukou vydá ukrytý samopal nepriateľom pracujúceho ľudu, aby ním zabíjali drobných statočných ľudí, ktorí sa stavajú proti kapitalistickému útlaku“.⁵²² Vo Veľkonočnom čísle denníka na titulnej strane dostal priestor rozhovor pápežského preláta Jana Sobotu z Poděbrad s redaktorom Československého rozhlasu a vyjadrenia vojakov, ktorými reagovali na proces s rehoľníkmi.⁵²³ Denník tiež reaguje na likvidáciu kláštorov z 13. na 14. apríla 1950, že rehole je potrebné likvidovať kvôli ich nepriateľskému postoju a hlavne činnosti voči režimu, a odvoláva sa pritom aj na proces s desiatimi rehoľníkmi, ktorý to jasne dokázal.⁵²⁴

Týždenník Hlas ľudu priniesol prvú správu o procese až 9. apríla 1950 na stránke venovanej témam Zo života strany. Obmedzil sa iba na konštatáciu, že proces s rehoľníkmi sa skončil, podávajúc konkrétnu výšku trestov jednotlivých odsúdených rehoľníkov.⁵²⁵

Nové slovo, týždenník pre politiku, kultúru a hospodárstvo, nevenoval procesu s rehoľníkmi samostatný článok. Ladislav Porjes však v príspevku s názvom Republiku si rozvracať nedáme! Sa zamýšľa nad

521 Štátny súd v Prahe vyniesol rozsudok nad zradnými rádovými kňazmi. Mastilák doživotne, Machalka a Šilhan 25 rokov, ostatní od 2 do 20 rokov ťažkého žalára. In: Obrana ľudu, Ústredný denník Československej armády, roč. 6, štvrtok 6. 4. 1950, č. 82, s. 1 a Predposledný deň procesu ukázal hĺbku zločinnej politiky Vatikánu. „Zázraky“ mali podporiť politické ciele cirkevnej hierarchie. In: Obrana ľudu, Ústredný denník Československej armády, roč. 6, štvrtok 6. 4. 1950, č. 82, s. 1, s. 4.

522 JONÁK Ján: Vatikánski šíritelia ohňa a meča. In: Obrana ľudu, Ústredný denník Československej armády, roč. 6, piatok 7. 4. 1950, č. 83, s. 1.

523 Namiesto mieru a lásky rinčali vražedný mi zbraňami. Pápežský prelát Dr. Ján Sobota k rozsudku nad zločinnými rehoľníkmi. Zvýšená bdelosť a ostrážitosť – odpoveď vojakov na vlezradu špiónov Vatikánu. In: Obrana ľudu, Ústredný denník Československej armády, roč. 6, Veľká noc 1950, č. 84 – 85, s. 1.

524 Pomýlené poslanie reholí a kláštorov v ČSR. In: Obrana ľudu, Ústredný denník Československej armády, roč. 6, 20. 4. 1950, č. 93, s. 4.

525 Dr. Mastilák: doživotný žalár. In: Hlas ľudu, Orgán Krajského výboru KSS v Prešove, roč. 6, 9. 4. 1950, č. 14, s. 2.

viacerými súdnymi procesmi, ktoré odhalili nielen jednotlivé zločiny, ale „pevne späťu reťaz komplotu proti Sovietskemu sväzu a krajinám ľudovej demokracie“. Pápežskú internunciatúru autor článku nazýva „špio-nážnou agentúrou Wall-Streetu“ a na margo Mastiliaka tvrdí, že spolu s vladykom Gojdičom a baziliánom Mariánom Potašom prechovával a pomáhal „benderovským vrahom“ a spolu s redemptoristom Petrom Konkolom zasa zrádzal hrdinské Slovenské národné povstanie. Kladie tiež otázku, či je možné nazývať perzekúciou náboženstva to, „keď bol absolvent východného pápežského ústavu, doktor špionážnych vied proti SSSR Mastilák, odsúdený za špionáž, ukrývanie a prevádzanie benderovcov cez naše územie a za zradu Slovenského národného povstania“. Hneď si však aj odpovedá, že „to nie je perzekúcia náboženstva, to je iba spravodlivý trest za hanebné zločiny“.⁵²⁶ N. Charin zasa píše o Vatikáne ako nástroji podnecovateľov vojny, keďže sa, podľa jeho názoru, aktívne zúčastňuje na politickom boji a vystupuje vždy na strane reakčných vlád. Na margo Československa a procesu s desiatimi rehoľníkmi v duchu komunistickej ideológie píše: „V Československu bol nový krach Vatikánu v znamení procesu s 10 katolíckymi kňazmi, usvedčenými zo zrady, špionáže a organizácie teroristických činov. Veľmi pozoruhodné je to, že niektorí z obžalovaných, ktorí boli špiónmi Vatikánu, boli predtým v službách gestapa. Zločinná činnosť Vatikánu, namierená proti demokratickým štátom, má teda len jediný výsledok – napomáha k ďalšiemu odhaleniu vysokých kruhov katolíckej cirkvi ako vykonávateľa vôle anglo-amerického imperializmu.“⁵²⁷ Krátku zmienku o Mastiliakovi nájdeme ešte aj v príspevku z decembra 1950.⁵²⁸

Hlasnou trúbou komunistických strán boli noviny Za trvalý mier, za ľudovú demokracii!, ktoré síce procesu s rehoľníkmi nerobili veľkú publicitu, ale aj tých niekoľko riadkov hovorí veľmi veľa. Krátky článok s názvom Nová porážka Vatikánu v Československu hodnotil proces takto:

526 PORJES, Ladislav: Republiku si rozvracať nedáme! In: Nové slovo. Týždenník pre politiku, kultúru a hospodárstvo, roč. 7, 1. 5. 1950, č. 17, s. 268 – 269.

527 CHARIN, N.: Vatikán nástrojom podnecovateľov vojny. In: Nové slovo. Týždenník pre politiku, kultúru a hospodárstvo, roč. 7, 5. 5. 1950, č. 18, s. 289 – 290.

528 PORJES, Ladislav: Krach sprisahania vysokej cirkevnej hierarchie a Vatikánu. In: Nové slovo. Týždenník pre politiku a kultúru, roč. 7, 12. 1950, č. 49, s. 770. Autor okrem toho, že františkána Jana Urbana nesprávne nazýva dominikánom, spomína okrem Mastiliaka aj ďalšieho redemptoristu – Petra Konkola.

„V Praze se konal soudní proces s desetičlennou skupinou katolíckých kněží v čele s třemi vysokými církevními hodnostáři s pravomocí biskupa. Obžalovaní se zabývali přípravou ozbrojeného povstání, špionáží a organizováním sabotáží, zvláště na venkově. Rovněž se snažili rozložit mládež a vychovat z ní zrádce lidové demokratické republiky. V čele celé této činnosti stáli diplomatictí zástupci Vatikánu u československé vlády.

Pod tíhou důkazů a vzájemně se usvědčujících výpovědí byli hlavní obžalovaní nuceni doznat svou vinu. Přiznali také, že instrukce Vatikánu dostávali od nejvyšší hierarchie. Jako k poslednímu prostředku sáhli k organizování podvodných zázraků.

Jménem pracujícího lidu Československa dal státní soud pádnou odpověď těm, kdož chtěli kláštery v Československu proměnit v nástroje imperialistického válečného štvání a zneužívat svého diplomatického postavení. Nepřátelé míru – agenti Vatikánu – utrpěli novou porážku.⁵²⁹

O procese informovala aj cirkevná tlač, ktorá bola už, samozrejme, pod kontrolou komunistov. Vo Vestníku katolíckého duchovenstva v článkoch s veľavravnými názvami ako napríklad *Na cestě zrady* či *Zneužili náboženství i svého poslání* bolo jasne vyjadrené, akú líniu podporovala redakcia Vestníka. Autormi článkov a ohlasov boli spoľahliví „pokrokoví“ kňazi (Ferdinand Pur, Josef Kasan, Kamil Kabourek, Jaroslav Rauwolf) a komunisti. Čitateľom bol ponúknutý aj uverejnený znalecký posudok profesora Antonína Hobzu a fotografie z procesu, na ktorých je aj o. Mastiliak.⁵³⁰

Informácie z procesu s desiatimi rehoľníkmi sa objavili aj v Katolíckych novinách. Najprv bola 9. apríla 1950 pretriasaná škodlivosť spôsobu života, ktorý rehoľníci viedli v kláštoroch, pretože tento proces dokázal, že jednotlivé kongregácie a rády mali konkrétne úlohy, ako škodiť ľudovej demokracii v Československu. Dňa 16. apríla 1950 noviny opäť zopakovali falošné obvinenia, ktoré verejne zazneli počas procesu a masovokomunikačnými prostriedkami boli prezentované ako pravdivé. O Mastiliakovi sa uvádza: „*Státní soud v Praze vzal za prokázané, že na doživotí odsouzený Jan Mastilák je absolventem východního ústavu v Římě a že je tudíž školeným vyzvědačem ve službách Vatikánu. Za války byl poslán na Slovensko, kde se měl vetřít mezi partyzány, aby*

529 Nová porážka Vatikánu v Československu. In: Za trvalý mír, za lidovou demokracii! Orgán informačního byra komunistických a dělnických stran. Pátek, 7. 4. 1950, č. 14 (74), s. 4.

530 Vestník katolíckého duchovenstva, roč. 2, 1950, č. 5.

je mohl zradit. Špionáž prováděl i proti Rudé armádě, kam se vetřel jako tlumočník. Později byl přeložen do Obořiště a i tam podporoval bande-rovce a usnadňoval jim přechod našim územím do zahraničí.⁵³¹

Základné informácie o procese priniesli aj periodiká v zahraničí. Jedným z nich bol napríklad rumunský denník Scanteia, o čom verejnosť na Slovensku informovali noviny Lud.⁵³²

Po skončení procesu sa uskutočnila záverečná konferencia, tak, ako to bolo dohodnuté na porade 25. marca 1950, na ktorej sa zúčastnili všetci, ktorí spolupracovali na procese, a tiež Hendrych, novinári, zástupcovia filmu a rozhlasu. Boli dané ďalšie inštrukcie ako postupovať, aby sa proces naďalej využíval v komentároch, článkoch, rozhlase atď. Plán a tézy na ďalšie využitie procesu mal ešte pripraviť Neuls a prejednať ich mali Klos a Hub.

Keď sa 6. apríla 1950 stretol Karel Klos s Neulsom, preberali ďalšie kroky v propagačnej kampani.⁵³³ V ten deň sa uskutočnila na ministerstve spravodlivosti aj gremiálna porada. Oddelenie III/6 –, pracovali v ňom Blažek, Neuls, Lacina a Lelek –, dostalo aj úlohu zabezpečiť „propagační využití procesu s řeholníky. (Tisk, rozhlas, film) Brožura o procesu (asi týden) – Neuls. Kronika pro Práci, článek pro měsíčník D 50 Lacina“: O deň neskôr sa opäť na gremiálnej porade konštatovalo, že „řízení tiskové a rozhlasové kampaně o procesu s veležrádnými řeholníky“ má zabezpečiť Neuls.⁵³⁴

Podobné informácie uvádza v hlásení zo 6. apríla aj František Hub: „Večer porada s novináři o propagačním programu do úterka příštího týdne (Ohlas na proces z řad dělnictva, rolnictva, kněžstva – otištění resolucí a pobouření pracujícího lidu nad veležrádnou činností, úvodníky a zásadní články v denním tisku.)“⁵³⁵

531 Katolické noviny, roč. 2, č. 16, 16. 4. 1950, s. 2. Pozri tiež MLADÝ, Pavel: Redemptoristé v Českých zemích 1848 – 1968. Diplomová práce. Ostrava : Filozofická fakulta Ostravské univerzity, katedra historie, 2002, s. 152.

532 Špekulujú s náboženským cítením veriacich. Rumunský časopis Scanteia k pražkému procesu s rádovými kňazmi. In: Lud, Ústredný orgán Strany slovenskej obrody, roč. 3, sobota 15. 4. 1950, č. 88, s. 1.

533 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 18, a.j. 120. MS - DHKK. Hlásení č. 79 ze dne 6. 4. 1950.

534 NA, f. ÚV KSČ, 100/52, sv. 19, a.j. 128. MS – ZP III. odb. Zápis o gremiálnej porade s prednosta III. odb. 6. 4. 1950 a Zápis o gremiálnej porade s prednosta III. odb. 7. 4. 1950.

535 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 8, a.j. 47. DZOI. Denní hlásení ministrovi spravodlnosti A. Čepičkovi. Praha 6. 4. 1950.

Ešte desať dní po procese pokračovalo „usmerňovanie“ novinárov zo strany komunistov. Tak ako to už bolo predtým naplánované, proces mal dať „dôkazy“ pre ďalšiu likvidáciu kláštorov a rehoľných komunit. Hneď večer, po smutne známej tzv. barbarskej noci, keď boli z 13. – 14. apríla 1950 komunistami zlikvidované mnohé kláštorné komunity, uskutočnila sa tlačová konferencia, o ktorej 15. apríla referoval Růžička Čepičkovi: *„Večer (14. 04. 1950) se zúčastnili s. Dr. Čížek, Dr. Hruban, Růžička a s. Brožová tiskové konference v Ústředním svazu novinářů, kterou pořádal soudruh Hub za účelem prohloubení kampaně v akci “K“. Předložili jsme novinářům za tím účelem materiál o činnosti klášterů. Bylo rozhodnuto uveřejnit články na tato thema, ježto v sobotu a v neděli 15. a 16.IV.1950 a postupně celý příští týden.“*⁵³⁶

IV.2.2. Propagačná brožúra o procese

Propagačná brožúra o procese nebola žiadnou novinkou. Bol to už vyskúšaný a osvedčený prostriedok na mediálnu kampaň, takže sa netreba čudovať, že naši komunisti sa dohodli na vydanie brožúry o procese s rehoľníkmi. Stalo sa tak 25. marca 1950, na porade na ministerstve spravodlivosti. Za jej obsah mala zodpovedať táto komisia: Miroslav Dvořák z rozhlasu, Průša a Hub zo SÚC, a za ministerstvo spravodlivosti Neuls a prokurátor Střída. Neuls sa mal postarať, aby v komisii bol aj člen propagačného oddelenia ÚV KSČ. Výber a usporiadanie materiálu v brožúre mali mať dokumentárny charakter, na čo sa mal využiť aj fotografický materiál. Na základe predchádzajúcich procesov proti rehoľníkom a na základe procesu Augustin Machalka a spol. sa malo dospieť k usvedčeniu Vatikánu z rozvratnej činnosti aj proti ľudovej demokracii v Československu. Podľa komunistov Vatikánu v tejto činnosti výdatne pomáhali práve a najmä rehoľníci. Brožúra mala byť napísaná príťažlivým štýlom a jej vydanie sa plánovalo hneď po zakončení procesu. V akom náklade mala byť vydaná, sa na porade nehovorilo. Nová komisia mala prvý raz rokovať už 26. marca, aby sa čím skôr dohodla na obsahu brožúry. Presný návrh na usporiadanie brožúry podľa

536 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 14, a.j. 93. DZCO. 72. zpráva. Denní hlášení církevního oddělení státní prokuratury ministromi spravedlnosti A. Čepičkovi. Praha 15. 4. 1950 a VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 8, a.j. 47. DZOI. Denní hlášení ministromi spravedlnosti A. Čepičkovi. Praha 14. 4. 1950.

návrhu komisie mal predložiť Neuls najneskôr v stredu, hoci práca nad brožúrou sa mala začať ihneď. Na grafické a technické spracovanie brožúry si mali členovia komisie nájsť vhodného grafika.⁵³⁷

Redaktor rozhlasu Miroslav Dvořák viedol už v nedeľu večer prvú schôdzu komisie, ktorá mala pripraviť spomínanú propagačnú brožúru. Na porade boli prítomní aj Průša, Střída a Neuls. Chýbal iba František Hub. Komisia sa dohodla, že brožúra bude mať názov *Domy pokory ve službách dolarů*. Úvod mal ukázať dôvody na jej vydanie, načo chceli použiť materiál o histórii kláštorov zhromaždený Hubom. Potom sa brožúra mala venovať priebehu tohto procesu využívajúc pritom materiál o údajnej trestnej činnosti kláštorov a rehoľníkov. Rozsah brožúry nebol síce ešte stanovený, ale plánovalo sa, že vyjde 7. apríla a hneď na druhý deň mala byť distribuovaná na knižný trh. Za grafickú úpravu a usporiadanie brožúry bol zodpovedný Neuls.

V pondelok 27. marca 1950 sa u Karla Klosa stretli Hendrych, Hub, Franěk a Neuls a okrem propagačnej kampane v tlači rokovali aj o brožúre. Hendrych pritom upozornil prítomných, že vydanie brožúry pripadlo na veľmi zlý čas, pretože na plánovaný deň bude práve Biela sobota. Tento dátum, podľa neho, nepripadal do úvahy, a preto navrhol, nech brožúra vyjde do piatich dní po procese, teda v utorok 11. apríla.⁵³⁸ V ten istý deň ešte Průša informoval o priebehu príprav na brožúre aj Housku.⁵³⁹

Cirkevná šesťka ÚV KSČ sa 31. marca zaoberala aj procesom s desiatimi rehoľníkmi, ktorý sa práve v ten deň začínal. Na margo brožúry sa skonštatovalo, že vyjde po procese, bez špecifikácie presného dátumu a jej cieľom bude pripraviť „*veřejnost na zákrok proti řádům, který je plánován na první dny po velikonočních svátcích*“.⁵⁴⁰

537 NA, f. MS. KA. kr. 218 Kritika procesu Machalka a spol. Zápis o poradě o procesu "ř", konané dne 25. března na ministerstvu spravedlnosti a AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Machalka Augustin a spol. Operativní podsvazek I. Zápis o poradě o procesu M a spol. konané dne 25. března (1950) na ministerstvu spravedlnosti. Ten istý dokument je aj vo VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 14, a.j. 91.

538 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 18, a.j. 120. MS - DHKK. Hlášení ze dne 27. 3. 1950.

539 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 7, a.j. 44. DHSaKO. Hlášení prednostu sekretariátu Vladimíra Průši za den 27. 3. 1950.

540 Zápis schůze církevní komise ÚV KSČ jednající o procesu s představiteli církevních řádů, delegaci kněží do SSSR, postupu KSČ proti ordinářům, pře-

Z hlásení Františka Huba ministrovi bolo jasné, že naplánovaný termín vydania brožúry sa nestihne. Najprv 3. apríla informoval, že musel urgovať u Dvořáka prvú časť textu, ktorú mu nepriniesol na recenziiu. Dvořák sľúbil, že tak urobí v stredu ráno. Dňa 4. apríla písal, že u Dvořáka opäť urgoval prvú časť brožúry o procese, ale Dvořák presunul dodanie brožúry na štvrtok ráno. „*Urychlení zdůrazněno také s. Neulovi, který sdělil, že grafická úprava se již připravuje.*“ Brožúra mala byť vydaná v Orbise. V stredu 5. apríla už Dvořák oznámil, že brožúru predloží až v piatok večer. To sa aj stalo. Vtedy sa ešte uvažovalo o jej slovenskom vydaní, hoci už výrazne „horeli termíny“. V hlásení za sobotu 8. apríla sa Hub musel opäť sťažovať, pretože musel u Dvořáka urgovať ďalšiu časť rukopisu brožúry. Dvořákovi uložili, aby rukopis „*dodal k rukám s. ministra*“, čo síce prisľúbil, ale rukopis Hubovi neposkytol. To už bolo jasné, že brožúra nebude vydaná v plánovanom termíne. Práve v deň, keď mala byť vydaná, teda 11. apríla 1950, Hub informoval Čepičku, že s Dvořákom prejednal predložené kapitoly rukopisu brožúry, ale bolo mu „*doporučeno propracování celé řady míst, dále vyhledání vhodnějších partií výsledků, správné označování církevních hodností a úřadů, vyhnutí se paušálním útokům na církev*“. Dvořák sľúbil dodať ďalšie kapitoly ešte v ten istý večer. O tri dni Hub hlásil ministrovi, že robil recenziiu ďalšej časti propagačnej brožúry o procese od Dvořáka.⁵⁴¹

Podľa zápisov z gremiálnych porad aj Neuls stále pracoval na príprave propagačnej brožúry, ale aj tak nevyšla v dohodnutom termíne. Vyplýva to z porady námestníkov SÚC, na ktorej v stredu 12. apríla sa konštatovalo, že vo štvrtok 13. apríla sa v tejto veci malo uskutočniť rokovanie s Miroslavom Dvořákom⁵⁴² a v piatok mal Hub predložiť pripravenú brožúru ministrovi Čepičkovi.⁵⁴³ Vo štvrtok 13. apríla bola brožúra opäť zaradená ako 6. bod programu schôdze námestníkov

stupu řeckokatolíků na pravoslaví a o návrhu na uspořádání mezinárodního sjezdu všech církví. 31. 3. 1950, Praha. In: Církevní komise, s. 409.

541 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 8, a.j. 47. DZOI. Denní hlášení ministrovi spravedlnosti A. Čepičkovi. Praha 3., 4., 5., 7., 8., 11., 13. a 14. 4. 1950.

542 Pravdepodobne šlo o pracovníka spravodajského oddelenia Československého rozhlasu.

543 NA, f. SÚC, inv. č. 94, kart. 23. Zápis z porady náměstků konané 12. dubna 1950. Praha 13. 4. 1950.

SÚC. Prítomní boli Plíhal, Rajmund Habřina⁵⁴⁴, Dolek⁵⁴⁵, Hub, Bauer a Štěpánek. Znova sa konštatovalo, že Hub v piatok predloží brožúru na schválenie ministromi Čepičkovi⁵⁴⁶, čo sa potom aj stalo.

Hub však bol veľmi nespokojný s textom, ktorý zostavil Dvořák. „*Provedena recense celé brožury o procesu. S. Dvořákovi jsem sdělil, že mám k brožuře zásadní výhrady, poněvadž není dosti přesvědčivá, je neurovnaná a je šitá "horkou jehlou."* Podstatné části jsou vynechány a na mnoha stranách je vypočítáván detailně majetek jednotlivých klášterů. Mimo to je v brožuře málo partií přímých výsledků, které působí nejpresvědčivěji. Na př. celý Mastilák – nejdůležitější obžalovaný – je jen komentován. Také nemá smysl vyzdvihovat v brožuře Husa a Wiklefa. Brožura potřebuje přepracovat – sděleno s. Dvořákovi.⁵⁴⁷

Pravdepodobne poslednú správu o chystanej propagačnej brožúre, pripravenej s problémami, nachádzame v zápisnici z porady cirkevnej koordinačnej komisie, ktorá sa konala 22. mája 1950. Mazačová k tomu doslovne zapísala: „*Byl vznesen protest proti vydání této brožury bez předchozího schválení Církevní koordinační komise. Zvolán byl s. Neuls, který měl tuto věc na starosti, aby vysvětlil, proč neuvědomil Církevní koordinační komisi dříve, než dal brožuru vytisknout. S. Neuls prohlašuje, že to udělal z nedostatku času, ale že brožuru viděl s. ministr Čepička a s. Hub. 4 připomínky s. Huba nebyly realizovány. S. Neuls předloží Církevní koordinační komisi. S. Hub sám oznámil s. Neulsovi, že má brožuru ještě dát k nahlédnutí s. Čížkovi. Toto učiněno nebylo. Věc bude ještě prodebatována v příští poradě.*“⁵⁴⁸ Potom sa správy o tejto brožúre končia, a nie je jasné, či Neuls bol disciplinárne stíhaný za tento „svojvoľný“ postup. Nie je tiež známe, ako ju prijal Čepička a koordinačná komisia,

544 Na SÚC bol prednostom katolíckeho oddelenia. VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 7, a.j. 42. Denní zprávy Jaroslava Havelky, náměstka SÚC (1949 – 1950) (Ďalej: DZJH). Denní hlášení č. 32. Praha 28. 11. 1949.

545 V decembri 1949 nastúpil na SÚC ako vedúci II. odboru. VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 7, a.j. 42. DZJH. Denní hlášení č. 47. Praha 14. 12. 1949. Pôvodným povoláním bol učiteľ.

546 NA, f. SÚC, inv. č. 94, kart. 23. Zápis z porady náměstků. Praha 13. 4. 1950.

547 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 8, a.j. 47. DZOI. Denní hlášení ministromi spravedlnosti A. Čepičkovi. Praha 17. 4. 1950.

548 NA, f. MS. KA. kr. 58. Zápis z porady Církevní koordinační komise, která se konala dne 22. května 1950 za přítomnosti ss. Putníka, Zieglera, Cíchy, Havelky, Průši, Čížka, Pechouškové a Košaře. Dokument bol publikovaný v: LETZ, R. (Ed.): Dokumenty, s. 54 – 55.

eventuálne aké k nej mali výhrady. Nemožno dokonca určiť ani presný deň, kedy bola brožúra dodaná do tlače a následne na knižný trh.

Treba ešte uviesť, že verzia propagačnej brožúry,⁵⁴⁹ ponúknutá širokej verejnosti sa v podstate zhodovala s prvotnými predstavami jej tvorcov, ale určite by bolo veľmi zaujímavé poznať, čo si o nej mysleli jej tvorcovia. V každom prípade je jasné, že brožúra mala už iný názov, možno menej provokatívny ako pôvodný, o nič menej však tajomný. Jej autori ju nazvali *Co se skrývalo za zdmi klášterů*. Ako autori neboli uvedení členovia celej komisie, ale iba jej dvaja členovia, ktorí sa asi najviac podieľali na zostavení brožúry. Boli to Jindřich Neuls a Miroslav Dvořák. Brožúru vydalo Ministerstvo informací a osvěty v Prahe v máji 1950 v náklade 15 500 výtlačkov, vo vydavateľstve Orbis. Jej predajná cena bola nízka – 23 Kčs.

Už úvodné slová prezidenta republiky Klementa Gottwalda v nej naznačovali, v akom duchu sa bude niesť celá 150-stranová brožúra a jej argumentácia: *„My k boji za záchranu míru přispíváme hlavně tím, že budujeme u nás socialismus a že na vlastní půdě odhalíme všechno, co ještě napomáhá válečnému štvání nebo přípravám války, že budeme odhalovat naši reakci. Budovat socialismus, potřit a rozbít reakci, izolovat ji, ukázat lidem její hnusnou tvář, to je náš přínos pro udržení míru.“* V tomto duchu sa pokračovalo aj v úvode nazvanom *Ve jménu Vatikánu proti vlastnímu lidu*, kde vraj pertraktovaný proces s desiatimi rehoľníkmi poodhrnul rúško nad tým, čo sa skrýva za múrmi kláštorov a kto sa maskuje rehoľným habitom. Vraj, pracujúci ľud sa s odporom a pohrdaním odvracia od Vatikánu, *„inspirátora a organisátora rozvratné činnosti svých řeholí“* i cirkevnej hierarchie. Brožúra si preto dala úlohu, že chce byť *„především bojovou výzvou k ještě větší bdělosti a ostražitosti“*.

V nasledujúcich pätnástich kapitolách, ktoré sú obohatené fotografiami a propagandistickými kresbami, je publikovaný priebeh hlavného pojednávania a kardinálne dôvody, žiaľ, predovšetkým, ideologické, prečo sa činnosť odsúdených rehoľníkov považovala za nezákonnú. Kapitola venovaná redemptoristom má názov *Východní „poslání“ redemptoristů*. Začína sa svedeckou výpoveďou redemptoristu Františka Nováka, ktorá je však vytrhnutá z kontextu a sú v nej vynechané pasáže, bez ktorých

549 NEULS, J. – DVOŘÁK, M.: *Co se skrývalo za zdmi klášterů*. Praha : Ministerstvo informací a osvěty, 1950.

sa jeho výpoveď chápe inak.⁵⁵⁰ Autorom to však evidentne neprekázalo, lebo práve preto mohli lepšie poukázať na to, že podobne ako svedok Novák aj odsúdení Mastiliak s Blesíkom sa nechceli priamo priznať, že „jejich řád má speciální úlohu při provádění špionáže ve východních zemích“. „Perlou“ je aj ďalšie tvrdenie, že vraj „jenom po částech přiznávali, že obnovení snah spojit řecké katolíky s římskými napadlo Vatikán po Velké říjnové revoluci proto, aby měl k dispozici širší síť špiónů a větší počet oddaných sluhů, ochotných bojovat proti osvobozenému pracujícímu lidu“. Podobné nepravdy na Mastiliakovu osobu je zbytočné ďalej komentovať, pretože už boli vysvetlené v predchádzajúcich kapitolách, ale za zmienku stojí záver tejto argumentácie, ktorý je takisto nepochybne skvelou „perlou“: „I on po zatčení sľboval, že už bude věrný naší republice. Nemůžeme mu však důvěřovat – nás nepřesvědčí pozdní sľiby tak zarytých nepřátel, jakým je beze sporu Jan Mastilák.“ Čo k tomu ešte dodať...?!

V brožúre je jedna kapitola venovaná Čihošťskému zázraku, vraj „vo svetle nových dokumentov“, hoci žiadne nové dokumenty a argumenty tam nenájdeme. Autori vložili do textu brožúry aj posudok Hobzu a záverečné reči prokurátorov Čížeka, Urválka a Brožovej, ale nie doslovne, v plnej verzii, ako boli prednesené pred senátom Štátneho súdu. Nasleduje kapitola o „spravedlivém rozsudku“ s názvom *Republiku si rozvracet nedáme*. Do brožúrky autori nemohli neumiestniť aj ukážky „spravodlivého hnevu a rozhorčenia“ verejnosti v podobe listov, článkov z novín a aj z rozhlasového vysielania. V sprievodnom texte autorov k Ohlasu procesu okrem iného sú aj takéto vyjadrenia: „Jiný ohlas můžeme ovšem zaznamenanat ve vatikánském rozhlase a v tom tisku a rozhlasu, který je majetkem válečných štváčů. Jaké lži a pomluy mobilisovali naši nepřátelé proti republice! Je však zbytečné s nimi polemisoval. Sám průběh procesu a doznání všech obžalovaných jsou našim nejpřesvědčivějším argumentem.“

Brožúra sa končí citáciou správy ČTK z 18. apríla 1950, ktorá komentovala likvidáciu kláštorov a rehoľných komunít v noci z 13. na 14. apríla 1950. Komunisti ju síce v období tajných príprav pracovne nazývali „akcia K“, ale verejnosti bola predstavená oveľa vznešenejšie, ako *Návrat katolíckých rádů k náboženskému poslání*. Tu pertraktovaný

550 Toto je možné tvrdiť na základe porovnia textu v propagačnej brožúre s textom v stenografickom zázname.

proces s desiatimi rehoľníkmi sa v ich plánoch skutočne vydaril ako precedens a je to viditeľné aj na tejto správe, uverejnenej na záver brožúry:

„V poslední době bylo zjištěno, že nástrojem zahraničních nepřátel republiky se staly katolické kněžské řády. Při soudním projednávání rozvratné protistátní činnosti bylo prokázáno, že v četných klášterech byli ukrýváni nepřátelští agenti, vyzvědači a dokonce vrahové. V klášterech byla odhalena skladiště zbraní, tajné vysílací stanice a mnohé kláštery se staly základnami vyzvědačské a rozvratné činnosti.

Zejména od vydání nových církevních zákonů, které učinily konec nadějším, že by světské duchovenstvo bylo možno dále pověřovati úkoly rozvratného rázu, předurčila reakční katolická hierarchie z rozkazu Vatikánu především mužské řády jako své hlavní pomocníky při uskutečňování svých rozvratných cílů.

Aby bylo znemožněno pokračování v této nepřátelské činnosti katolických řádů, bylo přikročeno k opatření, která znamenají návrat řádů k jejich původnímu a pravému náboženskému poslání. Poněvadž bylo zjištěno, že v prostorných klášterních budovách žilo vždy jen několik jednotlivců, kteří nepracovali a zabývali se ponejvíce štváním a pobuřováním, byly řády soustředěny do několika klášterů, kde budou mít možnost, aby se věnovaly ryze náboženskému poslání, podle zvláštních předpisů vlastní řehole.

Uprázdňené klášterní budovy budou dále sloužit především potřebám katolické Charity a sociálním a zdravotním účelům. Některé bude možno přeměnit na byty, jichž obyvatelstvo v okolí klášterů tak citelně postrádá.“

Návrat rehoľníkov po tom všetkom k ich pôvodnému a pravému náboženskému poslaniu vo väčšine prípadov znamenal, ak neboli odsúdení, zákaz verejného vykonávania kňazskej služby a rehoľného života. Mnohí rehoľníci však boli kvôli svojej viere a nekompromisným postojom odsúdení na dlhoročné odňatie slobody. Ešte aj dnes sa mnohé kláštorné budovy, hlavne vo väčších českých mestách, ktoré zabrala polícia, armáda či iné štátne inštitúcie, nevrátili pôvodným vlastníkom, a zdá sa, že sa už ani nevrátia.

IV.2.3. Film

V období, keď sa realizoval proces proti desiatim rehoľníkom, film ešte nebol tým, čím je dnes a čo je už pre nás bežné. Nebol síce na začiatku svojho vývoja, ale technicky neumožňoval to, čo dnes dokáže technický progres. Jedno je však isté, totiž, že film bol už vtedy využívaný ako dokumentárny prostriedok na zaznamenanie dôležitých udalostí. V prípade politicky motivovaných procesov sa pridružil ďalší veľmi silný argument – propaganda.⁵⁵¹ Prostredníctvom filmu divák, to čo čítal, alebo udalosť, o ktorej iba počul, mohol vidieť na „vlastné oči“. Iba okrajovo sa zamýšľal nad skutočnosťou, že tvorcovia určitého filmu, podobne ako novinári, môžu byť aj neobjektívni a ukázať iba to, čo je iba pre nich ideologicky korektné a správne.

Komunisti výdatne aj u nás využívali film nielen na propagandu novonastoleného politického, ale totalitného režimu, ale aj vlastnej politiky voči cirkvám, čo dokazujú aj dokumenty bývalého SÚC. Vladimír Průša napríklad napísal v hlásení za 15. marec 1950: „*Porada ve Státním filmu se šéfredaktorem Klimentem o filmování obou procesů*“⁵⁵². *Navrhoval jsem, aby materiál z hodonínskeho procesu byl točen pod zorným uhlém krátkého filmu, který by ukázal v dokumentárním snímku pravou tvář klášterů u nás. Šéfredaktor Kliment odmítl krátký film a materiál chce použít pouze do filmových novin. Navrhl jsem, aby bylo jednáno s ministrem Kopeckým a rozhodnuto natočit krátký dokumentární film, který by mohl přijít do pražských kin ve středu 5. dubna t.r.*“⁵⁵³ V ďalšom hlásení napísal: „*Porada s filmaři. V neděli odjel režisér do Hodonína, kde bude točit materiál pro film u soudu a dalších několik scén z jihomoravského kraje. V těchto dnech sejdu se ještě se s Klimentem a s Čížkem. Ve čtvrtek*

551 Aj v oblasti propagandy na poli filmu bol pre komunistov v Československu ideálnym, ale nedostihnuteľným vzorom Sovietsky zväz. Na túto tému pozri napríklad príspevky: KALINA, Ján L.: Do nového obdobia československého filmu. (Na okraj usnesenia predsedníctva ÚV KSČ). In: Nové slovo, Týždenník pre politiku, kultúru a hospodárstvo, roč. 7, 1. 5. 1950, č. 17, s. 271 – 273 a Za vysokú ideovú a umeleckú úroveň čs. filmu. Usnesenie predsedníctva Ústredného výboru KSČ o tvorivých úlohách československého filmu. In: Práca, denník Revolučného odborového hnutia, roč. 5, štvrtok 20. 4. 1950, č. 106, s. 5.

552 Tu mal pravdepodobne na mysli proces o Čihošti a Hodonínsky proces. Pozn. autora.

553 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 7, a.j. 44. DHSaKO. Hlásenie prednostu sekretariátu Vladimíra Průši za den 15. 3. 1950.

bude promítnut nafilmovaný materiál spoločne s dokumentárnym filmom ministerstva vnútra o kláštorech v Nové Říši a Želivě. Na této poradě bude stanoven další postup.⁵⁵⁴

O důležitosti procesu s rehoľníky komunisti nemali pochyb, preto aj z tohto dôvodu sa rozhodne rávalo s výrobou propagačného filmu. O výrobe podobného filmu o kláštorech sa začalo uvažovať už v januári 1950. Aj účastníci porady konanej 24. marca 1950 na ústrednom sekretariáte KSČ sa venovali propagácii súdnych procesov, a to práve a aj prostredníctvom filmu. Najviac sa k tejto oblasti vyjadroval Gustav Bareš, ktorý podľa zápisu na porade poznamenal: „*Při natáčení filmů o procesech je třeba opatrnosti, aby se neobjevil opačný účinek, poněvadž jsou zkušenosti, že jakmile se obžalovaný objeví jako člověk, lidé jsou náchylni ho litovat. Doporučuje natáčet jen části z jednotlivých procesů. Z procesu o řádech doporučuje natočit krátký film, který by zachycoval i jejich zakuklenost, ukazoval tajemství řádů, nástroje inkvizice, skryše apod. i výsledky jejich nepřátelského jednání tak, aby to skutečně na lidi působilo. Dále doporučuje natočit dokumentární film o potřebě bdělosti a v té věci poukazuje na mosteckou věc (s bagrem).*“ Podľa tohto zápisu aj sám minister Čepička pripomenul, v súvislosti s tým čo Bareš povedal na konci, stavitelské procesy na Ostravsku. Po ňom sa k diskusi o filmoch pripojil aj Hendych, ktorý sa domnieval, že z procesu s rehoľníkmi bol bol najlepší polodlhý film, a preto ho aj odporúčal.⁵⁵⁵

Jednou z kľúčových osôb v propagačnej kampani, aj v oblasti filmu a rozhlasu bol aj Jindřich Neuls, ktorý spolupracoval s filmármi pri réžii filmových záberov. Svedčia o tom aj úlohy, ktoré dostal na porade 25. marca 1950. Mal zariadiť prítomnosť filmu a rozhlasu, o čom mal v utorok 28. marca v dopoludňajších hodinách podať správu. Počas procesu si už mali spojenie s filmom a rozhlasom zabezpečiť sami žalobcovia.⁵⁵⁶ S filmármi mali kontakt aj ďalší funkcionári, a to Hub, Čížek, Strída, Průša, Aleš a Košař, ktorí sa zúčastnili na porade s novinármi,

554 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 7, a.j. 44. DHSaKO. Hlásenie prednostu sekretariátu Vladimíra Průši za den 18. 3. 1950.

555 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 28, a.j. 180. Zápis o poradě konané 24. března 1950 u soudruha Bareše na ústředním sekretariátu KSČ. 24. března 1950.

556 NA, f. MS. KA. kr. 218 Kritika procesu Machalka a spol. Zápis o poradě o procesu “ř”, konané dne 25. března na ministerstvu spravedlnosti a AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Machalka Augustin a spol. Operativní podsvazek I. Zápis o poradě o procesu M a spol. konané dne 25. března (1950) na ministerstvu spravedlnosti. Ten istý dokument je aj vo VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 14, a.j. 91.

na ktorej sa hovorilo o filme z procesu, a aj Bernášek, s ktorým hovoril o filme Průša.

Napriek všetkému však nemáme veľa informácií o tom, ako sa konkrétne nakrúcal film, kto konkrétne prišiel so scenárom, kto tvoril realizačný filmársky štáb, kto film režíroval a pod. Nepochybne to boli ľudia, ak už nie oddaní novému režimu, určite však lojálni. Zo zachovaných dokumentov sa dozvedáme kusé informácie, týkajúce sa najmä technických záležitostí. Zástupcovia filmu sa s novinármi zúčastňovali na tlačových konferenciách, kde denne počuli hodnotenie tohto procesu a dostávali ďalšie smernice, ako pokračovať v práci. Pri nakrúcaní filmu použili minimálne dve kamery, čo je zrejmé z fotografického materiálu. Jedna bola umiestnená za senátom Štátneho súdu v rohu a snímala rehoľníkov, ktorí vypovedali pred súdom. Druhá kamera sa nachádzala na pravej strane od rehoľníkov sediacich na lavici obžalovaných a snímala senát. Počas procesu mal filmárov usmerňovať prokurátor Čížek. Budova Štátneho súdu na Pankráci mala nedostatok priestorov, preto filmári v čase prestávok používali tú istú miestnosť ako senát, čo sa však po procese hodnotilo veľmi negatívne.

Z denného hlásenia Františka Huba sa dozvedáme, že v utorok 4. apríla 1950 prerokoval s filmármi Freimanom a Klimentom urýchlenú úpravu filmu, ktorý keď bude zoradený, ihneď bude zvolaná komisia, aby urobila zostrih. Na druhý deň Hub hlásil, že „*se spravodajským filmem dohodnuto promítání negativu filmu na pátek večer a potom bude porada o scénáři, na níž přineseme ze III. odboru své podněty (vločky z klášterního života a funkce klášterů)*“.⁵⁵⁷ V ten istý deň, teda 5. apríla Plíhal hlásil, že bol na porade s Houskom, kde prerokovávali využitie procesu pre film. Ďalšie informácie k propagačnému filmu, žiaľ, v hlásení nepodáva.⁵⁵⁸

Premietanie filmu sa však v piatok neuskutočnilo. Hub to urgoval „*ve zpravodajském filmu*“ takže dostal prísľub, že premietanie negatívu z procesu sa uskutoční v sobotu o 10. hodine. Tento termín sa už podarilo dodržať. Hub o tom ministrovi písal v bode č. 8.: „*Prohlídka filmu z procesu, na několikeroú urgenci došlo k promítání surového negativního materiálu z procesu. Materiál se dá použít, ale musí být zpracován a doplněn vločkami. Na pátek 14.IV. má zpravodajský film připraveny pro*

557 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 8, a.j. 47. DZOI. Denní hlášení ministrowi spravedlnosti A. Čepičkovi. Praha 4. a 5. 4. 1950.

558 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 7, a.j. 43. DZJP. Denní hlášení č. 80. 5. 4. 1950.

žurnál záběry z procesu. Záběry jsou poměrně dobře udělány, až na to, že nejsou zvukové.⁵⁵⁹

Medzitým sa ešte určite uskutočnilo niekoľko porád, ale nemáme z nich záznamy. Z hlásenia Františka Huba za 17. apríl sa však ešte dozvedáme, že sa v ten deň zúčastnil na premietaní negatívu z filmu z procesu a následnej recenzie: „Dle předvedeného negativu se ukazuje, že přibližně jen asi 1/10 materiálu je použitelná. Jelikož bylo natočeno 4500 m je to asi 450 m – což by bylo po doplnění vložkami představovalo krátký film na 20 minut. Po té hned porada s filmaři – v tom smyslu projednána věc klášterů se s. Freimanem a Reimanem.“⁵⁶⁰

Poslednú informáciu o využití filmového dokumentárneho materiálu z procesu nachádzame v denných správach SÚC, ktorú dodalo III. oddelenie 19. mája 1950. V správe sa píše: „Režisér Otto Haas dokončil dokumentární film Pravda o církvi. Film, zachycující celý život církve u nás a vrcholící odhlasováním církevních zákonů, skládáním slibů a procesem s 10 řeholníky, je zdařilý.“⁵⁶¹

Počas hlavného pojednávania boli prítomným premietnuté aj propagačné filmy o premonštrátskych kláštoroch v Novej Říši a Želive, a film o Čihoštskom zázraku.

559 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 8, a.j. 47. DZOI. Denní hlášení ministrovi spravedlnosti A. Čepičkovi. Praha 7. a 8. 4. 1950.

560 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 8, a.j. 47. DZOI. Denní hlášení ministrovi spravedlnosti A. Čepičkovi. Praha 17. 4. 1950.

561 NA, f. SÚC, inv. č. 96, kart. 29. Tajná zpráva SÚC č. 110. Praha 25. 5. 1950.

IV.2.4. Rozhlas

Medzi komunikačné prostriedky, ktoré formovali verejnú mienku, patril aj rozhlas. Komunisti to veľmi dobre vedeli, preto aj toto médium mali pod kontrolou. Členmi propagačnej komisie, konajúcej od marca 1950 na SÚC, boli aj pracovníci rozhlasu, cez ktorých sa, samozrejme, dostávalo do éteru všetko, čo bolo na týchto poradách dohodnuté. Počas roka 1949 sa v týždenných správach ÚAV NF objavovali informácie o práci redaktora Akškenazyho, ktorý vo svojich reláciách a komentároch v Československom rozhlase veľa prispieval v kampani proti Vatikánu. Kvôli lepšej spolupráci Pošvic žiadal Plíhala, aby SÚC určil stáleho komentátora, ktorý by mohol v rozhlase oficiálne reagovať na aktuálne politické témy a kauzy. Zároveň požiadal aj o zasielanie dôverných správ o cirkevnej politike.⁵⁶² Hlásenie Josefa Plíhala zo SÚC za 10. marec 1950 informuje aj o ďalšej spolupráci s rozhlasom. Prítomní Plíhal, Cincibus, Pošvic, Havelka, Hub a Kadlecová v diskusii konštatovali, že Pošvic sa zúčastňuje denných porád, ale sú potrebné aj ďalšie opatrenia. Bolo dohodnuté, že „*rozhlas pripraví väčší pásma, ďalej nastuduje rozhlasovou hru o Fra Bobem, pokiaľ obdrží materiál z min.[isterstva] spravodln.[osti] a to tak, aby bola hotová do června t.r., kedy bude výročí prepadení pravosl.[avného] kostela v Resslově ulici, ďalej pripraví rozhlas 4 cykly prednášok a bude zařazovat do nedělních dopoledních vysílání kázání pokrokových duchovních*“. Zo strany rozhlasu sa zopakoval zaujímavý návrh. Jeho zástupcovia požadovali: „*a) komentátora, který by odpovědně podle potřeby komentoval církevněpolitické události (tak jako na př. Koťátko komentuje pro min.[isterstvo] zemědělství, Spáčil pro min.[isterstvo] financí, Nejedlý pro kulturněpolitické věci a pod.) a b) dodávání důvěrných zpráv SÚCu – existují-li, obdobně jako dostávají Monitor, Tajné zprávy z RP a pod.*“⁵⁶³ Neskôr sa ukázalo, že denné tajné správy SÚC nemohli byť rozhlasu poskytnuté ako celok, ale mohli z nich používať niektoré vybrané správy.

S rozhlasom spolupracovalo aj ministerstvo vnútra. Oddelenie BP/2 malo k dispozícii priestor na reláciu nazvanú Hovoří SNB, ktorá bola zameraná na širokú verejnosť a jej cieľom bolo, „*aby svojí tendencí působily ke spolupráci občanstva s SNB, informovaly o aktualitách týkajících se bezpečnostních otázek a vychovávaly ke kolektivní bezpečnosti*“.

562 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 7, a.j. 43. DZJP. Denní hlášení č. 55. Praha 6. 3. 1950.

563 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 7, a.j. 43. DZJP. Denní hlášení č. 60. Praha 10. 3. 1950.

Prax ukázala, že najpôsobivejšie boli konkrétne príklady zo súdnej siene, preto ministerstvo vnútra 14. marca 1950 žiadalo Štátnu prokuratúru o poskytnutie vhodného materiálu. Ako príklad relácie zaslalo ukážku spracovanú Františkom Adlerom, ktorý už skôr začal v tejto veci spolupracovať s prokuratúrou.⁵⁶⁴ Štátna prokuratúra posunula tento problém 27. marca na posúdenie Generálnej prokuratúre. V správe štátny prokurátor Ziegler konštatoval, že nemá podstatné námietky proti navrhovanej spolupráci, ale upozornil na fakt, že ministerstvo vnútra má dostatok materiálu, ktorý sa kryje s tým, čo je uložené na prokuratúre. Ďalej prosil, aby „*bylo vyžádáno zásadní vyjádření ministerstva spravedlnosti, též ve směru návrhu závodní organizace KSČ, svého času ministerstvu spravedlnosti zaslánému, v němž členové KSČ na státní prokuratuře navrhovali pořádání přednášek a instruktáží v závodech a u bezpečnostních složek, kde by nejširší veřejnost pomocí vybraných soudruhů informovali o nepřátelské špionážní, sabotážní a diversantské činnosti, aby tak byla zvýšena bdělost a ostrážitost v nejširších masách*“. Nakoniec žiadal, aby tieto návrhy Štátnej prokuratúry boli vyriešené čo najskôr, aj vzhľadom na posledné prejavy prezidenta republiky Klementa Gottwalda.⁵⁶⁵

V rozhlase, teda podobne ako v iných médiách, už fungovali mechanizmy alebo sa ešte len tvorili, vďaka ktorým komunisti preberali kontrolu nad týmto mienkotvorným médiom. Podobne ako v tlači a vo filme, aj v rozhlase mal byť vytvorený dostatočný priestor na propagáciu procesu s desiatimi rehoľníkmi. Prokurátor Čížek, v blízkosti ktorého počas procesu sedeli pracovníci z rozhlasu, mal ich inštruovať a riadiť nahrávanie. Neuls zasa s rozhlasom spolupracoval na réžii zvukových záberov. Pred procesom bolo v sále odborníkmi z rozhlasu prekontrolované ozvučenie, robili sa opatrenia na zlepšenie akustiky a do sály boli namontované špeciálne amplióny. Splnenie týchto úloh mal vykonať Ziegler.

Počas procesu sa robili porady, na ktorých o prenosoch z rozhlasu došlo k záveru, že je potrebné skontrolovať denne zostrih rozhlasového

564 NA, f. StP, (nespracované). Tiskové zprávy. Č.j. 233/36-50-BP/2. Ministerstvo vnitra na Státní prokuraturu v Praze vo veci Rozhlas – spolupráce se stát. prokuratúrou. Praha 14. 3. 1950.

565 NA, f. StP, (nespracované). Tiskové zprávy. Pres. 612-1/50. Státní prokuratura v Praze na Generální prokuratura v Praze, k rukám p. náměst. gen. prok. Dra Václava Aleše. Praha 27. 3. 1950.

vysielania. Touto úlohou poverili Housku a Huba.⁵⁶⁶ Celková práca rozhlasu bola po procese hodnotená veľmi pozitívne a niektorí dokonca hovorili, že bola najlepšia zo všetkých zúčastnených zložiek. Rozhlas bol, samozrejme, zapojený aj do propagačnej kampane po skončení procesu. Karel Klos na porade s Neulsom 6. apríla rozhodol, aby prejednal s Hubom „*vedení kampaně též pomocí kněží a zařídí dále v rozhlase natáčení rozhmluvy s pracujícími o jejich stanovisku k procesu Machalka a spol., resp. činu odsouzených.*“⁵⁶⁷

V rozhlase sa ešte pred začiatkom procesu uvažovalo aj s vystúpením obžalovaného rehoľníka Bartáka. To nakoniec bolo zamietnuté. Túto „službičku“ komunistom urobil pápežský prelát z Poděbrad Jan Sobota, ktorý 6. apríla 1950 vystúpil v relácii jedného z redaktorov Československého rozhlasu. Deň predtým sa o tomto vystúpení radili pracovníci SÚC Jan Dolek s Františkom Hubom a zdá sa, že práve Hub to nakoniec aj presadil v rozhlase. Bolo dohodnuté, že Sobota vystúpi v rozhlase o 10. h. a odpovie na vopred pripravené otázky. Po telefonickej rozhovore s Dolkom Sobota slúbil, že odpovie na všetky otázky a zdôrazní potrebu úzkej spolupráce Rímskokatolíckej cirkvi so štátom „*ku prospěchu obou a zajištění socialismu*“.⁵⁶⁸ Sobota v rozhlasovom vystúpení vyjadril poľutovanie nad trestnou činnosťou rehoľníkov odhalenou počas procesu, ktorá sa podľa neho vraj stala zdrojom pohoršenia pre jednoduchých veriacich. Ťažko budú aj naďalej veriť, že kláštory sú

566 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 7, a.j. 43. DZJP. Denní hlásenie č. 77. 1. 4. 1950 a VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 8, a.j. 47. DZOI. Denní hlásenie ministrovi spravodlnosti A. Čepičkovi. Praha 3. 4. 1950.

567 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 18, a.j. 120. MS - DHKK. Hlásenie č. 79. ze dne 6. 4. 1950.

568 Pre preláta Sobotu František Hub navrhol tieto otázky:

„1/ sledoval jste proces, který právě skončil?

2/ co vás na procesu nejvíce zajímalo?

3/ co soudíte o tom, že v klášterech byly nalezeny zbraně?

4/ který z obžalovaných podle vás je nejvýznamnější osobou (Brajto?)

5/ nepřekvapila vás skutečnost, že se zapletli do zpravodajské činnosti?

6/ jak posuzujete jednání Brajtovo?

7/ co soudíte o ostatních představených klášterů, např. Tajovském nebo Šilhanovi?

8/ je z procesu zřejmá spoluúčast Vatikánu?

9/ co soudíte o trestních výměrech?

10/ jaké poučení si musí vzítí církevní veřejnost z tohoto procesu?“

VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 8, a.j. 46. DZKO. Denní hlásenie ministrovi spravodlnosti A. Čepičkovi. Praha 5. 4. 1950.

domy modlitby, keď sa na posvätnom mieste, v chráme, našli zbrane. Svoj názor vyslovil aj o tzv. zázraku v Čihošti, kde ho najviac „bolelo“, že ho napriek jeho právnickému vzdelaniu nikto z kompetentných nepozval do cirkevnej komisie, ktorá bola poverená preskúmať pravosť tohto zázraku. Sám však na to dal aj odpoveď tvrdiac, že „*se tak stalo z nelibosti vůči mé osobě mým biskupem*“.⁵⁶⁹ Tieto slová sú zároveň vysvetlením, prečo bol pre komunistov taký zaujímavý a prečo aj mohol, ba chcel vystúpiť v rozhlase. Ani prelát Sobota a ani funkcionári komunistickej strany sa určite nechválili faktom, že ako reakciu na svoj prejav v rozhlase dostal Sobota niekoľko výhražných listov, ktoré boli postúpené Průšovi, a teda ŠtB, na vyšetrenie.⁵⁷⁰

Proces s rehoľníkmi pozorne sledoval aj Vatikánsky rozhlas, aj keď, pochopiteľne, nemohol mať podrobné informácie. Pravdepodobne na základe agentúrnych správ, skúseností s komunistickým režimom, a tiež, možno aj vďaka informáciám, ktoré prichádzali neoficiálnou cestou, mohol sa vyjadrovať k priebehu tohto procesu. Podľa hlásenia SÚC mal Vatikánsky rozhlas 2. apríla 1950 o procese tiež vysielat' toto: „*Necháme-li stranou charakter doznání, nezůstane ze zločinu obžalovaných nic jiného, než že zodpovědně vykonávali svou kněžskou činnost při čemž mohli i kritisoivat i postoj t.zv.lidové demokracie, na př. na poli výchovy, postoj vlády, který odporuje ostře zásadám a morálním principům. Úřední římský katolický tisk zdůrazňuje, že proti těmto duchovním je veden v Praze proces jen proto, že se nepoddali přání komunistické vlády, aby se dali využívat jako politické nástroje. Nebo jinými slovy: poněvadž byli věrni svému povolání.*“⁵⁷¹

Mesiac po likvidácii kláštorov, presne 15. mája 1950, Vatikánsky rozhlas pripomínal v českom vysielaní, že to bol barbarský čin československých komunistov, s ktorým sa veriaci nemôžu zmieriť. Podľa správy SÚC sa malo v rozhlase okrem iného na tému likvidácie kláštorov uviesť: „*Aby se ospravedlnilo toto řádění noční hrůzovlády, přinášel tisk zprávy, které měly potupit život řeholníků. Je příliš dobře známo, že fotografie nepředstavuje život řeholníků, nýbrž tajné podniky policie a těch, kteří dostali pokyn, aby podobné fotografie opatřili, proto lid nevěří. Dnes se všeobecně, v městech i na vesnicích, nevěří ničemu, co při-*

569 NA, f. SÚC, inv. č. 96, kart. 29. Tajná zpráva SÚC č. 83. Praha 7. 4. 1950.

570 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 8, a.j. 46. DZKO. Denní hlášení ministrowi spravedlnosti A. Čepičkovi. Praha 15. 4. 1950.

571 NA, f. SÚC, inv. č. 96, kart. 29. Tajná zpráva SÚC č. 80. Praha 4. 4. 1950.

nese tisk nebo film. To je důvodem, že tisk opakuje bez ustání tytéž lži a snaží se, aby aspoň stálým opakováním se něco, třebaš proti vůli obyvatelstva, uchytlo, když ne v myslí, tak aspoň v obrazotvornosti a paměti. Na několika místech a možná, že to bylo na celém území republiky, byli nuceni státní zaměstnanci podepsat souhlas s rozsudkem pražského soudu proti 10 rehoľníkům. Kdy by nebyl podepsal, byl by propuštěn ze státní služby – tak zněl rozkaz.“ Nakonec správa zo SÚC krátko komentuje toto vyjadrenie Vatikánskeho rozhlasu: „Vatikán neopomene v rozhlasovém vysílání jediné příležitosti, aby nehlásil akci „K“ jako pronásledování církve a mnichy jako mučedníky.“⁵⁷²

IV.3. Hodnotenie procesu verejnou – rezolúcie, petície a podpisové akcie

Ešte pred začiatkom procesu s rehoľníkmi sa jeho tvorcovia dohodli, že proces síce bude verejný, ale do súdnej siene nebude môcť vojsť nikto, kto by nemal vstupenku. Inými slovami, vstupenku na proces mali dostať iba tie osoby, ktoré „kompetentní“ uznali za vhodné. Richter, Černý a Hub vypracovali preto návrh organizácie verejnosti na proces, ktorý v pondelok 27. marca 1950 predložili na odobrenie Karlovi Klosovi. V hľadisku malo byť denne okrem senátu Štátneho súdu a celého personálu až okolo 450 ľudí, ktorí boli rozdelení do dvoch kategórií. Prvú tvorili študenti, mládež, robotníci, kňazi či zástupcovia z obcí, a mali sa každý deň v sále striedať. V druhej skupine boli zástupcovia ministerstiev a štátnych úradov, zastupiteľských úradov, zástupcovia masmédií a ďalší osobitne pozvaní hostia, ktorí mali na proces prístup každý deň. Verejnou bola pozývaná v spolupráci s mládežníckymi organizáciami a KNV. Plánovalo sa pozvať aj verejnou zo Slovenska.⁵⁷³

Účasť verejnosti na procese bola podľa očakávania dobrá a záujem prevyšoval priestorové možnosti. Vyskytlo sa aj niekoľko negatívnych javov. Najzásadnejší bol, že systém distribúcie vstupeniiek sa neosvedčil, lebo, keďže lístky neboli vystavené na konkrétne meno, do súdnej siene sa dostali niektoré osoby, ktoré by sa tam inak neboli dostali. Na toto

572 NA, f. SÚC, inv. č. 96, kart. 29. Tajná zpráva SÚC č. 110. Praha 22. 5. 1950.

573 NA, f. MS. KA. kr. 218 M a spol. a NA, f. MS. KA. kr. 218 Kritika procesu Machalka a spol. „Organisování veřejnosti.“ Návrh na organizovanie verejnosti pre proces Machalka a spol., podpísaný Richterom. Bez miesta a dátumu.

sa včas prišlo a urobili sa hneď potrebné opatrenia. Druhým negatívom bolo, že verejnosť sa zhromažďovala z rôznych kútov republiky, a tak každé ráno boli v sále ešte voľné miesta, ktoré sa až postupne, s príchodom vybranej verejnosti dopĺňali. Keďže však vchádzali do sály počas pojednávania, pôsobilo to rušivo na senát i prokurátorov.

Podľa schváleného návrhu bolo verejnosti zo Slovenska v sobotu i v nedeľu rezervovaných 120 miest. Výdavky kňazov zo Slovenska mal hradiť SLÚC. Je isté, že komunisti ustúpili od myšlienky, aby sa proces konal aj v nedeľu, ale v dokumentoch sa nezachovalo, či tých nedeľných 120 miest určených práve pre slovenskú verejnosť bolo vykompenzovaných v iných dňoch. V každom prípade zájazd slovenských robotníkov na proces organizoval napríklad KNV v Nitre a podľa hodnotení pracovníkov cirkevného oddelenia toto malo veľmi pozitívny účinok. Robotníci, po tom čo počuli v súdnej sieni, boli pohoršení nad rehoľníkmi i Vatikánom a svoje negatívne skúsenosti z procesu údajne šírili vo svojom okolí.⁵⁷⁴

Z hlásenia kádrového odboru SÚC zo 4. apríla 1950 sa dozvedáme, že aj napriek vopred pripravenej organizácii verejnosti sa vyskytli prípady, že sa pozvané osoby nedostali do súdnej siene na Pankráci. V hlásení ministrovi Čepičkovi sa k tejto veci uvádza: „S. Hrnčálová telefonicky hlásí z Pankráce, že 10 osobám, ktoré pozvali z Liberecka k procesu, je odmietán vstup a sťažuje si na nedostatečnou organizaci a malou péči o zvané účastníky. Je to již druhý případ stížnosti.“⁵⁷⁵

Už počas prípravy procesu sa dohodlo, že účastníkom, zvlášť tým zo Slovenska, na čo dával dôraz Husák, bude poskytnutá finančná pomoc, ktorá pokryje ich výdavky na cestovné. V praxi to však nebolo

574 „Zajazd robotníků do Prahy docielil skutočne všetko to čo mohol docieľiť. A síce všetci čo na vlastne oči a uši počuli a videli celý priebeh súdneho pojednávania, boli rozhorčení nad rozvratníckou činnosťou rehoľ a ich príslušníkov a tieto fakty títo účastníci rozširujú medzi robotníctvom, ktorí tiež začínajú pochybovať v dobrých umysloch Vatikánu a ich posluhovačom. Osobné rozširujem tiež priebeh tohto procesu medzi kňazmi, ktorí prídu na cirk. odd., ako i medzi svojimi známymi. A skoro v každom prípade dostanem odpoveď, že ako je to možné, že Vatikán a jeho posluhovači upladli tak nízko, aby sa dali na cestu špionáže a sabotáže proti zaujmom samého veriaceho ľudu a samotnej cirkvi.“ SNA, f. SLÚC, šk.č. 203. 1303/50 dôv. Č. 200/31-1950/kult. KNV v Nitre na SLÚC v Bratislave. Cirkevno-politická správa za mesiac marec 1950. Nitra 29. 3. 1950.

575 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 8, a.j. 46. DZKO. Denní hlásení ministrovi spravodlnosti A. Čepičkovi. Praha 4. 4. 1950.

také jednoduché, hoci 1. apríla 1950, na rannej porade prednostov oddelení IV. odboru SÚC dostal Bauer úlohu, aby prejednal s Vladimírom Ekartom poukazy internátom a zariadil finančné zabezpečenie účastníkom procesu.⁵⁷⁶ Je totiž ľahšie peniaze prisľúbiť, ako ich potom aj vyplatiť.⁵⁷⁷

Väčšina verejnosti k procesu pristupovala aj s veľkou dávkou zvedavosti, o čo v ňom vlastne ide. Závery procesu verejnou bezpochyby rozdelili. Komunisti, či ich sympatizanti, s procesom súhlasili a vyjadrovali to aj verejne. Mnoho ľudí deklarujúcich sa ako veriaci pritom nevidelo problém v tom, že sú veriaci a zároveň sympatizujú alebo sú dokonca členmi politickej strany, ktorá je negatívne nastavená voči náboženstvu i cirkvi. Paradoxne tvrdili, že po vnútornom zápase dospeli k takémuto presvedčeniu a dnes už sú s tým vnútorne vysporiadaní.⁵⁷⁸ Pre nich bola dôležitá predovšetkým sociálna stránka, sľubovaná sociálna rovnosť, čo bol však príliš plytký pohľad. Až neskôr pochopili, že boli zneužití a KSČ si neskôr poradila aj s nimi. Vyrovnala sa s náboženskou otázkou tak, že kto

576 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 8, a.j. 48. Denní zprávy IV. odboru (hospodársko-administratívneho) SÚC 1949-1950. Záznam z ranní porady prednostů oddělení IV. odboru. 1. 4. 1950.

577 Svedčí o tom napríklad hlásenie Karla a Nahodila, pracovníka SÚC oddelenia II/1., ktorý mal telefonický rozhovor s Vernerom, zástupcom Krajského cirkevného tajomníka v Liberci: „S. Verner žádá, aby bylo proplaceno jízdné zemědělcům z Liberecka, které prý náš úřad vyzval k účasti na procesu s 10ti řeholními kněžími. Celková částka za jízdné činí 3.292. - - Kčs. Zpráva byla již podána, ale částka nebyla naším úřadem posud poukázána.“ VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 8, a.j. 46. DZKO. Denní hlášení ministrovi spravedlnosti A. Čepičkovi. Praha 12. 4. 1950.

578 Ako príklad môže slúžiť toto hlásenie Josefa Plíhala zo SÚC: „Návštěva redaktorky Soukenkové z Lidové demokracie. Red. Soukenková je věřící katolička, žákyně P. Urbana odsouzeného na 14 let. Přihlašuje se do církevně politické práce, chce spolupracovat s KA a pomáhat nám získávat věřící katolíky. Prohlásila, že během procesu velmi trpěla a prodělávala těžké duševní boje, ale dnes, že je jí již vše jasné a že její místo je po boku našeho lidu. Zavolal jsem s. Dr. Hubu a požádali jsme oba redaktorku, aby se pokusila o reportáž sestavenou z rozhovorů s věřícími o procesu a aby napsala článek pro VKD. Bližší s ní projedná s. Dr. Hub.“ VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 7, a.j. 43. DZJP. Denní hlášení č. 82. 7. 4. 1950. Soukenková skutočne napísala článok o františkánovi P. Urbanovi, kde ako katolíčka a jeho bývalá študentka vyjadrila svoje sklamanie nad ním spáchanou trestnou činnosťou. Súd vyniesol spravodlivý rozsudok a všetkých stihol zaslúžený trest. SOUKENKOVÁ, E.: Lic a rub 10 odsouzených řeholníků. Vestník katolického duchovenstva, roč. 2, 1950, č. 5, s. 3 – 5.

bol v nej, už sa nemohol naďalej verejne priznávať k svojej náboženskej viere. Okrem komunistov – nevercov to však bola práve táto kategória ľudí, ktorá sa hromadne podpisovala pod rezolúcie, petície, telegramy či podpisové akcie, kde vyjadrovala svoju nespokojnosť s politikou Vatikánu, cirkevnej hierarchie a kláštorov, žiadajúc aj čo najprísnejšie potrestanie vinníkov. Po vynesení rozsudku zasa konformne ďakovali za spravodlivé potrestanie rehoľníkov a sľubovali bdelosť a ostrážitosť v boji proti imperialistom a nepriateľom ľudovodemokratického režimu. Bola tu aj neveliká skupina veriacich, ktorá v tomto období odišla z katolíckej cirkvi. Je však otázne, či to bolo spôsobené samotným procesom, alebo to bola iba možnosť konečne urobiť vlastné rozhodnutie, na ktoré až dovtedy nebola vhodná príležitosť. Štátna propaganda toto však interpretovala po svojom.

Výrečná je v tejto súvislosti napríklad správa z okresného sekretariátu komunistickej strany vo Vsetíne. Už 6. apríla písal vedúci politický tajomník KSC na oddelenie pre ľudovú správu na Sekretariát ÚV KSC, aký ohlas mal proces v okrese. Medzi príslušníkmi strany v závodoch boli údajne činy desiatich rehoľníkov jednoznačne odsúdené. Horšie to už bolo v obciach a v mestách, medzi veriacimi i neveriacimi. S odsúdením rehoľníkov podľa správy plne súhlasilo 85 %, pochybovalo 9 % a 6 % boli takí, ktorí s odsúdením nesúhlasili, ale podľa tajomníka „*to jsou zarytí odpůrci dnešního lid. dem. zřízení, patolízali velebníčků*“.⁵⁷⁹

Z Krajského výboru KSC v Jihlave bolo 7. apríla 1950 na ÚV KSC nahlásené, že väčšina priemyselných závodov s uvedomelými robotníkmi proces prijíma s uspokojením, ale čudovali sa, prečo nebol súdený pražský arcibiskup Josef Beran a jemu podobní. Mnohým sa tiež údajne zdali mierne aj vynesené rozsudky. „*Ostatní vrstvy, zvašte zemedelci drobní a střední rolníci nejsou jeste plne presvedceny o pravdivosti toho, za co byli odsouzeni knezi, je treba zde hodne agitacni prace*“, bolo tiež uvedené. Na konci správy je ešte konštatovanie, že bolo by lepšie proces s Josefom Toufarom urobiť priamo v Ledči, pretože mnohí v oblasti Čihošte ešte stále veria v zázrak.⁵⁸⁰ Podobné hlásenia prišli napríklad

579 NA, f. ÚV KSC, 05/11, Oddělení branné a bezpečnostní (neusporiadané). Č.j. 31/50. Okresní sekretariát KSC vo Vsetíne na Sekretariát ÚV KSC v Prahe vo veci Zpráva o procesu 10 rehoľníků. Vsetín 6. 4. 1950.

580 NA, f. ÚV KSC, 05/11, Oddělení branné a bezpečnostní (neusporiadané). Č. 107. Odd. lid. správy KV KSC Jihlava na ÚV KSC v Prahe. Jihlava 7. 4. 1950.

aj z Jablonca nad Nisou, Prostějova či Třebíče, kde sa takisto objavili kritické názory, predovšetkým u robotníkov, že vymerané tresty boli príliš nízke. Prišiel aj názor, že ak bol proces filmovaný, mohol by byť premietaný v kinách po obciach, čím by sa zlepšila jeho propagácia.⁵⁸¹

Cirkevný tajomník ONV v Prostějove v správe na SÚC v Prahe 4. apríla 1950 napísal, že medzi veriacimi všetkých cirkví sa až do posledných dní marca, teda až do začiatku procesu s rehoľníkmi, hovorilo iba veľmi málo o cirkevno-politickej otázke: „*Pokud jsem zjistil při objíždce okresu za účelem instruktáže zpravodajů, odsuzovala většina věřících činnost vedoucích představitelů klášterů a dodávali, že když nemohou žít v lid. dem. Republice, kde jich nikdo neutlačuje, ať je pošlou do Říma. Jen několik náboženských fanatiků a lidí nesouhlasících s lidově demokratickým zřízením říká, že celý proces byl inscenován komunisty a že není možné, aby se obžalovaní něčeho podobného dopustili. Názor kněží mi není znám, ježto jsem o tom se žádným z nich nehovořil. Pokud jsem o této věci hovořil s kněžími církví nekatolických jsou tito velmi rozhorčeni a jsou toho názoru, že by se v tomto případě mělo postupovat velmi tvrdě. Mezi věřícími jiných církví je na celou věc ten názor, že by se měly kláštery uzavřít a řeholníky poslat na práci.*“⁵⁸²

K procesu s rehoľníkmi sa, samozrejme, vyjadrovali aj duchovní a ich názory na proces boli pozitívne i negatívne. Niektorí boli k vyjadreniu prinútení, iní tak urobili pri neformálnom rozhovore s cirkevným tajomníkom či úradníkom štátnej správy, a našli sa aj takí, ktorí sa vyjadrovali dobrovoľne. V jednom z hlásení kádrového odboru SÚC sa uvádza, že svoj súhlas s vyneseným spravodlivým rozsudkom prejavilo aj jedenásť pokrokových duchovných z kraja Hradec Králové, pričom sa očakávalo, že prehlásenie podpíše až 50 % duchovných.⁵⁸³

Proces neostal bez ohlasu ani v radoch vojakov. Názory členov armády, samozrejme, starostlivo vybrané podľa stránickej a ideologickej príslušnosti, svedčili o veľkom rozhorčení vojakov nad činnosťou rehoľníkov, a zároveň aj o plnom súhlase a zadostučinení so spravodlivým rozsudkom.⁵⁸⁴

581 NA, f. ÚV KSČ, 05/11, Oddělení branné a bezpečnostní (neusporiadané).

582 NA, f. SÚC, inv. č. 103, kart. 61. Č. j. 370/8 – 5/1 – 1950 – I. ONV Prostějov na SÚC Praha vo veci situačnej správy za dobu od 16. 3. – 31. 3. 1950. Prostějov 4. 4. 1950.

583 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 8, a.j. 46. DZKO. Denní hlášení ministrovi spravedlnosti A. Čepičkovi. Praha 8. 4. 1950.

584 Namiesto mieru a lásky rinčali vražednými zbraňami. Pápežský prelát Dr. Ján Sobota k rozsudku nad zločinnými rehoľníkmi. Zvýšená bdelosť a ostrážitosť

Z hlásenia Františka Huba sa dozvedáme, že 6. apríla 1950 dal všetkým krajským cirkevným tajomníkom príkaz, aby mu posielali rezolúcie a protestné prejavy proti odsúdeným rehoľníkom, v poradí ako prichádzajú na jednotlivé kraje. Novinárom zasa vnucoval, aby publikovali rezolúcie pobúreného pracujúceho ľudu.⁵⁸⁵ Verejnosti teda boli prostredníctvom masmédií ponúkané iba súhlasné názory, ktoré mali z jednej strany komentovať tento proces, ale zároveň vytvárať aj priestor na ospravedlnenie pripravovanej likvidácie kláštorov. V praxi to bolo tak, že rezolúcie z okresov boli zasielané na KNV a odtiaľ ich spoločne posielali na SÚC. Časť reakcií verejnosti, najmä telegramy, boli adresované priamo Štátnemu súdu v Prahe na Pankráci, časť bola adresovaná na ministerstvo spravodlivosti alebo priamo ministrovi Čepičkovi a niektorí zasa svoje reakcie posielali na uverejnenie do dennej tlače. Bežné bolo, že reakcie sa posielali v origináli na jedno miesto a na ďalšie úrady boli zaslané ich kópie. Veľké množstvo telegramov a rezolúcií bolo z okresu Podbořany, takže zdá sa, že tam komunisti mali svojho veľmi aktívneho človeka, ktorý to skvele zorganizoval.

Na základe zachovaného archívneho materiálu, textov, podpisov a pečiatok, rezolúcií, petícií, telegramov a listov bola zostavená táto tabuľka.⁵⁸⁶ Sú to však približné údaje, pretože v českých archívoch je

– odpoveď vojakov na velezradu špiónov Vatikánu. In: Obrana ľudu, Ústredný denník Československej armády, roč. 6, Veľká noc 1950, č. 84 – 85, s. 1.; Ohlas procesu s hodnosťami katolíckych rádov v závodoch. In: Obrana ľudu, Ústredný denník Československej armády, roč. 6, 13. 4. 1950, č. 87, s. 4.; Ešte viac zvýšime ostražitosť a zintenzívňime výcvik. Odpoveď vojakov na zradcovskú činnosť 10. cirkevných hodnosťárov. In: Obrana ľudu, Ústredný denník Československej armády, roč. 6, 14. 4. 1950, č. 88, s. 1. a Vojaci odsudzujú zradnú politiku prisluhovačov Vatikánu. In: Obrana ľudu, Ústredný denník Československej armády, roč. 6, streda 19. 4. 1950, č. 92, s. 4.

- 585 VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 8, a.j. 47. DZOI. Denní hlášení ministrovi spravodlnosti A. Čepičkovi. Praha 6. 4. 1950.
- 586 Tabuľka je spracovaná na základe nasledujúcich archívnych fondov a prameňov: NA, f. SÚC, inv. č. 96, kart. 29. Tajné zprávy SÚC.; NA, f. GP, č. j. T 359/50; NA, f. ÚV KSČ, 05/11; VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 13, a.j. 87. Dokumentace pro tisk o podvratné a jiné činnosti řádů a klášterů v souvislosti s centralizační akcí. 1949-1950. „Resoluce k procesu s 10 řádovými kněžimi v Praze“; AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Machalka Augustin a spol. Podsvazek 2. a NEULS, J. – DVOŘÁK, M.: Co se skrývalo za zdi klášterů. Praha : Ministerstvo informací a osvěty, 1950, s. 141 – 148.

dokumentovaný iba ohlas verejnosti z Čiech, zatiaľ čo zo slovenských reakcií na proces tam nie je takmer nič.

Ohlasy verejnosti	Počet
AV NF	6
ČSM	5
JRD a roľníci	10
MNV a ONV	36
OY KA	5
Súkromné osoby	9
Školy	5
VS SNB	3
Závody	94
ZO KSC	26
ZO ROH	30

Na Slovensku reakciu na proces s rehoľníkmi čiastočne zachytávajú dôverné správy cirkevných tajomníkov ONV, KNV a štátnych splnomocnencov adresované na SLÚC v Bratislave. Tie sa týkali predovšetkým reakcií duchovných, takže mienka „obyčajných“ ľudí v nich nie je.

Napríklad cirkevný referent ONV v Šafárikove sa v rozhovore s niekoľkými kňazmi dotkol aj procesu s rehoľníkmi. Rímskokatolícky farár vo Včeliniciach Korponay mal odpovedať, že sa čuduje tomu, že rehoľníci boli takí zaslepení, pretože darmo idem hlavou proti múru, aj tak múr neprebijem, ale hlavu áno. Ešte radikálnejšia mala byť podľa správy cirkevného referenta odpoveď rímskokatolíckeho farára Ernesta Nováka v Čoltove. Okrem samotnej odpovede kňaza je veľmi pozoruhodný aj stupeň znalosti slovenskej gramatiky a štylistiky u cirkevného referenta, ktorý v správe doslovne napísal, že *„to sa musí priznať že rozsudok je veľmi spravodlivý. Já som knaz ale by som ostrejší rozsudok bol viniesol nadnima, ved takú hanbu donesli na cirkev čo sa nigdi nezmije v historie.“*⁵⁸⁷

Z ONV Topoľčany hlásili na KNV Nitra a SLÚC v Bratislave po vynesení rozsudku nad desiatimi rehoľnými kňazmi: *„U nás v okrese situácia ako v závodoch, tak i na vidieku medzi ľuďom je priaznivá. Keď sa zisťuje v okrese u niektorého občana mienka o odsúdených zločinov cirkevnej hierarchie, vedia o tom len tí, ktorí odoberajú tlač a majú rádiá.“*

587 SNA, f. SLÚC, šk.č. 203. 1341/50 dôv. ONV v Šafárikove na SLÚC v Bratislave vo veci situačná správa – mimoriadna. Šafárikovo 8. 4. 1950.

*Vedia to pochopiť a uznávajú odsúdenie za správne. Ináč nič zvláštneho o odsúdených nebadajú.*⁵⁸⁸

Štátny zmocnenec Saleziánskeho ústavu vo Sv. Kríži nad Hronom, ktorý predtým zastával úrad cirkevného tajomníka na ONV v Kremnici, na SLÚC hlásil aj, čo si rehoľníci mysleli o pražskom procese: „*Súdenie vysokých rádových hodnostárov pôsobí i na našich saleziánov. Vraj toto by si ani neboli mysleli, že títo sa natolko proti Republike prehrešili.*“⁵⁸⁹ Štátny zmocnenec na biskupskom úrade v Nitre v správe priniesol aj názor „pokrokového“ duchovného Jána Štrbu z Čičmian, že vraj odsúdení duchovní nemali poslúchať Vatikán, keď im kázal zle robiť, lebo sa to prieči aj Božím zákonom. Mal tiež poznamenať, že on pozná, čo je to feudalizmus, kapitalizmus a socializmus a podotknúť, že či by oni, drobní duchovní, ktorí vždy boli proti kapitalizmu, tak odrazu mali ho podporovať. Vraj by si tým hrozne protirečili s kresťanskou náukou. Ďalej povedal, že socializmus je doteraz najspravodlivejší spoločenský poriadok, aký existoval.⁵⁹⁰

K procesu s rehoľníkmi zaujal stanovisko aj biskup Róbert Pobožný, kapitulárny vikár rožnavskej diecézy. Uvádza sa to v situačnej správe splnomocnenca na biskupskom úrade. Aj keď zmocnenec neuvádza, čo konkrétne kapitulný vikár povedal, hovorí o jeho obavách, či budú aj naďalej pokračovať rokovania medzi vládou a biskupským zborom. V ďalšej časti správy prináša presvedčenie duchovenstva, že tento proces je iba predohrou k likvidácii kláštorov.⁵⁹¹ Z východného Slovenska sa

588 SNA, f. SLÚC, šk.č. 203. 1337/50 dôv. ONV v Topoľčanoch na KNV Nitra a SLÚC v Bratislave vo veci podania zprávy o situácii v okrese. Topoľčany 8. 4. 1950.

589 SNA, f. SLÚC, šk.č. 203. 1338/50 dôv. Hlásenie štátneho zmocnenca Saleziánskeho ústavu vo Sv. Kríži nad Hronom na SLÚC vo veci týždňová zpráva. Sv. Kríž nad Hronom 8. 4. 1950.

590 SNA, f. SLÚC, šk.č. 203. 1404/50 dôv. Štátny splnomocnenec biskupského úradu v Nitre na SLÚC v Bratislave. Nitra 17. 4. 1950.

591 „*Dr. Pobožný, kap. vikár rožňavský, akonáhle sa dozvedel o procese s predstaviteľmi rôznych rádov v Prahe, zavolať ma z kancelárie na jeho súkromný byt. Predpokladal som, že ma volal preto, aby poznal moje stanovisko k celej veci a v dôsledku toho som s ním začal hovoriť len o bežných veciach, nechávajúc ho, aby sám zaujal svoje stanovisko, poťažne sa vyjadril, čo odo mňa chce vedieť. Dr. Pobožný keď videl že debata sa vyvíja iným smerom nadhodil mi, že či spomenutý proces nebude na škodu jeho pokusom o započatie rokovania s vládou a bisk. zborom. Odpovedal som mu, že proces jasne osvetľuje postoj vysokej cirkevnej hierarchie a je logické, že ju stavá do nemilého svetla, ale je jej vecou ak chce dohodu, aby si našla k nej cestu.*“ (...) „*V súvislosti s pro-*

zachovala aj zaujímavá správa cirkevného tajomníka ONV zo Spišskej Novej Vsi, v ktorej priznáva, že síce sú aj pozitívne reakcie, ale mnohí veriaci a duchovní sa naň pozerajú skôr kriticky.⁵⁹²

Aj keď medzi odsúdenými rehoľníkmi bol iba jediný Slováč, pochádzajúci z východného Slovenska, v správach cirkevných tajomníkov z východoslovenských okresov to nie je príliš viditeľné. Ak sa aj spomína proces, tak je to skôr vo vzťahu k tzv. Čihoštskému zázraku alebo k príprave a realizácii Akcie K.⁵⁹³ Zachovala sa však korešpondencia, kde sa menovite spomínajú účastníci procesu prešovského kraja, a to

cesom predstaviteľov kláštorov, poľažne rádov v Prahe a vzhľadom na americký a vatikánsky rozhlas, ktorý proces označovali ako predohru k likvidácii kláštorov, je medzi duchovenstvom, ako i medzi rádoými kňazmi rozšírená domienka, že túto likvidáciu treba očakávať. Sám Dr. Pobožný dostal list od jedného redemptoristu z Michaloviec v ktorom okrem želania k veľkonočným sviatkom píše, že je tomu práve rok, čo odišiel z Rožňavy a vraj t.č. zasa už čaká zbalený. Ide o redemptoristu a mám za to, že je to ten istý, čo poslal Dr. Pobožnému čiastočne závadný list, odpis ktoreho bol k predošlej zpráve pripojený.“ SNA, f. SLÚC, šk.č. 203. 1392/50 dôv. Splnomocnenec na biskupskom úrade v Rožňave na SLÚC v Bratislave vo veci situačnej zprávy za dobu od 1. – 12. 4. 1950. Rožňava 13. 4. 1950.

592 „Mienka veriacich a duchovných k odsúdeným 10. rehoľným kňazom je celkom iná. Pozerajúc sa kriticky na obyvateľstvo musím povedať, že mnohí veriaci tvrdia, že je to politika komunistov, ktorí sú proti Bohu a cirkvi. Iní zase to schvaľujú a tvrdia, že kňazi sa nemajú miešať do politiky a schvaľujú odsúdenie týchto. Z toho vidím, že sú dva tábory. Jedni sú proti odsúdeniu – sú to poväčšine reakcionári a byv. členovia DS. Tí druhí, čo majú kladný pomer k nášmu ľudovodemokratickému zriadeniu, to schvaľujú. Duchovní zase nechcú veriť, že niektorý rehoľník mohol vo svojom kláštore prekrývať zbrane. Údajne ani nesmú a majú zakázané prekrývať. Tak sa aj vyjadril rim.kat. farár Baňas z Bystran. Čo som sa dozvedel, ďalej tvorí jasný obraz. Každý duchovný, či už je to rehoľník alebo kňaz, prisahali pri svojom vysvetení vernosť Vatikánu a pápežovi. Vidieť z toho, že špinavú politiku Vatikánu plnia dôsledne. Pri tomto procese pozoroval som jezuitov vo vikariátnej kostole v Sp. Novej Vsi a zistil som že sú veľmi proti nášmu režimu. Otvorene proti nemu útočia. Ozvlášť je to ich predstavený Jozef Jurovský, potom Žigmund Fábian a Pavel Takáč. Na týchto musím si dávať veľký pozor. (...)“ SNA, f. SLÚC, šk.č. 203. 1380/50 dôv. ONV v Spišskej Novej Vsi na SLÚC v Bratislave vo veci hlásenia od 27. 3. – 10. 4. 1950. Spišská Nová Ves 11. 4. 1950.

593 MVSR, ŠA Prešov, fond: Krajský národný výbor v Prešove, odbor cirkevný 1949 – 1960 (Ďalej: f. KNV Prešov, CO), šk.č. 3. sign. 249, 251, 255, 260 – 273.

konkrétne z okresov Bardejov, Humenné, Michalovce, Prešov, Sabinov, Snina a Vranov nad Topľou.⁵⁹⁴

Delegácia robotníkov z prešovského kraja cestovala z Prešova do Prahy 31. marca o 15. hodine a vrátila sa 3. apríla o 15. hodine. Nasledujúci deň hlásil cirkevný tajomník KNV Prešov František Čillík na SLÚC do Bratislavy, že podľa telefonického príkazu SLÚC z dňa 29. marca a po dohode s OV KSS v Prešove zorganizoval 20-člennú delegáciu robotníkov z väčších závodov prešovského kraja, ktorí sa mali zúčastniť na procese s rehoľníkmi. Keďže traja delegáti neprišli, do Prahy odcestovala iba 17-členná delegácia na čele s Čillíkom. V hlásení poslal v prílohách vyúčtované výdavky predstavujúce 16 821 Kčs, ktoré žiadal uhradiť. Priložil aj „*odpisy prípisov, ktorými som zariadil politické zhodnotenie tejto akcie, taktiež prikladám odpis prípisov, ktorými som zariadil hradenie ušlých zárobkov robotníkov – členov delegácie*“.⁵⁹⁵ Aj keď posielal až 4 odpisy prípisov, nepodarilo sa ich nájsť. Možno tým „odpisom prípisov“ mal na mysli hlásenie, ktoré posielal 4. apríla na prešovský Krajský sekretariát KSS. Na vedomie ho okrem SLÚC v Bratislave poslal aj na OV KSS v Prešove a na MO KSS v Prešove. V ňom okrem už uvedených skutočností a zoznamu účastníkov pridal aj tieto informácie:

„Delegáti z Humenného, zo Sniny a z Odevných závodov v Michalovciach sa do odchodu delegácie nedostavili do Prešova, vzdor tomu, že príslušné okresné sekretariáty KSS sme dôrazne žiadali, aby vyslanie delegátov bezpodmienečne a určite zariadili.

Delegáti boli vyslaní za účelom, aby o priebehu pojednávania, hlavne o hnusných trestných činoch, ku ktorým sa obžalovaní duchovní jednak priznali a jednak im boli dokázané, – informovali svojich spolurobotníkov, vo forme prednášky prednesenej na závodnej schôdzke.

Žiadam Vás zdvorile o vydanie príslušných príkazov okresným a miestnym sekretariátom, aby tieto vyzvali súdruhov delegátov, ktorí boli v Prahe, na vykonanie týchto prednášok, – pretože vyslanie delegácie

594 MVSР, ŠA Prešov, f. KNV Prešov, CO, šk.č. 7. sign. 373.

595 MVSР, ŠA Prešov, f. KNV Prešov, CO, šk.č. 7. sign. 373. Č. 370-4/4-1950-1/5. Hlásenie cirkevného tajomníka KNV Prešov na SLÚC v Bratislave. Prešov 4. 4. 1950 a Vyúčtovanie výdavkov spojených s vyslaním delegácie do Prahy na pojednávanie štátneho súdu v dňoch 31.III.-3.IV.50. Prešov 4. 4. 1950.

vyžiadalo značný finančný náklad, preto je treba postarať sa o dosiahnutie dobrého politického významu tejto akcie.“⁵⁹⁶

Cirkevný tajomník KNV však nebol celkom spokojný s účasťou, pretože sa ešte po návrate snažil zistiť, prečo sa traja z vybraných spoľahlivých komunistov nedostavili. Príčinou mohlo byť, že sa to organizovalo na poslednú chvíľu. Veď až po návrate z Prahy, teda 4. apríla, oznamoval podnikom, že ich vybraní zamestnanci boli vybraní na účasť v procese a mala im byť aj napriek absencii v práci uhradená plná mzda. V odpovedi jedného z podnikov na KNV v Prešove čítame, že to síce berie na vedomie, ale „v budúcnosti by bolo žiaduce, aby nám predom bolo oznámené, keď tamojší úrad z radov našich zamestnancov niekoho niekde vysielal a nie, aby nám to bolo oznámené 5 dní po jeho návrate“.⁵⁹⁷ Nebola to však iba Čillíkova chyba, že sa delegácia organizovala na poslednú chvíľu, pretože aj on, a to dokonca iba telefonicky, dostal príkaz zo SLÚC až 29. marca.

Krajský sekretariát KSS v Prešove však stále zisťoval, prečo sa na procese nezúčastnili všetci vybraní komunisti. Dňa 24. apríla sa preto obrátil priamo na Františka Čillíka z cirkevného odboru KNV s tým, že Okresný sekretariát KSS zo Sniny údajne nebol nikým vyzvaný, aby poslal delegáta na pojednávanie do Prahy. Zisťovalo sa teda, kto mal na starosti inštruovanie okresov o tomto súde, ale aj to, kto mal delegátov zorganizovať.⁵⁹⁸

V odpovedi bezpečnostnému referentovi KS KSS v Prešove Čillík zdôraznil, že príkaz zorganizovať približne 15-člennú delegáciu dostal telefonicky zo SLÚC. Kritériom výberu nebolo rozdelenie podľa okresov, ale vybraní mali byť delegáti väčších podnikov prešovského kraja. Tento urobil Čillík na OV KSS v Prešove. Po vymenovaní 16 delegátov z väčších podnikov ďalej Čillík písal:

„Poznamenávam, že dňa 30. III. vyzval som telefonicky aj OV-KSS v Snine a v Svidníku, taktiež podnik ODEVU v Michalovciach, aby vyslali

596 MVSР, ŠA Prešov, f. KNV Prešov, CO, šk.č. 7. sign. 373. J. zn. 370-4/3-1950-I/5. Hlásenie cirkevného tajomníka KNV Prešov na Krajský sekretariát KSS v Prešove. Prešov 4. 4. 1950

597 MVSР, ŠA Prešov, f. KNV Prešov, CO, šk.č. 7. sign. 373. Č. 7511/50-os-Hý/Ká. Československé stavebné závody, n.p., Krajský závod Prešov na KNV v Prešove vo veci 370-4/4-1950-I/5. Prešov 7. 4. 1950.

598 MVSР, ŠA Prešov, f. KNV Prešov, CO, šk.č. 7. sign. 373. Č. 103/50 dôv. Krajský sekretariát KSS v Prešove na KNV Prešov vo veci šetrenia 370-4/3-1950-I/5 z 4.IV.1950. Prešov 24. 4. 1950.

po jednom delegátovi. Až do odchodu vlaku, ktorým delegácie odchádzala, sa títo nedostavili. Svedkovia sú všetci vyššie uvedení delegáti, že som týchto delegátov stále hľadal medzi cestujúcimi na stanici a 15 minút, pred odchodom vlaku dal som vyhlásiť miestnym rozhlasom na stanici v Prešove výzvu, aby delegáti zo Sniny, zo Svidníka a z Odevy z Michaloviec sa okamžite dostavili do čakárni pre školskú mládež – kde sma mali zraz, no títo delegáti neprišli.

Poznamenávam znovu, že nemali byť zastúpené okresy, ale len väčšie podniky, no vzdor tomu som práve volal aj Sninu, delegáta však nevyslali. Ovšem sa už nepamätujem, že ským som hovoril telefonicky zo Sniny, ale že som zo Sninou s OV-KSS skutočne hovoril, môže sa zistiť zo zoznamu úverovaných rozhovorov v mesiaci marci t.r., ktoré vedie poštový úrad v Prešove a predkladá KNV každý mesiac.⁵⁹⁹

Z dokumentov sa už nedozvedáme, ako sa celá „kauza“ skončila. Oveľa dôležitejšie by bolo zistiť, ako hodnotili proces s rehoľníkmi zúčastnení robotníci a ako to neskôr referovali na závodných schôdzach. Tieto informácie nám, žiaľ, citované dokumenty neposkytujú. Faktom však zostáva, že finančne neboli stratoví. Dňa 26. apríla 1950 totiž sekretariát poverenika SLÚC v Bratislave vedúcemu cirkevného oddelenia pri KNV v Prešove Františkovi Čillíkovi oznámil, že mu posieľa 16 821 Kčs za úhradu výdavkov spojených s vyslaním delegácie z prešovského kraja.⁶⁰⁰

Bolo by určite zaujímavé zistiť, či sa aj na Slovensku organizovali podpisové akcie, petície a telegramy k procesu. Autorovi tejto publikácie sa to aj napriek snahe nepodarilo v študovaných archívnych fondoch zistiť.

Časť verejnosti však priebeh procesu i jeho závery výslovne odsudzovala. Boli to predovšetkým jednoduchí veriaci ľudia, aj z drobnej inteligencie, alebo tradiční katolíci, ktorí nechceli ani len pripustiť, že by čosi podobné mohlo byť vôbec možné. Pre nich argumenty komunistov proti Vatikánu, cirkevnej hierarchii, kláštorom, či konkrétnym

599 MVSR, ŠA Prešov, f. KNV Prešov, CO, šk.č. 7. sign. 373. Č. 77/dôv/1950. KCT v Prešove František Čillík bezpečnostnému referentovi na KS KSS Prešov k číslu 103/50-dôv., zo dňa 24. apríla 1950. Ako dátum odoslania je síce uvedený 7. apríl 1950, ale z kontextu to muselo byť neskôr, prinajmenšom po 24. apríli. Je pravdepodobné, že to mohlo byť 27. apríla 1950.

600 MVSR, ŠA Prešov, f. KNV Prešov, CO, šk.č. 7. sign. 373. Č. 1262 – 6/50-dôv. Sekretariát poverenika SLÚC na KNV Prešov. Bratislava 26. 4. 1950.

odsúdeným rehoľníkom boli len propagandistické klamstvá. Treba však priznať, že len málo ľudí z tejto kategórie verejne vyslovilo svoj nesúhlas a vzoprelo sa oficiálnej propagande. Určite na tom majú svoj podiel samotní komunisti, ktorí napríklad zastrašovaním štátných úradníkov dosiahli, že aj tí sa podpisovali pod súhlasné petície. Ak by sa však mohli slobodne rozhodnúť, určite by sa mnohí nepodpisali. Rehoľníci spomínajú, že dokonca aj niektorí dozorcovia im prejavili spoluúčasť, ale aj tí boli v štátnej službe a podľa toho sa museli oficiálne správať. Je tiež prirodzené, že komunisti propagovali iba súhlasné reakcie. Tie, ktoré s ich konaním nesúhlasili, nielenže zatajovali, ale ich autorov alebo očiernili a obvinili z klamstva, ako napríklad Vatikánsky rozhlas, alebo ich trestali prepustením z práce, ba dokonca ich kriminalizovali.⁶⁰¹

Určite medzi málo písomných reakcií, ktoré sa zastávali odsúdených rehoľníkov, patril anonymný leták⁶⁰² a list staršej ženy zo 4. apríla 1950⁶⁰³, ktorá sa hlásila k tomu, že je rímskokatolíčka. Nepodpísala sa, lebo si nebola istá, či sa jej list dostane do správnych rúk. Adresovala ho sudcom v procese, vyjadrujúc sa v niekoľkých poznámkach k priebehu procesu a jeho obsahu. List rozdelila do niekoľkých bodov, v ktorých obhajovala postoje cirkvi a veriacich katolíkov. Najprv vysvetlila „obchod“

601 Napríklad tajná správa kontrolného oddelenia SÚC č. 28., ktoré viedol Vladimír Průša, odvolávajúc sa na spis ONV Ledec n/Sáz., čj. 370/43/50 z dňa 17. apríla 1950, uvádza tieto príklady: „Žáková Růžena, laická uč.ř.k. náboženství, Zahrádka, okr. Ledec nad Sázavou. Podle hlášení OCT. Provedla výklad o číhoštském zázraku. Prohlásila, že úřady zkreslují zázrak v Číhošti a ve dnech soudního procesu s církevními hodnostáři modlila se se školními dětmi za opata Tajovského ze Želiva. Přáním soudruhů v Zahrádce je, aby byla odvolána. Mokrisch Antonín, řím.kat., farář Číhošť, okr. Ledec n/S. Dne 16.4.1950 přijel na bohoslužby s farářem Mokrischem také starý pán, kterého far. Mokrisch představil jako svého strýce. Neznámý si velmi pečlivě rohlédl kostel v Číhošti a prohlásil, že v roce 1860 byl ve zdejšími okolí jako komandant. Jeho stáří je asi 80 let. Spravuje a rozhoduje o opravách kostelů, při konsistoři v Hradci Králové. Vedl s několika občany rozhovor o Číhošti a chválil faráře Toufara, že je mu hřích ublížiti. Projevil zájem, kam přišel, neb kam prý dali ten původní křížek z oltáře v Číhošti. Prohlásil, že ten, který tam je nyní, to není pravý.“ VÚA – VHA, f. 100/52, sv. 7, a.j. 44. DHSaKO. Zpráva č. 28. Hlášení kontrolního oddělení ve věci vyhodnocení písemného materiálu zpracovaného dne 21. dubna 1950. Praha 21. 4. 1950.

602 NA, f. SÚC, inv. č. 96, kart. 29. Tajná zpráva SÚC č. 89. Praha 15. 4. 1950.

603 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Machalka Augustin a spol. Podsvazek 2. Nepodpísaný list adresovaný sudcom Štátneho súdu v procese Augustin Machalka a spol. Praha 4. 4. 1950.

so svätými omšami, potom nasledovali „hodnosti získané na cudzích univerzitách“, „Viedenské mníšky, ktoré pomáhali v charite“ či „hospodárska špionáž“. V posledných dvoch bodoch argumentuje takto:

„Čihošť a jiné ‚zázraky‘. I nejpозornější čtenář novin nepochopí (ze správ o procesu) co tyto věci mají společného s velezradou a špionáží. Spíše se jimi sledují účely jiné a čeští katolíci, majíce zkušenosti z dob první republiky, je tuší. Ostatně velmi varovně zapůsobil sprostý komentář rozhlasu k procesu, který právě začal (31.III.).

Osobnosti obžalovaných. Většina z nich se hluboce vepsala do srdcí českých katolíků nejen duchovní službou, nýbrž i působením kulturním a sociálním. „Hlubináři“ Dra Braita jdou do desítek tisíc a laické ošetřovatelky Dra Urbana „těšitelky“, zdarma ošetřily bezpočet nemocných ležících doma. Bývalý redaktor Katolika, A. Kajpr, je nejen všeobecně ctěn, nýbrž přímo vášnivě milován. Možno tedy říci, že čeští katolíci, a jsou jich miliony, proces nejen sledují, nýbrž přímo spoluprožívají.

A ještě něco. Proces začal v pátek, v den Sedmibolestné Panny Marie, na začátku pašijového týdne. Byla to náhoda – nebyl to snad úmysl – ? Věci se chopil lidový důvtip: prý „Pašijové hry na Pankráci“: jako byl Kristus kdysi souzen, odsouzen a ukřižován, tak i ti kněží. Atd.“

Proces s rehoľníkmi a propagačná kampaň vôkol neho mali prispieť k ľahšiemu vysvetľovaniu akcie K, teda likvidácie kláštorov, čo sa nakoniec podarilo. Za všetky aspoň jeden príklad, že proces skutočne pomohol. Z ONV Brezno bola na SLÚC zaslaná takáto správa o cirkevno-politickej situácii: „Pri navštívení Fridricha Zelinu rím.kat. farára z Beňuša, som dostal otázku: Čo sa to robí s rehoľníkmi? Spomenul som mu prípad 10 rehoľníkov, ktorí boli pred niekoľkými týždňami súdení pre velezradu proti štátu. Aby sa toto viac neopakovalo, štát si urobil také opatrenie, že ich sústredil do niekoľkých väčších kláštorov, kde budú môcť vyvíjať činnosť v svojom zmysle. Hovoril som mu, že ak čítal noviny, mohol sa dočítať aj to, že niektoré kláštory mali tlačiarne, odkiaľ vychádzali protištátne letáky, a v niektorých kláštoroch zase ukrývaly zbrane, ba dokonca mali zbraň i na kazateľnici. Na toto mi neodpovedal nič, lebo všetko uznal.“⁶⁰⁴

604 SNA, f. SLÚC, šk.č. 204. 1509/50 dôv. ONV Brezno na SLÚC vo veci cirkevno-politickej situácie. Brezno 27. 4. 1950.

IV.4. Hodnotenie procesu odsúdenými rehoľníkmi

Väčšina rehoľníkov nezanechala svoje písomné spomienky, takže ich hodnotenie vyšetrovacej väzby a procesu je možné aspoň sčasti vidieť v ich neskorších sťažnostiach adresovaných prokuratúre a súdom, v žiadostiach o amnestiu, prešetrenie nezákonných metód vyšetrovania, revízie a aj preskúmania procesu. Všetci zhodne vyjadrili názor, že proces bol nespravodlivý a absurdne vykonštruovaný. Až po čase sa však dokázali pozrieť na túto udalosť s pochopiteľným odstupom, odložiť emócie a trpké skúsenosti a držať sa predovšetkým faktov. Možno si až vtedy uvedomili, že aj ich vystupovanie pred senátom Štátneho súdu nie vždy bolo odvážne a podľa vlastných predstáv. Dá sa však pochopiť stav človeka, ktorý je obviňovaný a súdený z najťažších zločinov, a on nemá vedomie, že by niečo podobné spáchal. Bola to nezvyčajne ťažká situácia, ktorú niektorí zvládli lepšie, niektorí sa zasa príliš sústredili na vlastnú záchranu. Takto oceňovali jedného zo spoluobžalovaných, premonštráta Stanislava Bartáka, ktorého posadili na lavicu obžalovaných hlavne kvôli tomu, aby svedčil proti svojmu rehoľnému predstavenému opátovi. Ostatní rehoľníci sa naň síce nehnevali, ale jeho naivné výpovede pred senátom neschvalovali. Za všetkých aspoň názor jezuitu Mikuláška: „*Nezdílím názor některých našich lidí, že by se někteří obžalovaní (např. Braito a Urban) byli chovali nestatečně nebo nevhodně. Tento dojem vznikl asi tím, že v tisku a rozhlase byly některé jejich věty vytrženy ze souvislosti. Jediné, co působilo trochu trapně, byly některé výpovědi Bartáka, když líčil nepříznivě svého opata Machalku.*“⁶⁰⁵

Urban v žiadosti Najvyššiemu súdu v Prahe o preskúmanie procesu napísanej 14. júna 1956 v 7 bodoch dokazoval, že bol odsúdený iba na základe vlastného priznania v administratívnom protokole, bez jediného svedka a bez jediného dokladu o vine. Všetky indicie trestných činov boli do protokolu iba dodané a vôbec sa nezakladajú na pravde. Vyšetrovatelia ho k podpisu protokolu donútili tým, že pred súdom bude mať možnosť sporné miesta vysvetliť, čo však, ako to ukázal samotný súdny proces, nebolo pravdivé. Urban ďalej doslova uvádza: „*O bezpředmětnosti obvinění svědčí i ta skutečnost, že text obžaloby tvrdí opak toho, co tvrdí protokol, čili že si obvinění odporují. Obžaloba praví, že jsem od určité osoby zprávy přijímal, protokol, že jsem jí je dával.*“

605 MIKULÁŠEK, F.: Za zdí, s. 87.

Štátny súd však vôbec nebral do úvahy jeho námietky počas hlavného pojednávania, nepripustil výpoveď navrhovaných svedkov a ani písomné doklady. V poslednom bode ešte podotkol, že ako svedok pripustil niektoré úplne nepravdivo štylizované obvinenia, ale to bolo iba preto, aby „*aspoň nějakým přiznáním ušel tvrdému nucení a nátlaku, který nemohu ze slušnosti k nejn. soudu zde líčit*“.⁶⁰⁶ Žiadosť s takmer identickým obsahom adresoval aj revíznej komisii pri Krajskej prokuratúre v Prahe.⁶⁰⁷

Blesík svoj postoj k procesu opísal v biografických spomienkach na niekoľkých desiatkách strán, čo už bolo viackrát v tejto práci citované. Aj v jeho prípade je tu zaujímavé citovať z jeho žiadostí štátnym orgánom. V žiadosti Krajskej prokuratúre v Prahe z 3. decembra 1956 vo veci obnovenia trestného stíhania sa Blesík dožadoval, aby bol opäť vypočutý, pretože nespáchal skutkovú podstatu trestných činov, za ktoré ho odsúdili. Súd nerešpektoval prezumpciu neviny, nedovolil mu legitímne sa brániť, pričom sám nepodal ani jediný dôkaz, ktorý by ho usvedčoval z trestnej činnosti. Podľa jeho názoru v rozsudkoch tak Štátneho súdu, ako aj Najvyššieho súdu nebol ani jeden dôkaz o jeho trestnej činnosti, ale iba všeobecné odsúdenie vatikánskej politiky, o ktorej tvrdil, že s ňou ako rehoľník nemá nič spoločné; či obvineniu, že je zarytý nepriateľ pracujúceho ľudu, čo komentoval ako úplne vymyslené a ničím dokázané, ani dokázateľné. V poslednom bode obhajoby píše: „*K bodu 3.) mé žádosti ze dne 24/6. 1956 podotýkám, že jsem dnes poprvé četl výměr Nejvyššího soudu v Praze. K tomu znovu prohlašuji, že mi 26./10.1950 nebylo dovoleno zúčastnit se soudního jednání u Nejvyššího soudu v Praze, že mi nebylo dovoleno mluvit s mým novým obhájcem, který mi byl pro odvolací řízení dán a který ani mne, ani můj případ neznal a proto mne nemohl hájit. Posléze znovu zdůrazňuji, že mi nebylo dovoleno mému obhájci ani napsati, což vše je jistě v přímém rozporu se socialistickou zákonností, i vtehdejšími i dnešními právy.*“⁶⁰⁸ K tejto žiadosti priložil aj opis žiadosti o revíziu procesu, ktorú ešte 24. júna 1956 adresoval na generálnu prokuratúru v Prahe. V nej okrem iné-

606 NA, f. StS, č. j. Or I/VII 31/50. Jan Josef Urban Nejvyššímu soudu v Praze vo veci prezkoumání procesu. Praha 14. 6. 1956.

607 NA, f. StS, č. j. Or I/VII 31/50. Jan Josef Urban Revisní komisi při krajské prokuratuře v Praze vo veci revise procesu. 28. 6. 1956.

608 NA, f. StS, č. j. Or I/VII 31/50. Jan Blesík Krajské prokuratuře v Praze vo veci žádosti o obnovu trestního řízení. Leopoldov 3. 12. 1956.

ho stručne opisuje nezákonné metódy vyšetrovania, kde mu viackrát hrozili aj fyzickou likvidáciou, čo sa dokonca zopakovalo aj po krátkej návšteve u advokáta. V žiadosti sú zvyraznené v treťom bode slová o hrozbe jeho fyzickej likvidácie, keď mu jeden z vyšetrovateľov povedal, že „*budu-li zapírat, že mne mohou oddělat jako psa a nikdo nikdy se nedoví, kde jsem zmizel*“. Jeho vtedajšie duševné rozpoloženie a fyzický stav boli známe aj Štátnemu súdu, čo Blesík dokumentuje tvrdením, že počas celého výsluchu pri súde mu dovolili sedieť v kresle. Nakoniec ešte dodáva: „*Vyšetřujícími methodami byl jsem tak zpracován, že bych podepsal, i kdyby mi kladli za vinu vraždu vlastní matky*“.⁶⁰⁹

Tajovský v odvolaní proti rozsudku z 5. apríla 1950, značne ovplyvnenom jeho právnym zástupcom ex offo Jiřím Konrádem, argumentuje v troch bodoch: 1. o výroku o vine, 2. o výroku o treste a 3. pre porušenie „*ustanovení o řízení*“. V prvom bode vyjadril svoj nesúhlas s obvinením, že mal v úmysle zničiť a rozvrátiť ľudovodemokratické zriadenie a na tento cieľ zhromažďoval zbrane. O tomto obvinení ho vyšetrovatelia vôbec neinformovali, ale dozvedel sa o tom až v momente publikácie žaloby. Počas hlavného pojednávania toto obvinenie pred senátom Štátneho súdu poprel, čo však súd odmietol. Bol uznaný za vinného iba na základe domovej prehliadky a trestného oznámenia, bez akéhokoľvek vypočutia svedka, ktorý by potvrdil, že zbrane skutočne zhromažďoval. Necítil sa vinným ani v prípade obvinenia, že sa spojil s inými osobami na vyzvedanie štátneho tajomstva s úmyslom vyzradiť ho cudzej mocnosti, čo vraj páchal po dlhší čas a osobitne nebezpečným spôsobom. Všetko už vysvetlil počas vyšetrovania a tiež pred Štátnym súdom, čo sa však nebralo do úvahy. V prípade druhého bodu, teda výroku o treste, Tajovský dúfal, že bude uznaná jeho nevina, ktorú dokazoval v prvom bode a na tomto základe mu bude znížený trest. Ako poľahčujúcu okolnosť pripomenul vlastné priznanie a najlepšiu vôľu napraviť škodu, ktorú spôsobil štátu svojím konaním. V treťom bode argumentoval faktom, že Štátny súd nedovolil počas hlavného pojednávania vypočutie svedkov, ktorých navrhla obhajoba, čím „*byla porušena důležitá zásada ovládající trestní řízení a ukládající soudu pokusiti se všemi prostředky o bezpečné zjištění materiální pravdy*“.⁶¹⁰

609 NA, f. StS, č. j. Or I/VII 31/50. Jan Blesík Generální prokuratuře v Praze vo věci žádosti o revisi procesu. Leopoldov 24. 6. 1956.

610 NA, f. GP, č. j. T 359/50. Vít Bohumíl Tajovský zastúpený právnym zástupcom ex offo Jindřichom Konrádom na Nejvyšší soud prostřednictvím

František Šilhan dňa 26. mája 1960 písal z valdickej väznice na Krajský súd v Prahe. Vysvetľoval jeho dôvody, prečo nemôže byť považovaný za špióna a prečo sa na neho vzťahuje amnestia prezidenta. Na Krajskom súde však neuspel, preto sa obrátil na Najvyšší súd. Opäť zdôraznil, že síce podával správy Apoštolskej nunciatúre v Prahe, ale tie mali charakter čisto náboženský. Po tvrdej vyšetrovacej väzbe, kde prešiel 36-hodinovým výsluchom bez akejkoľvek prestávky, podpísal vyšetrovací protokol s úmyslom, aby „*se zbavil duševní trýzně dalšího pokračování ve výslechu*“. Nakoniec žiadal prekvalifikovať jeho prípad z priameho agenta cudzej mocnosti na „*prostú špionáž*“, čo by spadalo do rámca amnestie.⁶¹¹ V ďalšej žiadosti pre porušenie socialistickej zákonnosti z 3. februára 1965 adresovanej predsedovi Najvyššieho súdu v Prahe sa Šilhan ešte podrobnejšie zaoberá procesom s rehoľníkmi. Jasne poukazuje na nezákonnosť postupu tak vyšetrovateľov, ako aj Štátneho súdu. Šilhan pri svojej argumentácii hojne použil dobovú tlač, ktorú mal vo väzení k dispozícii, hlavne v súvislosti s odsudzovaním éry stalinizmu a následnými rehabilitačnými procesmi, a tiež propagandistickú brožúru o procese „*Co se skrývalo za zdmi klášterů*“.⁶¹²

Aj Ivan Mastiliak sa v rôznych žiadostiach na justičné orgány vyjadroval k vykonštruovanému procesu z roku 1950, v ktorom bol s ostatnými rehoľníkmi nespravodlivo odsúdený. Za všetky aspoň jeho odvolanie k Najvyššiemu súdu v Prahe vo veci amnestie. V bodoch 5 – 9 píše:

„5) *Podepsaný byl souzen jako jeden ze skupiny desíti představitelů řeholí u nás, a to byl souzen na místě posledním jako desátý. Celý proces probíhal z velké části neosobně, jak vysvítá i z toho, že z textu zdůvodnění rozsudku jen asi polovice (cca 30 str. ze 60) se týká přímo osob odsouzených. Proces se konal v těsné (časové) souvislosti s nastávajícím zrušením klášterů u nás.*

Státního soudu v Praze vo veci odůvodnění svého odvolání proti rozsudku státního soudu v Praze ze dne 5. IV. 1950 č. j. Or I/VII 31/50, podané dne 1. června 1950. Praha 17. 10. 1950.

611 NA, f. StS, č. j. Or I/VII 31/50. Žiadosť Františka Šilhana na Krajský súd v Prahe. Valdice u Jičína 26. 5. 1960 a Stížnost Františka Šilhana k Nejvyššímu soudu proti usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 15. 7. 1960. Valdice u Jičína 27. 7. 1960.

612 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Machalka Augustin a spol. Podsvazek 3. Žiadosť Františka Šilhana predsedovi Nejvyššího soudu v Praze vo veci porušenia socialistickej zákonnosti. Valdice 3. 2. 1965.

6) Podepsaný vypovídal shodně jak při administrativním protokolu, tak při soudu. Z justiční nezkušenosti považoval však svůj administrativní protokol za zvláštní formu obžaloby, psané v první osobě. V tomto přesvědčení a také pod vlivem silných okolností, podepisoval jednotlivé stránky protokolu: „četl“ s ústní výhradou, že se věc vysvětlí meritorně při soudu; byl přesvědčen, že před státním soudem bude snadné uvést všechno na správnou míru.

Že administrativní protokol byl chápán jen jako obžaloba, potvrzovala i okolnost, že vedoucí referent administrativního protokolu na stížnost podepsaného, že protokol byl formulován příliš ostře, nakonec s rozhodností prohlásil: „To je Vaše obžaloba! Hajte se!“

7) Při samém soudním procesu bylo jevno, že základní stanovisko, které povšechně zaujali členové soudu vůči svaté Církvi, Svaté stolici a řeholím a z kterého byla celá skupina souzena, je ostře negativní a krajně nepřívznivé.

Administrativnímu protokolu se přitom přisuzoval – k úžasu podepsaného – význam větší, než mu příslušel podle bodu 6). tohoto odvolání.

Ani jediný svědek ve prospěch obžalovaného nebyl předvolán, aby dokázal nevinu obžalovaného, i když takových svědků se dovolával sám obžalovaný. To platí na př. o inkriminaci, že se obžalovaný pokoušel rozvracet sovětskou armádu za jejího postupu naším územím.

8) Od rozsudku uplynulo více než 10 let. Mohly-li snad začátkem 1950 některé okolnosti u státní bezpečnosti a státní prokuratury budit takový dojem a vésti k takovým předpokladům a případně i k takovému přesvědčení u Státního soudu, že inkriminovaná činnost podepsaného zdála se tak závažnou po stránce kvalitativní i kvantitativní – pak se podepsaný domnívá, že nyní, po uplynutí 10 let, tento dojem, tyto předpoklady a toto přesvědčení nejenom že nebyly posíleny, nýbrž že byly zcela otřeseny, ano i odstraněny. Zvláště se tak domnívá v otázce inkriminované vojenské velezrady, kterážto inkriminace se musila průběhem desíti let prokázati jako zcela neopodstatněná. (Ostatně vojenská zrada je v presidentské a vládní amnestii zahrnuta, jak patrně, bez omezení – s jedinou výjimkou případů letálních).

V průběhu desíti let nebyl podepsaný osobně ani jednou volán jako svědek před soud a neví ani o jediném případě, že by bylo potřebí užítí před soudem v trestní (neb i jiné) záležitosti jeho písemného svědectví; anebo že by před soudem připisovali někomu jako trestní činnost spo-

lupráci s podepsaným.⁶¹³ (Ostatně, po celou dobu 10 let byl podepsaný jen dvakrát protokolárně vyslýchán orgány min. vnitra (asi v lednu 1953 v Leopoldově, asi v dubnu 1954? na Mírově). Toto vše bylo by nemožné, kdyby inkriminovaná činnost podepsaného byla relevantní podle rozsudku.

9) Po vynesení rozsudku St. soudem 5.4.1950 sám obhájce, přidělený *ex offio*, se u podepsaného odvolal k Nejvyššímu soudu proti výměru trestu. Když však mělo asi po půl roce dojít k oprávněnému řízení před Nejvyšším soudem, odvolání advokátovo podepsaný zrušil, poněvadž z jedné strany neměl po celý ten čas možnosti mluvit s advokátem – a z druhé strany neměl nijakých náznaků, že by se ono základní stanovisko, o němž je řeč nahoře v bodě 7, změnilo zatím k lepšímu.⁶¹⁴

Z citovaných svedectiev, spomienok a dokumentov je zjavné, že desiatí reholníci súdení v procese Augustin Machalka a spol. sa nezmierili so svojim nespravodlivým odsúdením a bojovali o očistenie svojho mena. Jasne poukázali na nezákonnosť pri vyšetrovacej väzbe i samotnom procese, čo však kompetentné justičné orgány, stále riadené priamo komunistickou stranou, nebrali do úvahy.

613 Tu sa Mastiliak mylí, pretože sa o ňom uvažovalo ako svedkovi v procese proti prešovskému gréckokatolíckemu vladykovi Gojdičovi a takisto zo spolupráce s Mastiliakom bol obvinený protoigumen gréckokatolíckych redemptoristov, a dnes aj blahoslavený mučeník, Metod Dominik Trčka.

614 NA, f. StS, č. j. Or I/VII 31/50. Odvolání k Nejvyššímu Soudu v Praze proti rozhodnutí Krajského Soudu v Praze ve věci amnestie Jana Mastiláka č.j. Or I/VI 31/50. Valdice u Jičína 1. 8. 1960.

V. Smerom k spravodlivosti

V.1. Socialistická zákonnosť v premenách času

Najväčšia vlna politických procesov a prenasledovania údajných triednych nepriateľov sa uskutočňovala v rokoch 1948 – 1953. Medzníkom sa tu stala smrť dvoch čelných predstaviteľov komunistickej strany. Najprv 5. marca 1953 zomrel sovietsky diktátor „generalissimus“ Jozef Vissarionovič Stalin a po ňom 14. marca 1953 aj prezident republiky a predseda Komunistickej strany Československa Klement Gottwald. Akoby zázrakom sa po ich smrti začala sebareflexia v komunistickej strane, tak v Sovietskom zväze, ako aj v Československu, ktorá mala vyústiť do konkrétnych demokratizačných zmien. Už zakrátko sa však ukázalo, že problém nie je ani tak v generálnej línii socialistickej výstavby, ale chyba sa stala v jej porušovaní, v konkrétnej realizácii. Pozícia ústredných orgánov strany zostala stále nedotknuteľná, preto sa nemohlo ani len pomýšľať na ich kritiku, čo zasa viedlo k tomu, že skutočné pozitívne zmeny boli v nedohľadne.

Malý posun k lepšiemu nastal už na X. zjazde KSČ, ktorý sa uskutočnil v júni 1954. Okrem hodnotenia hospodárskych výsledkov sa na politicko-ideologickej úrovni zaoberal aj „kultom osobnosti“, ktorý označil za škodlivý. Mal byť daný preto väčší dôraz na kolektívnosť vo vedení strany, čo sa malo zadokumentovať aj do nových, prepracovaných stanov. Na zjazde sa síce konštatovala snaha o dodržiavanie socialistickej zákonnosti, ale nič sa nehovorilo o prehodnocovaní nedávno minulých čias a hlavne nezákonností, ktoré sa diali pod ideologickým vedením strany. V skutočnosti sa o tom ani na zjazde hovoriť nemohlo, pretože vtedy ešte stále fungovala mašinéria politických procesov, ktorá bez prestávky vyrábala ďalšie procesy, ako napríklad veľký proces proti

slovenským buržoáznym nacionalistom, či procesy proti duchovným za marenie dozoru nad cirkvami.

Po udalostiach v Maďarsku na jeseň 1956 sa aj v Československu postupne opäť pritvrdzovalo. Zodpovednosť za vykonštruované procesy bola síce už pripisovaná Rudolfovi Slánskému⁶¹⁵, ktorý v tom čase už bol mŕtvy, a niektorým pracovníkom Štátnej bezpečnosti, za ktorých pykali predovšetkým vyšetrovatelia Bohumil Doubek a Vladimír Kohoutek. Z funkcií síce boli odvolaní niektorí členovia „politckej verchušky“ ako napríklad Alexej Čepička, ale ani vtedy sa reálne neuvažovalo o rehabilitácii obetí nezákonných politických procesov, tobôž o potrestaní hlavných ideológov a nositeľov represálií. Veľmi jasne sa však ukázala jedna vec, a to že z jednej strany sa vedenie KSČ snažilo zvaliť zodpovednosť za politické procesy na Štátnu bezpečnosť, ktorá sa vraj vymkla spod

615 Rudolf Slánský sa narodil v roku 1901. Do KSČ vstúpil v roku 1921, teda v roku jej založenia. Kvôli boľševickému zmýšľaniu sa rýchlo prepracoval do vedenia strany. Od roku 1929 bol členom ÚV KSČ a od roku 1935 poslancom Národného zhromaždenia. Bol členom moskovského vedenia KSČ a v období SNP zasa pôsobil v hlavnom štábe partizánskeho hnutia na Slovensku. V rokoch 1945 – 1951 zastával funkciu generálneho tajomníka KSČ a bol tiež predsedom bezpečnostnej päťky. V tomto období veľmi autoritatívne ovplyvňoval vnútorný vývoj v strane a jej boj o moc v štáte, vrátane nezákonných praktík. V septembri 1951 bol odvolaný z funkcie a v novembri bol zatknutý, zbavený všetkých funkcií a obvinený z velezrady. O rok neskôr ho odsúdili na trest smrti obesením, ktorý bol vykonaný 3. decembra 1952. V roku 1963 bol rehabilitovaný, ale strana ho očistila a rehabilitovala až v roku 1968. Justice I., s. 213. Pozri tiež: KAPLAN, K. – KOSATÍK, P.: Gottwaldovi muži, s. 78 – 121. Jindřich Veselý o Rudolfovi Slánskom tvrdil, že vďaka svojej funkcii v strane a vplyvu cez neho nasadených ľudí v bezpečnostnom aparáte a armáde, akými boli napríklad Karel Šváb či Bedřich Reicin, Slánský mal po februári 1948 nielen rozhodujúci vplyv, ale aj najlepší prehľad o tom, čo sa deje v štáte a v bezpečnosti. V tomto ohľade sa mu nemohli vyrovnáť ani Klement Gottwald alebo Václav Nosek. NA, f. ÚV KSČ, Komise II., sv. 1, a.j. 3. Dopisy pracovníkú MV Barákovi v roku 1956. List Jindřicha Veselého ministrovi Rudolfovi Barákovi, 10. červenec 1956, Praha. V procese proti desiatim rehoľníkom síce nevystupoval priamo, ale ako generálny tajomník KSČ niesol politickú i morálnu zodpovednosť za neprimerane tvrdý postup strany voči katolíckej cirkvi. Pre neho existovalo iba jediné riešenie, a to ako nastoliť vládu pokrokových síl, teda komunistckej strany, ale najmä nemilostrdná a systematická likvidácia všetkých nepriateľov. Do tejto skupiny zaradil Rudolf Slánský aj cirkev, teda aj rehoľníkov. Nakoniec bol aj on sám zadelený medzi nepriateľov strany a vo vykonštruovanom procese ho vlastní stranícki kolegovia odsúdili na trest smrti.

straníckej kontroly, z druhej strany však zároveň vedenie strany Štátnu bezpečnosť chránilo. Čo bolo príčinou tohto ambivalentného postoja? Komunistická strana a jej podriadená Štátna bezpečnosť boli na jednej lodi a ŠtB bez strany by nemala moc, na ktorú si nárokovala, strana by zasa bez podriadenej bezpečnosti nemohla reálne naďalej naplňovať svoje mocenské ciele.⁶¹⁶

Keď Politické byro ÚV KSČ zriadilo v januári 1955 komisiu pre rehabilitácie, jej hlavnou náplňou malo byť skúmanie rozhodnutí súdov a nimi vynesených rozsudkov. Komisiu „A“ viedol vtedajší minister vnútra a námestník predsedu vlády Rudolf Barák, ktorý sa sám ako bývalý predseda KNV v Brne podieľal na nezákonnostiach. Neskôr bol sám vo vykonštruovanom procese odsúdený na 15 rokov väzenia. Za členov komisie boli vymenovaní Květoslav Innemann, mal funkciu sekretára, Josef Litera, zástupca ministerstva spravodlivosti, Eduard Švach, zástupca Generálnej prokuratúry, Karel Košťál, za ministerstvo vnútra, ktorý sa sám aktívne zúčastnil ako vyšetrovateľ na politických procesoch, začo bol aj neskôr z komisie odvolaný, a zapisovateľka komisie Miroslava Kunštátová.⁶¹⁷

Ako mohla táto komisia zložená výlučne z komunistov, a k tomu ešte dôsledne kontrolovaná ÚV KSČ, objektívne zhodnotiť politické procesy vyrobené členmi tej istej strany? Baráková komisia, a potom aj nasledujúce komisie, však zhromaždili rozsiahle materiály zo súdov, prokuratúry a Štátnej bezpečnosti a robili aj vlastné vypočúvanie osôb, ktoré sa aktívne zúčastnili na výrobe politických procesov. Na základe tohto materiálu sa vypracovali špeciálne štúdie a záverečné hodnotiace správy. Hoci zhromaždený materiál ponúkal aj možnosť vyvodiť personálne závery voči vinníkom, ale ako ukázali ďalšie udalosti, nestalo sa tak.

Baráková komisia predložila záverečnú prácu vedeniu KSČ až v septembri 1957. Sám Rudolf Barák ju potom 2. októbra 1957, z poverenia

616 Blížšie o nútorných sporoch a reformách v KSČ a jej vzťahu k cirkvám v období rokov 1953 – 1957 pozri: PEŠEK, Jan: Slovensko v rokoch 1953 – 1957. Kapitoly z politického vývoja. Edice: Krize komunistického systému v Československu 1953 – 1957. Svazek 4. Nakladatelství Prieus, Brno, 2001. ;ISBN 80-902995-2-0 a BARNOVSKÝ, Michal: Prvá vlna destalinizácie a Slovensko (1953 – 1957). Edice: Krize komunistického systému v Československu 1953 – 1957. Svazek 6. Brno : Nakladatelství Prieus, 2002. ISBN 80-7285-013-X

617 NA, f. ÚV KSČ, Komise II., sv. 7, a.j. 91. a VOREL, Jaroslav: Postavení a role rehabilitačních komisí ÚV KSČ. In: Justice I., s. 166.

Politického byra ÚV KSČ, uviedol na zasadaní ÚV KSČ. Podľa tejto správy komisia hovorila s viac ako 1 000 ľuďmi, teda sťažovateľmi, obeťami i pamätníkmi vtedajšej doby. Preskúmala 6 978 prípadov, z toho až v 6 715 prípadoch potvrdila správnosť pôvodne vynesených rozsudkov. Iba v prípade 263 osôb bolo navrhnuté, prostredníctvom sťažnosti alebo na návrh prokurátora, nové súdne konanie. Výsledkom nových súdnych pojednávaní bolo, že len 50 rozsudkov súdy vyhlásili za neodôvodnené a pôvodné rozsudky boli zrušené. Až 213 osobám bola opäť zistená vina, hoci z druhej strany súdy priznali, že pôvodne vymerané tresty boli neúmerné, preto im bol znížený trest. Revízia sa vôbec netýkala veľkých procesov s nekomunistami, lebo Politické byro ÚV KSČ ich z pôvodného zoznamu predložených na prejednávanie jednoducho vyškrtlo. V každom prípade ÚV KSČ správu komisie na preskúmanie niektorých súdnych prípadov vedenej Rudolfom Barákom jednohlasne prijal.⁶¹⁸ Činnosť komisie bola uzavretá uznesením Politického byra ÚV KSČ na 214. schôdzi, ktorá sa uskutočnila 22. novembra 1957. Na schôdzi boli prijaté aj zásady, ako následne zaobchádzať so zhromaždeným dokumentárnym materiálom.⁶¹⁹

Baráková komisia síce konštatovala zaužívanú prax kabinetnej justície, politického schvalovania vyšších trestov a zrušenie inštitútu vyšetrovacieho sudcu, ale jej výsledkom nebola rehabilitácia odsúdených. Verejnosť sa dozvedala čoraz viac faktov o nezákonnostiach z rokov 1948 – 1953, komunisti však o rehabilitácii nespravodlivo odsúdených osôb ani neuvažovali. V lepšom prípade boli obeť prenasledovania v roku 1960 prepustené z väzenia alebo im bol aspoň zmiernený trest. Komisia navrhovala, že revízia procesov by sa mohla končiť udelením milosti, čo vedenie KSČ neprijalo. Namiesto toho bolo prijaté, že sa to bude riešiť podaním sťažnosti pre porušenie zákona a obnovou procesu a iba vo výnimočných prípadoch bude udelená milosť. V každom prípade ani jedna zo strán nechcela ani pripustiť, žeby uznala nevinu odsúdených. Z toho vyplýva, že vtedajší vedúci funkcionári strany mali strach pred rehabilitáciou im nepohodlných straníckych kolegov, alebo

618 NA, f. ÚV KSČ, 01, Zasedání ÚV KSČ 1945-1962, sv. 57 – 58, a.j. 58, bod. 13. Plenárne zasadanie ÚV KSČ. 2. 10. 1957. Na tento dokument sa odvoláva aj KAPLAN, K.: Nekrvavá revoluce, s. 369 – 377.

619 NA, f. ÚV KSČ, Komise II., sv. 7, a.j. 91. Usnesení Politického Byra ÚV KSČ o uzavření činnosti komisí ÚV KSČ pro prošetřování minulých politických procesů. 22. 11. 1957.

ďalších „živlov“, ako napríklad duchovných, ktorí by mohli priniesť ďalšie „nepokoje“ do už prakticky správne skonsolidovaných vzťahov štátu a cirkvi. Už sa síce nepokračovalo v takom tvrdom kurze politickej perzekúcie, ako to bolo v rokoch 1948 – 1953, ale to neznamená, že nebola. Aj naďalej sa pokračovalo v politicky motivovaných procesoch, čo v prípade Gréckokatolíckej cirkvi boli napríklad procesy proti kňazom pre podvracanie republiky.⁶²⁰

Politické byro ÚV KSČ prijalo 10. decembra 1957 uznesenie o previerke triednej a politickej spoľahlivosti pracovníkov ministerstiev, ústredných úradov, vedeckovýskumných ústavov a ďalších úradov. Reakcia na seba nenechala dlho čakať a už začiatkom roka 1958 „padali“ prvé hlavy. Začala sa akási personálna a ideologická očista, čo však malo definitívne stačiť na vyrovnanie s rokmi nezákonností...

V septembri 1962 začala svoju činnosť tzv. Kolderova komisia. Okrem jej predsedu Drahomíra Koldera, vtedajšieho tajomníka ÚV KSČ a jedného z najvplyvnejších komunistov tej doby, v komisii pracovali aj Alexander Dubček, Pavel Hron, Jozef Lenárt, Pavel Majling, Václav Prchlík, Lubomír Štrougal, Bohuslav Laštovička, Leflerová, Václav Škoda a Miroslav Mamula. Na rokovania komisie boli pravidelne pozývaní aj členovia bývalej Barákovej komisie, Květoslav Innemann a zapisovateľka Miroslava Kunštátová. Generálna prokuratúra a Najvyšší súd dostali úlohu novým vyšetrovaním zistiť, či súdne procesy boli zákonné, akým spôsobom sa viedlo vyšetrovanie prípadov a posúdiť správnosť vynesených rozsudkov. Výsledky vyšetrovania malo posúdiť a zhodnotiť kolégium Generálnej prokuratúry (Jan Bartuška, Štefan Ozimy, Eduard Švach, Jaroslav David, Jan Samek a Jaroslav Dlouhý) s členmi prezídia Najvyššieho súdu (Josef Urválek, František Stýblo, Štěpán Flajzar a Jaroslav Pastorek). Ako mohla táto skupina komunistov objektívne hodnotiť nezákonnosti politických procesov, keď väčšina z menovaných v nich sama účinkovala, a to ako hlavní protagonisti a ideológovia?! V každom prípade závery komisie boli o čosi konkrétnejšie ako v prípade Barákovej komisie, k čomu ich dotlačila verejná mienka ovplyvnená svedectvami politických väzňov a udalosťami v Sovietskom zväze. Z

620 Išlo o kňazov, ktorí sa nechceli podriaďiť násilnej pravoslavizácii Gréckokatolíckej cirkvi a zostali verní svojej cirkvi a jej predstaviteľom. Išlo o gréckokatolíckych kňazov ako Miron Petrašovič, Theodor Rojkovič, Ivan Ljavinec či bazilián Marián Potáš, redemptoristi Ján Cyril Zakopal, Štefan Lazor, Michal Majovský, Andrej Prokopovič a ďalší.

druhej strany ani táto komisia sa nezbavila plnej závislosti na najvyšších politických orgánoch strany, čomu zodpovedajú aj jej závery. Predložila ich na schválenie ÚV KSČ v apríli 1963, čím sa skončila aj činnosť tejto komisie. Založenie Štátneho súdu a Štátnej prokuratúry hodnotila pozitívne, hoci v praxi tieto inštitúcie boli riadené iba niekoľkými najvyššími funkcionármi, teda Alexejom Čepičkom, Štefanom Raisom, Karlom Klosom, Bohumírom Zieglerom, Bohumilom Richterom či Stanislavom Bartošom. Im sa pripisovala aj najväčšia zodpovednosť za porušovanie zákonnosti. Komisia spočiatku iba prehodnocovala či prekvalifikovala trestné činy odsúdených s tým, že hoci sa nespáchali trestné činy, za ktoré boli odsúdení, dopustili sa iných trestných činov. Napokon sa komisii podarilo presadiť aj súdnu rehabilitáciu, žiaľ, týkala sa iba komunistov, pričom zhromaždila ďalšie cenné dôkazy o tom, že politické procesy boli vykonštruované. Hlavne radoví členovia KSČ sa potom dožadovali vyvedenia osobnej zodpovednosti vinníkov, pričom stolička sa triasla aj pod Antonínom Novotným, vtedajším prezidentom republiky a prvým tajomníkom ÚV KSČ. Opäť sa robili akési čistky v radoch vedúcich pracovníkov justície a bezpečnosti, ale aj tentoraz vedúci funkcionári KSČ zväčša zostali nedotknutí.⁶²¹

Závery komisie vedenej Drahomírom Kolderom vyvolali aj negatívne ohlasy, najmä v radoch slovenských komunistov zgrupovaných okolo Gustáva Husáka a Ladislava Novomeského. Tí boli odsúdení v politickom procese ako buržoázni nacionalisti a dožadovali sa plnej rehabilitácie. Aké bolo ich sklamanie, keď sa jej nedočkali a na dôvažok komisia v podstate potvrdila, že boli odsúdení spravodlivo. Vymohli si však, že rozhodnutím Predsedníctva ÚV KSČ bola 22. júna 1963 zriadená špeciálna komisia, ktorej predsedom sa stal Jozef Lenárt. Keďže sa stretávala v priestoroch bývalého kláštora sestier barnabitek, dostala názov barnabitská. Členmi komisie boli okrem Jozefa Lenárta aj Vasil' Biľak, Rudolf Cvik, Matej Lúčan, Josef Valo, Viliam Šalgovič, Bohuš Graca, Peter Colotka, Josef Macek, Ivan Skála, Jaroslav Kladiva, Jan Šimek a Miroslav Klír. Keď bol v septembri 1963 Jozef Lenárt vymenovaný za predsedu vlády, komisiu viedol Vladimír Koucký a do nej pribudli aj ďalší dvaja členovia, Michal Sabolčík a Bohuslav Laštovička.

621 VOREL, J.: Postavení a role rehabilitačních komisí ÚV KSČ. In: Justice I., s. 167 – 169. Pozri tiež Zprávu o činnosti justičních orgánů v období politických procesů (zpráva tzv. Kolderovy komise). Praha 19. 3. 1963. In: Justice I., s. 173 – 189.

Svoje závery komisia predložila na ÚV KSČ 18. – 19. decembra 1963 a aj keď sa to príliš neočakávalo, Gustav Husák a spol. boli zbavení obvinenia a rehabilitovaní, v dôsledku čoho sa postupne mohli vrátiť medzi „komunistickú verchušku“.⁶²²

Rehabilitačné komisie teda konštatovali nezákonnosť v čase tzv. kultu osobnosti, ale rehabilitácia nebola prístupná pre všetkých nespravodlivo odsúdených. Právo na ňu mali iba komunisti, aj to najmä vysokí funkcionári. Naprávajúc jednu nespravodlivosť páchala sa ďalšia nespravodlivosť. Všetko sa však dalo napraviť až po udalostiach tzv. Pražskej jari v roku 1968.

Spoločenské zmeny v roku 1968 poskytli priestor aj na prehodnotenie postupu štátu voči tzv. nepriateľom ľudovodemokratického zriadenia, a teda aj cirkvám. Problémov bolo veľmi veľa, a tak síce došlo k dialógu, ale konkrétne riešenia sa opäť zrodili veľmi pomaly. Medzi úspechy v prípade Katolíckej cirkvi môžeme zaradiť napríklad rozpad Mierového hnutia katolíckeho duchovenstva a vznik Diela koncilovej obnovy, vznik Výboru rehoľných spoločností v ČSSR, či obnovenie Gréckokatolíckej cirkvi. Aj na poli justície a spravodlivosti sa udiali zmeny. Prišlo konečne aj na prehodnocovanie nezákonností voči cirkvám a jej predstaviteľom i rádovým členom. To však, žiaľ, trvalo iba krátko. Už v auguste 1968 bolo zasa všetko úplne inak, pretože 21. augusta 1968 vstúpili na územie Československa vojská Varšavskej zmluvy ponúkajúc „bratskú pomoc“, ktorá mala cieľ zamedziť prílišnému vzdialeniu Československa od bloku socialistických štátov. To bol viditeľný a jasný signál, že úsilie o demokratické premeny spoločnosti je vážne ohrozené.

Od leta 1969 silneli snahy štátnej moci aj vo vzťahu k cirkvám o vrátenie k „pôvodnému stavu“ pred januára 1968. Znamenalo to teda opätovné zavedenie totálneho diktátu a absolútnej kontroly akejkoľvek činnosti cirkví. V prípade katolíckej cirkvi bolo zrušené Dielo koncilovej obnovy a miesto neho založené komunistom podriadené Združenie katolíckeho duchovenstva *Pacem in terris*, rehoľné spoločenstvá opäť nemohli praktizovať spoločný rehoľný život a Gréckokatolícka cirkev, aj keď už nebola zrušená, komunisti ju označili za protisovietsku

622 VOREL, J.: Postavení a role rehabilitačních komisí ÚV KSČ. In: Justice I., s. 169.

a protisocialistickú, zvalujúc na ňu vinu za napäté vzťahy medzi grécko-katolíckmi a pravoslávnyimi.⁶²³

Rýchle spoločenské premeny sa, samozrejme, prejavili aj pri hľadaní odpovedí na problematiku nezákonností z rokov 1948 – 1954. Obete prenasledovania sa hlasne dožadovali plnej rehabilitácie a potrestania vinníkov. ÚV KSČ bol preto nútený zriadiť ďalšiu rehabilitačnú komisiu. Na jej čelo bol v apríli 1968 ustanovený Jan Piller, tajomník Stredočeského krajského výboru Komunistickej strany Československa. Aj táto komisia sa mala podľa prvotných zámerov ÚV KSČ zaoberať predovšetkým procesmi s komunistami, čo však členovia komisie nie celkom akceptovali, pretože svoj výskum zamerali aj na témy, akými boli analýza príčin porušovania zákonov, určenie politickej zodpovednosti za nezákonné procesy, preskúmanie doterajšej histórie rehabilitácií a návrhy na opatrenia, aby sa v budúcnosti predišlo podobným nezákonnostiam. Komisia v zložení Jan Piller, Marie Sedláková, Marie Miková, Oldřich Rákosník, Milan Hladký, František Krajčír, Jindřich Uher, Jiří Rypel, Leopold Hoffman, Jaroslav Frýbert, Štefan Infner a Karel Kaplan, spolupracovala so skupinou odborníkov z oblasti histórie, ekonomiky, politológie a práva. Spočiatku komisia veľmi dobre napredovala, zvlášť keď mala prístup aj k dovtedy utajeným materiálom. Z tejto práce vzniklo viac ako 40 štúdií, ktoré sa stali kľúčmi na pochopenie nezákonností z minulých rokov v rôznych oblastiach a na rôznych úrovniach. Publikované informácie vyvolali veľký záujem verejnosti, ale tiež nemalý odpor, predovšetkým v radoch vysokých funkcionárov strany, zvlášť ÚV KSČ. Začiatkom augusta 1968 začala komisia vypracovávať osnovu správy pre pripravovaný mimoriadny zjazd KSČ. Vpád vojsk Varšavskej zmluvy do Československa vniesol do spoločnosti neistotu, zmenila sa politická situácia, a predtým názorovo jednotná komisia sa začala deliť na tých, ktorí aj naďalej chceli zverejniť celú pravdu o nezákonnostiach a tých, ktorí sa zľakli takéhoto kroku. Keď v januári 1969 komisia schvaľovala konečnú štruktúru záverečnej správy, už sa otvorene hovorilo o tom, že verejnosť by mala byť informovaná iba o časti zhromaždeného materiálu. Argumentovalo sa hlavne obavou, ako by to prijala verejnosť, či by sa takouto kritikou príliš neublížilo strane, a v neposlednom rade sa prejavili aj obavy

623 K obdobiu normalizácie pozri napríklad: PEŠEK, Jan – BARNOVSKÝ, Michal: V zovretí normalizácie. Cirkvi na Slovensku v rokoch 1969 – 1989. Bratislava : VEDA, 2004. ISBN 80-224-0787-9

členov komisie o vlastnú bezpečnosť a budúcnosť. Keď bola v polovici februára 1969 prejednávaná prvá verzia záverečnej správy⁶²⁴, väčšina členov komisie už bola rozhodnutá správu nezverejňovať. Predseda komisie Piller už v lete upozorňoval ÚV KSČ, že ak by boli v plnosti publikované poznatky, ku ktorým sa komisia dopracovala, mohlo by to otriasť pozíciou strany. Správa teda bola opäť už niekoľký raz prepracovaná a nakoniec koncom februára 1969 aj schválená. Piller záverečnú správu odovzdal 20. marca 1969 Alexandrovi Dubčekovi, ktorý stál v tom čase na čele komunistickej strany. V apríli však na jeho stoličku zasadol Gustav Husák. Situácia sa teda zmenila, a preto aj začiatkom mája 1969 predsedníctvo ÚV KSČ záverečnú správu Pillerovej komisie neprijalo. Na plénum ÚV KSČ sa správa ani nedostala. Komisia už vo svojej práci nemohla pokračovať. Jej členom zakázali ďalší prístup k dokumentom, boli viazaní mlčanlivosťou, ba dokonca museli odovzdať aj všetky poznámky.⁶²⁵

To, čo sa na poli súdnej rehabilitácie dosiahlo aj vďaka prijatiu zákona č. 83. Zb. z júna 1968, bolo zlikvidované novelou zákona o rehabilitácii č. 70/70 Zb. z 8. júla 1970. Prípady, kde ešte nebola vyslovená rehabilitácia, sa už ďalej neprerokovali a v mnohých prípadoch bola prekvalifikovaná na sťažnosť pre porušenie zákona, ktorá sa potom zamietla. Dokonca niektoré súdne rehabilitácie, len nedávno priznané, boli zrušené. O veciach rehabilitácie prestala písať aj denná tlač. Normalizácia aj v tejto oblasti „dokonale“ zabrala.⁶²⁶

Postupne boli zriadené aj ďalšie komisie, ktoré nemali cieľ pokračovať v odkrývaní pravdy o nezákonnostiach, ale naopak, mali sa snažiť všetko ututlať. Posledná komisia prijala závery tzv. Kolderovej komisie z roku 1963. Nепрекvapuje, že sa dospelo k týmto záverom. Veď členmi komisie boli „zaslúžení normalizátori“ – Josef Kempný, ktorý bol predsedom komisie, Drahomír Kolder, Oldřich Švestka a Viliam Šalgovič.⁶²⁷

Na skutočnú súdnu rehabilitáciu obetí komunistického teroru sa muselo čakať až do tzv. zamatovej revolúcie v novembri 1989. Po nej dostali príležitosť aj „obyčajní ľudia“, teda nestranníci, ktorí síce boli súčasťou

624 Text tejto správy bol publikovaný v Justice I., s. 190 – 288.

625 VOREL, J.: Postavení a role rehabilitačních komisí ÚV KSČ. In: Justice I., s. 169 – 171.

626 KAPLAN, K.: Nekrvavá revoluce, s. 384 – 385.

627 VOREL, J.: Postavení a role rehabilitačních komisí ÚV KSČ. In: Justice I., s. 171.

„pracujúceho ľudu“ a „robotníckej triedy“, ale pre svoje názory, presvedčenie či vieru boli pre bývalý režim permanentne nebezpeční.

V.2. Od zníženia trestu cez amnestiu prezidenta republiky k súdnej rehabilitácii

Spoločenské premeny sa podpísali aj na riešení procesu Augustin Machalka a spol. Spočiatku komunisti nemali najmenší dôvod meniť svoje rozhodnutie. Závery rehabilitačných komisií však postupne vytvárali priestor na prehodnotenie tejto kauzy. Po udalostiach z roku 1968 sa už nepochybovalo o tom, že proces s rehoľníkmi bol politického rázu, ale vtedy sa riešili politicky dôležitejšie kauzy. Po vstupe armád Varšavskej zmluvy na územie ČSSR zostalo iba pri konštatovaní, že vecou sa netreba už zaoberať. Zjavná bola aj snaha, aby sa na verejnosť dostalo čím menej informácií. V čase normalizácie sa to komunistom prakticky aj podarilo.

Vráťme sa k roku 1950. Rozsudok Štátneho súdu Or I/VII 31/50 z 5. apríla 1950 nenadobudol platnosť, lebo boli proti nemu podané odvolania na Najvyšší súd v Prahe. Odvolali sa v prvom rade obžalovaní rehoľníci Tajovský a Mastiliak, ktorí nakoniec svoje žiadosti 23. októbra vzali späť. Dňa 7. apríla sa odvolal aj štátny prokurátor. Už v správe o priebehu a výsledku procesu, o ktorej referovala prokurátorka Brožová (Biedermannová) a podpísal ju sám Ziegler, je aj informácia, že síce proti rozsudku bolo podané odvolanie, čo sa týkalo viny Bartáka a výšky trestov u všetkých obžalovaných, tie však prokuratúra nemienila realizovať.⁶²⁸ V načrtnutej línii sa pokračovalo, pretože 9. júna informovala Štátna prokuratúra Generálnu prokuratúru o plánovanom postupe pri odvolaní voči rozsudku Štátneho súdu. Zo správy, ktorej referentom bol Střída a aproboval ju Ziegler je jasné, že prokuratúra mala v skutočnosti záujem iba o zvýšenie trestu u Jana Blesíka. U ostatných odsúdených bola s výrokom Štátneho súdu spokojná. Na margo odvolania Mastiliaka v dokumente sa uvádza: „S odvoláním spojuji odpověď na odvolání obžalovaného Mastiláka, jehož jednání je rázu tak záměrného a obecně nebezpečného, že absolutní trest na svobodě je zcela spravedlivým vyjádřením jeho činnosti přihlížející k třídnímu nepřátelskému cha-

628 NA, f. GP, č. j. T 359/50. Státní prokuratura v Praze na Generální prokuraturu v Praze, č. j. Pst I 454/50. Praha 7. 4. 1950.

rakteru pachatele. “ Nakoniec ešte prokurátor žiadal o rýchle odobrenie navrhovaného postupu, aby mohol byť spracovaný potrebný materiál na odvolacie konanie.⁶²⁹

V prípade Mastiliaka mala prokuratúra v talóne aj materiál, ktorý chcela v prípade potreby použiť pri odvolacom konaní. Ešte 22. apríla 1950 bola totiž informovaná, že pri prehliadke izby Mastiliaka v Obořišti bol nájdený ďalší usvedčujúci materiál, týkajúci sa hlavne kontaktov

629 NA, f. StS, č. j. Or I/VII 31/50. Státní prokuratura v Praze Generální prokuratuře v Praze vo veci Augustin Machalka a spol – trestní řízení. Praha 9. 6. 1950. V návrhu odvolania a neskôr i v samotnom odvolaní Státní prokuratury k žádosti Mastiliaka z 3. júna 1950 sa uvádza: „Trest doživotního těžkého žaláře k němuž byl obžalovaný Dr Jan Mastilák odsouzen, je zcela úměrný jeho zavinění. Neprávem namítá odvolání, že u zločinu vyzvědačství není prokázána subjektivní stránka činnosti, totiž, že pachateli nebylo známo, že zprávy jím odesílané do ciziny, obsahovaly státní tajemství. Vždyť je notoricky známo, že Východní ústav v Římě je vybudován jako vyzvědačské středisko, v němž jsou vychováváni posluchači ke špionážní službě proti Sovětskému svazu, nově též proti lidově demokratickým státům, což též zjišťuje správně rozsudek. Je proto samozřejmé, že Mastilák jako absolvent jmenovaného ústavu věděl, jaké úkoly jsou mu svěřeny při jeho cestě na Slovensko a jakého druhu jsou zprávy odesílané jím do Říma, zejména když je získával způsobem záškodnickým a krajně záluďným u příslušníků RA a partyzánů bojujících za Slovenského národního povstání proti nacistům. Rovněž je zcela vyvrácena obhajoba obžalovaného, pokud se odvolává skutečnosti, že jednal pouze z podnětu Vatikánu a vysoké církevní hierarchie. Sám totiž připustil, že v době svého působení v Obořišti zasílal zprávy obsahující státní tajemství několika osobám do zahraničí, tedy nikoliv pouze svému nadřízenému nebo vyzvědačské cizí evidenci. Z připojené „Kroniky osobní i všeobecné“, psané obžalovaným a nalezené mezi předměty mu patřícími [táto kronika sa, žiaľ, doteraz nenašla, pozn. autora], jsou patrné ze záznamů z let 1944-1949 jeho cesty do různých oblastí Slovenska a do Zakarpatské Ukrajiny, o nichž se nezmínil při své výpovědi před soudem a které chtěl záměrně zatajiti, neboť jich skutečným a jediným účelem byla rozsáhlá konspirativní činnost, kterou obžalovaný prováděl z vlastní iniciativy. V horlivé snaze zabrániti pronikání pokrokových myšlenek mezi široké vrstvy občanstva a později zameziti vzniku a budování nově utvořených lidově demokratických států. Přihlíží-li se při tom k vícenásobné kvalifikaci podle § 5 odst.2 zák. čís. 231/48 Sb, jak bylo soudem shledáno, je výměr trestu vyjádřený absolutním trestem na svobodě zcela přiměřený značnému zavinění obžalovaného.“ NA, f. StS, č. j. Or I/VII 31/50. Nástin odvolání. Příloha k dokumentu Státní prokuratura v Praze Generální prokuratuře v Praze vo veci Augustin Machalka a spol – trestní řízení. Praha 9. 6. 1950 a Odvolání Státní prokuratury v Praze na Státní soud v Praze vo veci Augustin Machalka a spol – trestní řízení. Praha 28. 6. 1950.

s cudzinou, dodávania správ a špionáže. O záležitosti bol informovaný aj Karel Čížek. Ten sa mal spojiť s Průšom a Košařom, ktorí boli vo veci lepšie informovaní a mali mu oznámiť ďalšie podrobnosti. O výsledku mal Čížek informovať Karla Klosa.⁶³⁰ Škoda, že v správe nie je bližšie špecifikované, čo konkrétne obsahoval ten, podľa komunistov „*usvedčujúci materiál*“. V každom prípade, prokuratúra tento argument už nepoužila, lebo ho použiť ani nepotrebovala...

Na Generálnej prokuratúre v Prahe sa návrhom na postup Štátnej prokuratúry zaoberalo II. oddelenie, ktoré malo na starosti trestnú agendu cirkví, menovite František Kraus, ktorý s predloženým návrhom súhlasil. Štátna prokuratúra preto mohla 28. júna predložiť Štátnemu súdu spisy vo veci odvolania u obžalovaného Blesíka a odpoveď na odvolanie obžalovaného Mastiliaka. Udialo sa tak podľa návrhu schváleného na Generálnej prokuratúre 15. júna 1950. Odvolanie u ostatných obžalovaných vzal štátny prokurátor späť.⁶³¹

Dňa 5. septembra 1950 teda mohla Generálna prokuratúra informovať Najvyšší súd o svojom plánovanom postupe v tejto kauze pri odvolacom konaní, kde chcela navrhnúť aby:

- a) odvolania obžalovaných Tajovského a Mastiliaka boli zamietnuté,
- b) bolo vyhovené prokuratúre, čo sa týka zvýšenia trestu pre Blesíka,
- c) bola uložená povinnosť nahradiť škody odvolacieho konania obžalovaným Tajovskému, Mastiliakovi a Blesíkovi.

V ďalšej časti dokumentu sa námestník generálneho prokurátora venoval zdôvodneniu navrhnutého postupu. V prípade Mastiliaka uviedol, že tento obžalovaný podal odvolanie len pre výrok o treste. Keďže trest bol podľa názoru prokuratúry správny a vzhľadom na závažnosť spáchanej trestnej činnosti odvolanie Mastiliaka odporúčala zamietnuť. Správa reagovala aj priamo na odvolanie Mastiliaka prostredníctvom advokáta ex offio Ludmily Turečkovej z 3. júna 1950. Doslovne v nej sa uvádza:

„Pokud ovšem v tomto odvolání namítá, že subjektivní stránka odvolatelových trestných činů nebyla nalézacím soudem dostatečně zvážena zejména s ohledem na jeho obhajobu u hlavního přelíčení, že si nebyl vědom při svém posílání zpráv do zahraničí toho, že se jedná o státní

630 NA, f. MS. KA. kr. 218 M a spol.

631 NA, f. GP, č. j. T 359/50. Státní prokuratura v Praze na Generální prokuraturu v Praze vo veci Augustin Machalka a spol. tr. řízení, Pst I 454/50. k č. j. T 359/1950-I/1-7. Praha 28. 6. 1950.

tajemství, ani toho, že sestry Čiževské jsou ve spojení s banderovci, nejdte u námitky proti výroku o trestu, nýbrž proti výroku o vině. Tyto námitky stačí odkázat na správné hodnocení výsledků hlavního přelíčení, patrné ze str. 51 popisu rozsudku, logicky a přesvědčivě vycházející z původního doznání obžalovaného na č.l. 64 až 71 a správně odmítající pozdější změny v jeho zodpovídání, jak je uvedeno na č.l. 217 a 222. Správnost tohoto postupu při hodnocení obhajoby obžalovaného plyne pak nejen z úvah o jeho předcházejícím školení na Východním ústavu v Římě, v této vysoké škole rozvratnictví a špionáže, namířených proti Sovětskému svazu a lidovým demokraciím, nýbrž i z úvahy, že právě po subjektivní stránce uváděné odvoláním v pochyby, ani jako osoba speciálně neškolená a vybavená pouze normální bystrostí úsudku nemohl být v nejistotě o tom, že se jím prozrazené údaje vzhledem k jejich povaze týkají skutečností opatření a předmětů, které vláda tají v důležitém, a to politickém, vojenském a hospodářském zájmu republiky, a které měly zůstat v takovém zájmu utajeny před cizí mocí a cizími činiteli. To tím spíše, že obžalovaný znal úkoly, které mu byly na jeho cestě na Slovensko svěřeny, že přesto žádané zprávy odesílal do Říma, a že zpravodajské poznatky získával u příslušníků RA a partyzánů záškodnicky a krajně záluďně. Subjektivní stránka zůstává proto v napadeném směru mimo pochybnost. Jeho vědomí o spojení sester Čiževských s banderovci je rovněž jisté přes odvolatelské popírání, uváží-li se zejména obsah dopisů, založených pod č.l. 163, 164, podle kterých byl obžalovaný zevrubně obeznámen s jejich postavením, a tedy i osudy, a podle kterých obžalovaný tyto sestry odkazoval právě na ten řeckokatolický úřad, který se notoricky zabýval pašováním banderovců přes naše státní území, při čemž je nutno zdůraznit, že i obžalovaný je řeckokatolickým knězem. Námitky proto neobstojí v žádném směru.

Vzhledem k odchylnému skutkovému a zčásti i právnímu podkladu, zejména pak vzhledem k tomu, že obžalovaný jediný páchal zločin vyzvědačství také v době branné pohotovosti státu, nelze přihlížet k námitkám odvolání, směřujícím proti výroku o trestu, pokud jsou budovány na srovnávání trestu, uloženého obžalovanému, s tresty ostatních obžalovaných.

V dalších námitkách se odvolatel obrací proti způsobu, jakým nalézací soud hodnotil přiznanou polehčující okolnost, že činy spáchal na ponuknutí Vatikánu a vysoké církevní hierarchie, a snaží se dovodit, že tato polehčující okolnost má daleko větší význam, než jaký jí byl přiznán

v napadeném rozsudku. Z rozboru pojmu poslušnosti, jíž byl obžalovaný jako kněz a nad to řeholní kněz podle kanovnického⁶³² práva povinen svým představeným, z výchovy obžalovaného a způsobu jeho dosavadního života z názorů, na papeže a jeho zástupce, představené obžalovaného, jak tyto názory získal odvolatel zmíněnou svou výchovou, a konečně z následků, které by odvolatele podle kanovnického práva v případě neposlušnosti stihly, snaží se pak dovodit, že kdyby byl nalézací soud tyto zřetele náležitě uvážil, nebyl by vyměřil tak vysoký trest, uváží-li se zvláště, že odvolateli polehčují ještě dvě další polehčující okolnosti a že pro přitěžující okolnost zralé rozvahy a promyšlené přípravy není ve výsledcích řízení opora, takže podle odvolatele polehčující okolnosti převažují nad okolnostmi přitěžujícími.

Je nutno připomenout, že obžalovanému přitěžují celkem čtyři závažné přitěžující okolnosti (zralá rozvaha, promyšlená příprava, značné nebezpečí pro republiku, souběh více zločinů různého druhu), proti nimž stojí pouze tři okolnosti polehčující (zachovalost, ponuknutí Vatikánu a vysoké církevní hierarchie, částečné doznání v administrativním řízení). Protože nelze přisvědčiti odvolání, že přitěžující okolnost zralé rozvahy je pojmově vyloučena a přiznanou polehčující okolností ponuknutí, dále protože nelze souhlasit se základním názorem další námitky, že přitěžující okolnost úmyslné přípravy pramení výlučně ze skutečností, že obžalovaný byl pro svou činnost připravován na Východním ústavě v Římě, a konečně protože formální polehčující okolnost zachovalosti ani polehčující okolnost částečného později modifikovaného doznání nemohou být vzhledem k jejich povaze hodnoceny příliš vysoko, je zcela zřejmé, že polehčující okolnost ponuknutí, tedy poslušnosti, pokud lze k ní při výměře trestu s hlediska státního práva vůbec přihlížet, byla za tohoto stavu hodnocena náležitě, když nalézací soud použil ustanovení § 113, odst. 1 zákona č. 319/1948 Sb. a za zločiny, trojnásobně ohrožené trestem smrti, obžalovanému uložil pouze trest na svobodě, byť doživotní. Při hodnocení polehčující okolnosti ponuknutí, tedy poslušnosti, je ostatně nutno uvážit, že obžalovaný posílal získané zprávy do zahraničí i jiným osobám, nežli svým představeným.⁶³³

632 Správně kanonického práva.

633 NA, f. GP, č. j. T 359/50. Generální prokuratura v Praze na Nejvyšší soud v Praze v trestní věci proti Augustinu Machalkovi a spol. Or I/VII 31/50 pro §§ 1,5 zák. č. 231/1948 Sb., č. j. To 49/50. Čís. 547/50. Praha 5. 9. 1950.

Najvyšší súd na neverejnom zasadaní pod vedením predsedu senátu Stanislava Bartoša rozhodoval prakticky už iba o Janovi Blesíkovi. Na pojednávaní boli prítomní sudcovia z ľudu Josef Huptich (sústružník) a Josef Böhm (nástrojár), sudcovia z povolania Sedláček, Doškář, Hartych, Čečelský a za generálnu prokuratúru Ladislav Holubec. V rozsudku To V 12/50 z 26. októbra 1950 rozhodol ponechať v platnosti výrok Štátneho súdu z 5. apríla 1950 s výnimkou trestu práve pre Jána Blesíka, ktorému zvýšil trest odňatia slobody z 10 na 12 rokov.⁶³⁴ Týmto rozhodnutím rozsudok Štátneho súdu z 5. apríla 1950 nadobudol definitívnu platnosť a odsúdení rehoľníci si museli s definitívnou platnosťou odpykať určený nespravodlivý trest. Keďže v Štátnej bezpečnosti a justícii naďalej pracovali tí istí ľudia, ktorí sa priamo či nepriamo podieľali na nezákonnostiach, ba dokonca aj na procese Machalka a spol., odsúdení rehoľníci nemali reálnu šancu dovolať sa spravodlivosti. Medzi týchto ľudí patrilo napríklad štátny prokurátor Josef Urválek, sudca Vladimír Podčepický či prokurátor Generálnej prokuratúry pre veci Štátnej prokuratúry František Kraus.

Prvým dobrým signálom pre o. Ivana Mastiliaka však bolo zníženie trestu. Na základe amnestie prezidenta republiky Antonína Zápotockého z 9. mája 1955 a uznesenia Krajskej prokuratúry v Nitre sa prijalo, že na Mastiliaka sa vzťahuje amnestia prezidenta, preto mu bol podľa čl. VIII, odst. 2 doživotný trest zmenený na trest 25 rokov odňatia slobody.⁶³⁵

O päť rokov neskôr, presne 9. mája 1960, bola ďalšia veľká amnestia prezidenta republiky, tentokrát Antonína Novotného, a to pri príležitosti 15. výročia oslobodenia Sovietskou armádou. Návrh na amnestiu Politickému byru ÚV KSČ predložili minister spravodlivosti Václav Škoda, generálny prokurátor Jan Bartuška a minister vnútra Rudolf Barák 7. januára 1960. Podľa návrhu mali byť z amnestie vylúčené osoby, ktoré spáchali závažné kriminálne delikty. Amnestia sa mala vzťahovať aj na protištátne trestné činy. Tu však bola podmienka, že tieto prípady mali byť prejednávané individuálne. Okrem toho sa amnestia u protištátnych trestných činov nevzťahovala na priamych agentov imperialistických rozvedok, teroristov, sabotérov a organizátorov nebezpečných

634 NA, f. StS, č. j. Or I/VII 31/50. Rozsudek Nejvyššího soudu, č. j. To V 12/50. Praha 26. 10. 1950.

635 NA, f. StS, č. j. Or I/VII 31/50. Uznesenie Krajskej prokuratúry v Nitre, č. j. Pnt 3/55. [6. 7. 1955 ?].

velezradných skupín a vojenskú zradu. Do 15. marca 1960 mali byť vypracované zoznamy osôb, ktoré pripadali do úvahy, teda vyhovovali stanoveným kritériám a mohli byť amnestované. Návrh Politickému byru ÚV KSČ predložili 10. februára 1960 Václav Škoda, Jan Bartuška a J. Kudrna. V zozname prominentov je okrem komunistov a politikov výslovne uvedených iba päť duchovných, z nich Štefan Barnáš a Štěpán Trochta sú navrhnutí na amnestiu, zatiaľ čo na Pavla Gojdiča⁶³⁶, Jána Vojtaššáka a Stanislava Zelu sa táto amnestia nemala vzťahovať. Václav Škoda a Rudolf Barák mali ešte zoznam doplniť, ale iba o osoby z radov politikov, čo malo byť následne predložené na schválenie Politickému byru ÚV KSČ.⁶³⁷

Táto amnestia sa na Mastiliaka nevzťahovala. Na ústny pokyn prokurátora sa preto Mastiliak obrátil na Krajský súd v Bratislave s otázkou, prečo sa na neho amnestia nevzťahovala.⁶³⁸ K veci sa vyjadril až Krajský súd v Prahe, ktorý sa na neverejnom zasadnutí pod vedením predsedu senátu Jiřího Formáčka a sudcov z ľudu Jiřího Marsa a Jiřiny Brabencové uzniesol, že sa na Mastiliaka amnestia právom nevzťahuje. Senát Krajského súdu ako dôvod uviedol, že: „*Odsouzeného nutno považovat za přímého agenta imperialistických rozvědek. Jako hodnostář církevní a školený Vatikánem pracoval proti zemím lidových demokracií za zničení a rozvrácení jejich zřízení.*“⁶³⁹

Mastiliak na toto uznesenie reagoval 1. augusta 1960 odvolaním na Najvyšší súd v Prahe, kde v desiatich bodoch podáva svoje stanovisko.⁶⁴⁰ Najvyšší súd sa v tejto veci až 11. októbra 1960 obrátil na Generálnu prokuratúru.⁶⁴¹ Záležitosťou sa zaoberal opäť František Kraus, ktorý 18. októbra iba potvrdil rozhodnutie Krajského súdu v Prahe, že sa na Mastiliaka, a takisto aj na Urbana a Šilhana amnestia prezidenta ne-

636 Zoznam ešte prešiel schvaľovaním a vtedy už vážne chorý prešovský grécko-katolícky vladyka Pavol Gojdič, pôvodne zaradený medzi amnestovaných, bol vylúčený z amnestie.

637 NA, f. ÚV KSČ, Komise II., sv. 21, a.j. 473. Amnestie 1960.

638 NA, f. č. j. StS, č. j. Or I/VII 31/50. Ján Mastylák Krajskému súdu v Bratislave vo veci dotaz na dôvody o amnestii. Leopoldov 15. 5. 1960.

639 NA, f. StS, č. j. Or I/VII 31/50. Usnesení Krajského soudu v Praze. Praha 15. 7. 1960.

640 NA, f. StS, č. j. Or I/VII 31/50. Jan Mastilák Odvolání k Nejvyššímu soudu v Praze proti rozhodnutí Krajského soudu v Praze ve věci amnestie Jana Mastiláka. Valdice u Jičína 1. 8. 1960.

641 NA, f. GP, č. j. T 359/50. Nejvyšší soud v Praze na Generální prokuraturu v Praze, č. j. 8 To 0292-4/60. Praha 11. 10. 1960.

vzťahuje, lebo sú priami agenti imperialistickej rozviedky – Vatikánu.⁶⁴² Senát Najvyššieho súdu pod vedením sudcu pre veci Štátneho súdu Františka Stýbla, ktorý bol pôvodným povolaním sústružník, na neverejnom zasadaní 10. novembra 1960 Mastiliakovu sťažnosť zamietol ako bezdôvodnú.⁶⁴³

Ivanovi Mastiliakovi vtedy chcel pomôcť aj jeho spolubrat redemptorista Ján Ďurkáň, ktorý už bol v tom čase na slobode a žil v Lubochni. V žiadosti Generálnej prokuratúre a Ústredí advokátných poraden sa dobrovoľne hlásil za svedka, že Mastiliak sa nevotrel ako prekladateľ do Červenej armády s úmyslom robiť špionáž. Ako prekladateľa ho navrhli spolubratia z Podolínca, ktorí vedeli, že ovláda ruský jazyk. Predstavený komunity s tým súhlasil, preto sa na krátky čas stal tlmočníkom. S jeho službami bolo veliteľstvo Sovietskej armády spokojné.⁶⁴⁴ Generálna prokuratúra však svedectvo Ďurkáňa nebrala vážne s tvrdením, že protištátna činnosť Mastiliaka nespočívala v tom, že bol prekladateľom, ale v tom, že získané informácie posielal do Vatikánu. Vecou sa zaoberal opäť Kraus a jeho konečný verdikt vo veci bol, že nie je dôvod na podanie návrhu na obnovenie trestného konania, ani na sťažnosť pre porušenie zákona.⁶⁴⁵

Mastiliaka obišla aj ďalšia amnestia prezidenta republiky. Krajský súd v Prahe sa 22. mája 1962 na neverejnom zasadaní pod vedením Františka Veselého, sudcov Košnařa a Jana Aubrechta a zapisovateľky Elišky Činátlovej uzniesol, že amnestia prezidenta republiky z 9. mája 1962 sa na Jána Mastiliaka nevzťahuje. Ako dôvod v uznesení uvádza, že odsúdený „*Jan Mastilák prováděl závažnou protistátní činnost podle směrnic Vatikánu a je ho nutno pokládat za agenta Vatikánu, který plnil dané úkoly*“.⁶⁴⁶ Mastiliakovi bolo rozhodnutie súdu doručené 6. júna. Hneď nasledujúci deň napísal odvolanie a 8. júna ho poslal na Najvyšší

642 NA, f. GP, č. j. T 359/50 – 42. Generální prokuratura v Praze vo veci Jan Mastilák a spol. – trestní řízení (amnestie), č. j. Pst I 454/50. Praha 18. 10 1960.

643 NA, f. StS, č. j. Or I/VII 31/50. Usnesení Nejvyššího soudu, č. j. 8 To 0292/60. Praha 10. 11. 1960.

644 NA, f. StS, č. j. Or I/VII 31/50. Obnova trestního řízení, Jan Mastilák. Ján Ďurkáň Generálnej prokuratúre v Prahe, č. j. 1 Nt 051/62. Lubochňa 26. 11. 1961.

645 NA, f. GP, č. j. T 359/50 – 52. Generální prokuratura v Praze vo veci Jan Mastilák – trestní řízení. Praha 13. 12. 1961.

646 NA, f. StS, č. j. Or I/VII 31/50. Usnesení Krajského soudu v Praze. Praha 22. 5. 1962.

súd v Prahe.⁶⁴⁷ Na Generálnej prokuratúre Kraus opäť odporúčal, aby sťažnosť považovali za bezdôvodnú, lebo Mastiliak ako priamy agent imperialistickej rozviedky plnil jej príkazy. Najvyšší súd preto 14. augusta na neverejnom zasadaní pod vedením Antonína Kudlu, ktorý bol pôvodným povolaním baník, sťažnosť Mastiliaka ako neodôvodnenú zamietol.⁶⁴⁸

Mastiliak sa však stále nevzdával, a preto 1. marca 1964 podal 16-stránkovú žiadosť o revíziu rozsudku z roku 1950 na Kontrolnú komisiu ÚV KSČ. Tá vec postúpila na Generálnu prokuratúru, kde sa tým na špeciálnom oddelení zaoberal Josef Kaloš. Generálna prokuratúra 1. apríla 1964 preverení sťažnosti poverila Krajskú prokuratúru v Prahe, keďže sa tam nachádzal potrebný spisový materiál, o čom bol Mastiliak upovedomený. Už 10. apríla sa uskutočnil výsluch Mastiliaka priamo vo väzení vo Valdiciach. Sťažoval sa na nezákonné metódy Štátnej bezpečnosti počas vyšetrovacej väzby v roku 1950.⁶⁴⁹ Zdeněk Schuster z Krajskej prokuratúry, ktorý vo Valdiciach Mastiliaka vyšetroval, 22. apríla podal špeciálnemu oddeleniu Generálnej prokuratúry „*nástin prípisu KIO ministerstva vnitra*“, ktorý bol adresovaný kontrolno-inšpekčnému odboru Ministerstva vnútra ČSR v Prahe. Z informačného výsluchu Šilhana a Mastiliaka totiž podľa jeho názoru vyplynulo, že na nich počas vyšetrovania na KV ŠtB v Prahe robili fyzický a psychický nátlak. V priloženom dokumente preto Schuster navrhoval, aby 1.) bolo vyšetrené, či voči Šilhanovi a Mastiliakovi bolo počas vyšetrovania na KV ŠtB v Prahe použité fyzické alebo psychické násilie a 2.) zistiť podrobné informácie o osobe pracovníka holandského vyslanectva Snela, o ktorom Šilhan tvrdil, že bol provokatér.⁶⁵⁰ Generálna prokuratúra prijala návrh bez akejkoľvek zmeny vcelku a dala mu dátum 7. máj 1964; podpísal ho I. námestník generálneho prokurátora Jaroslav David, a odoslala KIO

647 NA, f. StS, č. j. Or I/VII 31/50. Jan Mastilák Nejvyššímu soudu v Praze vo věci Stížnost k Nejvyššímu soudu proti rozhodnutí Krajského soudu v Praze ve věci amnestie Jana Mastiláka. Valdice u Jičína 7. 6. 1962.

648 NA, f. StS, č. j. Or I/VII 31/50. Usnesení Nejvyššího soudu, č. j. 1 To 071/62. Praha 14. 8. 1962.

649 NA, f. GP, č. j. T 359/50. Krajská prokuratúra Praha, protokol o výslechu stěžovatele Jana Mastilaka, sepsaný v ÚNZ MV Valdice, č. j. PSt I 454/50. 10. 4. 1964.

650 NA, f. GP, č. j. T 359/50. Krajská prokuratúra v Praze na Generální prokuraturu v Praze vo věci František Šilhan a spol. – přešetření věci, č. j. PSt I 454/50-126. Praha 22. 4. 1964.

Ministerstva vnútra ČSR. Neskôr informovala aj ÚV KSČ, že žiadosti Šilhana a Mastiliaka prešetruje Krajská prokuratúra v Prahe.

Prešlo niekoľko mesiacov od žiadosti Mastiliaka a Šilhana, ale neriešila sa. Uviazla totiž na ministerstve vnútra, ktoré, pochopiteľne, nemalo veľký záujem na tom, aby sa ďalej pokračovalo vo vyšetrovaní. Mastiliak a Šilhan nedostávajúc konkrétnu odpoveď sa preto v polovici januára 1965 obrátili so žiadosťou na Sekretariát predsedu Národného zhromaždenia, ktorý podstúpil ich sťažnosti Generálnej prokuratúre. Táto sa zmožila iba na konštatovanie, že o veci je informovaný aj ÚV KSČ, kde si títo v roku 1964 takisto podali žiadosti, a celá záležitosť je v rukách Inšpekcie ministra vnútra, ktorá preveruje vyšetrovacie metódy. V odpovedi na Sekretariát Predsedu Národného zhromaždenia z 25. januára 1965 vedúci špeciálneho odboru zastúpený Havlíčkom, napísal, že žiadosti Šilhana a Mastiliaka, „*ktelé jsou námi prošetřovány a nemohly být dosud jednak pro naléhavější jiné případy, jednak pro rozsáhlost prošetřování vyřízeny*“.⁶⁵¹

Generálna prokuratúra žiadosť vo veci prešetrenia sťažnosti jezuitu P. Františka Šilhana a redemptoristu o. Ivana Mastiliaka na KIO ministerstva vnútra poslala síce ešte 7. mája 1964, ale komisia ministra v zložení major František Flek a major Jiří Průšek, podľa datácie dokumentov, prešetrenie realizovala až v máji 1965.⁶⁵² Boli vypočutí príslušníci ŠtB, ktorí sa podieľali na vyšetrovaní rehoľníkov z procesu Machalka a spol. Komisia sa k jednotlivým bodom sťažnosti vyjadrila v záverečnom dokumente, v ktorom sú prakticky zosumarizované iba výpovede bývalých vyšetrovateľov. V prvom bode je konštatovanie, že vyšetrovatelia boli vopred oboznámení s dôležitosťou pripravovaného procesu, pričom boli dôrazne upozornení „*na nutnost postupovat při vyšetřování naprosto korektně a seriosně*“. Čo sa týka dĺžky výsluchu, vraj nikdy nepresiahol 12 hodín, hoci Šilhan sa sťažoval, že to bolo až 36 hodín. Vyšetrovacie praktiky, ako neustále chodenie po cele, výsluch po stojačky so zaviazanými očami či nočné budenie však vyšetrovatelia nepriznali, resp. zvalili zodpovednosť na vtedajšie vedenie väznice v Ruzyni. V ďalšom bode sa komisia vyjadrila k osobe Snela, údaj-

651 NA, f. GP, č. j. T 359/50. Generální prokuratura v Praze vo veci František Šilhan, Jan Mastilák – stížnost. Praha 25. 1. 1965.

652 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Č.j. Im-0353/10-65-kom. Tajné! Ministerstvo vnitra inspekce ministra – komise. Zpráva o prošetření stížnosti Františka Šilhana a Jana Mastiláka. Praha 15. 6. 1965.

ného pracovníka holandského vyslanectva. Vyšetřovaním sa zistilo, že osoba s takýmto menom na vyslanectve nepracovala. V prípade konfiškácie osobných vecí Šilhana sa ukázalo, že bol porušený platný zákon. Nakoniec sa dokument venuje sťažnosti Mastiliaka. Ten tvrdil, že musel denne chodiť po cele od 6. h rána do 20. h a niekedy až do polnoci, pričom ho v noci dvakrát budili. Aj v jeho prípade však bola zodpovednosť za takéto metódy hodená na plecia predstaviteľov väznice. Keďže sa vtedajší vnútorný poriadok vo väznici nepodarilo získať, zostalo všetko iba pri všeobecných konštatáciách, a pochopiteľne, zámerne skreslených a neúplných výpovediach bývalých vyšetrovateľov. Podobne Mastiliak dopadol aj so sťažnosťou, že ho vyšetrovatelia nútili, aby podpísal administratívne protokoly. Vyšetřovaním sa totiž ani komisii ministra nepodarilo zistiť, kto vlastne Mastiliaka vypočúval, preto, samozrejme, ani nemohla overiť pravdivosť jeho tvrdení a vyvodiť osobnú zodpovednosť. Generálna prokuratúra teda podnet odložila a viac sa ním už nezaoberala.

Až v máji 1965 sa Mastiliak konečne dočkal amnestie. Najprv 12. apríla 1965 Okresný súd v Jičine upozorňoval Krajský súd v Prahe na skutočnosť, že na Mastiliaka sa bude vzťahovať pripravovaná amnestia prezidenta republiky.⁶⁵³ Krajský súd v Prahe následne 10. mája 1965 na neverejnom zasadnutí pod vedením predsedu 1. senátu Františka Veselého, sudcov Jozefa Krafca a Václava Růžičku a zapisovateľky Elišky Činátlovej rozhodol, že Ján Mastiliak je účastný na amnestii prezidenta republiky. S podmienkou na 7 rokov mu odpustili zvyšok trestu, čo bolo 9 rokov, 10 mesiacov a 4 dni.⁶⁵⁴ Ešte v ten istý deň bol – po 15 rokoch väzenia – prepustený na slobodu. Z väzenia odchádzal s dlžobou asi 2 000 Kčs, ktorú splácal už na slobode niekoľko rokov, mesačne po 50 Kčs.

Po prepustení na slobodu sa Mastiliak obrátil na MNV v Obořišti, kde sa snažil získať späť osobné doklady a diplomy zo štúdií, ktoré od svojho zatknutia v marci 1950 nemal k dispozícii. Z MNV v Obořišti však dostal odpoveď, že jeho doklady nemajú k dispozícii a nemá ich ani obvodné oddelenie verejnej bezpečnosti v Dobříši. Mastiliak sa pre-

653 NA, f. StS, č. j. Or I/VII 31/50. Č.spr. 021/65. Tajné! Okresní soud v Jičíně Předsedovi krajského soudu v Praze vo věci amnestie 1965 – b.č. 1 S I/1a. Jičín 12. 4. 1965.

654 NA, f. StS, č. j. Or I/VII 31/50. Usnesení Krajského soudu v Praze o amnestii Jana Mastiláka. Praha 10. 5. 1965.

to 13. júna 1965 obrátil na Krajský súd v Prahe, ktorý o ňom zhromažďoval dokumenty pre súdny proces v roku 1950 a vykonával i následnú agendu. Krajský súd sa však až v apríli 1966 (!) obrátil na ministerstvo vnútra s tým, že žiadal o podanie správy, či je tvrdenie Mastiliaka pravdivé, prípadne kde sa jeho osobné doklady v súčasnosti nachádzajú. Ministerstvo hneď 14. apríla 1966 odpovedalo, že „*prostudovaním vyšetrovacího spisu nebylo zjištěno, že by při zatčení nebo při domovní prohlídce byly jmenovanému odebrány osobní nebo studijní doklady*“. Krajský súd Mastiliaka oboznámil s výsledkom hľadania 31. mája 1966.⁶⁵⁵ Počas likvidácie kláštora redemptoristov v Obořišti boli však zabavené dokumenty, a teda aj časť toho, čo Mastiliak hľadal, zaradené do fondu redemptoristov, ktorý je teraz v Národním archíve v Prahe.⁶⁵⁶ Toto sa však Mastiliak v čase, keď dokumenty súrne potreboval, nedozvedel.

Na sťažnosti Mastiliaka a Šilhana z roku 1964 o porušení zákona Generálna prokuratúra stále nereagovala. Až keď konečne 22. júna 1965 dostala závery vyšetrovania Inšpekčnej komisie ministerstva vnútra v Prahe a príslušný spis, hneď nasledujúci deň ich postúpila Krajskej prokuratúre v Prahe na ďalšie vybavenie. V septembri však ešte nebola záležitosť vybavená, lebo vecou poverený Josef Hašek bol na straníckom školení, a tak sa očakávalo, že Krajská prokuratúra predloží vec Generálnej prokuratúre okolo 15. októbra 1965. O veci bol opäť informovaný aj ÚV KSČ v Prahe.

Konečne 29. novembra 1965 Krajská prokuratúra v Prahe podala na základe výsledkov vyšetrovania návrh špeciálnemu odboru Generálnej prokuratúry v Prahe na podanie sťažnosti pre porušenie zákona v prípade rozsudkov Or I/VII 31/50 a To V 12/50. Ako referent bol uvedený Kysela a pod dokumentmi sa uvádza krajský prokurátor Antonín Stýblo, mimochodom, pôvodným povolaním strojný zámočník. Správa obsahovala aj ďalšie prílohy, ktorými boli: trestný spis bývalého Štátneho súdu v Prahe, č.j. Or I/VII 31/50, skupinový vyšetrovací zväzok, archívne číslo 2844, správa o preskúmaní zákonnosti trestného

655 NA, f. StS, č. j. Or I/VII 31/50. Jan Mastilák na Krajském soudu v Praze vo veci dotaz po ztracených osobních dokladech. Prešov 13. 6. 1965 a Č. A/8-417/22-66. Ministerstvo vnitra na Krajský soud v Praze 2 ve věci Mastilák Jan – sdělení. Praha 14. 4. 1966.

656 NA, f. 43. Řádový archiv redemptoristů (14.) 19.-20. století. (Archiv provinciátu a kolejí redemptoristů), B. Spisy. (sp) inv. č. 8, kr.č. 8. Mastylák (Mastiliak) Ján. Tu sú aj osobné dokumenty, ktoré Mastiliak hľadal v roku 1966.

konania, návrh sťažnosti pre porušenie zákona, návrh vyrozumienia ÚV KSČ a obidvoch sťažovateľov, protokoly o výpovedi Františka Šilhana a Jána Mastiliaka z 10. apríla 1964 a sťažnosti Františka Šilhana z 2. februára 1964 a Jána Mastiliaka z 1. marca 1964.⁶⁵⁷

Veľmi zaujímavé a dôležité sú tvrdenia, ktoré sú obsiahnuté v 15-stránkovej správe o prešetrení sťažností Františka Šilhana a Jána Mastiliaka proti rozsudku Or I/VII 31/50 a To V 12/50 – 8, vypracovanej okresným prokurátorom v Nymburku Josefom Hašekom a odobrené krajským prokurátorom Antonínom Stýblom. Dokument je rozdelený do troch častí. V prvej sú v krátkosti predstavení obaja obžalovaní a ich činnosť, ktorú bývalý Štátny súd uznal za protištátnu. V druhom bode sa dokument zaoberá zákonnosťou tohto trestného konania. Proces vraj bol vlastne dôsledkom vyhroteného vzťahu medzi štátom a cirkvou. Trestné konanie bolo začaté prakticky bez akéhokoľvek dôkazového materiálu, preto niet pochyb, že išlo o vyslovene politický proces. Napriek sťažnostiam na vyšetrovacie metódy príslušníkov Štátnej bezpečnosti a konkrétnym príkladom, sa však nič, zámerne, nepodarilo preukázať. V dokumente jeho autor jasne pomenúva aj pochybenia prokuratúry tvrdiac, že tá iba prevzala „beze zbytku“ výsledky vyšetrovania Štátnej bezpečnosti a na takomto základe postavila obžalobu. Konanie prokurátora bolo „plně poplatné tehdejší protizákonné praxi jakož i tehdy oficiálním teoretickým názorům“. Aj hlavné pojednávanie bolo predovšetkým politickou záležitosťou nanajvýš dôležitou, o čom svedčí rýchlosť, akou sa proces realizoval, a obsadenie senátu (Novák, Podčepický). Obhajoba obžalovaných nebola vôbec zobratá do úvahy. Tretí bod je k zisteniam revízie. V prípade Mastiliaka najprv uvádza hlavné obvinenia vyplývajúce z rozsudku, a potom ich po jednom, na základe Mastiliakových tvrdení pred súdom, vyvracia. Po preštudovaní a zhodnotení spisového materiálu a revízneho vyšetrovania autor dokumentu priznal, že v žiadnom z dôležitých bodov obžaloby Mastiliakovi nebola dokázaná protištátna trestná činnosť, čím vlastne poukázal na pochybenie vyšetrovateľov a justície. V záverečnom bode autor správy konštatuje, že Štátny súd a následne i Najvyšší súd porušil zákon, pretože sťažovateľov uznal za vinných, hoci na takéto hodnotenie nemali konkrétne a dostatočné dôkazy. To isté platí aj o ostatných rehoľníkoch odsúdených v procese Augustin Machalka a spol. Nakoniec ešte navrhol

657 NA, f. GP, č.j. T 359/50.

podat sťažnosť pre porušenie zákona proti rozsudku Najvyššieho súdu, č.j. To V 12/50-8 z 26. októbra 1950 s tým, aby Prezídium Najvyššieho súdu v Prahe vyslovilo, že citovaným rozsudkom, ako aj rozsudkom Štátneho súdu bol porušený zákon v neprospech obžalovaných, a podľa § 270 odst.1 tr. poriadku po zrušení napadnutých rozhodnutí, prikázalo vec opätovne prejednať a rozhodnúť príslušnému súdu.⁶⁵⁸

Na základe tejto správy bol potom sformulovaný: návrh sťažnosti pre porušenie zákona adresovaný Prezídiu Najvyššieho súdu v Prahe a návrh odpovede pre ÚV KSČ.

Krajská prokuratúra v Prahe predložila 28. decembra 1965 špeciálnemu odboru Generálnej prokuratúry v Prahe spisy vo veci sťažnosti Šilhana a Mastiliaka, s návrhom na podanie sťažnosti pre porušenie zákona v prospech obidvoch obžalovaných. Generálna prokuratúra si vyžiadala aj správu Inšpekčnej komisie ministra vnútra, ktorú jej doručili 4. februára 1966. Zároveň jej bolo predložené uznesenie o udelení amnestii obidvom menovaným rehoľníkom. Krajská prokuratúra prijala stanovisko vypracované Josefom Hašekom, okresným prokurátorom v Nymburku, ktoré predstavila Generálnej prokuratúre a Najvyššiemu súdu. Generálna prokuratúra však mala vlastné stanovisko. Klapal priznával, že vyšetrovacia väzba mala známky nezákonnosti a ovplyvnila výpovede obvinených. Obvinenie sa zakladalo iba na priznaní pred vyšetrovateľmi, ktoré bolo pred senátom Štátneho súdu v Prahe obžalovanými odvolané a teda ani samotná trestná činnosť sa obžalovaným nepreukázala. Na druhej strane však Generálna prokuratúra v Prahe konštatuje, že obžalovaní nezastávali priateľské stanovisko voči ľudovo-demokratickému zriadeniu, čo je viditeľné z ich činnosti a vyjadrovaní. Podľa názoru Klapala boli žiadosti o revíziu podané hlavne preto, že Šilhan a Mastiliak v čase podania žiadosti boli ešte vo väzení. Situácia sa však zmenila amnestiou, preto navrhoval, aby boli menovaní oslovení a preskúmalo sa, či na svojej žiadosti o preskúmanie veci trvajú. Klapal 7. februára 1966 prejednal záležitosť so Snášelom, ktorý však nesúhlasil s navrhovaným postupom, a dokonca nesúhlasil ani s návrhom na podanie sťažnosti pre porušenie zákona.⁶⁵⁹ Klapal preto správu pod vplyvom názoru Snášela prepracoval, najmä jej záver.

658 NA, f. GP, č.j. T 359/50.

659 NA, f. GP, č. j. T 359/50. Generální prokuratura v Praze vo veci František Šilhan, Jan Mastilák – stížnost. [Bez miesta a dátumu, pravdepodobne okolo 7. 2. 1966].

Iba u Mastiliaka pripadala do úvahy možnosť podať návrh na obnovu konania, vzhľadom na nové okolnosti vyplývajúce z vyšetrovania Inšpekcie ministra vnútra a zo svedectva Jána Ďurkáňa. Podľa Klapala by bol návrh na obnovu vhodnejším spôsobom nápravy, ako by to bolo, keby sa vec riešila podaním sťažnosti pre porušenie zákona. Navrhoval preto, aby: 1.) bol podnet Šilhana odložený s tým, že sa nenašli dôvody na sťažnosť pre porušenie zákona, 2.) bol vo veci Mastiliaka daný pokyn Krajskej prokuratúre v Prahe, aby u Krajského súdu v Prahe podala návrh na obnovu konania v jeho prospech a 3.) bolo o výsledku oboznámene VIII. oddelenie ÚV KSČ. Koncepty správ chcel predložiť, až keď bude schválený ním navrhnutý postup. Vedúci špeciálneho odboru Generálnej prokuratúry Jaroslav Adamec mal však iný názor, o čom svedčí ručne dopísaný niekoľkoriadkový text, a to až o tri dni neskôr, ako vznikla správa. V prípade Mastiliaka však nezastával názor, žeby mal prokurátor podať návrh na obnovu konania.⁶⁶⁰

Generálna prokuratúra o svojom postupe najprv 15. marca 1966 informovala VIII. oddelenie ÚV KSČ, keďže žiadosť Mastiliaka bola adresovaná priamo na ÚV KSČ a tá jeho žiadosť postúpila na Generálnu prokuratúru. Po krátkom predstavení kauzy a zopakovaní starých známych obvinení, žiaľ, pre Šilhana a Mastiliaka nepravdivých, sa konštatovalo, že hlavným dôkazom bolo vlastné priznanie obžalovaných pred vyšetrojúcimi orgánmi, ktorým neboli dokázané násilné protizákonné metódy počas vyšetrovania. Rehoľníci sa vraj dopustili protištátnej trestnej činnosti, ale „*menší intenzity než byla ta, pro kterou byli odsouzeni*“. Tresty, aj keď pomerne prísne, boli do značnej miery zmiernené amnestiou. Nakoniec sa ešte v správe podpísanej vedúcim špeciálneho odboru Jaroslavom Adamcom uvádza: „*I když uložené tresty byly značně přísné, je nepochybné, že se oba odsouzení spolu s dalšími osobami trestné činnosti dopustili. Proto Generální prokuratura rozhodla nepodávat z jejich podnětu stížnost pro porušení zákona a jejich stížnosti odložila.*“⁶⁶¹

Generálna prokuratúra v Prahe teda 19. marca 1966 oznámila Krajskej prokuratúre v Prahe svoje konečné stanovisko, že sa rozhodla sťažnosť nepodávať. Krajská prokuratúra s tým však nesúhlasila, o čom

660 NA, f. GP, č. j. T 359/50. Generální prokuratura v Praze vo veci František Šilhan, Jan Mastilák – stížnost. 7. 2. 1966.

661 NA, f. GP, č. j. T 359/50. Generální prokuratura v Praze na ÚV KSČ – VIII. odd. Praha. Praha 15. 3. 1966.

svedčí tvrdenie: „Z vlastního podnětu přezkoumal jsem opět zákonnost soudních rozhodnutí v trestní věci proti Františku Šilhanovi a spol. a dospěl k závěru, že v uvedené trestní věci byl porušen zákon“. Na dokumente bol podpísaný krajský prokurátor Antonín Stýblo a ako referent uvedený Šajtar.⁶⁶²

Dňa 4. mája 1966 písomne reagoval na rozhodnutie Generálnej prokuratúry z 19. marca 1966 aj Mastiliak. Vyjadril ľútosť, že napriek deklarovanej snahe vedenia komunistickej strany o nápravu justičných krívd a omylov z obdobia kultu osobnosti sa to v prípade nekomunistov príliš nerealizovalo. Zdôraznil, že motívom jeho žiadosti nebolo materiálne odškodnenie, ale odčinenie nespravodlivej krivdy.⁶⁶³ Jeho list však nikoho neobmäkčil, a tak sa so záležitosťou takmer dva roky nič nedialo.

Až sťažnosť Jana Blesíka na Generálnu prokuratúru v Prahe z 19. marca 1968 spôsobilá, že došlo k obnoveniu celej záležitosti, čím sa nepotvrdil názor Klapala, že nespravodlivo odsúdení rehoľníci by boli ochotní svoje žiadosti dobrovoľne stiahnuť. Jan Blesík bol toho viac ako jasným príkladom. Ten priamo požiadal o rehabilitáciu svojej osoby a ostatných rehoľníkov nespravodlivo odsúdených v procese, zdôrazňujúc pri tom, že od roku 1956 bezvýsledne podal sedem žiadostí o revíziu procesu a jedenásťkrát žiadal o zaslanie písomného rozsudku a výsluch pred sudcom. Nezaobalujúc svoje tvrdenia do pekných fráz prehlasoval, že celý proces už od prvého výsluchu, od zatknutia až po rozsudok bol zinscenovaný orgánmi bezpečnosti a súdu. To, že sa mu doteraz nepodarilo dovoliť sa spravodlivosti vysvetľoval tým, že ľudia typu Jaroslav Novák, Josef Urválek, Karel Čížek a im podobní, ktorí sa veľkou mierou podieľali na nezákonných politických procesoch, naďalej pracovali v štátnej justičnej správe. Ich stály vplyv, ako aj nechota vzdať sa dobrého a výhodného miesta v justícii alebo v bezpečnosti, ale predovšetkým obava, aby nevyšla pravda najavo, boli príčinou, prečo nebolo možné dovoliť sa spravodlivosti. V ďalšej časti žiadal o vrátenie všetkých kňazských i občianskych práv, možnosť zapojiť sa ako kňaz do života cirkvi, spravodlivé vybavenie dôchodkového zabezpečenia či žiadosť, aby jeho prípad neprejednávali ľudia, ktorí sa akýmkoľvek

662 NA, f. GP, č. j. T 359/50. Krajská prokuratura středočeského kraje v Praze na Generální prokuraturu v Praze k č.j. T 359/50 vo veci ods. František Šilhan a spol. – podnět k podání stížnosti pro porušení zákona. Tajné. Praha 25. 4. 1968.

663 NA, f. GP, č. j. T 359/50. Jan Mastiliak na Generální prokuraturu v Praze vo veci Odpovede na sdělení Gen. Prok. ze dne 19. III. 1966. Prešov 4. 5. 1966.

spôsobom podieľali na porušovaní socialistickej zákonnosti. Nakoniec vyjadril nádej, že sa táto žiadosť opäť nestratí ako mnohé pred ňou, preto tiež jednu kópiu poslal na sekretariát Ústredného výboru Zväzu protifašistických bojovníkov. Akby opäť nedostal z Generálnej prokuratúry v Prahe odpoveď, bol pripravený svoju žiadosť adresovať prvému tajomníkovi ÚV KSČ alebo dať ju k dispozícii novinárom a dennej tlači.⁶⁶⁴ Pravdepodobne vďaka síce slušnému, ale veľmi ostrému štýlu listu, sa konečne po rokoch pohli ľady...

Krajská prokuratúra predložila spisový materiál Generálnej prokuratúre a tá konečne začala konať. Po preštudovaní spisového materiálu dospela totiž k názoru, a bol tým poverený referent Chochola, že bol porušený zákon: *„Ze spisu a zejména také ze správy IMV vyplývá, že v roce 1950, kdy byla věc býv. státním soudem souzena, šlo o vrcholně politický proces, který doznal značné publicity. Byl vrcholem tehdejších rozporů mezi státem a církví, do nichž se promítala otázka církevního majetku, další existence řeholních řádů na území republiky, jakož i některá opatření po linii státně administrativní, která se bezprostředně dotýkala výkonu církevních funkcí v republice. Lze očekávat, že stížnost pro porušení zákona, pokud bude nyní podána, vzbudí značnou pozornost ve veřejnosti a bude obsáhle publikována tiskem.“* Spomínaná správa Inšpekcie ministerstva vnútra zaoberajúca sa sťažnosťami Šilhana a Mastiliaka mala veľkú váhu, hoci na druhej strane sám referent Generálnej prokuratúry priznával, že je formulovaná *„značně opatrně“*. Správa totiž konštatuje, že fyzický a ani psychický nátlak na Šilhana a Mastiliaka nie je možné preukázať. Chochola ďalej konštatoval, že v sťažnosti pre porušenie zákona neargumentoval psychickým nátlakom, ku ktorému pravdepodobne došlo, ale použil iné presvedčivejšie a jasnejšie argumenty, ktorých je dostatok. Z tohto dôvodu nepodal návrh na obnovu konania, ktorá by prichádzala do úvahy v prípade preukázaného násillia pri vyšetrovaní, ale sťažnosť pre porušenie zákona. Určite dôležitou informáciou je tu konštatovanie, že spisový materiál poskytnutý ministerstvom vnútra nebol zrejme úplný a je evidentné, že vo vyšetrovacom spise poskytnutom Generálnej prokuratúre na štúdium došlo k „úpravám“, preto tento materiál len ťažko mohol napomôcť objasniť celú záležitosť. Nakoniec Chochola navrhol, aby generálny prokurátor podal Prezídium Najvyššieho súdu sťažnosť pre porušenie zákona, sám

664 NA, f. GP, č. j. T 359/50. Jan Blesík na Generální prokuraturu v Praze vo veci žiadosti o rehabilitáciu. Praha 19. 3. 1968.

zostavil koncept sťažnosti, a súčasne o tomto opatrení informoval odsúdených rehoľníkov.⁶⁶⁵

Mastiliak bol 30. mája 1968 hospitalizovaný do vojenskej nemocnice a opustil ju až 7. augusta 1968.⁶⁶⁶ V odpovedi na Generálnu prokuratúru ďakoval za informáciu zaslanú mu 29. mája 1968, že bola podaná sťažnosť pre porušenie zákona a oznamoval, že aktuálne nie je vo svojom bydlisku na Pavlovičovom námestí v Prešove, ale nachádza sa na krčnom oddelení Vojenskej nemocnice v Košiciach.⁶⁶⁷

Generálny prokurátor podal 29. mája 1968 na Najvyšší súd v Prahe sťažnosť pre porušenie zákona v prospech desiatich rehoľníkov v kauze Augustin Machalka a spol.⁶⁶⁸ Rozhodnutím prezídia Najvyššieho súdu Prz 33/68 bol 30. júla 1968 v plnosti zrušený rozsudok Najvyššieho súdu To V 12/50 z 26. októbra 1950 a Štátneho súdu Or I/VII 31/50 z 5. apríla 1950.⁶⁶⁹ Najvyšší súd pod vedením predsedu Otomara Bočka potom musel konštatovať porušenie zákona a súhlasiť s generálnym prokurátorom. V sťažnosti namietal, že bývalé senáty Štátneho súdu a Najvyššieho súdu vychádzali iba z výpovedí obžalovaných v prípravnom konaní, teda prakticky z administratívnych protokolov, spísaných vyšetrovateľmi Štátnej bezpečnosti, pričom nebrali do úvahy fakt, že všetci obvinení svoje výpovede počas súdneho pojednávania podstatne zmenili. Zmena ich výpovedí bola vtedajším Štátnym súdom v Prahe považovaná iba za výhovorku, čo vtedy bola v justícii, žiaľ, bežná prax. Podobne to bolo aj s aplikáciou princípu notoriety, keď obžalovaní prakticky nemali možnosť spravodlivej obhajoby a predostretia dôkazov. Obvinenie zo špionáže a vlastizrady nebolo podoprené konkrétnymi dôkazmi o tejto činnosti, ale iba všeobecnými formuláciami, a tiež: „*Nejasné a neurčité je také určenie doby činnosti obvinených, kedy uvádí*“ *“V době od party-*

665 NA, f. GP, č. j. T 359/50. Generální prokuratura v Praze Presidium Nejvyššího soudu v Praze vo veci Augustin Machalka a spol. – stížnost pro porušení zákona. Nástin. 29. 5. 1968.

666 ARM, f. KM, Pers. MJI. Zdravotná karta.

667 NA, f. GP, č. j. T 359/50. List Mastiliaka na Generálnu prokuratúru v Prahe. Bez miesta a dátumu [podľa poštovej pečiatky Košice 14. 6. 1968].

668 ARM, f. KM, Pers. MJI. Súdne spisy. Sp. zn. T 359/50. Generální prokuratura v Praze na Presidium Nejvyššího soudu v Praze vo veci Augustin Machalka a spol. – stížnost pro porušení zákona. Praha 29. 5. 1968.

669 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Skupinový spis štátnobezpečnostného vyšetrovania proti Machalka Augustin a spoločníkom. Rozsudok Najvyššieho súdu, č. j. Prz 33/68. Praha 30. 7. 1968.

zánských bojů na Slovensku až do svého zatčení“. Při tom však počátek této doby se může vztahovat jediné na obviněného Mastiláka, nikoliv již na ostatní obviněné. Jaká měla být konkrétní činnost obviněných, vyplývá teprve z odůvodnění rozsudku.“ Všetci obžalovaní rehoľníci popreli po subjektívnej stránke zločin vlastizrady i špionáže, vrátane Mastiliaka: „Mastilák poprel jakoukoliv špionážní činnost a během trestního řízení nebyl prokázán žádný případ předání do Vatikánu nebo jinam do ciziny takové zprávy, která by měla charakter státního tajemství. Pokud jde o tvrzení, že odsouzený byl vyslán svými představenými v roce 1944 na Slovensko se špionážními úkoly, a úkolem proniknout do partyzánského hnutí, že se vetřel do Rudé armády a podával o ní zprávy do Vatikánu, Mastilák tyto okolnosti při hlavním líčení poprel a uvedl, že na Slovensko odešel v roce 1944 z Říma na vlastní žádost, protože se mu v důsledku nedostatku potravin za války v Itálii obnovila tuberkulóza. Poprel také, že by jako lektor bohosloveckého učiliště vzbuzoval nenávisť ke zřízení a tvrdil, že přednášel pouze křesťanskou filosofii. Ohledně pomoci sestrám Čížovským⁶⁷⁰ k ilegálnímu útěku vychází již z protokolu sepsaného orgány Stb najevo, že Mastilák se jmenovaným snažil pomoci k legálnímu⁶⁷¹ odchodu do zahraničí, že se informoval, zda by mohly dostat vstupní vízum belgické nebo holandské a posléze jim opatřil a pomohl vyplnit dotazníky pro mezinárodní organizaci pro uprchlíky IRO, která měla oficiální kancelář v Praze. Naproti tomu přiznal, že asi před 20 věřícími v Horní Plané přečetl pastýřský list biskupů.“

Dôležité bolo konštatovanie Najvyššieho súdu v Prahe, že bývalý Štátny súd odmietol obhajobu obžalovaných rehoľníkov ako nevierohodnú bez toho, aby sa výsluchom obžalovaných alebo ďalšími dôkazovými prostriedkami presvedčil, prečo obžalovaní takým zásadným spôsobom zmenili svoje výpovede pred senátom Štátného súdu. Len veľmi málo dôkazov sa týkalo konkrétnej činnosti obžalovaných, z čoho, samozrejme, vyplývalo, že súd nemohol dokázať trestnú činnosť, z ktorej ich obviňoval. Senát Štátného súdu vôbec nezisťoval obsah správ, ktoré obžalovaní posielali do zahraničia, preto nemohol kompetentne posúdiť, či obsahovali aj nejaké štátne tajomstvo. Bývalý Štátny súd v prípade Mastiliaka, aj keď ho obviňoval z prednášok, kázní a čítania pastierskeho listu s protištátnym obsahom, nepostaral sa, aby bol „zjišťován obsah uvedených přednášek, zejména jak konkrétně se obvině-

670 Správne má byť Čížovským.

671 V origináli je slovo ilegálne, ale logicky tam má byť správne slovo legálne.

ný snažil v bohoslovcích vzbudit nenávisť k státnímu zřízení, ani jaký byl obsah zmíněného pastýřského listu“.

Najvyšší soud dále priznal, že existovalo napätie medzi štátom a cirkvou, pričom predstavitelia cirkvi sa, samozrejme, snažili o uplatňovanie si vtedy platného zákona o slobode vierovyznania. Snaha zachovať pokyny cirkevných predstavených preto nemohla byť hodnotená ako zrada štátu, hoci profesor Hobza to tvrdil vo svojom znaleckom posudku práve opačne. Štátny súd mal povinnosť u jednotlivých obžalovaných zistiť ich konkrétnu činnosť, cieľ a zámery, ale keďže takto nekonal, „neměl proto zcela bezpečné podklady pro takové právní závěry, jaké učinil“. Keďže Najvyšší súd toto pochybenie nenapravil, obidva súdy porušili zákon. Rozsudky nimi vynesené vo veci Augustin Machalka a spoločníci preto boli zrušené a vecou sa mal ďalej zaoberať Krajský súd v Prahe. Ak by sa súd rozhodol ďalej pokračovať v pojednávaní kauzy, v prípade Mastiliaka sa navrhlo, aby bol vypočutý bývalý viceprovinciál Lavička. Výsluchom malo byť zistené, či Mastiliak po svojom príchode na Slovensko oboznámil Lavičku so svojim špionážnym poslaním, či od Lavičku získal nejaké informácie o situácii na Slovensku, s akým cieľom a aké konkrétne informácie to boli. Vypočutý mal byť aj bývalý provinciál František Suchomel, ktorý mal „objasnit tvrzení obviněného Mastiláka, že dr. Suchomel měl dát obviněnému Mastilákovi instrukce pro jeho protistátní činnost v bohosloveckém učilišti v Obořišti“. Nakoniec ešte odporúčal, aby Krajský súd v Prahe v novom pojednávaní prihliadol na správu inšpekcie MV čj. Im-0353/10-65 z 15. júna 1965, zvlášť k výpovedi Bohumila Košařa, Miloša Hrabínu a Stanislava Řezníčka.

Je ešte potrebné zdôrazniť, že v zázname o neverejnom zasadaní Najvyššieho súdu 30. júla 1968 sa konštatovalo, že „věc byla již dříve prošetřována a že na př. v roce 1965 navrhoval krajský prokurátor v Praze, aby byla podána stížnost pro porušení zákona, ovšem tehdejší vedení G.P. (Generální prokuratury) tento návrh neakceptovalo“.⁶⁷²

Mastiliakovi rozsudok Najvyššieho súdu Prz 33/68 z 30. júla 1968 doručili až začiatkom augusta 1969. Dôvodom takého neskorého doručenia bolo, že mu rozsudok poslali na nesprávnu adresu. Po predchádzajúcej lustrácii v Ústrednej evidencii obyvateľov v Prahe Hlavná správa verejnej bezpečnosti podala na Krajský súd v Prahe

672 NA, f. GP, T 359/50. Záznam o neverejnom zasadaní presidia Nejvyššího soudu dne 30. 7. 1968.

25. septembra 1968 informáciu, že Mastiliak žije na Pavlíčkovom námestí v Prešove. Krajský súd ho preto hľadal na tejto adrese, ktorá však v skutočnosti neexistovala. Po ďalšom pátraní Štátna bezpečnosť zistila, že Mastiliak žije v Prešove na Pavlovičovom námestí č. 43, ale on tam už v tom čase nebol, lebo sa vtedy liečil v Košiciach vo Vojenskej nemocnici. Operovali mu nádor ľavej príušnej žľazy ucha, ktorý sa mu vytvoril ešte v čase pobytu vo väzení. Zdravotný stav sa však nezlepšoval, preto koncom októbra 1968 podstúpil liečbu kobaltovou terapiou na Onkologickom ústave na Heydukovej ulici v Bratislave. V tom čase prežil aj mozgovú príhodu, čo ešte viac skomplikovalo jeho zdravotný stav. Obidve choroby síce prežil, ale zostali mu trvalé následky v podobe narušeného nervového systému a deformácie tváre.⁶⁷³

Medzitým, presne 31. októbra 1968, Mastiliak, Machalka, Šilhan a Tajovský si vybrali za advokáta Oldřicha Horáka, ktorému dali aj plnú moc, aby ich v kauze zastupoval. Podobne neskôr učinil aj Jan Blesík, ktorý si vybral za advokáta Josefa Cívina. V každom prípade táto skutočnosť bola hneď 1. novembra 1968 oznámená Krajskému súdu v Prahe, ktorý dokument dostal 5. novembra. Keď Mastiliaka opäť nenašli v Prešove, rozsudok mu poslali do bratislavskej nemocnice. Lenže ten tam už v polovici decembra nebol, pretože ho prepustili do domácej liečby. Po návrate do Prešova Mastiliak ešte v decembri zmenil bydlisko. Kým bola kompetentnými orgánmi zistená jeho nová adresa na Sázavského ulici a doručený mu rozsudok Najvyššieho súdu, prešlo niekoľko ďalších mesiacov. Keď ho konečne dostal, hneď 7. augusta 1969 písal v tejto veci na Krajský súd v Prahe. Najprv upozorňoval, že v texte je tlačová chyba, čo logicky vyplývalo aj zo samotného textu, lebo on pomáhal sestram Číževským nie k ilegálnemu, ale k legálnemu odchodu do zahraničia. Vo veci čítania pastierskeho listu uviedol, že tento vôbec nebol protištátny. Ak by si Krajský súd zaobstaral jeho originálny text, určite by zistil, že list je pozitívny a nesie sa v duchu vernosti cirkvi, čo nebolo proti vtedajšej ústave štátu zaručujúcej slobodu náboženského prejavu. Spomenul aj svoju žiadosť o revíziu rozsudku z 1. marca 1964, aby nakoniec vyjadril nádej, že „rehabilitace řeholníků,

673 ARM, f. KM, Pers. MJI. Zdravotná karta. a DRÁB, K.: Życie i działalność redemptorysty ojca Jana Mastiliaka (1911 – 1989). Praca magisterska. Tuchów : Papieska Akademia teologiczna w Krakowie, wydział teologiczny, Wyższe seminarium duchowne redemptorystów w Tuchowie, 1993, s. 67.

*odsouzených v prvom církevném monsterprocesu z let vrcholního období deformací, bude co nejdříve dokonána“.*⁶⁷⁴

Krajský soud v Praze pod vedením předsedu senátu Václava Krumla sa na neverejnom zasadání dňa 10. septembra 1969 uzniesol⁶⁷⁵, že zastavuje trestné konanie rehoľníkov súdených v procese Augustin Machalka a spol. Pritom sa konštatovalo, že bol porušený zákon v neprospech obvinených. Pretože od rozsudku Štátneho súdu i Najvyššieho súdu uplynulo viac ako desať rokov, Krajský súd na základe § 11 odst. 1 písm. b/ tr. z. rozhodol, že sa kvôli premlčaniu trestné konanie zastavuje. V trestnom konaní by sa pokračovalo, ak by sa obvinení do troch dní od doručenia uznesenia súdu odvolali, a trvali by na prejednávani veci.

Mastiliak, Machalka, Tajovský, Šilhan, Urban a Barták sa proti rozsudku odvolali prostredníctvom advokáta.⁶⁷⁶ Odvolanie podali aj Kajpr, Blesík, Braitó a Mikulášek, ale neskôr sťažnosti stiahli. Snahou rehoľníkov bolo, aby nezostalo iba pri konštatácii porušenia zákona, ale aby boli všetci nespravodlivo súdení a odsúdení rehoľníci rehabilitovaní. Spravodlivosti sa však vtedy nedovolali, lebo rehabilitácia sa opäť týkala iba prominentných členov komunistickej strany. Ostatní „obyčajní“ občania sa rehabilitácie v tomto období nedočkali. Veď už zúrila tvrdá normalizácia. V tomto názore ich mohlo utvrdiť aj ďalšie rozhodnutie Najvyššieho súdu v Prahe, ktorý 13. februára 1970, pod vedením predsedu senátu Jiřího Hübnera sťažnosť rehoľníkov zamietol, a opätovne potvrdil uznesenie Krajského súdu v Prahe z 10. septembra 1969 s odôvodnením, že sťažnosť mohol podať jedine prokurátor.⁶⁷⁷

Plná rehabilitácia bola zatiaľ v nedohľadne a Mastiliak mal aj ďalší problém. Pri snahe získať pracovné povolenie potreboval výpis

674 ARM, f. KM, Pers. MJI. Súdne spisy. Ján Mastiliak Krajskému súdu v Prahe vo veci Prz 33/68. Prešov 7. 8. 1969.

675 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Skupinový spis štátnobezpečnostného vyšetrovania proti Machalka Augustin a spoločníkom. Usnesení Krajského soudu v Praze, č. j. 1 T 9/69. Praha 10. 9. 1969.

676 NA, f. StS, č. j. Or I/VII 31/50. č. j. 1 T 9/69. Jan Mastilák v zastúpení advokátní poradny na Krajský soud v Praze 2 vo veci Stížnost proti usnesení krajského soudu v Praze ze dne 10. září 1969, č.j. 1 T 9/69. Praha 26. 9. 1969 a č. j. 1 T 9/69. Jan Mastilák v zastúpení advokátní poradny na Krajský soud v Praze 2 vo veci Návrh na pokračování v řízení dle § 11, odst.2/ tr.ř. Praha 26. 9. 1969.

677 ARM, f. KM, Pers. MJI. Súdne spisy. Č. j. 1 T 9/69. Usnesení Krajského soudu v Praze vo veci Augustin Machalka a spol. Praha 10. 9. 1969 a č. j. 1 T 1/70. Nejvyšší soud, Usnesení vo veci stížnosti podané proti usnesení krajského soudu v Praze ze dne 10. září 1969 č. j. 1 T 9/69-16. Praha 13. 2. 1970.

z Registra trestov v Bratislave. Tu narazil na problém, že Krajský súd v Prahe neoznámil zrušenie rozsudkov i trestného konania týkajúcich sa Mastiliaka na oddelenie Generálnej prokuratúry v Bratislave, ktoré viedlo register trestov. Tam ho stále viedli ako odsúdeného a neevidovali zrušenie rozsudkov v celom rozsahu a zastavenie obžaloby. Bolo to jasné z výpisu z registra trestov, ktorý mu zaslali 31. augusta 1970. Mastiliak najprv 5. septembra 1970 žiadal Krajský súd v Prahe, aby v tejto veci urobil nápravu, teda aby relevantné dokumenty poslal na register trestov do Bratislavy. Dňa 22. septembra potom písal aj na Generálnu prokuratúru – register trestov v Bratislave. Žiadal o „*nový výpis z registra trestov bez evidencie trestov, ktoré boli uvalené porušením zákonnosti, a preto potom rehabilitačným súdom dňa 30.7. zrušené a obžaloba bola súdne 10. septembra 1969 odvolaná*“.⁶⁷⁸ Už o dva dni, teda 24. septembra 1970, register trestov vydal potvrdenie, že Ján Mastiliak nemá záznam v registri trestov.⁶⁷⁹

Od toho času až do roku 1976 sa s kauzou nič nedialo, pretože „normalizovaná justícia“ nemala záujem problémom sa čo i len zaoberať. Až 7. januára 1976 žiadal Krajský prokurátor v Prahe tamojší Krajský súd o informáciu, v akom stave sa nachádza trestné konanie proti Františkovi Šilhanovi a spol., zvlášť či obvinení zotrvali na svojich návrhoch na pokračovanie konania v zmysle § 11 odst. 2 tr.z. Krajský súd 28. januára odpovedal, že sa rehoľníci síce odvolali podľa zákona, ale nebolo o veci „*dosud rozhodnuto*“.⁶⁸⁰

Krajský súd v Prahe dňa 20. mája 1977 adresoval o Mastiliakovi výzvu, či naďalej trvá na svojom návrhu. Totiž Krajský súd v Prahe sa ešte 10. septembra 1969 uzniesol, že sa voči nemu trestné stíhanie zastavuje. Mastiliak sa však v zákonnej lehote odvolal a trval na tom, aby sa v trestnom konaní pokračovalo. Keďže sa záležitosť roky neriešila, súd žiadal Mastiliaka, aby sa do 15. júna 1977 opätovne vyjadril k problému.⁶⁸¹ Mastiliak odpovedal 3. júna. V liste jasne vyjadril, že netrvá

678 ARM, f. KM, Pers. MJI. Súdne spisy. Sp. zn. 1 T 9/69. Ján Mastiliak na Krajský soud v Praze vo veci Záznamy v Registru trestů. Prešov 7. 9. 1970 a Ján Mastiliak na Generálnu prokuratúru – Register trestov v Bratislave. Prešov 22. 9. 1970.

679 ARM, f. KM, Pers. MJI. Súdne spisy. Výpis z registra trestov. Bratislava 24. 9. 1970.

680 NA, f. StS, č. j. Or I/VII 31/50. Sp. zn. 2 Kv 385/68 – 25. Krajská prokuratúra na Krajský súd v Prahe vo veci František Šilhan a spol. – trestní řízení. K č.j. 1 T 9/69. Praha 7. 1. 1976.

681 ARM, f. KM, Pers. MJI. Súdne spisy. Sp. zn. 1 T 9/69. Krajský soud v Praze Jánovi Mastiliakovi. Praha 20. 5. 1977.

na svojom návrhu proti zastaveniu trestného stíhania. Prihovárал sa však, aby bol prejednaný prípad gréckokatolíckeho vladyku Pavla Petra Goidiča, ktorý bol v čase osobnosti kultu odsúdený na doživotný trest a Gréckokatolícka cirkev sa stále nedočkala jeho rehabilitácie.⁶⁸²

Hlavné pojednávanie bolo vytyčené na 16. novembra 1977. Ešte pred jeho začiatkom však všetci rehoľníci vzali späť svoje žiadosti o pokračovanie pojednávania. Senát Krajského súdu vedený Irenou Hrubou dňa 21. novembra 1977 to zobral na vedomie a v ďalšom pojednávaní veci Augustin Machalka a spol. nepokračoval.⁶⁸³ Rehoľníkov k takému-to postoju viedli nepochybne pomery vo vtedajšej justícii a v samotnom štáte, kde sa nemohli za takých okolností dovoliť skutočnej spravodlivosti.

Vydaním zákona č. 119/90 Zb. o súdnej rehabilitácii sa naskytila možnosť opäť otvoriť tento proces. Dňa 16. decembra 1993 sa Krajský súd v Prahe na čele s predsedom senátu Ladislavom Součkom na neverejnom zasadaní uzniesol – dialo sa to na podnet krajského prokurátora –, že Šilhan, Brait, Mastiliak, Kajpr, Blesík a Urban sú účastní na súdnej rehabilitácii. Senát Krajského súdu v Prahe uznal, že „ze všech spisových materiálů v této věci je však nepochybné, že tito obvinění byli odsouzeni nezákonně, při vyšetřování bylo použito nezákonných metod a že před soud byli postaveni z ryze politických důvodů“. Ďalej sa konštatovalo, že všetci odsúdení rehoľníci boli dlhodobo protizákonne zbavení slobody a následne aj väznení v súvislosti s trestnými činmi, na ktoré sa vzťahoval rehabilitačný zákon, konkrétne § 2 zák. č. 119/90 Zb. Proti tomuto uzneseniu bolo možné podať do troch dní sťažnosť na Vrchný súd v Prahe.⁶⁸⁴

Ján Ivan Mastiliak sa za svojho života súdnej rehabilitácie nedočkal. Hneď po prepustení z väzenia sa snažil aj napriek chatrnému zdraviu neustávať v činnosti. Mimo väzenia bol iba niekoľko týždňov a aj keď si našiel civilné zamestnanie, už sa o jeho osobu zaujímala Štátna

682 ARM, f. KM, Pers. MJI. Súdne spisy. K sp. zn. 1 T 9/69. Ján Mastiliak na Krajský súd v Praze. Prešov 3. 6. 1977.

683 AMV ČR, a. č. V-2844/MV. Skupinový spis štátnobezpečnostného vyšetřovania proti Machalka Augustin a spolovníkom. 1 T 9/69-97. Usnesení Krajského soudu v Praze. Praha 21. 11. 1977.

684 NA, f. StS, č. j. Or I/VII 31/50. Usnesení Krajského soudu v Praze, č. j. Rt 85/93. Praha 16. 12. 1993. V prípade Mastiliaka je v dokumente nesprávne uvedená dĺžka trestu, totiž Mastiliak sa nedostal na slobodu 10. mája 1960, ale až 10. mája 1965.

bezpečnosť.⁶⁸⁵ Najprv pracoval ako záhradník v Komunálnych službách v Prešove, od roku 1966 do leta 1969 ako tlmočník v Odevných závodoch v Prešove. V roku 1968 sa aktívne zapojil do obnovy rehoľného života a gréckokatolíckej cirkvi. Bol tiež vymenovaný za protoigumena michalovskej viceprovincie redemptoristov. Po normalizácii u neho tajne študovalo niekoľko desiatok neskôr tajne vysvätených kňazov. Preložil viac ako 100 knižných titulov, bol známym duchovným vodcom a svedníkom, a vypomáhal aj gréckokatolíckemu Ordinariátu v Prešove. Pádu komunizmu sa už nedožil, hoci sa za pád tohto režimu každý deň modlil. Zomrel 18. septembra 1989 v Prešove. Pochovaný je v Michalovciach.

685 AMV ČR, f. H 505.

Záver

Keďže sa Katolícka cirkev v Československu po februári 1948 nemienila podriaďiť mocenským chútkam komunistov, nasledovala tvrdá reakcia, čoho monsterproces A. A. Machalka a spol. proti predstaviteľom rehoľných spoločností je dobrým príkladom. Vznikal nielen v čase eskalácie napätia medzi komunistami a Katolíckou cirkvou, ale tiež v kontexte horúčkovitých príprav likvidácie kláštorov a rehoľného života vôbec. Na jednej strane bol skúškou, čo všetko si komunisti môžu dovoliť vo vzťahu k rehoľiam a ku Katolíckej cirkvi, zároveň však monitoroval reakciu širokej verejnosti, zvlášť veriacich, ako reaguje na proces a jeho závery.

Nepochybné na prvom mieste v rebríčku zodpovednosti za politické procesy v Československu, a teda aj za proces proti desiatim rehoľníkom, sú vtedajší tvorcovia oficiálnej politiky, vedenie komunistickej strany, ktoré nielenže dovolilo existenciu takéhoto systému, ale ho aj samo vytváralo a presadzovalo. Ono totiž prostredníctvom vlády a parlamentu presadzovalo uznesenia či dokonca zákony, ktoré neboli v súlade s ústavou a ich cieľom nebolo pomáhať občanovi tohto štátu, ale nastoliť monopol moci a bezprávia. Prostredníctvom Štátnej bezpečnosti a justície, ktoré boli pod ich úplnou kontrolou, naplno ovládli a kontrolovali dianie v spoločnosti. Tak vznikol mechanizmus, ktorý sa stále rozrastal, až natolko, že niektorí poprední funkcionári mali prakticky neobmedzenú moc a kompetencie. Takýto stav zákonite musel priniesť vlnu nezákonností a bezprávia, kde sa niekoľko osôb správalo bohorovne, ako keby boli pánmi života a smrti. Niektorých však paradoxne mechanizmus, ktorý sami pomáhali zdokonaľovať nielen pohltil, ale dokonca aj zničil.

Je zaujímavé, že napriek veľkému významu tohto monsterprocesu sa doteraz o ňom písalo iba veľmi málo. Na prvom mieste môžeme spomenúť články v dobovej dennej tlači, ktoré prinášali základné, ale aj veľmi skreslené informácie o procese. Následne bola vydaná propagačná brožúra s názvom *Co se skrývalo za zdmi klášterů*, samozrejme, v proticirkevnom duchu. V spoločnosti však rezonovali aj ďalšie aktuálnejšie témy, preto je pochopiteľné, že v časoch budovania socializmu sa už ideológovia a historici režimu k procesu nevracali. V neposlednom rade to zapríčinila aj nemožnosť získať ďalšie zákulisné informácie

o procese. Je však zvláštne, že ani po roku 1989, keď sa pre bádateľov postupne sprístupňovali archívne materiály tajného charakteru, nebola o tomto procese publikovaná žiadna významnejšia štúdia. Autori publikujúci o vzťahoch štátu a katolíckej cirkvi po februári 1948, ak vôbec niečo spomenuli o procese, boli to iba pomerne krátke, niekoľkostranové zmienky, ktoré sa však obmedzili na citovanie rozsudku, už spomenej propagačnej brožúry alebo na vlastné spomienky. Doteraz však chýbala štúdia, ktorá by sa podrobnejšie zaoberala týmto procesom a mapovala jeho prípravu, realizáciu a dôsledky.

Práca je rozdelená do piatich kapitol, ktoré sa postupne zaoberajú samotným monsterprocesom. Počas procesu zhromažďovania materiálu sa ukázalo, že spočiatku v súdnom procese veľmi nenápadný a menej známy redemptorista Ján Ivan Mastiliak sa stal nakoniec obeťou, ktorá dostala najvyšší trest z celej skupiny odsúdených rehoľníkov. Práca sa preto práve na príklade tohto rehoľného kňaza zaoberá procesom, a na jeho konkrétnom príklade ukazuje, ako v praxi fungoval mechanizmus na výrobu politického procesu, ale tiež aj pokus o očistenie jeho osoby od nepravdivých obvinení a nespravodlivých trestov.

Prvá kapitola píše o Jánovi Ivanovi Mastiliakovi, ktorý ako veľmi nadaný študent bol v roku 1937 poslaný rehoľnými predstaviteľmi na ďalšie štúdiá do Ríma. Po návrate na Slovensko pôsobil niekoľko mesiacov v kláštore redemptoristov Podolínci, kde prežil aj prechod frontu. Od februára do júna 1945 síce riadil komunitu redemptoristov v Michalovciach, ale predstavení s ním mali iné plány. V auguste 1945 bol preložený do Obořišťa pri Dobříši, kde mali redemptoristi študentát, teda rehoľný seminár pre filozoficko-teologickú formáciu študentov. Tu sa Mastiliak stal profesorom, kde ako špecialista na ruského filozofa a teológa Vladimira Solovieva a otázky unionizmu, mohol tieto vedomosti odovzdávať mladým seminaristom. V roku 1948 niekoľko mesiacov prebýval v kláštore v Planej pri Mariánskych Láznach. Kvôli jeho pastoračným aktivitám, čítaniu pastierskeho listu a pomoci veriacim ukrajinskej národnosti sa dostal do pozornosti Štátnej bezpečnosti. Tá si ho zaradila do kategórie spolupracovníka banderovcov a náboženského fanatika. Sledovala ho aj po jeho návrate do Obořišťa, kde bol 14. marca 1950 zatknutý. Následne bol vo vyšetrovacej väzbe v Ruzyni podrobený tvrdému vypočúvaniu, počas ktorého bol zaradený do pripravovaného monsterprocesu proti desiatim rehoľníkom s názvom A. A. Machalka a spol.

Nasledujúca kapitola sa zaoberá genézou monsterprocesu A. A. Machalka a spol. a jeho hlavnými aktérmi. Proces najprv vznikol na základe udalostí okolo tzv. čihoštského zázraku, k čomu sa pridružilo vyšetrovanie premonštrátov. Udalosti nabrali rýchly spád, keď čihoštský farár na následky krutého vyšetrovania zomrel a pozornosť sa sústredila práve na premonštrátov. K týmto rehoľníkom pribudli zakrátko aj členovia ďalších rehoľných spoločností, z ktorých kompetentní komunisti v súčinnosti s vyšetrovateľmi vytvorili nepriateľskú skupinu. Okrem vyšetrovania zatknutých rehoľníkov vedeného Štátnou bezpečnosťou sa zároveň uskutočňovali aj prípravy na realizáciu procesu, teda odsúdenie rehoľníkov. Bola vytýčená politická línia procesu, prijali sa opatrenia na spracovanie procesného materiálu a propagáciu procesu v masovokomunikačných prostriedkoch. O napredovanie v prípravách procesu sa intenzívne zaujímal aj vtedajšie politické špičky komunistickej strany.

Monsterproces sa uskutočnil pred senátom Štátneho súdu v Prahe, čomu je venovaná tretia kapitola. Po necelej dvojtýždňovej vyšetrovacej väzbe bolo na desiatich rehoľníkov podané trestné oznámenie a následne aj obžaloba, ktorej vznik niesol výrazné známky nezákonnosti. Spolupráca vyšetrovacích orgánov a justície bola totiž viac ako nadštandardná. Štátny prokurátor potom bez okolov navrhoval pre štyroch rehoľníkov trest smrti. Hlavné pojednávanie pred senátom Štátneho súdu v Prahe bolo preto už od samého začiatku iba divadlom. Už 30. marca 1950, teda v prvý deň procesu, sa kompetentní dohodli, že v nedeľu sa plánované pojednávanie neuskutoční. Rozsudok bol predsedom senátu Štátneho súdu vynešaný v stredu 5. apríla 1950. Podľa rozsudku však dostal doživotný trest iba Ján Ivan Mastiliak, z čoho vyplýva, že od trestov smrti sa nakoniec upustilo.

Štvrtá kapitola ponúka hodnotenie monsterprocesu jeho tvorcami a realizátormi, masovokomunikačnými prostriedkami, verejnosťou a odsúdenými rehoľníkmi. Samotný priebeh pojednávania síce ukázal aj slabiny v organizácii procesu, ale tie boli skôr zjavné jeho tvorcom. Aj keď bol v hodnotiacich správach vymenovaný celý rad nedostatkov, monsterproces bol ako celok hodnotený pozitívne. S podobným hodnotením prichádzala aj denná tlač, ktorá bola bez výhrad ovládaná komunistami. Podobná situácia bola aj so zvukovým a filmovým záznamom, ktoré mali byť ďalej využívané na propagačné ciele. Brožúra o procese síce vyšla s oneskorením, splnila však svoj propagandistický

ciel. Toto všetko silne vplývalo na verejnosť, ktorá zväčša monsterproces verejne nekomentovala alebo sa vyjadrovala iba opatrne. Komunisti však, samozrejme, v masovokomunikačných prostriedkoch publikovali výpovede jednoduchých ľudí, ale i známejších občanov, medzi nimi i kňazov, ktorí z rôznych príčin proces schvaľovali a súhlasili aj s vyneseným rozsudkom. Rehoľníci v týchto médiách, prirodzene, nedostali žiadnu príležitosť vyjadriť svoj názor, preto ich postoj poznáme iba zo spomienkovej literatúry alebo archívnych dokumentov z čias pokusu o súdnu rehabilitáciu.

Posledná kapitola tejto publikácie, na príklade redemptoristu Jána Ivana Mastiliaka, je venovaná pokusu domôcť sa spravodlivosti a očistiť svoje meno. Spočiatku to vyzeralo aj sľubne, veď na najvyššej stránickej úrovni vznikli viaceré rehabilitačné komisie, ale zmena pomerov po smrti Stalina a Gottwalda nebola natoľko veľká, aby sa revízie súdnych procesov týkali aj niekoho iného ako komunistov. Nová nádej prišla s udalosťami tzv. Pražskej jari. Tu už justičné orgány uznali nezákonnosť vyšetrovania i súdneho procesu, čo malo za následok, že sa rávalo s obnovou pojednávania, ktoré by potom viedlo k úplnej súdnej rehabilitácii. Lenže vtrhnutie vojsk Varšavskej zmluvy na územie Československa dalo bodku za snahami podobného charakteru a aj tie prvé kroky urobené smerom k rehabilitácii boli už normalizovanou justíciou odvolané. Na úplnú súdnu rehabilitáciu a očistenie museli rehoľníci čakať až do decembra 1993, čoho sa však väčšina z nich už nedožila.

Predložená práca sa opiera predovšetkým o originálne archívne dokumenty, ktoré sú v trvalej starostlivosti štátnych a cirkevných archívov na Slovensku i v zahraničí, z ktorých veľká časť nebola doteraz publikovaná. Podstatná časť citovaných dokumentov zo štátnych archívov bola s charakterom prísne tajný, tajný, dôverný, čo svedčí o stupni ich dôležitosti. Dokumenty z cirkevných archívov sa týkali predovšetkým osoby Jána Ivana Mastiliaka ako rehoľného kňaza. Autor čerpal aj z už publikovaných prameňov a literatúry, ktoré uvádza v práci. Citované časti z archívnych dokumentov, ako aj časti z dobovej tlače a spomienok, sú v práci uvádzané podľa pôvodného znenia a pravopisu. Upravené boli iba výnimočne, keďže autor práce doslovnou citáciou, nie vždy korektnou jazykovo a štylisticky, snažil sa zachovať autenticitu výpovede a takto priblížiť dobovú atmosféru i spôsob vtedajšej argumentácie.

Archívny výskum k procesu A. A. Machalka a spol. dokázal, že mechanizmus fungovania monsterprocesu sa ešte stále iba tvoril, ešte sa

– svojím spôsobom – experimentovalo, skúšalo, vymedzovali sa kompetencie jednotlivých aktérov procesu (hlavného prokurátora, ostatných prokurátorov, predsedu senátu, prísediacich, pomocných komisií). Obžalovaní a svedkovia sa ešte neučili vyšetrovacie protokoly naspamäť, podľa toho vyzerali aj ich výpovede počas hlavného pojednávania. Nepritakávali na všetko, ale mali snahu brániť sa. Až v neskorších procesoch aj táto fáza politického procesu bola dopracovaná a obžalovaní i svedkovia museli už vypovedať tak, ako to bolo zapísané v zápisnici z vyšetrovania.

Aj keď sú v Národnom archíve v Prahe zhromaždené archíválne justičných inštitúcií ako ministerstvo spravodlivosti, Generálna prokuratúra, Štátna prokuratúra, Štátny súd a ďalšie, tieto materiály, zvlášť za roky 1949 – 1953 sú zachované iba torzovito. Keďže k nim chýbajú podrobné inventáre, materiál je pre bádateľov prístupný predovšetkým vďaka ústretovosti pracovníkov archívu. Študované dokumenty jasne potvrdzujú, že v čase bezprostrednej prípravy procesu a následne aj počas jeho priebehu sa denne uskutočňovalo aj niekoľko porád na rôznych úrovniach, o ktorých síce máme základné informácie, ale veľa svetla do skúmanej problematiky by vniesli zápisnice z týchto stretnutí. Bez získania konkrétnych dokumentov však nemáme ani istotu, či sa vôbec napísali. Situácia vo fonde Štátneho úradu pre veci cirkevné je o čosi lepšia, hoci aj tento fond nie je úplný. Autorovi sa napríklad nepodarilo získať personálne materiály a charakteristiky Jána Ivana Mastiliaka, ktoré ako je známe, určite boli zhromažďované, podobne ako aj u iných duchovných, pre kartotéku SÚC na ďalšie využitie, eventuálne aj pre prípadný súdny proces. Tieto dokumenty sa nezachovali ani vo fonde ministerstva školstva. Autor sa obrátil aj na Státní oblastní archiv v Prahe, kde je uložený fond KNV Praha, ale ani v tomto fonde sa personálny spis Jána Ivana Mastiliaka nenachádza. Niekoľko dokumentov, vrátane charakteristík, sa, našťastie, zachovalo v agende okresného cirkevného tajomníka vo fonde MNV Dobříš, ktorý spravuje Státní okresní archiv v Příbrame.

V AMV ČR v Prahe autor študoval skupinový vyšetrovací zväzok A. A. Machalka a spol. a príslušné podzväzky. K objasneniu príčin, prečo bol práve redemptorista Ján Ivan Mastiliak zaradený do tohto monsterprocesu, by azda pomohlo získanie materiálu aj z príslušnej stanice ŠtB, do kompetencie ktorej patrili kláštory redemptoristov v Planej pri Mariánskych Láznach či Obořišti pri Dobříši, kde Mastiliak pôsobil.

Archívny materiál z proveniencie Alexeja Čepičku, bývalého ministra spravodlivosti, je z väčšej časti uložený vo VÚA – VHA v Prahe. Z pohľadu súdneho procesu proti desiatim rehoľníkom je najdôležitejší prepis stenografického záznamu z procesu a hlásenia jednotlivých oddelení ministerstva spravodlivosti ministromi Čepičkovi. Z pohľadu Jána Ivana Mastiliaka k tomu musíme pripočítať zvlášť dokument, kde práve on je Karlom Klosom, námestníkom ministra spravodlivosti, označený za obeť, ktorá má v procese dostať najvyšší trest.

Proces bol určite hodnotený na viacerých úrovniach, ale autorovi publikácie sa podarilo získať iba hodnotenie z pohľadu justície (Štátnej prokuratúry, Generálnej prokuratúry a Štátneho súdu). Určite zaujímavé by bolo hodnotenie zo strany Štátnej bezpečnosti či Štátného úradu pro věci církevní, ktoré zatiaľ chýba.

Je zarážajúce, že hoci na procese spolupracovali aj komunisti zo Slovenska, autorovi sa aj napriek snahe nepodarilo toto podrobnejšie zdokumentovať. Materiál pre proces vo veciach „slovenských otázok“ spracovával Ondrej Ujhelyi, ale keďže fond štátnej prokuratúry, oddelenie Bratislava, je nespracovaný, a teda nie je možný lepší prístup k informáciám, nepodarilo sa v tej veci prakticky nič zistiť. Podarilo sa však získať niekoľko zaujímavých dokumentov z fondu SLÚC, ktorý je prístupný v Národnom archíve v Bratislave, ako aj dokumenty z cirkevného odboru KNV v Prešove, uložené v archíve v Nižnej Šebastovej. Tieto informácie sa však týkajú predovšetkým organizácie slovenskej verejnosti pre pražský proces a ohlas na proces, čo však v porovnaní s množstvom dokumentov v Čechách je pomerne málo.

Písanie práce sťažovalo vedomie, že ešte stále chýbajú potrebné archívne dokumenty a že účastníci procesu, ktorí by mohli vlastným svedectvom a spomienkami doplniť vznikajúcu mozaiku, už, žiaľ, nežijú. Keďže sa nezachovala kompletná archívna dokumentácia, alebo sa doteraz nenašla, viaceré otázky výskumu zostávajú preto naďalej nezodpovedané a čakajú na ďalšie bádanie v archívoch. Táto publikácia preto nie je úplným vyčerpaním predmetnej témy. Je predovšetkým pokusom hodnovernejšie rekonštruovať udalosti. Zaujímavé by bolo napríklad zistiť, či sa v procese angažovali aj sovietski poradcovia, prečo boli v procese zástupcovia iba piatich rehoľí, aké oporné línie dostali vyšetrovatelia, aby mohli viesť vyšetrovanie jednotlivých rehoľníkov, alebo kto konkrétne a prečo rozhodol zmeniť prokuratúrou navrhované štyri tresty smrti na „iba“ jeden doživotný trest.

Pôvodným zámerom autora bolo vypracovať podrobný menný register, ktorý by obsahoval nielen rok narodenia a smrti, ale aj krátke biografické údaje, zastávané úrady a funkcie či úlohu, a tým aj mieru zodpovednosti, v monsterprocese A. A. Machalka a spol. Časť hesiel síce bola spracovaná týmto spôsobom, ale ukázalo sa, že k ďalším heslám je mimoriadne ťažké nielen získať, ale následne aj overiť spomínané údaje. V dokumentoch sa neraz uvádza iba priezvisko, bez mena, pracovného zaradenia či uvedenia kompetencií. Tieto osoby často pracovali vo viacerých sektoroch a komisiách, preto vznikol reálny problém, ako ich identifikovať, kto je tá osoba, aby nedošlo k zámene, omylu a tým aj v konečnom dôsledku k šíreniu dezinformácií. Autor preto upustil od tohto spôsobu vypracovania menného registra, hoci veľmi dôležitého a cenného, ale na dnešné možnosti nerealizovateľného.

Prezentovaná práca nemá cieľ a ani nechce polemizovať s tvrdeniami tvorcov procesu a so všetkým z čoho, zväčša neprávom, obviňovali súdených rehoľníkov a rehoľné spoločenstvá, z ktorých pochádzali. Ak by totiž bolo zámerom práce dokazovať klamstvá komunistov, pri dnešných možnostiach archívneho výskumu by to už nebol problém, lenže táto práca by mala niekoľko dielov, čo prekračuje zámer autora. Bolo by prínosom do budúcnosti, ak by monsterproces a jeho obsah i dopad predsa bol spracovaný aj pod uhlom videnia ďalších rehoľníkov, ktorí boli v procese nespravodlivo odsúdení, alebo tiež pod uhlom morálnej, či dokonca trestno-právnej zodpovednosti tých, ktorí tento politický proces vykonštruovali a realizovali.

Nakoniec ešte aspoň jeden dôvod, prečo sa zaoberať podobnými témami, aká je predstavená aj v tejto publikácii. Na plenárnom zasedaní ÚV KSČ sa 2. októbra 1957 okrem iného schvaľovala aj správa Barákovej komisie poverenej preveriť politické procesy z obdobia rokov 1948 – 1953. Antonín Novotný, prvý tajomník ÚV KSČ, sa v diskusnom príspevku na tému vypočutej správy, rehabilitácie komunistov a budovania ľudovej demokracie v Československu po februári 1948 vyjadril: *„Já chci, soudruzi, upozornit znovu, bylo to těžké stranické údobí. To si všichni uvědomujeme. Těžké údobí. Přebírali jsme vlastně kapitalistický řád, stavěli jsme si úkol budování socialistického řádu, to znamená, na starých kapitalistických základech a museli jsme přeměnit celou státní organizaci. Museli jsme současně to měnit pomocí těch lidí, kteří je bili. A soudruzi, nám se to podařilo. A při tom bojovat na druhé straně proti nepříteli. Logicky já otevřeně říkám, soudruzi, že někde, pravda, jsme*

*jaksi skřípli. To je pravda, soudruzi. To neříkám, že když se seká les, že třísky lítají. To nechci použít. Ale jsou i případy, že mohli být někde lidé poškozeni. Ale, soudruzi, abychom byli v té době shovívaví, a abychom se dívali na to, co tomu řekne ten, nebo ona skupina, no, soudruzi, kam bychom se dostali. Kam se dostává Polsko, když povolilo určité liberální sklony, které šly do politického života. Kam bychom se dostali? Strana v roce 1948, chtěla-li skutečně zlikvidovat starý řád, který tady byl, a chtěla-li nastoupit a prosadit linii strany, musela být tvrdá. To jinak nejde. A musíme být tvrdí i teď. Protože jakmile bychom povolili, soudruzi, nevím, s jakými důsledky bychom se setkali. A konec konců vždyť náš systém je diktatura proletariátu, a my nikde neříkáme, že dáváme svobodu, plná práva a já nevím čeho všeho kapitalistickým elementům. My je potlačujeme. Potlačovali jsme je v roce 1948 a budeme je také potlačovat i nadále. Nepřipustíme je. Tak to, soudruzi, několik slov na vysvětlenou.*⁶⁸⁶

Citované vystúpenie popredného funkcionára komunistickej strany každému súdnemu človeku veľa napovie a hoci už od tejto udalosti prešlo niekoľko desaťročí, aj naďalej nie je ťažké stretnúť sa s podobnou mentalitou, spôsobom myslenia a konania. Aj preto je potrebné písať o témach síce citlivých, ale veľmi dôležitých, a to nielen z pohľadu minulosti, ale i prítomnosti, a hlavne budúcnosti.

Autor

686 NA, f. ÚV KSČ, 01, Zasedání ÚV KSČ 1945–1962, sv. 57 – 58, a.j. 58, bod. 13. Plenárne zasadanie ÚV KSČ. 2. 10. 1957.

Resumé

Táto publikácia približuje prvý z cirkevných monsterprocesov, zameraný na predstaviteľov vybraných rehoľných spoločenstiev, nazvaný podľa premonštráta Augustína Antonína Machalku, ktorý bol jedným z obžalovaných. Skupinu vybraných obetí tvorilo desať rehoľníkov z piatich spoločenstiev zasväteného života, medzi ktorými bol iba jediný Slováč, gréckokatolícky redemptorista Ján Ivan Mastiliak. Aj keď bol v tom čase širokej verejnosti z celej skupiny azda najmenej známy, práve on dostal najvyšší trest – doživotie. Je preto zaujímavé sledovať, ako k tomu došlo.

Monografia je rozdelená do piatich kapitol, ktoré sa zaoberajú samotným monsterprocesom, približujú zákulisie jeho príprav, priebeh, realizáciu, hodnotenie, ale aj ohlas vo verejnosti predovšetkým na príklade Ivana Mastiliaka.

Predložená práca sa opiera hlavne o originálne archívne dokumenty, ktoré sú v trvalej starostlivosti štátnych a cirkevných archívov na Slovensku i v zahraničí, pričom veľká časť z nich nebola doteraz publikovaná. Podstatná časť citovaných dokumentov zo štátnych archívov mala charakter „prísne tajný“, „tajný“, „dôverný“, čo svedčí o stupni ich dôležitosti. Dokumenty z cirkevných archívov sa týkali predovšetkým osoby Jána Ivana Mastiliaka ako rehoľného kňaza. Autor čerpal aj z už publikovaných prameňov a literatúry, ktoré uvádza v knihe. Citované pasáže z archívnych dokumentov, ako aj časti z dobovej tlače a spomienok, sú uvedené podľa pôvodného znenia a pravopisu. Upravené boli iba výnimočne, keďže autor sa doslovnou citáciou, nie vždy jazykovo a štylisticky korektnou, snažil zachovať autenticitu výpovedí a tým priblížiť dobovú atmosféru i spôsob vtedajšej argumentácie.

Archívny výskum k procesu A. A. Machalka a spol. dokázal, že mechanizmus fungovania monsterprocesu sa prakticky iba tvoril. Ešte sa – svojím spôsobom – experimentovalo, skúšalo, vymedzovali

sa kompetencie jednotlivých aktérov procesu (hlavného prokurátora, ostatných prokurátorov, predsedu senátu, prísediacich, pomocných komisií). Obžalovaní a svedkovia sa zatiaľ neučili vyšetrovacie protokoly naspamäť a podľa toho vyzerali aj ich výpovede počas hlavného pojednávania. Nepritakávali na všetko, ale mali snahu brániť sa. Až v neskorších procesoch aj táto fáza politického procesu bola dopracovaná, pričom obžalovaní i svedkovia už boli nútení vypovedať tak, ako to bolo zapísané v zápisnici z vyšetrovania.

Monografia obsahuje menný register a prílohu dobových dokumentov a fotografií, doteraz zväčša nepublikovaných.

Summary

This publication depicts the first show trial against representatives of selected monastic communities named according to premonstrate Augustin Antonín Machalka, who was one of the accused monks. A group of selected victims consisted of ten monks coming from five monastic communities among whose was the only one Slovak, Greek Catholic redemptorist Ján Ivan Mastiliak. Though, almost unknown from all the group among the public, it was him who was sentenced to life imprisonment. That is why it is interesting to pay attention to how the story began.

Presented monography is divided into five chapters dealing with the show trial itself, it depicts what was happening behind the scenes when the trial was prepared, describes the process and its realization, its evaluation as well as feedback of the public, especially concerning Ivan Mastiliak.

The book takes its source from original archival documents which are under permanent care of state's and church's archives in Slovakia and abroad, inspite the fact that major part of them had never been published. Main part of the documents were marked as "top secret", "secret", "confidential" which bears witness to their importance. Documents from the church's archives are applied in particular to Ján Ivan Mastiliak as a religious order priest. The author also took his source from published materials and bibliography quoted in the book. Quoted passages from archival documents as well as parts of the period papers and memories are published in original wording and orthography. They were adapted only exceptionally in order to preserve the authenticity of the given depositions and to depict actual times as well as the manner of argumentation of those days.

Archival research of the trial A. A. Machalka and Co proved that the machine of monster trials was virtually coming into existence. It

was an experiment in a way, because there was designated the competence of particular parties to a trial (competence of attorney general, prosecutors, chief justice, assessors, board of auxiliaries). Defendants and witnesses did not memorize judicial reports yet, so that their depositions during main hearing corresponded to them. They did not agree with everything, but tried to defend themselves. Later on, in next trials, also this phase of political trials was sophisticated – defendants and witnesses were forced to testify exactly according to the minutes from the investigation.

The monography comprises name index and the supplement of actual documents and photographs unpublished up to now.

Prílohy

Fotografie

Ján Ivan Mastiliak ako študent v Obořišti pri Dobříši. (ARSH, f. neusporiadané)

Ján Ivan Mastiliak ako mladý kňaz v Obořišti pri Dobříši. (ARSH, f. neusporiadané)

Návšteva prešovského gréckokatolíckeho vladyku Pavla Gojdiča v Obořišti pri Dobříši v r. 1946.
Ján Ivan Mastiliak je druhý sprava. (ARSH, f. *neusporiadané*)

Kláštor redemptoristov v Obořišti pri Dobříši. (ARSH, f. neusporiadané)

Kláštor redemptoristov v Planej pri Mariánskych Láznach. (ARSH, f. *neusporiadané*)

Planá pri Mariánskych Lázňach. Gréckokatolícky kňaz Michal Juchnovič tretí sprava, sestry Číževske a redemptorista Augustín Kliment druhý zľava. (ARSH, f. *neusporiadané*)

Augustin Machalka vypovedá pred senátom Štátneho súdu v Prahe.
(NA, f. Ministerstvo Spravedlnosti (nespracované), Klosův archiv, kr. 243a))

Ján Ivan Mastiliak vypovedá pred senátom Štátneho súdu v Prahe.
(NA, f. Ministerstvo Spravedlnosti (nespracované), Klošív archiv, kr. 243a))

Pohľad na obžalovaných rehoľníkov a zhromaždené obecenstvo v súdnej sieni.
(NA, f. Ministerstvo Spravedlnosti (nespracované), Klosův archiv, kr. 243a))

Pohľad na súdených rehoľníkov sediacych na lavici obžalovaných.
(NA, f. Ministerstvo Spravedlnosti (nespracované), Klosiův archiv, kr. 243c))

Rehoľníci počas vynesenia rozsudku dňa 5. apríla 1950. Na fotografii zľava Augustin Machalka, Bohumil Vít Tajovský, František Šilhan a Adolf Kajpr. Ján Ivan Mastiliak je na fotografii v pravom hornom rohu.
(NA, f. Ministerstvo Spravedlnosti (nespracované), Klosův archiv, kr. 243a))

Ján Ivan Mastiliak vo svojej izbe v Prešove. 15. január 1981. (*ARM, f. neusporiadané*)

Dokumenty

430

čj. Or I/VII 31/50

U s n e s e n í .

Krajský soud v Praze rozhodl v neveřejném zasedání konaném dne 15. VII. 1960 takto :

Podle § 391 odst.1 tr.ř. v y s l o v u j e s e , že se na odsouzeného(ou) Jana Mastiliáka, nar. 5.11.1911 v Nižnom Hrabovci okr. Trenčín/Teplot.č. ve výkonu trestu v NPT č. 1 - ve věznici č. 1 v Leopoldově rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii ze dne 9. května 1960 nevztahuje .

O d ů v o d n ě n í :

Shora jmenovaný(á) byl(a) pravomocně odsouzen(a) rozsudkem státního soudu v Praze ze dne 5.4.1950 čj.Or I/VII 31/50 ve spojení s rozsudkem rozhodnutím Nejvyššího soudu ze dne čj. pro trestný(é) čin(y) velezrady a vyzvědačství

podle § 1/1c,2a,e, § 5/1,2a,e,3, zák.č.231/48 Sb

na doživotí k trestu odnětí svobody v trvání rok a k dalším trestům vedlejším. Vzhledem k amnestii prezidenta republiky ze dne 9.5.1955 zmírněn trest odnětí svobody na 25 roku .

Odsouzeného omdlu pročeštel, re jméno agenta imperia - birkel, re soudce, re hodnostem cirkemní p v oblihu - žatek - v oblihu - re amnestii a vanceem jezdel puvodi.

Bylo proto podle části I, článku II, písm. a), b), c), d), části III, článku VI rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii ze dne 9.5.1960 rozhodnuto, jak shora uvedeno.

Poučení: Proti tomuto usnesení je přípustná stížnost k Nejvyššímu soudu. Stížnost je nutno podat do tří dnů od doručení usnesení u krajského soudu v Praze, příp. u správy NPT, kde je odsouzený ve výkonu trestu. .

V P r a z e dne 15. VII. 1960

Kanc. ! Usnesení doruč:

- 1/ ods. shora prostř.NPT v Leopoldov
 - 2/ kraj.prok.v Praze k zn.sp. Pst I 454/50
- Kal. 1 týden na právní moc.

Předseda senátu:

J. Jermák

249

26. červce 1960

Redukováno

18. červce 1960

Číslo: 18. červce 1960

Opis: 18. červce 1960

Podpis: _____

Vyřazené: _____

ORGANISOVANÍ VEŘEJNOSTI.

-49-

1)	mládež (SČM a Svaz studentva)	denně 100	-přes SČM a Svaz studentva (zařídí Státní soud)
2)	dělnictvo	denně 100	-přes pražský kraj KSC, ev. ÚRO (zařídí státní soud)
3)	venkov	denně 160	-přes všechny KNV (církev.ref.) mno Slovenska (zařídí církv. úřad)
4)	Kněží katol.	denně 40	-dtto - včetně Slovenska (zařídí církv. úřad)
5)	duchovenstvo jiných církví	denně 12	-zařídí církv. úřad
	(českoslov. 2)		
	českosobratr. 2		
	evang. augsburg 2		
	evang. reform. 2	12	
	pravoslav. 2		
	unitářů 1		
	židovské 1		
6)	úřední činitelé	denně 40	
	ministerstvo vnitra 10		zařídí stát. soud
	min. sprav. a gen. prok. 5		" "
	církev. úřad 6		
	Sloven. církev. úřad 4		zařídí církv. úřad
	min. zahraničí 2		zařídí stát. soud
	národ. shromáždění 2	40	"
	předs. vlády 2		"
	kancelář presid. 2		"
	ÚV KSC 5		"
	ÚAV NF 2		"
7)	cizí zastupitelské úřady	denně 21	zařídí stát. soud přes ZAMINI
	SSSR 4		
	Polsko 2		
	Maďarsko 2		
	Rumunsko 2		
	Bulharsko 2	21	
	Lid. dem. Německo 1		
	Albánie 1		
	Amerika 1		
	Anglie 1		
	Francie 1		
	Vatikán 1		
8)	TISK (zahraniční tisk ?)	denně 20	
9)	vyhrazeno dalším hostům	denně 7	
		denně 500	

Návrh na organizovanie verejnosti pre proces Machalka a spol.

(NA, f. Ministerstvo Spravedlnosti (nespracované), Klosův archiv, kr. 218 Kritika procesu Machalka a spol.)

Účastníci 1 - 4 budou se denně střídát (zařídí SČM, Svaz studentstva a KNV Praha a ostatní kraje)

Účastníci 5 - 6 budou stáří

DENNĚ :

	přízemí	galerie	
Mládež	50	50	
dělnictvo	50	50	
venkov	160	-	
kněží (40 + 12)	52		III
úřed. činitelé	40		II
zastup. úřady	21		I
Tisk	20		novinář. stoly
vyhraženo	7		
	<u>400</u>	<u>100</u>	

*Slovenské dělnictvo
na práci*

Novák

Návrh na organizovanie verejnosti pre proces Machalka a spol.
(NA, f. Ministerstvo Spravedlnosti (nespracované), Klosův archiv, kr. 218 Kritika procesu Machalka a spol.)

Každý prokurátor musí fungovat dokonale politicky i odbor -
ně a zvolíme-li na př. 2 intervenující prokurátory, musíme ma -
teriál mezi ně rozdělit organičtěji. Pripustíme-li třetího
prokurátora, pak jenom jako zálohu a spojku. >

~~4/ Organizace pracovní skupin .~~

6.) ~~Podle mého mínění se~~ ^{se technic} osvědčilo ^{pracovní} rozdělení ^{prác}
mezi tři skupiny a to vlastní intervenující žalobce, dále dru -
hou skupinu, která připravovala materiál a třetí skupinu, ma -
jící na starosti věci technické režie. Toto organizování bude
vhodno podrobněji propracovati a ve velkých procesech používat. >

§ Technické drobnosti .

Nutno se postarati o nendpadné (signální) spojení
prokurátorů s operační (organizační) skupinou během procesu.
Bude nutno dbati na to, aby o prokurátory bylo i po fyzické
stránce pečováno (nápoj, občerstvení o přestávkách a podobně).
Pro prokurátory i pro soud bude nutno opatřiti místnost, kde
by nebyli rušeni a nepřicházeli do styku s chvatem technického
personálu, rozhlasového, filmového atd. >

V Praze dne 12. dubna 1950.

[Handwritten signature]

Hodnotenie procesu Machalka a spol. Václavom Alešom, námestníkom generálneho prokurátora. Praha 12. apríl 1950.
(NA, f. Ministerstvo Spravedlnosti (nespracované), Klosův archiv, kr. 218 Kritika procesu Machalka a spol.)

Churým
-3-
Pořadky a zkušenosti, jak mě se jevily
při hlavním jednání se skupinou Machalka
a spol.

Zásadní chybou při tak velkém a důležitém
procesu, bylo dle mého názoru, že v poradní
síni senátu bylo až 30 lidí, zaměstnání
reklamu, reklamového filmu a j. tak, že členové
senátu skutečně během procesu neměli
možnosti věnovat se o průběhu líčení psát.

Za druhé, mě osobně již první den
líčení řekl s. prokurátor Dr. Ližák, aby se
politické otázky na obžalované nekladly.
Měl jsem za to, že to je pokyn se stěra
a proto jsem otázky omezil na nejvyšší
úroveň.

Doporučuji proto pro přístě, lepší spolupráci
senátu s prokurátory, ohledně otázek na
obžalované, a vůbec více se psát o průběhu
líčení. K tomu ovšem je zapotřebí
samostatná místnost.

Důležitější zvláště, že když máme co říci
s lidmi tak zapojenými, jako tomu byla
posledně, je zapotřebí důkladně se psát
a celý postup prodiskutovat. Právě teď!
Churým byl, soudce z lidu.

S. Kops

Michalík

V Praze dne 20.4. 1950.

R e s o l u c e.

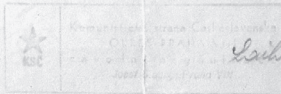
Osazenstvo podniku Západočeské autodružstvo závod Sladký Praha 8, Libeňský ostrov, vítá a schvaluje opatření vlády k ochraně státu, kterého použili Československé bezpečnostní úřady proti intrikám reakčních katolických kněží a znemožnili tak jejich podvratnou a státu nebezpečnou činnost klášterů řízenou Vatikánem.

Vatikánští agenti musí si uvědomiti, že pracující lid Československa stojí a bude vždy státi na strážní proti všem těm vetřelcům a nepřítelům naší vlasti a jakýkoliv pokus o zásah do našeho lidové demokratického státu, v zárodku zničí.

JOSEF SLADKÝ, autochladiče
Praha VIII.-Libeňský ostrov
v národní správě firmy:
ZÁPADOČESKÉ AUTODRUŽSTVO V PLZENI
Z. S. S. T. O.

ZÁVODNÍ RADA
fy. Sladký Praha VIII.

"Koblenice"

*Benie
Zisians
Karel K.
Matus
K. Orsley
Klavanova
Kunt
Kodisek
Paclt
Zizova B.
Jindřich*

*Beneš V
Klavanova
Klavanova
Lindner B.
Zisians
Bryzdek
Sychanbora
Lepie
Lorel*

*Farnarovský Jos.
Klavanova
J. Božek
Klavanova
Klavanova*

Obligátka súčasť inscenácie komunistických monsterprocesov – rezolúcie pracovných kolektívov.
(NA, f. Generálni prokuratura)

„Lid“ seznámil ho s novou situací...
Mladšího svého bratra...
Mladšího svého bratra...
Mladšího svého bratra...

Ústřední orgán Strany slovenskej obrody
Brestlavy, sobota 1. apríla 1939

Kláštory sa sprisahaly proti Republike

Desať rádových klazov sa zodpovedá za zločiny veľkoležrad pred štátnym súdom v Prahe - Obžalovani podľa inštrukci Vatikanu

Praha (Pr). Desať rádových klazov v Prahe na čele s kniežom na levo...
Pražská snemovňa...
Pražská snemovňa...
Pražská snemovňa...

Všetci dleho zločinnosť sa opoťit sečinnosť a...
Všetci dleho zločinnosť sa opoťit sečinnosť a...
Všetci dleho zločinnosť sa opoťit sečinnosť a...

Manassa sa prstava
Mladšího svojho bratra...
Mladšího svojho bratra...
Mladšího svojho bratra...

Prezident Republiky k ženám

„Drahé sestričky! Práve, práve, veľa...
Drahé sestričky! Práve, práve, veľa...
Drahé sestričky! Práve, práve, veľa...

Snemovanie českých a slovenských žien

V Prahe začal dňomvorný sjezd Rady žen a ženy-sväťan slovenských žien

Práve sa v Prahe...
Práve sa v Prahe...
Práve sa v Prahe...

Rozhodnutie rozvrstviť činnosť mládeže

Slovenská mládež...
Slovenská mládež...
Slovenská mládež...

Dve čs. nóty americkému vyslanctvu v Prahe

Protaktinium proti bežpáviu a porokovaniu medzinárodne platných zásad a zvykostí - Žiadame vydatk tých, ktorí

pridali tri čs. letádky k predtuku bránu

Bratislava (Pr). Mladší obžalovaný...
Bratislava (Pr). Mladší obžalovaný...
Bratislava (Pr). Mladší obžalovaný...

Práve sa v Prahe...
Práve sa v Prahe...
Práve sa v Prahe...

Práve sa v Prahe...
Práve sa v Prahe...
Práve sa v Prahe...

V prví noči sa...
V prví noči sa...
V prví noči sa...

Práve sa v Prahe...
Práve sa v Prahe...
Práve sa v Prahe...

Vysokí cirkevní hodnostáři na území Československé republiky připravovali pôdu pre nástup fašizmu

Jezuitskí hodnostáři sa necitlia byť viazani československými zákonmi — Najvyšší predstaviteľia katolíckych rádov odhalení ako špióni Vatikánu a udavači Gestapa

(Praha) — Praha — Po výpovedi opáta Machalku pokračoval v plátek popoludní pred púbeľným senátom Státneho súdu v Prahe proces proti 10 vysokým cirkevným hodnostárom výpoveďami ďalších obžalovaných. Výpoveď opáta Tajovského, ako aj ostatných obžalovaných — provinciála rádu Jezuitov Šilbana, jezuitov Kajpra a Mikuláška a provinciála kláštora Premonstrátov Bariáka dokreslili hanebnú tvár a rozvratnú činnosť rádov a kongregácií, ktoré sa ukázali byť obťažujúcimi špiónskymi agenturami Vatikánu. Dokázali, že predstavitelia katolíckych rádov a kongregácií dostávali príkazy k prevádzaniu protištátnych činností od vysokej cirkevnej hierarchie, alebo priamo od Vatikánu prostredníctvom pápežskej internatury, ktorá klesla na úroveň obyčajnej špiónskej centrály a že tieto príkazy slepo a poslušne vykonávali.

Smiešne pôsobilo vyhlásenie napríklad opáta Machalku, že ani nevie, na čo ukrýval zbraň a poliahy a že za dolár, ktoré ukrýval, chce kupovať deky z Daxecku. AK je možné charakterizovať správanie sa opátov Machalku a Tajovského pred súdom za pokorná tým demagogické kečie vystupovali jezuiti, ktorí sa všeobecne usilovali prekrúcať svoje pôvodnú výpoveď a provinciál Šilban a Mikulášek dôkazať otvorene vyhlásili, že pre nich sú cirkevné zákony Vatikánu smerodajné, ako zákony našej republiky. Proces prebieha za veľkého záujmu našej praxejšej verejnosti.

Obžalovaný Vít Bohumil Tajovský

nar. 1912 v Klanečnej, je opátom kláštora Premonstrátov v Želive. Učed v 1947 vyradzoval dôležitú správy hospodárskeho a politického charakteru agentom vatickej špiónskej služby. Po februári 1948, po porade s archiepiskopom Beranom a opátom Jaromilkom síla vystup-

Špióni a udavci, ktorí opát Machalku ukrýval v kľáštore a ktoré mali slobodu sa jasnoucouce poctenia proti Republice.

horali svoju rozvratnú protištátnu činnosť. Sival hlavne proti jednotnej škole, proti ČSM a Katolíckej akcii. K prevádzaniu tejto činnosti zneužíval duchovné sviatosti, katolícku kňazku nádeje a národnú kľáuznu, ktoré ako vynikajúci rečník mal v mnohých miestach kraľovohradkej diecézy. Rozostoval protištátnu činnosť a hoci vedel, že špiónsky náznak je obťažujúci poľov, rozhodol sa ho využiť k rozvratnej činnosti proti Republice. Skrýval vo svojom kláštore zbraň a munície, ktoré sa mali použiť pri pripravovanom protištátnom prevrate. Tajovský priznáva volezradnú činnosť, ale nechtí sa viníť zo špiónstva. Priznáva, že jednal v apríli 1948 s opátom Jaromilkom, a ktorým sa dohodol na líni rozvratnej propagandy proti ľudovodemokratickému zriadeniu a tieto línie vo svojich kňazkách aj prene dozdriavali. — Kľáuzna sa príkazom Vatikánu — hovorí Tajovský — navrátil som veriacich, aby odmietli podpísať ohlas Katolíckej akcie.

Papiera a priznáva

Výpoveď Tajovského je píná rozporov. Na jednom mieste - papiera špiónsku činnosť, na druhom zase priznáva, že v 1947 v žurne na štátnu opátov informoval o stave výroby nábo, textilného a skliarskeho priemyslu. Vo svojej výpovedi povie, že by mal so zbraňami niečo spoločného.

Práveza senát: Ako teda vytvoríte, že sa vo vašom kláštore [poznávanie na 2. stránke]

Slubný začiatok rozvoja pionierskeho hnutia

Peveřeník Novomeský na zasadnutí Ústrednej pionierskej rady — 24.000 deví v pionierskych organizáciách na Slovensku

V slubovom začiatku sa SND v Bratislave hoto- činnosť pionierskej rady, na ktorú sa v Bratislave hoto- činnosť pionierskej rady, na ktorú sa v Bratislave hoto- činnosť pionierskej rady, na ktorú sa v Bratislave hoto-

Pa jeho organizovanie pionierskej rady, na ktorú sa v Bratislave hoto- činnosť pionierskej rady, na ktorú sa v Bratislave hoto-

Pramene a literatúra

Archívy

Štátne archívy v Slovenskej republike

Slovenský národný archív, Bratislava (SNA)

– f. Slovenský náboženský fond (SNF), Sabinov redemptoristi 1950 – 1958

– f. Slovenský úrad pre veci cirkevné (SLÚC)

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Štátny archív Bratislava (MVSR, ŠA Bratislava)

– f. Štátny súd, odd. III. V Bratislave (1948–1952)

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Štátny archív Prešov (MVSR, ŠA Prešov)

– f. Krajský národný výbor v Prešove, odbor cirkevný 1949 – 1960

– f. Šarišsko-zemplínska župa, Prezidiálne spisy 1940 – 1945

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Štátny archív Prešov, pobočka Svidník

– f. Okresná prokuratúra vo Svidníku I.

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Štátny archív Košice, pobočka Michalovce (MVSR, ŠA Košice, p. Michalovce)

– f. Okresný národný výbor (ONV v Michalovciach)

Štátne archívy v zahraničí

Archiv Ministerstva vnitra České republiky, Praha (AMV ČR)

- f. A 34. II. správa SNB – Správa kontrarozvědky pro boj s vnějším nepřítelem
- f. 302. Hlavní správa vojenské kontrarozvědky
- f. 304. Různé bezpečnostní spisy po roce 1945
- f. 305. Ústředna Státní bezpečnosti po roce 1945
- f. 310. Velitelství Státní bezpečnosti
- f. H. Operativní svazky – historický fond
- V-2844/MV
- V-2862/MV
- V 1078 ČB
- V 2012 Ostrava
- V 171 Plzeň
- V 103 ČB

Národní archiv, Praha (NA)

- f. 43. Řádový archiv redemptoristů (14.) 19. – 20. století. (Archiv provincialátu a kolejí redemptoristů). (ŘŘ)
- f. Generální prokuratura (GP)
- f. Správa Sboru nápravné výchovy (nespracované) (SSNV)
- f. Státní prokuratura (StP)
- f. Státní soud (StS)
- f. Státní úřad pro věci církevní 1949 – 1956 (SÚC)
- f. Ústřední výbor Komunistické strany Československa (ÚV KSČ).
- Komise pro prošetření politických procesů v období 1949 – 1954 (Komise II.)
- Komise III. Zápisy z porady komise pro bezpečnost
- Pillerova komise (neusporiadané)
- 01. Zasedání ÚV KSČ 1945–1962

-
- 05/11. Oddělení branné a bezpečnostní (neusporiadané)
 - 100/24. Klement Gottwald (1938–1953) (100/24)
 - 100/35. Antonín Zápotocký
 - 100/52. Dr. A. Čepička (1947–1953) (100/52)
 - (nespracováno). Církev Různé. 2. Týdenní zprávy církevního odd. ÚAV NF. 1949
 - f. Ministerstvo Spravedlnosti (nespracované) (MS)
 - Klosův Archiv (KA)
 - Raisův archiv

Státní okresní archiv, Příbram, (SOkA Příbram)

- f. Okresní církevní tajemník Příbram 1949-1958 (OCT)
- f. Okresní národní výbor Dobříš

Vojenský Ústřední Archiv – Vojenský Historický Archiv Praha (VÚA – VHA)

- f. 100/52. Dr. A. Čepička (1947–1953) (100/52)

Cirkevné archívy v Slovenskej republike

Archív Gréckokatolíckeho biskupstva, Prešov (AGKB Prešov)

- f. Prezidiálne spisy (PS)

Archív redemptoristov Michalovce (ARM)

- f. Kláštor Michalovce (KM)
- Kronika Michalovského Kláštora, zv. 1. (KMK, zv. 1.)
- Kronika Michalovského Kláštora, zv. 2. (KMK, zv. 2.)

Cirkevné archívy v zahraničí

Archív generálny historický redemptoristov, Rím (AGHR)

- f. DG Vol. II. 9. Chronica Domus Generalis liber 9 1946 – 1950

-
- f. 17301. Vol. LXVI.3. Murray Patritius. Epistulae varie. Jan.– dec. 1943
 - f. 17301. Vol. LXVI.4. Murray Patritius. Epistulae varie. 1944. (Vol. LXVI.4.)
 - f. P.P.: Provinciae Pragensis

Archív redemptoristov Svatá Hora, Příbram (ARSH)

- Denník (asi Jiří Kabát)
- D. Chronica CSsR pilsnensis IV. 1 máj 1938 – (január) 1950. (KKPI, zv. IV.)
- Kronika koleje libějovické 1. IX. 1937 – 1. X. 1949
- šanon: Michalovce, Bratislava
- Statistiky (Neusporiadané.)
- Zápisky pražského provinciála P. Františka Suchomela. 1. leden 1949 – 17. říjen 1949

Osobné archívy

Osobný archív autora (OAA)

Akty, časopisy, kalendáre, katalógy, noviny, slovníky, zborníky

Acta Academiae Velehradensis

Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje pod ochranou Bl. Panny Marie (Olomouc)

Catalogus cleri 1948 archidioceseos pragensis. Praha : Č.A.T., 1948.

Církevní procesy padesátých let. Sborník příspěvků z konference pořádané Českomoravskou generální delegaturou Řádů karmelitánů, Českou křesťanskou akademií a Ústavem pro soudobé dějiny AV ČR ve spolupráci s Arcibiskupstvím pražským 21. – 22. 5. 2002 v Praze. Kolektiv autorů. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192-797-X

DUCHOVNÝ PASTIER, revue pre teológiu a duchovný život

Gréckokatolícky kalendár 2004. Košice : Byzant, 2003. ISBN 80-85581-30-2

Hlas ľudu, Orgán Krajského výboru KSS v Prešove

Katolícké noviny

Lidové noviny, List svazu ěeskoslovenských spisovatelů

Lud, Ústředný orgán Strany slovenskej obrody

Masarykův slovník naučný, I. díel, Praha : 1925.

Misionár, Náboženský časopis gréckokatolíkov

Nové slovo, Týždenník pre politiku, kultúru a hospodárstvo

Obrana ľudu, Ústředný denník ěeskoslovenskej armády

Pravda, Ústředný orgán Komunistickéj strany Slovenska

Práca, denník Revolučného odborového hnutia

Práce

Rudé právo

SLOVO, časopis Gréckokatolíckej cirkvi

Stát a církev v roce 1950. Sborník příspěvků z konference pořádané ěeskou křesťanskou akademií, Ústavem pro soudobé dějiny, Centrem pro studium demokracie a kultury ve spolupráci s Arcibiskupstvím pražským dne 21. června 2000 v Emauzském klášteře v Praze. HANUŠ, Jiří, STRÍBRNÝ, Jan (eds.). Edice historia ecclesiastica, sv. č. 4. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultúry, 2000. ISBN 80-85959-71-2

Svobodné slovo, List ěeskoslovenské strany socialistické

Vestník katolíckeho duchovenstva

Za trvalý mír, za lidovou demokracii! Orgán informačního byra komunistických a dělnických stran. ěesky vydává ÚV KSĚ v Prahe.

Monografie, samizdaty a publikované pramene

BARNOVSKÝ, Michal: Prvá vlna destalinizácie a Slovensko (1953 – 1957). Edice: Krize komunistického systému v ěeskoslovensku 1953 – 1957. Svazek 6. Brno : Nakladatelství Prieus, 2002. ISBN 80-7285-013-X

BLESÍK, Jan: Rozmlouvám s minulostí. Historie jednoho obyčejného života. Díel I. – XLI. Strojopis. Praha : 1978.

Církevní komise ÚV KSČ 1949 – 1953. Edice dokumentů. I. Církevní komise ÚV KSČ („Církevní šestka“). Duben 1949 – březen 1950. Ed.: Bulínová Marie, Janišová Milena, Kaplan Karel. Brno : Doplněk, 1994. ISBN 80-85765-34-9

COUNQUEST, Robert: Il grande terrore. Milano : Mondadori, 1970.

ČAČKOVÁ, Miroslava: Dejiny duše ThDr. Jána Mastiliaka, CSsR. Magisterská práca. Košice : Katolícka univerzita v Ružomberku, Teologická fakulta v Košiciach, Katedra morálnej teológie, 2007.

ČELOVSKÝ, Bořivoj: Strana světlí prostředky. Martyrium faráře Josefa Toufara. Šenov u Ostravy : Nakladatelství Tilia, 2001. ISBN 80-86101-46-0

Československá justice v letech 1948 – 1953 v dokumentech. Díl I. Připravili Jaroslav Vorel, Alena Šimánková a kolektiv. SEŠITY Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu č. 8. Praha : Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2003. ISBN 80-86621-03-0

Československá justice v letech 1948 – 1953 v dokumentech. Díl II. Připravili Jaroslav Vorel, Alena Šimánková a Lukáš Babka. SEŠITY Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu č. 9. Praha : Vydává Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. ISBN 80-86621-05-7

Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech. Díl III. Připravili Jaroslav Vorel, Alena Šimánková a Lukáš Babka. SEŠITY Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu č. 10. Praha : Vydává Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. ISBN 80-86621-06-5

Dokumenty o perzekuci a odporu. Svazek 4. Akce K – likvidace klášterů v roce 1950. Dokumenty a přehledy. 1. část. Zpracoval Karel Kaplan. Praha : USD, 1993.

Dokumenty o perzekuci a odporu. Svazek 6. Akce K – likvidace klášterů v roce 1950. Dokumenty a přehledy. 2. část. Zpracoval Karel Kaplan. Praha : USD, 1993.

DRAŠNER, František: Čihošťský zázrak. Zpráva o P. Josefu Toufarovi. Praha : Nakladatelství Libri, 2002. ISBN 80-7277-143-4

DRÁB, Kamil: Žycie i działalność redemptorysty ojca Jana Mastiliaka (1911 – 1989). Praca magisterska. Tuchów : Papiéska Akademia teolo-

giczna w Krakowie, wydział teologiczny, Wyższe seminarium duchowne redemptorystów w Tuchowie, 1993.

DUBOVSKÝ, Ján Milan: Akcia kláštorů. Komunistický režim na Slovensku v boji proti mužským reholiam v rokoch 1949 – 1952. Martin : Matica Slovenská, 1998. ISBN 80-7090-499-2

GOTTWALD, Klement: Dále směleji vpřed k vybudování socialismu v naší vlasti. Projev na zasedání Ústředního výboru Komunistické strany Československa dne 24. února 1950. Praha : Vydal ÚV KSČ, 1950.

HEJL, Vilém: Zpráva o organizovaném násilí. Praha : Univerzum, 1990. ISBN 80-85207-01-X

JABLONICKÝ, Jozef: Podoby násilia. Bratislava : Kalligram, 2000. ISBN 80-7149-356-2

KALOUS, Jan: Instruktažní skupina StB v lednu a únoru 1950. Zákulisí případu Čihošť. SEŠITY Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu č. 4. Praha : Vydává Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR v Tiskárně MV, 2001. ISBN 80-902885-4-5

KAPLAN, Karel: Nekrvavá revoluce. Edice Archiv, svazek 68. Praha : Mladá Fronta, 1993. ISBN 80-204-0145-8

KAPLAN, Karel: Stát a církev v Československu v letech 1948 – 1953. Praha – Brno : USD AV ČR – Doplněk, 1993. ISBN 80-85765-27-6 (Doplněk)

KAPLAN, Karel – KOSATÍK, Pavel: Gottwaldovi muži. Praha – Litomyšl: Paseka. 2004. ISBN 80-7185-616-9

KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel: Komunistický režim a politické procesy v Československu. Brno : Nakladatelství Barrister&Principal, 2001. ISBN 80-85947-75-7

KAŠIČKA, Zdeněk: Otec Braitů. Životopis olomouckého dominikána 1898–1962. Vydáno při příležitosti 95. výročí narození. Praha: Nakladatelství Krystal OP, 1993.

KNAPÍK, Jiří: Kdo byl kdo v naší kulturní politice 1948 – 1953. Praha: Nakladatelství Libri, 2002. ISBN 80-7277-093-4

Kolektiv autorů. Spiknutí proti republice. Praha : Melantrich, 1949.

KRATOCHVÍL, Antonín: Žaluji III. Cesta k Sionu. Praha: Nakladatelství DOLMEN, 1990. ISBN 80-900123-2-9

KRČMÉRY, Silvester – JUKL, Vladimír: V šlapajách Kolakoviča. Spomienky na duchovné začiatky a stretnutia s pátrom Kolakovičom. Bratislava : Charis, 1996. ISBN 80-88743-13-3

LAGOVÁ, Veronika a kol.: Smrť za mrežami. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2006. ISBN 80-7165-570-8

LAZOR, Štefan: Almanach Gréckokatolíckych Redemptoristov. I. časť. Strojopis. Michalovce: 1995.

LAZOR, Štefan: Almanach Gréckokatolíckych Redemptoristov. III. časť. Gréckokatolícki redemptoristi na Slovensku. Strojopis. Michalovce: 1995.

LETZ, Róbert (Ed.): Dokumenty k procesu s katolíckymi biskupmi Jánom Vojaššákom, Michalom Buzalkom a Pavlom Gojdičom. Bratislava : Ústav pamäti národa, 2007. ISBN 978-80-969296-6-5

LETZ, Róbert (Ed.): V hodine veľkej skúšky. Listy biskupa Michala Buzalku, spoločné prejavy slovenských katolíckych biskupov. Súbor dokumentov. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2007. ISBN 978-80-7162-658-9

Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska. Bratislava : LÚČ, 2000. ISBN 80-7114-300-6

MANDZÁK, Atanáz: Blahoslavený Metod Dominik Trčka, prvý protogigumen gréckokatolíckych redemptoristov na Slovensku (1945 – 1950). Michalovce : Misionár, Vydavateľstvo Viceprovincialátu Kongregácie Najsvätejšieho Vykupiteľa, 2006. ISBN 80-88724-23-6

MASTILIAK, Ján: Hrst' spomienok. Bez dátumu a miesta vydania [Michalovce : Misionár, Vydavateľstvo Viceprovincialátu Kongregácie Najsvätejšieho Vykupiteľa, 1992]. ISBN 80-88724-00-7

MIKULÁŠEK, František: Za zdí a bez zdí. (Vzpomínky známého jezuitu dlouho väzneného komunisty pro víru). Praha : Řád, 1992.

MLADÝ, Pavel: Redemptoristé v Českých zemích 1848–1968. Diplomová práce. Ostrava : Filozofická fakulta Ostravské univerzity, katedra historie, 2002.

NEULS, Jindřich – DVOŘÁK, Miroslav: Co se skrývalo za zdmi klášterů. Praha : Ministerstvo informací a osvěty, 1950.

OPASEK, Anastáz.: Dvanáct zastavení. Vzpomínky opata břevnovského kláštera. K vydání připravila Marie Jirásková. Praha : Nakladatelství Torst, 1992. 80-85639-04-1

Pastýřské listy 1945 – 2000. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2003. ISBN 80-7192-836-4

PEŠEK, Jan: Slovensko v rokoch 1953 – 1957. Kapitoly z politického vývoja. Edice: Krize komunistického systému v Československu 1953 – 1957. Svazek 4. Nakladatelství Prius, Brno, 2001. ISBN 80-902995-2-0

PEŠEK, Jan – BARNOVSKÝ, Michal: Štátna moc a cirkvi na Slovensku 1948 – 1950. Bratislava : VEDA, 1997. ISBN 80-224-0528-0

PEŠEK, Jan – BARNOVSKÝ, Michal: V zovretí normalizácie. Cirkvi na Slovensku v rokoch 1969 – 1989. Bratislava : VEDA, 2004. ISBN 80-224-0787-9

PEŠEK, Jan – LETZ, Róbert: Štruktúry moci na Slovensku 1948 – 1989. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2004. ISBN 80-7165-469-8

REINSBERG, Jirí: Hospodin rozjasnil svou tvář. Rozhovory s Bohumilem Svobodou. Praha : Vyšehrad, 2003. ISBN 80-7021-638-7

Sbírka zákonů republiky Československé. Ročník 1948.

SIDOR, Karol: Šesť rokov pri Vatikáne. Scranton : Obrana Press, 1947.

SOLOVJEV, Vladimír: Rusko a všeobecná Církev. Trnava : 1947.

ŠEJNMAN, Michal Markovič: Vatikán mezi dvěma světovými válkami. Brno : Rovnost, 1949.

TAJOVSKÝ, Vít Bohumil: Člověk musí hořeti. Rozhovor Aleše Palána a Jana Paulase s opatem želivského kláštera. Praha : Nakladatelství Torst, 2001. ISBN 80-7215-126-6

TYL, Heřman Josef: Psancem. Třebíč : Arca JiMfa, 1995. ISBN 80-85766-62-0

VAŠKO, Václav: Neumlčená. Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce. II. Praha : Zvon, 1990. ISBN 80-7113-035-4

VAŠKO, Václav: Dům na skále. 2, Církev bojující: 1950 – květen 1960. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-7192-892-8

VENTURA, Václav: Jan Evangelista Urban – život a dílo. Sonda do dějin české teologie a spirituality. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. ISBN 80-85959-77-1

VLČEK, Vojtěch: Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948 – 1964. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 2004. ISBN 80-7266-179-5

VNUK, František: Akcie K a R. Zásahy komunistického režimu proti reholiam v rokoch 1950 – 1956. Bratislava : RCMBF, 1995. ISBN 80-88696-04-6

Zločiny komunizmu na Slovensku 1948 – 1989. Diel I. Ed. Mikloško František, Smolíková Gabriela, Smolík Peter. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2001. ISBN 80-7165-313-6

Život za mrežami. Ed. Dzurjanin Stanislav. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2007. ISBN 978-80-7165-649-4

Menný register

(neobsahuje mená z názvu dokumentu a autorov)

A

Adamec Jaroslav 340
Adámek Jarolím 32
Adler František 294
Adlerová Libuše 83,145,
Aleš Václav 112, 117, 120, 121,
128, 129, 134, 135, 142,
213, 232, 233, 235, 236,
244, 245, 246, 290, 381
Appl František 89
Aranyi Ladislav 177, 181
Arvaj Vladimír 91
Aškenazy (Ludvik?) 262, 293
Aubrecht Jan 333

B

Babec Katarina Anastazia 179
Balzamon (Theodor ?) 18
Bandera Štefan 103
Baňas 305
Barabáš 275
Barák Rudolf 97, 241, 242, 319,
320, 321, 331, 332, 357
Barclová Emilie 229

Bareš (Breitenfeld) Gustav 107,
108, 111, 133, 267, 290
Barnáš Štefan 332
Barták Stanislav Rudolf 81, 83,
96, 137, 143, 145, 149, 155,
162, 183, 210, 222, 223,
224, 228, 295, 311, 319,
326, 347
Bartoš F. M. 262
Bartoš Stanislav 215, 322, 331
Bartuška Jan 321, 331, 332
Basatisan 15
Bauer (Arnošt ?) 285, 299
Bečka Mojmír 118, 122, 193
Belov-Kovalenko Anatolij
Dmitrijevič 171
Benedikt XV., Giacomo della
Chiesa 15
Beran Josef 43, 99, 115, 116, 160,
161, 241, 300
Bernásek (Vladimír ?) 141, 291
Biedermannová Ludmila pozri
Brožová Ludmila 113, 114,
119, 121, 127, 128
Biľak Vasil' 322
Blanarovič Michal 46

-
- Blažek Jaroslav 182, 197, 210, 228, 281
- Blesík Jan 55, 57, 59, 71, 76, 96, 136, 138, 139, 140, 141, 149, 155, 157, 158, 165, 177, 182, 183, 185, 192, 208, 222, 223, 224, 228, 229, 271, 287, 312, 313, 326, 328, 331, 341, 346, 347, 349
- Bobe František Werner 118, 144, 148, 293
- Boček Otomar 343
- Bokr Jan 199
- Bokšaj Emil 46
- Bortel 146
- Boura Ferdinand 233
- Boženiská Maria 179
- Böhm Josef 331
- Brabencová Jiřina 332
- Braitó (Brajto) Josef Silvestr Maria 43, 92, 96, 136, 138, 149, 155, 157, 158, 164, 199, 222, 223, 224, 310, 311, 347, 349
- Braun 21
- Breitenfeld pozri Bareš
- Brož 262
- Brožová-Polednová Ludmila, 114, 148, 155, 171, 194, 208, 235, 250, 282, 287, 326
- Brynda (Ladislav ?) 137, 155, 221
- Březina Jozafát Alois 89
- Bučko Michal 91
- Buranyč (Javorský) Gregor 103
- Burda Evermunt Karel 204
- Burian E. F. 108
- Burián Jiří 33
- Buys Leonard 31
- C
- Cincibus 293
- Civín Josef 136, 141, 155, 208, 249, 253, 346
- Cícha Milan 116, 218, 219
- Colotka Peter 322
- Counquest Róbert 9
- Cunctator Fabius 25
- Cvik Rudolf 322
- Cvíček Stanislav 67
- Č
- Čargo Karel 39
- Čargová Věra 39
- Čečelský 331
- Čech Josef 64, 65, 97
- Čelovský Bořivoj 198, 199, 200, 392
- Čelůstka Teofil Bohumil 23
- Čepička Alexej 39, 75, 76, 77, 79, 84, 92, 94, 95, 98, 107, 109, 111, 113, 114, 116, 124, 128, 129, 133, 134, 135, 138, 141, 142, 144, 145, 146, 147, 148, 151, 156, 159, 163, 167, 182, 183, 193, 194, 195, 210, 213, 214, 215, 217, 218, 219, 221, 229, 231, 232, 234, 236, 238, 255, 261, 262, 264, 265, 266, 267, 282, 284, 285, 290, 298, 302, 318, 322, 356
- Černocký Bohuslav 141, 164, 184, 266, 269

-
- Černý 111, 124, 133, 135, 137,
255, 297
Černý Jaroslav 262
Černý Václav 232, 235, 255
Čihák Josef 93
Čillík František 306, 307, 308
Činátlová Eliška 333, 336
Čížek Karel 77, 93, 94, 95, 98,
110, 112, 116, 117, 118,
119, 121, 122, 123, 124,
127, 128, 129, 133, 134,
135, 137, 138, 139, 140, 142,
143, 144, 145, 146, 148,
151, 155, 157, 167, 175,
177, 183, 184, 187, 188,
193, 198, 199, 202, 204,
205, 206, 207, 208, 209,
211, 215, 216, 217, 232,
234, 235, 236, 239, 247,
249, 256, 259, 264, 268,
270, 282, 285, 287, 289,
290, 291, 294, 328, 341
Číževská Anna 45
Číževská Irena 45
Číževský Mikuláš 45
Číževská Nadežda 45, 47, 202
Čverčko Jozef 28, 29
- D
Dacík Reginald 96
Daňha Ladislav 32, 60
David Ivan 47
David Jaroslav 321, 334
David Klement 204
Demko Andrej 28
Dítě Jiří 211
Dlouhý Jaroslav 321
Dolejší Vojtěch 270
- Dolek Jan 146, 285, 295
Doležal Josef 26, 36
Dorothea 180
Doškář (Josef ?) 331
Doubek Bohumil 64, 318
Drašner František 198, 199
Dressler Alfréd 107, 109, 116,
163, 182, 193, 194, 232,
233, 235, 267
Drtna K. 136
Dubček Alexander 321, 325
Dyrda Marek 103
Dvořák Miroslav 129, 196, 282,
283, 284, 285, 286
Džingischán 246
- Ď
Ďuriš Július 151
Ďurkáň Ján Evanjelista 23, 27,
333, 340
Ďurkáň Mikuláš 28
- E
Ekart Vladimír 299
Engler 15
- F
Fábian Žigmund 305
Fail Josef Mária 41
Faktorová Aloisie 270
Ferenc Ivan (Ján) 46
Fiala Alexij František 24
Fierlinger Zdeněk 159
Flajzar Štěpán 321
Flek František 243 335
Formáček Jiří 332
Franěk 107, 141, 146, 267, 283
Frank Herrmann 153

Frascati 17
Freiman 291, 292
Freund Josef 262
Frýbert Jaroslav 324

G

Galuška 262
Gibr 117
Gojdič Peter Pavol 52, 103, 120,
144, 145, 172, 173, 187,
197, 220, 279, 332, 349, 366
Gomólka Wladyslaw 114
Gordejev D. V. 22
Gordillo Maurizio 16
Gottwald Klement 79, 83, 84,
100, 104, 185, 286, 294, 317
Graca Bohuslav 322
Grečko, A. A. 22
Gwuzd A. 211

H

Haas Otto 292
Habřina Rajmund 141, 285
Haderka Ján 15
Halák Jan 204
Hartych Rudolf 331
Hašek Josef 337, 339
Hašík Štefan 196
Havaši Vojtech 46
Havelka Jaroslav 146, 266, 269,
293
Havlíček 335
Hájek Karel 271
Heisenberg 16
Hejl Vilém 61
Hendrych Jiří 107, 108, 124, 135,
141, 146, 159, 266, 267,
269, 283, 290

Hentz Zoltán 177, 181
Heráf Otakar 232, 233
Hermaniuk Maksim 52, 53
Hitler Adolf 103, 192, 205
Hnilová Věra 123
Hladký Milan 324
Hlaváč Emanuel Michal 45
Hlaváč Štefan 196
Hlinka Andrej 196
Hobza Antonín 142, 144, 151,
163, 193, 194, 255, 276,
280, 287, 345
Hoffman Leopold 324
Holakovský Václav 29, 33, 56, 60
Holub Rudolf 107, 233, 267
Holubec Ladislav 331
Hopko Vasil' 45, 103
Horák Oldřich 346
Horáková Milada 65, 99, 153
Horský 118
Horyna Josef 34
Houdek Vratislav 67
Houska (Miroslav ?) 141, 184,
195, 269, 283, 291, 295
Hrabák Václav 66, 67, 70, 73, 74
Hrabina Miloš 66, 68, 74, 345
Hrbek 271
Hrnčálová 298
Hron Pavel 321
Hronek 263
Hruban Zdeněk 111, 120, 149,
234, 235, 254, 255, 282
Hrubá Irena 349
Hrubý 149
Hruda Karel 179
Hub František 93, 107, 113, 114,
117, 120, 123, 124, 128, 129,
134, 135, 141, 142, 144,

-
- 146, 147, 148, 151, 163,
164, 167, 182, 195, 211,
217, 231, 264, 266, 257,
269, 281, 282, 283, 284,
285, 290, 291, 292, 293,
295, 297, 302
- Hučko Pavel Pankratij 100, 101,
103, 104, 104, 105, 120,
143, 144, 145, 149, 150,
160, 163, 186, 187, 188,
189, 190, 277
- Hudeček Ján 20
- Hugo Viktor 141
- Huptich Josef, 331
- Hus Jan 206, 285
- Husák Gustáv 146, 298, 322, 323,
325
- Hübner Jiří 347
- Hynek Josef 14, 33
- CH
- Charin N. 279
- Choc Pavel 35
- Chochola 342
- Churý Cyril 136, 155, 221, 234,
235, 259, 382
- Chyba Otto 205, 234
- Chytil Rudolf 21
- I
- Infner Štefan 324
- Innemann Květoslav 319, 321
- J
- Jakoubková 137
- Jalovecký Václav 90
- Janda Václav 201, 202, 203, 215
- Janiček Bedřich 205, 234
- Jareš Václav 136, 155, 199, 234
- Jarolímek Stanislav Bohuslav 97,
118, 143, 151, 166
- Jaroš Ján Chryzostom 15, 16, 20
- Javorka Vendelín 196
- Ján Pavol II., Karol Wojtyła 68
- Jelen Josef 90
- Jeřábek Jaroslav 66
- Jeřábek Vladimír 89
- Jež Cyril 42, 89
- Ježek Vojtěch 66
- Ježiš Kristus 44, 58, 59, 93, 212,
229, 275, 310
- Jirásek F. 35, 39
- Jílek Čestmír 139, 235, 258
- Jíše (Jiša?) Karel 262
- John Jan 89, 105, 106
- Jonák Ján 278
- Josef II. 208
- Jozefa 179
- Jugie 16
- Juchnovič Michal 46, 47, 51, 369
- Juchnovičová Mária 45
- Juraščík Juraj 91
- Jurovský Jozef 305
- Juřena Rudolf 233
- K
- Kabourek Kamil 280
- Kačarová Alexandra 179
- Kadlecová 293
- Kaiper pozri Kajpr
- Kajpr Adolf 58, 60 68, 76, 93,
96137, 155, 161, 162, 166,
222, 223, 224, 310, 347,
349, 374
- Kalous Jan 97
- Kaloš Josef 334

Kaminsky Jozafát 46
Kaminsky Vasiľ 46
Kapala Jozef 21
Kaplan Karel 67, 94, 97, 98, 324
Kareš Jindra 64, 65
Karmazín (Václav?) 155
Kasan Josef 280
Kelly Alexej 45
Kempný Josef 325
Kibalič Valentín 47
Kladiva Jaroslav 322
Klapal 339 340, 341
Kliment 195, 289, 291
Kliment Augustín 199, 200, 201,
369
Klír Miroslav 322
Klos Karel 84, 107, 108, 109, 112,
114, 115, 116, 117, 118,
119, 120, 121, 122, 124,
128, 129, 134, 135, 136,
137, 140, 145, 146, 148,
149, 151, 156, 182, 193,
194, 195, 210, 213, 214,
215, 218, 219, 221, 229,
231, 232, 233, 235, 262,
263, 265, 267, 268, 281,
283, 295, 297, 322, 328, 356
Kloss Milan 232, 233
Kmicikievič Teofil 46
Knotte František 146, 164
Kohlíček František 48, 50, 53
Kohoutek Vladimír 318
Kokeš 233
Kolakovič Tomislav Poglajen 104,
143, 144, 148, 149, 177,
178, 179, 252
Kolář Ladislav 65
Kolář Míla 262
Kolder Drahomír 214, 242, 321,
322, 325
Konáš 196, 211
Konkol Peter 279
Konrád Jindřich 136, 141, 155,
204, 208, 249, 253, 313
Kopecký Václav 148, 159, 289
Kopřiva Ladislav 214, 215
Korponay 303
Kostelka Antonín 89
Kostov Trajčo 114, 116
Košař Bohumil 66, 68, 69, 75, 94,
97, 110 112, 117, 118, 119,
122, 127, 128, 134, 136,
137, 140, 141, 143, 144,
145, 146, 147, 149, 194,
232, 236, 268, 290, 328, 345
Košnař 333
Košťál Karel 319
Koťátko 293
Koucký Vladimír 322
Kouřil 266,
Kovalyk (Zilinsky) Gregor 103
Kováč Alfons 59, 96
Kováč Ján 28
Kovč Sergej 46
Kraft (Krafta?) Jozef 336
Krajča Antonín 90
Krajčík Augustín 91
Krajčík Milan 146, 164
Krajčír František 324
Kratochvíl Karel 136, 155, 204,
208, 210, 249
Kraus František 119, 328 331,
332, 333, 334
Kravianský Michal, pozri Minya
Ludvík 180

-
- Kravjanský Michal (Ludvík), po-
zri Minya Ludvík
Král Václav 179, 180
Krejčí Stanislav 33, 34, 37
Krestýnová (Věra?) 116, 124, 233
Kroček 65
Krokeš Antonín 67
Kruml Václav 347
Křivda Jan 30
Kučina 271
Kudla Antonín 334
Kudrna Josef 332
Kulač Jaroslav 97, 197
Kunštátová Miroslava 319, 321
Kušička Jan 66
Kvapil 34
Kynach Gregor Hlib 103
Kysela 337
- L
- Lacina Václav 210, 261, 263, 281
Lahulek – Faltis 262,
Laštovička Bohuslav 321, 322
Lavička Jozef 19, 345
Lazor Štefan 91
Leflerová H. 321
Lelek Lumír 163, 281
Lenárt Jozef 321, 322
Lenin V. I. (Uljanov) 35, 176
Leščinský Vasiľ 103
Letz Róbert 10, 21, 44, 108, 109,
110, 132, 143, 181, 285
Lev XII., Annibale Sermattei del-
la Genga 44
Levickýj Adrian 46
Ljavinec Ivan 321
Litera Josef 319
Liva de Ottavio 83, 85, 119, 160
- Lobodyč Roman 103
Longina 179
Lunter Pavol 28
Luska Jozef 28
Lúčan Matej 322
Lysko Mikuláš 103
- M
- Macek Josef 322
Mach Ladislav 262
Machačka Josef 151, 190
Machalka Augustín Antonín 10,
68, 107, 109, 124, 125, 129,
132, 136, 137, 145, 147,
155, 158, 159, 160, 162,
194, 197, 199, 206, 213,
215, 219, 221, 222, 223,
224, 227, 229, 231, 233,
235, 243, 246, 258, 267,
273, 277, 282, 311, 316,
326, 331, 335, 338, 343,
345, 346, 347, 349, 351,
352, 354, 357, 359, 361,
370, 374, 379, 380, 381
- Majella Gerard 44
Majling Pavel 321
Majovský Michal 321
Maliček Štefan 147
Malinovský 18
Mamula Miroslav 321
Manhattan Avro 141
Marčan Jan 67
Marek Jiří 10, 209
Mars (Marsa?) Jiří 332
Marx Karel 35
Martínek 186
Masár Alojz Lubomír 39
Mastiliak Michal 13

-
- Mastiliaková Anna 13
Mašata 35
Mašek Miroslav 67
Matoušek Karel 93
Matoušek Karel ... (stenograf)
234
Matoušek Jaroslav 93, 137, 205,
234
Matoušek Otakar 136, 155, 198,
221, 235, 258
Matula Miloš 234
Matušinská Ludmila 74
Mazačová 285
Mácha Ladislav 66, 67
Mára Jan 164, 184, 196, 211
Melník Vasil' 103
Melzr 149
Menheatern? 116
Mészáros Július 181
Mička Jan 66
Michálek Josef 66, 70
Míka 105
Míkiska 213
Mikoláš Josef 233
Miková Marie 324
Mikulášek František 58, 60, 72,
96, 136, 137, 141, 155, 157,
161, 209, 210, 222, 223,
224, 311, 347
Milde Lubomír 262
Milén Ivo 65, 98
Mindszenty József 114, 115, 116,
164, 181, 193, 195, 262
Minja Ludvík pozri Minya
Ludvík
Minodora (ml) 180
Minodora (st) 179
Minya Ludvík 89, 180
Míka Stanislav 89
Mokrisch Antonín 309
Molkup Václav 32, 38
Molodovec Nikolaj 46, 47
Moučka Milan 65, 66, 67, 98, 145
Murray Patrik 19, 20
Musil Vasil' Vojtěch 23
Múdry Anastazia Žofia 179
Myskyv Pavel 103

N
Nahodil Karel 299
Nebáznivý 149
Nejedlý 293
Nejedlý Zdeněk 159
Nekula Nikolaj Stanislav Kostka
27, 89
Nemec František 275
Nemet Jan 103
Neuls Jindřich 111, 114, 117, 123,
124, 128, 129, 133, 135,
136, 141, 144, 147, 197,
210, 229, 261, 265, 268,
281, 282, 283, 285, 286,
290, 294, 295
Nezval František Assiský 89, 105,
179
Němec 182
Němec Václav 74
Nosek Václav 84, 195
Nouzecký František 33, 38
Novák Ernest 303
Novák František Assiský 105,
143, 149, 177, 179, 180, 191,
192, 286, 287
Novák Jaroslav 113, 121, 123,
128, 136, 137, 148, 149,
155, 156, 183, 184, 189,

-
- 194, 204, 207, 210, 221,
228, 235, 236, 257, 268,
338, 341
Novák Jiří Miloslav 263
Novák Karel 37, 38
Novomeský Ladislav 322
Novotný 271
Novotný Antonín 213, 322, 331,
357
- O
- Oberhauser Kurt 166
Oborský Stanislav 271
Olejárová Verona 179
Opasek Anastáz Jan Nepomuk
Vojtěch 68, 97, 99
Ozimy Štefan 321
- P
- Palečel Pavel 94
Pančišin 103
Panuška František 32
Pastorek Jaroslav 321
Pavelka Jan 88
Pavelko Jan – pozri Prišľak
Teodor
Pásztor Ján 170
Pecka Štěpán 137, 205, 234
Petáček 271
Petera Rostislav 146, 266
Petrov I. J. 22
Petrželka Karel 233
Piller Jan 242, 324, 325
Pius X., Giuseppe Melchioro
Sarto 44
Pius XI., Achille Ratti 15
Pícha Vladimír 46, 96
- Plaček Štěpán 92
Plíhal Josef 146, 210, 266, 269,
285, 291, 293
Plojhar Jozef 180
Pobožný Róbert 304
Podčepický Vladimír 136, 155,
221, 235, 257, 331, 338
Porjes Ladislav 278
Pošvic 266, 293
Potaš Marián Ján 103, 279
Pouchlý 165
Prchal Antonín 67
Prchlík Václav 321
Prišľak (Prišľák, Prišľjak, Pryšľak,
Pryšľak) Teodor 18, 89,
104, 179
Prodan Ivan 234
Prokop Josef 204
Prokopovič Andrej 28, 29, 321
Průša Vladimír 94, 107, 113, 117,
119, 124, 127, 128, 129,
133, 146, 232, 264, 267,
282, 283, 289, 290, 291,
296, 328
Průšek Jiří 243 335
Převorová 119
Pur Ferdinand 280
Putík Jaroslav 144, 262
Putník Jiří 87, 119, 144, 285
- R
- Rabyška F. 35
Radouchová J. 88, 239
Rais Štefan 214, 215, 322
Rajk Lázsló 114, 116, 193, 195
Rákosník Oldřich 324,
Rattinger (Rattingr) (Bedřich ?)
137

-
- Rauvolf (Rauwolf) Jaroslav 280
Reicin Bedřich 61, 318
Reiman 292
Reinsberg Jiří 18
Richter Hugo 111, 121, 122, 124,
129, 133, 135, 136, 137,
142, 146, 149, 151, 164,
215, 232, 236, 297, 322
Richter J. 204
Rojkovič Theodor 321
Roško Michal 28
Rusnačok Michal 28
Růžička 38
Růžička Jaroslav 75, 113, 120,
121, 124, 127, 128, 137,
149, 155, 197, 199, 202,
234, 235, 250, 282
Růžička Václav 336
Rypel Jiří 324
Ryplová 109
- Ř
Řezníček Stanislav 66, 70, 73, 75,
345
- S
Sabol Sebastián Štefan 103, 104
Sabolčík Michal 322
Samek Jan 321
Sedláček (Vojtěch?) 331
Sedláková Mária 324
Semannikova Anna 179
Semanová Mária 179
Schneiderka Vítězslav 29
Scheinost 149
Schrofer František 199
Schuster Zdeněk 334
- Sidor Karol 21, 169, 170, 188,
219, 226, 276
Sidorová Angela 169, 170, 171
Sirko Jozef 46
Skála Ivan 322
Sklenovský Bruno 118, 145, 146,
193
Slabihoudek Karel 150, 204
Slavík 265
Slánský Rudolf 318
Slezák Pavol 204
Smetana Přemysl 163
Snášel 339
Snel (Šmela alebo Šnela) 334, 335
Snížek 262
Sobota Jan 278, 295, 296
Solovjev (Soloviov) Vladimír
Sergejevič 16, 17, 18, 352
Souček Pavel 159
Souček Ladislav 349
Součková Anna 136, 155, 221,
234
Soukenková E. 299
Soukup Jaromír 213
Sovadina Agathangelus František
123
Spáčil 293
Spurný Josef 204
Srnc Dobroslav 67
Stalin Jozef Visarionovič
Džugašvili 9, 36, 150, 205,
317
Starodub Roman Vasiľ 46, 47
Stehlík Roman 97, 141
Stepinac Alojzije Viktor 92
Střída Karel 75, 77, 114, 121, 124,
127, 128, 129, 137, 143,
144, 146, 148, 149, 155,

197, 198, 234, 235, 250,
251, 252, 253, 282, 283,
290, 326
Stýblo Antonín 337, 338, 341
Stýblo František 321, 332
Suchomel František 16, 21, 29,
41, 42, 97, 106, 345
Svoboda Alois 114, 118, 148, 262

Š

Šajtar 341
Šalgovič Viliam 322, 325
Ševčík Ján 277
Šilhan František 59, 60, 74, 76,
93, 96, 132, 136, 155, 160,
161, 162, 193, 199, 204,
219, 222, 223, 224, 227,
228, 252, 314, 332, 334,
335, 336, 338, 339, 340,
341, 342, 346, 347, 348,
349, 374
Šimek Jan 141 322
Šimonek 263
Šimonovský Bohumil 90
Široký Viliam 40
Škoda Václav 321, 331, 332
Šlězár Alois 123
Šmejkal Bohuslav 234
Špic 263
Štěpánek Jiří 285
Štork Alois 31
Štrba Ján 304
Štrougal Lubomír 321
Šulc František 191
Švach Eduard 319, 321
Šváb Karel 65, 214
Švec Otakar 165
Švestka Oldřich 325

T

Tajovský Vít Bohumil 62, 68, 81,
82, 83, 85, 94, 95, 96, 132,
136, 145, 155, 157, 158,
159, 160, 162, 185, 197,
198, 199, 204, 206, 210,
219, 222, 223, 224, 227,
228, 229, 326, 328, 346, 374
Takáč Pavel 305
Tesař Josef 36
Tiso Jozef 176, 206
Tkadlčík Vojtěch 28
Toufar Josef 79, 80, 81, 83, 85, 87,
95, 96, 97, 119, 198, 200,
300
Trčka Metod Dominik 18, 27, 41,
104, 106, 150
Trmal J. 234
Trochta Štěpán 43, 235, 332
Trtík Václav 198, 234, 255
Trudák Karel 213
Třebín Vladimír Pavol 45
Tyf (Tyff? Tyfa?) Antonín, 195,
198, 210
Tykl Nepomuk 204
Tyl Heřman Josef 46, 51, 87, 95
Turečková Ludmila 137, 140, 155,
177, 186, 197, 204, 208,
209, 228, 249, 253, 328
Tůma 211
Tůma Jiří 33, 37, 38

U

Uher Jindřich 324
Ujhelyi Ondrej 119, 120, 134,
144, 356

-
- Urban Jan Evanjelista Josef 59,
92, 96, 137, 138, 140, 149,
158, 166, 190, 194, 204,
210, 222, 223, 224, 310,
311, 332, 347, 349
- Urválek Josef 117, 121, 128, 129,
144, 145, 146, 148, 149, 155,
183, 184, 194, 206, 207,
208, 235, 287, 321, 331, 341
- V
- Vacek K. 35
- Vagačín 15
- Valo Josef 322
- Van de Maele Mauritius 49, 50,
52, 53
- Vaněček František 179
- Vaněk Břetislav 35
- Vaniš 38
- Vasilinčuková Pavlina 179
- Váňa Miloslav 118, 198
- Vaško Václav 66, 98, 155, 156
- Vávrová Marie 229
- Verner 299
- Verolino Gennaro 120, 142, 193
- Veselý František 333, 336
- Veselý Jindřich 84, 98, 100
- Vetejška Jaroslav 193
- Vieska Juraj 233
- Vítovcová 137, 155
- Vízek Jiří 137, 155, 208, 249
- Vlček Vojtěch 88, 89, 131
- Vojtaššák Ján 101, 108, 332
- Vokurka Václav 32, 33, 34, 37, 38,
100
- Volkán Vlastimil 73
- Vološin (?) Jan 46
- Vošahlík Miloslav 213, 261
- Votava Ferdinand 234
- Vyskočil Augustín 32, 204
- Vysloužil Oldřich 32
- Vyšinskij Andrej Januarjevič 9
- Vyškovský 213
- Vyšohlíd Václav 262, 266
- W
- Wiklef (Wiclif, Wicliffe) John 285
- Z
- Zakar András 116
- Zakopal Cyril Ján Evanjelista 41
- Zalko A. 171
- Zaludsky Filip 46
- Zápotocký Antonín 30, 331
- Závodský Osvald 65, 67, 68, 69,
70, 98, 143, 149, 214
- Zela Stanislav 151, 332
- Zelina Fridrich, 310
- Zemánek Jan 41
- Zemek Antonín Jakub 120, 149,
191
- Ziegler Bohumír 112, 116, 117,
118, 120, 121, 122, 128,
130, 132, 134, 137, 145,
147, 154, 157, 213, 215,
232, 236, 261, 294, 322, 326
- Zikmund Josef 67, 74
- Zita František 67
- Zmrzlík Alois 92, 93
- Zrebený Rajmund Albín 123
- Zuskáč Juraj 28
- Ž
- Žáková Růžena 309
- Žitný Václav 118, 198, 204

Skratky

AGHR – Archív generálny historický redemptoristov, Rím

AGKB – Archív Gréckokatolíckeho biskupstva, Prešov

AMV ČR – Archiv Ministerstva vnitra České republiky, Praha

ARM – Archív redemptoristov Michalovce

ARSH – Archiv redemptoristov Svatá Hora, Příbram

SNA – Slovenský národný archív, Bratislava

MVSR, ŠA v Bratislave – Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Štátny archív Bratislava

MVSR, ŠA v Prešove – Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Štátny archív Prešov

MVSR, ŠA Košice, p. Michalovce - Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Štátny archív Košice, pobočka Michalovce

OAA – Osobný archív autora

SOKA Příbram – Státní okresní archiv, Příbram

NA – Národní archiv, Praha

VÚA – VHA – Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv Praha

Orgány, inštitúcie, fondy

ACM – Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje

AV ČR – Akademie věd České republiky

AV NF – Akčný výbor národného frontu

CIC – Counter Intelligence Corps – protišpionážne zbory

ČSM – Československý svaz mládeže
ČSR – Československá republika
ČSSR – Československá socialistická republika
ČTK – Československá tlačová kancelária
DS – Demokratická strana
HS ŠtB – Hlavná správa Štátnej bezpečnosti
IMV – Inspekce Ministerstva vnitra
IRO – International Refugee Organization
JRD – Jednotné roľnícke družstvo
JZD – Jednotní zemědělské družstvo
KA – Katolícka akcia
KAV NF – Krajský akční výbor Národní fronty
KCT – Krajský cirkevný tajomník
KIO – Kontrolno-inšpekčný odbor
KNV – Krajský národný výbor
KS KSS – Krajský sekretariát Komunistickej strany Slovenska
KSČ – Komunistická strana Československa
KSČ – MO – Komunistická strana Československa – Místní organizace
KSS – Komunistická strana Slovenska
KV ŠtB – Krajské veliteľstvo Štátnej bezpečnosti
MIO – Ministerstvo informací a osvěty
MNB – KS – Ministerstvo národnej bezpečnosti – Krajská správa
MNO – Ministerstvo národnej obrany
MNV – Miestny národný výbor
MŠI – Ministerstvo školství a informací
MŠVU – Ministerstvo školství, věd a umění
MV – Ministerstvo vnútra
NF – Národný front

NKVD – Narodnyj komissariat vnutrennych del – sovietska tajná polícia, zložka ministerstva vnútra ZSSR
OAV NF – Okresný akčný výbor Národnej fronty
OCT – Okresný cirkevný tajomník
ONV – Okresný národný výbor
OUN – Organizácia ukrajinských nacionalistov
OV KA – Okresný výbor katolíckej akcie
OV KSČ – Okresný výbor Komunistickej strany Československa
OV KSS – Okresný výbor Komunistickej strany Slovenska
PŠP – Právnická škola pracujúcich
RA – Rudá armáda
RKCMBF – Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta
SČN – Svaz československých novinárov
SLÚC – Slovenský úrad pre veci cirkevné
SNB – Sbor národní bezpečnosti
SNP – Slovenské národné povstanie
SNR – Slovenská národná rada
SS – Schutzstaffeln – elitné nacistické oddiely
SÚC – Státní úřad pro věci církevní
SVS – Sbor väzenskej stráže
StB – Státní bezpečnost
ŠtB – Štátna bezpečnosť
TNP – Tábor nútených prác
UPA – Ukrajinská povstalecká armáda
USA – United States of America – Spojené štáty americké
USD – Ústav pro soudobé dějiny
ÚAV NF – Ústřední akční výbor Národní fronty
ÚNZ MV – Ústav nápravných zariadení Ministerstva vnútra
ÚV KSČ – Ústredný výbor komunistickej strany Československa

ÚV SČM – Ústřední výbor Svazu české mládeže

VKD – Věstník katolického duchovenstva

VS SNB – Velitelství stanice Sboru národní bezpečnosti

ZO KSČ – Závodná organizácia Komunistickej strany Československa

ZO ROH – Závodná organizácia Revolučného odborového hnutia

ZSSR, (SSSR) – Zväz (Sväz) sovietskych socialistických republík

Iné skratky

a pod., apod. – a podobne

a. č. – archívne číslo

a. j. – archívna jednotka

atd. – a tak ďalej

býv. – bývalý

cca – cirka

č. – číslo

č. j. – číslo jednacie

č. l. – číslo listu

čl. – článok

čsl. – československý

Dr. – doktor

ed. – editor

f. – fond

fasc. – fascicolo

Fr. – frater

hal. – halier

hod., h – hodina

inv. č.– inventárne číslo

JUDr. – iuris utriusque doctor – doktor obojakého práva

kart. – kartón

kap. – kapitulárny
Kčs – koruna československá
kr. – krabica (archívna)
lit. – litera
m. – meter
m. j. – medzi jiným
Mons., Msgre. – Monsignor
N. – numero
n. p. – národný podnik
napr. – napríklad
např. – například
o. – otec
odb. – odbor
odd. – oddelenie
odst. – odstavec
okr. – okres
P. – páter
PhDr. – philosophiae doctor – doktor filozofie
Prez. sp. – prezidiálne spisy
r. – rok
r.k., rím.kat. – rímskokatolícky
R. P. – reverendissimus Pater
resp. – respektíve
roč. – ročník
řec.-kat. – řeckokatolícký
s., str. – strana
Sb. z. – Sbírka zákonů
sign. – signatúra
spol. – spoločníci

ss. – súdruhovia
sv. – svätý, svatý
sv. – svazek
šk. – škatuľa (archívna)
t. č. – toho času
t. m. – tohto mesiaca
t. j. – to je
t. r. – tohto roku
ThDr. – theologiae doctor – doktor teológie
tr. ř. – trestní řád
tr. zák. – trestný zákon
tzv. – takzvaný
vol. – volume
zák. č. – zákon číslo
Zb. – zbierky
zv. – zväzok

SEOLic. Daniel Atanáz Mandzák CSsR

(1972 Michalovce)

Je gréckokatolíckym kňazom a rehoľníkom – členom Kongregácie Najsvätejšieho Vykupiteľa (redemptoristi). Študoval filozofiu v Krakove (Wyższe Seminarium Duchowne Redemptorystów) a teológiu v poľskom Tuchove a v Ríme na Pápežskej univerzite sv. Urbana a na Pápežskom východnom inštitúte.

V súčasnosti pôsobí v kláštore redemptoristov v Michalovciach. Vo svojom historickom výskume sa zaoberá predovšetkým dejinami gréckokatolíckej viceprovincie redemptoristov na Slovensku, pričom spolupracoval aj na procese blahorečenia Metoda Dominika Trčka i ukrajinských gréckokatolíckych mučeníkov (Čarneckyj a spol.).

Je autorom monografií *Redemptoristi v Stropkove v rokoch 1921 – 1999* (1999) a *Blahoslavený Metod Dominik Trčka, prvý protoigumen gréckokatolíckych redemptoristov na Slovensku 1945 – 1995* (2006).

